

1107754

tg

Kiss Dávid

A MAGYAR HADERŐ ÁTALAKÍTÁSA
1987 ÉS 1992 KÖZÖTT

**MTA
KIK**

VERITAS
FORGÓNYOMTÁRS

MAGYAR NAPLÓ

Budapest, 2018

Lektorálta: Fodor Lajos és Markó György

Sorozatszerkesztő: Marinovich Endre

MTA KIK

KA-981.703

Kiss, Dávid : A magyar haderő
átalakítása 1987 és 1992 között

201900912

© Kiss Dávid, 2018

© VERITAS Történetkutató Intézet, 2018

© Magyar Napló, 2018

ISBN 978-615-5721-58-8

ISSN 2498-728X

201900912

Nagyszüleim emlékének...

TARTALOM

Bevezetés	11
I. A hadsereg életét befolyásoló fontosabb politikai tényezők	
a 80-as évek elejétől 1992-ig	13
II. A magyar haderő rövid története 1945–1992	26
III. A haderőre vonatkozó fontosabb törvények a Nemzeti Kerekasztal- (NKA) tárgyalásokig	43
IV. A pártok haderővel kapcsolatos programjai	52
A Szabad Demokraták Szövetségének (SZDSZ) programja	52
A Magyar Szocialista Párt (MSZP) programja	54
A Fiatal Demokraták Szövetsége (FIDESZ) programja	55
A Magyar Demokrata Fórum (MDF) programja	56
A Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) választási programja	57
A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt (FKGP) programja	58
Más pártok	58
V. Az ellenzék és a hatalom tárgyalásai a haderővel és a vonatkozó kérdésekkel kapcsolatban	60
Ellenzéki Kerekasztal (EKA) – Nemzeti Kerekasztal (NKA)	60
A szeptember 18-a utáni tárgyalások	73
VI. Törvényi változások az NKA-tárgyalások után	76
A honvédelmi jogszabályok változása az Antall-kormány megalakulásáig	76
Az Alkotmány módosítása 1992-ig	79
A Honvédelmi törvény módosítása az Alkotmány átírását követően	87
VII. Védelmi koncepció – Honvédelmi alapelvek	90
Szovjet vágyálmok	90
Az önálló védelmi doktrína kidolgozása	95
VIII. Az MN és az MH helye az új állami struktúrában	125
Köztársasági Elnök, Katonai Iroda	125
Törvényhozás – Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága	125
A bírászkodás	130
A végrehajtó hatalom – a Honvédelmi Bizottság és az MT Védelmi Iroda	132
A végrehajtó hatalom – a HM szervezete	135

Az átalakítás kezdete	139
Átalakítás Für Lajos minisztersége idején	146
Végrehajtó hatalom – a HM és más minisztériumok	157
IX. Az MH központi szervei	159
A Magyar Néphadsereg Parancsnoksága – Magyar Honvédség	
Parancsnoksága struktúrája	159
Katonai Tanács	160
MH Vezetői Tanács	161
Az MH Tudományos Tanácsa	162
Az MHP szervezete 1991-ig	163
Az MHP szervezeti átalakítása 1991/1992 fordulóján	165
Az MHP gazdálkodása	168
A katonai elhárítás és hírszerzés	171
Katonai Biztonsági Hivatal	177
Katonai Felderítő Hivatal	181
X. A Magyar Honvédség szervezete és diszlokációja	185
RUBIN	185
BAKONY-II	190
A BAKONY-II folytatása	192
GERECSE-I	193
GERECSE-II	200
GERECSE-III	204
Konceptiók a GERECSE-III után	204
GAMMA-I	218
GAMMA-II/1.	222
GAMMA-II/2.	224
Összegzés	228
Mellékletek	231
1. sz. melléklet: HM–MN struktúrája, 1987	231
2. sz. melléklet: RUBIN-hadrend	235
3. sz. melléklet: BAKONY-II-hadrend	238
4. sz. melléklet: BAKONY-II. módosítások 1988. június 1. – augusztus 31. ..	251
5. sz. melléklet: GERECSE-I. 1990. január 10.	252
6. sz. melléklet: MNP részletes szervezete, 1990 eleje	265
7. sz. melléklet: A Katonai Felderítő Hivatal (KFH) szervezete	
a GERECSE II-vel összefüggésben	
Béke–Mozgósítási, 1990. július 20.	271

8. sz. melléklet: Lényegesebb parancsnokságok stb. szervezetei	
a Gerecse II-vel összefüggésben	272
9. sz. melléklet: GERECSE-II. 1990. szeptember 10.	275
10. sz. melléklet: A Katonai Biztonsági Hivatal (KBH) béke	
és M szervezete 1990 végén és 1991 elején	289
11. sz. melléklet: Egyes magasabbegységek szervezete	
1991. február 5. és július 25.	292
12. sz. melléklet: Az MHP szervezete 1991. december 11.	295
13. sz. melléklet: GAMMA-I. 1991. december 9-től.	300
14. sz. melléklet: A KBH szervezete, 1992. január 13.	314
15. sz. melléklet: Egyes magasabbegységek szervezete 1992 elején	316
16. sz. melléklet: GAMMA II/1., 1992. február 1. – július 31.	318
17. sz. melléklet: GAMMA II/2., 1992. szeptember 1. – 1993. január 31.	320
18. sz. melléklet: MHP béke és mozgósítási (B–M) szervezete	
1992. október 6.	323
Bibliográfia	328
Rövidítések és mozaikszók jegyzéke	336
Névmutató	343
Helymutató	349

BEVEZETÉS

A rendszerváltoztatás időszakát a történeti munkák a legtöbb esetben 1987-től véve az előzményeket, az Antall-kormány megalakulásáig szokták tárgyalni,¹ amely valóban lényeges korszakhatárnak tekinthető, hiszen ekkorra egy demokratikusan megválasztott parlament és kormány egy demokratikussá átvált Alaptörvény és más jogszabályok alapján, továbbá egy szervezetében minden párttól függetlenített igazságszolgáltatási rendszer, élén az Alkotmánybírósággal, annak ellenőrzésével hozott törvényeket, és irányította a Magyar Köztársaságot.

A cezúra lényeges, de maga a folyamat nem tekinthető befejezettnek 1990 májusával sem. Mindenképpen egy 1987-től kezdődő eseménysorozatról van szó, és egy többéves, bizonyos szempontból több évtizedes „átfutásról”. Ha mentalitástörténet szemszögéből vizsgáljuk a rendszerváltás-rendszerváltoztatást, akkor egy, a mai napig le nem zárt folyamatról beszélhetünk, hiszen több reflexióban érezhetjük a sejtelmesen visszakacsintó Kádár-korszakból általános megnyilvánulásokat, megoldási mechanizmusokat stb. Ha például a védelmi struktúra átalakítását nézzük, 1990 után akkor is egy többesztendős változásról van szó. Gondolok itt többek között a jogszabályok átalakítására vagy a haderő diszlokációjának megváltoztatására, illetve a Magyar Honvédség létszámának a fokozatos leépítésére, nem is beszélve a Varsói Szerződés megszűnéséről, amely egy teljesen új biztonságpolitikai helyzetet teremtett. A haderő első, az új honvédelmi és biztonságpolitikai koncepciónak is megfelelő jelentősebb átalakítása 1989 végén kezdődött és 1992 végén fejeződött be. E munka ezért is tárgyalja a haderő szervezeti átalakítását ebben az időintervallumban. Az előzmények ismertetése is kiemelt szerepet kapott, így az átalakításra ható nemzetközi és hazai politikai események, – utóbbi téren az EKA- és NKA-tárgyalások – a haderő korábbi szerepének, feladatainak és szervezetének, továbbá a változó honvédelmi koncepciónak a bemutatása.

A haderő irányításának és a különböző szintű csapatok, egységek szervezetének az átalakítása mellett a hadseregre vonatkozó főbb jogszabályokat és ezek változásait is be kívánja mutatni kötetünk. Külön hangsúlyt helyezve arra, hogy a korábbiakhoz képest mennyiben változott meg mindez. Céлом az, hogy bemutassam, hogy a haderő átalakításának első fázisában milyen jogszabályi környezetben működött, milyen

¹ Például: Ripp Zoltán: *Rendszerváltás Magyarországon 1987–1990*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.; Romsics Ignác: *Volt egyszer egy rendszerváltás – Prohászka Imre fotóival*. Budapest, Rubicon Könyvek, 2003.

struktúrával rendelkezett. Mindez azért is lényeges, hogy képet kaphassunk arról, hogy a változó biztonságpolitikai környezetben, a Varsói Szerződés (VSZ) megszűnésével és több szomszédos állam felbomlásával, – Szovjetunió, Csehszlovákia, Jugoszlávia – utóbbinál ezzel járó háborúval, a kialakuló új helyzetben hogyan befolyásolhatta a magyar kül- és biztonságpolitika alakulását és alakítását, lehetőségeit a Magyar Honvédség „állapota”. Hiszen Carl von Clausewitz ismert bölcsességét, miszerint „a háború a politika folytatása más eszközökkel” olyan szempontból is továbbgondolhatjuk, hogy egy adott állam politikájára mennyire nyomja rá a bélyegét az, hogy a lehetséges ellenséggel vagy ellenségekkel szembeni, a politikához képest „más eszközökkel” milyen mértékben rendelkezik, vagy a meglévők használatát mennyire könnyítik vagy éppen nehezítik meg a saját törvényei. Ezek a kérdések a korabeli politikai szereplőket is jelentős mértékben foglalkoztatták. De megfordítva az előbbi gondolatmenetet, az is lényeges, hogy más államok külpolitikáját saját haderejük jelentős(ebb) mivolta mennyiben befolyásolhatja.

A könyv részben monográfia, részben a jelentős számú mellékletnek és a struktúra leírásának köszönhetően kézikönyv. E témában folytatott kutatásaimnak első jelentősebb prezentációja. Célja új, további kutatások generálása, hiszen a védelmi struktúra intézményi, törvényi leírása szükséges nemcsak egy rendszer működésének a megismeréséhez, hanem ahhoz is, hogy egy új témához hozzányúlva elő lehessen keresni a vonatkozó iratokat, vagy ötletet meríteni egy újabb kutatáshoz. Lényeges tudni, hogy hol milyen iratok találhatóak, például mikor és melyik minisztériumi vagy vezérkari osztály mivel foglalkozott. Ezért a struktúra mellett a szervezeti egységek feladatait is ismertetem. Nemcsak a szűkebb, hanem a tágabb értelemben vett történeti kutatásokat is segítheti ez a munka, gondolok itt a helytörténeti adatgyűjtésre, egy alakulat történetének a megírására, szakdolgozatok, disszertációk vagy éppen a népszerűsítő kiadványok elkészítésére. Fontosnak tartom megemlíteni, hogy a könyv mellékletei az időrendi sorrendet követik, míg a főszöveg szerkezete tematikusan épül fel, így ez utóbbiban a mellékletek számozása nem folyamatos.

I. A HADSEREG ÉLETÉT BEFOLYÁSOLÓ FONTOSABB POLITIKAI TÉNYEZŐK A 80-AS ÉVEK ELEJÉTŐL 1992-IG

A nemzetközi politikát több hatás is formálta az 1980-as évtizedben: Az angolszász világban végbemenő neokonzervatív fordulat, a Szovjetunió és csatlósai egyre romló társadalmi és gazdasági helyzete, és az ebből következő eladósodottságuk.

A 80-as évtized közepén a szovjet vezető, Mihail Gorbacsov meghirdette a peresztrojkát (megújulás) és a glasznoszttyot (nyilvánosság). Reformjai során Brezsnyev embereit még az alsóbb szinteken is eltávolította, mivel ők helyi kiskirályokká váltak az előző időszakban, ugyanakkor helyükre a saját vazallusait tette. Az alkoholelles kampánya sikertelen maradt, akárcsak a hadiipari mintára bevezetett szigorított termékellenőrzés is, hiszen így például a gépek közel 13%-a vált volna selejtesse. Helyzetét az ország fő bevételi forrását adó kőolajár csökkenése is nehezítette, mivel a valutabevétel kétharmadára esett vissza. Az elindított ötéves tervet viszont nem vizsgálták felül. Külpolitikai téren Nyugaton népszerű volt, de otthon és a keleti blokk vezetőinek a szemében nem, akiknek a leváltását egyáltalán nem, vagy csak nagy nehézségek árán tudta elérni.² Ugyanakkor a párt mellett igyekezett létrehozni egy tanácsi apparátust, ezzel többekben ellenszenvet váltott ki, a nemzetiségi területeken felkorbácsolva egyfajta oroszellenességet. Több helyen nemzeti mozgalmak robbantak ki, amelyeknek köszönhetően több állam később kinyilvánította a függetlenségét, ami a Szovjetunió széthullásához vezetett.³

Hadügyi téren Gorbacsov meghirdette az elégséges védelmet, a fegyverkezési verseny lassítása lényeges volt számára. Ez az amerikaiaknak is fontos volt, hiszen a költségvetési deficitjük megugrott a 80-as évek második felében. 1985-ben Genfben találkozott először a két szuperhatalom vezetője, majd ezt követően rendszerezsen, bár a békülékenységgel, mint az a következő fejezetekből is látható, nem minden esetben volt egyértelmű. 1987-ben a washingtoni csúcsertekezleten Gorbacsov az úrfegyverkezési programot kénytelen volt elfogadni, és a közép-hatótávolságú nukleáris fegyverek korlátozását szintén. A fegyverkezési korlátozások terén végül Moszkva leszerelte az SS-20-as rakétáit, 1989-re visszavonta erőit Afganisztánból, és a távoli országok „támogatását” is folyamatosan csökkentette. 1988 júliusában a VSZ

² Kádár egy alkalommal azt mondta róla, hogy „ez az ember a rendszer sírásója”. Oplaka András: *Németh Miklós – Mert ez az ország érdeke*. Budapest, Helikon, 2014., 127. o.; Mihail Gorbacsov: *Szemtől szemben önmagammal. Visszaemlékezések és töprengések*. Budapest, Scolar, 2013., 313–314. o.

³ Heller – Nyekrics: *Orosz történelem II.*, Budapest, Osiris, 2003., 624–639. o.

ülésén bejelentették, hogy a birodalom válság előtti állapotban van, ez év decemberében pedig, hogy félmillió fővel csökkent a keleti blokkban a megszálló erőit. Így részben a védelmi jellegű haderő kialakítása került előtérbe, ennek megfelelően 1987-ben Berlinben a VSZ-Politikai Tanácskozó Testület (PTT) ülésén ilyen jellegű fejlesztési tervekről esett szó. Mindennek megfelelően 1988-ban Magyarországon is kidolgozták a Magyar Néphadsereg (MN) háborús védelmi terveit. 1989. február 23-án Gorbacsov kijevi beszédében már az egymás belügyeibe való be nem avatkozásról beszélt.⁴ Március 6-án elkezdődtek a bécsi tárgyalások az európai hagyományos fegyverzet csökkentéséről, a szovjet költségvetés haderővel kapcsolatos kiadásait is redukálták. De 1989. november 27–30. között Budapesten tartott VSZ-honvédelmi miniszteri találkozáson a 2000-ig tartó fejlesztés volt a téma, és a szovjetek a NATO-val mint ellenséggel számoltak.⁵ 1989. december 2–3-án Máltán zajlottak tárgyalások Gorbacsov és George Bush között. Németország egyesítése, a keleti blokk és a közép-amerikai gerillák szovjet támogatásának a megvonása és a fegyverzetkorlátozások voltak a főbb témák. A német egyesítésre a szovjet vezető csupán a következő évben bólintott rá, a többi témában könnyebben zajlottak a megbeszélések.⁶ A szövetséges országokban 1989-ben több helyütt tüntetések robbantak ki, majd a későbbiekben többpárti választásokat tartottak.⁷

A nemzetközi viszonyok és Magyarország gazdasági helyzetének romlása jelentős hatást gyakorolt a magyar politikai vezetésre a 70-es évektől kezdve, így több és egyre jelentősebb megszorítást is be kellett vezetni, de Magyarországon nagyobb változások csak 1987-től kezdődtek, amikor Grósz Károly lett a miniszterelnök. Ezt követően újabb megszorítások léptek életbe, amelyek már a fegyveres szerveket is jelentősebben érintették.⁸ Viszont a politikai enyhülés ezt követően is csak „gyermekcipőben” járt, ugyanis 1988. március 15-e előtt is az ellenzék vezetőit még őrizetbe vették, bár a megemlékezés szétzavarására már nem került sor.⁹ Az év egyik legfontosabb eseménye a májusi MSZMP-pártértekezlet volt 20–22. között, amelyen

⁴ Gorbacsov tárgyalásai a magyar vezetőkkel. Szerk.: Baráth Magdolna – Rainer M. János: *Dokumentumok az egykori SZKP és MSZMP archívumából 1985–1991.* 157–158. o.; dr. Helgert Imre – dr. Mészáros Gyula: *A Magyar Honvédség a rendszerváltás sodrában II. kötet – Néphadseregből Magyar Honvédség*, Lakitelek, Antológia Kiadó, 2017., 219–225., 297. o.

⁵ Helgert – Mészáros: I. m., 223. o.

⁶ Ripp: I. m., 499–510. o.; Horváth Miklós – Kovács Vilmos: *Magyarország az atomháború árnyékában. Fejezetek a hidegháború korszakának had- és haditechnika-történetéből.* Budapest, Zrínyi, 2016., 172. o.

⁷ Fischer Ferenc: *A megosztott világ – A Kelet-Nyugat, Észak-Dél nemzetközi kapcsolatok (1941–1991).* Budapest–Pécs, 2001., 335–343., Horváth – Kovács: I. m., 164–172. o.

⁸ Ripp: I. m., 34–39, 55–59. o.

⁹ Ripp: I. m., 114–116. o.

Kádár Jánost – Gorbacsov korábbi rábeszélésének köszönhetően – sikerült a hatalomból eltávolítani.¹⁰ A változásokat maga Kádár is tudomásul vette, de a korábbi megállapodásokhoz képest jóval több híve is kikerült a hatalomból. Ezt követően mindenféle jogkör nélküli pártelnököket csináltak belőle, több hívét kibuktatták a vezető szervekből, Grósz lett a főtitkár.¹¹

Ebben az évben már több üzemben is voltak leépítések, de arra azért odafigyeltek, hogy mindez a rendszer híveit ne vagy csak kevésbé érintse.¹² Nagy Imre és társai kivégzésének az évfordulóján, június 16-án az Új köztemetőben engedélyezték a megemlékezést, másutt nem, így a Hősök terére és Budapest más pontjaira vonulókat feloszlatta a rendőrség. Az október 23-i ellenzéki felvonulást is még szétzavarták, bár ekkor már szóba került a többpártrendszer lehetősége, az új egyesülési és gyűlékezési, illetve választási törvény tervezetét ekkortájt bocsátották vitára.¹³ Ugyanakkor július 12-én az Igazságügyi Minisztérium (IM) vezetői értekezletén már megállapodtak a forradalomban részt vettek jogi igazságtételéről.¹⁴

Újabb jelentősebb politikai fordulat kezdete Németh Miklós kormányfővé történő kinevezése volt, november 24-én. Ezen a napon ismertette kormánya programját a parlamentben, amelyben a haderővel kapcsolatban a magyar–szovjet szövetség szilárdaságáról és nyugati kapcsolatokról, továbbá a szocialista piacgazdaság kiépítéséről és a szakmaiságról beszélt. December 20-án ezt módosították: a miniszterelnök beszédében kihangsúlyozta, hogy a gazdasági reform gyorsabb a politikainál, így a kettőt szinkronba kell hozni. Lényegesnek tartotta, hogy az MSZMP ne szóljon bele a Kormány munkájába. 1989. május 10-én a kormányzat felkészült emberekkel való feltöltését tartotta lényegesnek, és a fiatalítást, pártok alapítását és népképviselői választások megtartását. Június 1-én a pénzügyi takarékossgot, és a fegyveres szervek kiadáscsökkentését emelte ki beszédében.¹⁵

¹⁰ Bár hatalomra kerülését követően még a lengyel mellett a magyar vezetővel szimpatizált a leginkább. (Jacques Lévesque: *1989 egy birodalom végjátéka.* Budapest, Aula, 2001., 57–58. o.) Huszár Tibor: *Kádár János politikai életrajza 1957–1989 II.* Budapest, Szabad Tér–Kossuth, 2003., 303–308. o.

¹¹ Ripp: I. m., 127–137. o.; Bodzabán István – Szalay Antal: *A puha diktatúrától a kemény demokráciáig.* Budapest, Pelikán Kiadó, 1994., 101–106. o.

¹² MNL OL MOP M-KS-295-1 342. d. 1. ő. e. *A Munkásörtség a párt politikájának a szolgálatában, a megújulás útján.* A munkásörsparancsnokok IV. országos tanácskozásának vitaindító anyaga, Budapest, 1988., június 11–12.

¹³ Ripp: I. m., 168–175.; 233–239. o.; Kenedi János: *Kis állambiztonsági olvasókönyv október 23. – március 15. – június 16. a Kádár-korszakban II. k.,* Budapest, Magvető Kiadó, 1996., 211–214. o.

¹⁴ Zinner Tibor: *Személyes adalékok (is) az első két semmisségi törvény hátteréhez.* In: *A semmisségi törvények. Büntetőjogi tanulmányok III.* Szerk.: Kahler Frigyes, Budapest, Kairosz, 2002., 16. o.

¹⁵ *Magyar kormányprogramok 1867–2002.* II. k. 1944–2002. Szerk.: Kiss Péter, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2004. 1527., 1539., 1557. o.

A program módosítása 88 végén még távolinak tűnhetett, különösen annak fényében, hogy Grósz Károly november 29-én a Budapest Sportszarnokban tartott „fehérterroros” beszéde¹⁶ sokakban keltett félelmet.¹⁷

1989 elején a szovjetek további reformokat, illetve egyfajta „elnöki szocializmus” kialakítását javasolták egy erős államfővel, aki az MSZMP érdekeit képviseli.¹⁸ Majd az év eleji áremelések közepette bombaként robbant Pozsgay Imre január 28-i bejelentése, miszerint 56 nem ellenforradalom, hanem népfelkelés volt. Ez a rendszer ideológiai alapjait ásta alá. Március 3-án a Gorbacsov–Németh találkozón mindennek a szovjet vezető nem túlzottan örült.¹⁹

A romló gazdaság és életszínvonal miatt az MSZMP-ben egyre inkább arra kényszerültek, hogy elfogadják a többpártrendszert, így az ország 1989. március 15-ét már szabadon ünnepelhette, majd 22-én összeült az Ellenzéki Kerekasztal (EKA). Április 22-én a Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ)-kongresszuson ismét Grósz Károly borzolta a kedélyeket, amikor nyilvánosan utalt a rendkívüli állapot bevezetésére. Az MSZMP Központi Bizottságának (KB) május 8-i ülését követően papíron megszüntették a káderhatásköri listákat, a haderőben ezt július 21-én az MN55/1989. [Honvédségi Közlöny (HK) 11.] rendelet szabályozta. Ugyanakkor május 8-ától a Kormánynak a párttól nagyobb szabadságot biztosítottak.²⁰ Az MSZMP-n belül reformkörök alakultak.²¹ Májusban kezdődött el a jelentősebb törvények kidolgozása is: alkotmánymódosítás, párttörvény, és az ellenzéki szervezetekkel való egyeztetés is előtérbe került. A Nemzeti Kerekasztal első ülését június 13-án tartották, melyen háromoldalú tárgyalások voltak az ellenzék, az állampárt, és ez utóbbihoz kötődő szakszervezetek részvételével. Az átmenettel kapcsolatos lényegesebb kérdésekről állapodtak meg, így például az új alkotmányban vagy a fegyveres szervek átalakításában.²² Utóbbi témák helyett az állampárt kezdetben a gazdasági és szociális prob-

lémákról akart csak egyeztetni, mint ahogy tették ezt a testvérpártok több más országában a keleti blokknak. A magyar ellenzék azonban ragaszkodott az alkotmányos garanciákhoz.²³

1989 nyarán a Szovjetunó gondjai is megsokasodtak az elszakadási törekvések miatt. Magyarországra menekültek 1989. szeptember 11-e után léphették át a határt Ausztria felé. A privatizációval, az MSZMP-vagyon átmentésével kapcsolatos botrányok és a devizatartalékok apadása sem hatott pozitívan a kialakult helyzetre.²⁴ 1989. június 16-án újratették Nagy Imrét és mártírtársait, nem sokkal később pedig a július 6-án elhunyt Kádár János.²⁵

A kerekasztal-tárgyalások során több pontban sikerült megállapodni, de lényeges kérdésekben nem, így szeptember 18-án a Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ), a FIDESZ és a Liga bejelentette, hogy nem vétőzzák meg, de nem is írják alá az addigi megállapodásokat, és a függőben maradt négy kérdésben (1. a köztársasági elnök választásának módja, 2. a pártszervek kitiltása a munkahelyekről, 3. a Munkásörtség feloszlata, 4. az MSZMP vagyonszámlolása) népszavazást kezdeményeznek. Az aláírásokat szeptember 25. és október 13. között gyűjtötték össze.²⁶ 1989. október elején tartották az MSZMP XIV. kongresszusát, amelyen a pártot megszüntették, jogutódként megalakították a Magyar Szocialista Pártot (MSZP), amelybe többen nem léptek át.²⁷

A népszavazást november 26-án tartották, ekkorra már az első kérdés kivételével a többivel kapcsolatban törvény született.²⁸ Mindennek ellenére a tárgyalások

¹⁶ Antall József, későbbi miniszterelnök a beszéddel kapcsolatban írt egy levelet Grósz Károlynak, de ebben leginkább a Kigazdapárttal és a többpártrendszerrel foglalkozott. (Tóth Eszter Zsófia: *Antall József útja a miniszterelnökségig – 1932–1989*. Budapest, VERITAS–Magyar Napló, 2015., 97–108. o.)

¹⁷ Ripp Zoltán: I. m., 254–261. o.; Tőkés Rudolf: *A kialakított forradalom*. Budapest, Kossuth, 1998., 300–305. o.

¹⁸ Tőkés: uo.: 300–305.; Ripp: I. m., 195–267.

¹⁹ Baráth – Rainer: I. m., 158. o.

²⁰ Ripp: I. m., 275–334. o.; Szabó János: *Haderőváltás Magyarországon 1989–2001. A rendszerváltás konfliktusai, kezelésük története és perspektívái a védelmi szektorban*. Budapest, PolgArt, 2003., 79. o.

²¹ Róluk bővebben: *Rendszerváltók a baloldalon, reformerek és reformkörök 1988–1989 – Válogatott dokumentumok*. Budapest, Kossuth, 1999.

²² Romsics Ignác: I. m., 137–170. o.; Debreczeni József: *A miniszterelnök Antall József és a rendszerváltás*. Budapest, Osiris, 2003., 50–65. o.

²³ *Metamorphosis Hungariae 1989–1994, Kasza László interjúi*. Budapest, Századvég, 1994., 18–20. o.

²⁴ Ripp: I. m., 370–424. o.

²⁵ Salamon Konrád: *Rendszerváltó újratemetés 1989. június 16.* Budapest, KAIROSZ, 2003., 5–47. o.

²⁶ Ripp: I. m., 457. o.

²⁷ Uo. 471–484. o.; Bába Iván: *Rendszerváltoztatás Magyarországon*. Budapest, VERITAS–Magyar Napló, 2015, 118–123. o.; *Kongresszus '89 – Rövidített, szerkesztett jegyzőkönyv az 1989. október 6–9. között tartott kongresszus anyagából*, szerk.: Kimmel Emil, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1990.

²⁸ A szavazás megerősítette a korábban elfogadott törvényeket: el kellett számolni a pártvagyonnal, az MSZMP-nek ki kellett vonulnia a munkahelyekről és a Munkásörséget fel kellett oszlatni. Ugyanakkor a köztársasági elnök megválasztására csak az új Országgyűlés felállítását követően kerülhetett sor, így a közvetlen választást, és az esélyesnek tartott Pozsgay Imre hatalomra kerülését ilyen módon megakadályozták. Minderről igen sok vita van a mai napig, de egy dolgot lenne érdemes tisztázni: Az elnöki szocializmussal kapcsolatos „gorbacsovi mesterterv” 1989 elején mennyire kapcsolódhatott össze mindezzel? (Kukorelli István: *Az országos népszavazás 1989–1998*. In: *Magyarország évtizedkönyve 1988–1989. A rendszerváltás I. k.* Szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998., 468–478. o.; Magyar Közlöny 1989. december 27., 97. sz. Az Országgyűlés 41/1989. sz. határozata 1989. december 21. a népszavazás eredményével kapcsolatban) Haraszti Miklós: *A kiegyezés két taktikája. Út a négy igenhez*. In: *Magyarország évtizedkönyve 1988–1989. A rendszerváltás I. k.* Szerk.: Kurtán Sándor – Sándor Péter – Vass László, Budapest, Demokrácia Kuta-

szeptember 18-a után is folytak az addig le nem zárt kérdésekről. Az állambiztonsági szervek felügyeletét ugyanakkor nem tisztázták megfelelően, és a médiával kapcsolatban sem született megfelelő döntés.²⁹ Az NKA-írgyalások eredményeként ugyanakkor az Alkotmány módosításáról, a pártok működéséről, az Alkotmánybíróságról, az országgyűlési képviselők és a köztársasági elnök választásáról, továbbá a népszavazásról és a népi kezdeményezésről szóló törvényeket elfogadta az Országgyűlés. 1989. október 23-án kikiáltották a köztársaságot és ezen a napon kezdte meg a Magyar Néphadsereg a Munkásőrség lefegyverzését is.³⁰

A „négyigenes” népszavazást követően december 5-én született egy Minisztertanácsi (MT) rendelet a hátszágvédelemről. Mindezt az MN parancsnokának kellett koordinálnia, és az ebben részt vevő szervek tevékenységét is össze kellett hangolnia. A hátszágvédelmi tervekben a Munkásőrséget ki kellett hagyni.³¹

1989 végén több ellenzéki párt is országos gyűlést tartott. Ugyanakkor az év második felében sorra alakultak az újabb pártok és a civil szervezetek. 1989. október végén a Kormány elfogadta a 90-es költségvetés irányelveit, és 1992-ig távlati elképzeléseket is kidolgozott. Az ország eladósodottsága ekkor és ezt követően is jelentős kényszerpályát jelentett.³²

1989 decemberében Németh Miklós Nagy-Britannia, majd az Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) miniszterelnökével találkozott, megtörtént a Vatikánnal való kapcsolatfelvétel is. 1990. március 10-én írták alá a szovjetek a magyarországi teljes csapatkivonásról szóló egyezményt, e szerint 1991. június 30-ig ennek meg kellett történnie.³³

A magyar belpolitikai eseményeket 1989 őszén a keleti blokk eseményei is befolyásolták. Az Német Demokratikus Köztársaságban (NDK) tömegek vonultak az utcára, így október 17-én leváltották Erich Honeckert, november elején az utazási feltételek megváltozásának bejelentését követően sokan lépték át a határt, elkezdődött a berlini fal bontása. 1990. február 10-én Gorbacsov beleegyezett a két német állam egyesítésébe, bár pár hónappal korábban még ezt ellenezte. Végül október 3-án történt meg a fúzió, „összenőtt, ami összetartozott”, mindez ugyanakkor precedenst is teremtett a VSZ-ből történő kilépésre.³⁴

tások Magyar Központja Alapítvány, 1998., 923–934. o.

²⁹ Ripp: I. m., 458–465.; 487–498. o.

³⁰ Uo. 458–465. o.

³¹ Magyar Közlöny 1989. december 5. 89. sz. Az MT 124/1989. sz. rendelete 1989. december 5.

³² Salamon Konrád: *A magyar ezredforduló krónikája 1989–2009*. Budapest, Auktor, 2008., 12–17. o.

³³ Ripp: I. m., 499–510. o.; Helgert – Mészáros: I. m., 213–220. o.

³⁴ Ripp: I. m., 499–510. o.; dr. Helgert Imre – dr. Mészáros Gyula: *A Magyar Honvédség a rendszerváltás sodrában I. kötet*. Lakitelek, Antológia, 2017., I. 329. o.; Sente Zoltán: *Európai alkotmány és parlamentarizmustörténet 1945–2005*. Budapest, Osiris, 2006., 496–498. o.; Berend T. Iván:

Csehszlovákiában november 17-én kezdődtek tüntetések, 28-án a hatalom tárgyalásokat volt kénytelen kezdeni az ellenzék vezetőivel. December 29-én Václav Havel lett az ideiglenes köztársasági elnök, korábban több balos vezetőt félreállítottak. Ugyanakkor a romániai helyzet a magyar kisebbség elnyomása miatt különösen kényes volt. Nagyobb megmozdulás december 15-én robbant ki, amikor Tökés Lászlót Temesvárról száműzték. December 20-án a román kommunista párt gyűléséről Nicolae Ceaușescu helikopterrel tudták csak kimenekíteni, 25-én feleségével együtt kivégezték, de gyakorlatilag egy volt kommunistából álló csoport vette át az uralmat. A román és a magyar katonai vezetés kapcsolata egyébként kiváló volt, a forradalom alatt Magyarország élelmiszer- és gyógyszer szállományokat küldött az országba.³⁵ 1989 végén Jugoszláviában a korábbi névleges föderáció helyett egy teljesen centralizált államot akartak kialakítani, szerb dominanciával. Szlovénia, Horvátország, és Koszovó esetében mutatkoztak meg először a függetlenségi törekvések. Bulgáriában Todor Zsivkov is megbukott.³⁶ Lényeges kiemelni, hogy több országban a haderő szerepe jelentős és a katonai vezetők magatartása lényeges volt pro és kontra egyaránt.³⁷

Az 1990-es esztendő Magyarországon egy botrányral indult, ugyanis kiderült, hogy az állambiztonsági szervek alkotmányellenes módon továbbra is figyelik az ellenzékét. A skandalum hozadéka a szolgálatok átalakítása lett, és Horváth István belügyminiszter lemondása. Az év elejétől kezdett kibontakozni a választási kampány, február 23-án 12 párt tudott országos listát állítani. A Németh-kormány több jogszabályt fogadott el, amely a korábbi jogsértéseket valamelyest orvosolta, március 20-án a kormányfő tiltakozott a marosvásárhelyi magyarellen es atrocitások miatt. Március 25-én tartották meg az országgyűlési választások első, április 8-án a második fordulóját, a választást az Magyar Demokrata Fórum (MDF) nyerte meg 42,49%-kal, a második az SZDSZ, a harmadik a Független Kisgazdapárt (FKGP), a negyedik az MSZP, az ötödik a FIDESZ, a hatodik pedig a KDNP lett. Az MDF az FKGP-vel

Terelőúton Közép- és Kelet-Európa 1944–1990. Budapest, Vince Kiadó, 1999., 326–340. o.

³⁵ Für Lajos visszaemlékezése szerint neki és Bíró Zoltánnak felvetődött, hogy adott esetben szükséges lehet az erdélyi magyarok nem csupán diplomáciai megsegítése, vagy egyfajta „ügyes-okos rendezése” a helyzetnek, de ez sem Antall Józsefnek sem pedig Kárpáti Ferencnek nem tetszett. Für egyébként kisebbségi ügyekkel szeretett volna a kormányalakítást követően foglalkozni. (Für Lajos: *A Varsói Szerződés végnapjai magyar szemmel*. Budapest, Kairosz, 2016., 19–26. o.)

³⁶ Ripp: I. m., 499–510. o.; Helgert – Mészáros: I. m. I.: 329. o.; Sente Zoltán: *Európai alkotmány- és parlamentarizmustörténet*. Budapest, Osiris, 2006., 496–498. o. Horvátország függetlenné válásáról bővebben: Lőrinczné Bencze Edit: *Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig*. Budapest, Aposztróf, 2015.; Berend T. Iván: *Terelőúton – Szocialista modernizációs kísérlet Közép- és Kelet-Európában, 1944–1990*. Budapest, Vince Kiadó, 1999., 326–340. o.

³⁷ Szabó János: *Haderőváltás Magyarországon*, Budapest, 2003., 48–54. o.

és a KDNP-vel lépett koalícióra.³⁸ A megfelelő kormányzáshoz szükséges volt egyes kétharmados törvények körének, illetve a bizalmatlansági indítvány módjának a megváltoztatására, így április 29-én Tölgyessy Péter és Antall József arról állapodott meg, hogy az SZDSZ mindezt, hogy meglegyen a kétharmad, megszavazza, cserébe a köztársasági elnöknek az ő jelöltjüket, Göncz Árpádot választják meg a kormányzó pártok. Minderről a későbbiekben komoly viták voltak.³⁹

Az Antall-kormány május 23-án alakult meg, a honvédelmi miniszter Für Lajos lett.

Antall József 1990. május 22-én ismertette kormányának programját, amelyben kiemelte: „*A békés forradalomhoz belátásra van szükség, a hatalom és az ellenzék együttes igyekezetére a végletek elkerülésében.*” A legfontosabbnak azonban a következőt tartotta: „*Magyarország függetlensége és biztonsága érdekében arra törekszünk, hogy az 1991. június 30-ai határidő előtt eltávozzanak hazánkból a szovjet csapatok, de mindenképpen arra kell törekednünk, hogy ez pontosan következze be, ha más mód nincs. Az államterület és új politikai szerkezet védelmét az ütőképes honvédség mellett egy új, összeurópai kollektív biztonsági és együttműködési rendszerre kell építeni. Ez többet jelent, mint a nagyhatalmi garanciák nélküli semlegeség. Egy ilyen szerződés létrehozásában való tevékeny közreműködés a magyar külpolitika egyik első számú feladata.*” Ettől függetlenül a szomszédos államokkal történő kölcsönös szerződések megalkotását tűzte ki célul. Az ország VSZ tagságát a következőképpen értékelte: „*A Varsói Szerződésben való részvételünk ellentétes a nemzet 1956-ban kifejezett és a legutóbbi választásokon is megerősített akaratával. Véleményünk szerint maga a szerződés is szükségtelen.*” A nemzetközi jogi feltételek figyelembevételével a VSZ-államokkal tárgyalásokat kívántak folytatni. Ugyanakkor Antall a megfelelő haderő létét is szükségesnek tartotta, akárcsak többek között az Európa Tanácsba történő belépést. Kiemelte, hogy a haderő átalakítása gyorsan elkezdődött, de még ekkor is a VSZ-követelményeknek felelt meg. A támadó jelleg helyett a védekezésre kellett helyezni a hangsúlyt, a diszlokáción, méreten, fegyverzetén szükséges volt változtatni. A „száznapos program”-ban a szovjet csapatkivonás folytatása, a környezeti károk felmérése, objektumok hasznosítása lett a cél. Megakarták határozni a haderőreform alapelveit és az új katonai doktrína kidolgozását. A VSZ-hez való későbbi kötődést az Országgyűlés bizottságai tárgyalták, az egyeztetések lezárulását követően tervezték ennek nemzetközi vonatkozásait rendezni.⁴⁰

³⁸ A pártok szervezeti tagozódását részletesen ismerteti: Machos Csilla: *A magyar parlamenti pártok szervezeti felépítése (1990–1999)*. Rejtjel politológiai könyvek, Budapest, Rejtjel Kiadó, 2000., 15–31. o.

³⁹ Salamon Konrád: *A magyar ezredforduló kronikája – 1989–2009*. Budapest, Auktor, 2008., 18–27. o.

⁴⁰ Kiss Péter: I. m.: 1585., 1608. o.

Für Lajos egyik első intézkedése – mondhatnánk akár, hogy összhangban a kormányprogrammal – volt a szovjet Egyesített Fegyveres Erők (EFE) képviselőinek kitessekelése a minisztérium épületéből más objektumba.⁴¹ Lényeges, hogy a Kormány több esetben a korábbi szakemberekre támaszkodott, például a kinevezett 14 közigazgatási államtitkárból 13 volt korábban is állami vezető, mindennek oka részben a „káderhiány” volt, hasonló tendencia érvényesült a haderőben is. A kormányzati munka szempontjából a legfontosabb a gazdaság rendbetétele lett, ez tükröződött *A nemzeti megújulás programja* című dokumentumban is. Ennek érdekében minden kiadást igyekeztek megnyirbálni, ami a haderő területén is jelentős mértékben érezhető volt: a veszteséges üzemek, így a hadiipariak bezárása is a munkanélküliség emelkedéséhez vezetett, ráadásul a Kormány helyzetét jelentős mértékben rontotta a torz sajtóbírálat. Folytatódott a privatizáció, ennek során 1988–89 folyamán már 110 Mrd forintnyi vagyont mentettek át nagyrészt a volt vezetők saját tulajdonú gazdasági társaságaikba, így át kellett alakítani a privatizációs rendszert is.⁴²

Az új kormányra jelentős feladatok hárultak. 1990. június 8-án a VSZ PTT moszkvai ülésén Antall József, mint a tanácskozás soros elnöke a korábbiaktól eltérő napi-rendi pontként a VSZ átalakításáról szóló programot terjesztett elő, Für Lajos visszaemlékezése szerint ezen mindenki meglepődött.⁴³ Ez gyakorlatilag a VSZ teljes felülvizsgálatát irányozta elő, a következőképpen szólott: „*Véleménycsere a Varsói Szerződés jellege, funkciói és tevékenysége felülvizsgálatáról és esetleges gyökeres átalakításáról.*” Végül erre kormánymeghatalmazotti-bizottság alakult.⁴⁴

Antall József 1993-ban a következőképpen emlékezett erre vissza: „*Az ülés elnökeként az én feladatom volt a zárónyilatkozat előterjesztése és megszavaztatása. Két szöveg volt előttem. Az egyik a külügyminiszterek által előzetesen megtárgyalt*

⁴¹ Für: I. m., 86–90. o.

⁴² Salamon: I. m.: 27–31., 50–55. o.; Rácz János: *Több oldalról szorongatva*. Budapest, VERITAS–Magyar Napló, 2018.

⁴³ A magyar küldöttség többsége még az előző napon a nagykövetségen elzárkózott ettől, Antallnak azzal érveltek, hogy Magyarország egyedül képviseli ezt az álláspontot, és ez a későbbi elszigetelődéshez, illetve a bécsi fegyverzetkorlátozási törekvések megakadályozásához vezethet. Ugyanakkor a német egyesülést is lelassítaná, és a magyar fegyveralkatrész-utánpótlást is nehezítené. Antall József a már felbomlott erőegyensúly visszafordíthatatlanságával érvelt, és a fegyver- és köolajüzlet eladónak jutó hasznával. Utóbbiban is igaza volt, hiszen a Szovjetuniót a köolajárviszaesése negatívan érintette. (Für: I. m., 141–145. o.; Sáringer János: *Iratok az Antall-kormány külpolitikájához és diplomáciájához I.* Budapest, VERITAS–Magyar Napló, 2015., 112–117. o.)

⁴⁴ Für: I. m., 133. o.; Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 180. o. A bizottság ülésein gyakorlatilag a magyar álláspontot elfogadták, miszerint a VSZ-nek a katonai szervezeti része fokozatosan szűnjön meg, így a PTT-tanácskozó szerve legyen. A tárgyalások mellett a lengyelekkel és a csehszlovákokkal is közös egyeztetés történt az álláspontok összehangolásával kapcsolatban. Bővebben: Uo. 145.; 191–194. o.

*és jóváhagyásra javasolt változat, amelyik a Varsói Szerződés megreformálását tűzte ki célul, a másik saját véleményemet tartalmazta, miszerint a Varsói Szerződés megszüntetése elkerülhetetlen. A döntő pillanatban vettem egy mély lélegzetet és a magam keményebb szövegét terjesztettem elő, arra gondoltam, ha nagy a botrány, akkor azt mondom, hogy tévedtem, összecséréltem a két papírt.*⁴⁵

Antall délután már a VSZ katonai részének a felszámolását javasolta, majd másnap Für Lajos bejelentette, hogy Magyarország nem vesz részt a VSZ hadgyakorlatain, és kivonja csapatait az Egyesített Fegyveres Erők (EFE) parancsnoksága alól. Ezt követően június 13–14-én Berlinben a VSZ-államok honvédelmi miniszterei ültek össze. Ezen a Szovjetunió honvédelmi minisztere Für Lajosra úgy próbált nyomást gyakorolni, hogy kijelentette, senki nem védi meg az országot a kilépését követően. A magyar küldöttség a VSZ-fejlesztésekkel kapcsolatban különvéleményt fogalmazott meg, ezek elfogadását országgyűlési határozathoz kötötte. A korábbiakkal összhangban felfüggesztették a VSZ-ben a katonai gyakorlatok stb. közös tartását. Június 26-án az Országgyűlés felkérte a magyar kormányt, hogy kezdjen tárgyalásokat a VSZ-ből történő kilépésről. Első körben a közös hadgyakorlatok megszüntetését, a katonai szervezetben történő tagság szüneteltetését kellett kezdeményezni. Később Prágában a kormány meghatalmazotti ideiglenes bizottság tanácskozásán több VSZ-tag is a magyar javaslatot támogatta, miszerint számolják fel a szövetség katonai részét, de a szovjetek ekkor még az átalakítás mellett kardoskodtak. Mindeközben külön a csehekkel és a lengyelekkel is tárgyalt Magyarország a VSZ felszámolásáról és a katonai együttműködésről.⁴⁶

Júliusban felkérte a Magyar Országgyűlés a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsát az 56-os beavatkozás miatti bocsánatkérésre, emellett kihangsúlyozták, hogy az Osztrák államszerződés aláírását követő 90 napon belül ki kellett volna vonniuk a csapataikat. Majd augusztus 16-án Budapesten a későbbi V-3-ak elfogadták a VSZ katonai szervezeteinek megszüntetését. Az október 2–4. között rendezett EFE Katonai Tanácsának a megbeszélésén már a magyar képviselők csak konzultatívan vettek részt. Mindeközben 1990. november 19-én írták alá a hagyományos fegyveres erők csökkentéséről szóló szerződést, a következő hónapban az EFE-ből Für Lajos hazarendelte a magyar tiszteket. 1991. január 1-vel a VSZ-ben Magyarország végleg felfüggesztette katonai tevékenységét. 1991. február 25-én, Budapesten a VSZ külügy- és hadügyminiszterei aláírták a katonai szövetség felszámolását tartalmazó dokumentumokat. A VSZ katonai szervezete március 31-ével, július 1-jével pedig a teljes

⁴⁵ Marinovich Endre: *1315 nap – Antall József naplója*, Budapest, Éghajlat Könyvkiadó, 2003., 21. o.

⁴⁶ Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 184–187. o.; Für: I. m., 176–187.; 198–208. o.; Pietsch Lajos: *Magyarország és a NATO Magyar Atlanti Tanács*. Budapest, 1998., 12–18. o.

intézmény megszűnt. Közben június 13-án az Európai Szabadkereskedelmi Társuláshoz csatlakozott az ország.⁴⁷

Amíg a külpolitikában kedvezően alakult a „széljárás”, addig a belpolitikában jelentős nehézségekkel kellett megküzdenie a Kormánynak. 1990 augusztusában sikerült elfogadni az önkormányzati törvényt, összességében pedig önkormányzati választást tartottak, amely a Kormány számára negatív eredményt hozott. Ebben az időszakban több sztrájk és demonstráció is történt leginkább a gazdasági megszorítások miatt. Ezek közül az október 25-i, a 65%-os benzináremelés tervének a kiszivárgását követően kibontakozó taxisblokád volt a legjelentősebb. Október 26-án a taxisok lezárták a fővárosi hidakat és a főbb útvonalakat, később a vidékieket is. Antall József ekkor ráadásul egy komolyabb műtéten esett át, így Horváth Balázs belügyminiszter helyettesítette. A demonstráció felszámolására felmerült a haderő eszközeinek és kezelőszemélyzetének alkalmazása a rendőrség megsegítésére, amelyet Göncz Árpád mint a haderő főparancsnoka megtiltott.⁴⁸ A későbbi fejezetekből látható, hogy sem a Kormány, sem pedig a köztársaság elnök lépése nem lett volna teljesen, illetve nem volt törvényes, ugyanis az Alkotmány csak az Országgyűlés által kihirdetett szükségállapot esetén (ez nem történt meg) engedte meg egyrészt a haderő „belső” alkalmazhatóságát, másrészt a köztársasági elnöknek is csak ekkor biztosíthatott volna az irányítással kapcsolatos főparancsnoki jogokat. A Kormány rendkívüli intézkedéseket bizonyos esetben kiadhatott, de ennek formája nem volt jogilag egyértelműen kidolgozva. Göncz Árpád a kialakult helyzetben csak az Alkotmánybírósághoz (AB) fordulhatott volna. Később ezt Für Lajos tette meg, az AB állásfoglalásában több jogi hiányosságra és joghézagra is felhívta a figyelmet. Mindez igen jó példája egy formálódó demokrácia gyermekbetegségeinek.⁴⁹

A közben lábadozó Antall József békés tárgyalásokat javasolt, ami a kialakult helyzetben a legjobb megoldás volt, hiszen az ország hitelezőinek, illetve a nemzetközi pénzpiacoknak stb. a bizalma az akkori pénzügyi helyzetben elsődleges szempont volt. Az ellenzék megosztott volt az egyébként jogsértő blokáddal kapcsolatban, a honvédség végül üzemanyag és élelmiszer stb. szállítással segített a kialakult helyzetben. A taxisokkal és a fuvarozókkal való tárgyalások eredményeképpen végül az eredetinel kisebb áremelést hajtottak végre, október 29-re helyre állt a rend, előtte azonban voltak Kormány melletti tüntetések is.⁵⁰ A blokád követően a haderő irányításával kapcsolatban vita bontakozott ki a Kormány és a köztársasági elnök

⁴⁷ Salamon: I. m., 32–36., 40. o.; Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 195–198., 115–176. o. Für: I. m., 209. o.

⁴⁸ Uo.

⁴⁹ Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 133–134. o.

⁵⁰ Uo. 195–198., 115–176. o.

között. Lőrincz Kálmán, az MH parancsnoka benyújtotta a lemondását, amelyet egyik fél sem fogadott el, később egy új védelmi reform kidolgozásával bízták meg.⁵¹

Mindeközben 90 őszén a következő évi költségvetés elfogadása a következő évi 4,1 Mrd dollárnyi törlesztőrészlet „kigazdálkodása” miatt igen nehezen haladt, majd az év végén sor került a Kormány átalakítására is.⁵²

1991 elején szintén több sztrájk volt, de emellett folytatódott az előző évben megkezdett kárpótlás végrehajtása. Ebben az esztendőben robbant ki a fegyvereladási botrány, mivel az előző évben Magyarország több gépkarabélyt szállított Horvátországnak.⁵³ Ugyanakkor a Visegrádi V-3 szerződés aláírása északi szomszédunkkal és Lengyelországgal óriási külpolitikai sikernek számított. Előbbivel azonban továbbra is kényes kérdés maradt a vízlépcsőügy. 1991. június 28-án megszűnt a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST) is, majd augusztus 16–20. között II. János Pál pápa az országba látogatott. 20-án robbant ki a Szovjetunióban egy furcsa puccskísérlet, amely végül Borisz Jelcin orosz államelnök pozíciójának a megerősödéséhez, Gorbacsov bukásához és a Szovjetunió teljes széthullásához vezetett. Ez utóbbi hivatalosan december 8-án történt meg, létrejött a Független Államok Közössége (FÁK), december 25-én lemondott Gorbacsov. Az augusztusi puccs idején felmerült egyes katonai intézkedések bevezetése, amelyet az Országgyűlés Nemzetbiztonsági Bizottsága elutasított. Közben December 16-án az Európai Közösséggel (EK) társulási szerződést írt alá Antall József.⁵⁴

1991 őszén az FKGP kettészakadása miatt a Kormány parlamenti támogatottsága csökkent, de a többsége megmaradt, ráadásul az MDF-ben is platformok alakultak. Ugyanakkor az ország fizetőképességét sikerült megőrizni, és a valutatartalékok is nőttek. 1991. szeptember 2-án az Országgyűlés elé terjesztette Zétényi Zsolt és Takács Péter a Büntető Törvénykönyv (BTK) módosító javaslatát, e szerint az előző rendszerben elkövetett jelentősebb bűntettek elévülése a 90-ben választott Országgyűlés első napjától kezdődött volna. A törvényhozás ezt elfogadta, de a köztársasági elnök az Alkotmánybíróság elé utalta, amely alkotmányellenesnek minősítette. Ennek elfogadása akár a Magyar Néphadsereg volt állományából is több személyt érinthetett volna. 91 őszén robbant ki az úgynevezett médiaháború, többek között a tv és a rádió elnökének a kinevezésével és a médiamunkások ideológiai állásfoglalásával kapcsolatban.

A következő esztendőben tovább folytatódott az erőltetett ütemű törvénykezés, akárcsak a kárpótlás és a privatizáció, nőtt a külföldi tulajdon aránya a magyar gazdaságban. A jugoszláv berepülésekkel kapcsolatban az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának (OHB) jelezte a Magyar Honvédség (MH) vezetése, hogy a fokozott készenlétű alakulatok védekezésre történő bevetését az MH parancsnoka csak országgyűlési jóváhagyással rendelheti el. 1992-ben a Magyar Honvédség Parancsnokságát (MHP) teljesen a Honvédelmi Minisztérium (HM) alá rendelték a korábbi alkotmánybírósági döntést követően, ugyanakkor egy alkotmánybírósági rendelkezés kimondta, hogy a köztársasági elnök csak akkor tagadhatja meg a kinevezéseket, ha azok jogszabályt sértenek, és váratlan légi vagy szárazföldi támadás esetén két dandárnyi erőt a Kormány is bevethetett saját hatáskörében, de az Országgyűlés tájékoztatnia kellett erről. A határőrséget a belügyminiszter kontrollja alá helyezték. A haderő erre az évre 100 ezresre apadt. 1992. november 10-én Borisz Jelcin Magyarországra látogatott, megállapodtak abban, hogy az orosz államadósság részleges ellentételezésére fegyveralkatrészeket fognak szállítani, és kölcsönösen lemondtak a csapatkivonással kapcsolatos költségekről, ugyanakkor Jelcin magával hozott 56-os, Magyarországgal kapcsolatos iratokat is, illetve bocsánatot kért az akkor törtétekért. November 11-én az Oroszországi Föderáció Honvédelmi Minisztériuma és a HM egyezményt írt alá öt évre a kétoldalú katonai kapcsolatok rendezéséről.⁵⁵

Antall József halálát követően a Boross-kormány a korábbi külpolitika folytatására törekedett, az EU és a NATO tagságot jelölte meg célként. Utóbbit biztonságpolitikai szempontból kiemelten lényegesnek tartották. 1994-ben honvédelmi és rendőrségi törvény elfogadását tervezték, a készülő dokumentumokban a katonák és a rendőrök jogállását akarták részletesebben szabályozni.⁵⁶

Ebben a politikai helyzetben valósult meg a Magyar Honvédség rendszerváltás előtt kezdődő, és azt követően befejeződő teljes átalakítása. Mielőtt azonban erre és az erre ható „erők” ismertetésére rátérnék, érdemes röviden a magyar haderő fejlődésének második világháború utáni főbb tendenciáit is megvizsgálni.

⁵¹ Szabó János: I. m., 84–85. o.

⁵² Salamon: I. m., 32–36., 40. o. Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 195–198. o.

⁵³ 1992 januárjában Horvátországban és Szlovéniában magyar nagykövetséget nyitottak. (*Magyar külpolitikai évkönyv*, szerk.: Torda Endréné, Budapest, KÜM, 1992., 128–129. o.)

⁵⁴ Páldi András: *Egyre távolabb Moszkvától*. Budapesti Belvárosi Könyvkiadó, 1996., 137–145. o.; Rob de Wijk: *A NATO az ezredforduló küszöbén*. Debrecen, Hajja és fiai, 1998., 83–85. o.

⁵⁵ Salamon: I. m., 36–55. o. Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 243. o.; Szabó János: I. m., 84–91. o.

⁵⁶ Kiss Péter: I. m.: 1626. o.

II. A MAGYAR HADERŐ RÖVID TÖRTÉNETE 1945–1992

Ennek a fejezetnek nem célja a címében jelzett korszak hadtörténetének teljes és részletes bemutatása, csupán néhány folyamatra, ok-okozati kapcsolatra kíván rávilágítani, amely a rendszerváltás időszakában meghatározta a haderő fejlesztésének stb. lehetőségeit.

A második világháború végén a Magyarországot megszálló szovjet birodalom bábáskodása alatt megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlés és Ideiglenes Nemzeti Kormány egyik fő feladatának tekintette a Németországgal szembeni harcot, így kiemelkedően fontossá vált egy teljesen új haderő megszervezése. Történhetett mindez azért is, mivel az 1945. január 20-án, a Szovjetunió által megkötött fegyverszüneti egyezménynek is ez lényeges pontja volt. Mivel a szétbombázott és kirabolt országban nemhogy „se pénz, se posztó” nem volt, hanem még a tervezett haderőnek megfelelő létszámú katona sem, így gyakorlatilag mindenben a megszállókra kellett támaszkodni. Ők adtak „átvilágított” hadifoglyokat, fegyverzetet és ruházatot, utóbbi kettőből természetesen nem a legjobbat és a legkorszerűbbet. 1945 májusára e nehéz helyzet ellenére sikerült egy közel 50 ezer fős haderőt megszervezni javarészt kézi fegyverekkel és némi tüzérséggel, utóbbiak lövegekkel nem rendelkeztek.⁵⁷

A hivatalosan még a király nélküli Magyar Királyságban felállított, azonban a királyság nélküli jelzőtől megfosztott (új) Magyar Honvédség (MH) is már kezdetektől a pártharcok martalékává vált. A szovjet túlsúlyú Szövetséges Ellenőrző Bizottság nyomasztó támogatásával működő Magyar Kommunista Párt egyik kiemelt feladatának tekintette a fegyveres szerveken belül a fontosabb pozíciók megszerzését. A haderőn belül ezt kétféleképpen igyekezett megvalósítani. Felállították a nevelőtiszti intézményt, amely gyakorlatilag a párt politikai szócsöveként működött a honvédségben. A Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) segítségével elkezdtek a haderő leépítését, amelynek során a számukra „kellemetlen elemektől” igyekeztek megszabadulni. Így 1947-re az MH állománya a 13 ezer főt sem érte el, miközben ők

maguk egy több mint 20 ezer fős saját párthadsereget, Rendező Gárdát szerveztek.⁵⁸ A világháborút követően a készülő békeszerződéssel kapcsolatban a haderő újjászervezési terveit is kidolgozták. Ebből lényeges kiemelni, hogy a hivatásos mellett egy „milic”, területvédelmi szervezet kialakítása is szerepelt a tervek között, erre azonban nem került sor. A hivatásos haderőt a sorkatonaság függvényében tervezték kialakítani, a kezdeti létszámtervek a békeszerződésben lefektetett 70 ezrestől nem voltak lényegesen eltérőek. Mindennek során az ország teherbíró képességét is figyelembe vették.⁵⁹

1947-ben aláírták a párizsi békeszerződést, ebben az esztendőben tartott, választási csalásokkal befolyásolt parlamenti választást az MKP nyerte. Ezt követően 1948-ban, a Szociáldemokrata Párt (SZDP) bekebelezésével gyakorlatilag teljessé vált a kommunisták hatalma, így másképp álltak hozzá a haderőhöz is, megkezdődött annak 1953-ig tartó, erőltetett ütemű fejlesztése. Mindezt a nemzetközi (v)iszonyok is elősegítették, ugyanis a berlini válság, illetve a Jugoszláviával történő kapcsolat megromlása, majd a koreai háború arra sarkallta a Szovjetuniót, hogy kis csatlósait haderejük növelésére, és fegyverzetük korszerűsítésére ösztökélje. Ez részéről olyannyira „sikeres” volt, hogy a párizsi szerződés több ez irányú rendelkezését Magyarország esetében például pár éven belül sikerült megsérteni. 1953-ra egy óriási létszámú, „torz” haderőt szerveztek, akkor már korszerűtlen, nagyrészt második világháborús fegyverzettel, nem megfelelő hadiiparral, „átválogatott” tisztii állománnyal, amelynek jelentős része nem rendelkezett a beosztásához szükséges kellő végzettséggel és szaktudással. 1951-ben Magyar Néphadseregbe „keresztelték át” a Magyar Honvédséget.⁶⁰ A jugoszláv határtól északra megkezdődött egy erőrendszerek kiépítése is.⁶¹

Sztálin 53-as halálát követően fordulat következett be Magyarországon. A hadiipari kapacitásokat csökkentették, a haderőt 1956 októberére közel a felére redukálták. A leépítések több ütemben és sokszor ad hoc jelleggel valósultak meg, mindez

⁵⁷ Szakács Sándor – Zinner Tibor: *A háború „megváltozott természete” – Adatok, adalékok, tények és összefüggések 1944–1948*, Budapest, Magánkiadás, 1997., 28–45. A pártok közül a Magyar Kommunista Párt (MKP) nagyon korán megszerveződött, és már 1944. november 30-án kiadta a programját. (*Magyarországi pártprogramok 1944–1988*. Szerk.: Balogh Sándor – Izsák Lajos, Budapest, ELTE Eötvös, 2004., 9–13. o.); Kis András: *A Magyar Honvédség újjászervezése (1945)*. Budapest, Zrínyi, 1995., 180–181.; Okvát Imre: *Bástya a béke frontján. Magyar haderő és katonapolitika 1945–1956*. Budapest, Aquila Könyvek, 1998., 22–50. o.

⁵⁸ Kis András: I. m., 180–181.; Okvát Imre: I. m. : 22–50. o.; Kiss Dávid: *A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája 1945–1948*. In: Veritas Évkönyv 2015., szerk.: Ujváry Gábor, Budapest, Veritas–Magyar Napló, 2015, 279–315.; *A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1947*. Szerk.: Feitl István, Budapest, Napvilág, 2003., 41, 100–105., 150–151., 155., 177–178. o.

⁵⁹ Izsák Lajos: *Pártok és politikusok Magyarországon 1944–1994*. Budapest, Napvilág Kiadó, 2010. 88–98. o.; Kiss Dávid: *Az 1947-es magyar béke-előkészítés az új haderő szervezésének és határok kialakításának a tükrében*. In: *Az elfelejtett béke. Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára*. Szerk.: Fülöp Mihály, Dialog Campus Kiadó, Budapest, 2018. 123–139. o.

⁶⁰ Okvát Imre: I. m., 71–275. o.

⁶¹ Erről bővebben: „*A magyar Maginot*” – *A déli védelmi rendszer, 1951–1955*. Szerk.: Holló József, Budapest, HIM, 2008.

a hadsereg forradalom alatti szerepére és magatartására is rányomta a bélyegét. Ezt Nagy Imre kormányának az ország teherbíró képessége érdekében kellett megtennie. Összességében véve megállapítható, hogy a haderő magatartása a forradalom alatt nagyrészt passzív volt, bár jelentős volt azoknak az egységeknek, személyeknek a száma, akik a forradalomban részt vettek, akadtak azonban olyanok is, amelyek, és akik fegyverrel léptek fel a felkelőkkel szemben.⁶²

Az 56-os forradalom vérbefojtását követően a Kádár-kormány egyik legfontosabb feladata a haderő újjászervezése volt, ugyanis a megszálló szovjet erők a teljes Magyar Néphadsereget lefegyverezték. Az ideiglenesen létrehozott honvéd karhatalom felszámolását követően kezdődhetett meg a hadsereg újjáalakítása. Amelyik tiszt katona akart maradni, annak alá kellett írnia a Tiszti Nyilatkozatot. A nehéz gazdasági helyzet miatt november végén a szovjetekkel történő egyeztetést követően elkezdték az új hadsereg szervezését. Úgy tervezték, hogy 1960-ra a létszámát 120 ezer főre növelik, 1960-ig csak minimális korszerűsítést terveztek. „M”, azaz mozgósítási hadsereggel is csak ettől az időponttól számoltak.⁶³ Lényeges volt még, hogy 1957. május 27-én Magyarország a Szovjetunióval szerződést kötött csapatainak itt tartózkodásáról, ugyanis erről a Varsói Szerződés nem rendelkezett.⁶⁴ Május 5-ig befejezték a hadsereg struktúrájának az átalakítását is. Megszüntették a hadtest-parancsnokságokat, a nyolc szárazföldi hadosztályból hármat szerveztek, amelyeket közvetlenül a minisztérium irányított. Visszaállították a politikai helyettesi rendszert, amelynek az élén a politikai csoportfőnök állt, az MSZMP-pártszervek is (újja) alakultak a Magyar Néphadseregben, és megalakult a KISZ is.⁶⁵ A Magyar Néphadsereget (MN) ekkor a Kormány mozgósíthatta, ezen belül a HM feladata a következő volt. Irányította a haderőn kívüli kiképzést, a „társminisztériumoknak” követelményeket adott a mozgósítási és védelmi, továbbá a karhatalmi tervek kidolgozásához, a munkaerő meghagyását szervezte, és a haditechnikai rendelkezéseket bonyolította le a társszervekkel kapcsolatban is.⁶⁶ Felállították az országos karhatalmi parancsnokságot, és az ennek alárendelt megyei szervezeti egységeit, egy „ellenforradalmi” megmozdulás során ezek hangolták volna össze a különböző fegyveres szervek fel-

adatait, hajtották volna végre a kidolgozott karhatalmi terveket. Ez a rendszer 1962-ig működött, vezetője Biszku Béla belügyminiszter volt.⁶⁷ Az 1957-től kezdődő hároméves tervben a hadsereg feladata a légtér ellenőrzésének az átvétele lett a szovjet fegyveres erőktől, így a lokátorrendszer fejlesztése, és emellett az MN létszámának folyamatos emelése kapott prioritást.⁶⁸

A 60-as évek elején az erősödő magyar gazdaság lehetővé, a Kínával való viszony megromlása, a kubai válság és a berlini fal felépítése pedig „kötelezővé” tette a magyar haderő fejlesztését létszámában és fegyverzetében egyaránt. A szovjetek gyorsreagálású erő kialakításához is ragaszkodtak.⁶⁹ Később egy esetleges háború elején először az interkontinentális rakétákkal történő csapásmérést feltételeztek, majd a bombázók és a szárazföldi haderő bevetését. A VSZ-államok a támadást atomcsapással, műszaki, vegyi alegységekkel megerősített speciális osztagok támadásával tervezték volna, majd ezt követően a főerők ék alakban nyomultak volna előre, amelynek során légideszantok alkalmazását is tervezték. Magyarországon az 5. hadsereg feladata lett volna a támadás, a Duna-vonal, Graz, Ljubljana és Észak-Olaszország irányába. Lényeges, hogy először 1966-ban telepítettek hazánkba atomfegyvert.⁷⁰

A 60-as évtizedben a Belügyminisztériumhoz (BM)-hez tartozó légoltalmi rendszert átalakították, a haderőn belül ezt követően létrehozták a polgári védelmet. 1970-re 134 300 fős lett az MN létszáma.⁷¹ A jelentős szaktudást igénylő haditechnika elterjedése mellett nagy problémát okozott az, hogy a tisztek iskolázottsága nem volt megfelelő.⁷² Ugyanakkor a jelentős tervezett feladatokat, amelyek az MN-re hárultak volna háborús időszakban, egy huszárvágással úgy oldották meg, hogy egyre több keretesített alakulatot szerveztek, amelyek állományának egy része tartózkodott csak a laktanyában, a teljes létszámot háborús időszakban töltötték volna fel. Általában a nyugati és a jugoszláv határtól való távolsággal volt arányos a keretesítés mértéke. A haderőn belül a legtöbb alakulat a Dunántúlon helyezkedett el,

⁶² Okvath: I. m., 346–367. o.; A haderő forradalom alatti szerepéről bővebben: Horváth Miklós: *1956 hadikronikája*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003.

⁶³ MT. Védelmi Iroda okmányai 1956 XIX-A-98 1. d. 1-70 főlíó A HM Anyagtervezési Csoportfőnökség 1956. december 17-i előterjesztése a Honvédelmi Tanácshoz

⁶⁴ *A Magyar Néphadsereg 1956–1989*. Szerk.: Szani Ferenc, Budapest, ZMNE, 2001., 13. o

⁶⁵ Szani: A I. m., 6–23. o.; Csentes László: *Hadseregértéket 1945–1998*. Budapest, Új Honvédségi Szemle különiadás, 1998. 43–58. o.

⁶⁶ MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-149 főlíó Honvédelmi Tanács MT. Védelmi Iroda okmányai 1957. március 12.; MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 főlíó Honvédelmi Tanács MT. Védelmi Iroda okmányai 1957. július 26.

⁶⁷ MNL OL M-KS-295-1 29. d. 1. ő. e.; Biszku Béla: „A karhatalmi parancsnokságok és törzsek tevékenysége, munkarendje rendkívüli viszonyok esetén”. 50-800/3-1961.

⁶⁸ MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-127 főlíó, a HT 1/103/1957. sz. határozatban hagyták jóvá az MNK (Magyar Népköztársaság) katonai megbízottjai és a szovjetek között zajló tárgyalásokat. 1957. március 12.

⁶⁹ M. Szabó Miklós: *Adalékok a Magyar Néphadsereg 1961–1962. évi történetéhez (1.)* Új Honvédségi Szemle LXI. évf. 2007. 9. szám 70–100. o.

⁷⁰ Horváth – Kovács: I. m., 48–131. o.

⁷¹ Germuska Pál: *A magyar középépipar. Hadiipari és haditechnikai termelés Magyarországon 1945 és 1980 között*. Budapest, Argumentum Kiadó–Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTTL), 2015. 395–400. o.

⁷² Szani: I. m., 37–44. o.

ami a fent, vázlatosan ismertetett tervek függvényében érthető volt.⁷³ Azt is lényeges kiemelni, hogy a 60-as évtizedben a Munkásőrség háborús feladatait is kidolgozták, ezek az idő haladtával egyre inkább bővültek. A terület 1957-es létszámát fokozatosan 60 ezresre emelték. A korábban tervezett „milic” haderő szerepét innentől kezdve ők töltötték be.⁷⁴

A haderő első nagyobb fejlesztési szakasza a 60-as évek végére lezárult, így 1967-ben értékelték az addigi eredményeket, és új fejlesztési irányokat szabtak 1971 és 1975 között: a honi légvédelem kismagassági képességeinek a javítása, a szárazföldi csapatoknál a korszerűtlen eszközök lecserélése, a csöves légvédelem rakétarendszerekre történő átállása. Háborúban közel 300 ezer fős M létszámot terveztek, ebből 180–185 ezer fő került volna az EFE állományába, az ő fegyverzetüket korszerűsítették leginkább. A 70-es évtized első felétől jelentős arányú fejlesztések történtek, korszerű tankokat, páncélozott szállító harcjárműveket, hadműveleti-harcászati rakétákat, repülőgépeket stb. kapott a hadsereg, elkezdték a szárazföldi erők légvédelmének az átszervezését is.⁷⁵

Lényeges kiemelni, hogy az 1976–1980 közötti tervidőszakra pénzügyi okokból több, a VSZ által javasolt eszköz beszerzését elhagyták. 1980-ban az MN eszközállományának 40%-át korszerű és legkorszerűbb, a többi a célnak még megfelelő típusok alkották. A vadászgépek és a harckocsik korszerűek voltak, a lövészalakulatok jelentős számú korszerű páncélozott szállító gépjárművel rendelkeztek. A légvédelmi rakétakomplexumok lecserélését elkezdték, a légi szállítási készségek kialakításával együtt. Az MN békelétszáma 1971 és 1980 között 114 000 főről 120 665 főre nőtt, a hadi létszáma pedig 279 000 főről 330 915 főre.⁷⁶ Az MN háborús tervei a 80-as évek elején is hasonlóak voltak, mint korábban. Ekkorra már elkészítették Ausztria és Olaszország megszállási terveit is, ebben a szovjet alakulatokkal közösen vettek volna részt. Lényeges, hogy 1987-ig csak támadó háború tervével foglalkoztak, ebben az évben kezdték el a védelmi tervek kidolgozását is. Magyarországnak a háborús elgondolásokban végig kiemelt szerep jutott, hiszen elsőlépcsős alakulatok állomásoztak az országban.⁷⁷

A 70-es évtized első felében jelentős szervezeti változások is történtek. 1972-től HM feladata lett volna háborús időszakban: katonai vezetés ellátása, az állami veze-

tők védett pontjainak védelme, határőrzés a BM⁷⁸ segítségével, a katonai útvonalak fenntartása és helyreállítása, az ellenséges légideszantok, és diverziós csoportok felszámolása, védett pontok atom stb. mentesítése, a katonai mozgások és szállítások fegyveres biztosítása, fogolytáborok őrzése, forgalomszabályozás, az országos sugárfigyelő-rendszer működtetése, és a nagyobb erőt igénylő karhatalmi akciókban történő részvétel.⁷⁹ Meghatározták, hogy a fegyveres szervek hivatásos állománya a lakosság 1,8%-a lehetett, ez 180 ezer főt jelentett. Külön karhatalom fenntartását a rendszer szilárdsága miatt nem tartották szükségesnek, így megszüntették. De: „Ugyanakkor biztosítani kell, hogy olyan mérvű belső rendzavarás, rendbontás elfojtására, amelyre a belügyi szervek maguk már nem képesek, megfelelő számú honvédségi és munkásőr erők álljanak rendelkezésre.” Így ezt követően az MN egyes alakulatai is részesültek karhatalmi kiképzésben.⁸⁰

Lényeges volt 1972-re a Hátországvédelmi Alakulatok Parancsnokságának (HAP) a felállítása, amely a különböző hátországvédelmi feladatra rendelt fegyveres szervek vezetését volt hivatott összefogni.⁸¹ A HAP közvetlen a miniszter alárendeltségébe tartozott, amelyet a vezérkaron keresztül irányított.⁸² 1972 végére a hátországvédelmi feladatokat a BM, Munkásőrség Országos Parancsnoksága (MOP), és a HM osztotta fel egymás között.⁸³ A HAP megszerezését követően annak Hátországvédelmi Parancsnoksággá történő átalakítása következett, ezzel a cél a párhuzamosságok megszüntetése volt. Az átszervezés során az MN hátországvédelmi erőinek egységes szervezetét, az irányítás rendszerét kellett kialakítani. Az MN Hátországvédelmi Parancsnokság (HP) feladatait és az együttműködés rendjét meg kellett határozni.

⁷⁸ A határőrség a BM-be tartozott.

⁷⁹ MNL OL HB XIX-A-98 28. d. 120/1. Benkei András–Czinege Lajos–Papp Árpád: Előterjesztés a HB-hez. „Javaslat a hátországi csapatok és szervek »M« feladatainak egyeztetésére, a tervek koordinálására, az »M« esetén őrzendő objektumokra és a végrehajtás személyi, technikai feltételeinek biztosítására, valamint az »M« létszám csökkentésére”, 1972. március 15.

⁸⁰ MNL OL HB XIX-A-98 38. d. 155. Benkei András: Jelentés a HB-nek a BM Forradalmi Készenléti Rendőri Ezred létrehozásáról és alkalmazásáról, 1976. január 15. A jelentést elfogadták, így a HB 5/264/1976. sz. hat. lett belőle. 1976. február 26-i ülés

⁸¹ Borbándi János – Fehér Lajos: Jelentés a PB-nek a fegyveres erők és testületek helyzetéről. Javaslatok a fejlesztésük során létrejött problémák rendezésére, 1970. május 9. A PB 1970. június 2-i ülése. Elfogadták, de további feladatokat is meghatároztak. http://www.digitarchiv.hu/faces/frameContentGenerator.jsp?ADT_ID=11712&MT=1 letöltés: 2009. augusztus 14.

⁸² MNL OL HB XIX-A-98 33. d. 141.

⁸³ MNL OL HB XIX-A-98 30. d. 127. Csémi Károly: „Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz. Javaslat az egységes és integrált hátországvédelmi rendszer létrehozására, ezen belül a Hátországvédelmi Alakulatok Parancsnoksága Hátországvédelmi Parancsnoksággá történő átszervezésére, feladataira, az együttműködés rendjére, valamint az MN »M« létszámának pontosítására” 1972. december 1.; Trombitás Dezső – Fehér Lajos: A HB 6/236/1972. sz. határozata az egységes hátországvédelmi rendszer létrehozásáról, 1972. december 7. 1972. december 7-i ülés

⁷³ Uo. 23–50. o.

⁷⁴ Kiss Dávid: *A Munkásőrség története és előzményei*. VERITAS–Magyar Napló, 2017., 274–292. o.

⁷⁵ Germuska: I. m., 395–414. o.

⁷⁶ Uo.; Szani: I. m., 50–97. o.

⁷⁷ Horváth – Kovács: I. m., 140–148. o.; Kárpáti Ferenc: *Puskalövés nélkül...* Budapest, Duna International, 2013. 186–195. o.

Ugyanakkor speciális, a feladatok ellátását segítő alakulatokat rendeltek a parancsnoksághoz, például műszaki egységek stb.⁸⁴ Az új szervnek helyőrségi és katasztrófaelhárítási feladatai is lettek. A HP felállításával párhuzamosan a fegyveres erők és testületek „M” létszámát 464 077 főre emelték. Az átszervezés 1976-ra fejeződött be.⁸⁵ Helyi szinten a vezérkari főnök alárendeltségében a kiegészítő parancsnokságok bázisán felállították a megyei hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságokat, ezek a honvédelmi kötelezettséggel, mozgósítással, hadkiegészítéssel, honvédelmi igazgatással, és a területvédelemmel foglalkoztak. A fővárosban pedig a Budapesti Hadkiegészítő Parancsnokság látta el ezeket a feladatokat. A HP feladata az említettekén kívül még az árvízvédelmi karhatalmi, szervezési és tervezési, ellenőrzési feladatok elvégzése is volt. A karhatalmi teendők ellátásában a Munkásőrséggel és a BM szervekkel működtek együtt, a kitelepítés, Atom-Biológiai-Vegy (ABV)-mentesítés szervezésében pedig Polgári Védelem Országos Parancsnokságával (PVOP).⁸⁶ A haderőben történt változások többségét az 1976-os Honvédelmi törvényben is szentesítették, erről majd egy későbbi fejezetben lesz szó.

Az MN a 80-as évek elejére egyébként jelentősen átalakult, de igazán korszerűvé ekkorra sem vált. Javult a fegyverzete, a tisztek iskolázottsága, 21,5%-uk rendelkezett felső, még 69,4%-uk középfokú végzettséggel. Ugyanakkor tiszti állomány 90%-ra, míg a tiszthelyettesi 80%-ra volt feltöltött, a katonai pálya presztízse a magyar haderő Csehszlovákiába történő 1968-as bevonulását, és a „prágai tavasz” elfojtását követően viszont hanyatlani kezdett. 1984-ben Czinege Lajos helyett Oláh István, majd Kárpáti Ferenc lett a honvédelmi miniszter. Előbbi jelentős reformokat léptetett életbe, átszervezték a hadsereget. A megszorítások a hadsereg terén csak a 80-as évek második felében érvényesültek, addig a nemzeti jövedelem 4,5–5%-át költötték honvédelemre.⁸⁷ A későbbi fejezetben ismertetett RUBIN-feladat volt az első, amely a haderő korszerűsítését tűzte ki célul. Minderre azért volt szükség, mert az MN-nek túl magas volt a békelétszáma, továbbra is tömeghadsereg jellemzőit viselte magán, ugyanakkor a régi és az új technika párhuzamos hadrendben tartása

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Uo.

⁸⁶ MNL OL HB XIX-A-98 37. d. 154. Czinege Lajos: Előterjesztés a Honvédelmi Bizottsághoz. Jelentés az egységes és integrált hátszázvédelmi rendszer létrehozásának helyzetéről és a további feladatokról, 1976. január 16. HB 6/236/1972. sz. határozatként elfogadták. 1972. december 7-i ülés

⁸⁷ A szárazföldi erőknél 54 700 fő. A Munkásőrség létszáma tartalékosokkal 60 ezer fő körül volt! (Szántó Mihály: *A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO tagságig (1989–1999)*. Budapest, ZMNE, 2002. 5–14. o.) Szani: I. m., 87–97. o.; Pataky Iván: *A vonakodó szövetséges. A Magyar Néphadsereg közreműködése Csehszlovákia 1968. évi megszállásában*. Budapest, Rastafari Bt., 2008. 150–153. o.

óriási költségekkel járt. A RUBIN-t a szovjetek nem utasították el, közös áttanulmányozását javasolták, de ennek a végrehajtása csak az „ötletgazda” Oláh István honvédelmi miniszter halálát követően kezdődhetett meg.⁸⁸ Az átalakítást az MSZMP vezetése 1985-ben fogadta el. A hadsereg-hadosztály-ezred-zászlóalj struktúráról a hadsereg-hadtest-dandár-zászlóaljra tértek át. A dandárszervezet kiépítésével a jobb manőverezőképeség megteremtése volt a cél. Ez a haderő utolsó jelentősebb, rendszerváltás előtti átalakítása volt, amelynek során részben a diszlokáción is változtattak. Ezzel megkezdődött az állandó átszervezések időszaka, amely a hivatásos állomány létbizonytalanságával is együtt járt. Így ennek következtében is a haderőt közülük többen elhagyták. A RUBIN során egyébként a feltöltöttség növelését is célként fogalmazták meg, továbbá az anyagi eszközök jobb elosztását, a hadrendet 1986 és 1987 folyamán alakították át.⁸⁹ A RUBIN-t követte vagy inkább kiegészítette a BAKONY-hadrend, amelyet 1988-ra alakítottak ki, és amelynek során nagyrészt a honi légvédelmet, a katonai oktatási intézményeket és a katonai igazságszolgáltatást alakították át. Megszervezték a polgári védelem katonai szerveit is a TAVASZ-feladat keretében. A Polgári Védelem Parancsnokság bázisán felállították a Hátszázági és Polgári Védelmi Parancsnokságot, amely hadkiegészítési és mozgósítási feladatokat is ellátott.

Mindez annak is köszönhető volt, hogy a 70-es évek végén, 80-as évek elején jelentős mértékben fordult a kocka. A Szovjetunió és a keleti blokk belső gazdasági, társadalmi és pénzügyi problémái, Magyarország eladósodottsága rányomta a bélyegét a haderőre is. A Szovjetunió afganisztáni kudarca rávilágított az ország katonai és gazdasági problémáira. Ráadásul a lengyelországi események sem sok jóval kecsegtettek számukra. Így 1980. március 18-án Románia kivételével ratifikálták a VSZ háborús határozványát, e mellett a tagállamoktól további fegyverzeti korszerűsítést is követeltek. A VSZ élén létrehozták a Legfelsőbb Parancsnokságot, amelynek a vezetője Leonyid Iljics Brezsnyev lett, ennek a munkaszervezete a szovjet vezérkar volt, amelyhez a tagállamok vezérkari főnökeit delegálták, politikai testülete a testvérpártok első titkáraiból, miniszterelnökeiből, külügy-, és honvédelmi minisztereiből állt. Ennek alárendeltségébe négy hadszíntér-parancsnokság tartozott, amelybe a nemzeti erőket integrálták volna háborús időszakban. Az MN a Dél-nyugati Parancsnokság alárendeltségébe került volna. a hadszíntérparancsnok akár a „szövetséges” állam ipari termelésébe is beleszólhatott háborús időszakban.⁹⁰ A hadügy területén Mihail Gorbacsov hatalomra kerülése hozott valamelyest fordulatot.

⁸⁸ Szántó: I. m., 6–8. o.

⁸⁹ Szabó János: I. m., 78. o.

⁹⁰ Horváth – Kovács: I. m., 109–139. o.

latot, bár még 1987-ben is felvetődött a VSZ további központosítása, ezt követően esett csak szó a fegyverzeti korlátozásokról, vagy az Afganisztánból történő kivonulásról. A VSZ-t 1985-ben további húsz esztendőre meghosszabbították.⁹¹

Változást az 1987-es esztendő hozott, ugyanis ekkor állapotok meg a nagyhatalmak az Európába telepített közép-hatótávolságú rakéták leszereléséről, és ebben az évben a VSZ már a védekező tervek készítését helyezte előtérbe.⁹²

A fentiek következtében a haderő költségvetése és új irányú fejlesztése kiemelt szerepet kapott. A Központi Bizottság (KB) Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottságának 1989. évi február 3-i ülésén foglalkoztak először részletesen ezzel a témával, és határozták meg a főbb csapásirányokat. Egy előterjesztett 1995-ig tartó, távlati fejlesztési tervről folyt a vita.⁹³

Mindezt 1989. február 16-án Grósz Károly javaslata alapján egy megbeszélés követte a HM-ben. Ezen a HM-ből Kárpáti Ferenc, Pacsek József, Bencsik István, az Országos Tervhivatalból (OT) Hoós János és Doró György, a Pénzügyminisztériumból (PM) Villányi Miklós, és a MT Védelmi Irodájából Markovics Ferenc vett részt. 155, 141 és 126 Mrd Ft éves költségvetésről szólt a vita. Az OT csak a harmadik változatot tartotta lehetségesnek, de Villányi szerint lehetséges volt még egy ennél is rosszabb verzió. A HM képviselői szerint 1991–1995 között legalább 60 Mrd-os fejlesztés vált volna szükségessé, ami csak egy 35–40%-kal kisebb haderő fenntartását tette volna lehetővé. Pacsek és Kárpáti szerint 2000-re a javasolt forgatókönyv szerint eszközök nélkül maradhatott volna a hadsereg.⁹⁴

1989. február 22-én 1990-ben 10%-os, majd 1995-ig 20–25%-os haderőcsökkentést terveztek kisebb, de ütőképesebb, védelmi jellegű hadsereg kialakítását. Mivel az adósság növekedését 1991-ben tervezték megállítani, ezért az áruforgalmi egyenlegen 3–400 millió dollárnyi javulást akartak elérni. Ugyanakkor a GDP 1995-ig minimális növekedésével vagy stagnálásával, így 126 Mrd Ft-os éves kiadással kalkuláltak, amely további létszámcsökkentéssel járt. Így a haderő vezetőinek újabb terveket kellett készíteniük a minimális létszám- és eszközigénnyel kapcsolatban,

⁹¹ Fischer: I. m., 323–334. o.; Heller – Nyekrics: I. m. II.: 609–620. o.; Paczkowski, Andrzej: *Das Komitee für Landesverteidigung (Komitet Obrony Kraju) in den Jahren 1959–1991*. http://www.nationaler-verteidigungsrat.de/de/verteidigungsraete_im_warschauer_pakt/polen (letöltve: 2015. január 30.) A dokumentumot közli: Pándi Lajos: *A kelt-európai diktatúrák bukása. Dokumentumgyűjtemény 1985–1995*. Szeged, Mozaik Oktatási Stúdió, 1996., 97–98. o.

⁹² Uo.; Horváth – Kovács: I. m., 109–139. o.

⁹³ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) HB XIX-A-98 163. d. Az MSZMP KB KAO ülése, 1989. február 3.

⁹⁴ MNL OL HB XIX-A-98 163. d. Feljegyzés Németh Miklós miniszterelnök elvtárs részére az 1989. február 16-án történt egyeztetésről, 1989. február 17.

amelyeket a VSZ-en belül is egyeztetniük kellett. Mindennek a munkanélküliség növekedésére gyakorolt hatását is tervezték felmérni. A magyar helyzetet rontotta, hogy a védelmi kiadások megvágása miatt a Szovjetunióba exportált hadiipari termékek 45%-kal csökkentek, így több üzemet be kellett zárni. A szovjeteket kérték, hogy a keletkezett aktívumot polgári termékek szállításával viszonozzák, de erre ekkor nem került sor. A Szovjetunióba szállító vállalatok közül a liszensz alapján gyártók voltak rossz helyzetben, ráadásul az 1989-es gyártáshoz az anyagbeszerzések már megtörténtek, és ezeket más célra nem lehetett értékesíteni. Ráadásul több, korábban megrendelt termék gyártása is elkezdődött, amelyet le kellett állítani. Így több ezer munkahely felszámolásától tartottak, ezért a híradás- és rádiótechnikai vállalatoknál tervszerű gyártáscsökkentést irányoztak elő. A szovjeteknek ezen a téren 50 millió rubel többletáru szállítását kérték, meg akarták vizsgálni a szovjet részről történő polgári termékek szállításának a lehetőségét is. A hadiipari termelés felére történő visszaesését jósolták 1995-ig.⁹⁵

1989. február 22-én már a VII. ötéves tervhez képest a VIII.-ban 20–25%-os csökkentést terveztek, 1990-ben pedig további 10%-osat. Mindezt a rossz pénzügyi helyzettel és az enyhülési folyamattal indokolták. A létszám és technika 25–30%-os, a katonai szervezetek 10%-os megnyírbálása vetődött fel, ugyanis 1995-ig már a GDP alacsony növekedésével vagy enyhe csökkenésével számoltak. Az adósság növekedését 1991-ben tervezték megállítani. A 126 Mrd Ft-os 1990-es hadügyi költségvetést nagyon alacsonynak tartották, ennek a VSZ-en belüli egyeztetését is javasolták. Ekkor már összességében véve a hadiipari kapacitás felére történő csökkenésével számoltak.⁹⁶ Nem célja ennek a könyvnek az MN költségvetési és fejlesztési vitájának további részletes ismertetése, de a fentiekből is látható, hogy a megváltozott politikai és pénzügyi helyzetben egyre inkább a haderő vált azzá a szervezetté, amelyen jelentős mértékben igyekeztek spórolni. A későbbi esztendőkből is ez a törekvés folytatódott tovább.

⁹⁵ 1988 októberében Grósz Károly iráni látogatása során felmerült, hogy magyar közvetítéssel szovjet hadi eszközöket exportáljanak, amelybe később a szovjetek is beleegyeztek. Mindez 1989-ben ismét felvetődött. (MNL OL XIX-A-98 166. d. Markovics Ferenc: Feljegyzés Medgyessy Péter miniszterelnök-helyettesnek a védelemmel kapcsolatban felvetésre javasolt kérdésekről. Budapest, 1989. február 22.)

⁹⁶ Uo. (A fentiekkel kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy az 1989. évi katonai költségvetési tervet a HB megszűnését követően elvileg az MT hagyta jóvá, ezzel nőtt a kormány hatásköre és csökkent a katonai vezetők súlya, de láthattuk, hogy a gyakorlatban a KB (Közigazgatási és Adminisztratív Osztály) KAO is jelentős mértékben beleszólt mindebbe. (MNL OL XIX-A-98 166. d. Feljegyzés Németh Miklós elvtárs részére a védelem, a fegyveres erők és testületek 1989. évi tervéről, 1989. január 3.)

A hadsereg egyébként 1989 elején a következő fontosabb eszközökkel rendelkezett: 113 db harci repülőgép, 96 db harci helikopter, 27 db harcászati rakétaindító állvány, 1435 db harcokcsi, 270 db páncéltörő rakétakomplexum, 2310 db páncélozott szállító harcjármű, 1750 db löveg, aknavető és sorozatvető.⁹⁷

1989 októberében lényeges volt a köztársaság kikiáltása és a közel 60 ezer fős párhadseregnek, a Munkásőrségnek a megszüntetése, amelynek fegyvereit az MN vette át és őrizte. Majd 1989. november 30-án a Németh-kormány ülésén határozták meg a főbb csapásirányokat a korábbiaknak megfelelően: nemzeti katonai doktrína kidolgozása, fegyveres erők szervezeti rendje, feladatai, létszáma, további 20–25%-os leépítés a következő két évben, 1991-től a sorkatonai szolgálat 12 hónapra történő csökkentése, védelmi jellegű haderő kialakítása, így a támadó erők és fegyverzet csökkentése, felszámolása. 1991 végére azt tűzték ki célul, hogy a szárazföldi erők három hadtesttel, biztosító, kiszolgáló és hátszági alakulatokkal rendelkezzenek. Fejlesztéseket nem terveztek, a hadipari termelést tovább csökkentették. A Polgári Védelem átadása a BM-nek is az elképzelések között szerepelt. Ekkor még tömbök nélküli Európában gondolkodtak. Az Magyar Néphadsereg Parancsnokságának a megalakítását, a HM átszervezését is az MT döntésének megfelelően kellett megvalósítani. Több jogkört elvettek a HM-től és a Magyar Néphadsereg Parancsnokságához (MNP) utaltak, ugyanakkor a HM-nek olyan feladatokat adtak, amelyeket inkább az Országgyűlésnek kellett volna. Az MT felhatalmazta a honvédelmi minisztert, hogy a nemzeti doktrínának megfelelően tárgyalásokat folytasson az ország védelméről a VSZ-szel. 1989 novemberében Pacsek József vezérezredes, az MN Vezérkar főnöke nyugállományba vonult, december 1-vel Lőrincz Kálmán altábornagy lett az MN parancsnoka, Borsits László altábornagy pedig a vezérkar élére került. 1990 márciusában a Magyar Néphadsereg elnevezést Magyar Honvédségre változtatták.⁹⁸

Ugyanakkor 1989 végétől az MT döntésének megfelelően dolgoztak a HM és a haderő átszervezésén is, elkezdődött ennek az első nagyobb üteme, GERECSE-I hadrend néven, erről és a HM át-, illetve az MNP megalakításáról majd a későbbi fejezetekben részletesen lesz szó. Ennek során a politikai és katonai vezetés elkülönítése érdekében a HM-től függetlenül megszervezték az MN majd MH Parancsnokságát, amelybe a vezérkar is tartozott. Ez a haderő szakmai irányítását volt hivatott ellátni, míg a HM a politikait. A hatásköröket azonban nem sikerült világosan elkülöníteni, és a köztársasági elnök haderővel kapcsolatos feladatait sem tisztázták egyértelműen. A haderő karhatalmi kiképzését stb. megszüntették, a diszlokáció

⁹⁷ Szántó: I. m., 8. o.

⁹⁸ Uo., 8–13. o.

átalakítása során az országban egységesen igyekeztek elhelyezni az egységeket, a létszámot csökkentették, több haditechnikai eszközt kivontak a rendszerből. A támadó alakulatok leépítése ezzel kezdődött el, a cél egy védelemre alkalmas hadsereg kialakítása lett. Egyes alakulatoknál az eszközöket egységesítették, 12 hónapos sorkatonai szolgálatot vezettek be. 1991 végéig tervezték befejezni az átalakítást.⁹⁹

A fentiekkel egy időben a magyar haderőben igyekeztek átszervezni a személyügyi munkát, amely Kárpáti Ferenc alatt felemás módon valósult meg: 1989-ben a pártszervezeteket kitiltották a hadseregből, az MSZMP Néphadseregi Bizottságát megszüntették, előtérbe került majd meg is valósult a polgári szolgálat bevezetése. Az elvtárs helyett bevezették a bajtárs megszólítást.¹⁰⁰

Az anyagi-fejlesztési viták mellett lényeges beszélni a mindezzel párhuzamosan zajló szovjet csapatkivonás katonai oldaláról is. Magyarországról 1989. április 25-én kezdődtek el a csapatkivonások ekkor még csak a haderőcsökkentés jegyében, ami első körben 10 ezer főt jelentett,¹⁰¹ így az itt állomásozó szovjet haderő ötödét kivonták. 1989 elején a VSZ szófiai ülésén határozat született az egyoldalú csapatcsökkentésről, ezt követően Magyarország 9300 fővel és 251 db harcokcsival mérsékelte az MN számát és fegyverzetét.¹⁰² 1989. március 23–24-én Grósz Károly Moszkvai látogatása során tárgyalta először a teljes szovjet csapatkivonásról, és az atomfegyverek elszállításáról, július 24–25-én Nyers Rezső folytatott megbeszélést Gorbacsovval, de teljes kivonásról nem, csak további haderőcsökkentésről állapodtak meg. 1990. február 1-én került sor Budapesten az első tárgyalásra a szovjetek távozásáról, bár ennek üteméről már január 9-én a KGST szófiai ülésén megállapodtak. Ennek egyébként nem a logisztikai része volt a legbonyolultabb, hanem a katonák és családjuk otthoni elhelyezése. Végül 1990. március 10-én született minderről egyezmény, ennek megfelelően 1991. június 30-ig kellett kivonni a szovjet alakulatokat, az egyezmény ennek a pontos ütemtervét is tartalmazta. Az anyagi elszámolás terén jelentős viták adódtak, ugyanis a szovjetek az általuk épített ingatlanokért anyagi ellentételezést szerettek volna kapni, akárcsak Németországban. Magyarország az okozott környezeti károkkal stb. érvelt, így kölcsönösen lemondott a két állam az egymással szembeni követeléseiről.¹⁰³ A szovjet atomeszközöket 1991 márciusáig

⁹⁹ Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár (HM KI) 8/26/36/97/36.: HM KI 974/68/1/45/68.

¹⁰⁰ Szántó: I. m., 8–9. o.

¹⁰¹ Sz. Bíró: *A szovjet csapatok kivonása Magyarországról 1989–1991*. In: História, 2009., 5–6. szám.

¹⁰² Szántó Zoltán: I. m., 9. o.

¹⁰³ Gorbacsov hatalomra kerülését követően a Szovjetunióban is fogékonyabbak lettek a környezetvédelemre, az 1300 környezetszennyezőnek nyilvánított üzem nagy részét bezárták. (Gorbacsov: I. m., 309. o.; Földesi Ferenc–Kiss Zoltán–Isaszegi János (szerk.): *A Magyar Honvédség negyedszázada – A rendszerváltástól napjainkig*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016., 12. o.; Horváth Miklós: *Magyarország szuverenitásának helyreállítása: A szovjet csapatok kivonása és Magyaror-*

vonták ki.¹⁰⁴ 89 végén 49 700 fő, családtagokkal együtt 110 ezer ember állomásozott az országban, 94 helyőrségben, 328 ingatlanban, hat repülőtérben, több helyen tartottak atomfegyvereket, ugyanakkor a délnyugati hadszíntéren 27 146 különféle harci technikával rendelkeztek.¹⁰⁵

Az 1990-es választásokat követően Für Lajos lett a honvédelmi miniszter, Raffay Ernő a politikai, Annus Antal altábornagy pedig a közigazgatási államtitkár. 1990. június 21-től a bajtárs helyett úr, illetve úrhölgy vagy úrasszony megszólítást vezették be. Ezt követően tovább folytatódott a haderő „átalakítási munkálatai”. Az átszervezés mellett az említett szovjet csapatkivonás ígérkezett az egyik legnagyobb feladatnak. Viktor Silov, a Déli Hadseregcsoporthoz (DH) utolsó parancsnoka 1991. június 19-én távozott az országból. Németországból csak 1994-ben vonultak ki a szovjetek.¹⁰⁶

Még a kormányváltás előtt született határozat a GERECSE-II-hadrend kialakításáról. Ennek a legfőbb oka a költségvetési takarékoság volt, ugyanakkor felállították a Katonai Biztonsági Hivatalt (KBH) és a Katonai Felderítő Hivatalt (KFH), átalakították a tanintézeti képzést. A haderő további szervezeti módosítása is napirendre került, megszüntették például a nevelési és szociálpolitikai szerveket, amelyek a politikai csoportfőnökségből alakultak, bár tevékenységüket és állományukat más struktúrákba integrálták. A területvédelmi szerveket átalakították, akárcsak az MHP szervezetét. 1990 őszén GERECSE-III néven a katonai vasúti szerveket alakították át, illetve építették le.¹⁰⁷

Mindeközben 1991. március 31-én megszűnt a VSZ katonai szervezete, július 1-vel pedig a Barátsági, Együttműködési és Kölcsönös Segítségnyújtási Szerződés. Ugyanakkor folyt az új honvédelmi és biztonságpolitikai elvek kidolgozása, minderről külön fejezetben lesz szó. Ezzel összhangban kétoldalú szerződések megkötésére került sor, a románokkal 1990 novemberében, 1991-ben a Cseh és Szlovák Köztársasággal, majd Lengyelországgal, Ausztriával, Bulgáriával és decemberben a Szovjetunióval, ez utóbbit a „jogutód” Független Államok Közössége (FÁK) is elismerte. 1992-ben Ukrajnával külön szerződést írtak alá, 93-ban a Szlovák Köztársasággal szintén, amellyel már 1992. március 6-án a „Nyitott Laktanyák” megállapodás elfogadásra került. Ezt követően közös rendezvényeket tartottak.¹⁰⁸

szág szerepe a Varsói Szerződés felszámolásában. In: *Rendszerváltás 1989: Témák között válogatva.* Szerk.: M. Kiss Sándor, Lakitelek, Antológia, 2014, 278–279. o.

¹⁰⁴ Földesi – Kiss – Isaszegi: I. m., 14. o.

¹⁰⁵ Ripp: I. m., 499–510. o.; Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 213–220. o.

¹⁰⁶ Szántó: I. m., 15–17. o.; Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 224–225. o.; Szabó János: I. m., 80–86. o.

¹⁰⁷ HM KI 97/35/8/26/35.; HM KI 8/26/36/97/36.

¹⁰⁸ Szántó: I. m.: 15–17., 24. o.

E folyamatok mellett az 1991-ben Jugoszláviában kibontakozó háború negatívan hatott az enyhülésre, amely Szlovénia, majd Horvátország területén folyt ekkor. A katonai provokációk és határsértések miatt kétoldalú találkozókat tartottak, egyes területeken 20 km-es semleges zónákat jelöltek ki. Az EK 1991. szeptember 30-tól megfigyelőket küldött a határra, majd a NATO (Észak-Atlanti Szerződés Szervezete) AWACS felderítőgépei járőröztek a magyar légtérben. A fegyveres szerveknél ugyanakkor különleges intézkedéseket fogantatosítottak. Csehszlovákia és a Szovjetunió bomlási folyamata Jugoszláviától eltérően nagyrészt békésen zajlott le, de ettől függetlenül voltak aggodalmak mindezzel kapcsolatban, különösen a magyar ki-sebbségek miatt. Az 1. iraki háborúban a nyugati szövetségesek oldalán 37 fős magyar egészségügyi csoport teljesített szolgálatot.¹⁰⁹ Az irak–iráni tűzszünetben magyar megfigyelők működtek közre, 1988–1991 között, 1991-ben ugyanígy Kuvaitban is, Angolában 1991-től, Mozambikban 1993-tól, Cipruson, Ugandában, Grúziában szintén.¹¹⁰

Mindennél fontosabb volt a NATO és az EK–Európai Unió (EU) felé történő közeledés. 1990. június 29-én Jeszenszky Géza külügyminiszter, majd július 18-án Antall József tárgyalt a NATO központjában, majd júliusban a NATO állam- és kormányfőinek a találkozóján Londonban kijelentették, hogy a volt VSZ-államokat nem tekintik ellenségnek, partneri viszonyra törekednek velük. 1991 nyarán Koppenhágában deklarálták, hogy a közép-európai államok biztonsága nem közömbös számukra, novemberben megalakult az Észak-atlanti Együttműködési Tanács, amely elfogadta, hogy minden európai államot be kell vonni a biztonsági koncepcióba. Mindezzel párhuzamosan a NATO és a magyar katonai vezetők találkozási is gyakoribbá váltak.¹¹¹ Emellett külön megállapodásokat írtak alá az Amerikai Egyesült Államokkal, Franciaországgal, Nagy-Britanniával és az NSZK-val. Az európai semleges államokkal is megtörtént a kapcsolatfelvétel, akárcsak Kínával, Indiával, Japánnal és Izraellel.¹¹²

A NATO mellett az európai intézményekhez történő közeledés is lényeges volt a biztonságpolitika szempontjából. 1990. június 8-án Jeszenszky Géza részt vett a Nyugat-európai Unió közgyűlésén, ahol Magyarország vendégstátuszt kapott. 1992. június 1-én társult tagsági státuszt ajánlottak Magyarországnak Lengyelországgal és északi szomszédunkkal együtt, ezt 1993. május 20-án írták alá. 1990. november 19-én megszületett a párizsi Conventional Armed Forces in Europe (CFE) meg-

¹⁰⁹ Uo. 15–17. o.

¹¹⁰ Uo. 19. o.

¹¹¹ Uo. 17–19. o.

¹¹² Uo. 24–25. o.

állapodás a NATO és hat VSZ-tagállam között,¹¹³ amely 1992. november 9-én lépett hatályba, erre az időpontra 510 harcokcsival, 207 db tüzérségi eszközzel, 30 db páncélozott szállító harcjárművel kellett csökkenteni a fegyverzetet. Ezt a Haderő Csökkentési és Információs Ellenőrző Központ koordinálta, amely 15 külföldi ellenőrzésben is részt vett. 1992-ben magyar–kanadai kezdeményezésre megszületett a „Nytott Égbolt” egyezmény, amely később a román–magyar megállapodással egészült ki, ennek során a felek egymás katonai erejét stb. légi úton ellenőrizték.¹¹⁴

A haderő átalakítása szempontjából lényeges volt az oktatás is. Míg a katonai középiskolák színvonala megközelítette a polgáriakét, addig a kollégiumoké nem bizonyult megfelelőnek, így ezek közül többeket felszámoltak. Felemelték a tisztképzést háromról négy évre a felsőoktatásban, a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát egyetemmé szervezték, a törzstiszti képzést fejlesztették, és vezérkari tanfolyamot is indítottak. A tudományos kutatás is nagyobb szerepet kapott, akárcsak az oroszoknál más nyelvek oktatása. A NATO-val történő kapcsolatok elmélyítése a tudomány és kultúra területén is lényegessé vált. Fontos volt 1992-ben a Tábori Lelkészi Szolgálat megszervezése.¹¹⁵

A Magyar Honvédségnek a társadalommal a korábnál szorosabb kapcsolatokat kellett kiépítenie, ennek koordinálására a HM-ben felállították a Társadalmi Kapcsolatok és Sajtó Főosztályt. A bajtársi, 56-os és egyéb szervezetekkel együttműködtek. A történelmi hagyományok felelevenítése, a sport és a kultúra szerepe is a korábbiakhoz képest változott az átfarmálódó honvédségben. Az egyházakkal történő kapcsolatfelvétel és együttműködés is lényeges volt. Ugyanakkor a haderőben is kiépültek az egyházi szervezetek, így lehetővé vált a vallási élet gyakorlása. Ennek csúcsa a HM Tábori Lelkészi Szolgálat lett. Lényegessé vált a valós érdekvédelmi szervezetek megalakítása, és a becsületbíráskodás megszűntetése. A kezdeti nehézségeket követően megalakult a Bajtársi Egyesületek Országos Szövetsége, amelyhez a nyugdíjas klubok és a hagyományörzők is csatlakoztak. Ezt követően más érdekvédelmi szervezetek is létrejöttek. Mindezt az a tény is nehezítette, hogy a haderő leépítésének következtében többen tartottak a munkahelyük elvesztésétől.¹¹⁶

A haderő újabb átalakítása 1991 októbertől vette kezdetét, és 1993 elejéig tartott GAMMA-I és II, utóbbin belül II/1. és II/2. néven. Ennek során az V. hadsereg

parancsnoksága helyett Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága került megszervezésre, kialakították a Légvédelmi és Repülő Parancsnokságot az 1. Honi Légvédelmi Hadtestparancsnokság helyett, és létrehozták a katonai kerületparancsnokságokat. Utóbbiakhoz tartozott a területükön lévő valamennyi katonai szervezet irányítása. A diszlokáción is jelentős mértékben változtattak, ennek módját a korábbi elvek határozták meg. A felderítő alakulatokat is átszervezték. A sorozást és a kiképzést is átalakították. Mindezzel a Magyar Honvédség gyökeres, 1989-ben elkezdett átalakítása 1993-elejére fejeződött be. Minderre a nemzetközi politikai helyzet és ezzel összefüggésben kialakított új biztonságpolitikai elvek, továbbá az ország költségvetése nyomta rá bélyegét.¹¹⁷

Kitekintésként érdemes megemlíteni, hogy 1994-re a haderő létszáma 100 ezer főre csökkent, 835 db harcokcsival, 1575 db páncélozott harcjárművel, 146 db harci repülőgéppel stb. rendelkezett. A katonai eszközök száma 20–40%-kal csökkent. Minőségi fejlesztés minimálisan történt, ekkorra nagyrészt már korszerűtlen eszközökkel rendelkezett a haderő. 28 db MiG–29-es repülőgép¹¹⁸ beszerzése történt meg a korszerűsítés jegyében. 1994-re a haderő működőképességének a határához érkezett.¹¹⁹

Ezzel párhuzamosan nemzetközi szinten is a fegyverzet mértékének zsugorodása volt megfigyelhető. A NATO-ban a 90-es években a szárazföldi erők állománya 35%-kal csökkent, a légi erők 41%-ra, az Amerikai Egyesült Államok európai fegyveres erőinek létszáma 66%-kal, a német haderő létszáma közel 40%-kal 1990 és 1997 között, a franciáké 30%-kal. A készségi időnormák ennek következtében, de ezzel szemben nőttek. Összességében megállapítható, hogy a NATO a CFE-szerződésben meghatározottnál 20%-kal többet szerelt le. Oroszországban is a csökkentés volt a jellemző, 1996-ra a lakosság 1%-ára, 1,5 millió főre redukálták a haderő létszámát, majd 1998-ban 400 ezer fős lett a békeállomány. 2003-ban fegyverzetük 30%-a számított csak korszerűnek, 1997-ben egyetlen hadosztályuk sem akadt, amelyik harcra késznek bizonyult volna. Ez annak is betudható volt, hogy GDP-jük (bruttó hazai termék) az 1991. évi 800 Mrd USD-ről 1995-re annak 21,7%-ára apadt, amely körülbelül az akkori Hollandia gazdasági teljesítményével egyezett meg. Katonai költségvetésük a GDP 19,7%-a volt 1992-ben, az évtized végére 11%-ra esett vissza, és a hadiiparuk is jelentősen összezsugorodott. Az 1999-ben NATO-taggá vált Magyarország, Lengyelország és Csehország hadseregének a létszáma harmadára

¹¹³ 1989 januárjától kezdődtek el a fegyverzetkorlátozási tárgyalások az EBEÉ, majd Európai Bizottság (EB) Együttműködési Szervezet égisze alatt, annak bécsi központjában. A szervezet fő feladata a válság megelőzése volt. (Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 28. o.)

¹¹⁴ Szántó: I. m., 15–23. o.; *A honvédelem négy éve 1990–1994*. Szerk.: Bombay László, Budapest, Zrínyi Kiadó, 24–26. o.

¹¹⁵ Szántó: I. m., 37–38. o.; Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 352. o.

¹¹⁶ Szántó: I. m., 40–43. o.

¹¹⁷ HM KI 94/1/8/20/1.; HM KI 8/26/37/97/37.; HM KI 97/34/8/26/34.; HM KI 8/26/11/97/11.

¹¹⁸ 1993. október 15-én érkeztek meg a gépek Magyarországra Nyizsnij Novgorodból. (*Az ég katonái. Magyar légierő 1938–2008*. Szerk.: Törös István, Budapest, Regiment Militaria Kft., 2008., 134–137. o.)

¹¹⁹ Helgert – Mészáros: I. m. II. k.: 353–360. o.

csökkent, haditechnikájuk elavult, de még használható volt. Románia hadereje 1998-ban 220 ezres volt, amit 2005-re 150-160 ezer főre csökkentettek, Jugoszlávia hadserege 1997-ben 124 ezer fős volt. Előbbi katonai költségvetése nem zsugorodott a rendszerváltást követően, így kivételnek számított a volt VSZ-tagok között. 1992 és 2000 között a magyar GDP 2,23%-nak 1,51%-ra esett a katonai költségvetés összege, viszont a növekvő gazdasági teljesítménynek köszönhetően 61,2 Mrd Ft-ról 189,4 Mrd-ra nőtt. 1992-re a magyar haderő átalakítása nagyrészt befejeződött, ezt követően 1995-ig „stabilizálni” akarták az új szervezetet, majd a későbbi fejlesztéseket tervezték megalapozni. Ennek első lépése a MiG-29-ek és az ellenséggel ismerő elektronikai eszközök beszerzése volt.¹²⁰

III. A HADERŐRE VONATKOZÓ FONTOSABB TÖRVÉNYEK A NEMZETI KERESZTAL (NKA) TÁRGYALÁSOKIG

Lényeges kiemelni, hogy a Magyar Néphadsereg tevékenységét több jogszabály is szabályozta a Rákosi-, illetve a Kádár-korszakban. Erre a területre is jellemző volt azonban az, hogy az állami szférában betöltött szerepének jelentőségéhez képest csak kevés jogszabályban rögzítették azokat az elveket, amelyek a haderő irányításával, felépítésével, tevékenységével stb. foglalkoztak. A fontosabb jogszabályok közül csak azokat vizsgálom, amelyeket a rendszerváltás időszakában meg kellett változtatni. Így például az 1949-es Alkotmánnyal nem foglalkozom részletesen, csak annak az 1972-es módosításával.

Lényeges volt a Magyar Dolgozók Pártja (MDP), majd az MSZMP pártszervei által hozott határozatoknak a szerepe, amelyek a hadsereg irányításáról rendelkeztek. Ugyanakkor azt is fontos kiemelni, hogy voltak olyan rendelkezések, amelyek a pártszervektől függetlenül, valamilyen, a haderő irányítását stb. végző szervben, például Honvédelmi Bizottságban (HB), illetve Honvédelmi Tanácsban születtek, és amelyek a fegyveres szervekre nézve kötelezőek voltak. Ezekkel csupán érintőlegesen foglalkozom, mivel a munka legfőbb célja az új struktúra felépítésének vizsgálata a rendszerváltás időszakában, 1989-től pedig a törvények szerepe vált hangsúlyossá. Az MN-nel foglalkozó parthatározatokról stb. idáig nem születtek kellően mélyreható alapkutatások az (1945)–1948–1989 közötti időszakra vonatkozóan, így teljes bemutatásuk egy másik könyv témája lehetne. A lényegesebb rendelkezésekkel az előző fejezetben ugyanakkor érintőlegesen foglalkoztam. Fontos kiemelni, hogy a rendszerváltás időszakában az Alkotmány módosítása és az egyéb jogszabályok ezeket a pártállami „jogpótlókat” fokozatosan „felülírták”. Mentalitástörténeti szempontból persze érdemes lenne ezek „továbbélésének” a vizsgálata is.

A jogszabályok vizsgálata során a következőkre helyeztem a hangsúlyt: 1. rendkívüli állapot stb. kihirdetése. 2. katonai vezetők kinevezése. 3. haderő irányítása, struktúrája.

Mint már említettem, az 1949. évi alkotmányt 1972-ben módosították. E szerint az Országgyűlés döntött a hadiállapot kinyilvánításáról és a békekötés kérdéséről. *„Háború vagy egyéb rendkívüli körülmények esetén az országgyűlés kimondhatja megbízatásának meghatározott időre való meghosszabbítását is. (3) A feloszlott országgyűlést a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa háború vagy egyéb rendkívüli körülmények esetén ismét összehívhatja. Megbízatásának meghosszabbításáról*

¹²⁰ Szabó János: I. m., 30–43.; 58. o.

az összehívott országgyűlés maga határoz.”¹²¹ Az alakuló ülésén választotta meg a Népköztársaság Elnöki Tanácsát (NET) a Tisztelt Ház, a feloszlott törvényhozás jogait rendkívüli időszakban pedig a NET gyakorolhatta, egyedül az Alkotmányt nem változtathatta meg. Lényeges kiemelni, hogy a 72-es módosítás „törvényesítette” a korábban is meglévő szokásjogot: „31. §. (1) Háború vagy az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszély esetén a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa rendkívüli hatáskörrel felruházott Honvédelmi Tanácsot hozhat létre. (2) Az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszélyt és annak megszűnését az Elnöki Tanács állapítja meg és hirdeti ki.”¹²² Ez a szabályozás a Honvédelmi Bizottság (HB) korábbi ülésein már megszületett, ekkor gyakorlatilag csak írásba foglalták a „szokásjogot”.¹²³

Lényeges volt, hogy az MT tagjait, így a honvédelmi minisztert is, a NET javaslatára az Országgyűlés választotta meg. Az MT feladata többek között a következő volt: „(...) védi és biztosítja az állami, társadalmi rendet és az állampolgárok jogait.” A tanácsok feladata is az állami és társadalmi rend végrehajtásában való közreműködés volt. Az állampolgári jogok és kötelezettségek között kimondták, hogy „(...) az állampolgári jogokat a szocialista társadalom érdekeivel összhangban kell gyakorolni (...)” Továbbá: „(...) a haza védelme mindenkinek a kötelessége, akárcsak az általános hadkötelezettség alapján a katonai szolgálat teljesítése. (...) A haza és a nép ügyének elárulását, a katonai ekü megszegését, az ellenséghez való átpártolást, a kémkedést, az állam katonai hatalmának minden csorbítását a törvény szigorúan bünteti.”¹²⁴

Az Alkotmányt 1989 folyamán több alkalommal is módosították az 1972-es szöveghez képest. Az első változtatás a következő jelentősebb, a haderővel foglalkozó módosításokat tartalmazta. Az Országgyűlés bizottságai, így az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága¹²⁵ által kért adatokat is mindenki köteles volt a rendelkezésére bocsátani, illetve előttük „vallomást tenni”. A törvényhozás alakuló ülését továbbra is a NET hívta össze, ez a rendkívüli állapot szempontjából volt lényeges. Rendelkeztek az Alkotmánybíróság szerepéről és a népszavazás bevezetéséről is. A szólás-, a sajtó-, az egyesülési és a gyülekezési szabadságot biztosította az alaptörvény,

¹²¹ Tették mindezt a forradalmat követően is.

¹²² Az 1972. évi I. tv. az 1949. évi XX. törvény módosításáról és az Magyar Népköztársaság (MNK) Alkotmányának egységes szövegéről. Magyar Közlöny, 1972. április 26. 32. sz.

¹²³ Kiss Dávid: *A Kádár-korszak háborús védelmi igazgatási rendszerének kiépítése (1964–1975)*, Honvédségi Szemle 2017/1. szám

¹²⁴ Az 1972. évi I. tv. az 1949. évi XX. törvény módosításáról és az MNK Alkotmányának egységes szövegéről. Magyar Közlöny (MK), 1972. április 26. 32. sz.

¹²⁵ Nem volt azonos a Honvédelmi Bizottsággal (HB), ez a törvényhozás, míg a másik elvileg a Kormányhoz tartozó szerv volt.

utóbbi viszont az alkotmányos rendet nem sérthette. A katonai mellett a polgári szolgálatot is bevezették, amit a következővel indokoltak: „A fegyveres, illetőleg a katonai szolgálatot lelkiismereti, vallási okból nem vállaló állampolgárok számára szükséges biztosítani annak lehetőségét, hogy honvédelmi kötelezettségüket polgári szolgálat keretében teljesítsék. A javaslat e rendelkezésének érvényesüléséhez a honvédelemről szóló törvény módosítása is szükséges, ezért a módosítás hatálybalépítését a javaslat külön törvényre bizza (11. §, 12. §)”.¹²⁶ Az Alkotmány következő módosítása a honvédelemmel kapcsolatos részeket nem érintette.¹²⁷

Az alaptörvény haderőre vonatkozó részei mellett a Honvédelmi törvény a legérdekesebb számunkra, ennek 1976-os módosítása, és a hozzá kapcsolódó egyéb jogszabályoknak a létrejötté, amely a korábbi Honvédelmi törvényt és több más kapcsolódó jogszabályt hatályon kívül helyezett. Jelen munkának nem célja mindennek a részletes bemutatása, így csak azokat a részeket fogom ezekből kiemelni, amelyek a rendszerváltás során a törvénykezésben, illetve az EKA- és NKA-tárgyalásokon kiemelt figyelmet kaptak.

A totális atomháború és nem a „törvények szellemében” írt dokumentum 1978-as kiadásának előszavában a honvédelem célját a következőképpen fogalmazták meg: „Korunkban azonban a honvédelem az államtól és az egész társadalomtól a szocialista hazafiság és az internacionalizmus eszméjétől áthatott, összehangolt erőfeszítést követel meg mind békében, mind háború idején.”¹²⁸

Maga a törvény a honvédelmi feladatok teljesítését minden állampolgár kötelességének tartotta. A honvédelem céljának a következőket tekintette: „(...) az ország lakosságának, szerveinek, területének és gazdaságának tervszerű felkészítése, szükség esetén mozgósítása és igénybevétele a haza megvédésére.” A törvény háború és béke időszakára is egyaránt kiterjedt. Ugyanakkor: „A törvénynek a háború idejére szóló rendelkezéseit az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszély idején is alkalmazni kell, ha ennek beálltát – a Magyar Népköztársaság területi épségét, függetlenségét vagy állami és társadalmi rendjét közvetlenül veszélyeztető események folytán – a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa (a továbbiakban: Elnöki Tanács) kinyilvánította.” Lényeges, hogy a törvényben az ország a nemzetközi, például hadifoglyokra stb. vonatkozó szerződéseket elismerte, ugyanakkor a háborúra történő felkészülés szükségessége több ponton is megjelent.¹²⁹

¹²⁶ 1989. évi I. törvény az Alkotmány módosításáról (1989. január 24. MK. 5. sz.)

¹²⁷ A MT-vel szembeni bizalmatlansági indítvány bevezetéséről rendelkezett. (1989. évi VIII. törvény az Alkotmány módosításáról, 1989. május 26. MK. 33. sz.)

¹²⁸ *A Honvédelmi törvény*. Szerk.: Székely Sándor – Somos József, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1978. 14. o.

¹²⁹ Az 1976. évi I. törvény, MK, 1976. március 31. sz.

Az Országgyűlés dönthetett a hadiállapot kinyilvánításáról, békekötésről és megalkotta a vonatkozó fontosabb jogszabályokat. Ugyanakkor a NET is jelentős jogköröket kapott:

„a) megállapítja és kihirdeti az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszélyt és annak megszűnését;

b) háború vagy az állam biztonságát súlyosan fenyegető veszély (a továbbiakban: háború) idején rendkívüli hatáskörrel felruházott Honvédelmi Tanácsot hozhat létre;

c) a honvédelemmel kapcsolatos nemzetközi szerződéseket köt és erősít meg.” Továbbá a NET hatáskörébe tartozott a tábornokok kinevezése, elbocsátása, lefokozása stb.¹³⁰ Több pont tehát az alkotmánymódosítással összhangban fogant meg.

A Honvédelmi Tanács (HT) feladatának a következőt tekintették: „A Honvédelmi Tanács fő feladata háború idején a honvédelem legfelsőbb irányítása és az ország összes erőforrásainak hatékony felhasználása a haza védelmére.” A NET ráruházott jogait gyakorolhatta, ezen belül akár az MT jogkörét is. A NET nevezte ki tagokat is, elnöke a fegyveres erők és testületek főparancsnoka is volt egyben.¹³¹ A törvény a háború esetén bevezetendő jogszabályokról nem rendelkezett, pedig ezeket a Honvédelmi törvény kiadását követően újra szabályozták a HB ülésén.¹³²

Az MT feladata a törvényalkotás, az országos hatáskörű szervek honvédelmi feladatainak a koordinálása, pénzügyi keretek biztosítása volt. Ugyanakkor mozgósítást is elrendelhetett, egyes feladatait a HB-hez utalhatta. Háború esetén a HB HT-vé alakulásáról nem esett szó, a HB feladatait sem részletezték, megyei, illetve városi stb. szerveit viszont igen. A 70-es évek elejétől ez a HB-HT struktúra már teljes egészében létezett.¹³³

A miniszterek és az országos hatáskörű szervek vezetőinek a következő feladatai voltak. Irányították alárendeltjeik honvédelmi feladatait. „A honvédelmi miniszter a honvédelmi igazgatás körében

a) szervezi és irányítja az ország külső támadás elleni fegyveres védelmével, valamint a polgári védelemmel kapcsolatos feladatok teljesítését;

b) a Minisztertanács által meghatározott kérdésekben irányítást és ellenőrzést gyakorol a más minisztériumok és országos hatáskörű szervek, valamint szakfelügyeletet lát el a tanácsok honvédelmi jellegű tevékenysége felett.” Ugyanakkor javaslatokat tett a honvédelmi követelményekre, ellenőrizte a honvédelmi feladatok végrehajtását, a belügyminiszterrel egyetértésben kiadta az alapvető szabályzatokat, ugyanakkor az MN mellett a Polgári Védelem (PV) hozzá, a határőrség pedig a bel-

¹³⁰ Az 1976. évi I. törvény MK, 1976. március 31. sz.

¹³¹ Uo.

¹³² Kiss Dávid: *A Kádár-korszak...* 121–140. o.

¹³³ Uo.; Az 1976. évi I. törvény, MK, 1976. március 31. sz.

ügyminiszterhez tartozott.¹³⁴ A miniszter hatáskörébe még a következő feladatokat sorolták: javaslatokat tett a lakosság védelmével kapcsolatos intézkedések végrehajtására, mozgósítási tervek készítésére, hátországvédelem szervezésére, továbbá a hadianyagok stb. gyártására, beszerzésére, honvédelmi nevelőmunka irányítására, a hadkiegészítés tervezésére, az MN mozgósításának elrendelésére, az MN együttműködésének tervezésére más fegyveres szervekkel és a VSZ-erőkkel. Az Magyar Honvédelmi Szövetség (MHSZ) felügyelete is tevékenységének részét képezte. Az MN diszlokációja, a hadszíntér-előkészítés tervezése, „gondoskodik a néphadsereg személyi állományának szocialista neveléséről, meghatározza a politikai munka és a kiképzés rendjét és követelményeit;” is a feladataihoz tartozott, akárcsak a káderpolitikai munka és személyügyi elvek kialakítása, a sajtó irányítása, az MN anyagi eszközökkel történő ellátása, szabályzatok stb. kiadása.¹³⁵

Lényeges volt, hogy az 1976. évi I. törvény különítette el először a fegyveres erők- és testületeket. Előbbibe az MN, a Határőrség és a polgári védelem katonai szervei tartoztak. Feladataiknak a következőket határozták meg: „(...) a Magyar Népköztársaság területének, függetlenségének, szocialista állami, gazdasági és társadalmi rendjének, valamint békéjének védelme külső támadással szemben;” továbbá: az államhatárok őrzése, nemzetközi szerződések teljesítése, fontos objektumok őrzése, hátországvédelmi feladatok ellátása, közreműködés az állam- és a közbiztonság védelmében,¹³⁶ továbbá a polgári védelemben. Az elemi csapás esetén történő, a népgazdasági feladatokban és az ifjúság nevelésében végzendő segítségnyújtás is a kirótt feladatai között szerepelt az MN-nek. Fegyveres testületnek a rendőrséget, a Munkásőrséget és a büntetés-végrehajtást tekintették. Nekik elsősorban az állam- és a közbiztonság védelmében kellett ténykedniük, de a határ őrzésében, a polgári védelemben, a hátországvédelemben is kaptak feladatokat. Ugyanakkor rendészeti szervnek tekintették a következőket: vám- és pénzügyőrség, illetve az állami tűzoltóság. Külön fejezetben szabályozták a gazdasági és a társadalmi szervek gazdálkodó feladatait, továbbá az állampolgárok honvédelmi kötelezettségeit. Utóbbiba nem csupán a hadkötelezettség, hanem az anyagi javakkal való részvétel is beletartozott,

¹³⁴ Az 1976. évi I. törvény, MK, 1976. március 31. sz.

¹³⁵ Székely – Somos: I. m., 22–26. o.

¹³⁶ Ezzel kapcsolatban lényeges kiemelni, hogy az MN állományának jelentős része kapott karhatalmi kiképzést az egységes hátországvédelmi rendszer kialakítását követően. Ennek során tömegoszlatási feladatokat is el kellett volna adott esetben látniuk. Minderre azért volt szükség, mert még a 70-es években is tartottak attól, hogy egy esetleges háború kirobbanása esetén nagyobb belső megmozdulás történhet, így ennek elfojtására jelentős erőket terveztek be a belügyi-munkásőri alakulatokból, és adott esetben az MN-ből is. Bővebben: Kiss Dávid: i. m., 313–391. o.

továbbá a honvédelmi munkakötelezettség, és a polgári védelmi szolgálat is. Az ifjúságnak honvédelmi oktatásban is részt kellett vennie.¹³⁷

Külön jogszabályokban rendezték a különböző szintű oktatási intézményekben és az MHSZ-nél folyó honvédelmi előképzés rendszerét, továbbá a katonai szolgálathoz szükséges egészségügyi szűrések rendszerét. A fontosabb adataiban (szakképzettség, lakcím stb.) beállt változást a hadkötelesnek jelentenie kellett.¹³⁸

A hadkötelezettség általános volt, a férfiaknak 18 és 55 éves koruk között sorkatonai és tartalékos katonai szolgálatot kellett teljesíteniük. A nőknek csak bizonyos foglalkozási ágakban, 18 és 45 éves koruk között kellett katonai szolgálatot teljesíteniük, de fegyveresre nem voltak kötelezhetőek. A sorkatonai szolgálatot nem vagy csak részben teljesítő hadköteles honvédelmi hozzájárulás fizetésére volt kötelezhető.¹³⁹ Ennek a mértékét külön jogszabályokban rendezték.¹⁴⁰

A fegyveres erők állománya ténylegesből, továbbszolgálóból, sorkatonából, szolgálatát teljesítő tartalékosból és a katonai intézetek hallgatóiból állt. A hivatásokkal kapcsolatban a következőket emelték ki: „(...) fokozott politikai, szakmai és erkölcsi felelősséggel, tántoríthatatlan hűséggel és az önfeláldozásig terjedő odaadással kötelesek teljesíteni a haza és a néphatalom fegyveres szolgálatát.” A tartalékosok behívásával is külön foglalkozott a törvény. A sorkatonai szolgálatot teljesített tartalékost évente maximum 20 napra lehetett gyakorlatra berendelni. De egész tartalékos ideje alatt egy alkalommal akár 12 hónapra is.¹⁴¹

A törvényben külön fejezetet szenteltek a polgári védelmi kötelezettségnek, amely céljának a következőket tartották: „(...) a lakosság felkészítése a támadófegyverek, elemi csapás és más rendkívüli esemény okozta károk megelőzésére, felszámolására és hatásuk csökkentésére, továbbá az ezekkel összefüggő mentési és mentesítési feladatok végrehajtása.” A férfiaknak 16–65, míg a nőknek 16–60 éves korukig kellett ilyen típusú szolgálatot teljesíteniük. Ezt a lak-, illetve munkahely szerinti illetékes vezető rendelkezése el. Maximum évi 60 óra kiképzés és három hónap gyakorlat lehetett.¹⁴² A polgári védelmi szolgálat részleteit külön jogszabályokban rendezték.¹⁴³ Erre a társszervek tagjai csak meghatározott esetben voltak kötelezhetőek.¹⁴⁴

A honvédelmi munkakötelezettséget is szabályozták, ennek „(...) alapján az állampolgárok (férfiak 14–65, nők 14–60 éves korukig) tartósan vagy időlegesen, képességeiknek és egészségi állapotuknak megfelelő fizikai vagy szellemi munka teljesítésére kötelezhetőek.”¹⁴⁵ Az ilyen feladatokra a fegyveres szerveknél, közforgalmú közlekedési és hírközlési szerveknél, továbbá egészségügyi intézményekben lehetett embereket igénybe venni.¹⁴⁶

A vonatkozó jogszabályok az érdekvédelmet, a gazdasági kötelezettségeket, az anyagi szolgáltatásokat is tartalmazták, háborús időszakban a vállalatok és magánszemélyek ingatlanjait és ingóságait gyakorlatilag korlátlan mértékben igénybe vehették. A kártalanítást is rendezték. Érdekesebb volt ezeknél a rendkívüli intézkedések szabályozása. „A háború idejére szóló egyes honvédelmi kötelezettségek, illetőleg rendkívüli intézkedések időlegesen elrendelhetők az állam biztonságát fenyegető veszély idején, továbbá akkor is, ha ez a közrend és közbiztonság védelme vagy elemi csapás elhárítása, illetőleg következményeinek csökkentése érdekében szükséges.” Gyakorlatilag négy kategóriát különböztettek meg. A NET, az MT, bizonyos kérdésekben az illetékes miniszter, a fővárosi és a megyei honvédelmi bizottság (hb) is elrendelhetett rendkívüli intézkedéseket, a hadművelleti területre vonatkozólag pedig az illetékes katonai parancsnok. A titkos és rendkívüli esetben kihirdetendő jogszabályokra is részben utalt a törvény:

„55. §. (1) Korlátozni lehet a lakosságnak nyilvános helyen való tartózkodását (kijárási tilalom), az ország meghatározott területén való tartózkodását, az ország meghatározott területére utazást, a határ- és idegenforgalmat, valamint az útlevelek kiadását.

(2) A nyilvános gyűlés és felvonulás tartása megtiltható vagy előzetes engedélyhez köthető.

(3) A veszélyeztetett területről a lakosságnak vagy egy részének az eltávolítása, valamint a fontos tárgyak elszállítása (kiürítés) is elrendelhető. Az ennek folytán előállott vagyoni hátrányért kártalanítás nem jár.

(4) A polgári védelem keretében elrendelhető a lakosságnak a veszélyeztetett helységekből való kitelepítése és a kijelölt helyeken való befogadása, a légi veszély idején az elsötétítés, az óvóhelyen való tartózkodás és a magatartással kapcsolatos egyéb különleges szabály is.

(5) A Magyar Népköztársaságnak és szövetségeseinek honvédelmével összefüggő közlemények közzététele engedélyhez köthető. Elrendelhető a sajtótermékek és más, tömegtájékoztatást szolgáló közlemények előzetes ellenőrzése, a hírközlő

¹³⁷ Az 1976. évi I. törvény, MK. 1976. március 31. sz.

¹³⁸ Székely – Somos: I. m.: 35–56. o.

¹³⁹ Az 1976. évi I. törvény, MK 25. sz. 1976. március 31.

¹⁴⁰ Székely – Somos: I. m.: 57–64. o.

¹⁴¹ Az 1976. évi I. törvény, MK 25. sz. 1976. március 31.

¹⁴² Uo.

¹⁴³ Székely – Somos: I. m., 92–105. o.

¹⁴⁴ Részletezi: A Minisztertanács 6/1976. (III. 31.) számú rendelete a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény végrehajtásáról, MK 25. sz. 1976. március 31.

¹⁴⁵ Az 1976. évi I. törvény, MK 25. sz. 1976. március 31. sz.

¹⁴⁶ Székely – Somos: I. m., 106. o.

berendezések használatának korlátozása vagy betiltása, a műsorvevőkészülékek (sic!) beszolgáltatása, valamint meghatározott körben a postai közlemények és küldemények ellenőrzése is.

(6) Meg lehet tiltani a fegyverek, lőszer, a robbanó, valamint egyes radioaktív, nukleáris, sugárzó és mérgező anyagok forgalmát és felhasználását, továbbá el lehet rendelni azok beszolgáltatását.

(7) Az államigazgatással és az igazságszolgáltatással összefüggő rendelkezések, valamint szervezeti és eljárási szabályok módosíthatók.

(8) Bevezethető a rögtönbíráskodás és a közbiztonsági őrizetbe helyezés.¹⁴⁷

Az MT HB hatáskörébe tartozott a megyei és a fővárosi honvédelmi bizottságok szervezetének megállapítása, személyi összetételének meghatározása. A megyei HB intézkedéseit a helyi állami és társadalmi szervezeteknél érvényre kellett juttatni.¹⁴⁸

Rendkívüli gazdasági intézkedéseket is be lehetett vezetni, így a kötött gazdálkodást, illetve hadigazdálkodást, és a kötött munkaerő-gazdálkodást. „Az állam belföldi pénzügyi kötelezettségeinek teljesítése átmenetileg korlátozható, illetőleg szüneteltethető, a honvédelmi hozzájárulási kötelezettség kiterjeszthető, továbbá a gazdasági kötelezettségek és anyagi szolgáltatások teljesítésével kapcsolatban különleges kártalanítási szabályok állapíthatók meg.” A közlekedési eszközök forgalmát, a postát és a hírközlést is korlátozhatták, különleges közegészségügyi szabályokat vezethettek be. A kulturális és oktatási intézmények működését szintén korlátozhatták. Az egyéb rendelkezések közül a következőket érdemes kiemelni: a diplomáciai mentességet élvező személyeket nem érintette a törvény. „59. §. (1) Háború idején a honvédelmi szabálysértések miatt pénzbírság helyett elzárás is megállapítható. (2) A honvédelmi kötelezettségek elmulasztása miatt – a Minisztertanács által megállapított esetekben – elővezetést is el lehet rendelni.”¹⁴⁹

A törvénnyel összefüggésben több más jogszabály is született, így az egészségügyi miniszter 7/1976. (VII. 15.) EüM sz. rendelete az állami egészségügyi szolgálatnak a honvédelemmel kapcsolatos egyes feladatairól, a pénzügyminiszter 11/1976. (V. 27.) PM számú rendelete a honvédelmi hozzájárulásról, a honvédelmi miniszter 2/1977. (V. 14.) HM számú rendelete a gépjárművek és a munkagépek honvédelmi célú ideiglenes igénybevételeért fizetendő kártalanításról. A gépeket egyébként a tulajdonosoknak a hadkiegészítő parancsnokságokon kellett volna rendelkezésre bo-

¹⁴⁷ Az 1976. évi I. törvény, MK 25. sz. 1976. március 31.

¹⁴⁸ A Minisztertanács 6/1976. (III. 31.) számú rendelete a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény végrehajtásáról, MK 25. sz. 1976. március 31.

¹⁴⁹ Az 1976. évi I. törvény, MK 25. sz. 1976. március 31.

csátaniuk.¹⁵⁰ A tanácsok honvédelmi feladatait is részletesen megszabták. A honvédelmi oktatás szervezésében, hadkötelesek nyilvántartásba vételében jártak el.¹⁵¹

A törvényt az NKA-tárgyalásokig többször is módosították, illetve több jogszabályi változás történt, de jelentős mértékben nem alakult át a szabályozás.¹⁵²

¹⁵⁰ Bővebben: Székely – Somos: I. m., 227–307. o.

¹⁵¹ A Minisztertanács 6/1976. (III. 31.) számú rendelete a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény végrehajtásáról, MK, 25. sz. 1976. március 31.

¹⁵² Lényegesebb jogszabályok: A honvédelmi miniszter 2/1988. (VI. 21.) HM rendelete a honvédelemről szóló törvény végrehajtására kiadott 6/1976. (III. 31.) MT rendelet végrehajtásáról szóló 2/1976. (VI. 17.) HM rendelet módosításáról MK, 1988. június 21., 26. sz.; A honvédelmi miniszter, a szociális- és egészségügyi miniszter, és a pénzügyminiszter 3/1988. (VI. 21.) HM-SZIM-PM rendelete a honvédelmi kötelezettségüket teljesítők és hozzátartozóik egyes járandóságairól szóló 4/1981. (XII. 12.) HM-EüM-PM rendelet módosításáról, MK 1988. június 21., 26. sz.; A honvédelmi miniszter és az igazságügy miniszter 1/1988. (III. 5.) HM-IM együttes rendelete a katonák szabadságvesztésének, előzetes letartóztatásának és pártfogó felügyeletének végrehajtásáról szóló 1/1979. (VIII. 25.) HM-IM együttes rendelet módosításáról, 1988. március 5., 5. sz.; A honvédelmi miniszter, a szociális- és egészségügyi miniszter, és a pénzügyminiszter 3/1988. (VI. 21.) HM-SZIM-PM rendelete a honvédelmi kötelezettségüket teljesítők és hozzátartozóik egyes járandóságairól szóló 4/1981. (XII. 12.) HM-EüM-PM rendelet módosításáról, MK 1988. június 21., 26. sz. A Minisztertanács 9/1988. (II. 23.) MT rendelete a fegyveres erők, a fegyveres testületek és a rendészeti szervek tagjainak a testületekkel szemben fennálló anyagi felelősségéről szóló 7/1970. (IV. 1.) Korm. rendelet módosításáról, MK, 1988. február 23., 4. sz.; A Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1988. évi 15. sz. törvényerejű rendelete a fegyveres erők és a fegyveres testületek hivatásos állományának szolgálati viszonyáról szóló 1971. évi 10. törvényerejű rendelet módosításáról, MK, 1988. június 30., 15. sz.; A honvédelmi miniszter, a szociális és egészségügyi miniszter és a pénzügyminiszter 1/1989. (II. 26.) HM-SZEM-PM együttes rendelete. MK, 1989. február 26., 12. sz.

IV. A PÁRTOK HADERŐVEL KAPCSOLATOS PROGRAMJAI

A rendszerváltás előtt megalakult ellenzéki szervezetek 1988 és 1989 folyamán fokozatosan szerveződtek pártokká. Lényeges kiemelni, hogy programjaik az Ellenzéki Kerekasztal-tárgyalások során, vagy azt követően jelentek meg. Megjelenésük sorrendjében fogom ezeknek a dokumentumoknak a haderővel foglalkozó részeit bemutatni. Több ellenzéki párt programjában egyáltalán nem is foglalkozott védelmi kérdésekkel, ebben a fejezetben így értelemszerűen nem fog az összes párt szerepelni.

A programokkal kapcsolatban összességében véve megállapítható, hogy a későbbiekben országos listát állító, majd a parlamentbe bejutó szervezeteké volt a legrészletesebb, közülük gyakorlatilag majdnem mindenki foglalkozott a haderővel kapcsolatos kérdésekkel. Összességében véve azt is el lehet mondani, hogy a hadsereg nem tartozott az ellenzék által fontosnak tartott kérdések közé, így sok esetben programjaik sokadik pontjaként szerepelt. Egy valami volt, amely kifejezetten foglalkoztatta őket, ez pedig a haderő mozgósíthatóságának a lehetősége, ezzel a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások során kiemelten foglalkoztak, hogy megfelelőképpen szabályozzák. Utólag mondhatjuk, hogy félelmük az 1991-es szovjet puccskísérlet tükrében nem volt teljesen alaptalan.¹⁵³

A Szabad Demokraták Szövetségének (SZDSZ) programja

Elsőként a Szabad Demokraták Szövetségének az elvi nyilatkozata és politikai programja jelent meg 1989. március 19-én, illetve április 16-án. A fejezetekre tagolt program „Depolitizált fegyveres testületeket” című része foglalkozott a haderő kérdésével is. Láthattuk, hogy a vonatkozó törvényi rendelkezések a hadsereget fegyveres erőként és nem testületként határozták meg. Mindez rávilágít arra, hogy a szinte semmiből megszerveződő ellenzék mennyire híján volt egyes területeken a szakértőknek. A párt a legfőbb problémát a haderő vonalán az MSZMP jelentős mérvű politikai befolyásában látta. Lényeges kiemelni, hogy nem az ekkor még hivatalos Magyar Néphadsereg, hanem Magyar Honvédség elnevezés jelent meg a dokumentumban, amely szerepének a „haza katonai védelmét” tartották. Ugyanakkor „A rendőrség feladata a belső rend és közbiztonság” – hangsúlyozták. Az alkalmazhatóság kérdése már ekkor lényeges szempontként szerepelt, így követelték, hogy

¹⁵³ Szilágyi Ákos: *Oroszország elrablása*. Budapest, Helikon, 1999., 233–250. o.

a fegyveres erők külföldi alkalmazásáról kizárólag az Országgyűlés határozhasson. Amennyiben a rendőrség erői az állampolgárok alkotmányos jogainak a biztosítására és elemi csapások kárainak az elhárítására nem voltak elegendőek, akkor a katonaság igénybe vehetőségét is engedélyezni tervezték. Kiemelték, hogy a fegyveres „testületek” (nyilván a fegyveres erőkre is gondoltak) struktúrája és létszáma szerepeljen a költségvetésben. Főparancsnoknak a miniszterelnököt javasolták, egyetlen politikai párt vagy állampolgári csoportosulás se rendelkezzen közvetlenül fölöttük. Követelték, hogy az aktív katonák és rendőrök párttagságát korlátozza megfelelő törvény, és alkotmányellenes legyen a pártok stb. szolgálatában álló fegyveres szervek működtetése, itt nyilvánvalóan a Munkásőrségre gondoltak. A fegyveres erők és testületek működését parlamenti bizottság ellenőrizze.¹⁵⁴

Ha az országot külső hatalom támadja meg, abban az esetben az országgyűlési képviselők kétharmados többségével védelmi helyzet legyen elrendelhető, amennyiben a támadás bekövetkezett, akkor a védelmi helyzetet a köztársasági elnök is kihirdethesse, ebben az esetben a Honvédelmi Tanács végezze az ország irányítását, amely ilyenkor külön jogköröket gyakorolhat, elnöke legyen az Országgyűlésnek felelős miniszterelnök, de ebben az esetben az Országgyűlést ne lehessen felosztatni, sem az Alkotmánybíróságot korlátozni. Súlyos zavargások vagy elemi csapás esetén hasonló módon „feszült helyzetet” lehessen elrendelni, a korábbinál szűkebb felhatalmazással a kormány kapjon külön jogköröket. Ilyenkor a parlamenttől kérhetett volna felhatalmazást, hogy hat hónapig különleges jogkört gyakoroljon, ebben az esetben a kormány rendeleti úton irányíthassa az országot, de rendeletei 60 napot követően hatályukat veszítsék, amennyiben azt az Országgyűlés nem hagyja őket jóvá. Szólt a program.¹⁵⁵

A Magyar Köztársaság alapelvei között felsorolták, hogy elutasítja a háborút, és békére törekszik. Az erőszakot és az uszítást is tiltani tervezték.¹⁵⁶

Meg kell említeni, hogy egy forgatókönyvet is kidolgoztak az átmenettel kapcsolatban. Véleményük szerint az MSZMP vezetése félt egy esetleges felkeléstől, láthattuk, hogy ebben egyébként igazuk is volt. Attól is tartottak, hogy egy szabad választáson jelentős vereséget szenvedhetnek a kommunisták, bár a tavaszi közvélemény-kutatási adatok ezt még nem igazolták. Ugyanakkor arra is ráéreztek, hogy tartanak a pozícióik elvesztésétől.¹⁵⁷ A független szervezetek félelmeit is számba vet-

¹⁵⁴ *Magyarországi pártprogramok 1988–1990*. Szerk.: M. Kiss József – Vida István, Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2005., 274–278. o.

¹⁵⁵ M. Kiss – Vida: I. m., 274–278. o.

¹⁵⁶ Uo. 272–273. o.

¹⁵⁷ Simon István: *Közvéleménykutatás az MSZMP választási esélyeiről*. http://www.archivnet.hu/politika/kozvelemenykutatasi_az_mszmp_valasztasi_eselyeiről.html, 2018. szeptember 3.

ték, ők tartottak egy esetleges visszarendeződés veszélyétől, ennek a későbbi EKA–NKA-tárgyalásokon is hangot adtak. Szintén tartottak az MSZMP jelentős győzelmétől és hatalmának az átmentésétől. Mindennek tükrében az önkorlátozást javasolták, ez a fegyveres erőszaktól történő elzárkózását jelentette a hatalomnak. Cserébe azt hangoztatták, hogy az ellenzéknek is tartózkodnia kell az erőszaktól. A hatalommal tartandó tárgyalások pontjaira is javaslatot tettek, ezen belül az erőszakszervezetek depolitizálásának a kérdését kiemelkedően fontosnak tartották. Az állambiztonság elkülönítését az egyéb rendőri szervektől szintén, így el akarták tőlük venni a letartóztatási jogot. A Munkásőrség megszüntetése ugyanúgy alapvető követelésük volt. A „paramilitáris” alakulatok, pl. MHSZ¹⁵⁸ elkülönítését tervezték az állami rendőri szervektől. A káderhatásköri listák megszüntetése a fegyveres erők és testületek területén is lényeges kezdeményezésnek számított. A honvédség mellett a rendőrség ellenőrzését kiemelten fontosnak tartották, mivel az állampolgár ennek jobban ki volt szolgáltatva.¹⁵⁹

A Magyar Szocialista Párt (MSZP) programja

A Szabad Demokraták után az Magyar Szocialista Párt jelentkezett konkrét programmal 1989. október 9-én, közvetlen az átalakulását követően. Ennek a 40. pontjában kimondták, hogy független Magyarországot szeretnének. Az államok szuverenitása, területi sérthetlensége, erőszak tilalma, viták békés rendezése, „népek baráti kapcsolatainak” fejlesztése mellett a nemzetközi együttműködés fontosságát is hangsúlyozta a dokumentum. A Szovjetunióval való jó kapcsolat megtartását létérdeknek tekintették. Önkéntes és egyenjogú viszonyt szerettek volna elérni az akkor még szomszédos állammal, és a katonai tömbök közötti enyhülést szorgalmazták. „*Célunk, hogy még ebben az évszázadban egyszerre váljék feleslegessé és felszámol-*

¹⁵⁸ 1948. február 29-én a '48–49-es forradalom és szabadságharc évfordulójára alakult meg a Magyar Szabadságharcos Szövetség (MSZHSZ) az MKP irányításával, helyi közigazgatási szintig kiépítették a szervezetét céllovó, motoros, lovas és sí szakosztályokkal. Ezt többször átalakították, 1967-ben szervezték meg az MHSZ-t. Klubrendszert hoztak létre, a klubokat a párt irányította. Gépjárművezetői vizsgát is lehetett tenni, a könnyűbúvár képzést is bevezették, bevonták őket az árvízvédelembe is. A Kommunista Ifjúsági Szövetséggel (KISZ) és az Úttörő Gárdával is együttműködtek, segítették az Ifjú Gárda kiképzését is. A volt tartalékos tiszteket évi 20 órában képezték tovább híradó ismeretek terén, ennek során tereptant és tömegpusztító fegyverek tantárgyat is oktattak. Egy-egy katonai alakulat egy-egy klubot patronált. (Susa István – Vörös Béla: A katonai híradás története, tanulmány a híradó hallgatók részére 1979, 397–405.; MNL OL M-KS 276. f. 69. cs. 38. ő. e. Javaslat a Politikai Bizottságnak. 1956. augusztus 26.)

¹⁵⁹ M. Kiss – Vida: I. m., 274–316. o.

hatóvá a NATO és a Varsói Szerződés.” A tömbök megegyezését kívánták előmozdítani. A VSZ belső reformját szükségesnek tartották, ezen belül a szervezet demokratizálódását, a védelmi jellegű katonai doktrína erősítését. A belügyekben történő beavatkozást elutasították. Egy gazdaságosan kialakítható elégséges védelmet tartottak fő szempontnak, ezzel összefüggésben a magyar haderőreform mielőbbi végrehajtását javasolták. A haderő alkalmazását csak alkotmányos korlátok szerint tervezték kialakítani. Minden külföldi haderő távozását el szerették volna érni Európából, ezen belül a szovjet csapatok kivonását Magyarországról. Az államhatárok megváltoztatását elutasították.¹⁶⁰ A katonai tömbök kölcsönös leszerelésének a kérdése a nemzetközi politikában is felvetődött, több állam is emellett foglalt állást 1989 végén. Mindez a két német állam egyesítése kapcsán vált különösen lényeges kérdéssé. Végül az egyesült Németország a NATO tagja maradt, illetve lett.¹⁶¹ Az MSZP programja a haderő szempontjából leginkább külpolitikai kérdésekkel foglalkozott.

A Fialat Demokraták Szövetsége (Fidesz) programja

Az előző két politikai párthoz hasonlóan a Fidesz is a számára legfontosabbakat emelte ki a haderő éppen aktuális vagy aktuálissá váló kérdései közül. Programjának a VII. pontja foglalkozott a polgári szolgálat intézményével, amelyet ideiglenesnek tekintettek a hivatásos haderő kialakításáig. Azt javasolták, hogy mindenki szabadon választhassa meg, hogy milyen formában akar szolgálatot teljesíteni. Az állampolgárnak ne kelljen megindokolnia, hogy miért és melyiket választja, és a HM-től független hivatal intézze az ezzel kapcsolatos tennivalókat. Felvetették, hogy azonos időtartamú legyen a két szolgálati forma, a 28. életév betöltését követően polgári szolgálatra se legyen behívható az állampolgár, a polgári szolgálattal kapcsolatos munkát törvényben kelljen szabályozni. Az általános, nem fegyveres katonai szolgálat bevezetését nem tartották szükségesnek. Javasolták, hogy erről egyetlen törvény rendelkezzen.¹⁶²

Programjuk következő, VIII. pontja foglalkozott magával a haderővel. Olyan hadsereget akartak felállítani, amely mentes a korrupciótól és a protekcionizmustól. A kormány és az Országgyűlés felügyeletét kiemelten fontosnak tartották, továbbá azt is, hogy az ország politikai stb. ügyeibe ne avatkozhasson bele. Rendkívüli helyzetben Honvédelmi Tanács felállítását tartották szükségesnek. Az egyre romló gazdasági helyzetben a kiadások csökkentését, így a VSZ-hadgyakorlatok hazai ren-

¹⁶⁰ Uo. 350–363. o.

¹⁶¹ Ronald D. Asmus: *A NATO kapunyitása*. Budapest, Zrínyi, 2003., 29–50. o.

¹⁶² M. Kiss – Vida: I. m., 364–382. o.

dezésének a megszüntetését, a haderő kizárólag védelmi célokra történő felhasználásának a kialakítását javasolták, továbbá, hogy politikailag semleges legyen, a tábornokok ne lehessenek egy pártnak sem a tagjai, a náluk alacsonyabb beosztásúak bármely politikai szervezethez csatlakozhassanak, de a hadseregben politikai szervezet ne működjön. A Politikai Főcsoportfőnökség megszüntetését, és a politikai tiszti rendszer felszámolását, továbbá a belső elhárítás szisztémájának az átalakítását is fontosnak tartották. A titokvédelem jogsértő szabályainak felszámolását, a szolgálati idő hat hónapra történő csökkentését, a katonai érdekvédelem kialakítását, az emberi jogok vizsgálatának külső szervek általi ellenőrizhetőségét, a napi maximum nyolc óras kiképzési idő bevezetését, a kizárólag szakmai alapon történő előmenetel biztosítását, a fegyelmi büntetések felülvizsgálatának a szükségességét is szorgalmazták. A katonai bíróság intézményének a felállítását csak háborúban tartották indokoltnak. A sorkatonákat lehetőleg a lakóhelyükhöz legközelebbi helyőrségbe osszák be – tartalmazta a dokumentum. A tartalékosok maximális és indokolt esetben történő továbbképzését javasolták, az illetmények inflációhoz történő igazítását, a családos katonák külön támogatását. Hosszú távon a sorozás felszámolását és a hivatásos haderő kialakítását tartották lényegesnek. Rendkívüli állapotban a hivatásos haderőt önkéntesekkel tervezték volna kiegészíteni. A hivatásos állomány esetében lényegesnek vélték a magasabb bérezés és magasabb követelményszint bevezetését. A korrupció és az egyéb jogsértések és jogsértő szabályzatok stb. megszüntetését szintén fontosnak tartották.¹⁶³

A Magyar Demokrata Fórum (MDF) programja

A Magyar Demokrata Fórum 1989. október 21-én adta ki a programját, ezen belül a hadseregről a *Külpolitika, nemzetbiztonság* fejezetben esett szó. Az MDF programja olyan szempontból sajátos volt, hogy megfogadva a már említett clausewitz-i elvet, együtt tárgyalta a külpolitikai és a nemzetbiztonsági kérdéseket. Lényegesnek tartották a határon túli magyarokkal való törődést is, és a kisebbségi jogok betartását. Mindezt nemzetközi kérdésnek vélték, nem csupán két állam belügyének. A korábbinál határozottabb fellépést ilyen téren fontosnak tartották. Úgy gondolták, a nemzetközi helyzetnek és a modern fegyvereknek köszönhetően a Szovjetunió-nak kevésbé volt lényeges, hogy Magyarországon csapatai állomásozzanak, ugyanakkor a VSZ szerepe is leértékelődött, amelyről megállapították, hogy sohasem volt a NATO-hoz mérhető volumenű a kis szövetségesek elenyésző katonai ereje miatt.

¹⁶³ Uo. 381–469. o.

A magyar diplomácia semlegességét lényegesnek vélték. A hatékony svájci haderőt példaértékűnek tekintették, így jól képzett és elkötelezett tisztikar által vezetett, korszerű haderőt akartak kialakítani, amely képes az országot megvédeni és emellett békefenntartó szerepet ellátni. Az energiaellátás és a környezet biztonságának a megteremtését is nemzetbiztonsági érdeknek tekintették. A VSZ létét sem vélték ördögtől valónak, ha a következő szempontok érvényesülnek benne: a külvilág felé történő nyitottabbá válás, és a tagországok függetlenségének a tiszteletben tartása. A tagállamok közötti kapcsolatokban a bizalmat és az egyenjogúságot, az erőszak kizárását alapvető feltételnek tekintették. Egy sajátos megoldási módozatnak tartották, hogy Magyarország úgy maradjon VSZ-tag, hogy közben teljesen megszünteti a katonai szerepvállalását úgy, mint ahogy ezt Franciaország tette a NATO-ban, 1966-ban. Ez a taktika a kormányra kerülésüket követően is megmaradt. A külföld bizalmának a növelését az országgal szemben lényegesnek tartották, akárcsak a katonai tömbök védelmi doktrínáinak a kölcsönös növelését, és az ellenőrizhetőséget. Az EK-val való jó kapcsolatok kiépítését kiemelt feladatnak tekintették.¹⁶⁴

A Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) választási programja

1990. január 1-én adta ki a Kereszténydemokrata Néppárt a választási credóját, maga a párt 1989. szeptember 3-án alakult meg a korábbi Demokrata Néppárt utódjaként. Az említett dokumentum XXII., utolsó pontja *A nemzethez hű fegyveres alakulatok* címet viselte. Legfontosabbnak azt tartották, hogy a fegyveres szervek állományából akár kényszerű nyugdíjazással el kell távolítani azokat a személyeket, akik nem a nemzeti érdekek szolgálatát tekintik elsődleges feladatuknak. Fontosnak tartották a hazafias nevelést, ennek érdekében az MSZMP ideológiai befolyását tervezték megszüntetni, így a Politikai Főcsoportfőnökség felszámolását kiemelt feladatnak tartották. A régi katonai múlt hőseinek a honvédelmi nevelés során példaképként történő felmutatása is céljaik között szerepelt, így a laktanyákat nemzeti hősökről tervezték elnevezni, a Magyar Néphadsereg elnevezést Magyar Honvédségre változtatni. A hivatásos haderővé történő szervezést nem támogatták, de a szervezet ütőképességét meg akarták őrizni. Egy magasabb és egy alacsonyabb kiképzettségű szervezet kialakítását javasolták, ez utóbbit a korábbi hagyományok alapján Nemzetőrségnek tervezték elnevezni. A VSZ felszámolását fontosnak tartották, de ennek során a nemzetközi világbéke megtartását kiemelt szempontnak tekintették.¹⁶⁵

¹⁶⁴ Uo. 523–530. o.

¹⁶⁵ Uo. 531–553. o.

A Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt (FKGP) programja

A Független Kisgazdapárt csak 1990. első hónapjában hozta nyilvánosságra a maga politikai elképzeléseit, bár már 1988. november 18-án újjáalakult. A védelmi és biztonságpolitikai törekvések fejezetben foglalták össze elképzeléseiket az új haderővel kapcsolatban. Ennek rögtön az első pontja a következőket mondta ki: „1) *Követeljük a megszálló szovjet csapatok mielőbbi kivonulását és a kivonulás mielőbbi időpontjának nemzetközi megállapodásban történő rögzítését.*” Ugyanakkor a fegyveres szervek politikamentessége, a hivatásos állomány szakemberekből történő összeállítása, a honvédség 48/49-es szellemének a visszaállítása, a néphadsereg elnevezés megszüntetése, a pacifizmus elutasítása, a külső támadás elleni védelem megszervezése, kisebb, de modern és ütőképes haderő kialakítása, a határőrség honvédség kötelékébe történő átszervezése is a követeléseik között szerepelt. A rendőrség igazgatásrendészeti feladatainak a közigazgatási szerveknek történő átadását is fontosnak tartották, akárcsak a vizsgálóbírói intézmény megszüntetését, a titkosszolgálatnak a BM-éből a kormány hatáskörébe való utalását. A sorkatonai szolgálat maximálisan 12 hónapban történő megállapítása tartozott még a követeléseik közé.¹⁶⁶

A honvédség bel- és külföldi alkalmazását csak az Országgyűlés jóváhagyásával tartották lehetségesnek. Háborús időszakban az ország élére a 48-as minták alapján Országos Honvédelmi Bizottmány felállítását tartották szükségesnek, amelyet az államelnök vezet, és az Országgyűlés, továbbá a kormány tagjaiból áll. A katonai rendfokozatok terén a régi, történelmi visszaállítást javasolták, az egyenruha „magyaros vonásainak” a kialakítását, az alakulatok és laktanyák nemzeti hősökről történő elnevezését. A NATO és az VSZ egy időben történő megszüntetése mellett egy új európai biztonsági rendszer kialakítását lényeges feladatnak tekintették.¹⁶⁷

Más pártok

Több párt nem rendelkezett részletes programmal, míg mások igen, de ezen belül a fegyveres szervekkel kapcsolatos elképzeléseiket nem dolgozták ki. Az 1989 elején, a Jurta Színházban újjászervezett Magyar Függetlenségi Párt programjának X. pontja kis létszámú, hivatásos és olcsóbb haderőt, hathónapos kiképzést, ennek során a svájci minta átvételét tartotta lényegesnek. A haderő üdülőbázisait szociá-

lis és társadalmi célra akarták igénybe venni.¹⁶⁸ A Magyar Október Párt követelte a VSZ-ből történő azonnali kilépést és a szovjet csapatok kivonását, továbbá semlegesség kinyilvánítását.¹⁶⁹

A fegyveres erők és testületek kérdése minden párt programjában gyakorlatilag a sokadik pontként szerepelt, többen úgy tekintettek erre a kérdésre, mint pénzspórolási lehetőségre. Ugyanakkor a hazafias állomány kialakítását elsőrendű feladatnak tartották. Egyébként kevés igazán szakmai jellegű pont található ezen a téren. Lényeges követelés volt különösen a fegyveres erők esetén az alkalmazhatóságuk szabályozása, a pártok félelmei ezzel kapcsolatban érthetőek voltak. Volt olyan szervezet, amelyik a külpolitikával, más párt a biztonságpolitikával kötötte össze a haderő kérdését. Akadtak olyan pontok is, amelyek csak egy-egy párt vonatkozó dokumentumában jelentek meg, így például a polgári szolgálat kérdése. A hadsereg fejlesztése sehol sem kapott jelentősebb szerepet.

¹⁶⁶ Uo. 586–587. o.

¹⁶⁷ Uo. 587. o.

¹⁶⁸ Uo. 682., 697. o.

¹⁶⁹ Uo. 770. o.

V. AZ ELLENZÉK ÉS A HATALOM TÁRGYALÁSAI A HADERŐVEL ÉS A VONATKOZÓ KÉRDÉSEKKEL KAPCSOLATBAN

Ellenzéki Kerekasztal (EKA) – Nemzeti Kerekasztal (NKA)

A jelentősebb ellenzéki szervezetek egyeztető fórumaként 1989 tavaszán megalakult az Ellenzéki Kerekasztal. Az EKA 1989. április 19-i ülésen került szóba az erőszak kizárásnak a lehetősége is az MSZMP-vel folytatandó tárgyalások során. Ekkor vetődött fel, hogy a Parlament épületében kéne tartani a tárgyalásokat. Pár perces vitát követően Kövér László javaslatát fogadták el: „*A politikai problémák erőszakos megoldását kizáró garanciák alkalmazása*” lett az egyik cél a hatalommal folytatott tárgyalások során.¹⁷⁰

Az ülésen az MSZMP KB-nak írt közleményben az ország katasztrofális helyzete miatt kihangsúlyozták, hogy tárgyalások mielőbbi megkezdése lényeges feladat. Az erőszakos visszarendeződésüktől való félelmüket is hangoztatták. Kérték, hogy a KB nyilvánítsa ki, hogy semmilyen indokkal nem függeszti fel az EKA tagjai politikai jogainak a gyakorlását. Ugyanakkor a következő pontok megtárgyalását javasolták: politikai pártok alapításának és működésének a szabályozása, sajtó- és információs törvények, büntető- és büntetőeljárás törvények módosítása, választójog újraszabályozása, népszavazás ügye, „*demokratikus átmenet előrehaladását akadályozó rendelkezések hatályon kívül helyezése, politikai problémák erőszakos megoldását kizáró garanciák megalkotása.*”¹⁷¹

Április 22-én a KB szakértői és az EKA megkötötték a szükséges megállapodásokat, amelyekben deklarálták, hogy az átmenet csak erőszakmentesen és törvényesen történhet. Ez ekkor már a követelések első részébe került bele, mutatva a probléma jelentőségét.¹⁷² Az országhatár kérdésének ügye a bösi erőművel kapcsolatban, május 1-én vetődött fel. Zétényi Zsolt szerint a szerződés felmondásánál arra kellene hivatkozni, hogy az országhatár a Duna, és ennek leapasztása ezt az elvet sérti.¹⁷³

1989. június 10-én állapodtak meg a háromoldalú Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások megkezdéséről. A dokumentum többek között a következőket tartalmazta:

¹⁷⁰ *A rendszerváltás foratókönyve Kerekasztal tárgyalások 1989-ben.* Dokumentumok, I. k. Főszerk.: Bozóki András, Budapest, Magvető Kiadó, 1999. 138–143. o.

¹⁷¹ Uo. 146–148. o.

¹⁷² Uo. 149–152. o.

¹⁷³ Uo. 178. o.

„*A hatalom alapja a népfelség; a szuverenitást egyetlen politikai erő sem sajátíthatja ki, nem nyilváníthatja magát a népakarat egyedüli letéteményesének, és nem törhet a politikai jogok alkotmányellenes korlátozására.*”¹⁷⁴

A hatalom és az ellenzék közötti tárgyalások során alakították ki a Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások szerkezetét. Három szintet különítettek el, a legfelső a plenáris ülés volt, ez volt a politikai deklarációk színtere, amelyben szervezetenként 3-3 fő vett részt, és az Országgyűlés elnöke által megfigyelőként elfogadott szervek képviselői. A plenáris ülés keretében egy Jószolgálati Bizottságot is felállítottak, amelyben a felek szintén 3-3 fővel képviseltették magukat, és a különböző szinten felmerült problémák megoldása lett a feladatuk. A második, azaz a középszintet a Politikai Egyeztető Bizottság és a Gazdasági és Szociális Bizottság alkotta, az előbbinek a feladata a demokratikus elvek és szabályok meghatározása volt, és így az átmenet biztosítása, a másiknak a gazdasági válság leküzdésére kellett megoldásokat kidolgoznia. Ezekben a résztvevők 2-2 fővel vettek részt. A harmadik szintet a szakértői bizottságok alkották. Ezen belül I. Politikai és II. Gazdasági Munkabizottságok működtek, amelyeken belül 6-6 csoport alakult, és 5-5 főt delegáltak ezekbe a résztvevő szervek. Számunkra az „*I/6. Az erőszakos megoldásokat kizáró jogi garanciák megteremtése*” és az „*I/1-es Az alkotmánymódosítás időszzerű tételei, a köztársasági elnöki intézmény és az Alkotmánybíróság kérdései*” csoport tevékenysége érdekes.¹⁷⁵ A különböző szintű szervezetekben, így az I/6-os bizottságban is ülésenként felváltva elnököltek a három oldal képviselői.¹⁷⁶

A legaktívabb bizottság egyébként az I/1-es volt. Különben már 1988-ban felvetődött az Alkotmány módosításának a kérdése, majd 1989 tavaszán készített az IM egy alkotmánymódosítási javaslatot, amely javarészt a törvényhozási hatalmi ággal foglalkozott. E szerint a köztársasági elnök közepesen erős lett volna, és jelentős hatalommal rendelkezett volna a rendkívüli állapot bevezetése idején. Az alkotmá-

¹⁷⁴ Uo. 604–608. o.

¹⁷⁵ *A rendszerváltás foratókönyve Kerekasztal-tárgyalások 1989-ben.* Dokumentumok III. K. 1989. augusztus 3. – augusztus 29. Főszerkesztő: Bozóki András, Budapest, Magvető, 1999. 9. o.

¹⁷⁶ A következő személyek vettek részt az üléseken: 1. MSZMP: Holló András, Bálint Tibor, Varga Sabján László, Szekeres István, Földesi István, Bálint Tibor, Fehér József (HM), Tütös Sándor, György István. 2. EKA: Dragón Pál, Bozóki András, Zétényi Zsolt, Magyar Elemér, Balás István, Szabó Miklós, Vitézy László, Gáspár Miklós, Kőszeg Ferenc, Rockenbauer Zoltán, Jancsó Miklós, Petrik Béla, Gergely András, Tölgyessy Péter. 3. oldal, a szakszervezetek: Szikinger István, Fodor Pál, Szigetvári Miklós, Brattyán György, Molnár Pál, Murányi Zoltán, Vajtó Lajos, Csizmadia Pál, Kecskeméti Sándor, Molnár Gábor, Drucker György. (*A rendszerváltás foratókönyve Kerekasztal-tárgyalások 1989-ben.* Dokumentumok VI. K. Főszerk.: Bozóki András, Budapest, Új Mandátum, 2000.)

nyozás során az ellenzék lényegesnek tartotta az Alaptörvény ideológiától történő megtisztítását, és tovább az alapvető emberi jogok meghatározását és sérthetetlen-ségét.¹⁷⁷

A tárgyalások megkezdése előtt az EKA már 1989. április 19-én felvetette, hogy szükség van olyan garanciákra, amelyek az erőszakos megoldásokat kizárják. A kerekasztal-tárgyalások első ülését június 30-án tartották. A haderő kérdése mellett kiemelt szerepet kapott a Munkásőrség felszámolása is. Ebben az ellenzék végig a testület megszüntetését követelte, míg a hatalom az átalakítására játszott. Nem is sikerült ebben a kérdésben megállapodni, a testület felszámolását végül az 1989. évi XXX. törvény szabályozta.¹⁷⁸

A Nemzeti Kerekasztal-tárgyalások megkezdését követően Június 21-én, a plenáris ülésen Szűrös Mátyás az erőszakos megoldásokat kizáró jogi garanciák megte-metéséről beszélt, mint legfontosabb feladatról. Külön a fegyveres szerveket ebbe nem vették bele. Zétényi Zsolt ismertette a középszintű ülésen az I/6-os bizottságban tárgyalandó ügyeket. Arra volt kíváncsi, hogy az addigi megállapodásokat el lehet-e fogadni, ugyanakkor több kérdéssel kapcsolatban állami megoldásra volt szükség. Az NKA-tagoknak mentelmi jog adását, az állampolgároknak egy ideiglenesen fel-állítandó speciális ombudsmani hivatal, a rendőrhatalósági felügyelet és kitiltás intéz-ményének az ideiglenes felfüggesztését javasolta. Ezeknek a tartalmában egyetértés alakult ki, de a megvalósításukkal kapcsolatban voltak viták. Zétényi ugyanakkor információkat kért az állambiztonság szervezetéről, a rendőrség és a Munkásőrség bevezethetőségéről, az egyéni szabadság korlátozását elrendelhető szolgálati stb. sza-bályzatról. Fejti György a fegyveres szervek szabályzatait a nyilvánosságra hozatal szempontjából javasolta figyelembe venni.¹⁷⁹

Ezt követően az I/1-es albizottságban június 26-án vetődött fel az, hogy a rendkí-vüli helyzet fogalmát határozzák meg pontosan, és a kihirdetésének a lehetőségét korlátozzák. A Honvédelmi Tanács összehívásának a lehetősége is ekkor vetődött fel rendkívüli helyzetben, abban egyetértettek, hogy ezt az Országgyűlés hatásköre legyen összehívni.¹⁸⁰

1989. június 30-án tartotta első ülését az I/6-os bizottság. Zétényi Zsolt ismertette azokat a pontokat, amelyekről tárgyalni kívántak: 1. A tárgyalásokon résztvevőkkel szembeni erőszakmentesség 2. Munkásőrség megszüntetése. 3. Az állambiztonsági szervezetnek közvetlen a MT alá történő rendelése. 4. „A fegyveres erők belföldi be-

vezethetőségének újra történő szabályozását javasoljuk. Belföldön kizárólag a rendőr-ség legyen bevethető. Fegyvertelen személyek tömegtüntetései esetén – ideértve a betiltott tüntetéseket is – ne használhasson a karhatalom emberi élet kioltására szolgáló eszközt.” 5. Fegyveres szervek pártirányításának megszüntetése, ne működ-hessenek politikai pártok a szervezetben belül, a KB honvédelmi, jogi, igazgatási és külügyi bizottságának a megszüntetése. 6. A társadalmi béke megbontására tett kísérlet esetén válságbizottságot hozzanak létre a jelenlegi politikai szereplők rész-vételével. 7. „Szükségállapotot csak természeti csapás esetén lehessen kihirdetni, politikai okból nem.” A NET ezen jogát az Országgyűlés kapja meg. A politikai jogok gyakorlását a szükségállapot nem korlátozhatta. 8. Idegen csapatokat csak külső támadás esetén lehessen segítségül hívni. 9. Rendőri felügyelet, kitiltás és hasonló jogszabályok megszüntetése.¹⁸¹

Majd időrendben az I/6-os bizottság 1989. július 5-i ülése következett. Zétényi Zsolt a korábbi pontok kiegészítését vetette fel: az önvédelmi fegyverek bevonását, és a fegyveres szervek tagjainak csak a szolgálatban történő fegyverviselési lehetősé-gét javasolta. Az állampolgári jogok szóvivője intézmény létrehozása is szerepelt javaslatai között, ahol a jogsértések esetén panasztételi lehetőségre legyen lehetőség. Holló András az erőszak korlátozásával kapcsolatban az 1989. június 10. és a választások közötti időkorlátot vetette fel. E fogalomba tartozónak a következőket java-solta: fegyveres fellépés és ezzel való fenyegetés, a politikai és személyi szabad-ságjogok törvénytörő korlátozása, egzisztenciális terror, a jelenlegi alkotmányos intézmények elleni uszítás, állampolgári elégedetlenség szítása. Az erőszakos eszkö-zökről való lemondást minden oldalról lényegesnek tartotta, és azt is, hogy NKA küldöttjei sajátos mentelmi jogot élvezzenek. Személyi szabadságuktól csak az NKA Politikai Bizottságának a döntése alapján lehessen őket megfosztani, kivéve ha súlyos bűncselekmény elkövetésén érik tetten őket. Mindez az átmenetet követően is érvényesüljön, így a tárgyalásokon való magatartásukért a mentelmi jog később is illesse meg a résztvevőket. Az állambiztonság korlátozásával egyetértettek, de ezt törvényileg akarták rendezni, akárcsak a fegyveres szervek belföldi alkalmazásának az újraszabályozását. Az idegen csapatokkal kapcsolatos viszonyt és a rendőrség alkalmazását az Alkotmányban tervezték rögzíteni. A munkahelyekről a pártser-vek kiszorítása terén a II. számú bizottságot tekintették illetékesnek. MSZMP KAO létét a párt belügyének tartották. A szükségállapot bevezetését szintén az Alkot-

¹⁷⁷ Uo. 20–87. o.

¹⁷⁸ Kiss Dávid: i. m., 498–513.; 547–553. o.

¹⁷⁹ *A rendszerváltás forгатókönyve Kerekasztal-tárgyalások 1989-ben.* Főszerk.: Bozóki András, II. k. 1989. június 13. – július 27. Budapest, Magvető, 1999., 144., 324. o.

¹⁸⁰ Bozóki: I. m., VI. k. 20–87. o.

¹⁸¹ 1989. június 30-án Horváth István belügyminiszter a parlamentben 19 687 db magánkézben lévő lőfegyverről beszélt, amelynek a fele a fegyveres szervek tagjainál volt. A bevonásukkal kapcsola-tos rendelet módosítására tett ígéretet. Magyar Elemér ezen az ülésen felvetette, hogy informá-ciókat kérnek a magánkézben lévő fegyverekről és a fegyverhasználat különböző szabályairól. (Uo. 555–572. o.)

mányban javasolták szabályozni, az átmenet estén az Országgyűlés hirdethesse ki, és az NKA kapjon felhatalmazást a kezelésére. A kitiltás stb. megszüntetésével az MSZMP is egyetértett, a fegyveres szervek belső szabályzatait viszont szerintük ne az NKA, hanem az arra illetékes szerv vizsgálja meg. A közszolgálati jogszabály kidolgozását tekintették biztosítéknak azért, hogy a munkahelyekről ellenzékieket politikai tevékenységük és meggyőződésük miatt ne lehessen eltávolítani.¹⁸²

Szikinger István a mentelmi jog megadásával egyetértett, a Munkásőrség megszüntetésével nem, de működésére történő garanciák kidolgozásával igen. Az állambiztonság parlamenti ellenőrizhetőségét támogatták. A külföldi erők és a magyarok bevetésének törvényi szabályozásával ugyancsak egyetértettek, de rendkívüli időszakban a hadsereg rendfenntartó szerepét meghagyták volna. Az állampolgári jogok szóvivője intézményével is az EKA-val voltak azonos állásponton, és az önvédelmi fegyverek szabályozásának kérdésben szintén. A személyi szabadságot korlátozó kényszerintézkedések megszüntetésével egyetértettek, de aki ellen eljárás volt folyamatban, azt nem javasolták megszakítani. Más területen az MSZMP-hez csatlakoztak. Bálint Tibor az MSZMP részéről közölte, hogy az önvédelmi fegyverek bevonása folyamatban van, Holló az ombudsman rendszerével egyetértett. Zétényi Zsolt a gyülekezési joggal kapcsolatos jogszabály kiadását javasolta. Az állampolgári engedetlenség és a sztrájk kizárását nem volt hajlandó elfogadni. A munkahelyi végzések megszüntetésének pontosabb szabályozását vetette föl. Az állambiztonsággal kapcsolatos előterjesztést elfogadták, akárcsak azt, hogy az MSZMP PB ne rendelkezzen el szükségállapotot az átmenet időszakára. A természeti csapások esetén a fegyveres szerveknek csak fegyver nélküli alkalmazhatóságával értettek egyet.¹⁸³

Az ülés elnöke végül összegezte azokat a pontokat, amelyekben azonos álláspont alakult ki: a mentelmi jog kérdésében – kivéve a súlyos bűntényeket –, és ennek a kiterjesztésében. Az átmeneti időszakban ombudsman működjön, amely az egyesülési, gyülekezési és szabadságjogok betartásával foglalkozzon; szószóló intézménye, személyét az EKA delegálja, de csak a másik két fél által delegált személlyel együtt döntsön, továbbá a rendőrhatalom felügyelet és kitiltás felfüggesztése is ide tartozott.¹⁸⁴

Július 12-án folytatták tovább a korábban megkezdett vitát. Zétényi Zsolt egyes kérdések középszint elé vitelét javasolta, Holló a mentelmi jog biztosítása helyett pedig ügyészi garanciát, és az ombudsmannak hatáskörátadást. Balás István jogszabály alkotása mellett kardoskodott. Zétényi ideiglenesen a belügy- és az igazságügy

miniszter, továbbá a legfőbb ügyész közös utasításának a kiadását, később törvényalkotását a mentelmi joggal kapcsolatban. Végül az elnök javaslatát, miszerint a politikai bizottság adjon ki menlevelet, fogadták el. A politikai szószóló „intézményében” is megállapodtak, de csak a hivatalba lépése utáni eseteket vizsgálhatta. A különböző rendőri kényszerintézkedések korlátozásában is sikerült közös nevezőre jutni. Ugyanakkor Balás István az MSZMP erőszakfogalmával kapcsolatban a sztrájk és a polgári engedetlenség ebbe a kategóriába való „felvételével” nem értett egyet. Az MSZMP a politikai uszítást elvetette, mint „erőszakos” fogalmat. Balás végül pontos megszövegezést kért.¹⁸⁵

Ezzel kapcsolatban az 1989. július 17-i EKA-ülésem Balás István jelezte, hogy az MSZMP az állampolgári engedetlenség szítását is fel akarja venni az erőszak fogalmába, ám ők ezt elfogadhatatlannak tartották. Tölgyessy Péter javasolta, hogy amennyiben nem sikerül ebben megállapodni, fel kell küldeni felsőbb szintre.¹⁸⁶ Majd 19-én az EKA hiányolta, hogy nem kapták meg a fegyveres erők mozgósítási és szolgálati szabályzatát. Vita volt a szószóló hatáskörén és az erőszak fogalmán is. Az MSZMP a jogrenddel szembeni engedetlenséget és sztrájkot definiálta erőszakként. Az EKA ezt nem fogadta el.¹⁸⁷

Július 26-án az ellenzékiek a ceglédi sorkatonák Magyar Nemzethez eljuttatott tiltakozó levelével foglalkoztak, amelyben kifogásolták, hogy nem csökkent eléggé a szolgálati idő, és csak Sebők János állt a katonai felső vezetők közül a többpártrendszer mellett, amiért az MSZMP Néphadseregi Pártbizottsága a rosszallását fejezte ki. Az EKA tiltakozott az említett katonák megbüntetésé ellen, az MSZMP delegációja felelőtlen eljárásnak tartotta a katonák buzdítását, ez utóbbi megállapítás ellen az ellenzék ismételten tiltakozott.¹⁸⁸

A következő napon az I/1-es bizottságban megállapodtak abban, hogy az Országgyűlés háborús időszakban kétharmados többséggel meghosszabbíthatja a mandátumát. Az ellenzék mindezt úgy fogadta el, hogy a „feszült helyzetet” pontosan definiálják. Az Alkotmány korábbi módosítása szerint is a NET hívhatta volna össze a feloszlott Országgyűlést, így a július 31-i ülésen felvetődött, hogy a köztársasági elnök jogkörébe utalják át mindezt. A harmadik oldal a megválasztott köztársasági elnök időszakára javasolta ezt csak bevezetni.¹⁸⁹

Az I/6-os bizottság 1989. augusztus 2-i ülésén felmerült az idegen csapatok segítségül hívásának a problematikája, a magyar fegyveres erők bevetetőségének,

¹⁸² Uo.

¹⁸³ Uo.

¹⁸⁴ Uo.

¹⁸⁵ Uo.

¹⁸⁶ Bozóki: I. m. II. k., 402. o.

¹⁸⁷ Bozóki: I. m., VI. k. 572–609. o.

¹⁸⁸ Uo. 609. o.

¹⁸⁹ Uo. 609–635. o.

pártirányításának a kérdése, szükségállapot, rendkívüli állapot szabályozása, mivel ezeket a kérdéseket az I/1-es bizottság tárgyalta, így nem foglalkoztak velük.¹⁹⁰ Tölgyessy Péter egy tervezetet is előterjesztett ezen az ülésen, amely a következőket tartalmazta. A Magyar Honvédség feladatának a haza, a rendőrség és a belső rend védelmét tartotta. Ezekén kívül más fegyveres erő működését nem gondolta elfogadhatónak. A miniszterelnököt javasolta az MH főparancsnokának, és azt, hogy az említett két szerv felett egyetlen párt se rendelkezhesen. Az aktív szolgálatú katona és rendőr politikai pártba való lépésére egy törvényt kelljen alkotni, amely minderre korlátokat állapíthasson meg. Nyilvános költségvetésüket és működésüket az illetékes házbizottság ellenőrizhesse. Az MH csak az Országgyűlés előzetes hozzájárulásával léphesse át a határt. Az alkotmányos állami szervek és intézmények feszült helyzetben vagy az állampolgárok demokratikus jogainak védelmére igénybe vehessék a honvédséget. Elemi csapás esetén fegyver nélkül szolgáljanak. Idegen fegyveres szervek csak az Országgyűlés előzetes jóváhagyásával tartózkodhassanak az ország területén. A honvédelmet érintő nemzetközi kötelezettségeket stb. nyilvánosan ki kelljen hirdetni.¹⁹¹

A MSZMP a következő fejezettel egészítette volna ki az Alkotmányt: A fegyveres erők feladatainak a következőket tartotta: az Magyar Népköztársaság (MNK) területének, alkotmányos rendjének, békéjének a védelme, az államhatárok őrzése, nemzetközi szerződések teljesítése, fontos objektumok őrzése, hátszágvédelem, polgári védelem szabályozása. A honvédség főparancsnoka a miniszterelnök legyen, a honvédséggel és a rendőrséggel egyetlen párt sem rendelkezhet, az említett két fegyveres szerv beosztottja csak a törvény által korlátozott mértékben lehet párt tagja. A rendőrség és a honvédség működését az Országgyűlés illetékes bizottsága ellenőrizze, minden pénzügyi tételüket fel kelljen tüntetni a költségvetésben. A honvédség csak az Országgyűlés hozzájárulásával léphesse át a határokat. A honvédség fegyver nélküli segítségnyújtásra legyen kérhető katasztrófa helyzetben. Idegen fegyveres erőknek az országban való tartózkodásához az Országgyűlés előzetes hozzájárulása legyen szükséges. A fegyveres erők feladatainak a következőket határozták meg: az ország külső és belső támadással szembeni védelme, határok őrzése, nemzetközi kötelezettségek teljesítése, fontos objektumok őrzése, hátszágvédelem, polgári védelmi feladatokban történő közreműködés, elemi csapás vagy más közveszély esetén történő segítségnyújtás, segítség a kiemelt népgazdasági feladatok végrehajtásában, és az ifjúság nevelése. Kihangsúlyozták, hogy az MNK nem kezdeményez támadó

¹⁹⁰ Sebők János vezérezredes egy alkotmánymódosító javaslatot terjesztett be, eszerint a rendkívüli állapot elrendeléséről az Országgyűlés döntson, ami ezt követően is működik. Kőszeg Ferenc módosító javaslat benyújtását vetette fel ezzel kapcsolatban.

¹⁹¹ Bozók: I. m., VI. k. 609–635. o.

célú tevékenységet. Nemzetközi hadgyakorlat, vagy az ENSZ-kötelezettségek végrehajtása érdekében léphetik csak át a határt az Országgyűlés beleegyezése nélkül. Az Alkotmány rendelkezéseinek az értelmében rendkívüli állapot idején csak akkor lehessen a fegyveres erőket felhasználni, ha a fegyveres testületek nem voltak elegendőek az alkotmányos rend megdöntésére irányuló tevékenység elhárítására. A köztársasági elnök, az MT, a HT, az Országgyűlés és az illetékes miniszter legyen jogosult a fegyveres erők és testületek irányítására, ugyanakkor idegen fegyveres erők csak az Országgyűlés engedélyével állomásozhassanak az országban.¹⁹²

Az I/6-os bizottság 1989. augusztus 9-i ülésén a társadalmi béke megbontására tett kísérlet volt a fő téma. Javasolták, hogy az Országgyűlés, az MSZMP, a függetlenek és a parlamenti ellenzék tagjaiból egy ugyanolyan létszámú biztonsági tanácsot jelöljön ki ennek a kérdésnek az eldöntésére. Az NKA-nak mindegyik oldaláról 1-1 főt javasoltak további tagnak felkérni. A rendkívüli állapotot a NET nem, csak az Országgyűlés hirdethetett volna ki 2/3-os többséggel. Attól tartottak, hogy egy ilyen erőszakos cselekmény alapja lehet egy erőszakos visszarendezésnek.¹⁹³

A következő napon az I/1-es bizottságban a fegyveres erők és testületek ügyében közeledtek az álláspontok, de konkrét megállapodások nem születtek.¹⁹⁴

Majd 16-án az I/6-os bizottságban a következőkkel kapcsolatban született megállapodás. Az MSZMP javaslata alapján a köztársasági elnöki intézmény bevezetése esetén az elnök jogköre legyen a rendkívüli állapot kihirdetése. Az EKA felvetése alapján az országban állomásozó külföldi erők (jelen esetben a szovjetek) csak katasztrófavédelemben használhatóak fel, kivéve ha az Országgyűlés hadiállapotot hirdetett ki. Ugyanakkor javasolták, hogy a bejelentett hadgyakorlatokról tájékoztatás a közvéleményt. Ismét megerősítették, hogy a fegyveres erők belföldön rendfenntartás céljára ne legyenek bevethetők.¹⁹⁵

A következő napon az I/1-es bizottságban felvetődött, hogy az ország biztonságát súlyosan veszélyeztető helyzet fogalmát konkrétan meg kéne határozni. Abban sikerült megállapodni, hogy ebben az esetben Honvédelmi Tanácsot (HT) állítsanak fel. Arra a kérdésre, hogy a fegyveres erők külföldi stb. alkalmazásáról háborúban a HT döntsön, a későbbiekben terveztek visszatérni. Ugyanakkor az EKA felvette az Magyar Néphadsereg Magyar Honvédségre történő „visszakeresztelését”, ragaszkodott ahhoz, hogy fegyveres erőként csak az MH működhessen, fegyveres

¹⁹² Uo.

¹⁹³ Uo. 635–637. o.

¹⁹⁴ Uo. 110–111. o.

¹⁹⁵ Uo. 642–647. o.

testületként pedig csak a rendőrség. Ez utóbbi a Munkásőrség léte, illetve nemléte miatt volt fontos, amely fegyveres testületként funkcionált.¹⁹⁶

21-én a bizottság abban állapodott meg, hogy ENSZ-hadgyakorlat kivételével csak az Országgyűlés határozata alapján léphessen át a haderő valamely határon. Belső rend védelmére csak akkor lehetett a fegyveres erőt felhasználni, ha nem volt elegendő a rendőrség. A fegyveres erők irányítására, ha nemzetközi szerződés másképp nem rendelkezett, az elnök, az MT, a HT és a HM volt jogosult. Egyetlen párt sem irányíthatja a fegyveres erőket. A fegyveres erők és testületek állományának politikai pártokban való tevékenységét a törvény korlátozhatta. Ezen az EKA a pártokba történő belépést, a harmadik oldal a vezető tisztség betöltését értette. Idegen alakulat csak hatályos nemzetközi szerződés, vagy az Országgyűlés határozata alapján tartózkodhatott az országban, és az alkotmányos rend megdöntésére nem volt felhasználható.¹⁹⁷

1989. augusztus 23-án az I/6-os bizottságban a fegyveres szervek pártirányításának a kérdése került napirendre, az EKA fenntartotta korábbi, teljes depolitizáltsághoz ragaszkodó véleményét. Ugyanakkor a politikai tiszti intézmény teljes megszüntetését követelték. Javasolták a politikai oktatás teljes megváltoztatását, az ellenzéki pártok programjának a megismertetését a haderőben. A szolgálati szabályzatban lehetővé kívánták tenni, hogy a választások idején a katonák szavazhassanak. Az esküszöveg, az ifjúságnevelés és a belső elhárítás rendszere érdekelte őket. Követelték, hogy az MSZMP pártszerveit a haderőben szüntessék meg. Az MSZMP hangsúlyozta, hogy a haderőt felügyelő KB-titkári funkciót megszüntette, és a káderhatásköri listát is. A későbbiekben a politikai tiszti intézmény felszámolásával is egyetértettek. Azzal viszont nem, hogy az „alternatív” szervezetek programját ismertessék a haderőben. A többi kérdésben közös nevezőre jutottak, de a részletes megállapodást a későbbiekben tervezték.¹⁹⁸

Az I/1-es és I/6-os bizottságban végzett munkával az Ellenzéki Kerekasztal augusztus 24-i ülésén foglalkozott. Vitézy László jelezte, hogy a polgári engedetlenség szítását a másik két oldal továbbra is erőszaknak tartja. Zétényi Zsolt javasolta egy háromfős biztonsági tanács felállítását feszült helyzet esetére, mint biztonsági garanciát. Ugyanakkor kiemelte, hogy a magyar és idegen fegyveres erők csak akkor lehessenek felhasználhatóak az ország területén, ha külső támadás éri azt. Rendfenntartás céljára ne lehessen őket alkalmazni. Ezzel kapcsolatban Zétényinek jogszabálytervezetet kellett előkészítenie.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Uo. 112–119. o.

¹⁹⁷ Uo. 120–151. o.

¹⁹⁸ Uo. 650–653. o.

¹⁹⁹ Bozóki: I. m. II. k., 336–368. o.

Ugyanezen a napon az NKA középszintű bizottságának ülésén is előkerült az I/6-os bizottság munkája. Murányi Zoltán kiemelte, hogy a felek dokumentumokat kértek azzal kapcsolatban, hogy a politikai sérthetetlenségüket biztosítsák. Szükségesnek tartottak egy EKA által delegált szószólót, aki ügyelt volna erre. A fegyveres erők bevetetősége, a rendőrhatalom kényszerintézkedések tilalmának a választásokig tartó átmeneti időszakra történő bevezetése is a megállapodások közt szerepelt a bizottságban. Más pontokban is hamar kialakult az egyetértés: az Országgyűlés által felállítandó biztonsági tanácsban. Zétényi Zsolt a következőket emelte ki: Június 10-től a választásokig legyen az átmeneti időszak, politikai hátrányt vagy előnyt senki se szenvedjen a munkahelyén. Azt is kihangsúlyozta, hogy a fegyvertelen demonstrációk leverésére emberi élet kioltására alkalmas eszközöket nem vethetnek be. Vita volt a Munkásőrség kérdésében is, az erőszak fogalmában való megállapodás lényeges pont volt. Tamás Gáspár Miklós hozzátette, hogy az ellenzék „minden radikális szervezet” feloszlásához ragaszkodik. Kósáné Kovács Magda javasolta az I/6-os bizottság kérdéseit középszint elé utalni, mert a BTK-módosítással több összefüggés is volt. Szabad György viszont azt javasolta, hogy minden kérdést próbáljanak megoldani, és csak úgy utalják vissza a bizottság elé. Hack Péter, aki az I/4-es bizottságban vett részt kezdeményezte, hogy csak a katonai büntény tartozzon katonai bíróság elé, a polgári nem, a haderő és a határőrség tagjai tartozzanak csak a katonai büntetőeljárás hatálya alá. Pozsgay Imre mindezzel egyetértett. Ugyanakkor a középszint elé terjesztendő, és a bizottságban elfogadott hét pont tárgyalását a harmadik oldal megvétőzte. Kósáné azt mondta, hogy a szóvivőnek két helyettesében állapodtak meg, azonban a 3. oldal a tárgyalások után megszűnik, így az ő képviselőjük értelmezhetetlen, ugyanakkor a BTK megváltozásában történő megállapodás sok más kérdést is érintett. Vitézy és Zétényi elképedt a vétőn. Utóbbi javasolta a vitás kérdések napirendre tűzését, a kifogások ismertetését, majd a bizottságban történő újratárgyalást. Ezt követően a politikai átmenet időszakát június 10-től a választásokig elfogadták. Murányi Zoltán felolvasta a mentelmi jogról szóló szöveget, Kósáné ezt nem tartotta indokoltnak, mivel a BTK megváltozott, de kijelentette, hogy nem vétőzzák meg. Fejti György javasolta, hogy politikai tevékenységéért ne lehessen senkit sem felelősségre vonni, ezt vegyék bele a megállapodásba. Zétényi Zsolt kihangsúlyozta, hogy az ő eredeti javaslatuk azért fontos, hogy más kisebb ügyben mondva csinált indokkal se lehessen senkit sem üldözni, így csak az NKA PB beleegyezésével lehessen a tárgyalások résztvevői közül bárki is bíróság elé állítható. Fejti György nonszensznek tartotta ezt, Boross Imre kihangsúlyozta, hogy ez akkor lenne életszerű, ha valóban független bíróságok lennének. Baranyai Tibor kiemelte, hogy ő ezt a biztosítékot nem tarja fontosnak, Zétényi Zsolt megjegyezte, hogy ezt az EKA elfogadta, és nem érti, miért negligálja Baranyai. A harmadik oldal

érdektelenséget jelentett be, az MSZMP elfogadta. A politikai ombudsman intézményének további kidolgozását visszautalták a bizottság elé, a rendőrhatalmági felügyeltségben megegyeztek, és a munkahelyi politikai diszkrimináció tilalmában szintén. Zétényi Zsolt javasolta, hogy a NET ne hirdethessen ki rendkívüli állapotot, csak az Országgyűlés, kétharmados többséggel. Amennyiben az átmenet időszakában rendkívüli állapot bevezetése válna szükségessé, abba a biztonsági tanácsot is vonják be. Fejti György a rendkívüli állapot intézményét a köztársasági elnöki kérdéssel együtt akarta megbeszélni, így ezt a problémakört is visszautalták bizottsági szintre, akárcsak az erőszak kérdését.²⁰⁰

1989. augusztus 29-én az EKA az I/1-es bizottság tevékenységével foglalkozott. A haderőben a politikai tiszti rendszer és politikai oktatás megszüntetése, a katonák pártsemlegessége, párttagságuk tilalma és a sorállomány választásokra történő elengedése vetődött fel. Vitézy a haderőben a pártprogramok, Antall József ezzel szemben alkotmányjogi ismeretek oktatását javasolta. Az EKA ez utóbbit és az MSZMP haderővel kapcsolatos korábbi elképzelését mint tárgyalási alapot elfogadta. Abban is egyetértettek, hogy hivatásos katonák ne lehessenek párt tagjai. Még 1989. augusztus 17-én az I/1-es bizottságban megállapodtak arról, hogy a rendkívüli állapot bevezetését meghatározzák. (Erre szeptember 4-én és 5-én tértek vissza.) Hadiállapot vagy idegen hatalom támadásának az esetén lehetett rendkívüli időszakot kihirdetni és a HT-t felállítani. Augusztus 29-én Tölgyessy Péter a szövegtervezetet „meglehetően aggályosnak” vélte. Ő a differenciált szabályozást tartotta volna jónak. A dokumentum elemi csapás időszakával kapcsolatban sem rendelkezett. Emellett háborús állapot és belpolitikai szükséghelyzet fogalmak bevezetését is lényegesnek tartotta. Ezeket szerinte jól el kell határolni, és a HT-t csak háborúban szabad felállítani. Szabad György szerint is konkrét fogalmakat kellett kialakítani. Ő nem javasolta a polgárháború feltüntetését a szövegben. Rendkívüli állapot időszakában a köztársasági elnök, vagy a miniszterelnök vagy az Országgyűlés elnökének jogköre lehessen kiszélesített jogú ellenjegyzést gyakorolni. Tölgyessy Péter a szükséghelyzet elrendelését minősített országgyűlési jogkörbe helyezte volna. Csapás bekövetkezése esetén az államfő előjegyzését vetette fel.²⁰¹

Szeptember 6-án az NKA középszintje foglalkozott a tárgyalt kérdésekkel. Pető Iván kiemelte, hogy az EKA és a harmadik oldal a bizottsági tárgyalásokon azt képviselte, hogy párttisztséget ne viselhessen a fegyveres szervek egyetlen tagja sem. Budzsálka Mátyás az MSZMP részéről csak a felső és megyei szintű párttisztségviselői poszt tiltását javasolta, a harmadik oldal kompromisszumos megállapodást kez-

deményezett. Tóth András szerint nem logikus, hogy egy laktanyában működő párt-szervezetnek civil legyen a vezetője. Pető Iván javasolta, hogy más szabályok vonatkozzanak a rendőrégre és a hadseregre, Pozsgay Imre kérte ennek a részletes kidolgozását. Szabad György Kossuth 1836-os, országgyűlési beszédét idézte: „Nincs nagyobb veszedelem annál egy szabad országra, ha a katonák megszűnnek polgár lenni.” Nem tartotta szerencsésnek a külön katonai és civil pártszervezetek kialakítását. Ilyen alapon az előző ellentét feloldását javasolta. Pozsgay ezzel kapcsolatban azt vetette fel, hogy nem biztos, hogy szerencsés a katonáktól elvenni az effajta civil pozíciót. Tölgyessy Péter kiemelte, hogy kezdetben az EKA azt javasolta, hogy a katonák még pártok tagjai se lehessenek, de később a párttagságot igen, míg a pártvezetői pozíció betöltését továbbra sem fogadták el. A határőrség és a katonaság esetében az alapszervezeti vezetői tisztséget elfogadták volna, a rendőrségnél viszont ezt sem. A harmadik oldal nevében Nagy Imre ezt elfogadhatónak tartotta. Pozsgay Imre viszont időt kért, hogy mindezt megvitassák.²⁰²

A vita szeptember 7-én az I/1-es bizottságban folytatódott tovább. Az ellenzékiek javasolták, hogy külső fegyveres támadás vagy annak veszélye esetén az Országgyűlés hirdesse ki a rendkívüli állapotot, és ennek során állítsák fel a HT-t, amelynek a következő személyek a tagjai: az államfő, az MT tagjai és az Országgyűlés elnöke, továbbá a haderő vezérkara és a pártok képviselőcsoportjainak a tagjai. Szükségállapotot súlyos zavargás, elemi csapás vagy tömegkatasztrófa esetén az Országgyűlés hirdethesse ki. Megállapodtak, hogy politikai célra fegyveres szervezetet nem hoznak létre. Amennyiben az Országgyűlés akadályoztatva lenne, az államfő hirdesse ki a rendkívüli és a szükségállapotot is. A parlament akadályoztatásának a létét az államfő, az Alkotmánybíróság elnöke és a házelnök állapíthassa meg. A rendkívüli és a szükségállapot idején kihirdetendő szabályokat külön törvényben kellett rendezni. Abban is megegyeztek, hogy a köztársasági elnök legyen a fegyveres erők főparancsnoka.²⁰³

1989. szeptember 15-én az EKA ülésén megállapították, hogy a Munkásőrség teljes feloszlata nem jár sikerrel. Az erőszakkal stb. kapcsolatban a következőkben állapodtak meg. „A társadalmi béke megbontására irányuló kísérletnek minősítik a tárgyalófelek a következőket.

a) A hatalom erőszakos megszerzése, megtartása vagy kizárólagos birtoklása, ezek érdekében alkalmazott fegyveres fellépés, ezzel való fenyegetés, erre való felhívás. (...) b) A törvények tömeges megsértésére való felhívás, kivéve, ha az adott állami intézkedés sérti az 1976. évi 8. sz. tvr.-rel kihirdetett nemzetközi egységokmányban felsorolt politikai és személyi szabadságjogokat.”

²⁰⁰ Uo. 336–400. o.

²⁰¹ Uo. 550–664. o.

²⁰² Bozóki: I. m., IV. k. 208–211. o.

²⁰³ Bozóki: I. m., VI. k. 151–161. o.

A társadalmi béke megbontására irányuló kísérlet kezelésére egy társadalmi tanács legyen hivatott. A Kormány ezt csak ennek az ellenjegyzésével hirdethesse ki. Tölgyessy szerint az erőszak törvényi definiálása nem volt rossz ötlet, az állampolgári engedetlenségre vonatkozó passzusokat nem kéne sehová sem bevenni törvényileg, erről csak megállapodás kéne.²⁰⁴

Ugyanezen a napon az NKA középszintű ülésén Budzsálka Mátyás megismertelte az MSZMP korábbi álláspontját a fegyveres szervek tagjainak párttagságával kapcsolatban. Pető Iván és Antall József ismertette az EKA új kompromisszumos javaslatát. Kihangsúlyozták, hogy a rendőr csak a szolgálati helyével nem megegyező helyen lehessen pártvezető. Budzsálka ezzel nem értett egyet, a probléma parlament elé terjesztését javasolta. Vita volt azon is, hogy hivatásos vagy a tényleges állományra vonatkozzon mindez.²⁰⁵

Végül szeptember 15-e után a következőkről állapodtak meg: A tárgyalások résztvevőinek a politikai sérthetlensége, a munkahelyi diszkrimináció tilalma, belügyminiszeri intézkedés hozatala a rendőrhatalom felügyelet stb. ideiglenes megszüntetéséről. Az alkotmánymódosításnak a következőket kellett érintenie: belföldi fegyveres erők és testületek felhasználásának a korlátai, külföldi csapatok bevezethetőségének a szűkítése, a rendkívüli állapot bevezethetőségének az újragondolása, közjogi ombudsman intézményének felállítása.²⁰⁶

A szeptember 18-i megállapodásokat, illetve a népszavazási kezdeményezés bejelentését követően október 20-án foglalkoztak ismét részletesen a fegyveres szervek kérdésével. Az MSZP képviselői az MSZMP jogutódjának ismerték el magukat, a korábbi megállapodásokat érvényesnek tartották, az alapító kongresszusuk határozatai alapján kívánták a tárgyalásokat folytatni.²⁰⁷

A fentiekből látható, hogy az MSZMP jelentős jogokat szeretett volna adni a köztársasági elnöknek, de az ellenzék ezt nem támogatta. A rendkívüli és szükségállapot továbbá a vészhelyzet újraszabályozása lényeges törekvése volt az ellenzéknek. Nagy vita volt a főparancsnoki jogkörrel kapcsolatban, ezt az EKA egy része a miniszterelnöknek akarta adni, Antall József ragaszkodott ahhoz, hogy a köztársasági elnökhöz kerüljön. Fontos téma volt az Alkotmánybíróság létrehozása is. Az ellenzék tartott az esetleges visszarendeződéstől, ez az Alkotmány szövegén is látszott, így „rendkívüliállapot-alkotmánynak” is nevezték a későbbiekben az alaptörvényt. A fegyveres erőkkel így külön fejezetben foglalkozott a törvény. A politikai célt szol-

gáló fegyveres szervek létrehozását a tervezet tiltotta, de a meglévő ilyen alakulatokat nem tiltotta be. Az NKA ülésén végül megállapodtak a három kategória létrehozásában: rendkívüli állapot, vészhelyzet és szükségállapot. Az országgyűlési vita folyamán a parlamenti képviselők szabályozták, hogy milyen esetben számít akadályozottnak az Országgyűlés munkája, és azt is, hogy amint lehetséges, össze kell hívni, ezt követően az addigi intézkedésekről az Országgyűlés maga határoz. Közigazgatási kérdésekben és a címerrel kapcsolatban is jelentős változások történtek.²⁰⁸

A SZEPTEMBER 18-A UTÁNI TÁRGYALÁSOK

1989. szeptember 20-án az EKA nem látta biztosítottak a haderő választások előtti depolitizálását, így az ellenzéki pártok propagandatevékenységét fontosnak tartották. Akárcsak azt, hogy a választásokon a katonák részt vehessenek, és a választási nagygyűlésekre elmehessenek, továbbá ellenzéki lapokat is terjeszthessenek a laktanyákban. Az MSZMP ez utóbbi javaslatra a későbbiekben vissza akart térni. A harmadik oldal mindenfajta választási agitációt ellenzett a laktanyákban.²⁰⁹

Az ellenzék és a hatalom közti tárgyalások egyik lényeges eleme volt az 1989. december 8-án tartott Nemzeti Csúcstalálkozó. Ezen Németh Miklós nagyrészt a gazdasági és külpolitikai folyamatokat ecsetelte, Békesi László pénzügyminiszter a gazdasági menedzselést tartotta fontosnak. A védelem és igazgatás terheit nominális értékben igyekeztek befagyasztani. A béremelések mellett is 25–30%-os reálérték-csökkenést terveztek az infláció miatt. Ugyanakkor a bérek növelését csak az állomány leépítése mellett tartották ezen a területen lehetségesnek, a párhuzamosságok megszüntetését is lényeges feladatnak tekintették. A pártok vezetőinek a hozzászólásaiban a választások időpontjának a kérdésével, a meghozandó törvényekkel és a gazdasági helyzettel foglalkoztak, a fegyveres erők és testületek kérdése marginális téma maradt a tárgyalásokon.²¹⁰

Az országos listát állító pártok tanácskozásán, 1990. március 5-én Szűrös Mátyás ideiglenes államfő elnökkölt. Németh Miklós, Fodor István megbízott házelnök, az MH parancsnoka, a BM megbízott vezetője, az Országos Választási Bizottság (OVB) és a BM Választási Bizottságának az illetékesei is részt vettek ezen a tanácskozáson. A fontosabb pontokról előző hét pénteken állapodtak meg a pártok képviselői, amelyek közül az első a következő volt: „(...) közös álláspontot alakítanak ki a békés átmenetet veszélyeztető lépésekről, rendezvényekről és szélsőséges megnyilvánulásokról való tartózkodás, illetve ilyen jelenségek megakadályozása érdekében.”

²⁰⁴ Bozóki: I. m., IV. k. 353. o.

²⁰⁵ Uo. 429. o.

²⁰⁶ Bozóki: I. m., VI. k. 674–678. o. Az 1989. évi XXXIV. törvény megtiltotta, hogy ajánlócédulákat gyűjtsenek a fegyveres szerveknél. (Uo. 676. o.)

²⁰⁷ Uo. 680–682. o.

²⁰⁸ Uo. 7–20. o.

²⁰⁹ Uo. 674–678. o.

²¹⁰ Bozóki: I. m., V. k., 574–629. o.

Ugyanakkor a szovjet csapatok kivonásával kapcsolatban is közös álláspont kialakítása szerepelt. Antall József kifejtette, hogy az MDF a békés átmenet híve, és a szélsőségek elleni közös fellépést szorgalmazta. A szovjet csapatok kivonásával kapcsolatban az 1947-es párizsi békeszerződést tekintette jogalapnak, hangsúlyozta, hogy csak akkor szabad szerződést kötni, ha annak az aláírását követően három hónapon belül kivonulnak. Nagy Tamás az Agrárszövetség képviselője szerint a hivatalban lévő kormány már ne kössön egyezményt a kivonuláshoz, Petrasovits Anna a VSZ-ből való egyoldalú kiválást nem tartotta szerencsésnek, mivel egy ország semlegeségét a nagyhatalmaknak kell szavatolniuk. Keresztes Sándor, a KDNP képviselője, a szovjet kivonással kapcsolatban Antall-lal értett egyet. Ehhez Vörös Vince, az FKGP tagja is csatlakozott. Orbán Viktor szerint csak abban az esetben írjanak alá a kivonással kapcsolatban szerződést, ha az utolsó szovjet katona 1990. június 16-ig távozik az országból. Nyers Rezső elfogadta az MDF álláspontját. Tölgyessy Péter szerint a Dunagate-botrány károsan hatott az átmenetre. Javasolta, hogy amennyiben kiderül, hogy az MSZMP-tagok az államrend megdöntésére szervezkednek, akkor vonják őket felelősségre. Ezt Németh Miklós március 2-i, a parlamentben elhangzott beszéde miatt említette meg, amelynek során a miniszterelnök közölte, hogy bizonyos megyékben szervezkedés indult, amelynek célja a Kormány tagjainak a letartóztatása lett volna esetleges román és csehszlovák segítséggel. A legtöbb hozzászóló javasolta, hogy a választásokig hátralévő időben már ne alkossanak fontosabb törvényeket.

Németh Miklós a szovjet csapatok kivonásával kapcsolatban közölte, hogy már két éve folynak ilyen jellegű tárgyalások, ráadásul az Országgyűlés 1990. februári döntése alapján tették ekkor már mindezt, 90 márciusában csak a kivonás időpontjának a meghatározásával kapcsolatban voltak nézetkülönbségek. A szervezkedésről megemlítette, hogy ez elhalt, és nem voltak bizonyítékok a résztvevőkkel szemben. Nagy Lajos, a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) vezetője elmondta, hogy ennek a felgöngyölítésével a kémelhárítást bízták meg. Több személyt lehallgattak. A hadsereggel a megfigyelt személyek nem vették fel a kapcsolatot. A telefonbeszélgetések „mi lenne, ha?” szinten zajlottak le.²¹¹

Antall József a külföldiekkel történő kapcsolatfelvételtre volt kíváncsi. Keresztes Sándor és Orbán Viktor a szovjet csapatok kivonását későinek tartotta, utóbbi ki-

emelte, hogy nem volt jogalapjuk a Magyarországon való tartózkodásra, így a Kormány megkötött szerződéseit sem tekinti érvényesnek. Hámori Csaba az MSZP részéről sem volt abban biztos, hogy a VSZ-tagság alapot teremthet-e egyáltalán a szovjet csapatok jelenlétére.²¹² Tölgyessy Péter nem értett egyet az összeesküvés elbagatellizálásával, a másik kérdésben a szovjet érvek megismerését is lényegesnek tartotta. Nagy Lajos arról tájékoztatta a jelenlévőket, hogy nem talált bizonyítékot arra, hogy bármilyen külföldi kapcsolatokkal rendelkeztek volna „az összeesküvők”. Neveik nyilvánosságra hozatalát nem tartotta törvényszerűnek.

Németh Miklós beleegyezett a kivonással kapcsolatos dokumentumok részleteibbe ismertetésébe. Orbán Viktor indítványozta, hogy hozzanak olyan határozatot, hogy a Kormány csak akkor írjon alá szerződést a szovjet csapatkivonással kapcsolatban, ha 1990. június 16-ig ezt a szovjet fél hajlandó végrehajtani. Ezt vita követte, a miniszterelnök felajánlotta, hogy később, a dokumentáció megismerését követően térjenek vissza erre a kérdésre. A fegyveres szervek működőképességének a megőrzését lényegesnek tartották. A miniszterelnök és az NBH vezetőjének a tájékoztatását a lehallgatási és az összeesküvés botrányával kapcsolatban csak fenntartásokkal fogadták el. A szovjet csapatok mielőbbi kivonását, és a szerződés új parlament általi ratifikációját sürgették. A közigazgatás, a rendőrség és a honvédség működőképességének a megőrzését lényegesnek tekintették.²¹³

Fontos még beszélni az 1990. április 29-én megkötött MDF–SZDSZ-megállapodás vonatkozó részeiről is, amelynek melléklete az Alkotmány tervezett módosításait is tartalmazta. A 19/B szakasz 2. pont szerint a HT elnöke a köztársasági elnök legyen, tagjai: az országgyűlés elnöke, a frakcióvezetők, a kormány tagjai, az MH parancsnoka és a vezérkari főnök. A 19/D szakasz szerint a rendkívüli állapot és szükségállapot idején alkalmazható jogszabályokat megállapító törvény szintén kétharmados jogszabály legyen. A 35/3. szakasz alapján a vészhelyzetben alkalmazható szabályokat megállapító jogszabály 2/3-os, a 40/A 1., 2. sz. a fegyveres erők, a rendőrség és a nemzetbiztonság feladatait szabályozó törvény szintén 2/3-os. A 40/B 4. szakasz a fegyveres szervek tagjainak pártokban való részvételével kapcsolatban korlátokat állapítanak meg kétharmados törvénnyel, a 70/h alapján pedig a honvédelmi kötelezettséget szabályozó törvény szintén kétharmados legyen.²¹⁴ Nagyrészt az NKA és egyéb megállapodásoknak megfelelően írták át vagy éppen alkották meg a vonatkozó jogszabályokat. A következő fejezetben ezekről esik szó.

²¹¹ Uo. 574–629. o. Németh Miklós ugyanezt mondta a 2015-ben vele készített interjúban is. (Kiss Dávid – Pap Zsolt: *Munkásörtség-interjúkönyv*. Budapest, Szépművés, 2017. 109–112. o.) 1989 végén egyébként részletesen meghatározták az állambiztonságnál a teendőket, bár a legálissá vált, korábban illegálisnak tartott szervezetekkel kapcsolatos teendőkben többször bizonytalanok voltak. (*A magyar állambiztonsági szervek munkabeszámolója*. Szerk.: Müller Rolf – Takács Tibor, Budapest, L' Harmattan, 2010, 36. o.)

²¹² Ez valóban nem adott erre nekik jogalapot, így Kádár János 1957-ben erről megállapodást írt alá velük, mint ahogy azt a második fejezetben láthattuk.

²¹³ Bozóki: I. m., V. k. 634–643. o.

²¹⁴ Uo. 654. o.

VI. TÖRVÉNYI VÁLTOZÁSOK AZ NKA-TÁRGYALÁSOK UTÁN

A honvédelmi jogszabályok változása az Antall-kormány megalakulásáig

1989. július 7-én több honvédelemmel kapcsolatos jogszabályt is módosítottak, illetve újat adtak ki. A legfontosabb az 1976-os Honvédelmi törvény átalakítása volt.²¹⁵ A kizárólag külföldi tőkével működő vállalatok kivételével kötelezővé tették erőforrásaiknak a honvédelem szolgálatába történő állítását. Lehetővé vált a polgári szolgálat, amelyet egy ugyanezen a napon kiadott külön jogszabályban rendeztek. A sor- és a tartalékos katonai szolgálat együttes időtartama a 28 hónapot nem haladhatta meg, ez fegyveres és fegyver nélküli szolgálat egyaránt lehetett. Utóbbit lelkiismereti okból engedély alapján teljesíthette a hadköteles. Új esküt vezettek be.²¹⁶

²¹⁵ Szántó: I. m., 20–21. o.

²¹⁶ Az eskü szövege a következő volt: „Én ... esküszöm, hogy a Magyar Népköztársaságnak hűséges katonája leszek. Alkotmányunkhoz, törvényeinkhez híven, becsülettel teljesítem kötelességemet. Elöljáróim és feljebbvalóim parancsának engedelmeskedem. Esküszöm, hogy hazámat, annak határait, függetlenségét és alkotmányos rendjét életem árán is megvédem. Az ellenséggel alkuba soha nem bocsátkozom, ellene mindenkor bátran harcolok. Szabadságharcos és honvéd elődeink példáját követve zászlóinkat, csapatainkat, bajtársaimat el nem hagyom. Fegyvereinket és egyéb harci eszközeinket megóvom. A katonai ismereteket elsajátítom. A nemzetközi hadijog elbírásait megtartom, az állam- és szolgálati titkot megőrzöm. Alárendeltjeimről a legjobb tudásom szerint gondoskodom. Teljes életemben mind békében, mind háborúban szeretett magyar hazám igaz polgárához méltó módon viselkedem.” A fegyver nélküli katonai szolgálatot teljesítők fogadalmat tettek, amelynek a szövege a következő volt: „Én ... fogadom, hogy hazámat igaz hazafiként a fegyver nélküli katonai szolgálat követelményeinek megfelelően, minden erőmmel és tudásommal szolgálom. A Magyar Népköztársaság Alkotmányának, törvényeinek előírásait megtartom. Elöljáróim és feljebbvalóim parancsainak engedelmeskedem. A feladataim ellátásához szükséges ismereteket elsajátítom. A gondjaimra bízott eszközöket és anyagi javakat megóvom. Teljes életemben mind békében, mind háborúban szeretett magyar hazám igaz polgárához méltó módon viselkedem. A hivatásos állomány a következő fogadalmat tette: „Én... fogadom, hogy hazámat, a Magyar Népköztársaságot a fegyveres erők hivatásos állományú tagjához méltóan, katonai eskümhöz híven szolgálom. Népünkhöz és alkotmányához mindenkor hű leszek. Fogadom, hogy tudásomat, szolgálati jogkörömet békében és háborúban egyaránt szeretett hazám védelmének szolgálatába állítom. A törvényeket és törvényes rendelkezéseket megtartom és megtartatom. Alárendeltjeimet hazánk védelmére, bátorságra, áldozatkészségre nevelem, róluk emberséggel és felelősséggel gondoskodom. A gondjaimra bízott haditechnikai eszközöket és anyagi javakat legjobb tudásom szerint kezelem és megóvom. Szent meggyőződéssel és szilárd elhatározással fogadom, hogy dicső szabadságharcos elődeinkhez híven látom el katonai feladataimat. Mindenkor példá-

A katonai szolgálat időtartamának a csökkentése egybeesett a nemzetközi helyzet enyhülésével, és a magyar költségvetés megszorító intézkedéseivel, továbbá az emberi jogok nyugati minták szerinti szabályozásával. A nemzetközi jog alkalmazása mellett több esetben felmerült az is, hogy az új szabályozás során ki tudják zárni az esetleges visszaéléseket.

A polgári szolgálatot szintén lelkiismereti okból lehetett választani, aki fegyvertartási engedéllyel rendelkezett az sem erre, sem a fegyver nélküli szolgálatra nem kaphatott engedélyt. Ezt külön munkahelyen és egyhuzamban kellett teljesíteni. A kérelmet egy bizottság bírálta el, amely a jelentkező személyiségi vonásait, belső értékrendjét, „környezeti magatartását”, munkakörét, előéletének jellemző eseményeit, cselekedeteit, megnyilatkozásait vizsgálta. Határozata ellen bírósághoz lehetett fellebbezni. A sorkötelesek külföldi utazását is részletesen szabályozták. A fegyver nélküli sorkatonai szolgálat időtartama legfeljebb 24, míg a polgári szolgálaté 28 hónap lehetett. A tartalékos katonai szolgálat együttes időtartama nem haladhatta meg a tartalékos tisztt, zászlós és tiszthelyettes esetén a 16, tartalékos tiszt és honvéd esetén a 10 hónapot. Az a hadköteles, aki 24 hónapos fegyver nélküli sorkatonai szolgálatot teljesített, a hadköteles korban további négy hónapi fegyver nélküli tartalékos katonai szolgálatra volt behívható. Jelentős mértékben csökkent tehát a szolgálat időtartama. A börtön és a fegyelmi fenytés során kiszabott büntetés nem számított a sorkatonaságba. A tartalékos katonai szolgálat módja a következő lehetett: kiképzés, továbbképzés, gyakorlat, a különleges és a fegyver nélküli szolgálat. Ezzel egyidejűleg az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi I. törvény 11. §-a lépett hatályba. A honvédelmi miniszter feladata lett a fegyver nélküli, illetőleg a polgári szolgálat engedélyezésével kapcsolatos eljárási szabályok kidolgozása. A határsávval kapcsolatos korábbi szabályokat törölték.²¹⁷

A törvény módosítását leginkább a polgári – és a fegyver nélküli katonai szolgálat kialakításával indokolták, de hivatkoztak a nemzetközi szabályozásra is: „Az állampolgári jogok gyakorlása fokozottabb garanciáinak megteremtése iránti társadalmi igény azonban felvetette a haza védelmével kapcsolatos kötelezettségek és az alkotmányos jogok közötti harmonikusabb összhang létrehozatalának szükségességét. Emiatt az állampolgárok katonai szolgálati kötelezettségére és a lelkiismereti szabadság gyakorlásának lehetőségére vonatkozó jogi rendelkezéseket is felül kell

mutatóan, becsülettel, tiszt (tiszthelyettesi) rendfokozatomhoz méltóan élek.” A tartalékos tisztek és tiszthelyettesek fogadalma is hasonló volt. (1989. évi XXII. törvény a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény módosításáról, MK, 1989. július 7. 46. sz.)

²¹⁷ 1989. évi XXII. törvény a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény módosításáról, MK, 1989. július 7. 46. sz.

vizsgálni, s együttes érvényre juttatásának törvényes feltételeit biztosítani kell.”²¹⁸ Lényegesnek tartották, hogy a lelkiismereti okot a kérelmezőnek nem kellett megindokolnia. „A Javaslat abból indul ki, hogy a lelkiismereti ok nem korlátozható vallási motivációra. Azon a személyiség olyan belső értékrendszerét kell érteni, amellyel ellentétes magatartás kikényszerítése az egyén lelki sérülésével és önmagával való meg hasonlításával járna.” A politikai meggyőződést ebből kizárták. A szolgálat halasztását és félbeszakítását is rugalmasabban szabályozta a törvény, a felsőoktatásban tanulónál bizonyos esetben 30 éves korig el lehetett kezdeni a szolgálatot. A különböző szolgálati formáknál alkalmazott időkorlátokat a fizikai és pszichikai megterhelés különbözőségével indokolták.²¹⁹

A törvény mellett az MT a korábbi, 6/1976-os rendeletét is módosította. Szabályozták, hogy mely felsőoktatási intézménybe felvett hadkötelesnek kell a szolgálatát teljesítenie felsőfokú tanulmányainak a megkezdése előtt. Akik férőhely hiányában nem kezdhették meg felsőfokú tanulmányaikat, azok tanulmányaik előtt, akiket felvettek, azok utána teljesítették a sorkatonai szolgálatukat. A rendőrség, a büntetés-végrehajtási testület, az állami tűzoltóság, valamint a vám- és pénzügyőrség részére biztosított hadkötelesek a tartalékos katonai szolgálatot a saját testületükönél teljesítették. A korábbi törvény több paragrafusát, így, a 27–33. §-t, vagyis a katonai hozzájárulás fizetésével kapcsolatosakat is hatályon kívül helyezték.²²⁰

Az MT a polgári szolgálatot külön rendeletben szabályozta. Elsősorban egészségügyi és szociális jellegű szolgálatot kellett teljesíteni 23 éves korig. Az Állami Bér- és Munkaügyi Hivatal vette nyilvántartásba a polgári szolgálatosokat, A munka törvénykönyve vonatkozott rájuk. A kiemelkedő munkáért plusz szabadnap és illetmény volt adható. A következő fegyelmi büntetéseket kaphatták: megrovás, soron kívüli szolgálatra beosztás, más munkakörbe vagy munkahelyre történő áthelyezés. Ebben az esetben is lehetett kezdeményezni a szolgálathalasztást, ennek módjairól az MT-rendelet rendelkezett, ez családi vagy tanulmányi, illetve fontos közérdekből adódó adódó indok miatt, a szolgálatot pedig félbeszakítani betegség, családi ok, sporttevékenység, kiemelkedően fontos munka, vagy büntetés letöltése miatt lehetett.²²¹

A fenti jogszabályi változásokkal kapcsolatban a honvédelmi miniszter is kiadott egy rendeletet. A „Központi Sorozó Bizottság” elnevezést „Felsőfokú Sorozó Orvosi Bizottság”-ra változtatta, a „sorozó központ” kifejezést pedig a „kijelölt hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokság sorozó osztálya” elnevezésre. Ugyanakkor

a külföldre utazási kérelmet az állományilletékes parancsnokhoz kellett benyújtani, a nem fegyveres szolgálati formákra vonatkozó kérelmet a területileg illetékes hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokság bírálta el. A katonai intézményekben tanulók, de azt félbeszakítók sorkatonai szolgálatát is rendezte a jogszabály.²²²

1989. május 7-én módosította a honvédelmi miniszter a szolgálati szabályzatot, amelyet korábban a 6/1987. (X. 5.) HM-rendelet szabályozott.²²³ Majd július 7-én ismét. A bajtárs megszólítás helyébe a magázódás lépett, ahol elvtárs megszólítás volt, ott helyette bajtársat kellett alkalmazni.²²⁴

Az Alkotmány módosítása 1992-ig

A kerekasztal-tárgyalásokat követően és azok következtében, 1989 októberében került sor egy újabb, nagyobb volumenű, gyakorlatilag a korábbi alaptörvényt teljesen átíró alkotmány elfogadására. A bevezető részben a békés politikai átmenet fontosságát és az alaptörvény ideiglenességét hangsúlyozták. A 6. § (1) a békét mindenekfelett állónak tekintették: „A Magyar Köztársaság elutasítja a háborút, mint a nemzetek közötti viták megoldásának eszközét, és tartózkodik a más államok függetlensége vagy területi épsége ellen irányuló erőszak alkalmazásától, illetőleg az erőszakkal való fenyegetéstől.” A nemzetközi jog rendszerét elismerte. Mindez egybeesett az új és önálló biztonságpolitikai elvekkel, amelyeket a későbbiekben véglegesítettek. Ugyanakkor a háborús stb. jogrenddel kiemelten foglalkozott a törvény, erre nyilvánvalóan az NKA-tárgyalásoknak is hatása volt. A megállapított alapvető jogokat még rendkívüli állapot, szükségállapot vagy veszélyhelyzet idején sem lehetett korlátozni vagy felfüggeszteni. Az Országgyűlés hatáskörébe került a hadiállapot kinyilvánítása, és a békekötés kérdése. Továbbá:

„h) hadiállapot vagy idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye (háborús veszély) esetén kihirdeti a rendkívüli állapotot, és Honvédelmi Tanácsot hoz létre;

i) az alkotmányos rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett

²¹⁸ Uo.

²¹⁹ Uo.

²²⁰ A Minisztertanács 74/1989. (VII. 7.) MT rendelete a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény végrehajtására kiadott 6/1976. (III. 31.) MT rendelet módosításáról, MK, 1989. július 7. 46. sz.

²²¹ A Minisztertanács 75/1989. (VII. 7.) MT rendelete a polgári szolgálatról, MK 1989. július 7. 46. sz.

²²² A honvédelmi miniszter 3/1989. (VII. 7.) HM rendelete a Honvédelmi törvény végrehajtásáról szóló 6/1976. (III. 31.) MT rendelet végrehajtására kiadott 2/1976. (VI. 17.) HM rendelet módosításáról, MK 1989. július 7. 46. sz.

²²³ A honvédelmi miniszter 2/1989. (V. 7.) HM rendelete, MK 1989. május 7. 28. sz.

²²⁴ A honvédelmi miniszter 4/1989. (VII. 7.) HM rendelete a Magyar Népköztársaság fegyveres erői szolgálati szabályzatának módosításáról, MK 1989. július 7. 46. sz.

súlyos erőszakos cselekmények, elemi csapás vagy ipari szerencsétlenség esetén (a továbbiakban együtt: szükséghelyzet) szükségállapotot hirdet ki;

j) dönt a fegyveres erők külföldi vagy országon belüli alkalmazásáról;”

Az Alkotmány indoklása következőket mondta ki: „Az ország alkotmányos rendje, illetőleg az állampolgárok életének és vagyonának biztonsága nemcsak idegen hatalom fegyveres támadása, hanem belső körülmények, illetve természeti vagy más katasztrófa miatt is veszélybe kerülhet. Ezért a Javaslat lehetővé teszi az úgynevezett szükségállapot kihirdetését. Erre csak szükséghelyzetben kerülhet sor. Ilyennek minősül, ha az alkotmányos rend megdöntése vagy a hatalom kizárólagos megszerzése céljából fegyveres összetűzésre, illetőleg – bármely okból – olyan fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyosan erőszakos cselekményre kerül sor, amely az állampolgárok életét vagy vagyonát tömegesen veszélyeztet. Ugyancsak szükségállapot hirdethető ki az élet- és vagyonbiztonságot tömegesen veszélyeztető elemi csapás vagy ipari katasztrófa idején is.” Amennyiben erre a törvényhozásnak nem volt lehetősége, akkor a köztársasági elnök gyakorolta a fent említett jogokat. A törvényben az akadályoztatás fogalmát is meghatározták: nem ülésezett, és összehívása akadályokba ütközött. Ennek tényét az Országgyűlés, az Alkotmánybíróság és a Minisztertanács elnöke együttesen állapíthatta meg. Mindezt a hatalmi ágak megosztásának elvével indokolták. Ugyanakkor az akadályoztatást követően össze kellett ülnie, és döntenie a kihirdetett intézkedések jogszerűségéről, kétharmados többséggel. A HT döntött rendkívüli állapot idején a külföldi erők magyarországi alkalmazásáról, vagy a hatályos törvények alapján a rendkívüli intézkedések bevezetéséről is. „A Honvédelmi Tanács elnöke a köztársasági elnök, tagjai: az Országgyűlés elnöke, az Országgyűlésben képvisellel rendelkező pártok képviselőcsoportjainak vezetői, a pártokhoz nem tartozó képviselők megbízottja, a Minisztertanács elnöke és tagjai, valamint a Magyar Néphadsereg vezérkari főnöke.” A HT a törvényhozó és végrehajtó hatalom jogait gyakorolta, rendeleteket alkothattott, a törvényi rendelkezésektől eltérhetett, és egyéb különleges intézkedéseket hozhatott, az alaptörvény szabályait viszont be kellett tartania. „A különleges hatalom kiterjed a fegyveres erők alkalmazására vonatkozó döntés meghozatalára is.” Rendeletei a rendkívüli állapot megszüntetését követően hatályukat veszítették, kivéve, ha az Országgyűlés meghosszabbította. Az Alkotmánybíróság működése rendkívüli állapot idején sem volt korlátozható. A szükségállapot kihirdetésekor az Országgyűlés akadályoztatása esetén a köztársasági elnök dönthetett a fegyveres erők alkalmazásáról, a külön törvényben meghatározott ilyenkor szükséges intézkedéseket az államfő vezette be rendeleti úton, amelyről haladéktalanul tájékoztatta az Országgyűlés elnökét. Ezek maximum 30 napig maradhattak volna hatályban, csak az Országgyűlés hosszabbíthatta meg ezt az időintervallumot. Ebben az időszakban az Ország-

gyűlés, vagy ennek akadályoztatása esetén az OHB folyamatosan ülésezett, a bevezetett elnöki intézkedéseket felfüggeszthette. A szükségállapotra egyébként a rendkívüli állapotra vonatkozó szabályokat kellett alkalmazni. A rendkívüli állapot és a szükségállapot idején alkalmazandó részletes szabályokat alkotmányerejű törvényben²²⁵ kellett megállapítani. Rendkívüli állapot vagy szükségállapot idején az Országgyűlés nem volt felosztható, sőt, még felosztatását sem mondhatta ki. Háborús veszély vagy szükségállapot idején a köztársasági elnök összehívhatta az Országgyűlést, amely maga határozott a meghosszabbításáról. Az alaptörvény indoklása kimondta: „Tekintettel arra, hogy a rendkívüli állapot kihirdetése a nemzetközi konfliktusokból származó feszültséget rendszerint tovább mélyíti, arra csak az idegen hatalom fegyveres támadásának közvetlen veszélye esetén kerülhet sor.”²²⁶ Láttható, hogy a jogszabály ebben az esetben az irányítási, szükségállapot kihirdetési jogköröket decentralizálta, igyekezett minél több esetben minél több jogot meghagyni az Országgyűlésnél. A korábbiakhoz képest több kategória fogalmát vezették be a rendkívüli állapotra. A korábbi jogszabályok a NET hatáskörébe utalták a rendkívüli időszak kihirdetését, ebben az esetben a HT korlátlan jogokat gyakorolt volna. Az 1989-es új Alkotmány ennek a szervezetnek a jogkörét is igyekezett korlátozni.

A köztársasági elnök haderővel kapcsolatos hatalmát a következőképpen szabályozta az Alkotmány: ő volt a fegyveres erők főparancsnoka, viszont nem definiálta, hogy ez pontosan mit takar. Az Állami Számvevőszék szerepe a haderő esetleges költségvetési ellenőrzése miatt volt lényeges. Az MT joga és feladata a fegyveres szervek irányítása, a közrend és a közbiztonság védelme, elemi csapás elhárítása volt. Vészhelyzetben (ilyen korábban nem szerepelt a szövegben) az Országgyűlés felhatalmazása alapján egyes törvények rendelkezéseitől eltérő rendeleteket és intézkedéseket hozhatott. Az ilyenkor használatos szabályokat alkotmányerejű törvény állapította meg.²²⁷

²²⁵ Az alkotmány indoklásában a következőképpen határozták meg ezt a fogalmat: „Alkotmányunk jelenleg csak az Alkotmány megváltoztatásához ír elő minősített többséggel hozott döntést. A Javaslat ezt két körben kívánja bővíteni. Bevezeti egyrészt az Alkotmány „tehermentesítése” céljából az „alkotmányerejű törvény” fogalmát, hiszen nem lehet minden államjogi szempontból fontos kérdést az Alkotmányban szabályozni. Ezek a törvények – amelyek részben a legfontosabb állami szervekre vonatkoznak, részben pedig az alapvető jogokat vonják szabályozási körükbe – az Alkotmánnyal együtt alkotják a magyar közjog jogszabályainak legfelső szintjét. Indokolt tehát, hogy elfogadásuk az Alkotmányhoz hasonlóan minősített többséggel történjen. Minősített többséget szükséges előírni emellett egyes személyi kérdésekben való döntéshez (pl. alkotmánybírák megválasztása, köztársasági elnök felelősségre vonása iránti eljárás megindítása), továbbá a társadalom életét befolyásoló legfontosabb egyéb döntésekhez (pl. hadiállapot kinyilvánítása, rendkívüli állapot kihirdetése).”

²²⁶ 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról, MK 1989. október 23., 74. sz.

²²⁷ Uo.

Külön fejezet szabályozta a fegyveres erők és a rendőrség működését. Ennek ismertetése előtt meg kell említeni, hogy az új alkotmány a következőképpen definiálta ezt a két fogalmat: „A fegyveres erőkön a Magyar Néphadsereget és a Határőrséget kell érteni. Feladatuk a haza katonai védelme, amely elsősorban az idegen hatalom fegyveres támadásának elhárítását jelenti. Ezzel szemben a rendőrség fő feladata a közbiztonság fenntartása és a belső rend védelme.” A 76-os törvényhez képest törekedtek a feladatok elkülönítésére, a fegyveres szerveket csak végszükség esetén vetették volna be rendfenntartási feladatokra.²²⁸ A Kádár-korszakban háborús időszakra az effajta karhatalmi alkalmazásukat is kidolgozták.

A fegyveres erők és rendőrség, továbbá az állambiztonság működését szintén alkotmányerejű törvény határozta meg. A fegyveres erők nemzetközi szerződésen alapuló hadgyakorlat, vagy az ENSZ felkérésére békefenntartó tevékenység céljára léphettek át a határokat, egyébként csak az Országgyűlés hozzájárulásával. Alkalmazásukat részletesen szabályozták az NKA-tárgyalások megállapodásaihoz hasonlóan: „A fegyveres erőket az alkotmányos rend megdöntésére, vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekmények, továbbá az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát tömeges méretekben veszélyeztető, fegyveresen vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekmények esetén, az Alkotmány rendelkezéseinek megfelelően kihirdetett szükségállapot idején lehet felhasználni, akkor, ha a rendőrség alkalmazása nem elegendő.” A fegyveres erők irányítására az Országgyűlés, a köztársasági elnök, a Honvédelmi Tanács, a Minisztertanács²²⁹ és az illetékes miniszter volt jogosult. A fegyveres szervek tagjainak pártokban való részvételét külön törvény állapította meg. „Érvényes nemzetközi szerződés eltérő rendelkezése hiányában idegen fegyveres erők az Országgyűlés előzetes hozzájárulása nélkül az ország területén nem vonulhatnak át, nem használhatók fel és nem

²²⁸ Mindezt a törvény indoklásában is kifejtették: „A fegyveres erők feladatainak meghatározásából következik, hogy belföldi alkalmazásukra csak kivételesen kerülhet sor. Ehhez a Javaslat három feltétel együttes fennállását kívánja meg. Ezek a következők:

- az Alkotmány 19. §-a (3) bekezdésének/ pontjában meghatározott szükséghelyzetnek kell bekövetkeznie,
- a szükségállapotot az alkotmányos szabályoknak megfelelően ki kell hirdetni,
- a szükséghelyzet következményeinek olyan súlyosaknak kell lennie, hogy azokat a rendőrség alkalmazásával nem lehet felszámolni.” (Uo.)

²²⁹ A fegyveres erők, a rendőrség és a rendészeti szervek működését és irányítását az MT-hez rendelte az Alkotmány. Ugyanakkor: „Az elemi csapás, illetőleg következményeinek az elhárítása, valamint a közrend és a közbiztonság védelme általában – akkor is, ha a veszély súlyossága nem éri el a rendkívüli állapot, illetve a szükségállapot fokát – különleges intézkedéseket igényel. A Javaslat ezeknek az intézkedéseknek a megtételére – alkotmányerejű törvényben meghatározott keretek között – a Minisztertanácsot jogosítja fel.”

állomásozhatnak.”²³⁰ Mindebből látható, hogy az ellenzéket – a korábbi 56-os és 68-as történelmi példák alapján nem ok nélkül – leginkább a fegyveres szervek mozgósításának, a rendkívüli időszak kihirdetésének és az idegen csapatok alkalmazhatóságának a kérdése izgatta. Az állomány párttagságának a kérdése is lényeges szempont volt, mivel annak jelentős része – különösen a vezetők közül –, MSZMP párttagsággal rendelkezett, ugyanakkor a kommunista ideológia jelentős mértékben átítatta a szerveket. Így az alaptörvény indoklásában a következő gondolat jelent meg: „Az elmúlt évtizedekben szoros kapcsolat jött létre a párt és állami szervek között, feladataik és hatásköreik gyakran keveredtek. Indokoltá vált a pártok és az állam szétválasztásának Alkotmányban való rögzítése. E szétválasztás akként jelenik meg, hogy a pártok nem gyakorolhatnak közvetlenül közhatalmat, nem irányíthatnak semmiféle állami szervet.”

Az Alkotmány tanácsokkal foglalkozó része kimondta, hogy közreműködnek az alkotmányos rend védelmében. Az ügyészségre a következő feladatok hárultak: „A Magyar Köztársaság legfőbb ügyésze és az ügyészség gondoskodik az állampolgárok jogainak a védelméről, valamint az alkotmányos rendet, az ország biztonságát és függetlenségét sértő vagy veszélyeztető minden cselekmény következetes üldözéséről.” 63. § (2), tanulva a Munkásőrség létéből, a következőket mondta ki: „Politikai célt szolgáló fegyveres szervezet az egyesülési jog alapján nem hozható létre.” A 69. § (2) alapján az állampolgárok honvédelmi vagy polgári szolgálatos kötelezettséget teljesítettek.²³¹ A Központi Népi Ellenőrző Bizottság (KNEB) 1989. év végi megszűnését is kimondta az alaptörvény.²³²

A fegyveres erők, a rendőrség és a rendészeti szervek hivatásos állományú tagja nem lehetett parlamenti képviselő. „Az Alkotmány módosítása következtében a jogrendszer egésze is jelentős átalakításra szorul. E feladat elvégzésére több hónapi munkára van szükség, ezért a Javaslat 1990. április 30.-át jelöli meg végső határidőként a jogalkotó feladatok elvégzésére. A Javaslat 38. §-ának (2) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a törvény hatálybalépésének a napján az Elnöki Tanács megszűnik. Ebből következően az Országgyűlésnek harminc napon belül meg kellene választania a köztársasági elnököt. A Javaslat szerint az első alkalommal az elnököt kivételesen a választópolgárok az általános és egyenlő választójog alapján, közvetlen és titkos szavazással választják meg. A választás részletes szabályait külön törvény határozza meg.”²³³ A NET megszűnése, és az köztársasági elnöki intézmény

²³⁰ Uo.

²³¹ „A polgári szolgálat alkotmányos megjelenítése összhangban áll a lelkiismereti és vallásszabadság alkotmányos garantálásával.” – Hangsúlyozták az indoklásban.

²³² 1989. évi XXXI. törvény az Alkotmány módosításáról, MK 1989. október 23., 74. sz.

²³³ Uo.

visszaállítása új helyzetet teremtett. Mindezt bonyolította a köztársasági elnök személyének ideiglenessége 1989 októberétől.

Az 1990. évi XVI. törvénnyel ismételtén módosították az Alkotmányt. Eszerint a köztársasági elnököt választópolgárok közvetlenül választották volna. A fegyveres erők elsőrendű feladata a haza védelme lett, külön alkotmányerejű törvény szabályozta a feladataikat. 1990. március 15-től az MN elnevezés MH-ra változott.²³⁴

1990. július 11-én jelent meg az Alkotmány módosításáról szóló XLIV. törvény már az Antall-kormány időszakában, innentől kezdve a mai, koronás címer vált hivatalossá.²³⁵ Az 1990. évi LIV. törvénnyel pedig a képviselők mentelmi jogát vezették be.²³⁶

1991-ben az Alkotmánybíróság a honvédelmi miniszter beadványára egy külön határozatban értelmezte az alaptörvény azon rendelkezéseit, amelyek a fegyveres erők irányításával foglalkoztak.²³⁷ Minderre a taxisblokádnál idején felszínre került jogi anomáliák miatt volt szükség. Az Alkotmánybíróság (AB) határozata a következőket tartalmazta. A fegyveres erők vezetésében a Kormánynak, az Országgyűlésnek és a köztársasági elnöknek is részt kellett vennie az Alkotmányban meghatározott hatáskörük szerint. „Az irányítástól független vezetési hatásköröket alkotmányosan nem lehet megállapítani. A Magyar Honvédség parancsnoka vezetési jogkörét csakis az irányító szervek irányítási aktusainak megfelelően, azok keretén belül gyakorolhatja” – rendelkezett az alaptörvény. Az Országgyűlés csak úgy adhatott új irányítói jogkört, ha a három intézmény stb. irányítói jogát nem vonta el.

A 29. § (2) szerint a főparancsnok a köztársasági elnök volt, de ez nem volt hatásköri szabálynak tekinthető, az Alkotmány ezzel kapcsolatos külön jogosítványokat nem nevezett meg. A határozat szerint így legalább egy főparancsnoki jogosítvánnyal el kellett látni a későbbiekben az államfőt. Az elnök effajta hatásköre az alkotmányjogi jogállás része volt, sem rang sem pedig beosztás. „A fegyveres erők főparancsnoka a fegyveres erőkön kívül áll, azoknak irányítója és nem vezetője.” Ez nem különbözött az államfő más hatásköreitől. „A fegyveres erők működésének irányítása a Kormány hatásköre” – mondta ki a határozat. Minden olyan végrehajtó hatalomhoz kötődő jog a Kormányé volt, amely sem az Országgyűléshez sem pedig a köztársasági elnökhöz nem kötődött. Ugyanakkor: „A három szerv hatásköreinek a fegyveres erők irányítását hézag nélkül át kell fogniuk.” A Kormány irányítási

hatásköre nem volt elvonható, ennek elvonása nélkül a köztársasági elnök és az Országgyűlés jogát lehetett bővíteni. A köztársasági elnök személye sérthetetlen, így nem visel politikai felelősséget a törvényhozással szemben, büntetőjogi védelmét külön törvényben kellett szabályozni.²³⁸

A határozat indoklásában a következőket fejtették ki: „Az indítványozó álláspontja szerint a fegyveres erők működésének az irányítása béke idején a kormány kizárólagos hatásköre, vagyis sem az Országgyűlés, sem a köztársasági elnök nem gyakorolhatja hatáskörét oly módon, hogy az a tényleges jogi rendelkezésekben megjelölt döntések meghozatalán túlmenően a fegyveres erők működésének egyéb területét is közvetlenül meghatározza.” Ez lehetőséget adott a Magyar Honvédség Parancsnoksága (MHP) HM-nek történő szorosabb alárendelésére a későbbiekben. Az elnök sem törvényhozó sem pedig végrehajtó hatalommal nem rendelkezett, ettől elkülönülő hatásköre volt. Ezzel kapcsolatban az AB nem foglalkozott a szükségállapot idejével, mert ezt a beadványban nem kérte a miniszter. Nyilván azért nem, mert a blokádnál ennek a kihirdetésére nem került sor. Ugyanakkor a fegyveres szervek feletti rendelkezés politikamentességének a biztosítását javasolták, akárcsak a politikai és a szakmai vezetési szint elkülönítését. A MH parancsnoka csakis az Alkotmányban rögzített elvek szerint irányíthatta a haderőt, attól külön hatalma nem lehetett. A három hatalmi ág között az irányítási jogkörök felosztását viszont az Alkotmány nem részletezte. „A fegyveres erők irányítására vonatkozó hatáskörök értelmezésekor mindig az illető hatalmi ág jellege, illetve a köztársasági elnök esetében az elnök jogállásának egésze irányadó. Ez azt is jelenti, hogy az irányítás a különböző szervek részéről más-más jellegű hatáskörök gyakorlásával történik.”²³⁹

A dokumentum az Országgyűlés hatáskörét is részletezte. Közvetlen irányítási feladata csak a haderő belföldi vagy külföldi alkalmazásával kapcsolatban volt. A hadiállapot stb. kinyilvánítása, HT létrehozása csak közvetett irányítási módja volt. Háborúban stb. a HT-ra szállt át adott esetben a fegyveres erők irányítása. Az Alkotmány által kijelölt hatásköröket tiszteletben kellett tartania az Országgyűlésnek, ezen csak az alaptörvény módosításával lehetett változtatni.²⁴⁰

A köztársasági elnök irányítási jogköre részben rendkívüli állapot stb. érvényesült, másrészt az Alkotmánybíróság által megállapított főparancsnoki jogkörrel rendelkezett. Az Országgyűlés akadályoztatása során jogosult volt kinyilvánítani a hadiállapotot stb. és a HT-t létrehozni. A fegyveres erők irányítása csak szükségállapot esetén illette meg az elnököt, amíg az Országgyűlés össze nem ült. (A blokádnál ilyen

²³⁴ Az 1990. évi XVI. törvény az Alkotmány módosításáról MK 1990. február 4.

²³⁵ Az 1990. évi XLIV. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról, MK 1990. június 11.

²³⁶ Az 1990. évi LIV. törvény a Magyar Köztársaság Alkotmányának módosításáról, MK 1990. július 24., 72. sz.

²³⁷ Az Alkotmánybíróság 48/1991. (IX. 20.) AB határozata, MK, 1991. szeptember 26., 103. sz.

²³⁸ Uo.

²³⁹ Uo.

²⁴⁰ Uo.

helyzet nem alakult ki.) Ekkor dönthetett a fegyveres erők alkalmazásáról. Tevékenysége a házelnöktől, miniszterelnöktől és az Alkotmánybíróság elnökétől függött, mindezt az Országgyűlés utólagos kontrollja mellett gyakorolta. A rendkívüli és a szükségállapot időszakát részletesen szabályozó törvényt az Országgyűlés még nem hozta meg. A főparancsnoki és államfői funkció a következőket jelentette. Mindez nem hatásköri funkció volt, de az Országgyűlésnek legalább egy főparancsnoki jogosítvánnyal kellett ellátnia. Az Alkotmány nem különítette el, hogy melyek a hatáskörén belül az államfői és főparancsnoki funkciók. A korábbi államfői jogok bővebbek voltak. Az Alkotmány ekkor viszont megszabta, hogy a parlament milyen jogokat ad a köztársasági elnöknek. Ha az Országgyűlés nem volt akadályoztatva, akkor annak jogait (fegyveres erők alkalmazása, hadiállapot kinyilvánítása, békekötés) nem gyakorolhatta. A haderő vezényleti joga a Kormányé volt, ezzel nem is lehetett volna felruházni. Az elnök a személyügyi és reprezentatív jogokat kaphatta meg békében. A 29. § (2) rendezendő pont volt, mivel valamilyen főparancsnoki jogot kellett neki adni, „(...) jóváhagyásra, kinevezésre, ellenjegyzésre, stb.” Az államfői és a főparancsnoki jogok elkülönítését csak technikailag javasolták. Az államfői jogokat a 30. § tartalmazta: a magyar állam képviselője, bizonyos nemzetközi szerződések megkötése, követek megbízatása és fogadása, kinevezési jogkörök, kegyelmezés, mindezek közül a tábornokok kinevezése és előléptetése volt a leglényegesebb. Az elnök külön törvényben meghatározott személyek, illetve szervezetek javaslatára gyakorolta ezt a jogkörét. Nemzetközi szerződéseket írhatott alá, amelyeket a Kormány készített elő. Közvetlen irányítási jogköre a következő volt: jóváhagyta az ország fegyveres védelmének a tervét (ennek tartalmáért a honvédelmi miniszter felelt), a honvédség parancsnokát, a vezérkari főnököt és a határőrség országos parancsnokát is ő nevezte ki és mentette fel. Akárcsak a tábornokok lefokozása stb. „Összefoglalva: A köztársasági elnök főparancsnoki funkciója alkotmányjogi funkció és nem a Magyar Honvédségben, illetve a Határőrségben belül viselt beosztás vagy rang. A fegyveres erők főparancsnoka a fegyveres erőkön kívül helyezkedik el, és azoknak irányítója és nem vezetője. A főparancsnok tehát a fegyveres erők egyikének sem szolgálati előjárója; az irányítási aktusának megfelelő parancsot – éppúgy, mint a többi irányításra jogosult szerv esetében – a Magyar Honvédség, illetve a Határőrség parancsnoka adja ki.”²⁴¹

A Kormány hatásköre a rendészeti szervekre, rendőrségre és a fegyveres erőkre terjedt ki, így ezek a végrehajtó hatalom részeivé váltak. A Kormány államigazgatási feladatokat látott el, rendeleteket és határozatokat hozott. „Valójában a Kormány hatásköre kiterjed mindarra, amit az Alkotmány nem utal kifejezetten más szervek

hatáskörébe.” Az Alkotmány kizárta a Kormány és a köztársasági elnök közös döntését, mivel ez utóbbi nem volt a végrehajtó hatalom része. A fegyveres erők működésének az irányítását az Alkotmány a Kormány hatáskörébe utalta, egyedül ezt nevezte meg konkrétan. „A Kormány alkotmányos irányításával kell a fegyveres erőket úgy megszervezni és olyan állapotban tartani, hogy elláthassák feladataikat.” Az Országgyűlés akadályoztatása esetén az Országgyűlés elnökének, az Alkotmánybíróság elnökének és a miniszterelnöknek együttesen kellett megállapítani, hogy hadiállapot stb. van, a köztársasági elnök ezt követően hirdethette ki. A köztársasági elnök jogkörei általában kezdeményező jellegűek voltak. „Az elnök kivételes intézkedésével átlendíti az államgépezetet a holtpontra, hogy normális működése beindulhasson.” Szükségállapot stb. esetén az Országgyűlést az elnök összehívhatta. A kinevezést stb. tartalmi okból megtagadhatta, ez ügydöntő volt. Békeidőben a fegyveres erők irányításával kapcsolatos jogokat csak ellenjegyzéssel gyakorolhatta. Az ellenjegyzés megtagadásával a jogköre megvolt. A kinevezést a törvényben meghatározott más szerv engedélyezte. Törvénytelenység esetén az elnöknek meg kellett tagadnia a kinevezést. Tartalmi okból csak akkor tehetette ezt, ha „az államszervezet demokratikus működését” súlyosan zavarná. „A kinevezési jog gyakorlása alkotmányos megtagadásához olyan súlyú indokok kellene, mint az Országgyűlés rendkívüli összehívásához vagy feloszlásához.”²⁴²

Tehát az elnök nem rendelkezett konkrét irányítási jogkörrel a hadsereg fölött, a Kormány is csak közvetett módon. A konkrét parancsadási jogkör az MH és a határőrség parancsnokát illette meg. A szükségállapot stb. bevezetésének a kérdésével nem foglalkoztak.

A Honvédelmi törvény módosítása az Alkotmány átírását követően

Az 1976. évi I. törvényt az Alkotmány változásaival összhangban a következőkkel egészítették ki 1990 márciusában. Az Országgyűlés háborús veszély idején rendkívüli állapotot hirdet ki és Honvédelmi Tanácsot hoz létre, ugyanakkor a szükségállapot kihirdetését is az alaptörvénynek megfelelően szabályozza. A köztársasági elnök hirdethette ki az Országgyűlés akadályoztatása esetén a szükségállapotot és a rendkívüli állapotot. Előbbi esetben rendeleti úton bevezetheti a rendkívüli intézkedéseket, és dönthet a fegyveres erők alkalmazásáról. Ugyanakkor az Országgyűlés előzetes jóváhagyásával nemzetközi, a honvédelmet érintő szerződéseket köthetett, jóváhagyta az ország fegyveres védelmének tervét. A Honvédség vezérkari főnökét

²⁴¹ Uo.

²⁴² Uo.

és a parancsnokát, az EFE főparancsnokának nemzeti helyettesét, a Határőrség országos parancsnokát a köztársasági elnök nevezte ki és mentette fel, és a tábornokok előléptetését is jóváhagyta.²⁴³

A honvédelmi tárca vezetője is új feladatokat kapott. Külső támadás idején irányította az ország védelmét, részt vett a honvédelmi doktrína, és a lakosság, illetve a gazdaság mozgósítási terveinek kidolgozásában, adott esetben a HT-nak a hadsereg parancsnokának és a vezérkari főnöknek az egyetértésével javaslatot tett a háborús vezetésre. További feladatai a következőkkel kapcsolatban voltak: honvédelmi jogszabályok előkészítése, országos vezető szervek részére irányelvek kidolgozása, a haditechnikai eszközök gyártásának irányítása, beszerzése, diszlokáció kialakítása, a honvédség költségvetésének a megállapítása, nemzetközi katonapolitikai kapcsolatok fenntartása, szerződések előkészítése, törvényességi felügyelet a honvédség és állami felügyeletet gyakorlása a honvédségi vállalatok fölött. A különböző honvédelmi szolgálati formák szakigazgatási tevékenységét is ellenőrizte. A határőrséget és polgári védelmi feladatok teljesítését ekkor már a belügyminiszter irányította.²⁴⁴

A miniszter feladatainak a részletes szabályozása mellett a Magyar Honvédség parancsnokának a tevékenységét is részletezte a jogszabály. Az újként rendszeresített irányító szerv feladatai a következők voltak: a honvédség vezetése, az ország fegyveres védelmének a kidolgozása, az ebben résztvevő szervek felkészítésének az összehangolása. Az MT elé kellett terjesztenie hadszíntér-előkészítési, haderő fejlesztési terveket, és gondoskodott azok végrehajtásáról is. A fegyveres testületek és rendészeti szervek kiegészítését irányította, továbbá a Katonai Biztonsági Hivatal és a Katonai Felderítő Hivatal tevékenységét is. Elrendelhetette a honvédség mozgósítását, szervezte a többi fegyveres szervvel történő és a nemzetközi kötelezettségekből fakadó együttműködését. A diszlokáció kialakítása, és az ehhez szükséges objektumok, hadfelszerelés, haditechnika biztosítása, a közlekedési és hírhálózat, a sugárfigyelő- jelző- és riasztórendszer működtetése is a feladatai közé tartozott. Gondoskodott a személyi állomány kiképzéséről, és neveléséről, meghatározta a személyügyi munka elveit, megszervezte a honvédség anyagi, technikai, közlekedési, pénzügyi és egészségügyi ellátását, és a beruházási tevékenységet. Kialakította a katonai vezetés rendszerét, kiadta a szabályzatokat stb. Tevékenységét a miniszter ellenőrizte.²⁴⁵

A törvény indoklásában kiemelték, hogy a köztársasági elnöki rendszer bevezetése teljesen megváltoztatta a korábbi helyzetet, ugyanakkor a honvédelmi miniszter

hatáskörét is lényeges volt megnyírbálni, így például nem lett a haderőnek szolgálati előljárója. A haderő vezetése a továbbiakban a hadsereg parancsnokának a feladata lett, míg a miniszterévé vált így a későbbiekben a jogszabályok előkészítése a hadsereg parancsnokának szakmai segítségével.²⁴⁶

Az Antall-kormány időszakában az Országgyűlés a következőképpen módosította a Honvédelmi törvényt. A honvédség parancsnoka gondoskodott a személyi állomány oktatásáról, képzéséről és a kiképzésről. Ugyanakkor még egyértelműben meghatározták a fegyveres erők tevékenységét. „(...) a Magyar Köztársaság területének, függetlenségének, alkotmányos rendjének, valamint békéjének védelme külső támadással szemben.” A sorkatonai és a tartalékos szolgálat együttes időtartama maximum 22 hónap lehetett, ebből a sorkatonai 12, bizonyos állománykategóriáknál több. A fegyver nélküli szolgálat 15 hónap lett. Az alternatív szolgálati formákat abban az esetben is meg lehetett tagadni, ha olyan információk álltak rendelkezésre a kérelmezőről, amelyből egyértelműen megállapítható volt, hogy a lelkiismereti okra történő hivatkozás nem valós. A hivatásos és a továbbszolgáló állományba csak büntetlen előéletűeket lehetett felvenni. Mindez a 90. augusztusban bevonuló hadkötelesekre terjedt ki a jogszabály hatálya alapján.²⁴⁷

A korábbi változásoknak és az Alkotmánybíróság „iránymutatásainak” megfelelően aktualizálták a Honvédelmi törvényt. Ugyanakkor, ami égetően fontos volt, a köztársasági elnök szerepének, hatáskörének a rendezése, nem került bele, hiszen ezt nyilvánvalóan az Alkotmányban kellett volna rendezni. Ehhez azonban a képviselők kétharmadának az egyetértése lett volna szükséges, amelynek megteremtése nem volt egyszerű feladat.

²⁴³ 1990. évi XXI. törvény a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény módosításáról, MK 1990. március 13., 22. sz.

²⁴⁴ Uo.

²⁴⁵ Uo.

²⁴⁶ Uo.

²⁴⁷ Az 1990. évi LXXVIII. törvény a honvédelemről szóló 1976. évi I. törvény módosításáról, MK, 1990. november 13., 112. sz.

VII. VÉDELMI KONCEPCIÓ – HONVÉDELMI ALAPELVEK

Magyarországon a hadsereg fejlesztését nem csupán az anyagi lehetőségek határozták meg, hanem az ország kialakítandó védelmi koncepciója is, amely összefüggött a külpolitikai stratégiával, és az ezzel összhangban megfogalmazandó biztonságpolitikai koncepcióval is. Mindezt az ország pénzügyi helyzete, a külpolitika és a hadsereg igényeinek „szentháromságában” kellett megfogalmazni. A rendszerváltás során formálódó védelmi doktrína kialakítása a régió helyzetének alakulása miatt is nehezen ment, így csak 1991-ben sikerült e kérdésekben részben dűlőre jutni. Mindennek függvénye volt a haderő diszlokációjának és struktúrájának az átalakítása, későbbi tervezett technikai fejlesztése is, vagyis a haderő teljes átszabása. Lényeges ugyanakkor kiemelni, hogy a 90-es évektől a konfliktusok megelőzése élvezett prioritást a biztonságpolitikában.²⁴⁸

A múlt évszázad utolsó bő dekádjában nem csak Magyarországon, hanem a világpolitikában is rövid idő alatt hatalmas változások történtek, jól tükrözi mindezt a különböző védelmi stb. koncepciók átformálása is. 1989 novemberében Kárpáti Ferenc egy olyan védelmi elképzelést terjesztett elő, amely kisebb és védekező haderőt tartalmazott, és a haderő irányítását szakmai és politikai részre választotta szét. A miniszter feladata lett, hogy a szovjetekkel egyeztesse a magyar haderő VSZ-en belüli új szerepét.

Szovjet vágyálmok

A szovjetek 1990 közepén is a VSZ 10 éves fejlesztési koncepciójával foglalkoztak, de már 1990. április 8-án ennek tarthatatlanságát ecsetelte Borsits László Vlagyimir Lobov hadseregtábornoknak, az EFE törzsfőnökének, aki egyben az EFE parancsnokának első helyettese is volt.²⁴⁹ „Új időknek új dalait” mutatta a szovjeteknek történő ellentmondás lehetősége, a fejlesztési tervet hangneme azonban még sok

helyütt a régi, „parancsolgató stílusú” maradt.²⁵⁰ Ebből a szempontból a helyzet pár hónappal később sem változott, a moszkvai júniusi VSZ-találkozón, amelynek során Für Lajos Jazov honvédelmi miniszterrel tárgyalt, utóbbi a megbeszélésen a NATO-t az imperializmus katonai szervezetének nevezte, a VSZ felszámolását is csak a „szomszéd várásával” együtt tartotta lehetségesnek. A NATO politikáját agresszívnek minősítette. Lusev a tárgyaláson egyenesen szerződésszegőnek nevezte a magyar felet.²⁵¹

A tervet a PTT 1989. évi bukaresti ülésén²⁵² elfogadott elvek alapján, továbbá a VSZ²⁵³ és a tagállamok védelmi tervei szerint készítették. Emellett a bécsi nemzeti ajánlásokat, és a NATO fegyverzetének VSZ-szel történő egyenlő szintű leépítését is figyelembe vették benne. A dokumentumban leginkább a tagállamok védelme került előtérbe, amelyet a diszlokáció átalakításával, új fegyverzet rendszeresítésével, majd a hadiipari termelés polgárira történő átállításával képzeltek el. A nemzeti fejlesztést a tagországok saját hatáskörébe utalták, a koncepcionális elgondolásokat ajánlásnak tekintették.²⁵⁴

Külön fejezet foglalkozott az európai katonapolitikai helyzet alakulásával is. A háború kockázatának abszolút megszűnését nem tartották reálisnak, de kirobbanása lehetőségének a csökkenésével számoltak. „Várható, hogy a katonapolitikai helyzet a 2000-ig tartó időszakban a feszültség további enyhülésének irányában fog alakulni.” Ezzel együtt a fegyverzet csökkentését, a hadi kiadások mérséklését tartották lehetségesnek. A vegyi fegyverek teljes megszüntetésével számoltak, és a föld alatti atomfegyver-kísérletek korlátozásával. A NATO és a VSZ katonai erejét ugyanolyannak értékelték, de az előbbi szövetség szerintük a minőségi fölény kialakításán fáradozott. Így a hadászati támadó erőket, továbbá a rakéta- és a kozmikus fegyverrendszerek fejlesztését tervezték. Ennek során a rakétatechnika pontosabb csapásmérő képességének a kialakítására fektettek nagy hangsúlyt. Így a harcérték alakulása terén a következő növekedésre számítottak: szárazföldi csapatok 1,6-szoros, katonai légierő és légvédelem kétszeres, haditengerészeti erők 1,3-szoros. Az „éteruralom” kivívását is céljuknak tekintették. Számításaik szerint az öreg kontinensen lévő alakulatait a NATO rövid időn belül harctevékenységre tudta rendelni. „Az USA-ban és a NATO-ban elfogadott hadászati elvek és elgondolások számolnak mind a nukleáris, mind a hagyományos háború megvívásával s fenntartják

²⁴⁸ *Biztonságpolitikai kézikönyv.* Szerk.: Deák Péter, Budapest, Osiris, 2007., 117–130. o.; Mórocz Lajos – Bognár Károly: *Biztonságpolitika a többpártrendszerben.* Budapest, Zrínyi, 1990., 21–37. o.

²⁴⁹ Borsits László az EFE hadműveleti főcsoport főnökének ennek tarthatatlanságát szóban is közölte. (Dr. Németh József: *Irányított interjú Borsits László ny. vezérezredessel az MTA Bolyai János kutatói ösztöndíj támogatásával.* Hadtudományi Szemle, 2014. 7. évf. 2. sz.; Helgert – Mészáros: I. m., II. k. 318–320. o.)

²⁵⁰ HM KI 3/35/363/016. Borsits László levele Vlagyimit Lobovnak, 1990. április 8.

²⁵¹ Für: I. m., 165–175. o.

²⁵² Akkor még csak a magyar és a szovjet küldöttség képviselt a többtől eltérő irányvonalat. (Horn Gyula: *Cölöpök,* Budapest, Zenit Könyvek, 1991., 226–229. o.)

²⁵³ A VSZ-ben 1987-től készítették védelmi terveket. (Horváth – Kovács: I. m., 164–194. o.)

²⁵⁴ HM KI 3/35/363/016. Tervezet a VSZ 2000-ig történő fejlesztésére 1990. március 21.

maguknak azt a jogot, hogy elsőként alkalmazzanak atomfegyvert és már az agresszió kezdetével aktív támadó tevékenységet folytassanak. Emellett az erő alkalmazásával gyakorolt nyomás és a „nukleáris elrettentés” stratégiája továbbra is az USA és a NATO politikájának fő összetevője marad.”²⁵⁵ Így elsőrendű feladatnak tartották: „A Varsói Szerződés tagállamainak védelmi katonai doktrínájában és a nemzeti katonai doktrínákban rögzített elvek alapján a szövetséges országok fegyveres erői és az Egyesített Fegyveres Erők egésze arra hivatott, hogy megakadályozza a váratlan agresszív tevékenységeket és a háború kirobbanását a NATO részéről, szavatolja a Varsói Szerződésbe tömörült országok határainak sérthetlenségét, s kizárja a szövetséges országok szuverenitása elleni esetleges provokációkat és támadási kísérleteket.” Így a VSZ-államoknak az ellenség agressziójának elhárítására kellett felkészülniük.²⁵⁶ Mindebből látható, hogy még 1990 közepén is a NATO-t tekintette a szovjet katonai vezetés a fő ellenségének a szovjet hivatalos külpolitikai irányvonalától pár évvel lemaradva.

Az agresszió elhárításának érdekében a harckiképzési és a mozgósítási rendszer tökéletesítését, új eszközök rendszeresítését, az első vonalban állandó készenléti, nagy védelmi potenciállal rendelkező magasabbegységek kialakítását, új rádiófelderítő-alakulatok stb. és híradórendszerek alkalmazását, élőerő és anyagi tartalékok kialakítását és felkészítését tekintették lényegesnek, és emellett „(...) egy olyan nép-gazdaság kifejlesztése, amely képes arra, hogy gyorsan átálljon a háborús szükségletek kielégítésére”. A fejlesztés terén a nyugati és a délnyugati hadszínteret tartották fontosnak, és ezen a részen erőegyensúly kialakítását. A harci erő magas szinten történő tartása volt a cél, amely a NATO-t elrettentette volna a beavatkozástól. A bécsi tárgyalásokon a hagyományos fegyverzet ütemezett és kölcsönös csökkentését tűzték ki célul. Az elsőlépcsős alakulatok fegyverzetében a védelmi célt szolgáló eszközök arányának a növelését tartották lényegesnek, és a haditechnika ehhez szükséges mértékben történő gyártását. A NATO-val szembeni haditechnikai lemaradás csökkentését is célul tűzték ki, akárcsak a harci szempontból kis értékű erők kiiktatását. A nyugati és a délnyugati hadszíntéren az első hadműveleti lépcső alapját magas fokú védelmi képességgel rendelkező lövész-magasabbegységek alkották volna vadászrepülőkkal, bombázókkal és csapatrepülőkkal támogatva, míg a másodikat nagy mozgékonyágú, fokozott csapásmérő erővel bíró összefegyvernemi magasabbegységek és egységek csapásmérő légierő főerőivel támogatva kellett, hogy képezzék. Az elsőlépcsős alakulatokat teljesen feltöltve tervezték fenntartani. A lét-

szám csökkentését az EFE szárazföldi erőinél, a katonai légierőnél, a magasabbegység- és a tanintézetek parancsnokságain tervezték. A flottánál a helikopterek, a frontrepülő, a harckocsik és a páncélozott járművek számának csökkentését irányozták elő, ezzel együtt a páncéltörő, műszaki állásépítő, műszaki zártlepitő egységek és a hadseregrepülő, átcsoportosítását, így nagyobb védelmi képesség kialakítását tervezték. Az EFE és a nemzeti államok harckészültségét és mozgósítását össze kellett hangolni. Az EFE alakulatainak a mozgását biztosító hadtáp stb. alakulatainak szétbontakoztatását is megtervezték. A leselejtezett, de meg nem semmisített eszközökből tartalék erőt, így összefegyvernemi és tüzér stb. kellett képezni. A szárazföldi alakulatoknál az összefegyvernemi alakulatok átszervezése lett a cél. 1990 folyamán az átszervezések befejezését javasolták. Légvédelmi és Repülőparancsnokság elnevezéssel néhány ország légierőjét és légvédelmi alakulatait egységes irányítás alá akarták vonni, a bécsi tárgyalások megállapodásait csak 2000-ig akarták figyelembe venni.²⁵⁷

Az elképzelt fejlesztések ütemezését a következőképpen tervezték. 1. ütem: 1991–1995 között a bécsi tárgyalások haderőcsökkentési előirányzatai szerint. Ennek során az elégséges védelem biztosítása volt a cél a két tömb közötti kölcsönös haderőcsökkentéssel együtt, továbbá az új fegyverzet rendszeresítése, strukturális átalakítás. A szárazföldi csapatok védelmi képességének fejlesztése, hadsereg helyett hadtest, hadosztály helyett dandár szervezet kialakítása. Hasonlóan Oláh István reformjaihoz. A 2. ütemben 1996–2000 között minőségi fejlesztés, ezen belül a csapaterő vezetési és fegyverirányítási eszközök beszerzése lett volna a cél. A szárazföldi erőknél az összefegyvernemi magasabbegységeket modernizált T-72-es harckocsikkal tervezték ellátni, továbbá BMP-2-es és BTR-80-as típusú páncélozott szállító-járműveket rendszeresítettek volna az elavult hasonló eszközök helyett. Új tüzérségi eszközök bevezetése, a légvédelmi rakéta magasabbegységek állandó harckészültségben tartása, új rakétákkal történő ellátása is szerepelt az elképzelések között, továbbá a műszaki védművek növelése, vegyi és atomtámadás hatásait kimutató eszközök rendszeresítése, kárelhárító alakulatok stb. létrehozása, híradás fejlesztése. Második ütemben további eszközök rendszeresítése lett a cél. A honi légvédelmen belül 1995-ig változatlan formában akarták hagyni a magasabb készenléti és harcoló egységeket. Az AWACS rendszerű gépek, a rakéták stb. elleni légvédelmi potenciál erősítését tűzték ki célul, és az alacsony magasságon történő rádiófelderítés fejlesztését. A rakétacsapás elleni védekezés, így az SZ-300-as légvédelmi komplexumok fejlesztése, a MiG-29-sek további rendszeresítése, a rádiórendszerek helyett automatizált rádiólokációs eszközök és vezetési rendszerek kialakítása volt a cél. A katonai

²⁵⁵ HM KI 3/35/363/016. Tervezet a VSZ 2000-ig történő fejlesztésére 1990. március 21. A dokumentum – érthető módon – mély nyomokat hagyott, Für Lajos a visszaemlékezésében is írt róla. (Für: I. m., 108. o.)

²⁵⁶ HM KI 3/35/363/016. Tervezet a VSZ 2000-ig történő fejlesztésére 1990. március 21.

²⁵⁷ Uo.

légierőnél 1995-ig modernizálást nem terveztek, a diszlokáció átalakításával és a manőverezőképesség növelésével akarták a fegyvernem „hatásfokát” erősíteni. „*A frontrepülőket úgy kell felkészíteni, mint az első egyidejű válaszcsoport legfontosabb eszközt...*” ugyanakkor velük tervezték a légiuralom kivívását is. Ezekkel párhuzamosan a nagyobb, deszant célra is alkalmas helikopterek rendszeresítése lett a cél, 2000-ig többcélú repülő hadrendbe állítása volt a terv, amelyek minden időjárási körülmények között képesek az ellenséges objektumok megsemmisítésére.²⁵⁸

A hadiflottánál a jelentős lemaradás behozatalára növelni kellett a csapásmérő képességet új típusú hajók hadrendbe állítása és a gyártás jobb, országok közötti koordinálása által. 1995-ig a régi típusok lecserélését és tengerparti védőerők létrehozását, több és nagyobb hatótávolságú rakéta és légvédelmi eszköz rendszeresítését, közel teljes feltöltöttség kialakítását, az adott térségben várható ellenség számára megfelelő készültségi erő kialakítását javasolták. A védett vezetési pontokon az automatizált vezetési rendszerek kialakítása, az EFE-törzs és a nemzeti vezérkarok, és magasabbegységek közötti automatizált információcsere-rendszer létrehozása lett a cél. 1992-re frontcsapaterő vezetési, felderítő és fegyverirányítási automatizált rendszer kialakításával kapcsolatos tervjavaslat elkészítését tűzték ki célként, akárcsak a VSZ komplex hírrendszerét, továbbá a BARSZ-t a stacionális troposzféra hírrendszert, a digitalizálást, a stacionális és a tábori titkosított, valamint a kozmikus híradás fejlesztését 2000-ig minden szinten, a rádióelhárítási rendszer és a felderítési eszközök teljes automatizálásának a kialakítását, illetve fejlesztését.²⁵⁹

A haderő átcsoportosítása céljából a közlekedés, a hadtáp fejlesztése, háromhavi készletek kialakítása élelmiszerből, lőszerből is a tervek között szerepelt. A kórházak kapacitását az EFE állományába kijelölt alakulatok létszámának a 30%-ában szabták meg. A tudományos potenciál megteremtését is fontosnak tartották, hiszen a NATO többek között a következő területek fejlesztését tervezte: mesterséges intelligencia, mikroelektronika, felderítő műholdak. Így a szorosabb tudományos kooperációt szorgalmazták a VSZ-en belül. A szovjetek a fenti tervezetet, mint irányelvet akarták elfogadtatni a tagállamokkal, mindennek a célja a következő volt: „*Megvalósítjuk célja a NATO és a VSZ közötti katonai-hadászati egyensúly megőrzése, valamint az elégséges védelem biztosítása egy esetleges agresszió elhárítására, figyelembe véve a gazdasági és katonai lehetőségeket, valamint az Európában és a világban kialakult katona-politikai helyzetet.*”²⁶⁰

²⁵⁸ Uo.

²⁵⁹ Uo.

²⁶⁰ Uo.

A szovjetek által készített tervezetből látható, hogy gyakorlatilag az ezredfordulóig a NATO utolérésével, sőt, meghaladásával számoltak, ami az adott gazdasági és politikai helyzetben irreálisnak volt tekinthető. Ugyanakkor a dokumentum „hangneméből” érezhető a tagországok felé a korábbi parancsolgató stílus, akárcsak az, hogy az észak-atlanti katonai tömböt továbbra is a legfőbb ellenségüknek tekintették. Úgy képzelték, hogy egy „*(...) ideiglenes visszavonulást követően a későbbiekben, ekkor már megerősödve, ismét támadásba mehetnek át*”. Ennek a szovjet doktrínának tulajdonképpen, mint majd a későbbiekben láthatjuk, az is egy érdekessége volt, hogy az új magyar védelmi koncepció is több elemet átvett belőle, természetesen ezeket a magyar helyzetnek megfelelően aktualizálta.

A szovjet tervek irreálisát az is mutatta, hogy Magyarország még 1989 májusában az 1990 és 1995 közötti időszakban védelmi kiadások 20–25%-os csökkentésével, és elégséges védelem megteremtésével számolt. Ugyanakkor 1988-hoz képest 1989-ben a hadiipari szállítások a Szovjetunióba 45%-kal (89. májusi adat) csökkentek, így az ország a meglévő hadiipari kapacitásainak egy részét kénytelen volt felszámolni. Az is gondot okozott, hogy a szovjetek több esetben nem fizettek. A későbbi igények felmérését lényegesnek tartották, ugyanis a keleti szomszéd vásárolta meg a magyar hadiipari termelés 60%-át.²⁶¹

Az önálló védelmi doktrína kidolgozása

Az új és önálló magyar védelmi doktrína kidolgozását 1990 második felében kezdték meg, a Védelmi Kutató Intézetben és a vezérkarnál is készültek tanulmányok, majd a parlamenti pártok képviselőivel vitatták meg az anyagokat, és készítették el a HM Kabinet elé kerülő dokumentumot.²⁶² Több esetben keveredtek a (hon)védelmi és biztonságpolitikai elképzelések a dokumentumokban. Külön biztonságpolitikai téziseket a Külügyminisztérium is megfogalmazott. Október 18-án került az első két tervezet a fórum elé. Ezek tartalmazták már a későbbi dokumentumok alapjait, így kimondták, hogy az elsődleges cél az ország védelme, amelyet a haderő mellett a két- és többoldalú egyezményekkel is szükséges szavatolni. A védelem megszervezését a haderő mellett a társadalom és az államigazgatás feladatának is tekintették, „feszültség helyzetet, vészhelyzet és hadiállapotot” különböztetettek meg. Részletezték az MH összetételét és feladatait, ugyanakkor az elégséges védelem

²⁶¹ MNL OL HB XIX-A-98 165. d. Feljegyzés a védelemmel kapcsolatos felvetésre javasolt kérdésekről, 1989.

²⁶² HM KI 1/51/21/1343/21. Fólió: 975/142. HM Kabinet, 1990. október 18., jegyzőkönyv

kialakítását tekintették a legfőbb célnak.²⁶³ A munkát az év végéig tervezték befejezni, hogy a törvényhozás elfogadhassa az elveket, társadalmi vitára akarták bocsátani, de a VSZ- és a bécsi tárgyalások befejezésének a megvárása is felvetődött. A diplomáciai szempontok figyelembevételével is igyekeztek véglegesre formálni a szöveget. A határőrségnél egy 20–22 ezres, a határ zárására képes erő és egy egységes légvédelem megszervezése volt a terv.²⁶⁴

A HM Kollégium kibővített ülése 1990. december 5-én foglalkozott a Kormány elé terjesztendő anyaggal. Az ebben megfogalmazott honvédelmi elvek alapján decemberben készült egy, a Kormány elé kerülő dokumentumtervezet. A biztonságpolitikai elveket a következőképpen fogalmazták meg: „A Magyar Köztársaság biztonsága az ország olyan állapota és helyzete, amelyben szuverenitását, függetlenségét, a szervezett állami élet lehetőségét, a nemzet jogát társadalmi rendjének szabad megválasztásában sem külső, sem belső körülmények nem korlátozzák. Nem áll fenn az ország belügyeibe történő beavatkozás, az ország elleni erőszak alkalmazásának közvetlen vagy közvetett veszélye. A biztonság társadalmi, politikai, gazdasági, humanitárius, ökológiai és honvédelmi tényezők összessége, pozitív érvényesülése.

A Magyar Köztársaság biztonságpolitikája a háború, a katonai konfliktusok elkerülése, a béke fenntartására, a fegyverkezéshez és a leszereléshez való viszonyra, valamint a védelemhez elkerülhetetlenül szükséges fegyveres erők kiépítésére, fenntartására; az államigazgatásnak, a gazdaságnak, a lakosságnak egy esetleges háborúra való felkészítésére; illetve a biztonságot fenyegető más veszélyek elhárítására vonatkozó politikai célok, elvek és tevékenységek összefüggő rendszere.” A biztonságpolitika fő céljának a függetlenség elsősorban békés, másodsorban erőszakos eszközökkel történő megvédését tartották, a következő elvek mentén: együttműködés, visszatartás és védelem. Felsorolta a dokumentum a közvetett és a közvetlen veszélyforrásokat is. Fenyegetettségi helyzetet, vészhelyzetet, háborús helyzetet és belső veszélyhelyzetet különböztettek meg. Meghatározták a háborúra történő felkészülés és az új diszlokáció elveit is, a technikai feltételek és a megfelelő kiképzési stb. rendszer megteremtését. Az ülésen a későbbi dokumentum több nyelvre való lefordítását vetették fel.²⁶⁵

Ennek alapján a HM Kabinet 1990. december 19-én foglalkozott a Kormány elé kerülő előterjesztés tervezetével. Egyértelműen a haderőreform felfüggesztését java-

²⁶³ HM KI 1/51/21/1343/21. Fólió: 975/142. HM Kabinet, 1990. október 18. Kondor Lajos: A Magyar Köztársaság honvédelmének irányelvei.

²⁶⁴ HM KI 1/51/21/1343/21. Fólió: 975/142. HM Kabinet, 1990. október 18., jegyzőkönyv.

²⁶⁵ HM KI 1/55/21/1378/21. HM Kabinet 1990. december 19. Előterjesztés a kormányhoz az MK honvédelmének alapelvei és követelményrendszere jóváhagyásáról és a honvédelmi tárca azokból adódó feladatairól.

solták, ennek okait részletezték. Problémát jelentett a támogató erők és az anyagi készletek nagysága, amelyek a szovjetekkel közös támadó háború megvívásához lettek kialakítva. A nemzetközi helyzetet javulónak értékelték, a feszültségekről a dokumentum kevésbé beszélt. Az elégséges védelmet, a békés konfliktuskezelést, a tömegpusztító fegyverek elutasítását emelték ki. Gyorsan mobilizálható, a határt lezárni képes határőrség szükségességét hangsúlyozták. A kiképzést nem tartották megfelelőnek, ráadásul a sorkatonai szolgálati idő csökkentése is súlyosbította ezt a problémát. „(...) a harcoló csapatok feltöltöttségének további csökkentése nem járható út, a nemzetközi helyzetből adódóan hazánk biztonsága megköveteli, hogy harcoló csapatok, jelenlegi harcképességét biztosító harcoló erőket tartsunk hadrendben.” A jogszabályokban említett hatáskörök pontosítását lényegesnek vélték, akárcsak a vezetési szintek számának a csökkentését, gyorsreagálású erők és egyenletes diszlokáció kialakítását. Ennek során a fő erők északi, déli, keleti, délkeleti elhelyezkedését vélték lényegesnek, az Ausztriával való jó kapcsolatok miatt a nyugattal kevésbé foglalkoztak. A katonai közigazgatást, a biztosító stb. szerveket a területi elv alapján a magasabbegység-parancsnokságoknak tervezték alárendelni.

A fentiek alapján készült egy határozati javaslattervezet, mely szerint a haderő átalakítása a honvédelmi miniszter feladata lett volna, hatályon kívül akarták helyezni a haderőreformot érintő 1989-es MT-határozatot, a hatáskörök tisztázása, a haderő szervezeti strukturális átalakítási tervezetének a Kormány elé terjesztése, a határőrség határvédelmi csapatainak az MH-hoz történő átadása, is az elképzelések között szerepelt. Minderre azért is volt szükség, mivel a haderőnek csak 22,6%-át tették ki a harcoló szárazföldi csapatok, míg 38,4%-ot a központi biztosító ellátó és kiszolgáló alakulatok, 14,6%-ot a szárazföldi biztosító és ellátó szervek, a légvédelem közel 20%-ot, a többi egyéb szervezet volt.²⁶⁶ 1991 elején az összhaderőn belül 30,8% volt a harcoló csapatok aránya.²⁶⁷

1991. január 9-én készült el egy új előterjesztés-tervezet a Kormánynak, amelyet a HM Kabinet vitatott meg. Eszerint az 1989-es haderőreformban az MN VSZ fejlesztési elvei szerinti követelmények domináltak volna, sok vezetési szintet változtatlanul hagytak, a haderő 38%-a biztosító és ellátó alakulat volt. Gondot okozott

²⁶⁶ HM KI 1/55/21/1378/21. HM Kabinet 1990. december 19. Előterjesztés a kormányhoz az MK honvédelmének alapelvei és követelményrendszere jóváhagyásáról és a honvédelmi tárca azokból adódó feladatairól (A fenti haderő szervezési elvek már korábban felmerültek, az 1990-es politikai évkönyvben is publikáltak ezzel kapcsolatban egy tanulmányt: Gyarmati István: *Viták és változások a magyar biztonságpolitikában 1989-ben*. In: Kutrán Sándor – Sándor Péter – Vass László: *Magyarország politikai évkönyve*. Budapest, AULA-OMIKK, 1990, 246–253. o.)

²⁶⁷ HM KI 1/55/22/1378/22. HM Kabinetülés 1991. január 9. Für Lajos: Előterjesztés a kormányhoz az MK honvédelmének alapelvei és követelményrendszere jóváhagyásáról és a HM ezekből adódó feladataiból (tervezet).

a vezetési szervek 1989 utáni továbbiakban is magas száma, és a támadó erőket „kiszolgáló” alakulatoké is, amelyek nagyrészt a Dunától keletre, míg az MN harcoló erői attól nyugatra diszlokáltak. A hátszágvédelem szervezeti elkülönülését sem tartották szerencsésnek. A határ lezárására alkalmas határvédelmi erők nem léteztek. A készletek száma 1991-ben irreálisan sok volt. A 12 hónapos sorkatonai szolgálatot a kiképzésre nem tartották elegendőnek. Az 1989. november 30-i MT-döntés azon részét jónak vélték, amely szerint a HM és az MHP elkülönült. Az 1990 tavaszán a Honvédelmi törvény ismertetett módosítása tartalmazta a miniszter és az MH parancsnokának feladatait, hatáskörét. Az irányítási eszközeik további jogi szabályozását viszont lényegesnek vélték. Az MT-rendelet haderőreformmal foglalkozó részét viszont nem tartották megfelelőnek, így a felfüggesztését javasolták. A szervezeti átalakítással kapcsolatban kezdeményezték, hogy a vezérkar irányítsa a szárazföldi és a légvédelmi erőket, előbbieket a területvédelmi és a határvédelmi erőket is foglalják magukba, és ez utóbbiak feltöltöttsége teljes legyen. Békében a polgári javító-bázisok stb. igénybevételét, a leszerelendő katonák részére adható legmagasabb végkielégítés biztosítását szorgalmazták.²⁶⁸

A Kabinet ülésén az átalakítást 1991 folyamán javasolták megvalósítani, mindenek alapján a Kormány számára készítettek egy határozati javaslatot is. A vitában felvetődött, hogy a javaslat Kormány elé terjesztésekor legalább egy szakértő is legyen ott Für Lajossal. Deák János a GERECSE-hadrend szervezésének leállítását nevezte problémának, a diszlokációval kapcsolatban kihangsúlyozta, hogy több nyugat-magyarországi alakulat megszűnt, párat átvittek keletre, így dandár szinten egyensúly alakult ki az országrészek közt. Fehér József arról tájékoztatta az ülés résztvevőit, hogy a BM a határőrizet terén a haderő bevetését is javasolta tömeges migrációs nyomás esetén, ezzel kapcsolatban Annus Antal altábornagy kezdeményezte a 15 ezer fős határőrség átcsoportosítását a szovjet határra. Für Lajos javasolta, hogy az MH alkalmazása elől ez esetben ne zárkózzanak el, ezzel szemben Annus politikai okból a határon katonák alkalmazását nem, csak attól hátrébb és nem rendészeti feladatra javasolta. Deák János, Beöthy Mihály államtitkár is csatlakozott Annushoz. A tömeges menekülthullám esetén Kondor Lajos vezérőrnagy javasolta, hogy törvénnyel szabályozzák a haderő bevetését.²⁶⁹

A magyar biztonsági doktrínát a fentieknek megfelelően 1991 elején dolgozták ki, a vezérkari főnöknek március 15-ig kellett végleges formába öntenie. Az anyag 1991 januárjában egy külügyi és katonai-technikai részből állt, főbb kérdéseiben a parlamenti pártok, a külügyi és honvédelmi szakértők is egyetértettek. A végleges

²⁶⁸ Uo.

²⁶⁹ Uo.

szöveget a honvédelmi minisztériumban, majd a Kormányban, végül az Országgyűlésben tervezték megvitatni. Az ország szuverenitásának a visszaállítása, a VSZ-ből eredő kötelezettségek megszűnése és a gazdasági helyzet figyelembevétele lett a fő szempont. A nagyobb átalakításokat a hadseregben ennek megfelelően nyár végére tervezték halasztani, mivel augusztusban volt a leszerelés és a bevonulás is, továbbá a katonai tanintézetekben is ekkor készültek az új tanévre.²⁷⁰

Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága 1991. január 30-án foglalkozott először a védelmi koncepció kérdésével. Pick Róbert, a köztársaság elnök katonai irodájának vezetője kérte, hogy az államfő is kaphasson tájékoztatást a fontosabb katonai kérdésekről. A védelmi doktrínával kapcsolatban szó esett a SCUD-rakétarendszerek kivonásáról is, amelyre azért volt szükség, mivel ezeket csak nukleáris robbanófejekkel felszerelve lehetett volna hatékonyan üzemeltetni, ilyenek viszont nem voltak, mivel a szovjetek elvitték őket, és korábban is csak háborús időszakban bocsátották volna a magyar alakulatok rendelkezésére. Mindezzel a szomszédos államok is tisztában voltak, így ez egy bizalomerosztó lépésnek volt tekinthető. Horváth Lajos ezzel nem értett egyet, hiszen a csehszlovákok is megtartották a rakétaikat, Beöthy Mihály viszont hangsúlyozta, hogy a megfelelő fejek beszerzése barátságtalan lépés lett volna, ugyanakkor az a lényeges, hogy olyan erőt tartson fenn az ország, hogy ne érje meg megtámadni, így nem ugyanannyi fegyverrel stb. kell rendelkezni, mint adott esetben az ellenséges szomszéd államnak. Mécs Imre nehezményezte, hogy a leszerelésről nem tájékoztatták az OHB-t, de a leszerelést helyeselte, ugyanakkor adott esetben a környező államokban lévő tüzszokról (magyar kisebbség) beszélt, és a fegyverzet elavultságáról, így a békét mindennél előbbre valónak tekintette. Pick Róbert hangsúlyozta, hogy a rakéták „kiváltására” egy tüzérdandárt hoztak létre, amely területtűzet tud kiváltani.²⁷¹

A HM honvédelmi alapelvekkel kapcsolatos előterjesztését 1991. február 14-én tárgyalta a Kormány, és hozta meg a 3065/1991. számú határozatát, amelyben a Magyar Köztársaság (MK) Honvédelmi Alapelveinek politikai részét elfogadta, és elrendelte, hogy a honvédelmi miniszter a nemzetbiztonsági elvekkel összhangban dolgoztassa ki ezek megvalósításához szükséges katonai-technikai feladatokat 1991. április 30-ig, ugyanaddig az időpontig az új haderő nagyságával, szervezetével,

²⁷⁰ OHB 1991. január 30. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489351.xml&dv=s=1535023937791~649&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2018. augusztus 23.) Meghívtak: Bánsági Zoltán Honvédelmi Minisztérium, Homola Csaba HM, Krasznai Márton Külügyminisztérium, Pick Róbert százados, dr. Virágh Rudolf BM.

²⁷¹ Uo.

vezetési rendjével és diszlokációjával kapcsolatos elképzeléseket is be kellett terjeszteni.²⁷²

Ehhez kapcsolódóan 1991. február 24-re dolgozták ki a Külügyminisztériumban a biztonságpolitikai elképzeléseket. Eszerint a korábbi, 1990 előtti rendszert a korlátozott szuverenitás jellemezte, a saját biztonságpolitika kialakítására nem volt lehetőség, sem pedig a szomszédos államokkal a közös problémák megoldására. Ugyanakkor a NATO-val főleg konfliktusba sodorták az országot a szovjet érdekek: „*Függő helyzetünk miatt folyamatosan fennállt annak a veszélye, hogy egy olyan háborúban való részvételre kényszerülünk, ami ellentétes legalapvetőbb nemzeti érdekeinkkel.*” A KGST általi gazdasági- és energiafüggésünket is, akárcsak a környezeti károkat, így a bős-nagymarosi vízlépcső káros voltát is kiemelték. A régi gazdasági kapcsolatok már nem, az újak még nem működtek. Utaltak az átalakuló biztonságpolitikai helyzetre is, a Szovjetunió felbomlási folyamatát tartották a legveszélyesebbnek, ezen belül is a konzervatív restaurációt, amelytől már a korábbi miniszterelnök, Németh Miklós is tartott. A szovjet és jugoszláv menekülthullámtól komoly félelmek voltak. Ugyanakkor valamely szomszédos államból jövő esetleges támadás elhárítását lehetségesnek tartották, kivéve a Szovjetunióból érkezőt. A magyar kisebbségek helyzetére is jelentős biztonságpolitikai kockázatként tekintettek. Fontosnak vélték az európai integrációt, a regionális és szubregionális együttműködés kialakítását. Lényegesnek vélték, hogy a szövetségi rendszerek kialakítása egy állam ellen se irányuljon. A Szovjetunióval való kapcsolatok rendezése, biztonsági partnerség kialakítása is célként fogalmazódott meg. De ettől függetlenül komoly aggodalommal tekintettek „Európa legbetegbb emberére”: „*Aktív kapcsolatépítésre kell törekednünk a biztonságpolitikánk szempontjából kiemelkedő fontosságú európai integrációs szervezetekkel (NATO, NYEU [Nyugat európai Unió], EK). Amennyiben a Szovjetunióban drasztikus visszarendeződés következne be, rendkívül megnőne számunkra a NATO által nyújtandó egyoldalú biztonsági garanciák jelentősége. Egyelőre széles körű és nagyfokú elkötelezettséget jelentő ilyen garanciákra Magyarország nem számíthat. Ennek okai a NATO-tagállamok térségünkkel kapcsolatos kivárási taktikájával, valamint a szovjet biztonsági érzékenységgel kapcsolatos óvatosságukban keresendők.*” A meglévő kapcsolatok bővítését tüzték ki célul az EK, Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet (EBEÉ) esetében is. Gazdasági, pénzügyi és energetikai téren a sokoldalú viszonyrendszer kialakítása, az így elnyerhető önállóság vált fontossá. A humanitárius és emberi jogok biztosítása, az ENSZ-ben történő fokozottabb szerepvállalás, a térség államainak a nyugati szervezetekbe

²⁷² HM KI 1/55/23/1378/23. HM Kollégium 1991. május 9-i ülés Előterjesztés tervezet a kormányhoz az MK honvédelmének alapelveiről és az MH-ról.

való integrálódásának az elősegítése volt. Az esetleges szovjet visszarendeződést követően egy új integrációs stratégia kialakítását vetették fel.²⁷³ A dokumentum gyakorlatilag inkább belső használatra készült, így a későbbiekben több diplomáciai szempontból kényes megállapítást is elhagytak belőle, ugyanakkor több részét beépítették a honvédelmi alapelvekbe.²⁷⁴

1991. március 26-ra készült el a honvédelmi alapelvek című dokumentum kiegészítése a nemzetbiztonsági és katonai szempontokkal, illetve az MH átalakítására vonatkozó elképzelésekkel. Mindezzel az volt a cél, hogy a honvédelmi miniszter 1991. március végéig a Kormány elé terjeszthesse, ugyanakkor a haderő további átalakításához megfelelő alapot szolgáltatson. A dokumentumban felsorolták, hogy a korábbiakat mivel kéne kiegészíteni. A határőrség és az MH feladatait, fegyverzetét, felépítését, diszlokációját, későbbi modernizációját, mozgósítását, az országmozgósítást, hadszíntér-előkészítést és a kiképzés elveit tartalmazta. 1995-ig a strukturális átalakítást vették tervbe, az évtized végéig pedig a technikai modernizációt. Amennyiben a gazdasági helyzet miatt ezek végrehajtása nem megvalósítható, úgy az alapelvek átdolgozásának végrehajtását javasolták. Annus Antal ezzel kapcsolatban az ülésen a következőre hívta fel a figyelmet: „*Gyakorlatilag tehát az ország megbízható katonai védelem nélkül marad egy olyan időszakban, amikor a nemzetközi biztonsági garanciák még nem alakultak ki, és a térségben számtalan olyan bizonytalansági tényező létezik, ami a biztonságot veszélyezteti.*”²⁷⁵

A fentiek mellett a biztonságpolitikai elveket is beépítették a dokumentumba, a fogalmat a következőképpen definiálták: „*Biztonságpolitikánk központi kérdése a háború megakadályozása, valamint az ország és a lakosság biztonságát fenyegető – ma konkrétan meg nem fogalmazható, de nem is kizárható – konfliktusok elhárítása.*” Mivel Európa „(...) még tele volt fegyverekkel (...)” és a térség instabilnak számított, így a katonai védelmi erő fenntartása továbbra is lényeges maradt. Adott esetben hagyományos fegyverekkel vívott, rövid lefolyású konfliktusra számítottak, de az elhúzódót sem tartották kizártnak. Elsődleges cél a határok védelme volt. A modern technika megjelenését a térségben az évtized végére várták. Az atomerőművek és a vegyi gyárak megléte miatt a polgári védelem felkészültségét lényegesnek tartották. Háborús időszakban legalább kétszeres támadó túlerővel szá-

²⁷³ HM KI 1/55/25/1378/23. HM Kabinet, 1991. február 24-i ülés Az MK biztonságpolitikai elei.

²⁷⁴ HM KI 1/55/25/1378/23. HM Kabinet 1991. február 24-i ülés, jegyzőkönyv.

²⁷⁵ HM KI 1/55/23/1378/23. F. 975/142 HM Kabinet 1991. március 26-i ülés, Annus Antal: Vázlat az MK honvédelmének – a katonai-technikai feladatokkal kibővített, s a nemzetbiztonsági alapelvekkel összhangba hozott – alapelvekről és követelményrendszeréről, /védelmi doktrínájáról/, valamint az MH átalakítására vonatkozó elgondolásokról szóló kormányelőterjesztés kidolgozásához, 1991. március.

moltak. „A potenciálisan katonailag számba vehető támadó erők közeli jövőben még nagy valószínűséggel az MH korszerűségi színvonalához közel álló haditechnikai eszközökkel fognak rendelkezni. Nagyságrendjük, tűzerejük, manőverező és csapás-mérő képességük alapján képesek nagy kiterjedésű és hadászati célú támadó hadműveletek megindítására. Békefeltöltöttségük mozgósítás nélkül – szárazföldön csak (kisebb) korlátozott célú támadó harctevékenységet tesz lehetővé, főerők aktivizálásához többnapos előkészületre (mozgósításra, összekovácsolásra, előrevonásra és szétbontakozásra) van szükségük. Légierejük (nagyságrendjük, kiképzettségük és hadrafoghatóságuk alapján) viszont képes (rövid idő alatt) váratlan légitámadás megkezdésére és légicsapásokra az ország teljes mélységében.” Ezzel szemben a mélyen lépcsőzött mozgékony és aktív védelmet tekintették hatásosnak, a kezdeti légi csapások elhárításával, szükség esetén ellenlökések indításával. Az országban egyenletes diszlokáció kialakítása lett a cél oly módon, hogy az alakulatok gyorsan és minden irányban átcsoportosításra kerülhessenek. A megfelelő békeállomány kialakítását is lényegesnek vélték. Az első kategóriájú szervezetek békében teljesen feltöltöttek, a második kategóriájúak békében csupán kiképzést folytattak, és háborúban kerültek volna feltöltésre, míg a harmadik kategóriájúak keretállományú és békében sem élő szervezetűek lettek volna. A készenléti fokozatok kialakítása és a rejtett mozgósítás lehetősége is lényeges szempont volt. Az M és a sorkatonai behívási körzetek szinkronját lényegesnek vélték, így a behívásnál az M szempontok kerültek volna előtérbe. Egyes fegyvernemi csapatoknál a területi behívási rendszertől el kellett tekinteni. A kiképzést minden szinten lényegesnek vélték. „Már a fegyveres konfliktus kezdetén a csapatok legyenek képesek a védelmi hadművelet (harc) megvívására mozgékony, aktív, széles arcvonalon folytatott, manőverező jellegű harctevékenységgel, bármely terepszakaszon.” Ugyanakkor több éves fejlesztési programok kidolgozását tartották lényegesnek, mivel: „A haditechnikai eszközök döntő többségének korszerűségi szintje elmarad a mai követelményektől, és mintegy 60%-a technikailag is elhasználódott.” A hadszíntér előkészítés során békében a védett vezetési pontok kialakítását, a távközlés háborús időszakra történő átállítását, a közlekedési útvonalak, az átrakókörletek és a közlekedési rendszer háborús célú kialakítását, a kárelhárítás rendszerének a megtervezését, anyagi tartalékok és javító-bázisok, egészségügyi rendszer kialakítását stb. tervek átdolgozását is lényeges feladatnak tekintették.²⁷⁶

²⁷⁶ HM KI 1/55/23/1378/23. F. 975/142. HM Kabinet 1991. március 26-i ülés, Annus Antal: Vázlat az MK honvédelmének – a katonai-technikai feladatokkal kibővített, s a nemzetbiztonsági alapelvekkel összhangba hozott – alapelvekről és követelményrendszeréről, /védelmi doktrínájáról/, valamint az MH átalakítására vonatkozó elgondolásokról szóló kormányelőterjesztés kidolgozásához, 1991. március.

1991 áprilisában készült el a HM-ben a fentiek alapján a Kormány elé terjesztendő tervezet az ország honvédelmi alapelveivel kapcsolatban. Ebben a megváltozott geopolitikai helyzetet alapvetően pozitívnak értékelték, ezzel kapcsolatban a VSZ katonai szervezetének a megszűnését, és a közép-európai államoknak a függetlenné válását emelték ki. „A szovjet csapatok közeljövőben bekövetkező távozása után, visszanyert függetlenségünk, nemzeti szuverenitásunk biztosítása, fegyveres védelme a Magyar Honvédségre hárul.”²⁷⁷

A honvédelmet pártérdekek fölöttinek tekintették, ebben a szuverén ország érdekeinek kellett érvényesülnie, amely tömbön kívüli volt. Az alapelvek a következők voltak: a honvédelmi politika védelmi jellegű volt, nem volt ellenségképe, a katonai erő alkalmazását csak végső eszköznek tekintették, lényegesnek tartották az összeurópai biztonsági rendszer kialakítását, tömegpusztító fegyverekkel nem kívánt az ország rendelkezni, de még a tárolásukhoz sem járult hozzá. A védelmi képességet a szükséges szinten tervezték tartani, „(...) úgy, hogy az senkiben ne kelthesse a fenyegetettség érzetét.” Az ENSZ alapokmányával és a nemzetközi kötelezettségekkel összhangban tervezték a haderő átalakítását, ennek megfelelően az MH összetételét és eszközeit az „aktív védelmi haditevékenység” igényeinek megfelelően akarták kialakítani. A harckészültséget a veszélyeztetettséggel arányban tervezték fenntartani, a Határőrséget az MH alárendeltségébe rendelték volna konfliktus idején. A hivatásos állomány arányának a növelése, a sorállomány területi elven történő behívása lett a cél, utóbbiak kiképzésénél az arányos szolgálati időt is figyelembe vették volna. A korábbiakkal ellentétben a területileg arányos diszlokáció kialakítása és a gyors átcsoportosítás lehetőségének a megteremtése lett a feladat. A békehadrendet a tényleges veszélyeztetettséggel arányosan kellett kialakítani, gyorsan bevethető szárazföldi és légvédelmi erőből. Az elégséges védelem kialakításához a GDP 3%-át tartották szükségesnek, de már 1991-re is csak 1,9%-ot terveztek, a katonalétszámot békeidőben 90 ezresre (az ország lakosságának 0,6–0,8%-a), háborúban 350 ezer főre akarták kialakítani. Békeidőben kellett a megfelelő haderőt felállítani, és megteremteni az országmozgósítási és hadszíntér-előkészítési feltételeket.²⁷⁸

A haderő helyzetét is elemezték, ebből a következőket érdemes kiemelni: „A hadsereg ugyanakkor önállóan, a szovjet vezetésű front erői és eszközei nélkül alkalmatlan lett volna az akkori elképzelésekben szereplő »ellenség« ellen sikeresen harcolni.” Tehát egy csonka, se támadásra se védekezésre nem alkalmas haderőt örökölt az ország. Az 1989-es haderőreformról megállapították, hogy forráshiány miatt nem

²⁷⁷ HM KI 1/25/542/036. Für Lajos: Előterjesztés tervezet a kormányhoz a Magyar Köztársaság Honvédelmének Alapelveiről és a Magyar Honvédségről (kivonat) 1991. április 3.

²⁷⁸ Uo.

lehetett sikeres. Mindez oda vezetett, hogy repülőerők például 1995-ben nagyjavításra vagy cserére szoruló gépekkel rendelkeztek volna az „akkori fejlődési tendencia” folytatása esetén, és a pilóták repülőideje is minimális volt. A bécsi tárgyalásokkal ellentétben 180 helyett csak 70 géppel rendelkezett az MH. 270–400 Mrd Ft-ba került volna olyan korszerű repülőgépek vásárlása, amelyekkel a környező államok egyébként rendelkeztek. A szovjet titkosítóeszközök lecserélése a függetlenség biztosítása miatt volt lényeges. „A több éve tartó folyamat eredményeként a hadsereg ez évi működése csak szükségintézkedések bevezetésével biztosítható. Jelentősen csökkenteni kellett a kiképzési feladatokat, az egyes felhasználási normákat, folytatódik tartalékaink felélése a Honvédség mindennapi életének biztosítása érdekében. Az előirányzatok nem adnak lehetőséget az erkölcsileg és fizikailag is elavult eszközök legszükségesebb amortizációs cseréjére sem, de különösen nem azok mennyiségi vagy minőségi fejlesztésére. A honvédelmi tárca vezetői értékelve a Magyar Honvédség jelenlegi helyzetét, főbb jellemzőit, megállapították, hogy ezek nem felelnek meg a Magyar Köztársaság Honvédelmi Alapelveinek. Ezért, összhangban a Kormány 3065/1991. számú határozatával kezdeményezték, hogy a Magyar Honvédség Parancsnoksága a Honvédelmi Alapelvek katonai-technikai részének kidolgozásával együtt dolgozza ki a Magyar Honvédség korszerűsítésére vonatkozó elgondolásait.”²⁷⁹

A következő fejlesztéseket javasolták: a szárazföldi erőket kilenc gépesített lövész-, három harckocsi-, három tüzérdandárra, egy sorozatvető ezredre, három páncéltörő tüzérezredre és egy dandárra, továbbá egyéb fegyvernemi szakcsapatokra tervezték felosztani, utóbbiakat Tata, Cegléd és Kaposvár székhelyen kialakított kerületparancsnokság alárendeltségében, velük szorosan együttműködő csapatrepülőkkal, harci helikopterezreddelel és a szállító helikopterezreddelel. Székesfehérváron, az 5. hadsereg bázisán tervezték megalakítani a Szárazföldi Csapatok Parancsnokságát. A Veszprémben megalapítandó Légvédelmi Parancsnokság a 18 ezer fős légvédelmi és vadászrepülő csapatokat irányította, azaz a 16 stabil telepítésű légvédelmi rakétaosztályból álló rakétadandárt, rádiótechnikai dandárt, három repülőezredet, három mozgékony eszközökkel felszerelt légvédelmi rakétaezredet. A fővárosban külön Katonai Kerületparancsnokságokat akartak szervezni. Az MH Parancsnokságának közvetlen alárendeltségébe tartozott volna a Szárazföldi Csapatok és a Légvédelmi Parancsnokság, továbbá a mozgósítási és hadkiegészítési valamint a hátszágvédelmi és központi rendeltetésű szervek.²⁸⁰ Látható, a terv a későbbiekben meg is valósult.

²⁷⁹ Uo.

²⁸⁰ Uo.

Keretesítés szempontjából továbbra is három kategória kialakítását tűzték ki célul, ekkor már részletesebben felsorolták az ezekbe tartozó alakulatokat. „Az I. kategóriába tartozó, 70–100% közötti feltöltöttségű, azonnali készenlétű alakulatok egész állományukkal, vagy alegységeik egy részével azonnal, illetve minimális kiegészítés után képesek a háborús alkalmazási tervekben rögzített feladataik megkezdésére. Ebbe a kategóriába tartozik többek között a Légvédelmi Parancsnokság alárendeltségébe tartozó csapatok zöme, a Szárazföldi Csapatok alárendeltségébe tartozó 3 gépesített lövészdandár, a felderítő zászlóaljak, a harci helikopterezred.

A II. kategóriába tartozó, főként kiképzést folytató csapatok biztosítják vonzáskörzetükben a saját kiegészítésükhöz, valamint a III. kategóriájú békelétszámmal nem rendelkező csapatok mozgósításához szükséges állomány kiképzését.” A létszámcsökkentést a következőképpen ütemezték volna. A 121 ezer fős létszámot 1992-re 100 ezresre, majd 1993-ra 90 ezresre, ebből 70 ezer fős katonalétszámmra csökkentenék.

1992 és 1994 között a harcászultság megőrzéséhez a következő feltételeknek kellett (volna) megfelelni: A 91-es költségvetést ne csökkentsek, a következő évben ennek a reálértéke megmaradjon, 1993-ra a GDP növekedésével arányosan emeljék a költségvetést, fejlesztési ütemtervet határozzanak meg. A tárca saját hatáskörben csoportosíthassa át a költségeket, a felszabaduló objektumokat maga értékesíthesse. „A felsorolt feltételek megteremtése esetén lehetségessé válik az első időszakban (1992–93) a fenntartási működési körülmények további romlásának a megállítása, a későbbi időszakban (1993–94) a működés feltételeinek kisebb javítása, az amortizációs cserék és pótlások végrehajtásának megkezdése, illetve az időszak egészét tekintve a honvédség átszervezése – jelenleg 4,0–4,5 Md Ft-ra becsült – költségeinek biztosítása. Változatlanul nem vagy csak jelzésszerű mértékben lesz lehetőség technikai korszerűsítésre.” Ennek alapján az Országgyűlés elé terjesztendő kormányjavaslat elfogadását kezdeményezték.²⁸¹

A dokumentumot elküldték a többi minisztériumnak, a Legfőbb Ügyészségnek és az Legfelsőbb Bíróságnak (LB) is, a beérkezett javaslatok alapján átdolgozták, ennek során új elemekkel is bővült, és sokkal általánosabban fogalmazta meg a tendőket.²⁸²

²⁸¹ Uo.

²⁸² A külügy a következő jelentősebb pontosításokat javasolta. 1. A fegyverkorlátozások általi erőkülönbségek pontosabb definiálását. 2. A nukleáris fenyegetettséggel foglalkozó rész pontosítása. 3. Ne tartalmazzon konkrét létszámot a leépítési tervet. 4. A Párizsi egyezmény megjelölés helyett az európai hagyományos fegyveres erőkről szóló szerződés” kifejezés használata. 5. Az indoklásban „a biztonság nemzetközi garanciái még nem elérhetetlen messzeségben vannak” és „a Magyar Köztársaságot belső feszültségektől terhes államok veszik körül” rész törlését, illetve

A HM Kabinet az 1991. április 8-i ülésén foglalkoztak az átdolgozott anyaggal.²⁸³ A Katonai Tanács (KT) április 8-i ülése alapján, és azt ismét átírva a következőket tartalmazta a dokumentum. A haderőt a nemzeti biztonságpolitika elveinek megfelelően tervezték megszervezni. Az európai és regionális együttműködés, a visszatartás és védelem elveit foglalmazták meg. Az ország a jövőben is segítette az európai biztonság kialakítását, és a haderőcsökkentést. Magyarország figyelembe vette a szomszédos országok biztonsági érdekeit, az erőszakos megoldást csak végső esetben tartották megengedhetőnek. Kimondták, hogy a felhalmozott katonai eszközök miatt továbbra sem zárható ki teljes mértékben a háborús fenyegetettség. A háború, a szomszédos országok bizonytalan helyzete mellett a terrorizmust és a környezeti szennyezést is megemlítették mint olyan tényezőket, amelyek az ország biztonságára hatással bírnak.²⁸⁴

Konfliktushelyzetnek tekintették a következőket: az ország életére gazdaságilag ható fegyveres harcok, vagy a szomszédos államokban zajló háború. Fenyegetettséget jelentett az idegen országokkal meglévő ellentétekből származó nyomásgyakorlás.²⁸⁵ Közvetlen fenyegetettséget a háborús veszélyhelyzet jelentett, amelynek során valamely állam fegyveres támadással fenyegetett. A hadiállapot ennek kinyilvánítása, vagy támadás esetén következett be.²⁸⁶ A fegyveres erők modern kori hadviselésre történő alkalmasságát a két évtized végéig tervezték kialakítani. Az általános

ez utóbbi megváltoztatását kérték. Utóbbi esetben a „több belső feszültségektől terhes állam veszi körül”-re javasolták módosítani. (HM KI 1/25/542/036. Somogyi Ferenc: *Észrevételek...* 1991. október 2.) A PM a konkrét adatok elhagyását javasolta, mivel az adott költségvetésről csak adott helyzetben dönthettek. (HM KI 1/25/542/036. Király Péter levele Annus Antalnak, 1991. október 4.) A BM a polgári védelem szerepének kiemelését, és a határőrség háború esetén történő részleges alárendelését javasolta. (HM KI 1/25/542/036. dr. Korinek László levele Kondor Lajosnak, 1991. október 7.) A Miniszterelnöki Hivatal vezetője a nemzetközi békefenntartó feladatok megemlítését, és a nemzetbiztonsági szolgálatok szerepének a hangsúlyozását vetette fel, ezek mellett a külügyéhez hasonló megállapításaik voltak. (HM KI 1/25/542/036. Dr. Mátyás Pál kormányfőtanácsos levele Annus Antalnak, 1991. október 1., HM KI 1/25/542/036.)

²⁸³ HM KI 1/55/22/975/142. Az MK honvédelmi alapelvei a nemzetbiztonsági koncepcióval és a technikai fejlesztéssel kiágazítva, 1991. március 26.

²⁸⁴ HM KI 1/25/542/036. dr. Kovács alez. : Az Országgyűlés.../1991. Ogy. határozata 1991.

²⁸⁵ A KT-anyagban a következő védelmi kategóriákat említették meg: gazdasági, polgári, pszichológiai, katonai.

²⁸⁶ A KT április 8-i ülésére készített anyag a belső veszélyeztetettség helyzetének a kérdéséről is szólt, ez alatt „(...) az alkotmányos rend megdöntésére vagy a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló fegyveres cselekményt az állampolgárok élet- és vagyonbiztonságát tömeges mértékben veszélyeztető, fegyveresen, vagy felfegyverkezve elkövetett súlyos erőszakos cselekményeket, elemi csapásokat vagy ipari szerencsétlenségeket” értették. „Ilyen helyzetek megelőzésére, megakadályozására, az alkotmányos rend visszaállítására, vagy a következmények felszámolására és más módon történő segítségnyújtásra az Alkotmányban előírtak szerint a fegyveres erők is igénybe vehetők.” (HM KI 1/55/22/975/142.)

hadkötelezettség fenntartását, a nagy értékű fegyverrendszerek kezelésére hivatásos és szerződéses katonák arányának a növelését, a tartalékos állomány meglétét, és mozgósításának a megszervezését vélték lényegesnek. A jogrend betartása a katonákkal szemben, és a nemzeti jelleg kidomborítása is belekerült a dokumentumba. A modernizálással kapcsolatos konkrét számokat kivették, helyébe a gazdasági helyzet függvényében lévő modernizáció elve került be. Ezzel nem állt összhangban az a megállapítás, hogy az MH-nak a bármely irányból történő támadással szemben meg kellett az országot védenie. A haderő létszámát és szervezetét a szükséges védelemnek megfelelően kellett kialakítani. A szervezeti felépítéssel kapcsolatban a következő maradt a dokumentumban: „A Honvédség szárazföldi-, légvédelmi, valamint területvédelmi csapatokra tagozódjon.” A túlerőben lévő támadónak is jelentős számú veszteséget kellett okozni „(...) időt adni az állami vezetésnek a politikai megoldásra az agresszió bekövetkezése előtti állapot visszaállítása céljából.” A kiképzés során a korszerű harceljárások stb. előtérbe helyezése lett a lényeg. „A Magyar Honvédséget békeidőszakban fel kell készíteni az Alkotmányban előírt különleges belső feladatainak végrehajtására is.” A fejlesztés során a következőt tűzték ki célul: „Az évtized második felében végrehajtandó haderőfejlesztés és haditechnikai korszerűsítés tervezése arra irányuljon, hogy a honvédség fokozatosan váljon alkalmassá a modern védelmi hadviselésre.” A légierő, a gyorsreagálású légimozgékonyaságú erők²⁸⁷ fejlesztése, illetve létrehozása, továbbá a felderítési, páncéllhárítási és a légvédelmi lehetőségek növelése lett a cél. A reformot ez európai biztonsági és együttműködési rendszerrel összhangban kellett fejleszteni. 1991 és 1994 között az új törvénytervezeteket, és a védelmi koncepciót tervezték kidolgozni, illetve a fejlesztési programot.²⁸⁸ Az évtized közepéig milícia-rendszerű területvédelmi szerveket állítottak volna fel.²⁸⁹ Háború esetén ezekkel és a határőrséggel egészültek volna ki az állandó alakulatok.²⁹⁰

²⁸⁷ Bár az ezt biztosító helikopterek kivonását el kellett kezdeni 1993-ban, és 1997-ig az összes, azaz mind a 70 hangsebesség feletti repülőgépet ki kellett vonni a rendszerből. A légvédelmi rakéták és rádiólokátorok az évtized közepéig voltak használhtók. A páncéltörő eszközök teljesen, a harcokcsik és páncélozott csapatszállítók 60%-ban voltak elavultak. A szovjet repülőgépfelismerő és rejtjelező készülékek cseréje a VSZ megszűnése miatt vált aktuálissá. (HM KI 1/25/542/036. dr. Kovács alez. : Indoklás az Az Országgyűlés.../1991. Ogy. határozatához 1991.)

²⁸⁸ HM KI 1/25/542/036. dr. Kovács alez. : Az Országgyűlés.../1991. Ogy. határozata 1991.

²⁸⁹ Ugyanolyan funkció ellátása kisebb hivatásos haderővel nem kerül többbe, mint egy nagyobb milícia rendszerű hadsereggel. (Thomas Staubhaar: *A svájci milícia hadsereg népgazdasági költségei*. Budapest, Új Honvédségi Szemle 1995/8. 108–113. o.) Az persze más kérdés, hogy háborús időszakra több kiképzett katona biztosítható egy esetleges milícia által.

²⁹⁰ HM KI 1/25/542/036. dr. Kovács alez. : Indoklás az Az Országgyűlés.../1991. Ogy. határozatához 1991.

1991. április 17-én az OHB ismét a védelmi doktrína kérdését tárgyalta. Annus Antal kihangsúlyozta, hogy a fegyverzetcsökkentés a Bécsi tárgyalások alapján legkevesebb négy évet vesz igénybe, így addig lesznek rendszerben támadóegységek. Így a cél a védelemre történő berendezkedés volt, az erőviszonyokkal kapcsolatban a következőt mondta a szomszédos államokról: „A Magyar Hadsereget jelenleg is többszörösen felülmúló nagyságrendű és harci képességű hadseregei vannak, kivéve az Osztrák Köztársaságot, közvetlen szomszédunknak. Átmenetileg tehát mindenképpen figyelembe véve azt is, hogy térségünkben lázas vagy annak minősíthető helyzetek is vannak körülöttünk, amelyek potenciálisan önmagukban is különböző veszélyeket hordoznak magukban, szükség van arra, hogy a konkrét számítások alapján még a kockázatot mint az ésszerű biztonsági kockázat fogalmát használjuk és egyúttal jelzem, hogy nagyon nagy vita van e körül, vállalva egy még elégséges küszöbértékre csökkentve, de megfelelő visszatartó hatású védelemmel és fegyveres erővel, ezen belül hadsereggel rendelkezniük.” Vita volt azon is, hogy a hadsereg belső felhasználását hogyan alakítsák ki. Cél volt a hiteles, visszatartó erejű honvédelem megszervezése, a lehetőségeket a következőképpen értékelte: „Hangsúlyoztam a politikai elvek-nél azt – és itt konkrétan egy kicsit kifejténém –, hogy az ésszerű biztonsági kockázat, vagy éppen a még elégséges védelmi küszöbérték fogalmát mindenképpen alaposan, meg kellene vizsgálni és alaposan körbe kellene járni. Ennek a nem vállalása egysze-rűen nem adatik meg nekünk, úgy gondoljuk, mert hiszen az ország gazdasági erőfor-rásai olyanok, amilyenek, és amelyek a honvédelemre biztosítható pénzforrások növe-lését reálértékben egy bizonyos belátható ideig nem teszik lehetővé. Itt nyilván tehát nem abszolút értelemben, hanem korlátozott célokra és korlátozott lehetőségekkel bíró haderővé történő átalakítás és ennek a kialakítása az, ami napirenden szerepel-het.” Ugyanakkor a VSZ megszűnésével és a szovjet csapatok kivonulásával az ország függetlensége megvalósult – emelte ki Annus – így egy kisebb és korszerűbb haderő kialakítása lehetett a cél. A határőrség háborús feladatait a honvédség alárendeltségé-ben lett volna célszerű kidolgozni. A hivatásos haderő létszámának az emelését tartot-ták szükségesnek a bonyolult fegyverek miatt, hiszen így ezeket hosszabb ideig is lehet működtetni. A légierőnél sorkatonákkal ráadásul megoldhatatlan volt bizonyos eszközök kezelése. Mindennek függvényében az év második felétől tervezték az új struktúra kialakítását, így a parlament elé akarták terjeszteni az anyagot. 1993-ig a 121 ezer főnyi haderőt 90 ezresre akarták csökkenteni. A következő év elejére a konk-rét fejlesztési programokat tervezték kidolgozni, különösen a légvédelem és a légierő területén. 1995-ig minőségi fejlesztéssel nem számoltak. 1992-ben az 1991-es költség-vetés értékének a reálértékére volt szükségük az átcsoportosításhoz.²⁹¹

²⁹¹ OHB 1991. április 17. <http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500574.xml&dvs=>

Borsits László a következőket emelte ki mindezzel kapcsolatban. Az elmúlt 10 esztendőben nem volt olyan költségvetése a haderőnek, amely elfogadható lett volna. Az előző években az elhasznált eszközöket sem pótolták vissza, nemhogy újakat szereztek volna be. „Így gyakorlatilag azt tudom jelenteni és elmondani, hogy a ma-gyar honvédség felélte már nemcsak a tartalékait, hanem bizonyos területeken azon túl is ment, ami a háborús harcértékét is veszélyezteti. Úgy ítéljük meg, hogy a jövő-ben ez az út tovább nem járható, mert gyakorlatilag nincs mit felélnünk, tartalékaink zömét a tavalyi esztendőben már beforgattuk a fenntartási kiadásaink finanszírozá-sára.” Ugyanakkor kiemelte, hogy az MH-t összehasonlítva a szomszédos országok haderejével, Ausztria kivételével 1:3 az arány oda, és ez a jövőben a fegyverzeti korlátozásokkal is csupán kb. 1:2-re fog változni.²⁹² Az MH vezetésére két variációt dolgoztak ki, az egyik szerint a Vezérkar, a másik szerint az MH Parancsnokság lenne a legfőbb irányító szerv. Alsóbb szinten ugyanakkor területvédelmi dandárok létrehozását tervezték. „Ezek a békében nem élő, mozgósításkor rövid időn belül felállításra kerülő alakulatok helyhez kötötten a megalakítási helyük körzetében alapvetően irányok lezárását szolgálják. Jelenleg ilyen alakulataink nincsenek, ki-alakításuk csak hosszabb távon, a feltételek megteremtésével párhuzamosan törté-nhet, ami az elképzeléseink szerint az 1995-ös év körül fejeződhetne be.” Ezek olyan fegyverzetet kapnának, amely a bécsi egyezményt nem érinti.²⁹³

Ugyanakkor hadtesterővel 60–70 km-es sávokban tervezték az ország védelmét megoldani, bár a határszakaszok hossza nem éppen Magyarországnak kedvezett: „(...) hogyha három hadtestet alkalmazunk első lépcsőben, ez mintegy kétszáz kilo-méteres, ha két hadtestet alkalmazunk első lépcsőben, ez mintegy százhusz-százhar-minc kilométeres terepszakaszra elegendő; és ott egészen jobbra bemutattuk, hogy környezetünkben az egyes országokkal milyen határszakaszokkal rendelkezünk: ha Jugoszláviát veszem, több mint hatszáz kilométer, délkeleti irányban Romániával négyszáz kilométer, és északi szomszédunkkal is több mint négyszáz kilométeres

1513090023078~624&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. december 12.) Meghívtak: Annus Antal altábornagy, Borsits László altábornagy, Keczer Imre vezérőrnagy, Fehér József ezredes, Bíró József vezérőrnagy, Janza Károly vezérőrnagy, Vad György ezredes, Deák János vezérőrnagy, Kondor Lajos vezérőrnagy, Bárd Károly (IM), Lakatos Józsefné (Szociális bizottság).

²⁹² A nemzetközi szerződések más források szerint is pozitívak voltak ilyen szempontból. (HM KI 1/55/25/1378/23. HM Kabinet 1991. február 24-i ülés)

²⁹³ OHB 1991. április 17. <http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500574.xml&dvs=> 1513090023078~624&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. december 12.)

a határszakasz. Így talán egy kicsit sikerül érzékeltetni, hogy az erő- és eszközmenyiség ilyen esetben hogy szükségeltetik.” A haderő méretét a következő szempontból értékelte megfelelőnek: „Megítélésünk szerint, rövidtávon mindenképpen, a Magyar Köztársaságnak fegyveres konfliktus esetén legalább ilyen nagyságrendű és összetételű haderőre van szüksége. Ez a haderő még a háborús nagyságrendjével, de különösen a béke haderejével, figyelembe véve a környező országok haderejének nagyságát, mint már szóltam róla, hangsúlyozottan szeretném ismételtelen jelteni, nem keltheti a fenyegetettség érzését. Ugyanakkor úgy érezzük, hogy a szomszédos országok részéről sem vetődhet ez fel.” Az összhaderőn belül a békében jól feltöltött csapatok kialakítását tartották fontosnak, nyilván a gyorsabb mozgósíthatóság érdekében. Első kategóriájú szárazföldi és légvédelmi erők a következő településeken működtek volna: Debrecen, Hódmezővásárhely, Szombathely, Szolnok, Eger, Pécs, Győr. Ugyanakkor 24 500 fő volt ekkor a hivatalos állomány, de ezt is csökkenteni kellett életkori, képzettségi okokból adódóan, ráadásul a tisztek sem mindig ott voltak nagy számban, ahol éppen szükség lett volna rájuk. A pályaelhagyás is jelentős mértéket öltött köreikben, a korábbi 15 hónapban 5300 fő távozott az állományból.²⁹⁴

A bizottságban igen éles vita bontakozott ki ezt követően. Borz Miklós (FKGP) Henry Kissingert idézte, „(...) aki azt mondta, hogy az az állam, amelyik fel van készülve a háborúra, az kevésbé van veszélyeztetve, mint az, aki nincs felkészülve és a felkészületlenségével ingerli a potenciális, a lehetséges ellenfelét.” A veszélyeztetettség érzése Horváth Lajos (MDF) hozzászólásában is megjelent: „(...) van egy összeomló, összeomlásban lévő Szovjetunió, van egy kiválásáért harcoló Szlovákia, amelynek azonban nagyon kicsi az ereje, a hátában ott van a velünk szimpatizáns Lengyelország, és Csehország sem támogatná semmiféle agresszív szándékát, tehát feltehetően teljesen ártalmatlan, bármilyen nagy hangon is kiabálnak időnként, éppen a magyarok ellen. Nyilvánvalóan Csehország, Ausztria szintén nincsenek jó [rossz - kiegészítés a szerzőtől] szándékkal. Nem lehet tudni, mi történik Horvátország és Szerbia között. Ezek közül a horvátok inkább szimpatizálnak velünk, mint a szerbek. Ezek szerintem külpolitikai tények, amiket soha nem szabad, hogy kiengegyünk innen magunk közül, de politikusok, katonák ezt meg kell tudják beszélni egymás között. És van Románia, amelyikről nem tudjuk, hogy befejezte-e a forradalmát vagy nem, és nem tudjuk, hogy milyen irányban kívánnak a következő években lépni. Tehát ezeket mint kockázatot, mint bizonytalansági tényezőt lehet kezelni. Szlovákia valószínűleg nem lesz kockázat Magyarországra irányában, Ausztria sem, a Szovjetunió akár lesz, akár nem, nem tudunk vele mit kezdeni. De hogy Szerbia és Románia kockázat – azt tudjuk.” Így a légi fölény kialakítását fontosnak vélte, mivel

ezzel a potenciális ellenség hágóit is lehet rombolni. Határőrséget a honvédségbe kellett volna szerinte integrálni.²⁹⁵

Szabó Miklós (SZDSZ) a haderő Kormány alá történő rendelkezését nem helyezte. Így az MHP fenntartását javasolta. Horváth Lajossal a légierő fejlesztésében egyetértett, kiemelte, hogy a meglévő 85 repülőgép helyett akár 180 is lehetne. Koszó Péter (MDF) a légierő- és a rakétafejlesztést támogatta. Kiemelte, hogy az iraki háborúban néhány harci gép és helikopter a harckocsikra és a tüzérségi eszközökre jelentős csapást tudott mérni. Borists László kiemelte, hogy a 180 db repülőgép vásárlása 370–400 Mrd Ft-ba kerülne. Kéri Kálmán (MDF) a doktrína kidolgozását a következők miatt tartotta lényegesnek: „Visszatérek a múltra. 1931-ig volt nekünk is egy gyönyörű szavú katonai doktrínánk. Hát ez valami csodálatos dolog volt. Megmondom, hogy mi mit láttunk benne. Felhőtologatást! Mert miről is szólt? Milyen hadseregre, honvédségre van szükségünk, hogy a hazánkat megvédjük. Persze, ez gyönyörű volt, gyönyörű hadrend, minden csoda, csak hiányzott hozzá az eszköz. De ki volt dolgozva. Hát végre, amikor az ellenőrzés megszűnt, aztán lassan a Kisantant is gyengült, jött minden esztendőben az úgynevezett emlékirat. Nem felhőtologatás már, hanem konkrétum.” A katonai és politikai helyzetet ugyanakkor fenyegetőnek látta: „És van egy pont, amikor azt kell mondjam, sajnálom kell, hogy nincsen Varsói Szerződés. Miért? Mert addig azért volt itt valami erő, ami iparkodott itt rendet teremteni. Bár meggyőződésem, hogyha valaki megtámadott volna minket – mindegy, hogy melyik irányból –, a Vörös Hadsereg egységei a laktanyáikban maradtak volna, és hagyták volna, hogy fejlődjön ki csak minden magától úgy, ahogy megy, majd a végén meglátjuk, hogy mi történik. Tehát nem nagyon lehetett segítségre számítani. De most még kevésbé! Úgy, ahogy destabilizálódik egy helyzet, és ez bármelyik szomszédnál bekövetkezhet. Azt nem lehet megakadályozni, hogy nem a hadsereg, hanem bandák, vagy – hogy úgy mondjam – hazafias társulatok végre átérzik azt, hogy nincs itt már semmi korlátozó erő. Azt tehetnek, amit akarnak. Nos, hát velünk szemben sokat megtehetnek.” A megoldást a következőben látta: „Ez a segítség pedig nem lehet más, mint igenis, a diplomácia.” A haderő belföldön történő bevetését nem javasolta.²⁹⁶

Kondor Lajos vezérőrnagy a felderítés fontosságát, a gyorsreagálású egységek kialakítását és csapásmérő légierő felállítását tartotta fontosnak a védelem szempontjából. Annus Antal a harckocsik számával kapcsolatban kiemelte, hogy a Bécsi tárgyalásoknak megfelelően 1425-ről 835-re kell csökkenteni. Ugyanakkor kihangsúlyozta, hogy a környezetünkben lévő, délkeleti szomszédunknak – itt nyilván Romániára gondolt – 4200-ról kell körülbelül 1500-ra, Csehszlovákiának 4500 harc-

²⁹⁴ Uo.

²⁹⁵ Uo.

²⁹⁶ Uo.

kocsiról 1475-re. Ugyanakkor mintegy 50 ezer főnyi területvédelmi dandárt terveztek 1995-ig felállítani. A magyar alakulatok mozgósítása a következő volt: 1. mozgósítás nélküli, 2. 24 órás, 3. 10–12 napos. Ezen az ülésen sem született végleges megállapodás a doktrínával kapcsolatban.²⁹⁷ A pontos adatokat, erőviszonyokat a lenti táblázatok mutatják. A bécsi, Magyarországra eső limit a következő volt: 840 db 100 mm feletti tüzérszükséglet, 835 db harckocsi, 1700 db páncélozott szállító harcjármű, 180 db repülőgép és 108 db harci helikopter.²⁹⁸

A szomszédos államok haderejének fontosabb adatai, 1991.

Ország	Békelétszám	Háborús	Lakosság %-ában Béke/Háború	Terv 95-ig	Terv: 1995–2000
Ausztria	55 ezer	242 ezer	0,7/3,1	200 ezer	150 ezer
Cseh és Szlovák	190 ezer	485 ezer	1,2/3,1	135–140 ezer	90–100 ezer
Jugoszlávia	180 ezer	690 ezer + 1,5 millió fő a területvédelemben	0,75/2,8/6,25	Csökkenés?	Csökkenés?
Szovjetunió	3,76 millió	9,36 millió	1,32/3,3	-	3–3,2 millió
Románia	171 ezer	749 ezer	0,7/3,1	-	-

Szomszédos államok haditechnikája (db), 1991.

Állam	Rakéta	Tü. eszköz	Pct. eszköz	Tank	Pc. száll harcjármű	Légv. eszköz	Repülő	Helikopter
Cseh és Szlovák	74	3674	816	4252	5397	825	574	190
Románia	50	4025	1190	3200	3500	560	546	216
Jugo.	4	8697	6000	1900	1100	4466	745	328
Ausztria	-	949	952	170	460	612	106	80
MK	66	1727+230	1024	1425+590	1871	691	103	122

²⁹⁷ Uo.

²⁹⁸ HM KI 1/55/23/1378/23. Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet, 1991. március 26-i ülés

A bécsi szerződést követően várható fegyverzet száma a térségben, 1991.

Ország	Harckocsi	PSZH	Tüzérség	Repülő	Helikopter
Románia	1375 (+540)	2100 (+400)	1475 (+635)	430 (+250)	120 (+12)
Cseh és Szlo.	1435 (+600)	2050 (+350)	1150 (+310)	345 (+165)	75 (-33)
Jugo	1400–1500 (+665)	1500–1600 (-100)	5–6000 (+5160)	400–450 (+270)	150–200 (+92)
Szovjet.	13 150	20 000	13 175	5150	1500
Ausztria	150–200 (-635)	400–500 (-1200)	1300–1500 (+660)	40–50 (-130)	20–30 (-78)
Bulgária	1475	2000	1750 (100 mm feletti)	235	67
Lengyel.	1730	2150	1610	460	130
MK	835	1700	840	180	108

(Jugoszlávia és Ausztria nem írta alá a bécsi szerződést. A szovjet adatok az európai területre vonatkoztak, a zárójelben feltüntetett számok a magyar fegyverzet mennyiségétől való eltérést mutatják.)²⁹⁹

A fenti adatok érdekessége, hogy Jugoszlávia a védelmet szolgáló eszközök fejlesztésére helyezte leginkább a hangsúlyt, hadereje a legjelentősebb volt a térségben, ugyanakkor Csehszlovákia hadi eszközeinek a megfelelése esetén is Szlovákia jelentős erőt képviselhetett volna. Látható, hogy Magyarország volt a VSZ „leggyengébb láncszeme”, ami nem csupán az ország méretének, hanem egyrészt annak is köszönhető volt, hogy az ’56-os forradalmat követően teljesen újjá kellett építeni a haderőt és ez éveket vett igénybe, így hátrányba került, másrészt a viszonylagos jólétet a Kádár-érában nyilvánvalóan a hadi kiadások alacsonyabb szinten tartásával lehetett biztosítani.

1991. május 9-én a HM Kollégium a korábbiak alapján foglalkozott ismét ekkor már a nemzetbiztonsági szempontokkal és a katonai-technikai elképzelésekkel kibővített alapelvek tárgyalásával. A békés konfliktusrendezést kiemelten fontosnak vélték. A rugalmas reagálás elve ekkor és itt úgy érvényesült, hogy a válaszlépések álljanak arányban a veszélyeztetettséggel, lehetővé téve így a békés rendezést. Megállapították, hogy a Magyar Honvédség főbb ismérvei nincsenek összhangban a hon-

²⁹⁹ Uo.

védelmi alapelvekkel, mert hatékony védelmi hadműveletek megvívására vonatkozó alkalmasság követelményeitől a védelmi képességet illetően elmaradnak, a támadó jelleget illetően pedig meghaladják azokat. A békehadrend túl magas volt, de a takarékosági intézkedések olyan folyamatokat indítottak be, „(...) amelyek belátható időn belül alaprendeltetéséből eredő feladatainak ellátására alkalmatlanná tehetik a Honvédséget.” A harcoló alakulatok meghagyását tervezték, a kiképzés és a vezetés racionalizálását. Továbbra is három katonai kerület létrehozását javasolták Tata, Kaposvár és Cegléd központtal. A dokumentum egyébként a korábbival nagyrészt megegyezett, ennek alapján készült egy határozattervezet a Kormánynak.³⁰⁰

Ezt követően került sor az 1991. május 29-i OHB-ülésre, amely szintén a védelmi doktrína kialakításával foglalkozott, a Külügyminisztérium államtitkárát, Katona Tamást hívták meg. Nyilvánvalóan a honvédelmi és a biztonságpolitikai elvek szinkronba hozása volt a cél. Katona beszédének elején a saját tárcája fontosságát hangsúlyozta e kérdésben: „Az ország biztonságának védelmét már az utóbbi időkben is sokkal inkább az diplomácia szolgálta és kellett, hogy szolgálja, mint a katonai elretentés. Megítélésünk szerint egy ország biztonságpolitikai koncepciójának kidolgozása végképp nem tekinthető katonai kérdésnek, még akkor is, ha azt a tiszteletlen mondást nem mindenki osztja, hogy a biztonságpolitika túlzottan komoly dolog ahhoz, hogy katonákra lehessen bízni. Ezért is szükséges, hogy a biztonságpolitikát – melynek rendkívül sok összetevője van – a politika és nem a katonai szakterületek felől közelítsük meg. Sokkal több összetevője van e biztonságpolitikának, mint pusztán a katonai.” Bár voltak effajta jellegű szovjet igények, és többekben fel is merült, de Katona sem tartotta reálisnak a NATO feloszlását, és azt sem, hogy az ország belátható időn belül NATO-tag lehessen, de a kapcsolatok kialakítását a korábban ellenségesnek tartott katonai tömbbel lényegesnek vélte. A Szovjetuniót ő is kényes területnek tartotta, hiszen egy esetleges ottani visszarendeződés megváltoztatná a magyar biztonságpolitikai viszonyokat, hasonlóan Jugoszlávia helyzetét is rossznak értékelte. A stabil politikai és jogi hátteret a befektetések szempontjából lényeges momentumként emelte ki. A keleti államokból létrejövő, a NATO és a Szovjetunió közötti pufferezóna kialakítását sem tartotta volna szerencsésnek, mert ez a Nyugattól való elszigetelődéshez vezethetne. Megemlítette, hogy a szovjetek azzal zsarolták a nyugatra lévő államokat, ha nem kapnak pénzt, átengedik azokat az embereket, akik ott szeretnének letelepedni. A Szovjetunióban kirobbanó polgárháború rémképét reálisnak, de túlzónak tartotta. A keleti és nyugati államokkal való kölcsönös, bilaterális szerződések létrehozását vélte biztonságpolitikai szempontból

³⁰⁰ HM KI 1/55/23/1378/23. HM Kollégium 1991. május 9-i ülés. Előterjesztés-tervezet a kormányhoz az MK honvédelmének alapelveiről és az MH-ról.

járható útnak. Nem tartotta jónak, hogy a magyar–szovjet alapszerződés biztonságpolitikát érintő passzusában ekkor még nem sikerült megállapodni. A széthulló birodalom diplomáciáját a következőképpen jellemezte: „Szemmel látható, hogy a Szovjetunió rettenetes belső nehézségei miatt a szovjet politika elvesztette külpolitikai koncepcióját. Minden figyelme befelé fordul, és a külpolitikában csak a régi reflexei mutatkoznak meg.” A V-3 mellett más, kisebb volumenű szerződések létrehozását is lényegesnek tartotta, akárcsak az EBEÉ-vel való kapcsolatokat. Az EK és a Szovjetunió közös törekvéseit a következőképpen jellemezte: „Nyilvánvaló ugyanis, hogy az Európai Közösség ha most szorosabbra fűzi a kötelekeit, kénytelen – egyre fokozódó eredménnyel – közös külpolitikával foglalkozni és elkerülhetetlen lesz, hogy az Európai Közösségnek biztonságpolitikai vetülete, dimenziója is legyen. Azt hiszem, ez a kiszámíthatatlan biztonságpolitikai vetület az egyik ok, ami miatt a Szovjetunió annyira ragaszkodik ezekben az alapszerződésekben ahhoz a kitételhez, hogy „ne légy olyan szövetség tagja, amelyik nekem nem tetszik”, így ha aláírunk egy ilyen szerződést, ezzel a szerződéssel – érvénytartamának idejére – biztosan kizárjuk magunkat az Európai Közösségből. Nemcsak a magyar politikának, hanem a térség országai politikájának – legalább is a csehszlováknak és a lengyelnek – ez az elsőszámú célkitűzése. Ilyen szerződés számunkra elfogadhatatlan.” A VSZ létét és megszűnését így látta: „Nyilvánvaló, hogy ez a háromfokozatú biztonság az, amelyik együttesen pótolhatja a megszűnt Varsói Szerződést. Ezért, tegyük hozzá – ne hullassunk könnyeket, mert a Varsói Szerződés léte hallatlan veszélyforrásokat jelentett politikailag, gazdaságilag, környezetileg és emberi jogilag. Természetes, hogy a magyar biztonságpolitikának és a magyar törvénykezésnek Európa-komformossá kell válnia.” Így Magyarországnak egyfajta gazdasági ugródeszka szerepet szántak a Szovjetunió irányába. Egy Romániával való szerződés megkötését lényegesnek tartotta.³⁰¹

Elsőnek a biztonságpolitika, majd a haderőreform kidolgozását szorgalmazta. Fontosnak tekintette a HM és a haderő szétválasztását is. A felvázolt külpolitikai helyzetben a haderővel és a biztonságpolitikával kapcsolatban a következő elképzelések körvonalazódtak a külügyben. „Nyilvánvaló, hogy ennek védelmi jellegűnek kell lenni – az ország mérete, anyagi erőforrásai, véges volta is erre kötelez bennünket, de a politikai szándékaink is erre köteleznek bennünket. Ennek azonban kell, hogy legyen valamilyen visszatartó ereje, hogy még egy erősebb ellenfél is azért gondolja meg ezt, mert olyan veszteségeket szenved, amit oktalanság vállalnia. Többre aligha

³⁰¹ OHB 1991. május 29. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489357.xml&dvs=1514380014205~360&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. december 27.)

tudunk vállalkozni, és többre aligha szükséges vállalkozni. Nyilvánvaló, hogy olyan haderőre van szükségünk, amelyik egy válságos helyzet esetén stabilizáló jellegű a pusztán léténél fogva, olyan, amelyet méreteinél fogva nem tekintenek a szomszédok fenyegetőnek. Ezt a Magyar Honvédséget ugyan nehéz lenne különösebben fenyegetőnek tekinteni, de ahogy mondtam, a gazdasági racionalitásra való törekvés és a pénzügyi lehetőségeink is erre köteleznek bennünket.” Mindezek a gondolatok szinkronban voltak a katonai és politikai vezetés szándékaival.³⁰²

A haderő szervezetével kapcsolatban ő is részben hivatásos, részben sorállományú, területvédelmi erő kialakítását javasolta. A Külügyminisztérium a kereteket akarta csak megadni, a haderő vezetésének a feladata volt ezek tartalommal való megtöltése. A menekülthullám kezelését is adott esetben a hadsereg feladatának tekintette, de a karhatalmi feladatok ellátását részükről nem tartotta szerencsésnek. A HM polgárvá történő átszervezését, a HM, az MHP és Magyar Honvédség Vezérkara (MHVK) hármasságának bonyolultságát emelte ki. Ugyanakkor tartott attól, hogy nem haderőreform fog megvalósulni, hanem ehelyett a régi struktúra továbbélése. 1996 és 1998 között látta reálisnak az EK-tagság elérését.³⁰³

Kondor Lajos vezérőrnagy a Honvédelmi Minisztérium részéről kihangsúlyozta, hogy a külügyi irányvonalhoz igyekeznek igazítani a haderővel kapcsolatos elképzeléseket, ugyanakkor kiemelte, hogy struktúraváltoztatásra, kisebb, ésszerűbben csoportosított és koncentrált hadseregre és felkészülési, készségi rendszerre van szükség, mivel a jelenlegi működésképtelen és feleslegesen emészt fel a pénzt. Ez egy struktúraváltás, a haderőreform azonban teljesen más műfaj, mivel ez korszerűbb fegyverzet rendszerezését is jelenti egyben.³⁰⁴

1991. június 13-án az OHB-ban folytatódott a vita a biztonságpolitikai koncepció témájában. Mivel a Külügyminisztérium késlekedett ennek véglegesítésében, így Borsits László arra hívta fel a figyelmet, hogy néhány kérdésben felsőbb jóváhagyás nélkül ne döntsenek. A hadsereg vezetésének a békelétszám kialakítása, a diszlokáció megváltoztatása, a vezetési modell kialakítása és a hivatásos állomány tájékoztatása volt lényeges, 1991-re 121 ezer, 1992-re 100 ezer fős költségvetési létszámot terveztek kialakítani, így az év második felére el kellett kezdeniük a létszámcsökkentést, és a behívandókat időben értesíteniük kellett. A következő év elejére tervezték átalakítani a felsőbb szintű parancsnokságok törzseit, ugyanakkor a jog- és hatáskörüket is ki akarták dolgozni. Hosszabb távon az 1991–1994 közötti feladatokat is megha-

tározták, a katonai és politikai vezetés előtt volt a döntés minderről, ugyanakkor 1994–1995-ben tervezték az MH korszerűsítését megoldani.³⁰⁵

Gyuricza Béla, az 5. Hadsereg, majd az abból kialakított Szárazföldi Csapatok parancsnoka ugyanakkor nehezményezte, hogy ezzel a haditechnikával és személyi állománnyal kell a katasztrófavédelmet és adott esetben az ország védelmét megoldani. Kiemelte, hogy az 5. hadseregnek 16 ezer fővel csökkent a békelétszáma, 48 helyőrségben 150 objektumot őriztek, ami saját volt, és ezek mellett a korábban ott állomásozó szovjet alakulatok és a Munkásőrség volt objektumait is. Megemlítette azt is, hogy II. János Pál pápa látogatása óriási terhet jelentett az MH-nak, hiszen így a leszerelési és a bevonulási időszakban az állomány leterheltsége kritikus volt. Súlyos problémának tartotta, hogy 1991 januárjától mintegy 500 fő hivatásos katona szerelt le, mivel a bizonytalanság nyugtalanította őket, így akár a büntetés-végrehajtáshoz is elmentek dolgozni.³⁰⁶

Borsits László a tiszti és tiszthelyettesi létszámmal kapcsolatban kiemelte, hogy 1993-ra összesen 29 ezer főre tervezték az állományukat, de már ekkor is csak 25 500-an voltak. Az állomány átvezénylésénél a házastársak munkahelyváltása is problémát jelentett, így különböző mértékű pótlékokat fizettek nekik. A diszlokáció átalakítása során összesen 30–35%-os létszámcsökkenéssel számoltak, ugyanakkor az objektumok őrzése is jelentős költséggel járt. Decemberig tervezték az 5. hadsereget megtartani, az újévtől szárazföldi csapatok parancsnoksága néven továbbműködtetni, M estén ebből a tábori hadsereg-parancsnokság alakult volna meg, és egy területvédelmi parancsnoksággá alakult volna át. A szolgálati feladatokhoz kellő létszám kétszeresét több helyen alig érte el az állomány, ami problémát jelentett, többen voltak gyengélkedőn stb. Az új haderőnél 30–40 ezer fős teljes feltöltöttségű erővel számoltak, és három katonai körzettel, amely a kiképzéssel foglalkozik.³⁰⁷

1991. július 2-án a Külügyminisztérium által készített biztonságpolitikai elképzeléseket vitatták meg a HM-ben. A képlékeny politikai helyzet miatt 3–5 éves időszakra készítették csupán a tervet. A fogalmat a következőképpen definiálták: „A biztonságpolitika az állam biztonságának garantálására szolgáló eszközök komplex rendszere (...)” A külpolitikát a biztonságpolitika alakítójának tekintették. A korábbi szovjet expanzív biztonságpolitikát nem tartották racionálisnak, a világban

³⁰² Uo.

³⁰³ Uo.

³⁰⁴ Uo.

³⁰⁵ OHB 1991. június 13. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489365.xml&dvs=1514884875591~714&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. december 27.)

³⁰⁶ Uo.

³⁰⁷ Uo.

folyó átalakulásokat pozitívnak értékelték. Míg a Nyugatot stabilnak, a VSZ egykori országainak létét több esetben instabilnak jellemezték. A NATO szerepe és a nyugati szervezetekhez való csatlakozási szándék csökkentette az egyes államok agresszióját. A legkockázatosabbnak a Szovjetunió felbomlását tekintették, különösen a konzervatív katonai körök rosszallásától tartottak. Az ország belső felbomlását vélték a legveszélyesebbnek, a visszarendeződéstől, az esetleges erőszakos konfliktusok eszkalációjától féltek, és ezáltal a már megkötött szerződések be nem tartásától. Ebben az esetben a NATO korábbi elrettentő katonai politikájához való visszatérésével számoltak. A Szovjetunió laza államszövetséggé való szétbomlása esetén úgy vélték, hogy Oroszország a korábbi szerződéseit az utódállamokkal nehezen tudná betartatni. A szomszédok közül csak Ausztriát tekintették teljesen stabil államnak. Romániát és Jugoszláviát (Szlovéniát nem, Horvátországot pedig egy bizonyos mértékig) tartották a legkockázatosabbnak, egyrészt a nemzetiségi ellentétek, másrészt a demokratikus hagyományok hiánya miatt. „E két szomszédunkkal tehát a következő években állandó biztonsági kockázatot jelentő tényezőként kell számolnunk. Cseh-Szlovákia demokratikus történelmi hagyományainak viszonylag stabil gazdasági helyzetének köszönhetően jó eséllyel rendelkezik arra, hogy rövid időn belül volt esélye bekapcsolódni az európai integrációs folyamatba.” A kisebbségek helyzetének rendezését kiemelten lényegesnek tartották, ennek megoldatlansága hosszabb távon veszélyeztette az integrációt és a befektetési lehetőségeket. Az európai térség helyzetét a következőképpen látták: „A kontinensünk nyugati és keleti fele között meglévő gazdasági, civilizációs különbségek miatt hosszabb távon számolnunk kell a kelet–nyugati irányú migrációval, ami tömegessé válása esetén komolyan fenyegetné biztonságunkat. Egyes szomszédos államok belső helyzetének további romlása könnyen vezethet olyan menekültáradat megindulásához, amelynek kezelésére a jelenleg alkalmazott eszközökkel képtelenek lennénk.

A következő években mind erőteljesebb hatással lesznek kontinensünk biztonságára az Európán kívüli térségekből – mindenekelőtt a Földközi-tenger medencéjének államaiból és a Közel-Keletről – kiinduló fenyegetések. A terrorizmus, a szervezett bűnözés és a fejlett nyugati államok felé áramló illegális bevándorlók, az energiaárak politikai tényezők miatti instabilitása már ma is komoly kockázati tényezőt jelentenek számunkra.”³⁰⁸

Általános európai háborúval nem, de valamelyik szomszéd agressziójával számoltak, a következő formákban: 1. polgárháborús események során a határ átlépése, 2. „belső instabilitásból eredő pillanatnyi irracionális döntés” következtében, 3. hosszabb belső válság esetén szélsőséges erők hatalomra jutása. Ennek ellenére azt

pozitívnak tartották, hogy a különböző szerződések stb. hatásának következtében egy esetleges katonai készülődésről Magyarország még annak korai stádiumában értesülne. A VSZ-feladatokból eredően az ország védelmi képességei nem voltak megfelelőek, és korszerűtlen volt a haditechnikája, de ugyanez a potenciális elleneségekről is elmondható volt.³⁰⁹

A gazdasági biztonságot a katonai mellett kiemelten lényegesnek vélték, a legnagyobb veszélynek a gazdasági összeomlást tartották. Ennek elkerülése érdekében lényeges volt a gazdaság szerkezeti stb. átalakítása. A helyzetet a következőképpen jellemezték:

- „A volt KGST tagországok közötti gazdasági kapcsolatok gyakorlatilag összeomlottak, s ezek piaci alapokra helyezése egyelőre vontatottan halad. Csökkenetek, bizonytalanná váltak ezen államok nyersanyag és energiaszállításai. Nem alakultak ki az állami beavatkozás nélküli vállalatközi szálak kétséges a gazdasági egységek megbízhatósága és fizetőképessége.
- Magyarország gazdasági szerkezete még nem alkalmas a fejlett államok közötti, új típusú munkamegosztásba történő bekapcsolódásra, alacsony hatékonyságú és nem tud megfelelő ütemben igazodni a világgazdaságban végbemenő változásokhoz.
- Műszaki-tudományos téren stratégiai hátrányban vagyunk nemcsak a legfejlettebb, hanem az újonnan iparosodó országokkal szemben is.
- A kölcsönös függőség rendszerében, ahol az előrejelzés lehetősége ugyan megnőtt, de a láncreakciók veszélye nem csökkent, az egymást követő válságok egyes országokban, országcsoportokban, illetve egyes termékek piacán erőteljes hatást gyakorolhatnak gazdaságunkra.
- Negatívan befolyásolja pénzügyi helyzetünket, kapcsolatainkat a nemzetközivé vált adósságválság, amelynek átfogó rendezése kihívást jelent az adósok és a hitelezők számára egyaránt.
- Labilissá vált gazdasági helyzetünk csak korlátozott mértékben teszi lehetővé, hogy tartalékok képzésével felkészüljünk a külső hatások miatti gazdasági szükséghelyzetre.”³¹⁰

A katasztrofális környezetszennyezést is biztonságpolitikai veszélyforrásnak látták, akárcsak az emberi jogok sérelméből adódó esetleges destabilizáció lehetőségét valamely szomszédos államban. Ezen belül a kisebbségi jogok semmibe vételét különösen veszélyesnek vélték. A vízumkötelezettségek széles körű eltörlése, a szabad

³⁰⁹ Uo.

³¹⁰ Uo.

³⁰⁸ HM KI 1/55/25/1378/25. HM Kabinet, 1991. július 2.

mozgás stb. biztosítása olyan államokkal szemben, amelyekben sokan nyomorban éltek, szintén jelentős kockázati tényező volt. A jövővel kapcsolatos biztonságpolitikai elveket a következőképpen összegezték: „Magyarország saját biztonságáról önállóan, de nem egyedül, nem mások ellenében, hanem más államokkal egyetértésben kíván gondoskodni. Az új típusú biztonsági partnerségnek a kölcsönösség, az egyenlőség és az együttműködés elvére kell épülnie.” Így az ország a békés rendezés híve volt, de az esetlegesen létrejövő háborús fenyegetéssel szemben megfelelő honvédelmi erő fenntartását lényegesnek tartotta, ám tömegpusztító fegyverrel nem kívánt rendelkezni, és a Helsinki záróokmányt érvényesnek ismerte el. A biztonságpolitika feladatának elsősorban a diplomáciai tevékenységet tartották, hiszen a negatív gazdasági, katonai, környezeti veszélyek ellen az ország – erőforrásainak szűkössége miatt – keveset tehetett. Hosszabb távon egy kooperatív európai biztonsági struktúra kidolgozását javasolták. A politikai biztonság szempontjából az európai integráció folyamatának a felgyorsítása vált lényegessé. Így a Pentagonálé,³¹¹ továbbá a cseh–szlovák–lengyel–magyar kapcsolatok erősítése, Romániával, és a Szovjetunió nyugati részeivel történő együttműködés kialakítása, a Szovjetunióval biztonsági partnerség létesítése, a konfliktusok, ezen belül a magyar kisebbségek ügyének rendezése, a volt VSZ-államokkal kétoldalú biztonsági partnerség kialakítása. Továbbá az EK-val, és a NATO-val szerződéses kötése, az EK, Európa Tanács (ET), Nyugat-Európai Unió (NYEU), Európai Szabadkereskedelmi Társulás (EFTA), OECD-vel (Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet) esetében további kapcsolatok létesítése, a rajtuk keresztül történő érdekérvényesítési képesség, a kiemelt kérdésekben regionális egyeztetések folytatása szerepelt a külpolitika fő csapásirányai között.³¹²

A fentieknek megfelelően a honvédelemmel szemben a következő elvárások fogalmazódtak meg. 1. Visszatartó erővel bíró hadsereg. 2. Kizárólag védelemre kialakított legyen. 3. A szomszédos államok felé ne bírjon fenyegető erővel. 4. Összhangban legyen az ország pénzügyi lehetőségeivel. 5. A közvélemény számára elfogadható legyen. Az MH átalakítását a főleg „kapacitások” és eszközök leépítésével képzelték el úgy, hogy a hosszú távú fejlesztési lehetőségek ne sérüljenek. A HM, a BM a Külügyminisztérium (KÜM) és az NBH együttműködésének kidolgozását tartották lényegesnek a „(...) háborús szintet el nem érő erőszak és nem fegyveres fenyegetések ellen. Ezen területek közül legfontosabb egy esetleges menekülthullám ke-

zelése, a környezeti katasztrófák elhárítása, valamint a nemzetközi terrorizmus és a szervezett nemzetközi bűnözés elleni fellépés.” Emellett az ipari és természeti katasztrófák megelőzésére fontosnak tartották a magas szintű polgári védelem megszervezését.³¹³

A különböző fegyverzetkorlátozási fórumokon az ország kezdeményező szerepének megőrzése vált lényegessé. A NATO-val történő kapcsolat kialakításával azonban csínján kellett bánni, bár a Szovjetunióbeli esetleges visszarendeződés esetén biztonsági garanciákat kaphatott volna Magyarország a szervezettől, de a túl látványos kapcsolatépítés „(...) az elszigeteltség érzését erősítené a Szovjetunióban, növelve az irracionális cselekvés veszélyét. A szovjet félelmeket várhatóan csökkenti majd a NATO reformja, politikai szerepének előtérbe kerülése, integrálódása az EBEÉ folyamatba. Jelenleg széles körű és nagyfokú elkötelezettséget jelentő közvetlen biztonsági garanciákra Magyarország nem számíthat” – értékelték a helyzetet. A NATO a Szovjetunió biztonsági igényeit figyelembe véve nem akart ekkor még a térség ügyeibe beleszólni. A gazdasági biztonság terén az egyoldalú függés megszüntetését, a térség államaival történő infrastrukturális összeköttetés, a nemzetközi energetikai hálózatokba való bekapcsolódást, az energia- és nyersanyag-tartalékok képzését, jobb kialakítását tűzték ki célul. Rövidtávon az EFTA, hosszabb távon az Európai Közösségbe (EK), történő belépés és a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel történő további kapcsolatépítés volt a cél. Ugyanakkor az EK környezeti normáinak a bevezetése Magyarországon és a szomszédos államokban vált céljá, ezt az európai integrációs folyamat során Magyarország szorgalmazta feltételként kitűzni. A kisebbségi jogok kialakítása is lényeges célként jelent meg bel- és külföldön egyaránt.³¹⁴

Az új európai biztonsági struktúrát a következőképpen látták: az EBEÉ szerepét vélték abban az esetben a leglényegesebbnek, ha a Szovjetunióban nem következik be drasztikus visszarendeződés. Másrészt az Amerikai Egyesült Államokkal az európai hatalmaknak el kellett fogadtatnia, hogy vegyen részt az EBEÉ-folyamatban és a fegyverzetkorlátozó intézkedésekben. A szervezeten belül a Konfliktus Megelőző Központ továbbfejlesztése lényeges volt, ezen belül a résztvevő államok különböző vezetőinek a találkozási szintén. Az ENSZ szerepének az újbóli megnövelése is kulcskérdésnek számított. „Továbbra is meg kell őriznünk aktív, kezdeményező szerepünket az ENSZ leszerelési fórumain.” Az Atom–Biológiai–Vegyi (ABV) fegyverek, a ballisztikus rakéták leszerelése, és a fegyverkereskede-

³¹¹ Olaszország, Ausztria, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Magyarország együttműködése az EK-tagság érdekében is (utóbbi alól Olaszország kivételével.), továbbá a következő területeken: környezetvédelem, tudomány, energetika, KKV-szektor, informatika, távközlés, kultúra, közlekedésfejlesztés, idegenforgalom. (Új Szó, 1990. augusztus 2.)

³¹² HM KI 1/55/25/1378/25. HM Kabinet, 1991. július 2.

³¹³ Uo.

³¹⁴ Uo.

lem ellenőrzése is lényeges volt. Ugyanakkor a biztonságpolitikai koncepció éves felülvizsgálatát javasolták még a dokumentum készítői.³¹⁵

1991. július 2-án a honvédelmi alapelvek megvitatása és a biztonságpolitikai tervezet is napirendre került a HM-ben. Ebben megfogalmazták a kialakítandó új honvédelem feladatait és struktúráját a biztonságpolitikai elvekkel összefüggésben, ez a legutolsó verzióhoz képest lényegtelen módosításokat tartalmazott.³¹⁶ Az ülésen Kondor vezérőrnagy a két dokumentum további összehangolását tartotta lényegesnek. A haderő korszerűsítését nem vélte tervezhetőnek, mivel nem lehetett tudni, hogy az évtized közepére milyen technikai eszközöket fejlesztenek ki. A haderő százalékos fejlesztését azért vették ki az anyagból, mivel ezzel a bécsi delegáció kezét kötötték volna meg a tárgyalások során. A haderő nemzeti hagyományainak hangsúlyozása, belső átalakítása viszont belekerült. *„Elmaradt a haderőnemi tagozódásnak a megfogalmazása. A logikája ennek, hogy az »Alapelvekbe« ne kerüljön be, hogy alapvetően a nyugati katonai struktúrák és elképzelések felé közelítünk.”* Többben problémának tartották a biztonságpolitikai elképzelés nem megfelelő kidolgozottságát, és a BM-mel való nézetkülönbséget a határőrséggel kapcsolatban. A honvédelmi alapelveket a biztonságpolitikai elfogadását követő kormányülésen kellett előterjeszteni.³¹⁷

1991. november 6-án a külügyi bizottsággal együtt tartott az OHB ülést, Raffay Ernő a HM, és Katona Tamás a Külügyminisztérium részéről volt a két előadó, Horn Gyula pedig elnökölt. Katona lényegesnek tartotta a biztonságpolitikai koncepció nyilvánosságra hozatalát, hogy így elejét vegyék annak, hogy bármit is belemagarázzanak az ország külpolitikájába. A veszélyforrások megnevezése esetén ugyanakkor nem lehet nyíltan megnevezni az adott országokat stb., emelte ki beszédében. A katonaság mellett a diplomácia feladata lett a béke fenntartása. A három Szlovákiában lévő, korszerűtlen atomerőművel is számolni kellett, amikor a biztonságpolitikáról beszélnek. Ugyanakkor ENSZ-megfigyelőket kértek a magyar–jugoszláv határra. Az etnikai érvekkel óvatosan kellett bánni, mert ez több országban polgárháborúhoz vezetett. Egy ideiglenes korszakról beszélt, amely a közeljövőben lesz, és fel kell rá készülni, ennek során a legfőbb célnak a nyugati rendszerekbe történő integrálódást tartotta. Beszédében a NATO-tagság technikai és egyéb követelményeit részletezte. A fentiek tükrében a térségbeli államokkal kialakítandó kétoldalú szerződéseket vélte lényegesnek, ezek mellett a nyugati államokkal való szerződések létét – nem csak Magyarország esetén – fontosnak tartotta. Ezen szövetségek rend-

szérét egyfajta szövethez hasonlította. Az előbbieket mellett a nemzetközi regionális szerződések megkötése volt még lényeges. Az Alpok–Adria, a Kárpát–Tisza együttműködést is fontosnak vélte. Utóbbit csak ő nevezte így, ez Magyarország északkeleti, a kárpátaljai, a kelet-szlovákiai és az északnyugat-romániai terület tervezett együttműködése volt. Természetesen az EK Biztonságpolitikai és Együttműködési Értekezlete is lényeges szerepet játszott, a NATO-ról nem is beszélve. A jugoszláviai háborút ugyanakkor nagy problémának vélte.³¹⁸

Raffay Ernő tájékoztatást adott arról, hogy a Honvédelmi törvény, szolgálati szabályzat, tiszti szabályzat, szolgálati törvény készülöben voltak, ekkor ezek hiányoztak egy védelmi koncepció kimunkálásához. Ismertette a honvédelmi alapelvek főbb pontjait. A védelmet tartotta kiemelten fontosnak, összesen 36–40 pontban tartotta érdemesnek megfogalmazni a védelmi doktrínát, a következő témakörökben: a diszlokáció, harckészültség, mozgósítási készenlét, felkészítés, a hadműveletek alkalmazása, a haderő vezetése. A modernizációt 1993-tól lényegesnek tartotta elindítani.

Kéri Kálmán kifejtette, hogy előre fel kell készülni délen akár a menekültáradatra is, az ellentétek miatt elhúzódó háborúra kellett számítani. Horváth Lajos szerint a dokumentumban a helsinki záróokmányt alapként kell elfogadni, a szomszédban élő magyarság ügyeit csak az adott állammal kell rendezni, mellesleg hatpárti megállapodást javasolt abban a kérdésben, hogy melyik évben mit fejlesszenek a haderőnél, több önkorlátozást a dokumentumban nem tartott jónak.

Balogh György (FKGP) a NATO-val való együttműködés deklarálását tartotta lényegesnek, különösen a fegyverszállítás és az esetleges embargó feloldása terén. Fejlesztési terv kidolgozását is jónak tartotta. Kovács László (MSZP) nem értett egyet azzal, hogy túlságosan megköti mindez az ország kezét, ugyanis nyilvánvalóan egyértelműen kell fogalmazni a szomszédok felé. Nagy András (SZDSZ) az Öbölháborút hozta fel példaként arra, hogy ne vegyék bele a dokumentumba nagyon szigorúan azt, hogy nem segítenek más országoknak. Szabó Miklós (SZDSZ) a fegyverkezési program kidolgozását javasolta, túlságosan általánosnak tartotta a dokumentumot. Az EK-tagság szempontjából 8–9 évet tartott reálisnak, az EBEE-re való túlzott támaszkodást azért nem látta helyesnek, mert ezt a szervezetet nem kapcsolták bele a délszláv válság rendezésébe. Meiszter Dávid helyettes államtitkár kiemelte, hogy az évtized végére tervezik a profi haderő kialakítását, de már az évti-

³¹⁵ Uo.

³¹⁶ Uo.

³¹⁷ HM KI 1/55/25/1378/25. HM Kabinet, 1991. július 2., jegyzőkönyv

³¹⁸ OHB 1991. november 6. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489379.xml&vs=1535032004483~83&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2018. augusztus 23.)

zed közepére a gyorsreagálású alakulatoknál kizárólag hivatásos állomány rendszeresítését, emellett területvédelmi és keretalakulatok kialakítása a cél.³¹⁹

A Kormány 1991. november 7-én fogadta el az MK Honvédelmi alapelveiről szóló dokumentumot. Ez a korábbiak alapján az együttműködés, visszatartás és védelem elveit, továbbá a békés megoldás elsőbbségét hangsúlyozta. A háborút csak legvégső megoldásnak tekintették. Felsorolták az MK biztonságára ható külső tényezőket, konkrét államokat meg nem nevezve. Háromfajta konfliktushelyzetet különítettek el, leírták a honvédelem rendszerét is, továbbá a fegyveres erőkre vonatkozó főbb követelményeket, a békeidőben történő felkészülést. A haderőfejlesztést is részletezték. Az országgyűlési határozatnak történő előterjesztést Für Lajos tette meg a parlamentben.³²⁰ Az Országgyűlés sem 1991-ben sem a következő esztendőben nem fogadott el ilyen határozatot.³²¹ 1993. április 14-én az Országgyűlés is elfogadta a 27. sz. határozatával a tárgyalta dokumentumot, december 7-én pedig az új Honvédelmi törvényt.³²²

Az előzmények tárgyalását követően érdemes részletesebben is megvizsgálni, hogy az állami struktúrába hogyan ágyazódott be a Magyar Honvédség az átmenet során és azt követően.

VIII. AZ MN ÉS AZ MH HELYE AZ ÚJ ÁLLAMI STRUKTÚRÁBAN

Köztársasági Elnök, Katonai Iroda

A köztársasági elnök mint a haderő főparancsnoka mellett felállították a Katonai Irodát, amelynek vezetője tájékozódott az MH fontosabb ügyeiben, és erről informálta az államfőt. Az iroda élére 1990. augusztus 3-i hatállyal dr. Pick Róbert alezredest nevezték ki, szárnysegédnek pedig: Zólomy László vezérőrnagyot, Horváth János ezredest, Réti János ezredest és Válóczy István ezredest.³²³

1992. február elejéig az MHP szervezetében működött a köztársasági elnök Katonai Irodája, ezt követően közvetlen az államfő alárendeltségébe került. Az átszervezés a köztársasági elnök megkeresésére a honvédelmi miniszter egyetértésével történt, az itt dolgozók az MH Személyügyi Főnökség állományának személyi tartálékába kerültek, tevékenységüket vezénylés alapján végezték. Öt tábornok és tisz, két tiszthelyettes és egy sorállományú katona alkotta az állományt. Az átalakított szerv SZMSZ-ét az államfő hagyta jóvá, költségvetése az MHP-tól elkülönült. A polgári állomány költségeit a Köztársasági Elnöki Hivatalnál számolták el. Az elhelyezést ideiglenesen egy HM-objektumban oldották meg, a vezetők számára engedélyezték az oda történő belépést.³²⁴

Törvényhozás – Az Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága

Az 1956-os forradalom után az Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának 1958. november 26-án volt az alakuló ülése, amelyet Egri Gyula nyitott meg, a bizottság tagjainak a sorából elnököt, elnökhelyettest és titkárt választott. Czinege Lajos lett az elnök, Dapsi Károly pedig a helyettese, Szomszéd László a titkára.³²⁵ A pártállamban létrehozott bizottságnak és magának az Országgyűlésnek is nagyobb jelentő-

³¹⁹ Uo.

³²⁰ HM KI 1/25/542/036. dr. Bánsági Zoltán HM Igazgatási és Jogi főosztályvezető levele Borsos Csabának az Országgyűlés Szervezési és Informatikai Főosztály vezetőjének, 1991. november 27., Határozati javaslat az MK honvédelmi alapelveiről.

³²¹ Az MK 1991-es és 1992-es számai.

³²² Szabó János: I. m., 90. o.

³²³ A Köztársaság elnökének 170/1990. (VIII. 8.) KE határozata a MK Elnöke Katonai Irodája vezetőjének kinevezéséről és szárnysegédi kinevezésekről, MK 1990. augusztus 8., 77. sz.

³²⁴ HM KI 3/36/378/02. Az MH parancsnokának 6/1992. sz. intézkedése, 1992. február 11.

³²⁵ OHB 1991. február 12. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489348.xml&dvs=1512123163062~932&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. december 1.)

sége csak a rendszerváltást követően lett. 1990. május 10-i ülésén vitatkoztak először a fontosabb feladataikról és ügyrendjükről. Dr. Balogh György, az FKGP tagja, korábban tartalékos főhadnagy lett az elnöke, összesen 24 főből állt, a parlamenti pártok a következő számban vettek benne részt: MDF 10 fő, SZDSZ 6, FKGP 3, MSZP 2, a KDNP, a FIDESZ és függetlenek közül 1-1 fő. Fehér József ezredes a HM Jogi Főosztályának a képviseletében,³²⁶ szakértőként vett részt a tanácskozáson. A választott elnökség öt tagból állt, egy elnök, három alelnök, és egy titkár alkotta az állományát, az egyik alelnök Király Béla lett, – kezdetben független, később az SZDSZ tagja – míg a másik alelnök Mécs Imre (SZDSZ), a harmadik Raffay Ernő (MDF), a titkár pedig Perjés Gábor (MDF). Az OHB tagjai kezdetben a következő személyek voltak az MDF-ből: Tóth István tanár, Szendrei László ügyvéd, Szarvas Béla üzemgazdász, Póda Jenő programtervező matematikus, Kéri Kálmán egykori katona, Katona Tamás történész, Horváth Lajos gépészmérnök, Gaál Antal állatorvos. Az SZDSZ-ből: Páris András ügyvéd; Nagy András tanár, Ficzer Máttyás keramikus (korábban alhadnagyi rangban volt), Balogh János normatechnológus, Szabó Miklós történész. Az FKGP-ből: Bejczy Sándor anyaggazdász, Borz Miklós kisiparos, korábban Ludovika Akadémiát végzett. Az MSZP-ből: Annus József újságíró,³²⁷ Szili Sándor szakmunkás. A KDNP-ből Inotay Ferenc tanácsadó, a FIDESZ-ből Wachslér Tamás, BME-hallgató, a független képviselők közül pedig Király Béla.³²⁸

Az OHB összetételéről a törvényhozás június 12-i ülésén hozott határozatot, amely 26-án jelent meg a Magyar Közlönyben. Ekkor az MDF-ből dr. Raffay Ernő, Katona

³²⁶ Feladatai a következők voltak: jogi és igazgatási főosztályvezetőként a HM-ben folyó közigazgatási és adminisztratív tevékenységet fogta össze. A Kormány, a parlament és annak bármely bizottságának a rendelkezésére kellett, hogy álljon, adatszolgáltatással vagy éppen szakértőként. A korábban kialakult gyakorlat szerint a képviselők a bizottsági osztályon jelentkeztek, onnan őt keresték meg, utána megszervezte annak a témának a megtárgyalását, amit a bizottság kívánt. Rendszeresen részt vett a bizottsági üléseken, felkérte az illetékes szakértő katonai vezetőt, akinek a szükséges anyagokat el kellett készítenie. Ugyanakkor a miniszternek is ő jelentette az OHB igényeit, szakértői anyagot csak a miniszter engedélyével terjeszthetett be. Ugyanakkor a HM-ben volt egy szakértői csoport, amelyhez bármelyik párt fordulhatott szakmai kérdésekben. Fehér József, Janza Károly vezérőrnagy és Szekeres István ezredes vett ebben részt. (OHB-ülés 1990. május 9. Parlament félélelet 64. sz. tanácssterem http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500558.xml&dvs=1503386677756~109&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true letöltés: 2017. augusztus 22.)

³²⁷ Annus Antal másod-unokatestvére.

³²⁸ OHB-ülés 1990. május 9. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500558.xml&dvs=1503386677756~109&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true letöltés: 2017. augusztus 22.)

Tamás, dr. Koszó Péter és Markó István is a tagok között szerepelt.³²⁹ 1990 augusztusában a fent ismertetett összetételt jogszabályba foglalva is jóváhagyták.³³⁰

Az OHB első ülésén már foglalkoztak a szervezeti kérdésekkel és a bizottság feladataival. A kibontakozó vitában az elnök azt javasolta, hogy a bizottság a honvédelmi neveléssel is foglalkozzon. Ezt követően Raffay Ernő a felszólalásában kiemelte, hogy a haderőből nem lehet pártpolitikai kérdést csinálni, színvonalas hadsereg van szükség. Mécs Imre is helyeselte mindezt. Továbbá Raffay javasolta, hogy minden adatot ismerjenek meg a haderővel kapcsolatban, és annak birtokában dolgozzanak. A HM-ben készítsenek szakértői anyagokat, amelyek által átláthatják az OHB-ban a haderő helyzetét. Felvetette, hogy albizottságokat hozzanak létre. Hozzá hasonlóan az elnök is szakosodást javasolt. Az államtitkár az OHB feladatát a következőkben látta: „*Summa summarum: én azt szeretném, ha az országgyűlés honvédelmi bizottsága nagyon fontos kontrolláló szerepet töltené be a HM, a hadsereg és az ország védelmi ereje felett.*” Borz Miklós is a hadsereggel kapcsolatban a depolitizálás fontosságát emelte ki. Az MSZMP irányába elkötelezett tisztek leváltását javasolta. Hosszabb távon a semlegességet tekintette célnak. A személyi kérdés megoldását elsődleges problémának érezte.³³¹

Az elnök ezt követően arról kérdezte Fehér József ezredest, hogy a honvédelmi miniszter, a hadsereg főparancsnoka és a vezérkari főnök viszonya miért változott meg. Fehér válaszában kiemelte, hogy az Alkotmány változása miatt történt mindez. A Kormány nevezte ki korábban az MN vezérkari főnökét, a többiek a miniszter. A köztársasági elnök jelentős jogkört kapott, és létrejött az MN majd az MH parancsnoksága, amelynek a vezetőjét a köztársasági elnök mint főparancsnok nevezte ki, és annak a szolgálati előjárója.³³² A miniszter nevezte ki a HM tisztségviselőit, MH főcsoport és csoportfőnökeket, míg az említetteknek alacsonyabb beosztásúakat az MH parancsnoka. Ugyanakkor Fehér József Borz Miklós megjegyzéseire a következőképpen válaszolt: „*A magyar alkotmány szerint a politikai beállítottságot egy személynél sem lehet megvizsgálni.*” Kiemelte, hogy több katona lett a különböző

³²⁹ Az Országgyűlés 51/1990. (VI. 26.) határozata az országgyűlési tagok választásáról. MK. 1990. június 26. 60. sz.

³³⁰ Az 51/1990. OGY határozat alapján kialakított névsor, az Országgyűlés bizottságainak tisztségviselői és tagjai. MK 1990. augusztus 8., 77. sz.

³³¹ OHB-ülés 1990. május 9. Parlament félélelet 64. sz. tanácssterem http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500558.xml&dvs=1503386677756~109&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true letöltés: 2017. augusztus 22.

³³² A korábban ismertetett AB-határozatban láthattuk, hogy nem volt az, de a jogszabályok nem egyértelműen rendezték az államfő szerepét.

pártnak a tagja. Kihangsúlyozta, hogy a honvédelmi miniszter törvényességi felügyeletet gyakorol a vezérkari főnök és a hadseregparancsnok fölött. Így minden iratba betekinthetett és megváltoztathatta a döntéseiket.³³³

Király Béla a pártérdek feletti munkával egyetértett, de kihangsúlyozta, hogy egy pártnak sem volt honvédelmi programja, az albizottságok felállításával, az ifjúságneveléssel is egyetértett. Gaál Antal véleménye szerint is a haderő összetétele lényeges volt. Katona Tamás ezzel kapcsolatban egy lényeges dilemmára mutatott rá: „*Úgy gondolom azonban, hogy a személyi kérdésekben rendkívül óvatosnak és körültekintőnek kell lenni. Tessék kérem tudomásul venni, hogy ezt a hadsereget nem tudjuk leváltani! És a szegről lekasztani egy másikat! Tudjuk jól, hogy a katonatiszti hivatásos állományban az MSZMP-hez való tartozás 80%-os volt; nem lehet ezeket az embereket sommásan kiszórni vagy degradálni.*”³³⁴

Mécs Imre ugyanakkor fontosnak tartotta egy új rendszer alapjainak a lerakását, a köztársasági elnök jogköreinek a pontosítását, illetve ezt az államfő választhatóságának a függvényében javasolta szabályozni. A köztársasági elnök kabinetirodájának a felállítását lényegesnek vélte, hogy adott esetben irányítani tudja a hadsereget. Emellett a védelmi doktrína kidolgozását is elengedhetetlennek vélte. Mécs és az SZDSZ elvi álláspontja az volt, hogy a szakszerűséget és az Alkotmányhoz való hűséget kell figyelembe venni. A hisztériakeltéstől óvott, hiszen a katonai vezetés felső részének jelentős hányada a Szovjetunióban tanult. 56-ra utalt, amikor a tisztikar egy része a forradalom elveit követte, de voltak, akik ezzel szembehelyezkedtek. Perjés Gábor albizottságok létrehozását javasolta.³³⁵

Szendrei László a fontosabb adatokra volt a haderővel kapcsolatban kíváncsi: a szervezeti struktúrát, a hatályos jogszabályok gyűjteményét szerette volna látni, és más országok hasonló dokumentumai is érdekelték. Javasolta, hogy a szovjet csapatkivonást koordináló bizottságban az OHB is képviseltethesse magát. Ficzer Tamás a haderő költségeire volt kíváncsi, kicsi és profi haderőt javasolt, ugyanakkor a tiszti állománnyal kapcsolatban a következőket jegyezte meg: „*Alkoholisták tömkelegével van tele hadsereg.*” Szabó Miklós a külügyi bizottsággal együtt javasolta kidolgozni a haderővel kapcsolatos teendőket. A régi tisztikar iránt bizalommal kell lenni, ne

firtassák a politikai nézeteiket. De a hadvezetésnek az új rendszerhez való lojalitását komolyan kell venni.³³⁶

Másnap, az 1990. május 10-i ülésén foglalkozott az OHB ismét a szervezeti és ügyrendi kérdésekkel. Kéri Kálmán szerint fel kellett mérni a haderő állapotát, és azt is, hogy adott esetben a szomszédos államok támadásaival szemben az ország meg tudja-e magát védeni. Fehér József tájékoztatta őket, hogy Für Lajos és Raffay Ernő a következő napon fog a HM-ben látogatást tenni, és megtekinteni az iratokat. Mécs Imre a Külügyi mellett a Nemzetbiztonsági Bizottsággal történő együttműködést javasolta. Inotay Ferenc János a következő albizottságok felállítását vetette fel az OHB-n belül: 1. elvi-politikai, 2. gazdasági, 3. személyügyi és szervezési. Szarvas Béla szerint mindegyik bizottságnak kellett volna gazdasági kérdésekkel is foglalkoznia. Egy katonai együttműködési albizottságot javasolt a katonai titkosszolgálatok területén. Jugoszlávia és Románia ellenségeképe nyugtalanította. Király Béla inkább előadók kijelölését javasolta albizottságok helyett. Perjés Gábor az albizottságok felállítása mellett volt, négyet javasolt 6-6 fővel: 1. elvi-politikai, 2. személyügyi, 3. anyagi, szervezési, technikai, 4. ifjúsági, nevelési, oktatási, amelyen belül lenne a polgári védelem témakör is, a hírszerzéssel foglalkozó részt az elnökséghez javasolta rendelni. Ezt Mécs Imre is támogatta. Végül Perjés felvetését megszavazták, eszerint az albizottságok javaslata alapján az OHB együtt foglalt állást bizonyos kérdésekben. Wachsler Tamás témafelelősök választását vetette fel, és szakértők meghívásának a lehetőségét. Balogh szerint mindenkinek álljon jogában, hogy bármelyik csoport munkájában részt vegyen, de a szakosodás lényeges.³³⁷

1991-re végül a következő munkacsoportok alakultak ki: Az 1. elvi-politikai doktrína, a külkapcsolatok, katonai hírszerzés, tagjai: Perjés Gábor, Borz Miklós, Király Béla, Szabó Miklós, Szili Sándor és Wachsler Tamás. 2. Személyi ügyek, szervezés: Mécs Imre, Annus József, Bejczy Sándor, Ficzer Mátyás, dr. Baál Antal, Póda Jenő és Wachsler Tamás. 3. Anyagi-technikai, pénzügyi, műszaki: Balogh János, Bejczy Sándor, Horváth Lajos, Markó István, Wachsler Tamás. 4. Ifjúsági nevelés-oktatás, polgári védelem: Balogh György, Inotay Ferenc, Kószó Péter, Nagy András, Szendrei László, Tóth István és Wachsler Tamás. Póda Jenő felvetette, hogy Király Béla két hónapja már az SZDSZ tagja, így változtatni kéne a bizottság összetételén, és Király ráadásul alelnök is. Mécs Imre közölte, hogy Antall Józseffel úgy állapodtak meg, hogy az MDF plusz egy bizottsági helyet kap. Egy plusz alelnöki funkció volt

³³³ OHB-ülés 1990. május 9. Parlament félélemez 64. sz. tanácssterem http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500558.xml&dvs=1503386677756~109&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. augusztus 22.)

³³⁴ Uo.

³³⁵ Uo.

³³⁶ Uo.

³³⁷ OHB-ülés 1990. május 10. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500557.xml&dvs=1503398961940~421&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. augusztus 22.)

korábban a pártközi tárgyaláson, amit Király személyére vonatkozóan hoztak létre. Mécs nem akart válaszolni Király helyett, hogy most az alelnöki funkcióval mi lesz.³³⁸

A későbbiekben kialakult az a gyakorlat, hogy minden szerdán a Parlament főemelet, 55. termében tartották az üléseket. Gondot jelentett, hogy még 1991 során sem sikerült kialakítani a bizottság ügyrendjét, így például Mécs Imre egy alkalommal nehezményezte, hogy egy plenáris ülés szünetében Király Béla váratlanul hívta össze a bizottságot Annus Antal meghallgatására, amiről ő nem is tudott, így ezen ő nem tudott részt venni, és nem is akarta hivatalosnak tekinteni az ülést. Mindebben az elnök is egyetértett vele. Nagy András ugyanakkor nehezményezte, hogy több esetben a sajtóból tudta meg, hogy az OHB valamilyen rendezvényen részt vett. Többben azt is nehezményezték, hogy a Külügyi Bizottság olyan ügyeket tárgyal, amely az OHB-t is érintette, de erre nem kaptak meghívást.³³⁹

A bírászkodás

Bárd Károly az Igazságügy Minisztérium helyettes államtitkára 1991-ben a következőképpen jellemezte a katonai bírászkodás rendszerét: „*Ma az a helyzet, hogy a hatályos szabályok szerint a katonai bíróságok katonai szervezetként működnek, személyi állományuk a magyar honvédséggel áll szolgálati, illetve munkaviszonyban, a pénzügyi, anyagi és technikai ellátást is a Honvédelmi Minisztérium biztosítja, és a kiképzési, mozgósítási és egyéb katonai tevékenység is a honvédségi előírásoknak megfelelően folyik. Ugyanakkor a katonai bíróságok tevékenységére is irányadóak azok az általános elvek, amelyek az igazságszolgáltatás egészét jellemzik.*” Ezért a rendszer átalakítására volt szükség. 1991-ben be akarták tagolni az egységes bírósági rendszerbe a különálló katonai bíróságokat. Az Legfelsőbb Bíróságon (LB) a külön Katonai Kollégium felszámolását javasolták. A katonai bírókat az IM-hez tervezték vezényelni, jogaik és kötelezettségeik a polgári bírókéval egyezzenek meg.³⁴⁰ Még ebben az esztendőben meg is születtek a célként kitűzött jogszabályok.

³³⁸ OHB-ülés 1991. január 16. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489352.xml&dvs=1511862893367~132&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 1991. január 16.)

³³⁹ OHB-ülés, 1990. június 5. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500564.xml&dvs=1503657710135~804&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. augusztus 25.)

³⁴⁰ OHB-ülés, 1991. április 17. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=500574.xml&dvs=1514373222127~632&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/

1991-ben átalakították katonai bíróságokat és ügyészségeket, a megyei bíróságokon az Országgyűlés által kijelölt katonai tanács működött, elnöke hivatásos katonai bíró volt, ülnökei katonai népi ülnökök. A bírót a kinevezését követően az IM állományába vezényelték.³⁴¹ Katonai tanácsok működtek ezt követően a következő területi bíróságokon, a következő illetékességi területtel: Fővárosi (Budapest, Pest, Fejér, Komárom-Esztergom, Nógrád, Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyék), Csongrád megyei (Bács-Kiskun, Csongrád, Békés), Győr-Moson-Sopron megyei (Győr-Moson-Sopron, Vas, Veszprém), a Hajdú-Bihar Megyei (Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg) és a Somogy Megyei Bíróságon (Zala, Somogy, Tolna és Baranya).³⁴²

Megyei katonai bírósági hatáskörbe kerültek a katonai büntetőeljárás hatálya alá tartozó bűncselekmények. A katona őrizetbe vételét stb. követően, a parancsnokát is értesíteni kellett. A következő ügyek tartoztak a katonai bíróságokhoz: „*(1) Katonai büntetőeljárásnak van helye a katona (Btk. 122 § (1) bekezdés) által a tényleges szolgálati viszonyának tartalma alatt elkövetett katonai bűncselekmény (Btk. XX. Fejezet), valamint a fegyveres erők tényleges állományú tagja által a szolgálati helyen, illetőleg a szolgálattal összefüggésben elkövetett más bűncselekmény esetén.*” A bírósági népi ülnök a vádlottnál alacsonyabb rendfokozatú személy nem lehetett. Az elkövető parancsnokának állomáshelyére eső bíróságnál kellett vádat emelni abban az esetben is, ha nem azon a területen követték el a bűncselekményt. A katonai tanácsban mindig az alacsonyabb rendfokozatú bíró szavazott előbb. A vádirat benyújtásáig az előzetes letartóztatás elrendeléséről a megyei katonai bíró határozott, és az LB-hez lehetett ez ellen fellebbezni. A sorkatona esetén a védelem, és a büntetésvégrehajtási intézetben felmerült költségek díjait kivéve az állam viselte. Amennyiben a terheltet tetten érték, vagy a vádirat könnyen összeállítható volt, a bizonyítékok rendelkezésre álltak, akkor nyolc napon belül a bíróság elé lehetett állítani a vádlottat. 1992. január 1-től lépett a törvény módosítása hatályba.³⁴³

A bírósági népi ülnökök tevékenységét a következőképpen szabályozták. 1991. február 26. és március 17. között ülnökválasztó gyűléseket kellett tartani. Hivatásos állományú, 24. életévét betöltött személyt lehetett jelölni. Jelölésre jogosultak a pa-

[view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true](http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true) (letöltés: 2017. december 27.)

³⁴¹ 1991. évi LVI. törvény a bíróságokról szóló 1972. évi IV. törvény módosításáról. MK 1991. november 25., 125. sz.

³⁴² Az Országgyűlés 62/1991. (XI. 15.) OGY határozata a katonai tanácsokkal rendelkező megyei bíróságok kijelöléséről, MK 1991. november 15., 125. sz.

³⁴³ Az 1973. évi I. törvényt ennek megfelelően több pontban módosították. (Az 1991. évi LVII törvény a büntetőeljárásról szóló 1973. évi I. törvény módosításáról MK 1991. november 15., 125. sz.; Az 1973. évi I. tv. a büntető eljárásról. 1973. március 31., 24. sz.)

rancsnokok voltak. A gyűléseken fel lehetett szólni egyes jelöltek mellett és ellen, nyílt szavazással kellett róluk dönteni. Ha a jelöltet nem választották meg, az illetékes parancsnoknak újat kellett jelölnie.³⁴⁴

A katonai ügyészi szervezet működését is szabályozták 1991-ben, hasonló módon tették ezt a bírói szervezetnél. Pályázattal kellett betölteni a Katonai Főügyészségen a főosztályvezető ügyészi, a területieken a vezető ügyészi állásokat. A pozíciókra pályázatot kellett kiírni. Azokra nem terjedt ki a törvény hatálya, akik korábban pályázati úton szerezték meg az állásukat. Kivételes esetben a köztársasági elnök kinevezési hatáskörébe tartozó személyeknél el lehetett tekinteni.³⁴⁵

A végrehajtó hatalom – a Honvédelmi Bizottság és az MT Védelmi Iroda

Lényeges beszélni a Honvédelmi Bizottság – Honvédelmi Tanács – Védelmi Iroda tevékenységéről is. A HB szervezetét 1961-ben állították a fel a korábbi Honvédelmi Tanács helyett, alapítását és működését jogszabály nem rendezte. Az MT mellett működött, a jelentősebb állami és katonai vezetők vettek részt az ülésein. A PB által hozott politikai határozatok szakmai kimunkálását végzete, ez alapján, illetve e mellett hozott határozatokat, amelyeket az érintett szerv köteles volt végrehajtani. Gyakorlatilag mindennel foglalkoztak, ami a különböző fegyveres szerveket érintette, így azok felszerelésével, főbb feladatainak a meghatározásával, a gazdaságmozgósítás, a hadszíntér-előkészítés, háborús jogszabályok megalkotásával, a határőrség és a polgári védelem kérdéseivel is. 1964 és 1970 között dolgozták ki a háborús védelemirányítási szisztéma rendszerét, amely a rendszerváltásig, kisebb módosításokkal azt követően is érvényben maradt. A NET által kihirdetett rendkívüli időszakban, azaz háborúban vagy nagyobb belső megmozdulás (sokáig „ellenforradalomként” titulálták) idején 1964-től a HB-ből Honvédelmi Tanács alakult volna a főbb katonai stb. és politikai vezetők, különböző osztályokkal, amely gyakorlatilag kézi vezérlettel irányíthatta volna az országot. Megyei szinten a területi honvédelmi bizottságok működtek a helyi párt-, tanácsi és a fegyveres szervek vezetőiből békében, és működtek volna rendkívüli időszakban is. Budapest kerületi, városi, járási szinten pedig védelmi bizottságokat szerveztek. Mindezek létét az

³⁴⁴ Az MH parancsnokának 5/1991. (HK 4.) intézkedése a katonai bíróságok népi ülnökei választásának rendjéről HK XLVIII. 1. sz. 1992. február 10.

³⁴⁵ Az 1991. évi LXII. törvény a Magyar Köztársaság ügyészségéről szóló 1972. évi V. törvény módosításáról Az 1972. évi V. törvényt a 24/A-24C §-kal egészítették ki. (MK 1991. november 20., 128. sz.)

1976-os I. Honvédelmi törvényben szentesítették, mint ahogy ezt a korábbiakban láthattuk.³⁴⁶

1989. január 23-án Németh Miklós 1/1989. évi első utasításával felszámolta az 1961-ben létrehozott HB-t, és létrehozta az MT Védelmi Irodáját, amelyet Markovics Ferenc vezetett. Az átalakítást a kormányzati munka korszerűsítésével indokolta, a Védelmi Irodának (VI) a Kormány védelmi munkáját kellett segítenie. Ügyrendje ideiglenes volt, amire a készülő alkotmány és egyéb jogszabályok, illetve a kormányzati munka szervezeti átalakítása miatt volt szükség. A főbb feladatokat a következőképpen határozták meg. „1. § A Védelmi Iroda a Minisztertanács és a miniszterelnök hatáskörébe tartozó védelmi és belbiztonsági, illetőleg a védelemmel kapcsolatos gazdasági és mozgósítási feladatok ellátásának segítésére létrehozott szervezet, amely a Minisztertanács Hivatalának keretében működik, a miniszterelnök közvetlen irányításával. 2. § A Védelmi Iroda tevékenységét a Minisztertanács döntései, a miniszterelnök által támasztott követelmények, a honvédelemhez és a belbiztonsághoz kapcsolódó jogszabályok határozzák meg.” A főbb feladatokat a következőkben szabták meg. Kapcsolatot kellett tartani a védelmi kérdésekben érdekelt szervekkel, legfőképpen a HM-mel, a BM-mel, a MOP-pal és az OT-val. A feladatkörébe tartozó MT-előterjesztések, jelentések előkészítésében való részvétel, koordináció az érintett szervekkel, amelyek eltérő véleményéről a miniszterelnököt tájékoztatta, és javaslatot tett. A korábbi MT-döntések végrehajtását figyelemmel kísérte. A fővárosi és megyei hb-k munkáját segítette, azok komplex feladatait az érintett minisztériumok bevonásával koordinálta, és arról a kormányfőt tájékoztatta. Figyelemmel kísérte az országmozgósítást, és a tartalékok alakulását. Elkészítette a felső vezetés mozgósítási terveit, és naprakészen tartotta őket, így a K-vezetési pontokon a munkafeltételek kialakításában is közreműködött, részt vett a védelemmel és belbiztonsággal foglalkozó tárcaközi és egyéb bizottságok munkájában, közreműködött a M-felkészítésben, és az M-időszakban a vezetés apparátusát alkotó személyek felkészítésében. A katonai segélyezéssel és a nem rubel alapú elszámolású haditechnikai exporttal kapcsolatos, kormányzati döntést igényelő ügyeket előkészítette. Erre nyilván a valutatartalékok szűkössége miatt volt szükség. A feladataival összefüggő kérdésekről tájékozódhatott, ehhez adatokat kérhetett a VI. Az MT Hivatalának többi szervével is együtt kellett működnie. A VI vezetőjének a következő feladatai,

³⁴⁶ Bővebben: Geremuska Pál – Nagy Tamás: *Az MDP Államvédelmi Bizottsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács*. In: *Múltunk* 2004/1. sz. 48–81. o.; Geremuska Pál: *A Honvédelmi Tanács és a Honvédelmi Bizottság szervezete*. In: *Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára*. Szerk.: Gecsényi Lajos – Izsák Lajos Budapest, ELTE Eötvös, 2011. 471–477. o.; Kiss Dávid: *A Kádár-korszak...* 121–140. o.

jog- és hatásköre volt. Közvetlen az MT elnökének volt felelős, VI dolgozóinak volt a munkáltatója, eljárta az MT elnöke által hozzá utalt ügyekben, felettese jóváhagyásával előterjesztést stb. nyújthatott be az MT üléseire, a kormányfőhöz terjesztette elő hb-kkel kapcsolatos személyi döntési javaslatokat, és a hatáskörébe tartozó védelemmel és belbiztonsággal kapcsolatos okmányokat. Az MT elé kerülő védelmi stb. beterjesztéseket véleményezte, a VI dolgozóinak a létszámára, béremelésére és kiténtetésére javaslatot tehetett, szükség szerint részt vett a minisztériumok stb. ülésein.³⁴⁷

Az 1989-es átszervezés lényegében a szervezet jelentőségének csökkenésével járt, egyfajta tanácsadó testületté vált. A korábbi HB által bizonyos kérdésekben hozott döntések részben az MT üléseire kerültek, ugyanakkor több kérdésben a miniszterelnök szabad kezét kaphatott, és részben ellenőrizhette és befolyásolhatta a fegyveres szerveknél folyó munkát. Egy olyan testületet számolt fel, amelyben politikai ellenlábaskai is benne voltak, és hozhattak olyan határozatokat, amelyeket a minisztériumoknak végre kellett hajtaniuk. A VI az MT döntései és a jogszabályok alapján működött. Felmerül a kérdés, hogy a Grósz Károly által gründolt MSZMP KB „Nemzetközi Jogi és Közigazgatáspolitikai Osztálya” nem az egykori HB pótlására jött-e létre, hiszen ennek is tagjai voltak a fegyveres szervekkel foglalkozó minisztériumok vezetői, a Munkásőrség parancsnoka és a fontosabb pártvezetők. 1989. május 8-ig az MSZMP határozatai „hivatalosan” a Kormányra is érvényesek voltak.

Lényeges kiemelni, hogy 1989 decemberében a HT-HB 1956 és 1988 közötti határozatait átvizsgálták, megnézték, hogy melyek voltak még akkor érvényben.³⁴⁸

A HM Védelmi Koordinációs Iroda vette át 1990-től a VI szerepét, a gazdaságmozgósítással kapcsolatos feladatok pedig a Pénzügyminisztériumhoz kerültek. Előbbi a Kormány döntéselőkészítő szerve lett. Alsóbb szinten Régió Védelmi Irodák jöttek létre, amelyek a köztársasági megbízott tevékenységét segítették. Települési szinten a tanácsai feladatokat az önkormányzatok vették át.³⁴⁹

A kormányváltást követően tehát hasonló jogkörű szerv nem létezett, az Alkotmány már ismertetett módosításaiban viszonylag pontosan szabályozták a „különleges állapot” módozatait és bevezetésének fajtáit. Míg korábban csak a rendkívüli állapot fogalom létezett, azt követően többféle különleges jogi intézkedést is megkülönböztettek. Míg korábban kizárólag a pártállam „báballamfői” pozícióját betöltő

³⁴⁷ MNL OL XIX-A-98 166. d. Az MT elnökének 1/1989. sz. határozata az MTVI ideiglenes ügyrend-jéről

³⁴⁸ MNL OL XIX-A-98 166. d. Markovics Ferenc, 1989. december 13.

³⁴⁹ Vinczéné Mészáros Csilla: *A védelmi igazgatás rendszere*. Hadmérnök 2009. július, http://hadmernok.hu/2009_2_vinczene.pdf, (letöltés: 2018. augusztus 29.)

testület, a NET hirdethette ki a rendkívüli állapotot, azt követően a különböző hatalmi ágak, illetve a köztársasági elnök különböző esetekben különböző módon egymást ellenőrizve tehetett volna meg ezt. A pártállamban a HT és elnöke totális hatalommal rendelkezett volna, az Alkotmány módosításai a HT működésével kapcsolatban korlátokat írtak elő, illetve ennek szervezetében a hatalmi ágak vezetői is részt vettek volna.

A végrehajtó hatalom – a HM szervezete

ELŐZMÉNYEK

A rendszerváltást megelőzően 1987-ben a HM struktúrája az **1. számú mellékletben** láthatóan épült fel. Lényeges kiemelni, hogy a politikai tiszti intézmény és az MSZMP-pártszervek, továbbá az MSZMP KB Adminisztratív és Közigazgatási Osztálya alapján a párt is beleszólt a haderő irányításába.³⁵⁰ A minisztérium és az MH szervezete gyakorlatilag összemosódott, ez utóbbi az előbbi apparátusát képezte, a centralizáció jelentős volt. A miniszter hét helyettesével irányította gyakorlatilag a teljes haderőt. Az MSZMP ellenőrző szerepét a haderőben kiépült MSZMP-apparátus, és a politikai tiszti rendszer is elősegítette, utóbbi csúcsát a Politikai Főcsoportfőnökség képezte. Az is lényeges tény volt, hogy a haderőben a párttagok aránya és a beosztás jelentősége egyenesen volt arányos.³⁵¹ Így a haderőreform és a szervezeti megújítás az MSZMP befolyásának a csökkentését is jelentette, ugyanakkor a haderő „szakmai” irányítását el kellett különíteni a politikaitól. Ezért vált fontossá 1989-ben a HM és a hadsereg struktúrájának az elválasztása, a politikai tiszti rendszer megszüntetése, és az MSZMP szervezetek felszámolása. A tisztek sok esetben politikai, azaz MSZMP-pártszemponatok alapján történő kiválogatása még a 90-es évek elején is dilemmákat okozott, mint azt a korábbi OHB-ülések anyagaiból is láthattuk.

1961 és 1984 között a honvédelmi miniszter Czinege Lajos volt, aki az MSZMP PB póttagja is volt egyben 1961 és 1970 között. Lényeges, hogy az ő MSZMP-s politikai súlya nagyobb volt, mint a későbbi két honvédelmi miniszteré, Oláh Istváné és Kárpáti Ferencé.³⁵² Ez utóbbiak azonban a Németh-kormány fokozatos megerősödésének következtében – többek között gondolok itt az MSZMP KB 1989. május 8-i

³⁵⁰ A rendszer felépítését az jellemzte, hogy az állami szervek struktúráját követte a pártszerveké is. Az Adminisztratív Osztály többek között a HM-et felügyelte. (Bihari Mihály: *Magyar politika 1944–2004. Politikai és hatalmi viszonyok Budapest*. Osiris Kiadó, 2005. 253–254.)

³⁵¹ Szani: I. m., 50–97. o.

³⁵² Czinege Lajos életrajza <https://www.ncb.hu/hu/czinege-lajos>, 2018. június 12.

állásfoglalására, miszerint a párt a későbbiekben nem szól bele a kormánytagok ki-nevezésébe – fokozatosan nőtt,³⁵³ a haderő 1989-ben elindított átalakításában jelentős szerepet játszott. Lényeges kiemelni, hogy a hadsereg szerepe a rendszerváltás sodrában fokozatosan csökkent, egyre kevesebb költségvetési forrással, feladatkörrel stb. rendelkezett. A 90-es években lassan normalizálódó külpolitikai és a rossz gazdasági helyzetben jelentősége még inkább erodálódott, a politikai vezetés a költségvetési kiadások mérséklésének lehetőségét látta a leépítésében.

Lényeges kiemelni, hogy a HM politikai feladatai azért sem voltak jelentősek, mivel az egypártrendszerben nem a Kormányban és nem az Országgyűlésben döntöttek a jelentősebb, a haderőt érintő kérdésekben, hanem az MSZMP PB-ben, illetve a Honvédelmi Bizottság ülésén. A pártban hozott határozatokat gyakorlatilag a minisztérium hajtotta végre, és ezt az MSZMP Adminisztratív Osztálya felügyelte. 1988-tól, miután Grósz Károly amerikai útjáról hazatért, az ottani Nemzetbiztonsági Bizottság mintájára felállította az MSZMP Nemzetközi, Jogi és Közigazgatáspolitikai Bizottságát, amely a fegyveres szervek, így a hadsereg lényeges kérdéseivel is foglalkozott, és amelynek tagja volt a belügy- és a honvédelmi miniszter mellett a Munkásőrség Országos Parancsnoka is. Németh Miklós visszaemlékezése szerint Grósz Jugoszláviából hozott a gazdasági szükségállapot bevezetését részletező terveket, amelyeket az említett bizottság ülésén meg is tárgyaltak. Grósz ekkor már nem volt miniszterelnök, de az MSZMP főtitkári székét birtokolta.³⁵⁴ 1989-ben az Országgyűlés és a kormány bővülő szerepének köszönhetően vált szükségessé a HM politikai feladatainak a növelése, előtte a minisztérium és a miniszter közvetlen irányította a hadsereget, a főcsoportfőnökök, és a főbb szervek vezetői közül többen miniszterhelyettesek is voltak. Ez a centralizáció ugyanakkor egyfajta gyors reakálási lehetőséget is lehetővé tett volna háborús helyzetben. Ez utóbbi azért is volt lényeges, mivel azzal számoltak, hogy aki háború esetén gyorsabban mozgósít, és nagyobb veszteséget okoz, a későbbiekben az nyeri meg a konfliktust. Láthattuk, a rendkívüli időszakban felállítandó, a Honvédelmi Bizottságból megszervezendő Honvédelmi Tanács, és a megyei honvédelmi bizottságok, továbbá az alájuk tartozó védelmi bizottságok fogták volna össze a polgári és katonai szerveket.³⁵⁵

A gyors reagálást a fent vázolt centralizáció mindenképpen segítette, az 1987-es HM-struktúra is még gyakorlatilag a támadó háború céljait szolgálta, kiemelt szerepet kapott benne a Hadművelési Csoportfőnökség, és az alárendelt osztályok stb., amelyek gyakorlatilag a teljes haderő működési feladataival, továbbá a hadszíntér-

előkészítéssel is foglalkoztak. A felderítés is külön csoportfőnökséggel rendelkezett, a hadművelési-harcászati és a rádiófelderítési stb. feladatokat is ez a szerv fogta össze. A későbbiekben ez utóbbit jelentős mértékben átszervezték és leépítették. A fenti kettő mellett a vezérkar szervezetében működött az MSZMP haderőben lévő párttagjait összefogó szerve is, a Néphadseregi Bizottság, ennek alsóbb „részlegei” mindenütt jelen voltak. Továbbá a Szervezési, a Mozgósítási és Hadkiegészítési az Anyagtervezési és Közgazdasági Csoportfőnökségek, az MN Híradó és a Rádió-elektronikai Főnökség, a REVA (rendszertervezési és vezetésautomatizálási) Szolgálatfőnökség és több kisebb osztály.³⁵⁶

Az MN Politikai Főcsoportfőnökség közvetlen a miniszter alá tartozott, vezetője miniszterhelyettes is volt egyben. Kárpáti Ferenc 1970 és 1984 között látta el ezt a tisztséget.³⁵⁷ Ez a szerv gyakorlatilag a magasabbegységeknél politikai osztályokat, alsóbb, alegység szintig politikai tiszteket irányított. Feladata a Néphadseregben az ideológiai nevelés volt. A Kiképzési Főfelügyelőség a légvédelem kivételével az MN katonai kiképzését irányította, az MN Fegyverzeti és Technikai Főcsoportfőnökség az eszközök karbantartásával, a Személyügyi az állománnyal foglalkozott. A Hadtápfőnökség az élelmiszer, a ruha és az egészségügyi eszközökkel történő ellátást, a Légvédelmi és Repülőparancsnokság a repülő, és a rakétaalakulatokat fogta össze, ezek mellett a hadművelési tervezéssel, az anyagellátással és karbantartással foglalkozott. Így egyfajta szervezeti autonómiája volt a hadseregnek belül. A HM későbbi, 1989-ben meg- vagy átalakított szervei több esetben 1987-ben még a különböző főcsoportfőnökségek stb. szervezetében helyezkedtek el, vagy éppen ezek látták el a feladataikat. Összességében véve a katonai feladatok domináltak a HM-en belül, a csökevényes politikai feladatokat ellátó szervezeti egységek külön-külön tagolódtak a struktúrába, alárendelve a katonai szempontoknak és feladatoknak. A személyügyi feladatok külön egységet alkottak, de adott esetben szorosan kapcsolódtak a politikai, MSZMP-szervek munkájához. A hadművelési tervezés volt az a feladat, amely szintén domináns volt, és nyilvánvalóan egy támadó háború célját szolgálta. A különböző „kiszolgáló szervek”, hadtáp, javítószolgálatok is lényegesek voltak, gyakran párhuzamosan működtek egymás mellett. 1989-ben változott meg jelentős mértékben a helyzet. A minisztérium gyakorlatilag egyfajta integrált „HM-hadseregparancsnokságként” működött 1989 előtt.³⁵⁸

³⁵³ Ripp: I. m., 329–335. o.

³⁵⁴ Kiss – Pap: I. m., 83–86. o.

³⁵⁵ Kiss Dávid: *A Kádár-korszak...* 121–141. o.

³⁵⁶ HM KI 176/011/8/18/11. A HM és a minisztériumi szervek rajzos szervezeti tagolódása, 1987.

³⁵⁷ Kárpáti Ferenc életrajza, <https://www.neb.hu/asset/phpULRRr7.pdf> 2018. június 12.

³⁵⁸ HM KI 176/011/8/18/11. A HM és a minisztériumi szervek rajzos szervezeti tagolódása, 1987.; Helgert – Mászáros: I. m. II. k., 9–45. o.

a kialakítása; elemzések stb. kidolgozása az OBH részére. Emellett ki kellett munkálnia az országmozgósítás követelményeit, és ennek során együttműködni az érintett minisztériumokkal, illetve az országos hatáskörű szervekkel. Továbbá a jogszabályalkotás és előkészítése; más minisztériumok honvédelmi feladatainak a kidolgozása, és ezek végrehajtásának a segítése; együttműködés a haditechnikai eszközök stb. gyártásában, beszerzésében, továbbá a hadiipari kapacitások meghatározásában, a katonai létesítmények elhelyezésében, a honvédelmi szempontból fontos sugárfigyelő és -jelző eszközök telepítésében, közlekedési és a hírközlési hálózat létesítésében.³⁶²

A fentihez hasonlóan a honvédelmi igazgatás terén is lényeges feladatok hárultak a megújult HM-re. Az MH irányításával kapcsolatos jogszabályok, működési elvek kidolgozása, katonai sajtó és honvédelmi tájékoztatás rendszerének irányítása, az MH gazdálkodási rendjének és a HM költségvetésének kidolgozása, a nemzetközi kapcsolatok létesítése, és ilyen szerződések létesítésének az előkészítése, továbbá a meglévők által előírt kötelezettségek végrehajtása. Mindezen felül az érdekegyeztetés és képviselő ellátása az MH és az HM, illetve a felsőbb állami szervek között. Az MH tevékenysége fölött törvényességi felügyeletet gyakorolt. A katonai és a szociálpolitikai célok meghatározása és érdekképviselő figyelemmel kísérése és alakítása, az államigazgatási felügyelet gyakorlása a HM vállalatai fölött, a HM intézményei tevékenységének az irányítása is feladatai részét képezték.³⁶³

A minisztériumot a miniszter közvetlenül, illetve az államtitkárok és a HM hivatalt vezetője, azaz a HM vezetői által közvetlenül irányította. Ebben a főosztályok és a HM Titkárság, illetve az ügyviteli alosztály is a segítségére volt. A feladatok megoldására koordinációs terveket kellett készíteni. A főosztályoknak a feladataik ellátása során az MHP szerveivel is együtt kellett működniük. A főosztályok a minisztérium funkcionális szerveit alkották, döntöttek a hatáskörükbe tartozó ügyekben, illetve javaslatokat terjesztettek fel az MHP illetékes szerveivel együttműködve. Szuktúrájukban további osztályokra, munkacsoportokra vagy irodákra, illetve ügyviteli alosztályra tagolódtak. Az osztályok a főosztályok részfeladatait, az irodák a speciális külső kapcsolatokat is igénylő tevékenységet, míg az ügyviteli alosztályok az iratforgalom kezelését stb. látták el.³⁶⁴

A minisztérium vezetőinek feladatai a következők voltak. A miniszter mint a Kormány tagja a vonatkozó jogszabályok alapján irányította a honvédelmi kérdésekben hozzá tartozó szervek tevékenységét. A minisztérium személyi állományá-

nak szolgálati előjárója volt. A HM-szervek útján az MHP és alárendeltjei felett törvényességi felügyeletet látott el, a minisztériumok és a tanácsok honvédelmi jellegű tevékenysége során szakfelügyeletet gyakorolt, és államit a honvédség vállalatai felett. A HT tagja, és a HM Kollégiumának az elnöke is volt egyben. A honvédelmi ágazat irányítása terén a honvédelmi doktrína és a honvédelmi politika kialakításában vett részt. Javaslatokat terjesztett elő a mozgósítással és az ország védelmével kapcsolatban, nemcsak a haderő, hanem a lakosság és a gazdaság vonalán is. Az ország mozgósításával kapcsolatos követelményrendszer kidolgozása, a vezérkarnál kidolgozott és az MH parancsnoka által jóváhagyott felszerelésre, felkészítésre, fejlesztésre és alkalmazásra készített azon terveket ellenjegyezte, amelyek a kormányfő által kerültek beterjesztésre a köztársasági elnöknek mint a fegyveres erők parancsnokának, aki ezt követően hagyta jóvá ezeket a dokumentumokat. „*Rendkívüli állapot kihirdetésekor a Honvédelmi Tanács számára – a Magyar Honvédség parancsnokával és vezérkari főnökével együttműködve – javaslatot terjeszt elő a fegyveres erők alkalmazására. Állást foglal, illetve továbbítja a Magyar Honvédség parancsnokának azon előterjesztéseit és dönt mindazokban a honvédelmet érintő kérdésekben, amelyekben a döntés meghozatala meghaladja a parancsnok hatáskörét.*” Az MH parancsnokától és a vezérkari főnökétől annak tevékenységéről jelentést kérhetett, bármely iratba betekinthezett, egyes döntések előkészítésében közreműködésre kérhette fel az MH parancsnokát. A jogszabályalkotás és -előkészítés is a tevékenységét képezte. A honvédelmi igazgatás keretében hasonló feladatai voltak, mint amelyeket ebben a tekintetben a HM-nek megszabtak. Továbbá javaslatot tett a tárca költségvetésére, a köztársasági elnökhöz felterjesztette a fegyveres erők szolgálati szabályzatát stb.³⁶⁵

A honvédelmi minisztériumi államtitkár szolgálati előjárója volt a miniszter és miniszterhelyettes kivételével minden HM-beosztottnak. A miniszter távolléte vagy akadályoztatása esetén gyakorlatilag minden téren vezethette a minisztériumot. A biztonságpolitikai, doktrinális és katonai kérdésekben a minisztériumi döntéselőkészítést irányította, felügyelte a minisztérium katonapolitikai és a Hadtudományi Kutatóintézet tevékenységét, a minisztert képviselte a Kormány által létrehozott bizottságok munkájában. „*Ellátja az ideiglenesen hazánkban tartózkodó szovjet csapatokkal kapcsolatos külön megbízatásokat.*” A HM Kollégiumának a tagja volt.³⁶⁶

A honvédelmi miniszterhelyettes a miniszter alárendeltségébe tartozott, az államtitkár kivételével mindenkinek előjárója volt. A honvédelmi nevelési, hadtudományi kutatási, társadalom- és ifjúságpolitikai, szociális és érdekvédelmi, művészeti,

³⁶² HM KI 1/19/242/01. A HM SZMSZ-c 1990 a 103/1990 HK 9. sz. utasítás léptette életbe 1990. április 24-i hatállyal.

³⁶³ Uo.

³⁶⁴ Uo.

³⁶⁵ Uo.

³⁶⁶ Uo.

sporttevékenységi területeken történő döntéselőkészítést irányította. Felügyelte a HM társadalmi, egyházi stb. szervekkel fenntartott kapcsolatait. A miniszter és az államtitkár egyidejű távolléte esetén teljeskörűen helyettesítette őket. A HM Kollégiumának a tagja volt.³⁶⁷

A HM hivatalvezetője a miniszter közvetlen alárendeltségében végezte tevékenységét. A titkárság, a főosztályok és az ügyviteli alosztály személyi állományának volt a közvetlen szolgálati előjárója, és a HM Kollégium tagja. Feladatai a következők voltak: Összehangolta a főosztályok és a titkárság munkáját, szabályozta a HM működési rendjét, szervezte a vezetők hivatalos programjait, az MHP vezetőivel együttműködött a miniszter által meghatározott kérdésekben, kapcsolatot tartott a Kormány, a köztársasági elnök és az adott kérdésekben érintett minisztériumok munkaapparátusával. A HM háborús működésére való áttérést szabályozó okmányok kidolgozását irányította, és az ügyviteli alosztályt felügyelte.³⁶⁸

A HM főosztályvezetőinek tevékenységét a következők alkották. A HM hivatalvezetőjének a közvetlen alárendeltségébe tartoztak, az általuk vezetett szervezeti egység állományának voltak a szolgálati előjárói. Felelősek voltak a főosztályuk munkájáért, annak fegyelmeért és továbbképzéséért is. Véleményezték a kidolgozandó okmányokat, a vezetők döntéshozatali tevékenységét segítették. A különböző bizottságok munkáiban részt kellett venniük, képviselniük a minisztériumot, kiadmányozási jogkörrel rendelkeztek.³⁶⁹

A minisztérium szervezeti egységeinek a következő volt a feladata. A **Titkárság** a vezetői szolgálati tevékenységnek a biztosítására jött létre. Összegyűjtötte a döntések előterjesztéséhez szükséges okmányokat és gondoskodott a döntések eljuttatásáról a megfelelő szervekhez stb. Elkészítette a HM vezetőinek a havi elfoglaltsági tervét, a társadalmi szervezetekkel való kapcsolatát koordinálta és a rendezvényeken történő részvételüket is. A Honvédelmi Minisztérium Kollégiuma (HMK) működésével kapcsolatos feladatok végzése, a HM állományának, személyügyi feladatainak ellátása, a HM költségvetési, pénzügyi teendőinek az ellátása is ide tartozott.³⁷⁰

A **Társadalompolitikai Főosztály** rendeltetése a pártokkal és a társadalmi szervekkel történő kapcsolattartás, az MH nemzeti jellegének a kialakítása, a hagyományok ápolása stb. volt. A főbb feladatai a következők voltak: figyelemmel kísérte a társadalmi folyamatok alakulását, ez alapján előterjesztést készített a honvédelmi politikáról; a honvédelmi propagandával kapcsolatban ajánlásokat tett; az állomány-nyal szembeni elvárások kidolgozásában vett részt; a pártok stb. felé egyfajta közve-

títő szerepet látott el; a nemzetközi szerződésekből fakadó humanitárius feladatok érvényesítéséről is gondoskodott. A tudományos eredmények érvényesítésében játszott szerep, a HM mecénás feladatainak a tervezése is a főosztály feladatát képezte.³⁷¹ Korábbi szervezeti egységei a társadalompolitikai és a nevelési osztályok voltak.³⁷²

A **Közgazdasági Főosztály** a pénzügyi-gazdasági jogszabályok előkészítésével, a meglévő jogszabályokban lefektetett kötelezettségek betartásával, a miniszternek pénzügyi területen történő tanácsadással, és a HM ezirányú képviselőjével, a HM vállalatainak felügyeletével, háttéranyagok készítésével foglalkozott. A hadseregfejlesztési elgondolások pénzügyi részének a kidolgozása, a HM költségvetésével kapcsolatos tárcaszintű egyeztetések végzése, az MH költségvetésre irányuló miniszteri vélemények elkészítése, az MH vállalkozásaival kapcsolatos alapelvek kidolgozása, a HM képviselője a tárcaközi és a nemzetközi egyeztetésekben is a főosztály tevékenységi körét képezte. Az itt dolgozóknak kellett előkészíteni az MH szervezeteinek, személyi állományának stb. ingatlanellátási tervét is. A szerv az MH költségvetésének a végrehajtását felügyelte, és felügyeletet gyakorolt a HM vállalatai fölött. A gazdaság háborús felkészítésére irányuló jogszabályok előkészítésében és a követelmények végrehajtásában is közre kellett működnie. Az államigazgatás honvédelmi vonatkozású gazdasági kérdéseinek a kidolgozásában, a miniszter számára összefoglaló jelentések készítése a pénzügyi-anyagi helyzettel kapcsolatban is szintén a főosztály feladatkörébe tartozott.³⁷³ Osztályai 1989 végén: közgazdasági, gazdasági kapcsolatok, ellenőrzési, beruházási.³⁷⁴

A **Sajtó és Információs Főosztály** a sajtónyilvánossággal kapcsolatos feladatokat intézte, illetve a minisztérium vezetőit informálta. Vezetője a HM szóvivője is volt egyben. A tárca sajtótájékoztatóinak az előkészítése és levezetése, a HM és az MHP sajtónyilatkozatainak megszervezése a HM-lapok számára követelmények megfogalmazása és informálás, a forgatási engedélyek elbírálása képezte feladatainak döntő részét. Ez utóbbi téren a rezsimalakulatok és a zárt területek esetén az MHP-nél kellett eljárnia. Médiafigyelés, különös tekintettel a politikai és a pártok vezetőinek nyilatkozataira, az MH-n belüli közvélemény-kutatások felügyelete, a közhangulattal összefüggő információk gyűjtése, ezekből az HMK részére információk

³⁶⁷ Uo.

³⁶⁸ Uo.

³⁶⁹ Uo.

³⁷⁰ Uo.

³⁷¹ Uo.

³⁷² HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. A HM állománytáblája, 1989. december 22.

³⁷³ HM KI 1/19/242/01. A HM SZMSZ-e 1990 a 103/1990. HK 9. sz. utasítás léptette életbe 1990. április 24-i hatállyal.

³⁷⁴ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. A HM állománytáblája, 1989. december 22.

szolgáltatása is az főosztály tevékenységi körét képezte.³⁷⁵ 89 végén sajtóosztállyal és az információs munkacsoporttal működött.³⁷⁶

Az **Igazgatási és Jogi Főosztály** a kormányzati döntés- és jogszabály-előkészítést végezte a HM részéről. Az MH és a HM jogi képviselte, a honvédelmi igazgatási tevékenység törvényességi felügyelete, a jogszabály és a honvédelmi miniszteri utasítások előkészítése képezte tevékenysége fő elemeit. A HMK tagjainak tájékoztatása a kormányülésekről, javaslattétel a HM-re háruló feladatok végrehajtásáról is a főosztály feladata volt. A főosztályvezető a HM parlamenti államtitkár feladatait látta el. A háborús jogszabálytervezetek szerkesztése és azok kidolgozásának koordinálása, és naprakészen tartása, a jogszabályok értelmezése, a nemzetközi hadijog érvényre juttatása, az MH jogalkalmazási tevékenységének törvényességi felügyelete, a HM és az MH igazságszolgáltatás során történő jogi képviselte, kártérítési ügyek intézése, a Honvédségi Közlöny, és a honvédelmi jogszabályok és miniszteri utasítások gyűjteményének szerkesztése, a HM ügyfélszolgálati tevékenysége, a munkaügyi bizottságok stb. működtetése is ehhez a főosztályhoz tartozott.³⁷⁷ Osztályai 1989 végén: a jogi és az igazgatási, mellettük volt még egy ügyfélszolgálati iroda is.³⁷⁸

A **Nemzetköz Kapcsolatok és Biztonságpolitikai Főosztály** a HM nemzetközi kapcsolatainak a kiépítésével és az ilyen jellegű döntések előkészítésével foglalkozott. A nemzeti katonapolitikára történő javaslatok kidolgozása az ország fenyegetettsége alapján is a tevékenységét képezte, továbbá: „*Elemzi és feltárja az európai haderő- és fegyverzetcsökkentési folyamatokban rejlő lehetőségeket. Javaslatokat dolgoz ki a Kormány e folyamatokkal kapcsolatos álláspontjára.*” Részt vett a haderőcsökkentéssel foglalkozó szervek stb. felkészítésében, a haderő- és fegyverzetkorlátozási tárgyalásokon, a nemzetközi fórumokra kiutazó delegációk álláspontjának kialakításában, az egyéb tárgyalási okmányok előkészítésében.³⁷⁹ Részlegei 89 végén: katonai elemző osztály és a nemzetközi kapcsolatok munkacsoportja.³⁸⁰

³⁷⁵ HM KI 1/19/242/01. A HM SZMSZ-e 1990 a 103/1990. HK 9. sz. utasítás léptette életbe 1990. április 24-i hatállyal.

³⁷⁶ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. A HM állománytáblája, 1989. december 22.

³⁷⁷ HM KI 1/19/242/01. A HM SZMSZ-e 1990 a 103/1990. HK 9. sz. utasítás léptette életbe 1990. április 24-i hatállyal.

³⁷⁸ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. A HM állománytáblája, 1989. december 22.

³⁷⁹ HM KI 1/19/242/01. A HM SZMSZ-e 1990 a 103/1990. HK 9. sz. utasítás léptette életbe 1990. április 24-i hatállyal.

³⁸⁰ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. A HM állománytáblája, 1989. december 22.

A **Tervezési Főosztály** a honvédelemmel kapcsolatos tervezésben vett részt. Koordinálta a különböző minisztériumok és az MH megoldandó feladatait, illetve részt vett ezek meghatározásában. A HM működését szabályozó okmányok elkészítése, az MH állami felügyeletének ellátásában való részvétel, a miniszter törvényességi feladatainak ellátása is ide tartozott. Az osztály állományának kellett kidolgozni a HM háborús átállásának okmányait, és végeznie ezek naprakészen tartását, az információ áramlásának, az MH és a HM számítástechnikai rendszerének kidolgozása, és biztonságának megteremtése, információszolgáltatás az MH rendszerről, a HM szervei tervezőmunkájának koordinálása, a HM állománytáblájának kidolgozása, a HM ügyeleti szolgálatának szervezése tartozott a főosztály feladatai közé.³⁸¹ Osztályai 1989 végén: elvi tervező, tervezési és koordinációs, ezeken kívül egy külön ügyviteli alosztály is működött. Összesen 135 fő dolgozott a minisztériumban.³⁸²

A szervezeti egységek feladatai mellett a **minisztérium működési elveit** a következőképpen határozták meg: „*A minisztériumi munkát a kormányzati döntések előkészítése és az államigazgatás tevékenység ellátása során – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – az államigazgatási eljárás általános szabályai szerint kell végezni.*” Az adattároló eszközök előnyben részesítését tekintették fontosnak a nyomtatott dokumentumok használata helyett. A hírközlő szerveket a HM-vezetőség tájékoztathatta. A Sajtó és Információs Főosztály végezte a sajtóközlemények katonai titokvédelmi szempontból történő elbírálását. A jogszabály-előkészítés mindig az arra illetékes főosztály feladata volt, ezeket az MHP illetékes vezetőivel is egyeztetni kellett. A magasabb szintű jogszabálytervezetekkel együtt kellett elkészíteni azok végrehajtási utasításait is. A Jogi és Igazgatási Főosztály vizsgálta felül a tervezeteket, ennek vezetője egyeztetett a többi minisztériummal. A Kormányhoz előterjesztésre azokat a dokumentumokat lehetett benyújtani, amelyhez a Kormány Hivatalának elnöke is hozzájárult. A véleményezésre beküldött javaslattervezetekkel kapcsolatos munkálatokat is az említett főosztály fogta össze.³⁸³

A **HM Kollégiumának** a feladatait is megszabták: „*A Honvédelmi Minisztérium Kollégiuma (továbbiakban: HMK) a honvédelmi miniszter tanácskozó testülete az állami honvédelmi politika alapvető kérdései kimunkálásának előkészítésével, a döntéseket megalapozó, illetve előkészítő elemzésekkel és következtetésekkel kapcsolatos*

³⁸¹ HM KI 1/19/242/01. A HM SZMSZ-e 1990 a 103/1990. HK 9. sz. utasítás léptette életbe 1990. április 24-i hatállyal.

³⁸² HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. A HM állománytáblája, 1989. december 22.

³⁸³ HM KI 1/19/242/01. A HM SZMSZ-e 1990 a 103/1990. HK 9. sz. utasítás léptette életbe 1990. április 24-i hatállyal.

állásfoglalások kialakítására.” Tagjai az államtitkár, a miniszterhelyettes, az MH parancsnoka, és a vezérkari főnöke, továbbá a HM hivatalvezetője volt. Az államtitkár elnökölt az üléseken a miniszter távolléte esetén, ha pedig egyikük sem volt jelen, akkor a miniszterhelyettes. A döntésektől eltérő véleményeket rögzíteni kellett. Az ülésen az adott témához kapcsolódóan meghívottak is részt vehettek.³⁸⁴

ÁTALAKÍTÁS FÜR LAJOS MINISZTERSEGE IDEJÉN

Még 1990-ben, az Antall-kormány megalakulását követően változott a HM felépítése, ez a politikai és a közigazgatási, valamint a helyettes államtitkári funkciók bevezetésével függött össze, az e pozíciókban lévők is a HM felső vezetését alkották; az államtitkári, a miniszterhelyettesi és a minisztérium hivatalvezetői beosztást megszüntették. A minisztériumra kiszabott feladatok összeállítását a miniszter és a közigazgatási államtitkár állította össze. A **politikai államtitkár** csak a miniszternek volt alárendelve, és a közigazgatási államtitkár kivételével az alárendeltségébe tartozott a teljes személyi állomány. Elsődleges feladata a miniszter országgyűlési képviseletének az elősegítése, illetve az ezen a fórumon, az MT ülésein (csak tanácskozási joga volt), és az országgyűlési bizottságokban (elsősorban az OHB ülésein) történő helyettesítése. A bel- és külpolitikai ügyeket is érintő honvédelmi miniszteri döntések véleményezése, és közvetlen a miniszter hatáskörébe rendelt feladatok végrehajtása lett a feladata.³⁸⁵

Szintén új pozíció volt a **közigazgatási államtitkáré**, hatásköre az előzőével megegyezett. A HM-apparátus vezetése, az MH fölötti törvényességi felügyelet gyakorlásának irányítása, a honvédelmi igazgatás felügyeleti ellenőrzésének szervezése volt a feladata. A politikai államtitkár és a miniszter akadályoztatása stb. esetén az Országgyűlés kivételével helyettesíthette vagy képviselhette a minisztert. Ugyanakkor szakfelügyeletet láthatott el más szervek honvédelmi tevékenységével kapcsolatban, irányította a HM honvédséggel kapcsolatos döntés-előkészítő tevékenységét, felügyelte a HM főosztályait, kapcsolatot tartott az MHP vezetőivel, beszámoltatta az MH parancsnokát és a vezérkari főnökét, és gyakorolta a miniszter személyügyi hatáskörét. A főosztályok vezetői a közigazgatási államtitkár hatáskörébe tartoztak.³⁸⁶

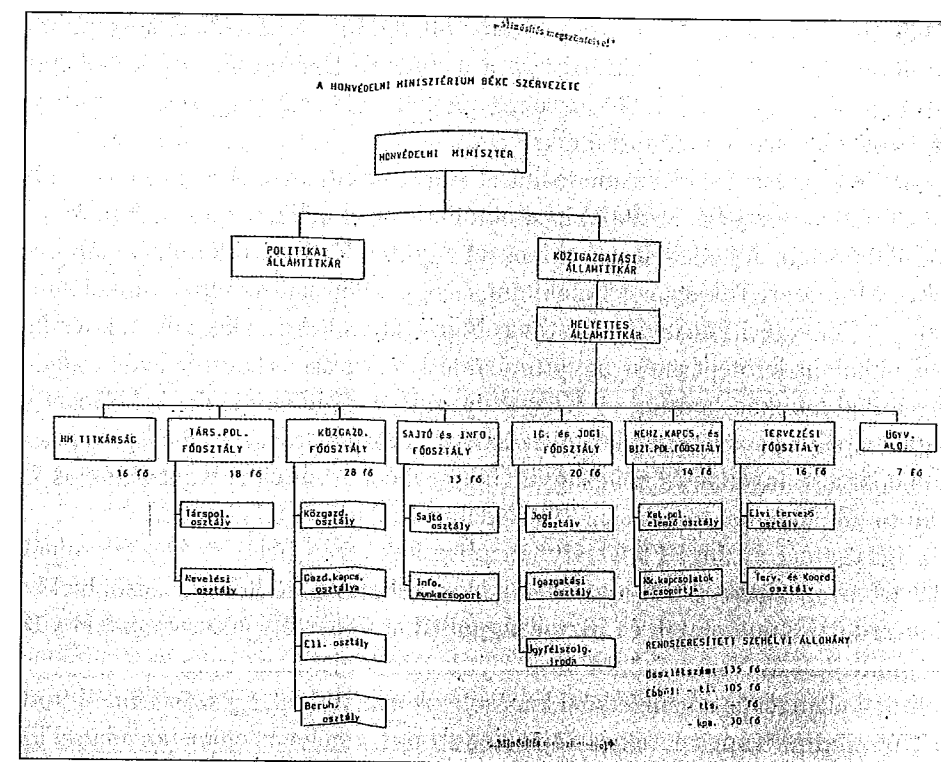
A **helyettes államtitkár** a közigazgatási alárendeltségébe tartozott, az államtitkárok és a tárcavezető kivételével a HM-alkalmazottak előljárója volt. Feleltetés helyettesíthette, szervezte a HM napi tevékenységét, és az ezzel kapcsolatos okmányok naprakészen tartását, akár csak a miniszter külföldi útjait és a külföldi vendégek itt

³⁸⁴ Uo.

³⁸⁵ HM KI 1/19/242/01. és 02. A HM SZMSZ módosítása, 1990. június 27. Für Lajos: 129/1990. 13. sz. HM utasítás alapján

³⁸⁶ Uo.

tartózkodását. Emellett a HMK és a HM Kabinetüléseire az anyagok összeállítását végezte, irányította a HM háborús működéséhez szükséges okmányok kidolgozását, az ügyeleti szolgálat szervezését, felügyelte a főosztályok állományába nem tartozók tevékenységét.³⁸⁷

HM KI 1/55/33/1378/23/175/142 A HM 1990. június elején

A HMK mellett létrehozták a **HM Kabinetet** is, amely a miniszter közvetlen tanácskozó testülete volt. A HM vezetői közötti információcsere biztosítása, a feladatok áttekintése, a jelentősebb vezetői döntések meghozatala volt. Általában hetenként egyszer ülésezett, a tagjai a következő beosztásban lévő személyek voltak: a politikai és a közigazgatási államtitkár, a helyettes államtitkárok, a HM-titkárságvezető. Az üléseken a miniszter vagy távollétében a politikai államtitkár elnökölt, akinek a résztvevők javaslatainak a figyelembevételével kellett döntenie. A HM-titkárságvezető jegyzőkönyvet készített az ülésről.

³⁸⁷ Uo.

A Kabinet felállításával a HMK feladatai a következőképpen módosultak: a miniszter tanácskozó testülete lett a honvédelmi politika alapvető kidolgozásának az előkészítésére, ezzel kapcsolatban döntéseket hozott. Egyes döntéseket az MH vezetőivel egyeztettek. Tagjai a politikai és a közigazgatási államtitkár, az MH parancsnoka és a vezérkari főnök, a helyettes államtitkárok és a HM titkárságvezetője lett. A HMK titkára a tervezési főosztályvezető volt, a miniszter távollétében a politikai államtitkár elnökölt.³⁸⁸ Leegyszerűsítve a Kabinet a HM belső, míg a Kollégium a külső ügyeit tárgyalta. A HM szervezete mellett a hatásköri jegyzékét a kormányváltást követően szintén módosították.³⁸⁹

A HM felépítésének újabb módosítását Für Lajos honvédelmi miniszter 1990. július 20-án hagyta jóvá, az átalakítást október 1-ig el kellett végezni. Ennek során a HM Titkárságot át kellett szervezni, ezzel együtt a Kabinet titkárának alárendeltségében Miniszteri Titkárságot kialakítani, és egy külön sajtószóvivői funkciót megalkotni. A **Tervezési Főosztályt Katonai Főosztállyá** kellett alakítani, a következő osztályokkal: haderőfejlesztési, együttműködési, tervezési és koordinációs; valamint informatikai munkacsoporttal. A **Közgazdaságiból Védelemgazdasági Főosztályt** kreáltak, amelynek osztályai a következők lettek: közgazdasági, gazdasági kapcsolatok, ellenőrzési, ingatlan és építésügyi. Új szervként a **Védelmi Koordinációs Irodát** állították fel, amely átvette az MT Védelmi Irodájának feladatkörét.³⁹⁰

Az **Igazgatási és Jogi Főosztályt** meghagyták, ezen belül az Ügyfélszolgálati Irodát és az igazgatási és a jogi osztályokat kellett működtetni a későbbiekben. A **Nemzetközi Kapcsolatok és Biztonságpolitikai Főosztály** átszervezésével a **Biztonságpolitikai és Nemzetközi Főosztályt** kellett kialakítani, ezen belül egy katonapolitikai elemző, és a nemzetközi kapcsolatok osztályával. Új szervként állították fel a **Társadalmi Kapcsolatok és Sajtó Főosztályt**, amelyen belül a társadalmi kapcsolatok, a sajtóosztályok, a hadtudományi, a hadtörténeti, a lap- és könyvkiadói referatúrák működtek. Ugyancsak új szerv lett a **Személyügyi Főosztály** a személyügyi osztállyal és a felsőoktatási munkacsoporttal, amely ennek a keretében állt fel, akárcsak a miniszter alá rendelt pénzügyi alosztály. Az ügyviteli alosztály szervezéséhez nem nyúltak, a **Társadalompolitikai Főosztályt**, a **Sajtó és Információs Főosztályt** viszont megszüntették. „Személyi állományuk megfelelő beosztásba helyezése a személyi beszélgetések során – a felkészültséget és szakképzettséget alapul véve – kiemelt figyelmet kell fordítani” – szolt a rendelkezés. 1990. szeptember 1-től

³⁸⁸ HM KI 1/19/242/01 és 02. A HM SZMSZ módosítása, 1990. június 27. Für Lajos: 129/1990. 13. sz. HM utasítás alapján.

³⁸⁹ Uo.

³⁹⁰ HM KI 1/19/2/242/02. Annus Antal: A honvédelmi miniszter közigazgatási államtitkárának 0148/1990. sz. intézkedése a HM átszervezésére, 1990. augusztus 31.

lépett életbe az új állománytábla. A különböző szintű vezetők és az állomány más beosztásba való áthelyezését ütemezték. Az új SZMSZ-t, és a HM Hatásköri jegyzékét, a HM Híborús működésre történő átállási tervét a Katonai Főosztálynak kellett kidolgoznia. Az MH parancsnokának kellett az új híradó stb. szükségleteket biztosítani. A HIM, a Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó Vállalat a minisztérium alárendeltségébe került.³⁹¹

Ezt követően új szerv lett a **Miniszteri Tanácsadó Testület**, amely 1991-től kezdte meg működését a miniszter közvetlen alárendeltségében. A tagokat a miniszter bízta meg, és indoklás nélkül felmenthette őket. A testület feladata a minisztériumi és a hozzá utalt kardinálisabb döntésekkel kapcsolatban háttérinformációk gyűjtése, tudományos tanácsadás volt. Ugyanakkor egyes döntések meghozatalát is kezdeményezhette, javaslatok nem voltak kötelező érvényűek, ezeket írásba foglalva közvetlenül a miniszterrel vagy az államtitkárral kellett közölnie. Ügyrendjét saját hatáskörében állapította meg. A tagok a tudomásukra jutott állami és szolgálati titkokat a katonai szervekre vonatkozó előírások alapján kötelesek voltak megtartani.³⁹²

A HM átszervezésére 1991. szeptember 20-án, majd október 17-én került ismét sor. Lényeges volt a vonatkozó jogszabályoknak megfelelően a HM és az MHP feladatainak további szétválasztása. A HM átszervezését év végéig kellett lebonyolítani, ez a minisztérium szervezeti egységeit a következőképpen érintette. A **Katonai, a Védelemgazdasági és a Személyügyi Főosztály** az MH kormányzati irányításának katonai, gazdasági és személyügyi kérdéseivel bővült ki, a miniszteri irányelvek, követelmények kidolgozása során, ugyanakkor ezek megvalósításának az ellenőrzése is rájuk hárult. A **Biztonságpolitikai és Nemzetközi Főosztály** feladatai a következőkkel bővültek: katonadiplomáciai, leszerelési, fegyverzetellenőrzési, ENSZ-szel kapcsolatos feladatok. Így ebből két főosztályt akartak szervezni. A **Társadalmi Kapcsolatok és a Sajtó Főosztály** a kultúra és a művelődés kormányzati teendőivel gyarapodott, így egy új osztály megszervezése vált indokolttá. A katonai oktatás koordinálására a **Katonai Oktatási és a Tudományos Főosztályokat, továbbá az Önálló Kulturális és Művelődési Osztályt** hozták létre. Emellett egy önálló **Pénzügyi-gazdasági Felügyeleti Ellenőrzési Osztály** felállítása vált még szükségessé. A **Védelmi Koordinációs Iroda** irányítását közvetlen egy államtitkár látta el, az **Igazgatási és Jogi Főosztály** létszámát a törvény-előkészítő munka és az igazgatási és ügyfélszolgálati tevékenység összekapcsolása céljából bővítették. Az ügyvitel stb. egységes kezelésére **Minisztériumi Hivatal** felállítása vált szüksé-

³⁹¹ Uo.

³⁹² A honvédelmi miniszter 34/1991. (HK XLVII. évf. 4. sz. 1991. március 24.) utasítása a Miniszteri Tanácsadó Testület létrehozásáról.

gessé, ez végezte a belső munka koordinálását, a rehabilitációs ügyeket, a protokollt, a hivatásos és polgári állomány személyi és pénzügyeit, és az érdekképviselési tevékenységet. Az MHP Ellátó Igazgatósága bonyolította le az ellátási ügyeket, vezetője a kabinet titkára lett. Október 31-ig tervezték az állománytábla kidolgozását, év végéig a szabályzatok átírását. **Önálló Haditechnikai Beszerzési Osztályt** is szerveztek.³⁹³

Az új struktúra ennek alapján a következőképpen nézett ki. A miniszter közvetlen alárendeltségébe tartozott a Személyügyi Főosztály a politikai és a közigazgatási államtitkár, a miniszteri titkárság és a sajtószóvivő, utóbbit a politikai államtitkár irányította. A **Személyügyi Főosztály** személyügyi és személyügyi tervező és felügyeleti osztályból állt. Ez utóbbi feladatai a következők voltak: a honvédségen belüli személyügyi munka irányelveinek és követelményeinek a kidolgozása, és mindennek a felügyelete, mellesleg tárcaközi együttműködési feladatok végzése, az MH-nál folyó szociálpolitikai tevékenység szabályainak a kidolgozása. A személyügyi osztály a köztársasági elnök, a Kormány és a honvédelmi miniszter hatáskörébe tartozó személyügyi javaslatokat készítette elő, illetve e személyek anyagainak a kezelésével, az operatív személyügyi munkával kapcsolatos tárcaközi együttműködéssel, az állami rendezvények személyügyi biztosításával, az MHP-val történő együttműködéssel foglalkozott. A HIM, a Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ (HIEK), a ZK, a Régió VKI-k (Vezérkari Iroda) nem a minisztérium struktúrájában helyezkedtek el, de közvetlen alárendeltségébe tartoztak.³⁹⁴

A **közigazgatási államtitkárnak** három helyettes államtitkára volt. Az elsőhöz a **Katonai, az Oktatási és Tudományos Főosztályok** tartoztak, és egy **Önálló Kulturális és Művelődési Osztály**, amely a kultúra, művelődés, sport, szociálpolitika, pszichológia, tábori lelkesítő szolgálattal, lelki gondozással foglalkozott, továbbá a minisztérium közvetlen alárendeltségében lévő Hadtörténeti Intézet és Múzeum (HIM). A **Katonai Főosztály** a következő osztályokra tagolódott: 1. katonai, 2. fejlesztési, 3. együttműködési és koordinációs, 4. felügyeleti és elemző, 5. informatikai. Az 1. feladatai a következők voltak: az MH-ra vonatkozó minisztériumi irányelvek és követelmények kidolgozása és előterjesztése, az MH irányításával kapcsolatos szabályozók rendszerének kimunkálása és koordinálása, a minisztérium állásfoglalásának kialakítása az MH-val kapcsolatban. A honvédelemmel összefüggő kormányzati döntések és a miniszter hatáskörébe tartozó döntések előkészítése, koordinálása, együttműködés az MHP-val. A 2. a honvédelem rendszerének és fejlesztési koncepciójának a kidolgozásával, a harmadik a honvédelmi kérdések más miniszté-

riumok munkájával történő összehangolásával, illetve az MH és a HM munkájának összeegyeztetésével foglalkozott. Ide tartoztak még a következő feladatok is: a miniszter állásfoglalásának kidolgozása olyan kérdésekben, amelyek a HM-et és más szerveket is érintenek. A HM terveinek a kidolgozása, belső működésével kapcsolatos okmányok készítése, a HM háborús stb. működésre történő átállásának a biztosítása, az ezzel kapcsolatos tervek stb. kidolgozása, a minisztérium ügyeleti szolgálatának megszervezése, vezénylése stb. A felügyeleti és elemző osztály az MH és a HM-re vonatkozó jogszabályok betartásának az ellenőrzésével, az MH és a honvédelemről szóló információk gyűjtésével, a különböző ülésekre tájékoztatók stb. készítésével foglalkozott, az informatikai osztály pedig a tárca és az MH ezirányú szükségleteinek a biztosításával. A főosztályon 34 fő dolgozott.³⁹⁵

Az **Oktatási és Tudományos Főosztály** a katonai oktatási és a tudományos osztályokból állt. Az elsőnek a következő feladatokat kellett ellátnia: a jogszabályokban meghatározott katonai felsőoktatási elvekhez kötődő miniszteri utasítások kidolgozása és megvalósításuk felügyelete. Az általános képzési koncepció kidolgozása, az intézmények szervezeti, ügyviteli és személyi ügyeivel kapcsolatos elvek kidolgozása, a külföldi és a polgári intézményekben lévő képzési lehetőségek felmérése. A tudományos osztálynak a tudományos munka követelményeinek elveit és feltételrendszerét kellett kidolgoznia, a tudománypolitikai döntéseket feldolgoznia, tudományos kapcsolatokat szerveznie, a Magyar Tudományos Akadémia Tudományos Minősítő Bizottság (TMB) hadtudományi szakbizottságának a munkáját segítenie, a HM-ben folyó tudományos munkát szerveznie, a HIM munkájának elvi irányítását segítenie. A főosztály létszáma 15 fő volt.³⁹⁶

A másik helyettes államtitkár a **Védelemgazdasági Főosztályt, és az Önálló Gazdasági és Pénzügyi Felügyeleti Osztályt** irányította, közvetlen alárendeltségébe az **Önálló Haditechnikai Beszerzési Osztály** tartozott, amely a védelemgazdasági osztálytól elvont haditechnikai eszközök beszerzésével kapcsolatos feladatokat koordinálta. A harmadik helyettes államtitkár a Nemzetközi, a Védelempolitikai, továbbá a Társadalmi Kapcsolatok és Sajtó Főosztályt irányította. A minisztériumon kívüli szervek közül a HIEK és a ZK tartozott a felügyelete alá. A közigazgatási államtitkárhoz tartozott a Minisztériumi Hivatal, amelyet főosztályvezetői szintű helyettesként irányított a Kabinet titkára, aki ezáltal a HM felső vezetője lett. Az Igazgatási és Jogi Főosztály, illetve a Védelmi Koordinációs Iroda irányítása is ehhez az államtitkárhoz tartozott.³⁹⁷

³⁹³ HM KI 1/51/24/1343/24. A HM új szervezeti felépítése, 1991. október 14.

³⁹⁴ Uo.

³⁹⁵ Uo.

³⁹⁶ Uo.

³⁹⁷ Uo.

A Védelemgazdasági Főosztály szervezetét a következő alegységek alkották: 1. költségvetési és közgazdasági osztály; 2. haditechnikai és gazdaságmozgósítási osztály; 3. beruházási és ingatlangazdálkodási osztály; 4. vállalatfelügyeleti osztály. Az első két alosztályra tagolódt: költségvetési és közgazdasági. Az előbbi tevékenysége a következőkből állt: fejezetszintű éves költségvetés tervezése és tárcaközi egyeztetése, majd parlamenti vitára történő előkészítése. A költségvetés alakulásának és a központi bankszámlának a figyelése, az éves költségvetési beszámoló elkészítése és parlamenti vitára bocsátása, a tárca devizagazdálkodásának irányítása a költségvetési gazdálkodás központi irányítása, a tárca pénzügyi-gazdasági képviselte. A közgazdasági alosztály a gazdasági tevékenység szabályozásával, a haderő-modernizálási pénzügyi fejlesztések kialakításával, az államigazgatási és jogszabály-előkészítési tevékenységgel, a létszám és bérszabályozás irányításával és a bérgazdálkodással foglalkozott. A haditechnikai és gazdaságmozgósítási osztály két alosztályból, a haditechnikai fejlesztési és tervből, illetve a beszerzési és gazdaságmozgósításból állt. Az előbbi az MHP által összeállított program-költségvetési javaslatok, emellett a közép és hosszú távú koncepciók és kutatási tervek összeállításával és tárcaszintű egyeztetésével foglalkozott, míg a beszerzési és gazdaságmozgósítási alosztály a különböző távú haditechnikai eszközbeszerzésekkel, az esetleges hazai importjukkal, a beszerzőszervek munkájának irányításával. A nemzetközi és hazai katonagazdasági és hadiipari kapcsolatok kiépítése és fenntartása, a gazdaság háborús felkészítéséhez kötődő HM és az MHP igények kialakítása is feladatai részét képezte.³⁹⁸

A **Beruházási és Ingatlanagazdálkodási Osztály** az építés-beruházási tervjavaslat koncepciójának meghatározását és ennek a PM-mel történő egyeztetését végezte. A lakásigények felmérése, és a lakásellátás koordinálása, az ingatlangazdálkodás, a raktárkapacitások biztosítása, ezzel kapcsolatos miniszteri döntések előkészítése szintén hozzá tartozott. A vállalatfelügyeleti osztály a HM vállalatai felé az alapító és a tulajdonosi jogokat gyakorolta, illetve működésükkel kapcsolatos javaslatokat tett, szabályozta a vállalkozási tevékenységüket.³⁹⁹

Az **Önálló Gazdasági és Pénzügyi Felügyeleti Osztály** pénzügyi-gazdasági ellenőrzési alosztály a következő tevékenységet végezte: a HM intézményeinek a miniszterre háruló pénzügyi stb. ellenőrzések végzése. A MH központi szerveivel együtt az MH pénzügyi-gazdasági ellenőrzése, a HM egyes bankszámláinak kezelése, a HM igazgatási kiadásaival kapcsolatban a belső ellenőrzés. A felügyeleti alosztály a pénzügyi-gazdasági ellenőrzésre vonatkozó HM-rendelet kidolgozásá-

val, a tárca bér- és devizagazdálkodását, tb, adó stb. tevékenységének az ellenőrzését látta el.⁴⁰⁰

A **Nemzetközi Főosztályon** belül működő Nemzetközi Kapcsolatok Osztálya a HM és az MH külföldi kapcsolattartási elveinek a kidolgozásával, a nemzetközi együttműködési tevékenységhez szükséges javaslatok kialakításával, nemzetközi szerződések és tárgyalások előkészítésével foglalkozott. A katonadiplomáciai osztály tevékenységét a következők képezték: az osztály nevében fémjelzett munka elveinek a kialakítása, a katonai attasék tevékenységének az irányítása, és az attaséhivatalok felügyelete, a Budapestre akkreditált katonai képviselőkkel történő kapcsolattartás. Fordító és tolmács munkacsoport is működött a főosztályon.⁴⁰¹

Lényeges kiemelni, hogy 1990 nyarától több új katonai attasé került kinevezésre. Közülük többnek ilyen jellegű tapasztalatai nem voltak az adott országban, ahová kiküldetésre kerültek, nem minden esetben rendelkeztek az adott ország nyelvének ismeretével, de valamilyen világnyelve(ke)n beszéltek. Nem volt ez igaz az Amerikai Egyesült Államokba és a Szovjetunióba kiküldött két attaséra, ők a kiküldetésük előtt egy attasétanfolyamot is elvégeztek. Moszkvába Németh Sándort küldték ki. Ő a következőképpen jellemezte a nehézségeket. Feladata az ország katonai diplomáciai vonalon történő képviselte, „(...) másrészt bizonyos felderítési, információszerezési feladattal megyek ki. Főleg ez utóbbi bonyolítja és nehezíti ezt a beosztást, hiszen teljesen új utat kell törni ezen a vonalon, mivel korábban ebben az irányban ilyen jellegű feladat nem volt.” Washingtonba Tóth András alezredes került.⁴⁰²

A **Védelempolitikai Főosztály** elemző és értékelő csoportjának munkája az alábbiakból állt: a napi katonapolitikai értékelő és elemző és a biztonságpolitikához kötődő napi tevékenység végzése, és ezen a téren más szervekkel történő kapcsolattartás, a főosztály feladatainak ellátását szolgáló dokumentációs háttér készítése. A főosztályon belül egy leszerelési fegyverzet-ellenőrző és ENSZ osztály is működött, amelynek a magyar biztonságpolitikai elvekkel összhangban a nemzetközi szervezetek és az ENSZ fórumain a magyar katonapolitikai elveket kellett képviselnie, illetve az ezek során felmerülő nemzetközi kötelezettségek teljesítése, a bécsi tárgyalócsoport munkájának a segítése, a HIEK munkájának az irányítása és felügyelete volt a feladata.⁴⁰³

⁴⁰⁰ Uo.

⁴⁰¹ Uo.

⁴⁰² 1990. október 17. OHB ülés http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489347.xml&dvs=1535559334581~79&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2018. augusztus 29.)

⁴⁰³ HM KI 1/51/24/1343/24. A HM új szervezeti felépítése, 1991. október 14.

³⁹⁸ Uo.

³⁹⁹ Uo.

A **Társadalmi Kapcsolatok és Sajtó Főosztály** társadalmi kapcsolatok osztályának a feladatai a következők voltak: koncepciók kidolgozása, a haderő pozitív imázsának kialakítása, kapcsolattartás a pártokkal, a gazdasági szervezetekkel és az egyházakkal, közvélemény-kutatások, részvétel a rendezvények szervezésében. A sajtóosztály a HM és az MHP vezetőinek a sajtómegjelenését szervezte. A sajtóban történő megnyilatkozások elveinek a kidolgozása, közlemények kiadása az MTI-nek. A művelődési osztály a kulturális és a sporttevékenységgel foglalkozott, míg a lap- és könyvkiadó referatúra a Zrínyi Kiadó és a HM kiadványainak, tevékenységének irányításával, az MHP belső kiadványaira vonatkozó elvek kialakításával, sajtófigyeléssel.⁴⁰⁴

Az **Igazgatási és Jogi Főosztály** jogszabály-előkészítő osztálya tevékenységét az alábbiak tették ki: jogszabály-előkészítési feladatok, jogszabály-tervezetek véleményezése, jogszabály-értelmezés, kormányzati és országgyűlési döntések előkészítésével kapcsolatos tevékenységek, részvétel a tárcaközi kodifikációs stb. munkában, az OHB-val történő kapcsolattartás, együttműködés az MHVK Titkárságának jogi és igazgatási alosztályával, belső rendelkezések előkészítése, jogi információs, és a nemzetközi hadijoggal kapcsolatos tevékenység. A jogi osztály feladata volt az államigazgatási eljárásban az első- és másodfokú hatósági jogkör gyakorlása, a bíróságok stb. előtti jogi képviselés, szerződések készítése, véleményezése, a katonai szervek által a gyakorlatokon okozott károk kivizsgálása és rendezése. A főosztály igazgatási osztálya az MH tevékenysége fölötti törvényességi felügyeletet és szakmai irányítást végezte, továbbá az ügyfélszolgálati feladatokat.⁴⁰⁵

A főosztályokhoz hasonlóan önállóan működött a **Védelmi Koordinációs Iroda**. A különböző tárcák kormányzati előterjesztésre készített, védelmi dokumentumait véleményezte, a védelmi felkészítéssel, országmozgósítással kapcsolatos kormánydöntések végrehajtását koordinálta és ellenőrizte. A védelmi felkészítésben érintett közigazgatási szervek tevékenységének a koordinálása, követelmények meghatározása, részvétel a továbbképzéseken és gyakorlatokon, a legfelsőbb vezetés országmozgósítási munkájának tervezése, a közigazgatás háborús vezetési rendszere fenntartásának koordinálása, a védett vezetési pontokon a felső vezetés munkavégzési feltételeinek megteremtése, a hadszíntér-előkészítés állami feladatainak tárcaközi koordinálása, a tömegtájékoztatási szervek rendkívüli időszaki feladatainak meghatározása, a minősített időszakra vonatkozó jogszabálytervezetek kidolgozásának koordinálása, a régió VKI-k irányítása és felügyelete is a tevékenységének részét képezte.⁴⁰⁶

⁴⁰⁴ Uo.

⁴⁰⁵ Uo.

⁴⁰⁶ Uo.

A **Minisztériumi Hivatal** vezetője a kabinet titkára is volt egyben. Ennek a koordinációs munkacsoportja a HM belső munkáját szervezte meg, és a vezetők programjait készítette elő. A minisztérium értekezleteinek a szervezése és belső biztosítása, a HM-gondnokság irányítása is tevékenységének részét képezte. A protokoll-munkacsoport a vezetők utazásainak szervezését, a partnerek fogadását, a konferenciák protokollrészét bonyolította le. A személyügyi és munkaügyi alosztály a HM és a háttérintézmények személyi és munkaügyeit, a HM-ből kivált szervek érdekképviselését stb. szervezte. A pénzügyi alosztály a minisztérium éves költségvetését tervezte annak feladatainak tükrében, továbbá a munkaerő-gazdálkodást és a pénzellátás szervezését. Az ügyviteli alosztály a HM és az alárendeltek iratforgalmának rendezésével foglalkozott.⁴⁰⁷

A terv szerint október 25-ig akarták a HM új állománytábláját kidolgozni, az új személyeket 1991 végéig tervezték új beosztásukba helyezni, az új szabályzatokat december 20-ig elkészíteni. November 29-ig az ezzel kapcsolatos új jogszabályok kiadását akarták lebonyolítani. Az információáramlás rendszerének a kidolgozását 1992. március 31-ig, ugyaneddig a HM és az MHP SZMSZ-t és Hatásköri Jegyzékét is össze kellett hangolni, és a HM háborús működési rendjére történő áttérés szabályait is.⁴⁰⁸ Az 1991. október 17-i kabinetülésen a fent ismertetett rendszert és ütemtervet hagyták jóvá. Ez az eredeti tervhez képest kisebb-nagyobb módosításokat tartalmazott.⁴⁰⁹

A HM szervezetével együtt a **HM Kollégiumának** a szerepe is változott. A miniszter tanácskozó testületének tekintették, amely a tárca és a haderő hosszabb távú terveinek, és az állami honvédelmi munka kidolgozásának kérdéseivel foglalkozott. A tagok nem változtak a korábbiakhoz képest, helyettesítésük viszont csak előzetes miniszteri hozzájárulással volt lehetséges. Az alapvető miniszteri döntések előkészítése alkotta fő feladatát a szervnek. A katonai felső vezetés terén a következő feladatok voltak: a honvédelem alapvető kérdéseinek a megvitatása, az MH-t érintő biztonság- és katonapolitikai hatások megítélése, az ország védelmével kapcsolatban a honvédség nagyságrendjével, szerepével kapcsolatos kormányzati döntések és ajánlások megvitatása. A katonai fejlesztési koncepciók felsőbb szintű döntés előtti megítélése, javaslatok és feladatok adása a honvédelmi igazgatási ágazat részére, a HM-re háruló kormányzati munka korszerűsítése, a nemzetközi kapcsolatok fejlesztése, az MH parancsnoka által javasolt kérdésekben állásfoglalás kialakítása.⁴¹⁰

⁴⁰⁷ Uo.

⁴⁰⁸ Uo.

⁴⁰⁹ HM KI 1/51/24/1343/24. A HM Kabinet, 1991. október 17-i ülés.

⁴¹⁰ HM KI 1/19/2/242/02. A honvédelmi miniszter 0132/1990. (HK. 06.) sz. utasítása a HMK-ról és annak működési rendjéről, 1990. június 29.

Tagjainak az illetékes katonai vezetők kötelesek voltak információkat adni, ugyanakkor az előterjesztések tanulmányozása és véleményük kifejtése szintén jogaik közé tartozott. Az ülések témáját és pontjait, a meghívottak névsorát a közigazgatási államtitkár javaslatára a tárca vezetője hagyta jóvá, féléves terv szerint dolgoztak. Az anyagot az illetékes szerv készítette, az ülések anyagait öt nappal az ülés előtt el kellett küldeni a résztvevőknek.⁴¹¹

A **GAMMA-I 1991. december 9-től** lépett életbe, ekkor a HM Társadalmi kapcsolatok és sajtó főosztályvezető alárendeltségébe került a HIM (Budapest) és a tüzérmúzeum (Várpalota), utóbbi a hadi létszámba nem tartozott bele.⁴¹² A **13. számú melléklet** mutatja a részletes változásokat.

1992-ben a következő módosítások történtek a HMK és a HM Kabinet terén. A HM Kabinet titkára lett a kollégium titkára is egyben, a minisztériumi hivatalvezető helyettesítette. A HM kabinet titkárának javaslatára a közigazgatási államtitkár hagyta jóvá a témákat és a meghívandókat, miniszter döntéseit a titkár küldte meg az érintetteknek.⁴¹³

A HM-ben a közigazgatás korszerűsítése érdekében deregulációs bizottságot állítottak fel 1992-ben. A HM és az MHP feladatául szabták, hogy a jelentősebb határozatokról stb. készítsenek jegyzéket és terjesszék fel a fegyelmi elemző osztály útján november 20-ig, december 15-ig pedig egy ütemtervet kellett felállítani a jogszabályok stb. éves és hároméves megalkotási tervére.⁴¹⁴

A HM kormányzati munkában betöltött szerepét más rendelkezések is befolyásolták. 1992. július 29-én szabályozták a helyettesítési sorrendet. A miniszterelnököt a belügy-, a honvédelmi, a külügy-, a pénzügy-, és az igazságügy-miniszter helyettesítette, felelősség alapján pedig a honvédelmit a belügyminiszter. Általános elv volt, hogy minisztert csak miniszter helyettesíthetett a miniszterelnök rendelkezése alapján.⁴¹⁵

Az 1989–1992 között átalakított HM-nek gyökeresen megváltoztak a feladatai az említett három esztendőben. Mindez összefüggött az Országgyűlés és a Kormány

1989–1990-es szerepének fokozatos növekedésével, és a haderőnek a politikától való függetlenné válásával. Ez utóbbi által lehetővé vált a hadsereg szakmaiabb irányítása, amit az MSZMP MN-ből történő hivatalos kivonulása és a politikai tiszt intézmény átalakítása majd megszüntetése is lehetővé tett.

Végrehajtó hatalom – a HM és más minisztériumok

TÁRCAKÖZI BIZOTTSÁG

Ezt a több minisztérium képviselőjéből álló szervezetet a haditechnikai termékek kereskedelmének kontrollálására hozták létre. Ezeket csak külön engedéllyel lehetett exportálni vagy importálni, amelyet a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma adhatott ki a Tárcaközi Bizottság határozata alapján, amelynek a belügyminiszter, a honvédelmi miniszter, a nemzetközi gazdasági kapcsolatok minisztere, a külügyminiszter és a nemzetbiztonsági ügyekért felelős tárca nélküli miniszter volt a tagja, elnökét a miniszterelnök jelölte ki.⁴¹⁶ Valamennyi tag egyetértésre volt szükség a döntéshez. A céggel kapcsolatos elvárásokat is részletesen szabályozták, adott ügylet esetében például háborús országba nem lehetett eladni ilyen eszközöket.⁴¹⁷

A nemzetközi szerződések kialakítása, így például a bécsi tárgyalásokkal és a Romániával kialakítandó „Nyitott égbolt” egyezményrel kapcsolatban, 1992. július 17-től jelentős feladatokat kapott egy erre a célra létrehozott hasonló testület, a Tárcaközi Koordinációs Bizottság. Egyik társelnöke a HM helyettes államtitkára volt, a HM-től delegáltakat a bizottságba ő nevezte ki. Állandó tag volt a HM Védelempolitikai Főosztály vezetője, ő lett a felelős a HM szintű irányításért és a KÜM-mel és a MHP-val való koordinációért. Az MHP és a HM szabályozta az ellenőrzésekkel kapcsolatos feladatokat, amelyre ellenőrzési stratégiát kellett kidolgozni. A feladatok gyakorlati végrehajtását a HM Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ végezte.⁴¹⁸

⁴¹¹ Uo.

⁴¹² HM KI 1/53/9/1526/119/9. HM és az MH GAMMA-I hadrendje háború és béke idejére, 1991. december 9-től Deák János altb. jóváhagyásával.

⁴¹³ A honvédelmi miniszter 114/1992. (HK. 24.) HM utasítása a Honvédelmi Minisztérium Kollégiumáról és annak működése rendjéről szóló 0132/1990. (HK XLVIII. évf. 24. sz., 1992. január 29.) HM utasítás módosításáról.

⁴¹⁴ HM KI 3/36/378/2. Lőrincz Kálmán: 52/1992. intézkedése a HM-ben létrehozott Deregulációs Munkabizottság feladatainak támogatására, 1992. november 15.

⁴¹⁵ HK XLVIII. évf. 13. sz. 1992. augusztus 13. A Miniszterelnök 4/1992. (VII. 29.) ME rendelete a miniszterelnök és a miniszterek helyettesítési rendjéről.

⁴¹⁶ 1991. március 27-től a bizottságba az ipari és kereskedelmi miniszter is belekerült. (66/1991. (V. 21.) kormány rendelete a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kiviteléről, behozataláról, illetve reexportjáról szóló 48/1991. (III. 27.) kormányrendelet módosításáról. (MK. 1991. május 21. 54. sz.)

⁴¹⁷ A 99/1990. (VI. 11.) MT rendelettel módosított 21/1990. (II. 2.) MT rendelet hatályát veszítette. (A Kormány 48/1991. (III. 27.) rendelete a haditechnikai eszközök és szolgáltatások kiviteléről, behozataláról, illetve reexportjáról (MK. 1991. március 27. 33. sz.)

⁴¹⁸ A honvédelmi miniszter 95/1992. (HK. 19. XLVIII. évf. 19. sz., 1992. november 5.) HM utasítása a Bizalom- és Biztonságerősítő Intézkedésekkel foglalkozó Tárgyalások Bécsi Dokumentuma, az Európai Hagyományos Fegyveres Erőkről szóló Szerződés és a Nyitott Égbolt Megállapodás a Honvédelmi Minisztériumot és a Magyar Honvédséget érintő feladatainak végrehajtásáról.

HADIIPARI HIVATAL

A kereskedelmi, műszaki és az ipari tevékenység koordinálására hozták létre. A miniszterelnök által megjelölt miniszter gyakorolta a felügyeletet, a hivatal élén az elnök állt, akit a felügyeletet gyakorló miniszter javaslatára a miniszterelnök nevezett ki. A költségvetése a HM-en belül elkülönítetten szerepelt, önálló költségvetési szervnek számított.⁴¹⁹ Később már a fegyveres szervek fejlesztési koncepciójának a kidolgozása is a feladatai közé tartozott, ekkor már a Miniszterelnökség költségvetésében önálló költségvetési tételként szerepelt, országos hatáskörű szervnek kellett tekinteni. Az elnökének feladatai a következők voltak: az érintett minisztériumokkal együttműködve kidolgozta a hadiipari kutatás és termelés koncepcióját, javaslatot tett a beszerzésre és az értékesítésre. Tervet készített a haditechnikai anyagok szükségletének kielégítésére, a készletfejlesztésre, tartalékolásra, termelőkapacitások kialakítására, nemzetközi kapcsolatok építésére. Az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság elnökével egyetértésben kutatás-fejlesztési irányokat határoztak meg, és biztosították az ehhez szükséges pénzeszközöket. A haditechnikai külkereskedelemmel kapcsolatban benyújtott kérelmeket véleményezte még e szervezet a Nemzetközi Gazdasági Kapcsolatok Minisztériuma számára. A fontosabb kérdésekben, a fegyveres szervek tevékenységéhez szükséges stratégiai tartalékok gazdálkodásával kapcsolatban is ki kellett kérni az elnök véleményét. A hivatal fölötti felügyeletet egy tárca nélküli miniszter gyakorolta.⁴²⁰

⁴¹⁹ A Kormány 1062/1991. (XII. 14.) Korm. határozata a Hadiipari Hivatalról (MK. 1991. december 14. 137. sz.)

⁴²⁰ A Kormány 85/1992. (V. 22.) Korm. rendelete a Hadiipari Hivatal feladat- és hatásköréről. (MK 1992. május 22., 52. sz.)

IX. AZ MH KÖZPONTI SZERVEI

A Magyar Néphadsereg Parancsnoksága – Magyar Honvédség Parancsnoksága struktúrája

1989. december 5-én jelent meg a kormányhatározat az MNP felállításáról, amellyel az volt a politikai vezetés célja, hogy a haderő politikai és szakmai irányítását elkülönítsék. Láthattuk, ebben külföldi példát követtek.⁴²¹ Ennek alapján 1989. december 20-án készült el a GERECSÉ-I-hadrend terve, amely a haderő átszabása mellett az HM átszervezését, és az MNP megalakítását is tartalmazta, amely feladatainak a következőket tekintették: „A néphadsereg felső szintű katonai, szakmai irányítására 1990. március 31-ig létre kell hozni a Magyar Néphadsereg Parancsnokságát, mely a jelenlegi Honvédelmi Minisztériumtól átveszi, és a továbbiakban folyamatosan és operatíván vezeti a Magyar Néphadsereg csapatait, végzi a hadsereg fejlesztésének, felkészítésének, harckészültségének, alkalmazásának, gazdálkodásának tervezését, szervezését, irányítja a hadsereg személyi állománnyal, anyagi-technikai eszközökkel való feltöltését, a személyi állomány nevelésével és szociális ellátásával összefüggő feladatokat, szervezi a szövetségi kötelezettségekből eredő feladatok végrehajtását.” Az MHP állománytábláját 1990. január 31-ig kellett kiadni.⁴²²

Mindez 1990 elején jelentős mértékben megváltoztatta a haderő társadalmon belül betöltött szerepét. Az MSZMP és a vele összenőtt Kormány, ezen belül a hadsereg szétválása több ütemben ment végbe. Az 1989 eleji HB megszüntetése, majd májustól a Kormány párttól történő különválása lehetővé tette a szakpolitikai munka erősödését. Az MHP felállításával a haderő kivált a minisztériumból, szakmai feladatokra koncentrálnak, de egyfajta szakmai és törvényességi felügyeletet és irányítást gyakorolt fölötté a HM, illetve bizonyos esetekben a köztársasági elnök. Hivatalosan a hadsereg főparancsnoka az államfő lett, elvi és politikai kérdésekben rendelkezhetett az MH fölött, de a szakirányú tevékenységét illetően csak a magasabb beosztású személyek kinevezésébe szólhatott bele. Az MHP tevékenységével kapcsolatban elsőként a Katonai Tanács és az MH Vezetői Tanács tevékenységére fogok rátérni, mivel ezek szerepe a struktúra folyamatos formálásban lényeges volt.

⁴²¹ Helgert – Mészáros: I. m. II. k, 15–16. o.

⁴²² HM KI 974/68/1/45/68. Liskay Csaba vör. és Borsits László altb.: Intézkedés a haderőreform szervezési feladatainak végrehajtására (GERECSE-I) 1989. december 20.

Katonai Tanács

Ez a szerv az 1956-os forradalmat követően alakult meg, 1957 márciusában hagyták jóvá a tagjait, akik az akkori legfelsőbb katonai vezetők voltak. Ez a Fegyveres Erők és Közbiztonsági Ügyek Minisztériumának a megszűnését, illetve a HM és a BM függetlenné válását követően történt. Közvetlen a forradalom utáni jelentősége nagyobb volt, hiszen egyfajta kollektív vezető testületként, a későbbiekben inkább miniszteri tanácsadó testületként működött.⁴²³

Még a kormányváltás előtt, 1990 elején alakították át az MN majd MH Katonai Tanácsát, amely a „(...) Magyar Néphadsereg parancsnokának véleményező, javaslattevő és tanácsadó testülete” volt. Tagjai a következő beosztásban lévő személyek lettek: az MN vezérkari főnöke, az MN kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnöke, az MN légvédelmi és repülő főcsoportfőnöke, az MN anyagi-technikai főcsoportfőnöke, az Magyar Néphadsereg Vezérkar (MNVK) hadművelleti főcsoportfőnöke, az MNVK felderítő csoportfőnök. Továbbá: az MNVK szervezési és hadkiegészítési csoportfőnök, az MN nevelési és szociálpolitikai főnök, az MN személyügyi főnök, az MN építési és elhelyezési főnök, az MN közgazdasági és pénzügyi főnök, az MN 5. hadsereg parancsnoka és a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia parancsnoka.⁴²⁴ 1990. március 28-tól a KBH vezetője és a MH vezérkari főnök (vkf) általános helyettese is tag lett.⁴²⁵ A Tanács titkára az MNVK Titkárság vezetője lett, feladata a Katonai Tanács üléseinek előkészítése, az üléssel kapcsolatos operatív és adminisztratív teendők végzése és az intézkedésben meghatározott feladatok végrehajtása volt. A tagokat az MN parancsnoka nevezte ki, a helyettesítésüket is ő engedélyezte, továbbá a meghívottak személyéről is ő hozott döntést. A hadsereg parancsnoka, távollétében a vezérkari főnök elnökölt az üléseken, a döntést a résztvevők javaslatának figyelembevételével hozta.⁴²⁶

A KT feladatai a következők lettek: A haderő katonai, szakmai irányítása, a csapatok folyamatos és közvetlen vezetése, a fejlesztés, a harcászaltság a haderőnemek között együttműködés kialakítása, ennek gyakorlati végrehajtása a VSZ-kötelezett-

⁴²³ MNL OL XIX-A-98 I. d. 1-70 főlő í „A Honvédelmi Tanács 3/103/1957. számú határozata a Honvédelmi Minisztérium Kollégiuma /Katonai Tanácsa/ tagjainak jóváhagyásáról, 1957. március 12.

⁴²⁴ HM KI 3/34/352/02. Lőrincz Kálmán altbgy.: A Magyar Néphadsereg Parancsnokának 01/1990. sz. intézkedése a Magyar Néphadsereg Parancsnoksága Katonai Tanácsáról és annak működési rendjéről, 1990. eleje

⁴²⁵ HM KI 3/34/352/02. Lőrincz Kálmán altbgy.: Az MH parancsnokának 018/1990. sz. intézkedése, 1990. március 28.

⁴²⁶ HM KI 3/34/352/02. Lőrincz Kálmán altbgy.: A Magyar Néphadsereg Parancsnokának 01/1990. sz. intézkedése a Magyar Néphadsereg Parancsnoksága Katonai Tanácsáról és annak működési rendjéről, 1990. eleje.

ségek teljesítése, a hadsereg személyi állománnyal, anyagi-technikai eszközökkel való feltöltése, a hadsereg személyi állományának kiképzése, nevelése és szociális ellátása vonatkozásában felmerülő alapvető feladatok teljesítése.⁴²⁷

Minden szervnek minden adatot a KT tagjainak rendelkezésére kellett bocsátania azok munkájához, nekik pedig jelezniük kellett a halasztást nem tűrő kérdéseket, amelyekben a KT volt az illetékes. A Tanács általában kéthetenként, de legalább havonta egyszer ülésezett, féléves munkaterv alapján dolgozott. Az ülésekről jegyzőkönyv készült. Az ügyrendet részletesen szabályozták.⁴²⁸ A Katonai Tanácsot 1992. január 15-én Lőrincz Kálmán vezérezredes, az MH parancsnoka oszlatta fel.⁴²⁹

MH Vezetői Tanács

A KT megszüntetését követően hasonló szerepet töltött be 1992. január 15-től az MH Vezetői Tanácsa. Az MH parancsnokának véleményező, javaslattevő és tanácsadó testülete lett. Feladata a parancsnok döntéseinek, állásfoglalásainak megfelelő, napirenden szereplő témák megvitatása az MH-ra vonatkozó kérdésekkel kapcsolatban és a HM Kollégium és a Kabinet elé terjesztendő kérdésekben. Tagjai a következő beosztásban lévő személyek voltak: A vezérkar főnöke, a kiképzési és szárazföldi főszemléző, a légvédelmi és repülő főszemléző, az anyagi-technikai főcsoportfőnök, a szárazföldi csapatok parancsnoka, a légvédelmi parancsnok és a budapesti katonai kerület parancsnoka. Állandó meghívottak pedig az alábbi beosztást betöltők: a KBH vezetője, hadművelleti főcsoportfőnök, építési és elhelyezési főnök, közgazdasági és pénzügyi főnök. Mellettük lehetnek eseti meghívottak is, titkára az MH parancsnoki iroda vezetője volt. Az alárendelt szervek kötelesek voltak tájékoztatást stb. adni a tanács tagjának bármely kérdésben. A tanács titkára állította össze a munkatervet, amelyet az MH parancsnoka hagyott jóvá. Az ülésekről jegyzőkönyv készült, az ügyrendje a KT-hez hasonló volt.⁴³⁰

1992. január 24-én Lőrincz Kálmán az ügyvitel anomáliáit kárhóztatta, mivel szerte gyakran túl sok kérdés megvitatása került a Tanács elé, illetve a betervezések

⁴²⁷ HM KI 3/34/352/02. Lőrincz Kálmán altbgy.: A Magyar Néphadsereg Parancsnokának 01/1990. sz. intézkedése a Magyar Néphadsereg Parancsnoksága Katonai Tanácsáról és annak működési rendjéről, 1990. eleje.

⁴²⁸ HM KI 3/34/352/02. Lőrincz Kálmán altbgy.: A Magyar Néphadsereg Parancsnokának 01/1990. sz. intézkedése a Magyar Néphadsereg Parancsnoksága Katonai Tanácsáról és annak működési rendjéről, 1990. eleje.

⁴²⁹ HM KI 3/38/7/425/7. Az MH parancsnokának 3/1992. sz. intézkedése, 1992. január 15.

⁴³⁰ HM KI 3/38/7/425/7. Az MH parancsnokának 01/1992. sz. intézkedése, 1992. január 15.

során nem határozták meg, hogy az adott kérdés határozat hozatalát igényli, vagy csak tájékoztató jellegű. Alsóbb szinteken vezetési értekezleteket tartottak, megbeszélték a problémákat és feladatokat szabtak az alsóbb szerveknek.⁴³¹

Az MH Tudományos Tanácsa

1990. június 1-től az MHP-n működött ez a szerv is. A következő kérdésekben nyilvánított véleményt és tett javaslatot, a Kormány tudománypolitikájának érvényesítéséről és érvényesüléséről, a hadtudományi munkatervről és annak végrehajtásáról, a kutató-fejlesztő munka értékeléséről, a tudományos továbbképzésről. Ugyanakkor a miniszter és a felsőbb katonai vezetők elé utalt kérdéseket véleményezték. A tanács elnöke a vezérkari főnök volt, titkára a hadművelleti főcsoportfőnök tudományos munkaszervezési osztályvezetője, tagjai: a hadművelleti főcsoportfőnök, és első helyettese, a kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnök helyettese, az MH légvédelmi és repülő főcsoportfőnök-helyettes, az MH anyagi-technikai főcsoportfőnök-helyettes, az MHVK hadművelleti csoportfőnök, az MHVK hadművelleti-harcászati felderítőhelyettes, azaz a 2. csoportfőnök, az MHVK szervezési és mozgósítási csoportfőnök, az MH híradó és automatizálási főnök, az MH rádióelektronikai főnök, az MH térképész szolgálatfőnök. Továbbá: az MH kiképzési és tanintézeti csoportfőnök, az MH haditechnikai fejlesztési főnök, az MH nevelési és szociálpolitikai főnökhelyettes, az MH személyügyi főnök, az MH közgazdasági és pénzügyi főnök, az MH egészségügyi és szolgálatfőnök-helyettes, a ZMKA parancsnoka, az MH 5232 (5. hadsereg) törzsfőnöke, az MH 5313 (1. Honi Légvédelmi Hadosztály) parancsnokhelyettese, az MH HIM főigazgatója és az MH Haditechnikai Intézet parancsnoka. Tanácskozó tagok: a HM főosztályvezetői, a Katonapolitikai és Hadtudományi Kutatóintézet igazgatója és a Hadtudományi Szakbizottság elnöke volt. Egyes napirendi pontok megvitatásához szakértőket is meghívhattak.⁴³²

⁴³¹ HM KI 3/48/25/490/25. VT-ülés, 1992. január 24.

⁴³² A Magyar Honvédség parancsnokának 28/1990. (HK 10.) intézkedése a Magyar Honvédség Tudományos Tanácsáról. HK, 1990. június 13., XLVI. évf. 10. sz.

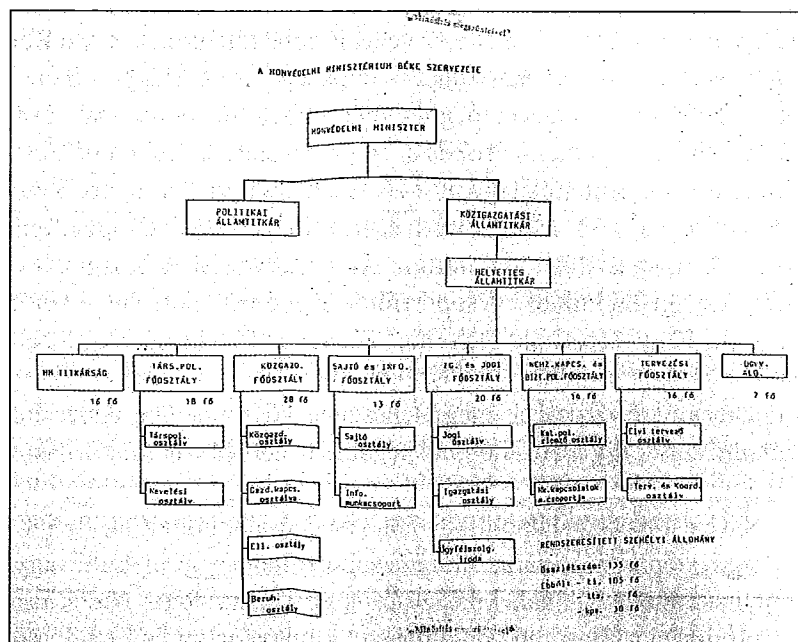
Az MHP szervezete 1991-ig

A szervezeti változásokat a következő **mellékletek szemléltetik: 1., 5., 6., 9., 12., 13., 18.** 1987-ben a parancsnokság későbbi szervezeti egységeinek nagy része a HM struktúrájában helyezkedett el, **(1. melléklet)** közvetlen a miniszter alárendeltségében, vagy a vezérkaron belül, erről az előző fejezetben már volt szó.

1990 elején GERECSÉ-I keretében **(5. melléklet)** megalakult az MNP a fegyveres erők főparancsnoka, vagyis a köztársasági elnök alárendeltségében, ezt a pozíciót korábban a honvédelmi miniszter töltötte be. Az MSZMP-szerveket felszámolták, a Hadművelleti Csoportfőnökségből Főcsoportfőnökséget szerveztek, a korábbi feladatai részben csökkentek, de más szerveket is ebbe integráltak, így a Rádióelektronikai Főnökséget és a Térképész Szolgálatfőnökséget is. A Magyar–Szovjet Baráti Társaságot (MSZBT) ideiglenesen meghagyták, ebben nyilván a VSZ-ről folyó tárgyalások és a szovjet csapatkivonások is szerepet játszottak. Több önálló szervezeti elem struktúráját csökkentették, így az MN Személyügyi Főcsoportfőnökségét is, amelyből Főnökség lett. A Mozdósítási és Hadkiegészítési Csoportfőnökségből Szervezési és Hadkiegészítési alakítottak. Anyagtervezési és Közgazdasági Csoportfőnökség Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökséggé vált, amelybe a korábbi Hadtápfőnökséget, a Fegyverzeti és Technikai Főcsoportfőnökséget, a Beruházási és Fenntartási Főnökséget és a Pénzügyi Szolgálatfőnökséget is integrálták. A korszerűbb számítástechnikai eszközök megjelenésének köszönhetően egyre fontosabbá vált ezek alkalmazása, így a Híradófőnökségből Híradó és Automatizálási Csoportfőnökség alakult részben a REVA Szolgálatfőnökség helyett. A Politikai Főcsoportfőnökséget Nevelési és Szociálpolitikai Főnökséggé alakították át.⁴³³ A Kiképzési Főfelügyelőség Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökséggé alakult, vagyis a haderőnem irányítása mellett annak kiképzését is egy szerv fogta össze, csökkentve ezzel a decentralizációt. Hasonló volt a helyzet a Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökségnél is, amelynek szintén nőtt a struktúrája, parancsnokságból főcsoportfőnökséget alakítottak. Látható, hogy a korábbi szervezeti egységeket integrálták, több feladatot ellátókat szerveztek. Több szervezeti elem létszáma, struktúrája zsugorodott. Mindebben a legfőbb szerepet nyilvánvalóan a spórolás játszotta, de a szervezeti decentralizáltság csökkentése adott esetben növelhette a döntéshozatal gyorsaságát és ezáltal a hatékonyságot. A szervezeti karcsúsítást nyilvánvalóan a létszám csökkenése is lehetővé tette. Az integráció nagy nyertese a Hadművelleti

⁴³³ Ebből később Humánpolitikai Főcsoportfőnökség lett, az eredeti állományt jelentős mértékben megtartva. Az MN-ben működő pártszervek megszüntetése, helyettük közigazgatási alapon szervezett katonai pártszervek alapítása volt a terv. (Helgert – Mészáros: I. m. I. k., 394., 397 o.)

1990 márciusában az MHVK Hadműveleti Főcsoportfőnök közvetlen alárendeltségében a nemzetközi biztonságpolitikai munkacsoport szakmai irányításával április 1-től felállították az MH Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központot a ZMKA objektumában, október 1-re kellett a működőképességét elérnie.⁴³⁵

1990. szeptember 10-én a GERECSÉ-II szervezési tervet léptették életbe, ez az MHP szervezetével kapcsolatban a következőket tartalmazta. **(9. melléklet)** Megalakult a Magyar Köztársaság elnökének katonai irodája. A HM-mel egy épületben helyezték el a Magyar Honvédség Parancsnokságát, és a Magyar Honvédség Vezér-

⁴³⁵ HM KI 8/26/36/97/36. Borsits László altbgy.: A GERECSE-I. szervezési feladatok pontosítása, 1990. március 23.

1990. október 18-án az MH Nevelési és Szociálpolitikai Főnökséget is felszámolták, helyette az MH Nevelőmunka Anyagi Központot hozták létre, a Honvéd Együttest, a Sajtóközpontot és a Művelődési Házat az MH Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnöknek rendelték alá, a MOVI Filmstúdióval együtt. A helyőrségi klubok a helyőrségparancsnokok irányításában maradtak.⁴³⁷

Az MHP-t 1991. december 11. és 1992. március 31-e között jelentős mértékben átalakították. A részletes szervezeti tagolódás a **12. számú mellékletben** látható. Az új struktúrában a funkcionális és ágazati jellegű vezető szerveket, a véleményező, és közvetlen szerveket továbbra is megtartották. Új elem lett 1991. december 1-től az MH Repülő Műszaki Intézet, és az MH Gazdálkodási Hivatal, 1992-től az MH kiképzési eszközgyártó üzem, a külügyi osztály, a nemzetközi együttműködési osztály, a fordító osztály bázisán létrehozott MH nemzetközi kapcsolatok osztálya, hasonló elnevezéssel a Titkárságon belül is működött korábban egy osztály. Az MHVK külügyi osztályának attaséosztálya, továbbá a KFH katonadiplomáciai osztálya 1992-től a HM-hez került. 1991. december 31-ig a katonai szervek átalárendelését, stb. végre kellett hajtani a megfelelő szervezeti egységekhez. Több szervezeti elem nagyságát csökkentették, főcsoportfőnökségekből főszemlélőség lett, ebből a szempontból a légvédelem súlya is csökkent. Az informatikai terület jelentősége tovább nőtt. Lényeges kiemelni, hogy több esetben csak a „cégér” változott, ami leginkább a vezérkar hivatalos elnevezésének a megváltozásával volt összefüggésben. Az MH Vezérkara elnevezés Honvéd Vezérkarra módosult. A Haditechnikai Csoportfőnökségtől több feladat és szervezeti elem a Vegyivédelmi Technikai Szolgálatfőnökséghez került. Az Anyagtervezési Főcsoportfőnökség (AGTFCSF) feladatai tovább nőttek, új szervezeti elemekkel bővült. Lényeges volt a HIEK HM-hez rendelése is, nyilván így a haderőcsökkentésénél inkább érvényesültek a későbbiekben a politikai szempontok. Jelentős változás volt, hogy a jogszabályoknak megfelelően a külön katonai bírósági szervezet

⁴³⁷ HM KI 3/34/352/02. Lőrincz Kálmán 021/1990. sz. parancsa, 1990. augusztus 2.

és az IM Katonai Főosztály felszámolása. A változások a későbbi fejezetben ismertetett GAMMA-hadrenddel is összefüggésben voltak.⁴³⁸

Az MHP feladatait 1991. december 11-én a következőképpen szabták meg. Az MHP volt az MH legfelsőbb szintű katonai szerve, amely tervezte az ország külső támadás elleni védelmét, békében közvetlenül vezette a Szárazföldi Csapatok Parancsnokságát (SZCSP), az Légvédelmi Parancsnokság (LP), a Budapesti Katonai Kerületparancsnokságot (BKKP), és a közvetlen szerveket. „Végzi az MH hadrafoghatóságának, harckészültségének, kiképzésének és felkészítésének, mindenoldalú biztosításának megvalósításával kapcsolatos MH szintű feladatokat, vezeti és ellenőrzi azok végrehajtását.” Háborúban az MHP közvetlenül vezette volna a Táborig Hadsereg Parancsnokságot, az LP-t, a területvédelmi parancsnokságokat, a BKKP-t és a közvetlen a hatáskörében maradó katonai szerveket.⁴³⁹

Az MHP szerveinek a feladatai a következők voltak. A Honvéd Vezérkar (HVK) Hadművelési Főcsoportfőnökség „A HVK alapvető tervező, szervező és koordináló szerve.” volt. A következő feladatokat látta el: „Az MH béke- és háborús működése, szervezeti és anyagi-technikai fejlesztése, harckészültsége, parancsnokai és törzsei felkészítése, hadászati szintű tervező, szervező és irányító tevékenységének végzése.” A felső katonai vezetés hadművelési döntéseit készítette elő és véleményezte. Új feladatai közé tartozott a légvédelmi és repülő hadművelési feladatok vezérkari szintű koordinálása. A megszűnő MHVK és az MSZBT-magyar tagozat titkárságának a feladatait törölték a feladatok közül, a katonai cenzúra hivatalos teendőit átvették az MHVK Titkárságától.⁴⁴⁰

A HVK Szervezési és Hadkiegészítési Csoportfőnökség feladata a hadművelési követelmények alapjának a haderő hadrendjének a megtervezése volt béke és háború idejére, egyes katonai szervezetek struktúrájának a kialakítása, létszámgazdálkodás a felsőbb szinten, a sor- és a tartalékos katonai szolgálat megszervezése, a fegyveres szervek mozgósításának kimunkálása, irányítása, és a honvédelmi igazgatás. 1991-ben a következőkkel bővültek a feladatok: Az MH haditechnikai és anyagi fejlesztésével összefüggő feladatokat, a harckészültség (HKSZ) és Mozgósítás (M) haditechnikai és anyagi biztosításiakat szintén át kellett adnia a HM-nek és a HVK Hadművelési Főcsoportfőnökségnek.⁴⁴¹

⁴³⁸ HM KI 8/26/36/97/36. Lőrincz Kálmán vez. ezd. – Deák János altb.: Intézkedés az MHP új szervezetének kialakítására, 1991. december 11. Ilyen, egyfajta SZMSZ-hez hasonló dokumentum a korábbi iratokban nem volt található.

⁴³⁹ Uo.

⁴⁴⁰ Uo.

⁴⁴¹ Uo.

A HVK Híradó és Informatikai Csoportfőnökség a legfelsőbb állami és katonai vezetés az MH híradását, a repülések Földi Repülésirányító Szolgálat (FRISZ) biztosítását, a rejtjeles információvédelmet, a hadszíntér híradó-előkészítését, a katonai informatikai tevékenység szervezését és tervezését végezte. A hadseregszintű szervezetek, a BKKP, az MHP-közvetlenek és a tanintézetek híradó és informatikai irányítását, vezetését is ellátta. 1991-től a légvédelmi és repülőcsapatok, az Egyesített Repülőirányító Főközpont (EREF) és a Katonai Meteorológiai Központ híradását a katonai repülések földi navigációs biztosítását, a hadseregszintű légvédelmi híradószolgálat szakmai irányítását is neki kellett végeznie.⁴⁴²

A HVK Titkárságnak a vezérkar munkájával összefüggő tervező és szervező feladatok, az MHP jogalkalmazó tevékenységének a segítése, a fegyelmi elemző és információs feladatok végzése lett a tevékenységi köre. 1991-től nemzetközi együttműködési és fordítóosztály feladatait az MH Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóságának kellett átadnia, míg a MHVK katonai cenzúra osztályát a HVK Hadművelési Főcsoportfőnökségnek, míg az MHVK szabályszerkesztő osztály munkáját az MH Szárazföldi és Kiképzési Főszemlélőségének, ugyanakkor át kellett venni az MH Nyomda irányítását. Az MHVK jogi és igazgatási alosztály helyett a jogi és fegyelmi elemző osztályt kellett felállítani a titkárságon belül. A HVK ügyviteli osztály közvetlen a HVKF-hez került.⁴⁴³

MH Szárazföldi és Kiképzési Főszemlélőség feladata a csapatok kiképzési rendszerének a kialakítása, és irányítása, a kulturális és a sporttevékenység szakirányítása, és a mindehhez szükséges anyagi feltételek megteremtése volt. A katonai középiskolák, az alapfokú tiszti, tartalékos tiszti és tiszthelyettesi képzés szervezése, ellenőrzése, és az ezekkel kapcsolatos béke és háborús okmányok kidolgozása is feladatainak részét képezte. 1991-től az új főszemlélőségi struktúra kialakítása, és a Szabályzatkiadó Intézet irányítása is hozzájuk került. A fegyelmezési kérdésekkel kapcsolatos teendőit viszont a HVK titkárságának adta át.⁴⁴⁴

Az MH Légvédelmi és Repülő Főszemlélőség a légvédelmi és repülőszervezetek tevékenységének a szakirányításával, kiképzésével, harckészültségével, alkalmazásával foglalkozott. Az MK fölötti repülések tervezése, koordinálása, a hazai és nemzetközi szintű légvédelmi feladatok koordinálása, a tanintézeti képzés szakfelügyelete is tevékenységének részét képezte. 1991-től a korábbi főcsoportfőnökségi struktúráról főszemlélőségire kellett áttérni. A csapatrepülők és a légvédelmi csapatok vezetését a SZCSP-nek és az LP-nek kellett átadnia. A légvédelmi és repülő

⁴⁴² Uo.

⁴⁴³ Uo.

⁴⁴⁴ Uo.

hadműveleti feladatok vezérkari szintű koordinálása a Hadműveleti Főcsoportfőnökséghez került, míg az anyagtervezésihez az anyagnemfelelősi és felső szintű gazdálkodási feladatok. Az MH Repülőanyag Ellátó Központot (RAEK) és a Központi Repülőgépjavító Üzemet (KÖRÜ) ebbe a szervezetbe tagolták.⁴⁴⁵

Az MH Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség az MH anyagi, egészségügyi, közlekedési biztosításának a tervezését, szervezését irányította, illetve biztosította. 1991-től a repülőműszaki biztosítás feladata is idekerült. Az MH Személyügyi Főnökség a hivatásos és továbbszolgáló tiszti, tiszthelyettesi, tartalékos tiszti és a polgári állomány személyügyi szociálpolitikai és érdekvédelmi ügyeit intézte. Az elhunytak és az MH-ból kiváltak, illetve hozzátartozóik érdekvédelmét is ellátta.⁴⁴⁶

MH Építési és Elhelyezési Főnökség az MH és a HM elhelyezési igényeit biztosította. Emellett az ingatlan és lakásgazdálkodás irányítását, az erdőfelügyeletet és a környezetvédelemmel kapcsolatos feladatokat látta el, illetve ellenőrizte. Az MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség az MH költségvetési gazdálkodásának a koordinálását, szervezését és irányítását végezte. Ezen belül a személyi állomány járandóságainak a kifizetésével, könyvelésével stb. foglalkozott. Az MH parancsnoki iroda a parancsnokság munkáját segítette, és ügyviteli feladatait bonyolította le, az MH Vezetői Tanács üléseit készítette elő, amely az MHP átszervezésével együtt alakult meg.⁴⁴⁷

1992. október 6-án a GAMMA-II/2-es feladattal párhuzamosan az MHP újabb átalakítása is megtörtént, bár ez jelentősebb változásokat nem hozott (17. sz. mellélet). Lényegesebb változás igazából annyi volt, hogy több szervezeti egységnek az M időszaki állományát is megszabták, az MHP létszámát 45 fővel emelték. A Hadműveleti Főcsoportfőnökség szervezete lényegében nem változott, a nemzetközi kapcsolatok kaptak jelentősebb szerepet. Létrejött a humán szolgálat felkészítő törzs, a légvédelmen belül ejtőernyős-deszant szolgálat alakult. Az Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség (AGFCSF) közvetlen szerveit is átalakították.⁴⁴⁸

Az MHP gazdálkodása

Az MHP szervezeti gazdálkodási hatáskörét 1990. június 1-i hatállyal a következőképpen szabályozták. Az MH parancsnoka a miniszteri döntésekkel összhangban a

következőkben hozhatott döntést. A Magyar Honvédség fejlesztésére és fenntartására felhasználható előirányzatoknak a fő célkitűzések, feladatok és felhasználási területek szerinti felosztására, átcsoportosítására. A KT feladata volt az előző évi gazdálkodás értékelése, állásfoglalás a források átcsoportosításával, a tervezett korszerűsítésekkel kapcsolatban. A vezérkar a hadsereg harckészültségére, alkalmazására, mozgósítására, fejlesztésére és a kiképzésre vonatkozó direktívák, tervek és elgondolások alapján a honvédség szervezeti és haditechnikai-anyagi fejlesztésére, korszerűsítésére vonatkozó fő célkitűzéseket dolgozta ki, meghatározta az ehhez szükséges pénzügyi igényeket. Továbbá meghatározta az átfegyverzés sorrendjére, az elavult technika lecserélésére és az építésberuházásra vonatkozó követelményeket. A központi tervező-gazdálkodó szervek (az MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség, az MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség, az MH Építési és Elhelyezési Főnökség valamint az MH Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség) a hatáskörükbe utalt területeken a Vezérkar követelményei alapján koordinálták és irányították a gazdálkodási tevékenységet.⁴⁴⁹

Az MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség gazdálkodási hatásköre a következőkre terjed ki: „Országgyűlés, a kormány által a Magyar Honvédségre meghatározott védelmi, gazdasági, jövedelem- és életszínvonalpolitikai (sic!) célok eléréséhez szükséges anyagi-pénzügyi eszközök tervezésére, illetve ezen eszközökkel kapcsolatos döntések előkészítésére, a jóváhagyott kiadási és támogatási előirányzatok, szervezeti és gazdálkodási hatáskör szerinti javaslatok kimunkálására a honvédségnél folyó gazdálkodási tevékenység általános koordinálására; az a honvédség költségvetési gazdálkodásának és információ rendszerének jogszabályokon alapuló szervezésére, irányítására.” Így a Magyar Honvédség békegazdálkodásának általános szabályait dolgozta ki, és részt vett az MH háborús gazdálkodási rendjének kialakításában. Továbbá véleményezte az MH parancsnoka elé terjesztett, a költségvetési előirányzatokat meghaladó javaslatokat, részt vett a jogszabályok előkészítésében, a költségvetési tervszámok kialakításában, elkészítette a MHVKF pénzügyi beszámolóit, biztosította az MH gazdálkodásához kellő pénzeszközöket, pénzügyi irányítást és ellenőrzést végzett.⁴⁵⁰

A fenti mellett az MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség gazdálkodásirányítási, -szervezési hatásköre a Főcsoportfőnökség szervezetébe tartozó, valamint a parancsnokság kijelölt felső szintű gazdálkodó szerveire volt érvényes. Ugyanakkor a Magyar Honvédség egészére kiterjedően meghatározta „(...) az üzembentartás /

⁴⁴⁵ Uo.

⁴⁴⁶ Uo.

⁴⁴⁷ Uo.

⁴⁴⁸ HM KI 402/43 (97/43) 8/26/43. Az MHP béke és mozgósítási szervezete, 1992. október 6. 1994. december 1-ig volt érvényben ez a szervezet.

⁴⁴⁹ HM KI 3/34/352/02. A Magyar Honvédség parancsnokának 020/1990. sz. intézkedése a Magyar Honvédség Parancsnoksága szervezetei gazdálkodási hatáskörének ideiglenes jellegű szabályozásáról 1990. május 30.

⁴⁵⁰ Uo.

technikai kiszolgálás, javítás/ a technikai állapot ellenőrzés és értékelés, a mérés, a hitelesítés, a technikai eszköz selejtezés és értékesítés általános követelményeit, szabályozza a műszaki fejlesztést, a rendszeresítést, rendszerbe állítást, rendszerből való kivonást, a katonai szakanyag átvételt, a raktárgazdálkodást, az anyagmozgatást, rakodásgépesítést, a szállítást és a számviteli előírások figyelembevételével az eszköz- és készletgazdálkodás analitikus nyilvántartási rendjét, koordinálja a csapatok eszköz- és készletgazdálkodásával kapcsolatos gépi adatfeldolgozási feladatokat.” A jelentősebb eszközök kivonását és rendszeresítését véleményezte, irányította a hatáskörébe tartozó személyi állományt stb. Más szervekkel együtt kidolgozta az MH háborús igényeit a gazdaság felkészítésével kapcsolatban. A képzést és a kutatómunkát, az anyag- és készletgazdálkodást is szervezte. A Főcsoportfőnökségen belül a Gazdasági Csoportfőnökség látta el az ingatlan-, az eszközgazdálkodással, és a beruházással kapcsolatos feladatokat is. Emellett a Magyar Honvédség Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség gazdálkodással összefüggő feladatai a következők voltak. A nevelőmunkával kapcsolatos anyagi-technikai ellátás és gazdálkodás rendjét szabta meg. Az eszköz- és pénzügyi gazdálkodás is a feladatai közé tartozott.⁴⁵¹

Az MHP gazdálkodását ezt követően 1992-ben szabályozták ismét. A Vezetői Tanács (VT) feladata lett a fontosabb költségvetési kiadások és a költségvetés tervezetének megtárgyalása is. A korszerűsítésekkel kapcsolatos elképzeléseket a HVK-nak kellett kidolgoznia. Ugyanakkor a rendszerből való kivonás és a rendszeresítés ütemét is ők szabták meg. Az ATFCSE, a Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség, az Építési és Elhelyezési Főnökség saját területén, a HVK irányításával koordinálta a pénzügyi stb. tevékenységet, ők voltak a felső szintű gazdasági szervek, a központi gazdálkodó szervek tartoztak a hatáskörükbe. Az előbbieik közül az MH Gazdálkodási Hivatal feladata volt az MH eszközeihez szükséges javító stb. anyagok, alkatrészek beszerzése. A Minőségtanúsító Intézet a nevében foglalt feladatot látta el, és a szabványok készítését. A Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség az MH gazdálkodási tevékenységének általános koordinálásával foglalkozott. Az MH számára meghatározott védelmi, gazdasági, jövedelem és életszínvonal-politikai célokhoz szükséges pénzügyi eszközök megteremtését felügyelte. Kidolgozta a gazdálkodási szabályokat, részt vett a háborús gazdálkodási rend kialakításában. Részt vett a jogszabályok előkészítésében, felterjesztésében, a műszaki-haditechnikai fejlesztési és a költségvetési koncepció kidolgozásában. A pénzügyi stb. ellenőrzés is a feladatai közé tartozott és a pénzügyi-katonai szakképzés irányítása is, továbbá

⁴⁵¹ Uo.

szabályozta a rendszeresítés módját, részt vett a jogszabályok előkészítésében.⁴⁵² Az MH Építési és Elhelyezési Főnökség az MH épületgazdálkodásával foglalkozott, kidolgozta az ezzel kapcsolatos szabályokat, biztosította az ehhez szükséges anyagi és humán forrásokat, a lakásgazdálkodás is a hatáskörébe tartozott.⁴⁵³

1992. október 14-én, az új államháztartási törvény kiadását követően Lőrinc Kálmán a belső pénzügyi szabályzatok újraírásáról rendelkezett, és ezzel kapcsolatban felállított egy munkabizottságot. Minderre már csak a következő évtől került sor.⁴⁵⁴ Az MHP és a HM szervezetének a bemutatását követően külön érdemes szót ejteni a katonai elhárításról és a hírszerzésről is.

A katonai elhárítás és hírszerzés

KÖZVETLEN ELŐZMÉNYEK

A rendszerváltás előtti időszakban a katonai hírszerzést és kémelhárítást a HM illetve a BM irányította. Előbbi az MN Vezérkar 2. Felderítő Csoportfőnöksége volt, a GERECE-I-hadrendhez kapcsolódóan szervezték át. A katonai kémelhárítás pedig a BM III/IV. Csoportfőnökségeként működött. Mindez a hadsereg mellett a többi fegyveres szerv „védelmét” is ellátta. Utóbbi tevékenységét a források szűkössége miatt nehezen lehet rekonstruálni. A hírszerzés 1987–89 között 29 katonai attaséhivatalban 198 informátort és 22 ügynököt alkalmazott. Összességében véve a legális hírszerző munka volt a jellemző, a rezidensek nem törekedtek ügynöki hálózat kiépítésére. A haditechnikai hírszerzés a 80-as évtized végére kiemelt szerepet játszott, különösen az embargós COCOM-listás (Coordinating Committee for Multilateral Export Controls) áruk vonalán.⁴⁵⁵

A kémelhárítás területén ki kell emelni, hogy Magyarországon Ausztria és az Amerikai Egyesült Államok hírszerző jelenléte volt a legerősebb, konkrét katonai adatok érdekelték őket, az utóbbit például az ABV-fegyverek fejlesztése, gyártása, így több esetben a kiutazó magyar kutatókat akarták beszervezni. A magyarországi repterek, rakétabázisok szintén fontosak voltak számukra. A CIA egyes katonai objektumok építészeti kialakításáról és energiaellátásáról kért információkat.

⁴⁵² HM KI 3/36/378/01. Lőrincz Kálmán vezed.: Az MH parancsnokának szervezeti gazdálkodási hatáskörének ideiglenes jellegű szabályozásáról, 1992. szeptember 16.

⁴⁵³ Uo.

⁴⁵⁴ HM KI 3/36/378/01. Lőrincz Kálmán vezed.: Az MH parancsnokának 47/1992. sz. intézkedése 1992. október 14.

⁴⁵⁵ Okváth Imre: *Katonai titkosszolgálatok a rendszerváltás éveiben, 1987–1990.* In: *Állambiztonság és rendszerváltás.* Szerk.: Okváth Imre, ÁBTL–L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2010. 121–152. o.

Az osztrákokat a honi légvédelem és a szárazföldi haderő nagysága, kiképzettsége, felszereltsége és összetétele foglalkoztatta. Nyilvánvalóan ismerték a VSZ, ezen belül Magyarország háborús szándékait.⁴⁵⁶ Az NSZK-t a tartalékos állomány bevonul-tatása, hátország- és polgári védelem, a T-55-ös harckocsik modernizálása, és a lé-gierő érdekelte. Ugyanakkor a formálódó magyar ellenzék is figyelte a katonai elhárítás. A sorállomány politizálásának visszaszorítása, a fegyver- és lőszerkészle-tek megóvása is a feladataik közé tartozott. Lényeges, hogy a csoportfőnökségen dolgozók csak Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) tagok lehettek.⁴⁵⁷

1989 májusától vetődött fel, hogy a HM-be kerüljenek át a szolgálatok, előtte ez csak rendkívüli időszakban történt volna meg. Háromütemű integrálódást terveztek 1989-ben: 1. 1989. október 1. – december 31. szervezeti integráció, így a nyilvántar-tások átvitele, rejtjelező és ügyviteli átadás-átvétel, béke és M állománytáblázatok kidolgozása. 2. 1990. január 1–31. jogi és pénzügyi átadás. 3. 1990. február 1. – már-cius 31. Folyamatos működés biztosítása a HM-ben. A HM-be való integrációs ter-vet 1989 őszén felfüggesztették.⁴⁵⁸

A nemzetbiztonsági szolgálatok átalakításához lényeges lökést az 1990 elején ki-pattant Dunagate-botrány adott, amelynek során nyilvánvalóvá vált, hogy a magyar ellenzék tevékenységét továbbra is figyelemmel kísérik.⁴⁵⁹

Így az Országgyűlés 1990. január 25-i ülésén elfogadott, „*A különleges titkosszol-gálati eszközök és módszerek engedélyezésének átmeneti szabályozásáról*” szóló törvény került megalkotásra, amely szerint a BM-től és a HM-től független titkos-szolgálatok kialakításáig az MT rendeletben szabályozhatta a főbb nemzetbiztonsági kérdéseket. Készült is egy tervezet január 30-i dátummal, amely négy szolgálat fel-állítást javasolta. Korábban a BM állambiztonsági szerveinek átalakításával kap-csolatban egy egységes nemzetbiztonsági szolgálat (hírszerzés és elhárítás) és egy katonai hírszerző szerv felállítása volt a cél. „*Az egységes nemzetbiztonsági szolgál-at mellett szóló érvek között: az ország adottságai, a titkosszolgálatok „nagysága”, a munkájukat kiszolgáló infrastruktúra racionális hasznosítására vonatkozó indo-kok szerepelnek. Az ismert események következtében azonban a jelenlegi szakszol-gálatok vezetői által is támogatott vélemény erősödött meg, hogy olyan, egymástól különálló szervezeteket célszerű létrehozni, amelyek kifejezik a szolgálatokra háruló feladatok sajátosságait. A Nemzetbiztonsági, valamint az Információs Hivatal orszá-gos hatáskörű szervként működne. A Magyar Néphadsereg (a továbbiakban: MN) katonai hírszerzés változatlan szervezeti keretben dolgozna, míg a MN Katonai*

⁴⁵⁶ Bővebben: Kovács – Horváth: I. m.

⁴⁵⁷ Okvách: *Katonai titkosszolgálatok...* 135–152. o.

⁴⁵⁸ Uo.

⁴⁵⁹ Ripp: I. m., 515–518. o.

Elhárítási Csoportfőnökségből az MN Biztonsági Hivatala alakul. E szolgálatok fel-adataik ellátása során szorosan kötődnek a fegyveres erőkhöz, ezért szervezeti elhe-lyezésüket is az MN kereteiben indokolt megoldani.” Az NBH a BM Kémelhárítási és a Belső Csoportfőnökség feladatait végezte volna, ide került volna az operatív technikai apparátus. „*Személyi állománya is e szolgálatok munkatársaiból kerülne kialakításra.*” A honvédelmi miniszter külön Technikai Hivatal felállítását java-solta. Az Információs Hivatal a BM Hírszerzési Csoportfőnökségből tervezték lét-rehozni. Hatósági jogkört nem gyakorolhattak és személyes szabadságot korlátozó kényszerintézkedést nem alkalmazhattak, kormányzati irányításukat az MT gyako-rolta, ennek vezetője a civil szolgálatokat közvetlen, a katonaiakat az MN parancs-noka és a vezérkari főnök útján ellenőrizte. A többi fegyveres szerv köteles volt velük együttműködni. Az átalakítás lebonyolítására egy bizottság felállítását java-solták, ami meg is történt. A tervezet alapját képezte a későbbi végleges koncepciónak. Az eszközök és a humánerőforrás közös használatát javasolták továbbra is bizonyos esetekben.⁴⁶⁰

Lényeges fordulatot jelentett, hogy 1990. február 4-én megalkotta az Országgyű-lés az 1990. X. törvényt a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átme-neti szabályozásáról. Végül tehát nem MT-rendeletet adtak ki. A magánlakás sérthe-tetlenségét, a magántitkok és a levéltitkok megsértéséhez fűződő jogokat szabályozták, így ezeket csak akkor lehetett alkalmazni, ha más módon nem lehetett megszerezni az információt, illetve a Magyar Köztársaság gazdasági és honvédelmi érdekeinek érvényesítése érdekében a megszerzendő információk, vagy ezen érdekek megvé-dése céljából. Ugyanakkor a következő bűncselekményeket elkövetett, vagy ezek elkövetésével gyanúsítható személyek felderítéséhez is: állam elleni, terror, légi jár-mű hatalomba kerítése, közösség elleni izgatás, rémhírterjesztés, külföldre szökés, zendülés, harckészültség veszélyeztetése. A különlegesen fontos feladatot ellátó sze-mélyek tudtukkal történő védelme – ebbe a fegyveres erők hivatásos állományát is beleértették –, menekültstátuszért folyamodók ellenőrzése is a feladataik közé tarto-zott. Az igazságügy-miniszter engedélyezhette maximum egy hónapig a következő-ket: postai adatgyűjtés, magánlakásba történő titkos behatolás, technikai úton tör-ténő adatgyűjtés. Amennyiben elérték a kívánt célt, az alkalmazást meg kellett szüntetni. A súlyosabb bűncselekményekkel kapcsolatban a rendőrség is alkal-mazhatta az említett eszközöket, ezt külön kellett szabályozni alkotmányerejű tör-vényben. A hírszerzés, a kémelhárítás, a katonai elhárítás és a katonai hírszerzés

⁴⁶⁰ MNL OL HB XIX-A-98 169. d. Dr. Gál Zoltán belügyminisztériumi államtitkár előterjesztése a Minisztertanácshoz a nemzetbiztonsági szolgálatok létesítésével összefüggő feladatokról. Buda-pest, 1990. január 30.

alkalmazhatta a fent említett eszközöket. Az állam biztonságával kapcsolatos feladatokat a későbbiekben nem a rendőrségnek, hanem a nemzetbiztonsági szolgálatoknak kellett ellátniuk, amelyeket közvetlenül az MT alá rendelték, vezetőit ez a szerv nevezte ki, külön törvényt kellett alkotni.⁴⁶¹

Mindezzel párhuzamosan, 1990 elején a Beszélő, a 168 óra és a Népszabadság is foglalkozott az „állambiztonsági” munka módszereivel, ennek során állambiztonsági beosztottak is nyilatkoztak minderről. Mindezt a szolgáltnál „zokon vették”, vizsgálat is indult, majd egy összegzés is készült, amelyben felvetődött a jogi felelősség kérdése. A problémakezelés javaslata során megjelentek a régi reflexek is, a munkajogi-munkahelyi nyomásgyakorlás burkolt javasolásával, de a büntetőjogi számonkérés felvetése sem maradt el.⁴⁶²

Ugyanakkor kérdéses, hogy törvénysértés gyanúja esetén miért nem azonnal az illetékes igazságszolgáltatási szervnél tett feljelentést a jelentés készítője?⁴⁶³

Az „Összegzés” megalkotását követő napon a korábbi tervezet és az 1990. évi X. törvény alapján született meg az MT 26/1990. II. 14. rendelete, így a MNVK Felderítő Csoportfőnökségből (katonai hírszerzés) és a BM III-as Főcsoportfőnökségből (ezen belül működött a katonai elhárítás, BM III/4-es Csoportfőnökség) a Katonai Biztonsági Hivatal, Nemzetbiztonsági Hivatal (elhárítás), az Információs Hivatal (hírszerzés) hozták létre. A Katonai Felderítő Hivatal az MN felderítő szerve lett, és nemzetbiztonsági szolgálatként működött. Február 14-vel az MH parancsnoka parancsban rendelte el a fentiek alapján a KBH és a KFH megalakítását, az előbbi az MH parancsnoka, a másik a vezérkari főnök alá tartozott, a honvédelmi miniszter felügyelte őket. 1990. június 30-ig meg kellett alakítani az említett szerveket. A határőrség elhárítását viszont már nem a KBH végezte, az MHP-n belül főcsoportfőnökségi jogkörrel rendelkezett.⁴⁶⁴ Az NBH feladata az ország szuverenitását veszélyeztető külföldi titkosszolgálati törekvések felderítése és elhárítása volt, a kormányzati objektumok védelme, az állam elleni, emberiség elleni, terror és légi jármű hatalomba kerítése, közösség elleni izgatás, rémhírterjesztés bűncse-

lekmények megelőzése, felderítése stb. A kiemelt személyek védelme és a bevándorlók ellenőrzése szintén a feladatok közé tartozott.⁴⁶⁵

A törvény megalkotásával egy időben, február 14-én a nemzetbiztonsági szolgálatok felállítására külön bizottságot kellett kijelölni. Feladatát május 30-ig el kellett végeznie, amely a következőt tartalmazta: szervezeti rendszer, feladatkör kialakítása, szabályok kidolgozása, átszervezés koordinálása. A bizottság tagjai a következő személyek voltak: Raft Miklós, az MT elnökének személyes megbízottja, Gruber Nándor PM-főosztályvezető, Havasi Béla külügyminiszter-helyettes, Karácsony Imre, OT-főcsoportfőnök, Lőrincz Kálmán, az MN parancsnoka, Markovics Ferenc,⁴⁶⁶ a Minisztertanács Védelmi Irodájának (MTVI) vezetője, Ilcsik Sándor, belügyminiszter-helyettes. Az MT elnökének alárendelve végezték a munkájukat.⁴⁶⁷

A fenti jogszabályok kiadását követően egy közös honvédelmi és belügyminiszteri parancs rendelkezett a KBH felállításáról. Az MN parancsnokának közvetlen alárendeltségébe került, február 1-i hatállyal. A nemzetbiztonsági szolgálatokra meghatározott hatáskörök vonatkoztak rájuk, a technikai eszközeiket megkapták, az állomány átkerült, honvédtisztekké minősítették át őket, az anyagi eszközöket át kellett vinni. Az Országos Rejtjelközpontnak továbbra is biztosítania kellett a rejtjelező berendezések üzemeltetéséhez szükséges anyagokat és eszközöket.⁴⁶⁸

1990. február 21-re készült egy javaslat az NBH feladatainak a meghatározására, amely a katonai társszerveket is közvetve érintette. Ebben kiemelték, hogy a korábbi VSZ-KGST szisztéma az egyes országok közötti konfliktusokat nem engedte felszínre kerülni. „*Már napjainkban is érezhető azonban a fenti szövetségi rendszer erőteljes lazulása, a multilaterális kapcsolatok bilaterálissá válása, az egymás közötti érdekellentétek egyre erősebb kifejeződése, ami magával hozza az érdekérvényesítés titkosszolgálati tevékenységgel való támogatását is.*” A korábbi „totális elhárítás” elvét idejétműltnak tartották, a nagyhatalmaktól történő „egyenlő távolságtartást elvét” fogalmazták meg. A nemzetközi terrorizmus és bűnözés vonalán együttműködést szorgalmaztak, de az ellenséges hírszerzést folytató országok elleni védelem stb. kiépítését lényegesnek tartották. A NBH feladatainak és szervezetének

⁴⁶¹ Az 1990. X. törvényt a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek átmeneti szabályozásáról. MK. 1990. február 14., 14. sz.; Helgert – Mészáros: I. m. II. k., 74–75.; 101–102. o.

⁴⁶² Például a Beszélő című lap 1990. február 12-i, illetve a 168 óra című lap február 13-i számában, a Népszabadság cikksorozatát közzét. (MNL OL HB XIX-A-98 169. Dr. Kolláth György: *Összegzés a napirenden lévő államtitoksértékekkel kapcsolatos főbb jogi következtetésekről*. Budapest, 1990. február 13.)

⁴⁶³ MNL OL HB XIX-A-98 169. d. Dr. Kolláth György: *Összegzés a napirenden lévő államtitoksértékekkel kapcsolatos főbb jogi következtetésekről*. Budapest, 1990. február 13.)

⁴⁶⁴ Helgert – Mészáros: I. m. II. k., 75–78. o.

⁴⁶⁵ Az MT 26/1990. (II. 14.) rendelete a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról, MK 1990. február 14., 14. sz.

⁴⁶⁶ 1990. március 15-i hatállyal érdemei elismerésével felmentették, és nyugdíjazták. Az MT 1026/1990. (II. 25.) határozata az MTVI vezetőjének felmentéséről. MK, 1990. február 25., 17. sz.

⁴⁶⁷ Az MT 1024/1990. (II. 14.) határozata a nemzetbiztonsági szolgálatok megszervezését végző bizottság felállításáról. MK, 1990. február 14.; 14. sz.

⁴⁶⁸ MNL OL HB XIX-A-98 169. d. Gál Zoltán, mb. belügyminiszter – Kárpáti Ferenc honvédelmi miniszter: A Magyar Köztársaság Honvédelmi Miniszterének és Belügyminiszterének ... /1990. számú közös parancsa a katonai elhárítás átadás átvételének végrehajtására. 1990. Pontos dátuma nincs az iratnak, február 1. vizsgamenőleges hatályú lehetett.

területi hatálya az országra terjedt ki, a hírszerző információkat fontosnak tartották, amelyek megszerzését elsősorban az Információs Hivatal (IH) feladatának tartották, de emellett a KBH, a KFH és a rendőrség adataira is támaszkodni kívántak, kölcsönös együttműködést javasoltak. Az NBH munkájában a „vonalas és objektum” elvet tervezték alkalmazni, fel akartak lépni a nemzeti érdekeket veszélyeztető ügynökök és terroristák ellen.⁴⁶⁹

Az NBH szervezete a következőképpen épült fel. Voltak központi és területi szervei. Előbbibe tartozott az Információs Elemző Központ, feladata az „(...) alaptervékenységgel kapcsolatos ki- és bemenő információk összegyűjtése és feldolgozása, a más titkosszolgálatoktól, valamint a rendőrségtől érkező információk fogadása, illetve az azok hatáskörébe tartozó Nemzetbiztonsági Hivatal által felszínre hozott adatok átadása.” A terrorelhárító egység a belföldi és a külföldi társszervekkel együtt végezte el a nevében foglalt feladatokat. Problémát jelentett a feladatok elkülönítése, ugyanis a bűnözői körökből kiinduló terrorcselekmények az NBH hatáskörébe taroztak a Btk. szerint, de itt ők nem rendelkeztek pozíciókkal. Ezzel szemben a külképviseltek stb. elleni merényletek élet, testi épség ellen elkövetett bűncselekménynek minősültek, így viszont a rendőrégre tartoztak, de itt az NBH rendelkezett pozíciókkal. A kémelhárító egység a személyek és objektumok védelmét látta el titkosszolgálati vonalon. Az alkotmányvédelmi a kormányzati személyek és objektumok védelmét, a Btk. szerinti alkotmányos rend ellen irányuló bűncselekmények megelőzését, felderítését és megakadályozását végezte. Technikai Igazgatóságként javasolták az eszközök BM-től történő átvételét, ami ekkor még kérdéses volt. A megyei szervek a volt állambiztonságiakra épültek, a rendőrséggel egy objektumban maradtak, a későbbiekben regionális objektumok létrehozását tervezték. 3400-ról 2500-ra tervezték csökkenteni a létszámot.⁴⁷⁰

Látható, hogy a katonai hírszerzés és elhárítás feladataival szervesen összefüggött az NBH tevékenysége. 1990. április 4. előtt a technikai eszközökkel a nemzetbiztonsági szakszolgálat látta el korábban a nemzetbiztonsági és a rendőri szerveket, de ez ettől a naptól végül a BM-től az MT alárendeltségébe került. A vezetőjét az NBH vezetője, a belügyminiszterrel és a nemzetbiztonsági szolgálatok vezetőjével egyetértésben nevezte ki.⁴⁷¹ Az NBH-elnök korábbi javaslatával ellentétben nem tagolták tehát az NBH szervezetébe.

⁴⁶⁹ MNL OL HB XIX-A-98 169. d. Nagy Lajos ezredes, a Nemzetbiztonsági Hivatal elnöke: Javaslat a Magyar Köztársaság Nemzetbiztonsági Hivatala feladatrendszerének, szervezetének és létszámkeretének megállapítására. Budapest, 1990. február 21.

⁴⁷⁰ Uo.

⁴⁷¹ Az MT 1062/1990. (IV. 4.) határozata a nemzetbiztonsági szolgálatok és a rendőrség bünyügyi szervei titkosszolgálati eszközökkel való kiszolgálásának szervezeti megoldásáról, MK, 1990. április 4., 30. sz.

KATONAI BIZTONSÁGI HIVATAL

A KBH-val kapcsolatban február végén a következő terv készült. A haderő rendszerébe való integrálását vélték megfelelő megoldásnak. A VSZ katonai koalíciós jellegének felszámolásával párhuzamosan azzal számoltak, hogy a haderő titkai felértékelődnek, a szuverenitás biztosítása lényegessé válik. A KBH feladatai lettek: „Titkosszolgálati erővel, eszközökkel, módszerekkel és eljárásokkal védi a Magyar Néphadsereg erőit az idegen hatalmak katonai hírszerző és speciális szolgálatait; az alkotmányos rendet sértő vagy veszélyeztető bármely szervezet vagy személy tevékenységével szemben; segíti a rendeltetésszerű működést.” Az MN parancsnokának közvetlen alárendeltségébe tervezték vonni a hivatalt, annak elvi irányítása érvényesült volna, a beosztottak tevékenységéért egy személyben a hivatal vezetője volt a felelős.⁴⁷² A feladatok a következők voltak:

„A Magyar Néphadsereg Biztonsági Hivatal ellátja:

a/ a Magyar Néphadsereg erőinek védelmét bármely idegen hatalom katonai hírszerző és speciális szolgálataival. Ennek érdekében a Magyar Köztársaság hírszerző szerveivel koordináltan és együttműködve a titkosszolgálatokba beépüléseket hajt végre.

b/ a külföldre szökés (Btk. 343. paragrafus), a zendülés (Btk. 352. paragrafus) és a harckészültség veszélyeztetése (Btk. 363 paragrafus), továbbá ha szolgálati vagy katonai szervezettel munkaviszonyban álló követi el az állam elleni bűncselekmények (Btk. X. fejezet), az emberiség elleni bűncselekmények (Btk. XI. fejezet), a terrorcselekmény (Btk. 261. paragrafus) és légi jármű hatalomba kerítése (Btk. 262. paragrafus), a közösség elleni izgatás (Btk. 269. paragrafus), a rémhírterjesztés (Btk. 270. paragrafus) szerinti bűncselekmények megelőzését, felderítését és megakadályozását

c/ a „K” és katonai objektumok biztonsági védelmét;

d/ különösen fontos és bizalmas munkakört betöltő személyek előzetes biztonsági, valamint – tudtukkal történő – védelmi célú időszakos ellenőrzését.”

A szervezet hatásköre a következőkre terjedt ki. „A rendeltetésével kapcsolatos ellenséges tevékenység felderítése, megelőzése, akadályozása, korlátozása és megszakítása titkosszolgálati erők, eszközök, módszerek és eljárások alkalmazásával. Ennek keretében az 1990. évi X. törvényben meghatározott különleges titkosszolgálati eszközökön kívül titkos hírforrásokat létesít és működtet, foglalkoztatásukhoz konspirált lakásokat használ, környezettanulmányt, külső figyelést alkalmaz, adattárat, nyilvántartást tart fenn és más nemzetbiztonsági szolgálatok adattárait és nyilvántartásait igénybe veszi. Munkája ellátásához fedőigazolványokkal rendelkezik.

⁴⁷² MNL OL HB XIX-A-98 169. d. Gubicza Jenő: KBH-tervezet. 1990. február 21.

*A Hivatal hatáskörében vizsgálati munkát nem végez, személyes szabadságot korlátozó intézkedést nem foganatosít, tevékenysége a büntetőeljárás kezdeményezéséig terjed.*⁴⁷³ Illetékességi körét a haderőre, a HM-re és a K-objektumokra tervezték kiterjeszteni. A BM III/IV. Csoportfőnökségéből 426 főt terveztek átvenni. A szervezeti felépítésnél a katonai szervezeteket vették alapul, akárcsak a végleges struktúra kialakításánál, a korábbi struktúrát ekkor is csökkenteni tervezték. Főcsoportfőnökségi jogállással akarták beilleszteni a szervezetbe. Az eszközök átadásának a szabályozását, a szolgálatok működését rendező jogszabály kiadását javasolták, továbbá új feldolgozómunka bevezetését. Az államtitkot őrző helyeken biztonsági tisztek alkalmazását tervezték.⁴⁷⁴

Ezt követően májusban a KBH feladatainak a következőket szabták meg: HM és a haderő külföldi titkosszolgálatokkal szembeni védelme, az alkotmányos rendet sértő bűncselekmények felderítése stb., akárcsak a külföldre szökés, zendülés, harc-készültség veszélyeztetése, továbbá a katonai objektumok és a kiemelt személyek védelme. A KFH feladata a katonai hírszerzés volt.⁴⁷⁵ A titkosszolgálatoknak hatósági jogkörük nem volt, kényszerintézkedéseket nem alkalmazhattak, irányításukat az MT látta el, amely erre a célra Biztonsági Kollégiumot hozott létre, amelyet az MT elnöke vezetett, tagjai pedig a következő miniszterek voltak: belügy, külügy, honvédelmi, közlekedési, igazságügy, hírközlési, építési. A szolgálatok vezetőinek a feladata volt a struktúra és a belső szabályok stb. kialakítása. Az NBH és az IH tagjai szolgálati fegyvert is tarthattak önvédelem céljából, a szolgálatok állományára hasonló szabályok vonatkoztak, mint a fegyveres erők és testületek tagjaira.⁴⁷⁶ 1990. június 11-től a miniszterelnök az NBH és az IH irányítását a Miniszterelnöki Hivatal e feladatokra kijelölt államtitkára útján látta el. Ekkor e két szervet fegyveres erők és testületek között kellett számon tartani, a különböző törvényekben említett illetékes miniszter elnevezés mellett az említett két szerv főigazgatóját is érteni kellett.⁴⁷⁷

⁴⁷³ Uo.

⁴⁷⁴ Uo.

⁴⁷⁵ 1990. május 2-án a biztonsági okmányok védelme és ellenőrzése is a szolgálatok feladatai közé került. Az IH a kormányzati feladatok segítségét, és az Országos Rejtjel Központ működtetését, és az illetékes állami szervek rejtjeleszközökkel történő ellátásának feladatát kapta meg. (Az MT 90/1990. (V. 2.) rendelete a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 26/1990. (II. 14.) MT rendelet módosításáról, MK, 1990. május 2., 41. sz.)

⁴⁷⁶ Az MT 26/1990. (II. 14.) rendelete a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról, MK 1990. február 14., 14. sz.

⁴⁷⁷ Az MT 98/1990. (VI. 11.) MT rendelete a nemzetbiztonsági feladatok ellátásának átmeneti szabályozásáról szóló 26/1990. (II. 14.) MT rendelet módosításáról, MK, 1990. február 14., 14. sz.

A megalakulást követően, 1990. július 7-én Gubicza Jenő beszámolót tartott az OHB ülésén. A bizottságot az átalakulásról, a szervezeti felépítésről és a vonatkozó jogszabályokról tájékoztatta, ennek során a következőket emelte ki: *„Feladatait ideológiai befolyástól mentesen, a politikai pártoktól függetlenül pártontkivülként végzi. Ez azt jelenti, hogy amikor az MSZMP és az MSZP szétvált, attól, aki a mi szolgálatunknál párttag akart maradni, megkérdeztük, hogy a szolgálatot választja vagy a pártpolitikai munkát.”* Az 1990. évi X. törvény ellentmondására hívta fel a figyelmet, miszerint a titkos eszközök használatát a megfigyeltnek jelezniük kellett. Lőrincz Kálmán kiemelte, hogy a fegyverlopás óriási problémát jelent. Gubicza a szovjetekkel való összeköttetésről elmondta, hogy volt közvetlen kapcsolat a KGB (Komitet Goszudarsztvennoj Bezopasznosztyi) tagjaival, mivel a Déli Hadsereg-csoport különleges osztálya a KGB-hez tartozott. A vezetőjével a szovjet csapatkivonással kapcsolatban beszélt. Az itt lévő szovjet csapatok elhárításával viszont az NBH foglalkozott. *„Az együttműködéssel kapcsolatban még annyit, hogy az elhárítás mindig nemzeti jellegű volt. A hírszerzés sokféleképpen mozoghat, de az elhárítás mindig nemzeti”* – foglalta össze a „tudnivalókat”, és kiemelte még, hogy a VSZ-ben nem volt a katonai elhárításnak csúcsszerve. Feladataikról még a következőt mondta: *„Egyetlenegyvet vettünk figyelembe, vízváltástónak tartjuk, hogy a vezérkar főnöke vagy a honvédség parancsnoka az angol vezérkar főnökével mit tárgyal és mit ad ki. Ezzel nem foglalkozik a Biztonsági Hivatal, de ha a titkosszolgálati konspirált eszközökkel adatokat akar megszerezni bárki, azt fel kell derítenünk. A mi feladatunk a felderítés. Hogy ebből büntetőeljárás lesz-e, azt a politika dönti el.”*⁴⁷⁸

1990. november 6-án a KBH feladatait a következőkben szabták meg. *„(...) a HM és az MH-nak a külföldi hatalmak katonai hírszerző és speciális szolgálataival, valamint az alkotmányos, törvényes rendet sértő vagy veszélyeztető tevékenységével szembeni védelme (...)”*, továbbá a külföldre szökés, zendülés, harc-készültség veszélyeztetése, amit állam elleni bűncselekménynek kellett tekinteni, ha katonai szervvel szolgálati vagy munkaviszonyban lévő személy követte el. Az emberi-ség elleni bűncselekmények, terrorcselekmény, légi jármű hatalomba kerítése, a közösség elleni izgatás, rémhírterjesztés (Btk. 270. §.), bűncselekmények megelőzése, felderítése és megakadályozása, a K és a katonai objektumok védelme,

⁴⁷⁸ OBH 1990. július 7. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489332.xml&dvs=1510312444007~191&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. november 10.)

a különösen fontos és bizalmas munkakört betöltő személyek védelme az érintett tudtával.⁴⁷⁹

A vezetők és a szerv jogállását a következőképpen szabályozták. „A KBH önálló állománytáblával rendelkező – a Honvédelmi Miniszter által felügyelt, a Magyar Honvédség (továbbiakban MH) szervezeti keretében és költségvetési rendjében személyes irányítással működő – nemzetbiztonsági feladatokat ellátó katonai szervezet, melynek állományilletékes parancsnoka a Honvédelmi Miniszter javaslatára a Minisztertanács által kinevezett – helyettes államtitkári jogokkal és kötelezettségekkel felruházott – hivatalvezető, aki:

- a. közvetlenül irányítja a hivatalt és felel annak törvényes működéséért;
- b. kinevezi – helyetteseit kivéve – a hivatal dolgozóit;
- c. meghatározza a hivatal belső szervezetét, működési rendjét és a különleges titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazásának szabályait;
- d. kidolgozza a különleges titkosszolgálati eszközök alkalmazása iránti engedélyek beszerzésének eljárási szabályait.

A hivatalvezető helyetteseinek kinevezésére a Honvédelmi Miniszter jogosult.” A dolgozók jogállása a fegyveres erők és testületek tagjaival egyezett meg, de a hivatali tevékenységükről általános titoktartási kötelezettség terhelte őket, és fegyvert viselhetek.⁴⁸⁰

Szervezeti felépítését a 10. és a számú melléklet mutatja, ez gyakorlatilag a haderő felépítését követte, annak különböző szerveinél működtek a szolgálat beosztottjai. 1991-es átalakítása (14. számú melléklet) a diszlokáció és az MHP szervezeti változásait követte. A hivatal vezetését az MHP szervezetében helyezték el, az alsóbb szerveit az „illetékes” alakulatnál. A híradásuk a BM URH forgalmi rendszerében üzemelt. A hivatal rejtjelező szerve az Országos Rejtjelfelügyelet szakirányítása alatt az MH Híradó és Automatizálási Csoportfőnökség 8. osztályával együttműködésben önálló központi rejtjelező szervként működött. A HM és a BM géptáviró hálózata biztosította a rejtjelezett géptáviró összeköttetést. A vezetőket megfelelő telefonnal is el kellett látni, osztályvezetőig bezárólag személyhívót is kaptak. Szabályozták az objektumok őrzését is. A katonai szervezetek parancsnokai kötelesek voltak a KBH tisztjeit informálni, különösen a bűncselekményekkel kapcsolatban, a tudomására jutott információt bizalmasan kellett kezelni. A biztonsági tiszt is köteles volt az alakulat stb. parancsnokát tájékoztatni.⁴⁸¹

⁴⁷⁹ HM KI 3/34/352/02. A Magyar Honvédség parancsnokának 024/1990. parancsa a Katonai Biztonsági Hivatal és az MH katonai szervezetei együttes tevékenységének szabályozására, Budapest, 1990. november 6.

⁴⁸⁰ Uo.

⁴⁸¹ Uo.

KATONAI FELDERÍTŐ HIVATAL

1990. elején az elhárítás mellett a hírszerzés (Később: IH és KFH) feladatait is meghatározták. Az információ szerzése mellett a befolyásoló akciók végrehajtását, az ellenséges szolgálatok ellen végzett határon túli felderítést, a külföldön tartózkodó magyar állampolgárok és külföldi magyar intézmények védelmét kellett ellátniuk. A működési területüknek a külföldet tekintették. A felső döntéshozó szervekkel való közvetlen kapcsolatot lényegesnek tartották az információs igények felmérése és az információk átadása miatt. „Tevékenységeinek irányait a magyar kül- és biztonságpolitika, a tudományos-műszaki fejlődés szükségletei, a nemzetgazdaság igényei alapján kell kijelölni, meghatározva a hírszerzés egyes szolgálati ágainak konkrét feladatait.”

Ugyanakkor a későbbi politikai és biztonságpolitikai elvek, illetve várakozások jelentek meg a hírszerzés tervei között: „Napjainkban már ténnyé vált a részben szomszédos országokkal kialakított szövetségi rendszerek (VSZ, KGST) erőteljes lazulása, megkezdődött azok átalakulása. Várható felszámolódásuk és az ilyen jellegű multilaterális kapcsolatokat részben a bilaterális kapcsolatok, másrészt egy szélesebb értelmű európaiság váltja fel. Érezhető bizonyos érdekellentétek erőteljes megjelenése, ami a kétirányú titkosszolgálati tevékenység – mint realitás és szükség-szerűség – kialakulásával jár a régióban is. Geopolitikai és gazdasági helyzetünk figyelembevételével az ország szuverenitása úgy tartható fenn, ha a meglévő és kialakuló kapcsolatrendszerünket a nagyhatalmi érdekszféráktól való egyenlő távolságtartás elve szerint működtetjük. A külpolitikai és külgazdasági kapcsolataink bonyolításában meghatározó Európa centrikusság a hírszerző munkára is alapvető hatással lesz. Egy semlegesedő Magyar Köztársaság érdekeinek szolgálatára és kép-viseletére kell e tevékenység irányítóinak és végrehajtóinak is berendezkednie.” A globális hírszerzést elvetették.⁴⁸²

Három fő csapásirányt határoztak meg:

1. „A politikai, a biztonságpolitikai és gazdaságpolitikai információknak tematikai-lag meg kell felelniük a mindenkori politikai, biztonsági és gazdasági prioritások-nak, amelyek alapján a fő irányok is kijelölésre kerültek.

Ilyen értesülések többek között a nemzetközi helyzetre, eseményekre, az államok közötti politikai, gazdaságpolitikai, pénzügypolitikai kapcsolatokra, az integrációs folyamatokra, nemzetközi szervezetekre vonatkozó hírszerző információk, amelyek hatással vannak érdekeinkre, illetve befolyásolhatják helyzetünket, pozícióinkat

⁴⁸² MNL OL XIX-A-98 169. d. A hírszerzés funkciója, a hírszerző munka jellege.

2. A Nemzetgazdasági Hírszerzés információi – a már említett információk mellett – a gazdaság és K+F politika⁴⁸³ prioritásaihoz igazodnak. Az információk ezen belül két alcsoportra bonthatók:

a./ Értésülések a világban végbemenő és várható technológiai fejlődésről, a nemzetközi, nemzeti és vállalati kutatás-fejlesztési programokról, a nemzetközi munkamegosztásról, a technológia-transzfert befolyásoló körülményekről, lépésekről, valamint a prekompetitív szakaszban folyó konkrét kutatásokról (a hírszerzés ezzel kapcsolódik a kormányzati szerepvállaláshoz a K+F szférában).

b./ Konkrét műszaki-technológiai, kereskedelmi és árinformációk, kapcsolódva a folyamatban lévő hazai fejlesztések és a külkereskedelem igényeihez. Ennek a tevékenységnek és szervezésének alkalmazkodnia kell a nemzetgazdaság változó struktúrájához és a kialakuló piacgazdasági viszonyokhoz, amelyek egyben az információs piacot is megteremtik.

3. A hírszerzésnek az ellenünk dolgozó speciális szolgálatok tevékenysége felderítésével foglalkozó szakszolgálatok információkat gyűjt külföldön az állam – és szolgálati titkaink megszerzésére, a magyar állampolgárok beszerzésére irányuló ellenséges titkosszolgálati lépésekről, gondoskodik a külföldön tartózkodó magyar állampolgárok és magyar intézmények védelméről a titkosszolgálatok, illetve terror-szervezetek akcióival szemben. Az itt keletkezett információk zömmel közvetlenül a Nemzetbiztonsági Hivatalt segítik.⁴⁸⁴

Megkülönböztettek úgynevezett aktív intézkedéseket is, amelyekkel az ország pozícióit lehetett javítani, így pozitív (erősítő-elkötelező), illetve negatív (gyengítő-bomlasztó) befolyásolását a nemzetközi folyamatoknak. Ezekkel a diplomáciai lehetőségeket lehetett bővíteni. A külföldön élő magyarok megnyerését is lényegesnek tartották, továbbá régi káderpolitika helyett új humánerőforrás-konceptió alkalmazását: „A **személyi feltételek** akkor felelnek meg a kitűzött célból adódó követelményeknek, ha a Hivatalnak lehetősége lesz arra, hogy állományába magasan képzett, felsőfokú polgári intézményben felkészített, nyelveket jól beszélő személyeket tud toborozni. Ehhez meg kell szüntetni az **idejétmúlt, formális** – még a BM-hez tartozás alatt szabályozott – **felesleges** személyi korlátozásokat, illetve meg kell teremteni a hírszerző munka presztízsét. A hírszerző munka személyi kockázatvállalást követel meg, a stresszhatásoknak való kitétel és az ennek megfelelő károsodás az átlagosnál jóval nagyobb; ezt követnie kell az anyagi és erkölcsi megbecsülésnek, az éves rege-

nerálódási lehetőségek biztosításának.” A tárgyi feltételek terén a korszerű informatikai eszközök biztosítása, önálló költségvetés, együttműködések kidolgozása, modern nyilvántartás kialakítása lett a cél.⁴⁸⁵

1990 elején az új hírszerzési alapelveket is igyekeztek lefektetni, a következőket tartották meghatározónak: „A katonai felderítést a jogállamiság, a nemzetközi katonapolitikai helyzet, a nemzeti katonai doktrína, a nemzetközi szerződésekből ráháruló követelmények, az ezekből következő hírszerzési igények és a gazdaság teherbíró képessége határozzák meg.” A katonai hírszerzést a miniszterelnök útján a vezérkari főnök irányította, munkáját az Országgyűlés illetékes bizottsága ellenőrizte. Ugyanakkor a köztársasági elnök is betekintéssel rendelkezett a fegyveres erőket érintő kérdésekbe. A többpártrendszer és a piacgazdasági viszonyok kiépülésével kapcsolatban úgy gondolták, hogy kevesebb személyt tudnak majd hírszerzési célra megnyerni. A külpolitikai helyzettel kapcsolatban a fegyverzetkorlátozást tartották lényegesnek. Számukban kisebb, és hatékonyabb haderők kialakulásával számoltak, kezdetben védelmi és támadó, majd az ezredfordulót követően „szuper védelmi rendszerek” kialakulásával, ettől kölcsönös támadóképtelenség kialakulását várták. A védelmi elvet és az esetleges támadás elhárítását tartották fontosnak. A hírszerzés feladatainak a következőket vélték: egyes országok leszerelési kötelezettségeinek az ellenőrzése, katonai fejlesztési koncepcióik. „Összességében a katonai felderítésnek a Magyar Köztársaság honvédelmi érdekei érvényesítését szolgáló kormányzati tevékenységet kell segítenie nyílt és bizalmas információk megszerzésével, elemzésével és értékelésével. (...) Nemzeti érdekeink és katonai doktrínánk megkövetelik a »körkörös« katonai felderítés megvalósítását.” A főbb módszereknek a következőt tekintették: „A katonai felderítést békében kizárólagosan a hadászati felderítés, azon belül a legális pozícióból folytatott hadászati, a hadászati-ügynöki, és a hadászati rádióelektronikai felderítés útján kell megvalósítani.” Fix és mobilizálható, egyes információk beszerzésére alkalmazható ügynöki állomány kialakítása lett a cél hazai és külföldi fedett bázisokon, amelyeket ekkor terveztek kialakítani. „A Varsói Szerződés tagállamai hírszerző szerveinek egymás közötti viszonyában következetesen érvényesíteni kell a nemzeti szuverenitást, az egyenrangú partneri viszonyt, a kölcsönösséget, a szövetségi kötelezettségek teljesítését és a nemzeti érdekek védelmét. A VSZ-en kívüli országok hírszerző szerveivel szükség szerint nemzeti érdekből rendezni kell a kapcsolatokat a kölcsönös érdekek alapján.”⁴⁸⁶ A KFH

⁴⁸⁵ MNL OL XIX-A-98 169. d. A hírszerzés funkciója, a hírszerző munka jellege.

⁴⁸⁶ MNL OL XIX-A-98 169. d. Kovács János vezérőrnagy MNVKE. h., csoportfőnök: A katonai felderítés koncepciója és az abból adódó feladatok, Budapest, 1990. február 19.

⁴⁸³ Kutatás és fejlesztés.

⁴⁸⁴ MNL OL XIX-A-98 169. d. A hírszerzés funkciója, a hírszerző munka jellege.

struktúráját 1990. július 20-án határozták meg, gyakorlatilag az MNVK 2. csoportfőnökségéből alakult **(7. számú melléklet)**.

Az Antall-kormány időszakában a katonai nemzetbiztonsági szolgálatokat a honvédelmi, a polgáriakat a miniszterelnök által kinevezett tárca nélküli miniszter felügyelte. Megalakította a Kormány a Nemzetbiztonsági Kabinetet a szolgálatok irányítására. Ugyanakkor az Országgyűlés és annak Nemzetbiztonsági Bizottsága is felügyeletet gyakorolt felettük. 1995-ben született csak külön törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról.⁴⁸⁷

⁴⁸⁷ Helgert – Mészáros: I. m. II. k., 79. o.

X. A MAGYAR HONVÉDSÉG SZERVEZETE ÉS DISZLOKÁCIÓJA

RUBIN

A 80-as évtized közepén a Magyarországon, a Szovjetunióban és a keleti blokkban lezajló gazdasági és politikai változások következtében előtérbe került a haderő átalakítása, illetve leépítésének a lehetősége. 1987-ben készített először a VSZ-védekező terveket. Az MN átszervezésével kapcsolatos főbb döntéseket a „párt és állami” vezetés 1985 októberében hagyta jóvá. A PB határozata szerint 1987 végére át kellett térni az új szervezeti felállásra. Első körben az új RUBIN-hadrend⁴⁸⁸ kialakítása, és ezzel a szárazföldi alakulatok szervezetének és diszlokációjának az átalakítása a következők miatt történt: harci képességek növelése, harckészültség színvonalának emelése, békefeltöltöttség, harcérték növelése, erdős-hegyes terephez történő alkalmazkodás, feltöltöttség javítása a vezetői pozíciókban. A harcoló állomány létszámának növelése, és a rugalmasság is szerepet játszott az átalakításban, akárcsak a csapatok szétbontakoztatása, harcrendjének a kialakítása, többféle alkalmazási lehetősége. A határvédelemre rendelt alakulatokat célnak megfelelőbben akarták elhelyezni. Figyelembe kellett venni a mozgósítási személyi tartalékot is, és a gazdaságból igénybe vehető eszközöket háborús időszakban. Az 5. hadsereg alárendeltségében három, különböző feltöltöttségű és felszereltségű hadtestet hoztak létre. A 143 békealakulathoz 103 lett, a hadiból a korábbi 234 helyett pedig 184. 1990-re 129 800 fős béke-, 367 000 fős hadi létszámot terveztek. A költözések következtében szükséges körletbővítések stb. közel 1 Mrd Ft-ot tettek ki.⁴⁸⁹ Lényeges kiemelni, hogy 1986 volt az első olyan tekintett esztendő, amikor az MN rendelkezésére bocsátott anyagi források az elégséges mértéket sem érték el. Lényeges volt a RUBIN-feladat idején, hogy több, magasan kvalifikált katona került vezető beosztásba⁴⁹⁰ **(1. és 2. sz. melléklet)**.

⁴⁸⁸ Azért ennek a hadrendnek az ismertetésével kezdem, mivel ez a Kádár János megbuktatása és a rendszerváltás kezdete előtti időszak utolsó nagy szervezeti átalakítása volt. Így láthatóvá válik nemcsak az 1987-re felálló haderő struktúrája, hanem az ahhoz vezető út is. Érdekes, hogy a 37. Budapesti Forradalmi Ezred nem szerepelt az új hadrendben, így javasolták ezt az elnevezést egy másik egységnek adományozni. Ez az egység a forradalom alatt és azt követően is a felkelőkkel szemben több alkalommal fellépett, ezért adományozták neki ezt a nevet.

⁴⁸⁹ HL MN 1980–89. 353. d. 577. ö. e. Pacsek József altbgy.: Javaslat a szárazföldi csapatok új hadrendjére és diszlokációjára, 1986. június 6.

⁴⁹⁰ Helgert – Mészáros: I. m. II. k., 191–192. o.

Magyar Néphadsereg szárazföldi csapatainál 1987-ben végre kell hajtani a feladataikhoz jobban igazodó és a követelményeknek jobban megfelelő szervezeti-vezetési rendszerre történő áttérést, és ezzel egy időben a beérkező technikai eszközök szervezetbe állítását. A szárazföldi erők átalakításának a fő szempontja ekkor még nem a takarékoskodás volt, hanem a hadsereg-hadosztály-ezred-zászlóalj szervezeti felépítéséről 1987 folyamán a hadsereg-hadtest-dandár-zászlóalj szervezetre történő áttérés.⁴⁹¹ Ez már Oláh István honvédelmi minisztersége idején felvetődött, de az átalakításra a tárca vezetőjének korai halála miatt nem kerülhetett sor.⁴⁹²

Az ütemterv szerint az új hadrendre történő áttérés előkészítését 1986. október 1. és 1987. február 28. között végre kellett hajtani, magát a szervezési tevékenységet ezt követően kellett elkezdeni, és augusztus 31-ig befejezni úgy, hogy közben a harckészültséget „folyamatosan és magas fokúan” kellett fenntartani. A parancsnokoknak a feladatokkal kapcsolatos felkészítésre, titoktartásra, az álcázás szabályainak a betartására és a rendkívüli események megelőzésére megfelelő figyelmet kellett fordítaniuk, és oktatást szervezniük. A részletes ütemtervet az 5. hadsereg parancsnokának kellett elkészítenie a teendőkkal kapcsolatban. A hadosztályparancsnokoknak kellett megszervezniük a hadtestparancsnokságok kiépítését, átszervezését.

A jelentősebb átalakítások a következők voltak. A 3. hadtest 1987. március 1-től az 5. hadseregparancsnok alárendeltségébe került, átalakítását ő irányította október 1-től. Neki kellett irányítania a 80. gépesített lövészdandár és a 87. légvédelmi tüzérségi ezred megalakulását is. A 3. hadtest keretein belül megszűnő alakulatok felszámolását is az 5. hadseregparancsnoknak kellett végeznie. A főbb átszervezések a következők voltak. A 11. hadosztály-parancsnokság és a 9. gépesített hadosztály-parancsnokság, illetve a 3. hadtestparancsnokság átszervezése gépesített hadtestparancsnoksággá. Több gépesített lövészezredet egy harcokcsizászlóaljjal és vezető, harcbiztosító és kiszolgáló alegységekkel dandárrá alakítottak. Több harcokcsiezredet további harcokcsi-, és egy gépesített lövésszászlóaljjal, illetve vezető, harcbiztosító és kiszolgáló alegységekkel dandárrá szerveztek. Más gépesített lövész-, illetve harcokcsiezredek tüzérséggel is megerősítettek, illetve tüzérezredek szerveztek dandárokká. Tüzérdandárokat és páncéltörő ezredek hoztak létre a légvédelmi rakéta és légvédelmi tüzérezredeknel. Egyes utász zászlóaljakból ezredek szerveztek, vezetés- és harcbiztosító, továbbá kiszolgáló stb. szerveztek megerősítésével. Egyes felderítőzászlóaljakat egy csapatfelderítő századdal erősítettek meg, ugyanakkor a mélységi felderítő csoportok számát is növelték. A vegyvédelmi és a rádiós

alakulatok szervezetét is több esetben módosították. A 190. tartalékos dandárparancsnokságot személyi tartalék dandárparancsnoksággá, alárendeltjeit személyi tartalék központokká alakították át, a 87. harci helikopterezredet dandárrá. A M szervezetű 85. tartalékos gépesített lövészhadosztály-parancsnokságból a Tartalékképző Alakulatok Parancsnokságát állították fel.⁴⁹³ Az új diszlokációból látható, hogy az ország közepén az 5. hadsereg közvetlen alárendeltségébe tartozott több alakulat, ezt a középső területet vette körbe a 3 gépesített hadtesté **(2. számú melléklet)**.

Az anyagi eszközök közül harcokcsikat úgy igyekeztek elosztani, hogy egy alakulatnál azonos gyártmányúak legyenek. A BMP-vel rendelkező gépesített lövész- és harcokcsidandároknál, önálló GVOZGYIKA tüzérsztyályokat alakítottak. A személyi állományt csak a megszűnő hadrendi elemek esetén akarták átcsoportosítani. Az MN URH és géptávíró (Platina, Orfeusz) riasztórendszerek működését újra kellett szabályozni. A személyi és anyagi biztosításról is rendelkeztek, illetve az anyagok és eszközök átadási rendjéről, munkaügyi kérdésekről. A HÁVPK-nak ki kellett dolgoznia az új szervezeti felépítését 1987. január 31-éig. A helyőrségi komendáns hivatalok elhelyezkedésén is változtatni kellett. A 85. tartalékképző gépkocsizó lövészhadosztály struktúráját is át kellett alakítani.⁴⁹⁴ A szervezés végrehajtására a HM vezetőiből egy HM, és egy hadsereg operatív csoport alakult, amely kiemelten figyelt a harcokcsiztség fenntartására és az ütemterv betartására. Előbbi a miniszternek jelentett az ütemterv állásáról.⁴⁹⁵

A RUBIN-feladatot a VII. ötéves terv hadseregfejlesztési feladataival párhuzamosan hajtották végre. Az eszközök nagy részét sikerült beszerezniük, a hiányzók pótlását 1990-ig tervezték, mindez a hadrafoghatóságot nem veszélyeztette. Több eszköz beszerzésére a rossz anyagi lehetőségek miatt végül nem kerülhetett sor.⁴⁹⁶ A képzési és oktatási feladatokat viszont a tervnek megfelelően bonyolították le.⁴⁹⁷ A személyügyi munka a következőképpen alakult: a vonatkozó miniszteri rendelkezés alapján a személyügyi főcsoportfőnök irányította a „káderbiztosítást”. Már a kezdeti időszakban sor került az újonnan alakuló szervek vezetőinek a kiválasztására 1986 júliusában és augusztusában, amelynek a „módszertana” a következő volt: „Az illetékes párt- és katonai vezetőkkel történt egyeztetés után első lépésként

⁴⁹¹ HL MN 1980–89. 625. d. Pacsek József, altbgy.: Intézkedés a „RUBIN” feladat végrehajtására, 1986. november 15.

⁴⁹² Szani: I., 87–97. o.

⁴⁹³ A háborús veszteségpótlást volt hivatott biztosítani. (HL MN 1980–89. 625. d. Pacsek József, altbgy.: Intézkedés a „RUBIN” feladat végrehajtására, 1986. november 15.; HL MN 1980–89. 625. d. Kurucz Zoltán, vezörgy, csf.: Jelentés, 1987. szeptember 20.)

⁴⁹⁴ HL MN 1980–89. 625. d. Pacsek József, altbgy.: Intézkedés a „RUBIN” feladat végrehajtására, 1986. november 15.

⁴⁹⁵ HL MN 1980–89. 353. d. 577. ő. e. Az 5. Hadsereg átszervezésének főbb mutatói, 1987.

⁴⁹⁶ HL MN 1980–89. 625. d. dr. Bencsik István, mk. vezörgy. Jelentés a RUBIN feladat végrehajtásáról, 1987. szeptember 30.

⁴⁹⁷ HL MN 1980–89. 625. d. Tóth Tibor altbgy. jelentése, 1987. szeptember.

a hadtest parancsnokok és helyetteseik kerültek kiválasztásra.” Majd bizottsági beszélgetéseket folytattak velük. A megszűnő hadosztályok vezetői állományával miniszteri, illetve miniszterhelyettesi szinten elbeszélgetések zajlottak. „Ezt követően a leendő hadtest parancsnokok bevonásával az 5. Hadsereg Katonai Tanácsa elkészítette javaslatát a dandár és ezred parancsnokai személyére vonatkozóan.” A kinevezések hatálya ezt követően a szervezetek megalakulásával esett egybe. Az átszervezés 43 helyőrségben 93 katonai szervezetet érintett, közel hatezer fővel folytattak le „biztonsági beszélgetést” a katonai titkosszolgálatok egyes források szerint. Fodor Lajos közlése alapján az állománnyal a parancsnokok által szervezett bizottság folytatott személyi elbeszélgetést, amelyben az elhárítás emberei nem voltak benne. Az elhárítás csak véleményezte a kiválasztottakat, akinél biztonsági kockázatot fedeztek fel, azt jelezték az előjárónak. Összesen 3141 tisztet és 3538 tiszthelyettest helyeztek át. Az átszervezésben 40 ezredes volt érintett, közülük csupán hárman nem kerültek magasabb beosztásba. A haderőből 53 tiszt és 113 tiszthelyettes vált ki. „Mindvégig jó volt a kapcsolat és a kölcsönös tájékoztatás a területi párt és állami vezetőikkel” – számolt be az egyik jelentés.⁴⁹⁸

A Politikai Főcsoportfőnökségnél a következőképpen összegezték az átszervezést. Feladatukat rendben végrehajtották, több beszámoltatást szerveztek, ugyanakkor folyamatosan „elemezték az állomány közhangulatát”, így a problémák előbb felszínre kerültek értékelésük szerint. Különböző agitációs és propagandaanyagokat jelentettek meg. Csapatzászlókat osztottak ki az új alakulatoknak, a megszűnőktől pedig bevonták őket. „(...) kiemelt figyelmet fordítva a 37. Budapesti Forradalmi Ezredre.” Az átszervezés során mást is át kellett alakítani: „Ez év október 15-ig befejeződik a DHDSCS (Déli Hadseregcsoport) alakulataival való politikai együttműködés rendjének pontosítása. A Személyügyi Főcsoportfőnökség részére felmérés után biztosítottuk a tanácsokba, területi pártszervekbe választott katonák jegyzékét, amely a személyi mozgatsátnál figyelembevételre került.” Az átszervezésnél a politikai munkatársak közel 90%-a magasabb beosztásba került. Az MSZMP pártszervezeteit a haderő strukturális változásainak megfelelően alakították ki. A függetlenített pártfunkcióba nagyrészt „jól felkészült politikai munkásokat” ültettek. A vezetők kiválasztásába a főcsoportfőnökség jelentős mértékben beleszólt: „A Politikai Főcsoportfőnökség és az alárendelt pártpolitikai apparátusok hatékony segítséget nyújtottak a parancsnoki állománynak, a személyügyi szerveknek e felelősségteljes munkájuk elvégzéséhez, amely összességében eredményes volt. Úgy ítéljük meg, hogy a különböző beosztásokba döntő többségében a káderpolitikai elveknek megfelelő állomány került, de

⁴⁹⁸ HL MN 1980–89. 625. d. Rózsa Károly: Jelentés a szárazföldi csapatok átszervezésével kapcsolatos személyügyi feladatok végrehajtásáról, 1987. szeptember 30.

nélkülözhetetlen a célirányos felkészítésük, továbbképzésük.” A fegyelemsértések stb. száma nőtt, így: „Néhány helyen a hivatásos állomány a fegyelem bomlását megengedhetetlen módszerekkel próbálta felszámolni.”⁴⁹⁹ Jelentős problémák voltak a híradóállomány feltöltöttségével, képzettségével és kiképzettségével, így az állandó készenléti időt, és azt, hogy a híradásnak előbb kellett települnie, mint a törzsnek, nem tudták tartani. Az eszközök költöztetésénél is adódtak problémák. Így az M állomány állandó készenléti ideje helyett rövid készenlétet javasoltak.⁵⁰⁰

Az átszervezés méreteit a következő adatok szemléltetik. A csapatok a központi készletből átvettek 141 db fegyverzeti, 1293 páncélos és gépjárművet; 244 db műszaki, 14 db vegyivédelmi technikai eszközt és 1417 tonna harc- és szakanyagot. Átcsoportosítottak: 764 db főbb fegyverzetet, 6002 db páncélos és gépjárművet, 704 db műszaki, 155 db vegyivédelmi technikai eszközt, 8552 tonna harc- és szakanyagot. Központi készletbe leadtak 124 db fegyverzetet, 586 db páncélos és gépjárművet, 125 db műszaki, 20 db vegyivédelmi technikai eszközt és 599 tonna harc- és szakanyagot. A központi szerveknél 2123 tonna harc és szakanyag került átcsoportosításra.⁵⁰¹ Ugyanakkor 7 db rakétaindító állványt, 880 db harckocsit, 700 db lövegaknavetőt, 50 db rakéta-páncéltörőt, 70 db BMP-t, 870 db PSZH-t, 2700 db gépkocsit csoportosítottak át. Mindehhez az előzetes becslés szerint 72 katonavonatra, 85 katonai szállítmányra, 2400 vasúti kocsira volt szükség.⁵⁰²

Az átalakítás hozadéka a következő volt: „A szárazföldi csapatok átszervezése alapvetően azt eredményezte, hogy kedvezőbbé váltak a feltételek a csapatok, szervezetek vezetéséhez, irányításához, javult a csapatok feltöltöttsége, a különböző szervezeteken belül a harcolók, kiszolgáló-biztosítók aránya. Homogénebbé, egységesebbé váltak a csapatok, nagymértékben egyesítettük a különböző katonai szervezetek struktúráját, a működéshez a feladatok függvényében változó nagyságú, de azonos szervezeti feltételeket teremtettünk.” Békében kilenc, háborúban 19 új hadrendi elemet hoztak létre. Magasabb szervezeti formába szerveztek 35-öt, illetve 39-et. Nyolc béke és 22 hadi elemet átdiszlokáltak, 48 és 75 hadrendi elem szűnt meg. Az új hadrendje az 5. hadseregnek 103, illetve 182 elemet tartalmazott. 55 állandó, 75 rövid, 52 hosszabb készenléti csapat volt az 5. hadseregben.⁵⁰³ A RUBIN-t követte a BAKONY-II, amely újabb átalakításokat hozott, de közel sem olyan mértékben, mint az

⁴⁹⁹ HL MN 1980–89. 625. d. Kovács István vezérny., szervezési csf. főcsf. h.: Jelentés, 1987. szeptember 30.

⁵⁰⁰ HL MN 1980–89 625. d. Linder Miklós vezérny.: Jelentés, 1987. szeptember 28.

⁵⁰¹ HL MN 1980–89 625. d. dr. Ungvár Gyula mk. vezérny. jelentése, 1987. szeptember 30.

⁵⁰² HL MN 1980–89. 353. d. 577. ö. c. Pacsek József, altbgy.: Jelentés, 1986. augusztus 27.

⁵⁰³ HL MN 1980–89. 625. d. Vadászi Tibor vezérny.: Jelentés, 1987. szeptember 24.

előző. Ezzel a hadrenddel alakult ki 1987-ben az MN végleges struktúrája, amely a RUBIN-nak szerves folytatása volt (3. számú melléklet).⁵⁰⁴

BAKONY-II

A miniszter 00090-es direktívája szerint, amely a RUBIN-feladatnak is alapját jelentette, dolgozták ki a BAKONY-II-hadrendet, amely ugyancsak a VII. ötéves terv részét képezte. 1987–88-ban az anyagi-technikai fejlesztés folytatása, a beérkező harci-technikai eszközök rendszerbe állítása, és a káderfejlesztési tervek végrehajtása volt a cél. A BAKONY-II-t és a békeszervezetek végleges átalakítását 1987. július 1. és augusztus 31., míg a kizárólag M szervezetekét szeptember 1. és október 31. között tervezték végrehajtani. A BAKONY-II folyamán a szervezés befejezése, az 5. hadsereg alakulatai mellett a hadi szervezetek kialakítása, és az egyéb, például a légierő területén történő átalakítás, de leginkább az új harci technika rendszeresítése volt lényeges, különösen az újonnan létrehozott dandároknál.⁵⁰⁵

A szervezés terén az 1. honi légvédelmi hadtest átalakítása volt az egyik legfontosabb. A honi légvédelem átszervezését az új, automatizált harcvezetési eszközök és módszerek, illetve a lokátorok tették szükségessé. A híradás korszerűsítése is jelentős volt, és új lánctalpas mentőjárművekkel, illetve korszerű karbantartókocsikkal is tervezték a haderő felszerelését. A vegyi- és a sugárfelderítő rendszer fejlesztése, a területvédelmi egységek átfegyverzése, a katonai felsőoktatási intézmények és az egészségügyi ellátás átszervezése, az MNK LB Katonai Kollégiumának leválasztása a katonai bíróságoktól és önálló állománytábla szerinti szervezet kialakítása. Az új fegyverzet rendszeresítésében érintett alakulatoknak a tartalékosait is át kellett képezniük, mindeközben a harckészültséget mindenhol megfelelő szinten kellett tartani. A régi eszközöket csak az újak rendszeresítését, illetve az azokkal történő harckészültség elérését követően lehetett kivonni. A személyi állománnyal kapcsolatban is rendelkeztek. A polgári védelem átszervezése is lényeges volt, ennek megalakították a katonai szerveit is.⁵⁰⁶ A BAKONY-II során háborús helyzetben több egészségügyi intézmény alakult volna, ugyanakkor a HM-szervek alá jelentős számú csapatot stb. rendeltek.

A polgári védelem területén a BAKONY-II-vel kapcsolatban került sor a TAVASZ-feladat végrehajtására. 1988. április 1-vel a Háterszágvédelmi Parancsnokság és

⁵⁰⁴ A hadi alakulatokat a lábjegyzetben jelöltem a mellékletben.

⁵⁰⁵ HL MN 1980–89. 626. d. Intézkedés a BAKONY-feladat végrehajtására, 1987. június 10.

⁵⁰⁶ Uo.

a Polgári Védelem Országos Parancsnokságának a bázisán Háterszági és Polgári Védelmi Parancsnokság (HPVP) felállítására került sor, a szervezést június 20-ig be kellett fejezni. Az új intézmény a honvédelmi miniszter közvetlen alárendeltségében működött béke és háborús szervezetként, seregestest szintű jog- és hatáskörrel. Közvetlen alárendeltségében a 20. önálló őrszázalóalj működött. A HÁVP alárendeltségéből csak a 233. önálló komendáns zászlóalj került átalakításra, a többi szervezet és a polgári védelem, továbbá a budapesti és a megyei hadkiegészítő és területvédelmi parancsnokságok átalakítás nélkül kerültek integrálásra.⁵⁰⁷

Mindennek során a hadkiegészítés és mozgósítás a mozgósítási és hadkiegészítési csoportfőnöktől került át az új szervezetbe. A személyi állomány és az eszközök biztosításáról is rendelkeztek. Az új szervnek a vonatkozó párt- és állami határozatokat stb. is át kellett adni. „A feladatok maradéktalan végrehajtására, elősegítése érdekében kérem a párt, a KISZ és a szakszervezet segítségét” – tartalmazta a vonatkozó utasítás. Az új szerv feladatai a következők lettek: az állami és katonai felső vezetés háborús működésének a biztosítása, háterszági biztosítási feladatok, az MN-objektumok őrzése, a katonai rendészeti, komendáns helyőrségi feladatok irányítása, polgári védelmi szaktevékenység irányítása, „(...) a megyei parancsnokságok szolgálati alárendeltségéből adódó harckészültségi, párt- politikai, általános katonai kiképzési, személyügyi, anyagi-technikai biztosítási és területvédelmi tevékenységének tervezése, szervezése és irányítása.” A HM a felső szintű irányítást végezte, irányelveket és követelményeket szabott meg. Emellett hadkiegészítési és ezzel együtt mozgósítási feladatai is voltak az új szervnek.⁵⁰⁸ A hadköteles állománnyal, a népgazdaság technikai eszközeivel történő gazdálkodás, az M készséggel kapcsolatos feladatok ellátása is idekerült. Magának a parancsnokságnak a feladatait a következőkben szabták meg. A fővárosi és a megyei szerveinek a háborús vezetési rendjét, harckészültségbe helyezését dolgozta ki, és ellenőrizte a szerveket, éves kiképzési terveket dolgozott ki számukra. A katonai és politikai képzésüket ellenőrizte. A személyügyi munka területén a káderfejlesztési tervek kidolgozása, kinevezés, kitüntetés stb. tartozott a teendőkhöz. A személyi anyaggyűjtők, a rendkívüli események nyilvántartása, beiskoláztatási tervek, képzések és az anyagi eszköz-nyilvántartás szintén.⁵⁰⁹ A polgári védelem katonai szervei a polgári védelem országos törzsparancsnoka alárendeltségében működtek, így a 236. vezetésbiztosító és kiszolgáló század Budapesten, a központi anyagraktár és javítóműhely Gödöllőn,

⁵⁰⁷ HL MN 1980–89. 626. d. Pacsek József altbgy.: Intézkedés a Tavas-feladat végrehajtására, 1988. március 11.

⁵⁰⁸ Uo.

⁵⁰⁹ HL MN 1980–89. 626. d. Kurucz Zoltán, vezörgy, csf.: Az MNVK Mozgósítási és Hadkiegészítési Csoportfőnökség és a Háterszági és Polgári Védelmi Parancsnokság feladatai, 1988. március 9.

és a Kiképző Központ központi szervei Budapesten voltak. Minden megyében, a megyei központtal egy-egy polgári védelmi parancsnokság működött.⁵¹⁰

A BAKONY-II folytatása

1988 májusában lényegessé vált a BAKONY-II feladatainak folytatása, a részletes átalakítási tervek a **4. számú mellékletben** olvashatóak. Az átszervezés a haderő struktúráját és a „káderképzést” is érintette. Az átalakítást 1988. június 1. és augusztus 31. között kellett végrehajtani, az átszervezést két ütemre bontották június 1. és július 1-jei hatállyal. Látható, hogy az átalakítás nem volt mélyreható a haderő szervezetében, csupán néhány szervezeti egységet érintett. A harckészültséget végig kellett biztosítani, a sorállomány rendelkezésre állását az MNVK Hadkiegészítési Csoportfőnökségének kellett megszerveznie, az augusztusi bevonultatás során erre figyelemmel kellett lenni. Az MNVKF Szervezési Csoportfőnökség az anyagi-technikai eszközök biztosításáért volt felelős. A HM-szervek főnökeinek június 10-ig kellett kiadnia a vonatkozó intézkedéseket, a vonatkozó okmányokat is módosítani kellett. 1988 és 1990 közötti időszakban csökkenteni kellett a tisztes, de nem parancsnoki beosztáshoz kötött állományt. A vezérkar és a HM szervei 1988. augusztus 30-ig kellett, hogy végrehajtsák a módosításokat.⁵¹¹

Az ezt követő BAKONY-III vagy más néven BAKONY-90 fejlesztési tervvel kapcsolatban a következő döntések születtek. A HM szervek főnökeinek a fejlesztési javaslatokat 1988. október 31-ig kellett elkészíteniük. Az eszközök beszerzése csak időarányosan erre vonatkozhatott a korábbi döntések értelmében. Az újakat csak a rendelkezésre álló anyagiak függvényében lehetett javasolni. Az elmaradt fejlesztési feladatra tervezett létszámot más célra kellett felhasználni. Az MN szervezeti-technikai fejlesztési terveit a VIII. ötéves tervtől számítógéppel hajtották végre. Így a BAKONY-III-feladatokat tapasztalatszerzés céljából számítógéppel is tervezték feldolgozni.⁵¹² Minderre már nem került sor, a későbbi tervekben a fejlesztésekre csak minimális összegek jutottak. Ezt követően a haderő leépítése és védelmi jellegűvé történő átalakítása vált hangsúlyossá.

⁵¹⁰ HL MN 1980–89. 626. d. Az MN és a PV alakulatai BAKONY-II szervezési terve, 1988.

⁵¹¹ HM KI 8/26/36/97/36. Vadász Tibor vörgy. (MNVK szervezési csf.): Intézkedés a BAKONY-II feladatok folytatására, 1988. május 24.

⁵¹² Uo.

GERECSE-I

Az MH területi elhelyezkedése, feladatai és összetétele a változó politikai és pénzügyi helyzet függvényében alakult (**5. számú melléklet**). A kerekasztal-tárgyalások lezárását követően fontos intézkedések történtek a haderővel kapcsolatban. Ennek során a HM és az MHP szétválasztásával, a köztársasági elnöknek a haderő főparancsnoki tisztségébe történő kinevezésével egyfajta civil kontrollt alakítottak ki a haderő fölött, és a honvédelmi miniszter hatáskörét jelentős mértékben csökkentették, ezzel együtt a haderő szervezetét, feladatkörét és diszlokációját is átalakították. Már 1990. január elején intézkedést hoztak az MN karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatainak megszüntetéséről. Karhatalmi feladatokat gyakorlatilag a kommunista diktatúra forradalom utáni kiépülését követően látott volna el a hadsereg,⁵¹³ majd a 70-es évek első felében, a Hátszágvédelmi Alakulatok Parancsnoksága (HAP) majd a HP kiépítését követően jelentős számú katona részesült karhatalmi kiképzésben, és látott volna el rendkívüli időszakban ilyen jellegű feladatokat.⁵¹⁴

A fent ismertetett 1989. évi XXXI. törvény előírásainak megfelelően azonban ilyen jellegű tevékenységet az MN nem végezhetett, így ennek a megszüntetéséről rendelkeztek.⁵¹⁵ „1. A Magyar Néphadsereg valamennyi katonai szervezeténél a karhatalmi operatív törzseket és csoportokat, valamint a feladatokra kijelölt állomány feladatait megszüntetem. 2. Az állandó harckészültség időszakára és az M. időszakra kijelölt erők – köztük az ügyeletes alegység ilyen irányú – készenlétét nem kell fenntartani, karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatokban nem vehetnek részt.” Az ezzel kapcsolatos okmányokat és terveket 1990. március 14-vel hatályon kívül helyezték, ez utóbbiak megsemmisítéséről rendelkeztek. A rendőri erők helikopteres szállításáról való rendelkezés hatályban maradt.⁵¹⁶ 1971-től kezdték el átalakítani a BM Karhatalmat Forradalmi Készenléti Rendőri Ezreddé, ekkor született rendelkezés a fővárosi és a miskolci egységek esetleges forgószárnyasokkal történő szállításáról.⁵¹⁷

1990. január 23-át követően lehetőség nyílt arra, hogy az MN egyes alakulatai új történelmi személyek, vagy földrajzi tájak stb. elnevezését vegyék fel. Ezt követően

⁵¹³ MNL OL XIX-A-98 1. d. 1-172 f. A Honvédelmi Tanács 3/105/1957. számú határozata a M. N. szervei határozványáról, 1957. július 26.

⁵¹⁴ Kiss Dávid: *A Munkásőrség története és előzményei...* 335–359. o.

⁵¹⁵ HM KI 3/34/352/03. Borsits László altábornagy: Az MN vezérkari főnökének 024/1990. intézkedése a Magyar Néphadsereg karhatalmi és fegyveres biztosítási feladatainak megszüntetésére. Budapest, 1990. március 14-én

⁵¹⁶ Uo.

⁵¹⁷ MNL OL HB XIX-A-98 26. d. 112. Tóth Károly – Fehér Lajos: A HB 2/221/1971. sz. határozata a karhatalmi feladatok megoldásáról, 1971. május 6-i ülés.

fokozatosan tartották a névadó ünnepségeket. A régít több esetben megszüntették.⁵¹⁸ 1990-től az MN-ben, majd MH-ban az alakulatok kezdeményezésére a miniszter parancsban hirdethette ki az újat ennek során névadó ünnepségeket kellett szervezni, a következőképpen: „A névadó ünnepségeket a katonai szervezet életének jelentős eseményeként kezeljék. A nevelési és szociálpolitikai szervek a névadó ünnepség napján, a személyi állomány részére, kulturális programot szervezzenek. A programok tervezésénél törekedjenek a névadó és annak tevékenysége, a nevet adó történelmi-földrajzi egység kapcsolata a magyar történelemben játszott szerepe legsokoldalúbb bemutatására.” Mindezt filmen stb. dokumentálták, ennek során ki kellett hirdetni a miniszteri parancsot, és a parancsnoknak a névadót kellett beszédében méltatnia, vagy bemutatnia a földrajzi hely és az egység kapcsolatát. A művészi értékű régi elnevezéseket stb. ideiglenesen a helyükön kellett hagyni, a Képző- és Iparművészeti Lektorátus javaslata alapján terveztek ezzel kapcsolatban a későbbiekben intézkedést fogantatni.⁵¹⁹ Mindez már érvényesült a GERECSÉ-I-nél is, amely 1990. február 1-vel lépett hatályba, és a rendfokozattal stb. kapcsolatos változásokat ettől a naptól kellett számítani.⁵²⁰

A haderő átalakításának a részletes terve, 1989. december 20-án készült el, ennek nem a BAKONY-III nevet, hanem a GERECSÉ-I-et adták. Ennek legfontosabb kitűzött célja a haderő karcsúsítása lett: „A nemzetközi és hazai politikai életben bekövetkezett változások és az új biztonságpolitikai irányzatok lehetővé, az ország gazdasági teherbíró képessége pedig szükségessé tették a Magyar Néphadsereg jelentős mértékű csökkentését.” Így az MT 1989. november 30-i határozata, és a honvédelmi miniszter 00107/1989. számú parancsa és az 1989. december 13-án általa jóváhagyott elgondolás alapján az MN vezetési rendszerét át kellett szervezni, a létszámot és a haditechnikát 30–35%-kal csökkenteni (korábban a bécsi tárgyalásoktól függetlenül, egyoldalúan 9%-os zsugorítást terveztek), védelmi jellegűvé kellett átalakítani. Ezen belül a katonai felső vezetés átszervezését is végre kellett hajtani. Mindez a HM átszervezésével és az MHP felállításával esett egybe. Mindezt 1992. július 1-ig tervezték befejezni. A létszámukat és nagyságukat 1990. február 28-ig kellett kidolgozni.⁵²¹

⁵¹⁸ 1989 őszén a Munkásörégnél is készült egy terv az átkereszteléssel kapcsolatban, de erre már a testület felszámolása miatt nem kerülhetett sor. (Ómosi Zoltán: *Tervek kapuzárás előtt*. http://www.archivnet.hu/hadtortenet/tervek_kapuzaras_elott.html, letöltés: 2016. július 14.)

⁵¹⁹ HM KI 3/34/352/01. Lőrincz Kálmán altbgy.: Az MN parancsnokának 1./1990. számú intézkedése a katonai szervezetek névváltoztatásával összefüggő ünnepségek megszervezésére, 1990. január 23.

⁵²⁰ HM KI 352/01. Lőrincz Kálmán: Az MH parancsnokának 18/1990. sz. parancsa, 1990.

⁵²¹ HM KI 974/68/145/68. Liszkay Csaba vör. és Borsits László altb.: Intézkedés a haderőreform szervezési feladatainak végrehajtására (GERECSE-I), 1989. december 20.

Összességében véve a következő volt a terv: „(...) 1991 végére ki kell alakítani egy módosított területi elosztású, egyszerűbb irányítási rendszerű, az új struktúrának megfelelő anyagi-technikai ellátottságú védelmi jellegű haderőt. (...) A feladat fedőneve: **GERECSE**.” Ennek megfelelően az MN-ben 1991. december 31-ig az alábbi szervezeti változásokat kellett végrehajtani. A szárazföldi hadsereg hadtesteinél közel azonos feltöltöttséget kellett kialakítani. Így három gépesített lövész- és egy harckocsidandárt, továbbá a közvetlen szerveket. Az említett dandárok szervezetét is módosítani kellett, a hadsereg közvetlen alárendeltségében lévő összefegyvernemi szervezeteket meg kellett szüntetni. A biztosító és a kiszolgáló csapatokat a védelmi jellegű feladatokhoz kellett igazítani. Szárazföldi rakétacsapat csak a hadsereg közvetlen szerve lehetett.⁵²²

A honi légvédelemnél a struktúrát nem kellett átalakítani, de a technikai eszközök mennyiségét és a szervezetek számát csökkenteni kellett. A HPVP alárendeltségéből a polgári védelmi szerveket a BM-nek át kellett adni, kivéve a védett vezetési pontok biztosítását végzőket, ugyanakkor a megszünt Munkásörég hátdországvédelemmel kapcsolatos feladatait is át kellett venni. A területvédelmi erők átalakítása is lényeges szempont volt. A területvédelmi parancsnokságok területvédelmi alakulatok nélkül, a szervezési és hadkiegészítési csoportfőnökség alá történő közvetlen rendelését is vizsgálni kellett, ez a későbbiekben meg is valósult. A szervezési, vezetési rendjüket ugyanakkor korszerűsíteni kellett. Az egyéb hátdországi és központi rendeltetésű szervezetek átszabását a jóváhagyott elgondolás alapján a vezérkari tervekben rögzített módon megvalósítani, a káder- és tartalékos képzés rendszerét módosítani kellett.⁵²³

A GERECSÉ-t négy ütemben tervezték végrehajtani. I. 1990. február 1. és július 31. „(...) meg kell kezdeni a gépesített hadtestek, gépesített lövész- és harckocsidandárok, valamint az 5. Hadsereg közvetlen átszervezését. Ki kell alakítani az összefegyvernemi, a rakéta-, tüzér- és légvédelmi tüzérszervezeteket. Fel kell számolni egy honi légvédelmi rakétaezredet, egy honi légvédelmi rakétaosztályt, egy honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokságot és két honi rádiótechnikai századot. A vadászpilóta ezredeknek át kell térniük osztályszervezetre. Meg kell kezdeni az MN Parancsnokság közvetlen alárendeltségében levő, továbbá az MN hadrendjébe nem tartozó, de a HM tárca által felügyelt szervezetek átalakítását, új struktúrájuk létrehozását.” A II. ütemet 1990. augusztus 1. és 1991. január 31. között tervezték levezényelni. „(sic!) be kell fejezni a gépesített hadtestek új struktúrájának létrehozását. Folytatni kell az 5. Hadsereg, az MN Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnök-

⁵²² Uo.

⁵²³ Uo.

ség közvetlen alárendeltségébe tartozók és a repülőcsapatok átszervezését, a HPVP (HVPV) alárendeltségében lévő szervezetek átalakítását. A polgári védelmi szervezeteket át kell adni a Belügyminisztériumnak. Folytatni kell az MN Parancsnokság közvetlen alárendeltségében lévő és az MN hadrendjébe nem tartozó, de a HM tárca által felügyelt szervezetek átalakítását.” A III. ütem szervezési feladatait 1991. február 1. és 1991. július 31. között kellett végrehajtani. „(...) be kell fejezni az 5. Hadserg, az MN Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökség, valamint a HÁVPV alárendeltségében lévő szervezetek kialakítását. Folytatni kell az MN Parancsnoksága alárendeltségében lévő és az MN hadrendjébe nem tartozó, de a HM tárca által felügyelt szervezetek kialakítását.” A IV. ütemet 1991. augusztus 1. és december 31. között tervezték végrehajtani. Az MN hadrendjébe nem tartozó, de a HM által felügyelt szervezetek átalakítását kellett befejezni. 1991-ben be kellett vezetni a 12 hónapos sorkatonai szolgálatot és a korszerűsített kiképzési rendszert.⁵²⁴

A GERECESE-I-ben július 31-ig tehát az új hadrendi elemek megalakítását, új struktúra kialakítását, átalárendeléseket, megnevezés- és diszlokációváltásokat stb. kellett megvalósítani. A harcászati fenntartására mindennek során figyelemmel kellett lenni. A megszüntetésre kerülő szervezeteknél felszámolóbizottságot kellett létrehozni. Az átcsoportosításnál a különböző eszközök típus és gyártmány szerinti egységesítésére kellett törekedni. Az anyagi-technikai eszközök átalárendelését 1990. december 31-ig meg kellett valósítani. A HM és az MNP ideiglenes SZMSZ-ét 1990. június 31-ig ki kellett dolgozni. A légierő kiképzését a GERECESE-I által meghatározott számadatok alapján kellett lebonyolítani. A magasabb harcászati helyezési és mozgósítási normákat az átszervezés során is szinten kellett tartani, és a megszűnő szerveknek ezt 1990. február 15-ig kellett megvalósítani. Szabályozták az állandó, a rövid és hosszabb készenléti alakulatok időnormáit is az átszervezésre kerülő alakulatoknál. Akiket az átszervezés semmilyen módon nem érintett, azoknak az eredeti készenléti idejüket kellett tartani.⁵²⁵

A létszámmal kapcsolatban a következő szabályokat adták ki. A hivatásos állomány létszámhiányának enyhítésével korábban kiadott intézkedéseket fel kellett függeszteni. A felső korhatárt átlépett katonák további túlszolgálatát csak szigorúan indokolt esetben engedélyezhették. A tartalék és nyugállományba helyezési, vagy más fegyveres testülethez történő áthelyezéseket engedélyezni kellett, kivéve akkor, ha ez a szolgálat ellátását veszélyeztette. A továbbszolgálat és új polgári állományú személy felvétele is csak indokolt esetben volt engedélyezhető. Törekedni kellett az egészségügyileg korlátozottak nyugállományba helyezésére is. Azoknak a tiszttek-

nek és tiszthelyetteseknek, akiknek új beosztás nem volt biztosítható a régi megszűnésekor, rendszeresített létszámon felüli állományba kellett venni. A sorállomány átcsoportosításánál a nő és a nehéz szociális helyzetű személyeket előnyben kellett részesíteni. A sorállomány behívásánál a területi elvet kellett fokozatosan érvényesíteni. A létszámcsoökkentés során a szolgálati idő letelte előtti leszerelést nem tervezték.⁵²⁶ A GERECESE-I folyamán elkezdődött az alakulatok diszlokációjának a megváltoztatása, több egységet stb. összevontak, csökkentették a létszámokat, több alakulatot keretesítettek. A leépítés a formálódó biztonságpolitikai és honvédelmi elvekkel összhangban a támadó vagy a támadó alakulatokat kiszolgálókat érintette leginkább. Az egészségügyiek karcsúsítása nyilvánvalóan azért vált lehetségessé, mert a jövőben nem számoltak azzal, hogy egy esetleges háborúban atom- vagy vegyi fegyvereket vetnek be.

A GERECESE-I-en már 1990. március 23-án változtattak, ez a HM, az MHP struktúráját, és az MH diszlokációját is érintette, mint ahogy arról már az előző fejezetekben szó volt. Az MH-ban az 1. honi légvédelmi hadtest közvetlen alárendeltségében 1990. március 20-i hatállyal a 132. őrszázadot Tótvázsony helyőrségben szervezték meg, ellátás terén a 131. honi légvédelmi rakéta zászlóaljhoz tartoztak. Erre nyilván a szovjetek által elhagyott atomobjektum őrzése miatt volt szükség.⁵²⁷ A 100. rakétazászlóalj és a Mészáros Lázár Kiképző Központ, illetve a Kilián György Repülő Műszaki Főiskola szervezetében egy-egy zenekart alakítottak ki. Az MH Híradó és Automatizálási Csoportfőnökség alá tartozó MH híradóanyag gazdálkodási központ Gödöllőn, és a Bottyán János híradóanyag-raktár Nyíregyházán az MH Elektronikai Szolgálatfőnökséghez került. A 139. műszaki zászlóalj Szentesről Szolnokra települt át.⁵²⁸

1991 végén a haderő, stb. felépítését a lenti ábrák mutatják, láthattuk, ez jelentősen különbözött az egy évvel korábbtól.

⁵²⁴ Uo.

⁵²⁵ Uo.

⁵²⁶ Uo.

⁵²⁷ Kiss – Pap: I. m., 75–131. o.

⁵²⁸ HM KI 8/26/36/97/36. Borsits László altbgy.: A GERECESE-I szervezési feladatok pontosítása, 1990. március 23.

GERECSE-II

Nem sokkal a kormányváltást követően, döntően az ország pénzügyi stabilitásának megteremtése miatt, és a költségvetés kiadásainak csökkentése céljából további „karcsúsításokra” került sor a GERECSE-II keretében. A részletes adatok a **8. és a 9. számú mellékletben** találhatóak. A feladatokat még a korábbi honvédelmi miniszter, Kárpáti Ferenc 1989. december 13-i „elgondolása” szerint hajtották végre, ez a haderőreformnak titulált hadseregleépítés és átdiszlokálás második, nagyobb ütemét jelentette. Az átalakítást 1990. augusztus 1. és 1991. január 31. között kellett végrehajtani.⁵²⁹ Az ennek során felállított vagy átalakított egyes szervezetek struktúráját már augusztus 1. előtt kidolgozták (**8. számú mellékletben**).⁵³⁰

De még 1990. május 22-én került sor a GERECSE-II előrehozott szervezési feladatainak meghatározására. A tanintézeti képzés korszerűsítését, a katonai szervezetek elnevezésének megváltoztatását, a KBH és a KFH felállítását, az Új Honvédségi Szemle alapítását, és a polgári védelem BM-nek történő átadását tüzték ki a legfőbb célként. A szervezést 1990. június 1-től kellett elkezdni, és augusztus 31-ig befejezni a harcászati fenntartása mellett. A következő tanintézmények szervezete módosult: Zrínyi Miklós Katonai Akadémia (ZMKA), Kossuth Lajos Katonai Főiskola, Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola és a Kilián György Repülő Műszaki Főiskola. A Zalkának a Sallai Imre Híradó Kiképző Központtól a két éves hivatásos híradó-tiszthelyettesi képzést kellett átvennie. Az MHVK Hadművelési Főcsoportfőnökségébe tartozó tudományos munkaszervezési osztály szervezete is módosult. 1990. június 1-től az MH Építési és Elhelyezési Főigazgatóság (ÉEF) közvetlen szerveként, az MH FEFI szervezetében az MH erdőfelügyeleti és gazdálkodási osztályt alakították meg. A HVPV Hátszázágvédelmi Parancsnokságra (HÁVP) módosult a polgári védelem BM-nek történő átadása miatt. Ennek a szervezetébe került az MH központi anyagraktár és javítóüzem és a 8. üdülő is. Több alakulat elnevezése is megváltozott, történelmi személyek neveit vették fel. A következők szűntek meg: Nógrádi Sándor és a Szalvai Mihály Honvéd Kollégium, Tata és Zalaegerszeg, a HM Területi Gazdálkodási Főosztály az erdőfelügyeleti és gazdálkodási osztályba olvadt be részben. Ez az MH kezelésében lévő erdő- és vadgazdálkodással foglalkozott. A gödöllői 188. tábori híradóanyag-javítóüzem az MHVK Híradó és Automatizálási Csoportfőnökségtől az Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökséghez került.⁵³¹

⁵²⁹ HM KI 97/35/8/26/35. Borsits László altbgy.: Intézkedés a haderőreform szervezési feladatainak végrehajtására (GERECSE-II), 1990. július 10.

⁵³⁰ Csak a lényegesebbeket ismertetem a mellékletben.

⁵³¹ HM KI 97/34/8/26/34. Borsits László: Intézkedés a haderőreform második üteme (GERECSE-II) előrehozott szervezési feladatai végrehajtására, 1990. május 22.

A GERECSE-II kialakítása során, az átszervezés megkezdése előtt, az előrehozott feladatok meghatározását és az új, demokratikusan választott parlament által felállított OHB megalakulását követően az OHB 1990. június 20-i ülésén is foglalkoztak a haderő átszervezésével, amelynek során az MH vezetői tájékoztatták a bizottságot. Annus Antal 90 ezer főnyi létszám kialakítását javasolta, a haderő akkori helyzetét a következőképpen jellemezte, és ismertette a későbbi terveket is: „*A korábbi elv alapján a Dunántúlon tömörült összes dandárunk és alakulatunk. Most azt meg kellett csinálni, hogy öt helyőrségünk maradjon a Dunántúlon és hét a Duna-Tisza közén. I. hadtest; Tata, II. Kaposvár, III. Cegléd. Kialakul a három védelmi hadtestkörzet. Ebben a csapatok arányosan és egyenletesen helyezkednek el, és egyforma feltöltésűek, egyforma kapacitásúak. Korábban a III. hadtest keret volt rendkívül kevés állandó állománnyal. Most összes alakulatunk közül 167 alakulat azonnali készenlétű, tehát egy nap múlva képes feladatai megkezdésére. Ezek között természetesen olyanok vannak, mint a felderítők, és a híradósok, hiszen ezek azonnal működnek. Hadtestenként van egy teljes dandár. Ezek az I. hadtestnél Szombathely, a II.-nél Lenti, a III.-nál Hódmezővásárhely. Ezek azonnal alkalmasak a határok veszélyeztetett szakaszainak gyors lezárására. Még ennél is gyorsabbak a honi légvédelem erői, a csapatrepülők, a híradósok, a felderítők és mindazok, akik azonnal lezárják a határ veszélyeztetett szakaszait. 202 alakulat rövid készenlétű, amely egy és három nap között képes magát feltölteni. Értéke 40–50% körül van. 30%-nál kevesebb értékű az az alakulat, amely 5-10-15 nap alatt tölti fel magát teljes értékre. Készre dolgoztunk olyan eszkálcációs rendszert, hogy veszélyhelyzetben a magyar hadsereg eszkálcációs rendben tölti fel magát és válik 270 ezer fővel alkalmassá a teljes hadbalépésre. Békében – az összes európai országgal összehasonlítva – a nemzet lakosságának 0,7 és 0,9%-a között lehet a haderőt tartani. Ez történik Európában. Ez 75 000 és 90 000 főt jelent Magyarországon úgy, hogy a nemzet értékeit nem kótyavetyéli el, és nem gyakorol lényeges romlást a gazdasági fejlődésre. Tehát a Gerecse végére ilyen rendben össze lehet fogni az országot helyőrségeivel és dandáraival (sic!).*” Problémának tartotta a tisztek közül a fiatal, műszaki értelmiség nagyarányú leszerelését, a folyamatot a jobb anyagi lehetőségekkel magyarázta. Borsits László a védett objektumokat álcázó erdők megtartását, a megürülő debreceni szovjet laktanyába egy gépesített lövész dandár telepítését kérte a bizottságtól, és a dandárok egyenletes területi elosztását javasolta. Dandáronként két harcokcsászarló helyett egyet alakítottak ki.⁵³²

⁵³² OHB 1990. június 20. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489331.xml&dvs=1510304386263~501&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true (letöltés: 2017. november 10.)

A július és szeptember között véglegesített GERECSÉ-II-ben a következők voltak a főbb csapásirányok: a gépesített lövészhadtestek szervezeti módosításainak befejezése, a hadseregben közvetlen szervek kialakításának a folytatása, továbbá a 87. harcihelikopter-dandár átszervezése ezredé, az MH Légvédelmi Rakéta Főcsoportfőnökség és a Repülőfőnökség, illetve az 1. honi légvédelmi hadtest közvetlen szervezeteinek a módosítása. A HÁVP alárendeltjei átszervezésének elindítása, a megyei és a fővárosi hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságok „átalárendelése” az MHVK szervezési és hadkiegészítési csoportfőnöknek, az MHVK KFH és alárendeltjei szervezetének a kialakítása is lényeges feladatnak számított, akárcsak az anyagi és technikai szolgálatok integrálása a következő magasabbegységeknél: 5. hadsereg parancsnoksága, 1–3. gépesített hadtest, 1. honi légvédelmi hadtest parancsnoksága, Csapatrepülő Parancsnokság (CSRP) és a HÁVP. Több egészségügyi alakulat stb. átszervezése is lényeges szempont volt, akárcsak a katonai közlekedési szolgálat megalakítása, a nevelési és szociálpolitikai szervek megszüntetése, tevékenységük egyes elemeinek integrálása, az Építéskivitelezési Főigazgatóság (ÉKFI) és a Katonai Főépítésvezetőségek (KAFÉV) felszámolása, az új sorkatonai szolgálati rend megszervezése. A hadrendi változásokban meghatározottak szerint végre kellett hajtani az új hadrendi elemek megalakítását, az új szervezeti formára történő áttérést, átalaendeléseket, elnevezéseket és a diszlokáció megváltoztatását, a megszűnő elemek felszámolását. A technikai eszközök átcsoportosítása során a típusok és gyártmányok szerinti egységesítésére kellett törekedni. A titkosszolgálatokat is átszervezték. Mindezt úgy kellett végrehajtani, hogy a magasabb harc-készültségbe helyezés és a mozgósítás biztosított legyen. A sorállomány biztosítását a 12 hónapos szolgálati idő bevezetésének, és a differenciált váltási rendnek a figyelembevételével kellett kidolgozni.⁵³³

A Háországvédelmi Parancsnokságnak polgári védelmi és a területi parancsnokságokkal kapcsolatos szolgálati alaendeltségéből adódó feladatai megszűntek, ez utóbbi alól kivételt képeztek a területvédelmi feladatok. A területvédelmi parancsnokságok háország irányítási feladatait is felszámolták. Az MH központi anyagraktára és javítóüzeme az eszközök raktározását és kezelését végezte, dandárszinttel azonos jogállású szervezetként. Több magasabbegység parancsnokságán integrált titkosító berendezéseket állítottak be (P-244-TM típust.) Újabb alakulatokat neveztek el történelmi személyekről, és több alegységet más alakulatba integráltak. A tatabi híradó zászlóaljnal például megszüntették a repülő harcírányító csoportot, helyette

repülésbiztosítást segítő szakaszt hoztak létre, kiemelve ezzel a békefeladatok elsőbbségét. Egyes alakulatoknál a következő híradós eszközöket cserélték le: V-12 HK, R-1406 rádiórelé, P-270 lecsatlakozó készlet. Több helyen csökkentették a békelétszámot, különösen a támadó stb. fegyverzet terén volt ez inkább jelentős, a védekezőfeladatok ellátására próbáltak koncentrálni. Több alakulatot keretesítették, több egészségügyi intézményt megszüntettek, illetve csak hadiszervezetként működött tovább. A háország parancsnok feladatai jelentős mértékben változtak, ugyanis a polgári védelmi feladatok a BM hatáskörébe kerültek. A technikai és hadtápszolgálatot az MHVK Szervezési és Hadkiegészítési Csoportfőnökségbe integrálták. A megyei és a fővárosi területvédelmi szervek a Háországvédelmi Parancsnokságtól az MHVK szervezési és hadkiegészítési csoportfőnök alaendeltségébe kerültek a területvédelmi osztály kivételével. A területvédelmi és hadkiegészítő parancsnokság elnevezésből a területvédelmit elhagyták. A zászlóaljakat és az ezredeket a megyei hadkiegészítő parancsnokságoktól a HÁVP-nak rendelték alá, így a korábbi decentralizált irányítást egy centralizált váltotta fel.⁵³⁴ A korábbi struktúrát a 70-es években alakították ki, azért biztosítottak a helyi szerveknek nagyobb önállóságot, mert egy esetleges háország időszakban a híradás terén az összeköttetés megszakadásától tartottak.⁵³⁵

Több honvéd kollégiumot megszüntettek. Az MH Fegyverzeti és Technikai Rendszervező, Adatfeldolgozó Központ megszűnt, eszközeit az MH ATFCFSF terve szerint csoportosították át, ezekből hozták létre az MH Anyagi Technikai Információs Központot. A lőszer raktárak M szervezeteit megerősítették, több helyen a létszámot is növelték. A 14. tápiószecsői fegyverbázist felszámolták, helyette létrejött az MH Fegyverzettechnikai Ellátó Központ és az MH fegyverzetjavító üzem. Az MH Egészségügyi Intézetek Parancsnokságának a szervezete jelentős mértékben átalakult. A katonai kórházak stb. állománya csökkent, diszlokációja módosult. A szállítással foglalkozó egységek struktúrája jelentős mértékben átalakult: volt, amelyet alaendeltnek egy másik egységnek, jó néhány diszlokációja is változott. Az üzemanyag raktárak őrzését a legtöbb esetben polgári személyzet vette át, létszámuk csökkent. Az MH Élelmezési Ellátó Központ szervezetébe több kisebb, a profiljához kapcsolódó szervezetet integráltak, például a központi élelmezési anyagraktárat. Több, korábban önálló raktár megszűnt, és/vagy integrálták a szervezetét más magasabbegységbe. A repülőgépjavító üzemek létszáma csökkent. Az MH építésvezetési főigazgatóság és alaendelt szervei is befejezték működésüket, az MH FEFI vett

⁵³³ HM KI 97/35/8/26/35. Borsits László altbgy.: Intézkedés a haderőreform szervezési feladatainak végrehajtására (GERECSE-II) 1990. július 10.; HM KI 97/35/8/26/35. A katonai szervezetek feladataival összefüggő módosítások GERECSÉ-II, 1990. július 9.

⁵³⁴ HM KI 97/35/8/26/35. A katonai szervezetek feladataival összefüggő módosítások GERECSÉ-II, 1990. július 9.

⁵³⁵ Kiss Dávid: *A Munkásőrség híradásának kiépítése*. http://epa.oszk.hu/02700/02735/00081/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2016_1_304-328.pdf, 2018. augusztus 30.

át bizonyos feladatokat. A hadrendbe nem tartozó alakulatok jelentős részénél is létszámcsökkentések, átszervezések történtek.⁵³⁶

GERECSE-III

1990. őszén a haderőreform előrehozott lépéseként került sor a kidolgozására, a végrehajtását 1990. december 1. és 1991. január 31. között tervezték. Decemberig a 155. és a 156. vasúti műszaki zászlóalj megszüntetését, a 152. vasúti műszaki zászlóalj, a 162. és a 167. általános műszaki zászlóalj létszámcsökkentését és szervezeti módosítását kellett végrehajtani.⁵³⁷

1990. december 28-án Borsits László a következőképpen rendelkezett 1991. január 1-i hatállyal: A Honvédségi Szemle Szerkesztőségét önálló hadrendi elemként közvetlen alárendeltségébe vonta, az LB Katonai Kollégiuma megszűnt, a HIM alárendeltségébe helyezte a Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadót, a 150. Közlekedési Dandárparancsnokság B szervezetét megszüntette. Ennek az M törzse a 46. önálló hadihajós dandár szervezetében működött tovább. Az 5. önálló építő ezred szervezete módosult, a karcagi és a verpeléti helyőrségi klubot felszámolták.⁵³⁸

Koncepciók a GERICSE-III után

A haderő rendszerváltás alatti és utáni első nagy átszervezését követően került sor a kialakított honvédelmi-biztonságpolitikai elvekre alapozva az MH szervezeti, vezetési és működési rendjének megújítására 1991 elején. Ennek során a pénzügyi helyzetet és az ország elégséges védelmét is figyelembe kellett venni. Erre az időszakra 297 ezer főre csökkentették a hadi létszámot, a kialakult helyzetet a következőképpen jellemezték: „A honvédség mennyiségileg rendelkezik az alaprendeltetésének ellátáshoz szükséges főbb fegyverrendszerekkel, technikai eszközökkel és anyagi készletekkel. Ugyanakkor a rendszerben lévő eszközök döntő többségének korszerűségi szintje elmarad a mai követelményektől, mintegy 60%-a pedig technikailag elhasználódott, üzemideje vége felé jár.” A kivont eszközök felszámolását

⁵³⁶ HM KI 97/35/8/26/35. A katonai szervezetek feladataival összefüggő módosítások GERICSE-II, 1990. július 9.

⁵³⁷ HM KI 8/26/36/97/36. Borsits László altbgy.: Intézkedés a GERICSE-III előrehozott feladatok végrehajtására, 1990. szeptember 4.

⁵³⁸ HM KI 8/26/36/97/36. Borsits László altbgy.: Intézkedés szervezési feladatok végrehajtására, 1990. december 28.

ekkor még nem kezdték meg, az őrzésük sokba került. Az akkori gazdasági helyzetben 1991 és 1994 között a közkiadások éves reálértékének 5%-os csökkentésével számoltak. Ennek tükrében egy szárazföldi hadtest és közel ekkora légvédelmi szervezet fenntartására volt képes az ország. „Az ilyen nagyságrendű haderő működéséhez szükséges egyéb (biztosító, ellátó) szervezetek fenntartása, a működési feltételek biztosítása már így is csak nagy erőfeszítésekkel lehetséges. Ennél lényegesen kisebb haderő azonban már megkérdőjelezi a háborúban szükségesnek ítélt hadsereg létrehozásának feltételeit illetve a hadseregre háruló békefeladatok végrehajtást.” A haderő átfogó korszerűsítését nem tartották lehetségesnek, így a későbbiekben is azzal tervezetek számolni, hogy az elavult és az új technikai eszközöket egymással párhuzamosan kell üzemeltetni.⁵³⁹ Ez a 60-as évektől kezdve is állandó problémát jelentett az akkori Magyar Néphadseregben, ezt az „ördögi kört” gyakorlatilag sohasem sikerült feloldani.⁵⁴⁰

Az 1991-es esztendő különösen súlyosan érintette a haderőt, hiszen míg 1986-ban GDP-arányosan 3,7%, addig ebben az esztendőben 1,9%-os volt a részesedésük a költségvetésből. A tervezett 76 Mrd Ft helyett ráadásul 54,5 Mrd-ot hagytak jóvá számukra, a helyzetet igen drasztikusnak értékelték: „Amennyiben a kormányprogram közkiadások csökkentésére vonatkozó előírásai a honvédséget is érintik, úgy annak arányában további radikális csökkentések válnak szükségessé. Ezek a csökkentések már a védelemhez minimálisan szükségesnek tartott háborús hadrendet, az ehhez fenntartott fegyverzetet és anyagi készleteket is érintve kétségessé teszik a hadsereg hadrafoghatóságát, alkalmazhatóságát, végső soron alapjaiban érintik védelmi képességeit. Így ebben az időszakban, amikor még nincsenek meg a politikai garanciák, a haderőre – éppen a környezetünkben zajló kiszámíthatatlan folyamatok, az európai biztonsági rendszer hiánya miatt – viszonylag nagyobb szükség lehet, az jelképpessé válhat, hitelét vesztheti, ezért fenntartása értelmetlen lesz.”⁵⁴¹ Az aggodalom nem volt alaptalan 1991 márciusában, hiszen a VSZ már nem, a NATO még nem nyújtott védelmet, nem is beszélve a térség instabil helyzetéről. A hazai és nemzetköz gazdasági helyzet és az adósságállomány jelentős volta miatt nem maradt más lehetőség, mint „gúzsba kötve táncolni”, akárcsak oly sokszor a magyar történelemben.

A kialakult helyzetben az MH-nál a nemzetközi enyhülési folyamatokat pozitívnak értékelték, de a párizsi fegyverzetkorlátozással kapcsolatos szerződések több

⁵³⁹ HM KI 1/55/23/1378/23. Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet, 1991. március 26-i ülés

⁵⁴⁰ A problémáról bővebben: Szani: I. m.

⁵⁴¹ HM KI 1/55/23/1378/23. Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet, 1991. március 26-i ülés.

országban későn történő ratifikálása aggasztotta őket. „*Különös jelentőséggel bírhat, hogy a közép-kelet-európai országok egy részében (éppen szomszédaink többségénél) a belső társadalmi helyzet kiéleződése miatt a haderők is újfajta »stabilizáló« tényezőként hatnak, vagyis megőrzésükre irányuló törekvések mutatkoznak.*” A változó nemzetiségi és politikai viszonyok kiszámíthatatlansága miatt nem zárták ki a háború lehetőségét. Így a politikai stb. garanciák mellett megfelelő számú haderő fenntartását továbbra is indokoltnak tartották. Ugyanakkor kiemelték, hogy a szomszédos államok békehadereje csak korlátozott, provokatív támadó hadműveletekre volt képes, a mozgósításhoz több napra volt szükségük. Fegyverzetük részben korszerűbb volt a magyarénál, ráadásul több korszerűbb típust maguk gyártottak, hadereik állományának nagysága az MH-ét jelentősen meghaladta.⁵⁴²

A honvédség alaprendeltetésébe tartozó felkészülés a következőket foglalta magában: az ország hadászati védelmi terveinek az elkészítését és naprakészen tartását, ennek végrehajtásához szükséges szervezetek, anyagi készletek szinten tartását, a harckészültségi-mozgósítási rendszer működtetését, vagyis a békeállományból a háborús feladatokra történő áttérés biztosítását, és a szükséges tartalékos állomány felkészítését. A légtérvédelmet békeidőszakban is magas fokon kellett működtetni, ennek során a szomszédos államokban az esetleges támadásra történő felkészülés figyelését szintén. Békében a katasztrófák elhárításában, a humanitárius akciókban stb. részvételt vélték fontosnak, bár ez utóbbi biztosítására nem voltak képesek.⁵⁴³ A fentiek tükrében a haderőt a következőképpen javasolták átalakítani: „*(...) olyan haderő kialakítását célszerű előírni, amelyik alaprendeltetése ellátásához az általános hadkötelezettségen alapuló, a hivatásos hadsereg jegyeit erősítő, reguláris – háborús nagyságrendjét tekintve – tömeghadsereg, de magában hordozza és fokozatosan erősíti a milícia jelleget. E haderő alapját szárazföldi, valamint a légvédelmi és repülőcsapatok fegyvernemei és szakcsapatai képezzék, továbbá rendelkezzen a legszükségesebb központi alárendeltségű szervezetekkel.*”⁵⁴⁴ Érdekes gondolat volt a milícia kérdése. Nemzetközi példák bőven voltak ilyen rendszerben működő alakulatokra, Magyarországon a második világháborút követően merült fel egy „milic-haderő” kialakítása,⁵⁴⁵ ebből akkor nem lett semmi. Érdekes, hogy az 1957-ben megszervezett, az MSZMP párhadseregeként működő Munkásőrség töltött be ilyen szerepkört, ugyanis a 60-as évek közepétől kidolgozták egy esetleges háborúban

végzendő feladataikat, ehhez megfelelő kiképzésben részesítették őket, és megfelelő fegyverzetet és eszközöket is, például vegyvédelmet, kaptak.⁵⁴⁶

A fentiek alapján még márciusban tervezték kidolgozni az új haderőstruktúra elemeit, és az ehhez kapcsolódó távlati fejlesztési koncepciókat. A struktúrához új eszközellátási rendszert, mozgósítási, harckészültségi szabályokat, hadtudományi alapok kimunkálását, új kiképzési rendszert és diszlokációt, hadszíntér előkészítési elveket, országmozgósítási rendszert stb. kellett kidolgozni. A hadiszervezetet 300–350 ezer főre, a békehadrendet 75 ezresre, ezen belül: szárazföldi csapatokat 30 ezer, légvédelmi és repülőcsapatokat 20 ezer, a HVK-t 500, HM és háttérintézményeit pedig 400 főre, míg az MH háttérintézményeit 25–28 ezer főre tervezték. A békeválozat a harcászati csapattagozaton belül az állandó készenlétűek közül azonnal bevethető két gépesített dandárt 80-80%-os, egyet 50%-os föltöltöttséggel, egy légi mozgékonyaságú felderítő zászlóaljat Szolnokon 100%-ossal vélt szükségesnek. A légvédelmi és repülőcsapatok közül a vadászrepülő osztályok, a budapesti légvédelmi rakétadandár és a rádiótechnikai dandár föltöltöttségét 75%-osra tervezték, a kiképzőalakulatokét 30–35%-ra, emellett katonai kerületi rendszer kialakítását, az Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága és Légvédelmi Parancsnokság felállítását, a háttérintézmények szervezeti- és létszámkarcsúsítását.⁵⁴⁷

A szervezeti-technikai stb. változások 1991 márciusában a következőképpen álltak. „*A szárazföldi csapatoknál kialakultak a közel azonos szervezetű és föltöltöttségű gépesített hadtestek, felszámolásra kerültek a kijelölt összefegyvernemi dandárok, a hadtestek rakétaosztályai, megkezdődött a hadseregek közvelen szervezetek átalakítása.*”

A honi légvédelmi csapatoknál megtörtént a kijelölt rakéta- és rádiótechnikai szervezetek felszámolása, a vadászrepülőezredek osztályokká való átszervezése. A rendszerbe állított korszerű automatizált vezetési komplexumokkal javult a rádiótechnikai csapatok automatizált vezetése. A csapatrepülő-erőknél végrehajtásra került a harci helikopter dandár ezredé történő átszervezése. Létrejött az új szervezetű Hátországvédelmi Parancsnokság, a polgári védelmi szervezetek – a védett vezetési pontok és a biztosításukat végző erők kivételével – a Belügyminisztériumhoz, a megyei hadkiegészítő parancsnokságok az MHVK közvetlen alárendeltségébe kerültek. Kialakításra került az MH Katonai Biztonsági Hivatal, az MHVK Katonai Felderítő Hivatal, megtörtént a nevelési és szociálpolitikai szervek fel-

⁵⁴² Uo.

⁵⁴³ Uo.

⁵⁴⁴ Uo.

⁵⁴⁵ Okváth Imre: I. m., 47–70.

⁵⁴⁶ Bővebben: Kiss Dávid: *A Munkásőrség...* 233–238. o.

⁵⁴⁷ HM KI 1/55/23/1378/23. Kondor Lajos vezörgy., Kabinettitkár: Feljegyzés az új haderőstruktúra változatának kidolgozásához, 1991. március, a kabinet elfogadta a kormánynek való előterjesztését.

számolása.⁵⁴⁸ Létrehozásra kerültek azok a szervezeti, személyi, tárgyi feltételek, amelyek a bécsi haderő csökkentési tárgyalások eredményeként aláírt egyezmény végrehajtásának ellenőrzését biztosítják (sic!).” Az MH anyagi fejlesztése korlátozottan valósult meg, elkezdtek a hadtáp és a fegyverzeti-technikai szervezetek integrációját, ezt a célt szolgálta az ATFCFS létrehozása is, és az hasonló integrált szervezetek létrehozása a magasabbegységeknél. Az ingatlanállomány állapota romlott, viszont a Honvéd Kórház rekonstrukciója tovább folytatódott. A mozgósítási stb. feladatokat módosították, így „(...) a tartalékosok felkészültsége, összekovácsoltsága még elviselhető szintre került.” A 12 hónapos sorkatonai szolgálatra történő átállás befejeződött, a fegyelmi helyzet romlott. „Az új szervezettű törzsek és csapatok képesek az ellenség agressziójának visszaverése céljából megvívandó védelmi hadműveletek, harcok előkészítésére, vezetésére és megvívására. A parancsnokok és törzsek megkülönböztetett figyelmet fordítanak a katonai doktrína védelmi jellegéből és a szárazföldi csapatok szervezeti korszerűsítéséből adódó új alkalmazási elvek, követelmények és módszerek feldolgozására, egységes értelmezésére és a gyakorlati életben történő érvényesítésére.” A kiképzést és a tanulmányi képzés színvonalát jónak minősítették. Fejlesztésre minimális pénzeszköz jutott, a személyi állomány reálbérei csökkentek. A változások és a rossz pénzügyi feltételek ellenére úgy értékelték, hogy a haderő el tudja látni a feladatait. „Az új követelmények szükségessé teszik a honvédség vezetési- szervezeti struktúrájának átalakítását, működési rendjének szabályozását.”⁵⁴⁹

A további átalakításokat a következőképpen képzelték el: „A honvédséget úgy kell átalakítani, hogy szervezeteinek száma, nagysága, feltöltöttsége békében lehetővé tegye az alapfeladatok békehadrenddel való megkezdését, biztosítsa a háborús hadrendre való áttérést, a szervezett békeélet fenntartását. Technikai eszközökkel való ellátottságot a háborús hadrendnek megfelelően kell alakítani. Fegyverzeti rendszerből a technikailag leginkább elhasználódottakat kell kivonni.” Az újabb szervezeti változtatásokat a megváltozott biztonságpolitikai környezetnek is tulajdonították. A harckészültségi rendszert tervezték korszerűsíteni, részben számítógépre ültették át. A sorkatonai 12 hónapos szolgálatnak a szárazföldi csapatoknál 2 x 6-os, a légvédelmi és repülőcsapatoknál, továbbá a hátszági szervezetek egy részénél 4 x 3 hónapos váltásra való áttérést tervezték befejezni a sorállomány terén, ugyanis a megfelelő harckészültséget stb. csak így tudták biztosítani. A védelmi harc tervezését és vezetésének oktatását fontosnak tartották a parancsnoki állományánál. A gaz-

⁵⁴⁸ Ez azért volt lényeges, mivel az egykori Politikai Főcsoportfőnökség személyi állományának egy részét ide mentették át. (HL MN 1980–89. 119. d. KT 1989. április 25-i ülés.)

⁵⁴⁹ HM KI 3/35/1/363/01. Lőrincz Kálmán altbgy.: Az MH parancsnokának 02/1991. sz. intézkedése az MH 1991. évi feladataira, Bp., 1991. március 4.

dálkodási rendszert is tervezték módosítani. A javítószolgálatoknak kellett az eszközök szervizelését megoldani, csak kivételes esetben adhattak le megrendeléseket az iparnak, a kivont eszközök anyagaiból kellett a hadrendben lévőket javítani. A közlekedési szolgálat feladata a szovjet csapatkivonás elősegítése volt, „(...) hogy az a meghatározott időre megvalósulhasson.” A hivatásos állomány minőségi összetételének az emelését is lényegesnek tartották.⁵⁵⁰

1991 márciusában a honvédség vezetési modelljét a következőképpen tervezték kialakítani. Az MHP vezetésének a feladata volt a hadászati tervező, szervező és operatív feladatok végrehajtása, a HVK biztosította volna háború esetén a hadászati vezetést, ugyanakkor egyben a HT törzsét is képezte. Békében a felállítandó Szárazföldi, továbbá a Légvédelmi Csapatok Parancsnokságát, a Budapesti Katonai Kerületparancsnokságot és a vezérkar közvetlen szerveit vezette. A Szárazföldi Csapatok Parancsnokságát hadseregszintű vezetőszervként akarták működtetni Székesfehérvárott, az 5. hadsereg bázisán tervezték a felállítását. Ez vezette a Tata, Kaposvár, Cegléd központtal kialakítandó három katonai kerület parancsnokságot, a csapatrepülő szerveket és a székesfehérvári helyőrség csapatait. Békében pedig a területükön lévő szárazföldi csapatokat az említett három kerület parancsnokság vezette a légvédelmi, a repülő és a közvetlen szervek kivételével. A Légvédelmi Parancsnokságot Veszprémben, az 1. honi Légvédelmi Hadtestparancsnokság bázisán 180 fős békelétszámmal hadtestsztintű vezetőszervként tervezték kialakítani. Feladata a légvédelem hadműveleti vezetése, a légvédelmi rakéta- és rádiótechnika és a harcászati repülő ezredek közvetlen harcászati vezetése lett. Szintén hadtestsztintű szervként akarták kialakítani a Budapesti Katonai Kerületparancsnokságot a HÁVP és a helyőrség parancsnokság bázisán 100 fős békelétszámmal. A főváros területén lévő valamennyi szervezet az alárendeltségébe tartozott, a légvédelmi, a vezérkar közvetlen és a repülőalakulatok kivételével. Az állami és katonai vezetés védelmét biztosító alakulatokat országos szinten ez a szerv irányította.⁵⁵¹ A HM-mel kapcsolatos terv szerint a minisztérium közvetlenül vezette a katonai tanintézményeket, a hadkiegészítési parancsnokságokat, a központi biztosító és ellátó szerveket. Csapattagozatban a vezető szervek összetétele, jogállása a kisebb korrekcióktól eltekintve változatlan maradt.⁵⁵²

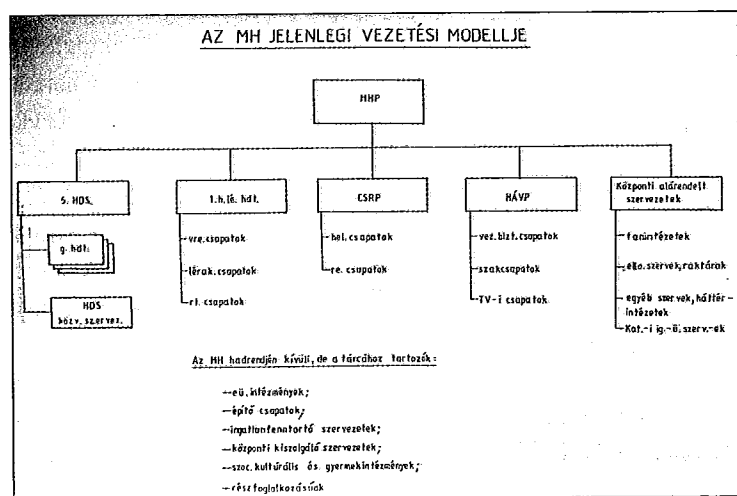
A honvédség háborús vezetésére is készült terv, ami a következőképpen nézett volna ki. A HVK a HT törzsévé vált volna, így az ország hadműveleti irányításáért felelős szerv volt. Közvetlenül irányította a Szárazföldiből átalakult Tábori Hadse-

⁵⁵⁰ HM KI 3/35/1/363/01. Lőrincz Kálmán altbgy.: Az MH parancsnokának 02/1991. sz. intézkedése az MH 1991. évi feladataira, Bp., 1991. március 4.

⁵⁵¹ HM KI 1/55/23/1378/23. Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet, 1991. március 26-i ülés

⁵⁵² Uo.

reg Parancsnokságot, a Légvédelmit, és a Területvédelmit, továbbá a Budapesti Katonai Kerületparancsnokságot, a határőrséget és a közvetleneket. A Tábori Hadseregparancsnokság alárendeltségébe kerültek a kerületparancsnokságok bázisán megalakuló gépesített hadtestparancsnokságok, és a hadseregközvetlen alakulatok. A Légvédelmi Parancsnokság feladatai, szervezete alapján véve nem módosult volna.⁵⁵³ A Területvédelmi Parancsnokság az SZCSP háborúban visszamaradó állományának nagy részéből alakult meg, a megmaradó három katonai kerületparancsnokságot, és a központi rendeltetésű repülőszerveket vezette. Hatásköre az ország nem hadműveleti területi részeire terjedt volna ki, itt a területvédelmi feladatokat is ők irányították. A katonai kerületparancsnokságok a hadtestparancsnokságok kiválása utáni állomány kiegészítése révén őrizték volna meg a működőképességüket. Az illetékességi területükön lévő katonai és határőr erőket is irányították volna.⁵⁵⁴ A Budapesti Katonai Kerület (BKK) a HVK közvetlen alárendeltségébe békében és háborúban is ugyanazok a szervek tartoztak. A felső szervek védett vezetését viszont nem ez biztosította. A HVK a békében az alárendeltségébe tartozó szerveket vezette, továbbá a felső vezetés védelmét biztosító, kiszolgáló szervezetek közvetlen irányítását végezte volna.⁵⁵⁵ Az említett tervvel szemben 1991 márciusában a lenti két ábrán látható az MH akkori vezetési modellje.

(HM KI 1/55/23/1378/23. Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet, 1991. március 26-i ülés)

Az új békehadrend kialakítása érdekében a következő átalakításokat tervezték. A jászberényi hadsereg közvetlen tüzérdandár megszüntetése, a híradó és komendáns alegységek vezetésbiztosító alegységekké történő összevonása, a légvédelmi rakétaezredeknek az LP alá történő rendelése. A légvédelem SZCSP rendszerébe való integrálása, a futárhelikopter ezred megszüntetése, állományának a szolnoki szállítórepülő ezredbe irányítása, a felderítő repülőszázadnak a taszári repülőalakulatba integrálása. Az 5. hadseregtől átalárendelt légvédelmi rakétaezredek közül a három KUB rakétaezredből ötütéges légvédelmi rakétaezred kialakítása. Ugyanakkor a felső vezetést szállító repülőegység szervezetét a tököli reptér működését biztosító szervezetbe akarták olvasztani.⁵⁵⁶ A hátszági rendeltetésű szerveknél a következő módosításokat tervezték életbe léptetni. A HÁVP-t meg akarták szüntetni, a megyei helyett regionális hadkiegészítő parancsnokságokat létrehozni, több javítóbázist polgári kapacitásúvá akartak tenni, a tiszti és két éves tiszthelyettesi képzést a katonai felsőoktatási intézményekben lebonyolítani, és a katonai kollégiumok középiskolákká történő összevonása is az elképzelések között szerepelt. A HM-től az MHP-hez került volna a vezetési pontok állománya.⁵⁵⁷

A diszlokáció kialakítását egyenletesen tervezték, a központi területeken a magas harcértékű alakulatok kaptak volna állomáshelyeket, hogy bármely irányban fel lehessen őket használni, de a lehetőségeket figyelembe véve a gyakorlatban csak kevés alakulat áttelepítését tervezték végrehajtani: az egri magasabbegységet Kalocsára, a mezőtúri lövészdandárt Debrecenbe, a gyöngyösi lövészdandár egyes részeit Abasárra, a lenti lövészdandárt Nagykanizsára, a nagykanizsaiakat pedig Zalaegerszegré, vagy a Dunától keletre. A szentesi páncéltörő ezredet Kiskunhalasra, a megszűnő nagykanizsai rakétaezred egyes részeit Győrbe és Kalocsára, a keszthelyi rakétaezredet Szabadszállásra és Kiskunfélegyházára, ez utóbbi helyen lévő két légvédelmi tüzérezredet Nagyorosziba, a szombathelyi felderítő zászlóaljat Pécsre. A szombathelyi rádió és rádiótechnikai felderítő zászlóaljat és a felderítőszakanyag-javító századot Kiskunfélegyházára, a műszaki technikai ezredet Orosházáról Szentesre, a vegyvédelmi zászlóaljat Zalaegerszegről Kiskörösré. Börgöndről Szolnokra a futárhelikopter ezredet, a földi repülésirányító szolgálat technikai eszközeit pedig Tökölre. A későbbiekben a rádiótechnikai századokat Fertőszentmiklósról és Kiskörösről Miskolcra, illetve Balassagyarmatra. Mivel 1991-ben erre költségvetési forrást nem terveztek, így a későbbi években akarták mindennek a végrehajtását, pár kivé-

⁵⁵³ Uo.

⁵⁵⁴ Uo.

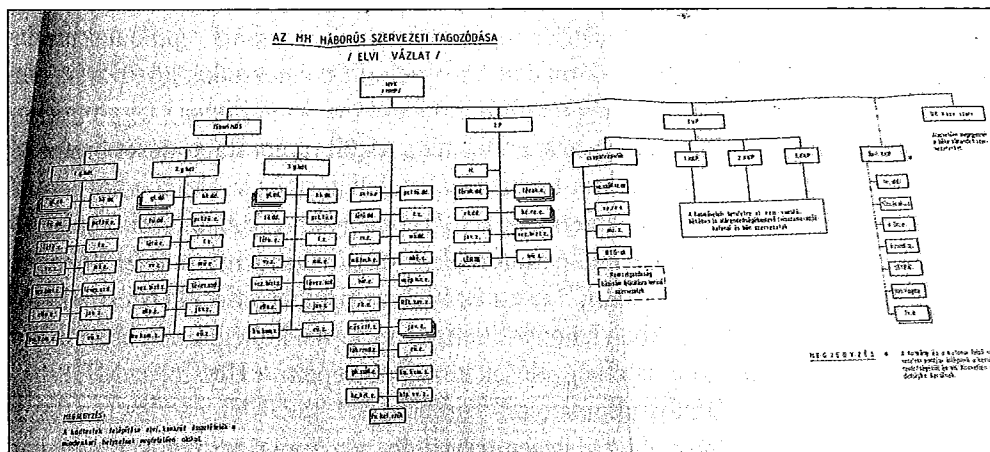
⁵⁵⁵ Uo.

⁵⁵⁶ Uo.

⁵⁵⁷ Uo.

teltől eltekintve. Mindezzel az MH objektumainak a 17%-a szabadult volna fel, 8%-a már ekkor üresen állt, ez összesen 1 Mrd Ft megtakarítást jelentett.⁵⁵⁸

Az MH fent ismertetett háborús vezetése mellett háborús szervezetét is meghatározták, tagolódását az alábbi ábra mutatja.

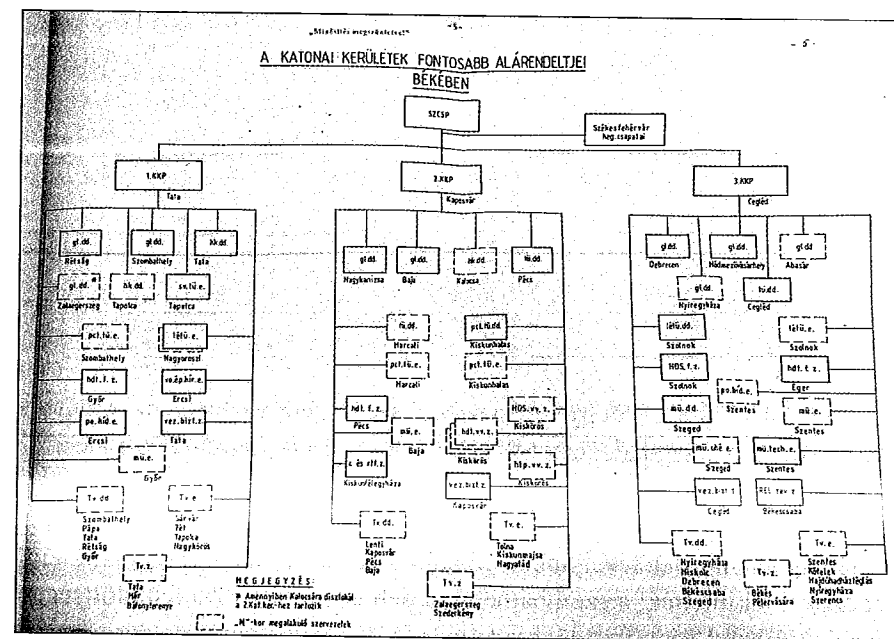
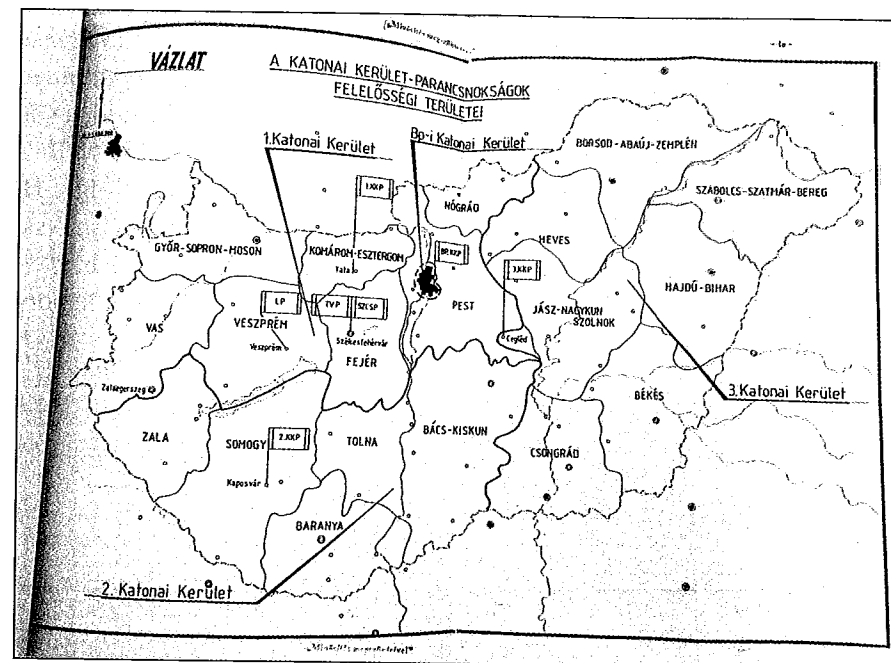

HM KI 1/55/23/1378/23 Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet, 1991. március 26-i ülés

A szárazföldi csapatokat a Táborig Hadsereg Parancsnokság és a Területvédelmi Parancsnokság irányította volna. Az előbbinek volt három gépesített hadteste, amelyek állományában összesen 12 összefegyvernemi, három harckocsi- és kilenc gépesített lövészdandár, három tüzér-, három páncéltörő- és három légvédelmi tüzér szervezet, és kiszolgáló stb. alakulat tartozott. A hadtestek alárendeltségébe kerületek volna a területvédelmi dandárok és a határvasdász zászlóaljok. A hadsereg közvetleneknek pedig a következőket tervezték: egy sorozatvető ezred, egy páncéltörő tüzérdandár, egy légvédelmi tüzérdandár, egy felderítő zászlóalj, és a biztosító, kiszolgáló csapatok. A szárazföldi csapatok harcát támogató hadsereg közvetlen szervek a harci helikopterezred és a futárhelikopter-erők lettek volna. A TVP-hez a kerület parancsnokságok útján a területvédelmi dandárok, a megyei rendeltetésű területvédelmi ezredek, vagy zászlóaljok, a veszteségpótló alakulatok, és a határőr ezredek illetékségi terület szerint tartoztak, továbbá a központi feladatot végrehajtó repülő szervezetek (vegyes szállítórepülő ezred, vegyes repülőosztály, a vegyi sugárfelderítő és -mentesítő repülőezred).⁵⁵⁹

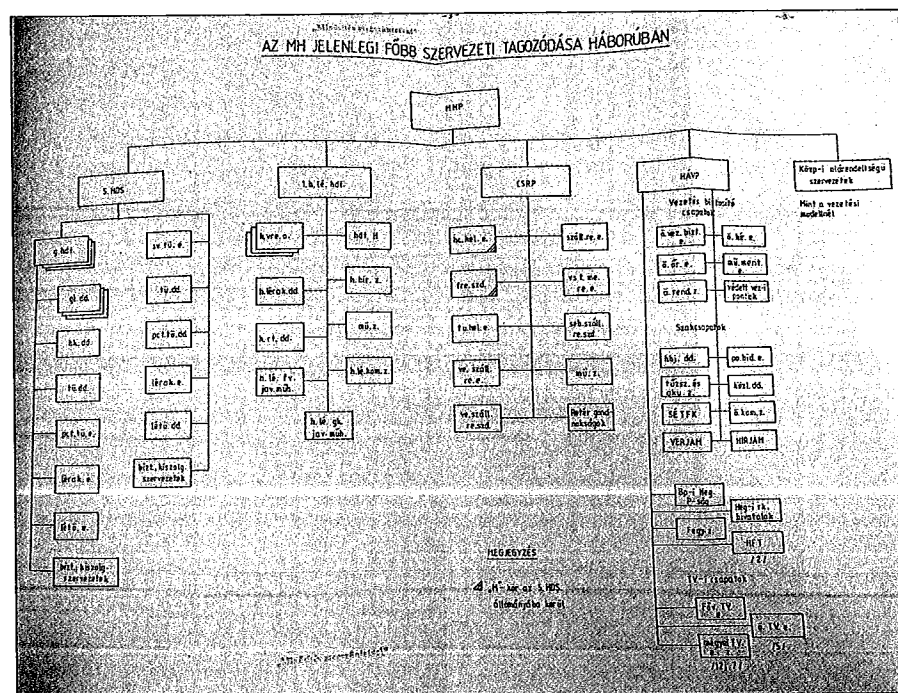
⁵⁵⁸ Uo.

⁵⁵⁹ Uo.

(HM KI 1/55/23/1378/23. Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet 1991. március 26-i ülés)

A fenti tervekkel szemben 1991 elején az MH szervezeti tagolódását háborúban az alábbi ábra szemlélteti.

(HM KI 1/55/23/1378/23. Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet 1991. március 26-i ülés)

A MH békehadrendjének a kialakítását és feltöltöttségét a háborús hadrendre történő felkészülés figyelembevételével kellett kialakítani. Az I. kategóriájú alakulatoknak a következőket tekintették: a szombathelyi, a debreceni (70-70% feltöltöttséggel) és a hódmezővásárhelyi gépesített lövészdandár (45%); valamennyi felderítő zászlóalj,

560 Uo.

ebből egy légi mozgékonyaságú (70–80%). A békevezetéshez szükséges vezetésbiztosító szervek (30–70%), Távközlési Kutató és Ellenőrzési Intézet (77%), a kiskunfélegyházi rádió felderítő és rtf. (rádiótechnikai felderítő) zászlóalj (80%), harci repülőszervezetek (Taszár, Pápa, Kecskemét 65–80%); budapesti légvédelmi rakétadandár (78%); keszthelyi légvédelmi rakétaezred (70%), győri és kalocsai légvédelmi rakétaezred (70%); veszprémi rádiótechnikai dandár és alárendeltjei (79%); szentkirályszabadjai harci helikopterezred (61%); szolnoki vegyes szállító repülődandár (77%); tőkői vegyes repülőosztály (42%), budapesti őrezred (100%); Aulich önálló rendészeti zászlóalj (100%).⁵⁶¹

A II. kategóriát a főként kiképzést folytató főbb katonai szervezetek alkották, őket a kiegészítést és az összekovácsolást követően lehetett volna alkalmazni: Tatai harc-kocsidandár; a bajai, a nagykanizsai és a rétsági gépesített lövészdandár; a pécsi és a ceglédi tüzérdandár, a kiskunhalasi páncéltörő tüzérdandár; a tapolcai sorozatvető ezred; szolnoki légvédelmi tüzérdandár; egy nagyorosi légvédelmi tüzérezred; az ercsi pontonos hidássezred; az aszódi műszaki mentesítőezred; a szegedi műszaki dandár; a szentesi műszaki-technikai ezred; Kiskőrösön egy vegyvédelmi zászlóalj; a székesfehérvári komendánsezred; az aszódi vezetésbiztosító ezred; a székesfehérvári híradóezred; a békéscsabai zavaró zászlóalj; a budapesti hadihajós dandár.⁵⁶²

A III. kategóriájúak a békelétszámmal nem rendelkező alakulatok voltak. A tapolcai harckocsidandár felállítását vizsgálták. A meglévők a következők voltak: az abasári gépesített lövészdandár; a zalaegerszegi (vagy egy a Dunától keletre) gépesített lövészdandár, a kalocsai harckocsidandár; a nyíregyházi gépesített lövészdandár; a marcali tüzérdandár; a szombathelyi a kiskunhalasi és a marcali páncéltörő tüzérezred; a bajai és a győri műszaki ezred; a szentesi műszaki ezred, pontonos hídász; a szegedi műszaki utászezred; a szolnoki légvédelmi tüzérezred. Rajtuk kívül még a területvédelmi alakulatok és az egészségügyi és ellátószervezetek is ide tartoztak. Kategórián kívüliek voltak: a katonai tanintézetek, a hadkiegészítő szervezetek, a központi vezetészervek működését biztosító szervezetek, az ellátóközpontok és raktárak, a gyakorló- és lőterek.⁵⁶³

A fentiek tükrében az MH létszámát és a feltöltöttségét a következőképpen tervezték meghatározni. A békelétszámot 121 ezerről 90-re tervezték csökkenteni, a területvédelmi szervek felállítását követően a háborús létszámot viszont 300-ról 350 ezer főre növelni. Mindez a kellő összetételű személyi tartalék képződését biztosíthatta volna a háborús hadrend felállításához. Mindennél a békefeladatok teljesítése,

561 Uo.

562 Uo.

563 Uo.

a kiképzés biztosítása és a háborús létszámmra történő átállás játszott döntő szerepet. A kivont eszközök és az üressé vált objektumok őrzése továbbra is több ezer főt kötött le. A javító bázisokat a polgárra történő átállásig tervezték megtartani. A további karcsúsítást kifejezetten károsnak tartották. Így az alaprendeltetést biztosító szervek létszáma a békeállomány 67%-át, az intézmények 23%-át, a védelmi ágazathoz kapcsolódó intézmények 7%-át kötötték volna le. A tisztek 17, a tiszthelyettesek 16%-át, a sorállományúak 42%-át, a polgáriak 25%-át alkották az békeállománynak. Így békében a katonalétszám „67 ezer fő körül alakult”. A 25 ezer fős tiszti állomány drasztikus leépítését nem tartották szükségesnek, már csak a kiképzés és a harcérték szempontjából sem.⁵⁶⁴

A későbbi technikai korszerűsítés során a huzamosabb ideig rendszerben tartható eszközök megvásárlását tekintették fontosnak. Németországból számítottak fegyverek beszerzésére, amelyek a tüzerő, a páncélelhárító-képesség növelésére, és esetleg a repülőpark megújítására lettek volna alkalmasak. A következő célokat tűzték ki a haditechnika beszerzésénél: „A honvédség új szervezetének kialakítása, illetve a technikai korszerűsítés tervezése arra irányuljon, hogy a honvédség fokozatosan váljon alkalmassá a modern hadviselésre. Haditechnikai eszközeiben váljanak meghatározóvá az aktív védelem, a légítámogatás, a légimozgékonyosság, a rádióelektronikai hadviselés, a páncélelhárítás, a mobil légvédelem eszközei, a korszerű haditechnika és elektronika bázisán.” Az akkori eszközök használhatatlanná válására történő odafigyelést életbevágóan fontosnak tartották. Így a vadászipülő 1993–1997 között, az állami és katonai vezetés szállítására szolgáló két-két repülőgép és helikopter cseréje 1993-ig vált aktuálissá. A csapatok légimozgékonyágát szolgáló MI-8-as helikopterek kivonását 1993-tól meg kellett kezdeni, helyettük egy századnyi korszerű helikopter beszerzése vált fontossá. A légvédelmi rakétakomplexumok közül a nagy és a közepes hatótávolságúak cseréjének (VEGA, VOLHOV, KRUG, KUB) az évtized közepétől neki kellett látni. 1991 és 1996 között a kis hatótávolságú SZTRELA-1-ek cseréje vált lényegessé. A rádiólokátorok korszerűsítését folyamatosan el kellett volna végezni. A páncéltörő eszközöket 1993 és 1995 között kellett kivonni, helyettük kettős légvédelmi és páncéltörő, illetve a kisebb alegységeknél rendszeresíthető páncéltörő eszközök beszerzését javasolták. A vezetési és a rádióelektronikai harceszközök mennyisége már ekkor sem érte el a minimális szintet. A titkosító, rejtjelező készülékek cseréjét azonnal el kellett volna kezdeni, hiszen a korszerűtlenségük mellett ezeket a szovjetek is könnyen fel tudták törni. A páncélozott szállító járművek 60%-a volt elavult és nagy részük használhatatlan. A más rendeltetésű páncélozott járművek „(...) túlnyomó többsége is technikailag teljesen

leromlott állapotban van.” A harckocsik több mint 60%-a 30 évesnél idősebb volt. A műszaki, vegyvédelmi, gépjármű- és hadtáptechnikai eszközök fele is túlhaladta az üzemidejét. Ezeknek a pótlását azért is kellett volna biztosítani, mivel a „békeélet-hez” is szükségesek voltak. Ugyanakkor az említett eszközöket csak akkor lehetett hadrendben tartani, ha a gyártóországok biztosították az alkatrészek utánpótlását.⁵⁶⁵

A beszerzésnél a következő elvek betartását javasolták: „A fegyverzeti rendszerek kiválasztásánál, beszerzésénél fontos kritériumként célszerű kezelni, hogy az adott eszközök viszonylag egyszerű kezelés mellett megbízhatóan és hatékonyan működjenek, üzemidejük tegye lehetővé a tartós tárolást, tárolás közben viszonylag kevés karbantartást igényeljenek, utánpótlásuk, alkatrészellátásuk megbízható legyen.” Mindez a háborús hadrend esetén a begyakorlás miatt is fontos volt. A nagy értékű, illetve bonyolult fegyverzet kezelését hivatásos állománnyal tervezték megoldani. A nagy értékű eszközökből tartalék képzését nem tartották lehetségesnek. A párizsi egyezményben megszabott maximális limitek által megengedett darabszámok maximális kihasználását javasolták, a maximális értéken felüliek mielőbbi leépítését indítványozták. 30–60 napos (csapatoknál 6–8) készletek kialakítását kezdeményezték. Az 1991-es költségvetés reálszinten történő megtartását javasolták, 93-tól a GDP-növekedésnek megfelelően arányos költségvetési összeg emelését, és azt, hogy a felszabaduló objektumok értékesítésének lehetősége és az összeg átcsoportosítása a tárca hatáskörében maradjon. 1993–94-re tervezték a 4–4,5 Mrd Ft-ba kerülő átalakítás befejezését. Az átszervezést gyorsan, a csapatok hadrafoghatóságának megtartásával kellett lebonyolítani.

1991 második felében az új vezetési rendszer kialakítását, a megszüntetendő alakulatok felszámolásának elindítását, a legfontosabb diszlokációs változások, és az objektumok átadásának megkezdését, a kivont eszközök értékesítését, leselejtezését, a szociális stb. intézmények számának csökkentését tervezték. Így az év végére a 121 ezres létszám 101 ezerre történő, az objektumok számának 80-nal való csökkentése lett a terv. Az 1992-es második ütemben a csapatok leépítésének befejezése, a diszlokációs változások folytatása, a kiképzőalakulatok működésének megkezdése, a területvédelmi dandárok felállításának elkezdése élvezett prioritást. Így a 90 ezer fős létszám elérése, és az objektumok számának 15–16%-kal történő csökkentése volt a terv. 1993–1994 között a következő feladatok teljesítése volt a cél: a területvédelmi alakulatok felállításának folytatása, az ellátás stb. integrálása a nemzetgazdaság rendszerébe, a diszlokáció további átalakítása.⁵⁶⁶

⁵⁶⁵ Uo.

⁵⁶⁶ Uo.

A HM-ben március 29-ig tervezték megvitatni az új haderőstruktúrát, ezt a honvédelmi alapelvek tervezetébe kellett beilleszteni, majd az OHB tárgyalta meg ezt követően. Részletezték, hogy a dokumentum mit tartalmazzon. Az ülésen felvetődött, hogy a katonai mozgósítás rendszerét kapcsolják össze a gazdasággal. Több szomszédos ország tudott harcokcsit gyártani, és rendelkezett repülőgéppal. A gazdaság, az energiaellátás és az infrastruktúra nagyon sérülékeny volt, így háborús időszakban gondok lettek volna. Für Lajos kiemelte, hogy június 29-ig a szovjetek elmennek, ezért is sürgős mindennek a kidolgozása.⁵⁶⁷ Végül a fenti elvek alapján került sor a GAMMA-hadrend kidolgozására, de már 1991 elejétől elkezdtek a magasabbegységek új szervezeti struktúrájának átalakítását is. Ezek közül típusonként, például gépesített lövészdandár, egyet-egyet mutat be a **11. számú melléklet, a 13. számú a GAMMA-I-et részletezi.**

GAMMA-I

1991 második felében került ismét sor a haderőátalakításra, amelyet ekkor a következőkkel indokoltak. „*A Magyar Köztársaság biztonságpolitikája, a nemzetközi és a hazai élet változása, valamint az ország gazdasági lehetőségei szükségessé teszik a Magyar Honvédség szervezeti, vezetési, működési rendjének további korszerűsítését.*” Az átalakítás a Kormány 1991. augusztus 15-i határozatának és a honvédelmi miniszter 00318/1991/MHVK HDM. csf. számú elgondolásának megfelelően történt. Ezek alapján dolgozták ki a GAMMA-tervet. Így a felső és középvezetői szintek átalakítását, és a haderő védelmi jellegét jobban tükröző struktúra kialakítását helyezték előtérbe.⁵⁶⁸

1991 második felében GAMMA-I fedőnévvel, 1991. október 1-től 1992. január 31-ig kellett végrehajtani az átszervezést. A hadrendet december 9-i dátummal dolgozták ki. A katonai szervezetek egységes átalárendelésének időpontját 1991. december 9. 09.00 órában szabták meg. Mindezt a harckészültség folyamatos fenntartása mellett kellett végrehajtani. Mint láthattuk, a csapatok mellett az MHP átszervezésére is sor került, erről egy korábbi fejezetben már szó volt. Az építési és elhelyezési feladatokat, az MH FEFI átszervezését, az MH Repülő Műszaki Intézet és a Beszerzési Hivatal létrehozását is tervezték.⁵⁶⁹

Az MH békevezetését nagyrészt a 91 eleji terveknek megfelelően alakították át. Az MHP az átszervezést követően közvetlen vezette a Szárazföldi Csapatok Parancs-

nokságát, a Légvédelmi és Repülő Parancsnokságot, a Budapesti Katonai Kerületparancsnokságot. Az MHP szervei a szolgálati alárendeltségükben lévő tanintézeteket, hadkiegészítő parancsnokságokat, a központi biztosító- és ellátószerveket.⁵⁷⁰

Az MH háborús vezetésének rendjét a következőképpen szabályozták. Az MHP a Tábori Hadsereg Parancsnokságot, a Légvédelmi és Repülő Parancsnokságot, a Budapesti Katonai Kerületparancsnokságot és a Területvédelmi Parancsnokságot közvetlenül irányította, akárcsak a békében a mozgósítást követően megalakuló és neki alárendelt szervezeteket. A szárazföldi csapatokat az SZCSP-ből megalakuló Tábori Hadsereg Parancsnokság irányította volna, amelynek a közvetlen alárendeltségébe az 1–3. gépesített hadtestparancsnokságok, a hadsereggközvetlen katonai szervek, a hadművelési területen lévő területvédelmi csapatok tartoztak, továbbá az M szervezetű 1–3. területvédelmi kerületparancsnokságok, a közvetlen alárendelt katonai szervek vezetésére pedig léterjött a Területvédelmi Parancsnokság. Az 1–3. katonai kerületparancsnokságok állományából, kiegészítéssel jött létre az 1–3. gépesített hadtestparancsnokság, és az M szervezetű 1–3. területvédelmi kerületparancsnokságok. A légvédelem irányítószerve alapján véve nem változott. A BKK a béke, és a főváros védelmére rendelt erőket vezette.⁵⁷¹

A fentiek mellett a következőket kellett még végrehajtani. M szervezetű csapatok vezetésbiztosító egységeinek létrehozását, a Magyar Bálint páncéltörő ezred előkészítő törzsének kialakítását, a Tóth Ágoston tüzérdandár, a Báró Nádasdy Ferenc műszaki ezred, a Gábor Áron páncéltörő tüzérezred béke szervezetének módosítását, a Rába 18., a Kalocsa légvédelmi rakétaezred és a 7. légvédelmi rakétaezred, valamint a 147. Légvédelmi Rakétabázis (LÉRTB) átalárendelését a légvédelmi rakétaparancsnoksághoz. Az 1. és a 2. gépesített hadtest egészségügyi zászlóaljainak a béke szervezetét megszüntették, akárcsak a gépesített hadtestek helikopterosztágait stb. A feladat végrehajtását is részletesen szabályozták, a magasabbegységek vezetőinek október 11-ig terveket kellett készíteni a feladatokkal kapcsolatban. A megfelelő okmányokat, állománytáblákat, stb. is módosítani kellett, meg kellett határozni az átadás-átvételi szabályokat is.⁵⁷²

⁵⁷⁰ Uo.

⁵⁷¹ Uo.

⁵⁷² Részletesen: Az 5. futárhelikopter század szervezetét módosították, a 29. vsfm. (vegyszer- és mentesítő) helikopterszázad M szervezetét megszüntették, felállították az M szervezetű, 169. fegyverzettechnikai személyi tartalékképző zászlóaljat, a 11/15. honi légvédelmi rakétatechnikai osztagot a szervezetét bővítették, a Szolnok vegyes szállító repülőezredet dandárrá alakították át. Az Asboth Oszkár futárhelikopter ezred megszűnt, egy része a Szolnok vegyes szállító repülődandárba, a földi és repülésirányító szolgálatának az állománya és technikája a Vitéz Hány László vegyes repülőosztályba épült be. Felállították az M szervezetű vegyes repülőezredet, a 309. szállító repülőezred és a 317. sebesültszállító repülőezred M szervezetét

⁵⁶⁷ Uo.

⁵⁶⁸ HM KI 8/26/11/97/11. Lőrincz Kálmán altbgy., MH parancsnok – Deák János vezörgy., MHP 1. h.: Intézkedés az 1991. II. félévi feladatok végrehajtására, 1991. szeptember 27.

⁵⁶⁹ Uo.

További átszervezéssel 1991. december 17-én foglalkoztak egy, az MHP szervezeti egységeinek vezetőiből összehívott értekezleten. Ezen a felderítő- és zavarócsapatok szervezetének a módosításáról, diszlokációjáról, a 14. gépesített lövészdandár és a 76. műszaki ezred átalakításáról esett szó, ezek végül az eredeti tervek szerint kerültek átalakításra. Ennek során döntés született arról, hogy csak a hadműveletileg indokolt változtatásokat lehet támogatni, azok közül, amelyek nem szerepelnek a GAMMA-javaslatban. Lényegesnek tartották, hogy a haderő érdekeit szem előtt kell tartani, és a hosszú távú fejlesztéseket is figyelembe kell venni. A következő döntések születtek: Meg kellett vizsgálni a felderítő és rádióelektronikai szakágak integrációját a magasabbegységekbe. Egyes egységek meglétének a szükségességét is tanulmányozni kellett, akárcsak a KFH szervezetében lévő Hadművelési-Harcászati Felderítő Főnökség HVK Hadművelési Főcsoportfőnökségébe történő integrációját. A GAMMA-II/1. ütemben a 42. felderítő zászlóalj Pécsre történő áthelyezéséről döntöttek, és a 34. felderítő zászlóalj bázisán egy légi mozgékonyaságú, magaskészenléti és gyorsreagálású egység kialakításáról.⁵⁷³

Mindeközben az OHB is foglalkozott a haderő költségvetésével, ezen belül átszervezésének a kérdéseivel. A november 27-i ülésről Raffay Ernő államtitkár és Lőrincz Kálmán tájékoztatóját érdemes kiemelni. Előbbi beszédében rámutatott arra, hogy annak ellenére, hogy egyre több fegyverfajtát korlátoztak, több ország támadókészsége megmaradt. „Nem tudjuk azt, hogy ebben a változó, forrongó Közép-Európában, Kelet-Európában, Délkelet-Európában milyen hatalmak jönnek létre, és ebből is azt a következtetést vonjuk le, hogy a Magyar Honvédséget valamilyen módon erősíteni, fejleszteni kellene... Kétségtelen, hogy a jugoszláv helyzet rendkívüli veszélyeztetettséget jelent Magyarország számára. Romániával a külpolitikai és egyéb, nemzetiségi kapcsolatok rosszak, de a katonai kapcsolatainkat igyekszünk a lehető legjobbra tenni. Tehát Romániával is az a helyzet, hogy a haderő a politika döntéseit

megszüntették, kialakították a 313. vsf. (vegzi sugárfelderítő) és mentő repülőezred és a 139. műszaki zászlóalj új szervezetét. A reptérgondnokságokat átalakították, a helyőrségi komendáns hivatalok M szervezetét a nem elvonuló katonai szervekbe építették be. A tiszthelyettesképző szakközépiskolák az MH Középiskolai és Kollégiumi Főigazgatóság szervezetébe integrálódtak, megszüntették a központi alárendeltségű, M szervezetű önálló gépkocsiszállító zászlóaljakat, bázisukon az 53. szállítóezredet alakították ki. Az ugyancsak központi alárendeltségű M szervezetű javító, vontató zászlóaljak és javítóüzemek bázisán a 42. javítóandár parancsnokság és M szervezetei alakultak meg. A megszűnő MH FEFI-ből az MH Építési és Elhelyezési Főigazgatóság és az MH ingatlankezelési igazgatóság jött létre. Az R-108, 109, 114 típusú rádiókat mindenhol R-105-re cserélték, több helyen polgári fegyveres őrséget szervezetek a katonai helyett. (HM KI 8/26/11/97/11. Lőrincz Kálmán altbgy., MH parancsnok – Deák János vezérőrnagy, MHP 1. h.: Intézkedés az 1991. II. félévi feladatok végrehajtására, 1991. szeptember 27.)

⁵⁷³ HM KI 3/37/13/395/013. Feljegyzés az 1991. december 17-i megbeszélésről, 1991. december 30.

hajtja végre, tehát nem lehet most pontosan megmondani, hogy a román helyzet mit hoz jövőre vagy két év múlva, vagy öt év múlva. Csehszlovákiával jók a kapcsolataink.” A román haderő akkor korszerű, MiG-29-es gépekkel is rendelkezett, a Magyar Honvédségnek ilyen eszközei ekkor még nem voltak. Antonin Rasek csehszlovák védelmi miniszterhelyettes és Broniszlav Komorovsky lengyel védelmi miniszterhelyettes Raffay meghívására ekkor jött Magyarországra, és pár napos megbeszélést tartottak. A csehek ekkor még nem tudták, hogy a szlovákokkal hogyan osztják majd el a fegyverzetet.⁵⁷⁴

A következőket tartotta az államtitkár jelentősebb problémának: 1986-tól minden évben csökkent a haderő költségvetése, ennek 91%-a fenntartásra, 9%-a a fejlesztésre ment el, amely nagyon rossz arány volt. 1991-ben 35–37%-os volt az infláció, amely a reálértéket jelentősen csökkentette, ráadásul a rossz felszereltségű stb. haderőből a hivatásos állomány folyamatosan áramlott ki. Az 1992-es költségvetésben a terv a következő volt: repülőgép-felismerő, a rejtjelező-titkosító berendezések és maga a légvédelem, továbbá a repülőgépparkkal kapcsolatos helyzetből következő fejlesztési programok előkészületeinek a meggyorsítása. Ez még nem beszerzést jelentett, hanem annak előkészítését.⁵⁷⁵

Raffay mellett Lőrincz Kálmán a következőképpen jellemezte a korántsem rózsás helyzetet: „(...) minden nehézség ellenére a Honvédségnél még elviselhető állapotot és eltűrhető állapotot sikerült megteremteni a legfontosabb mutatók tekintetében. Az egész folyamatban – beleértve a 89-90-91-es éve(ke)t is. Ez a helyzet azonban huzamosabb ideig csak egyre növekvő nehézségek árán tartható fenn, és sajnálatosan, a csökkenő hadsereg mellett is egyre nagyobb gazdasági ráfordítások mellett – éppen a gazdaságtalanság mutatói miatt.” 1991-ben például nem hajtottak végre repülő kötelékgyakorlatokat, ami veszélyeztette a hadrafoghatóságot. Az átszervezés gazdaságossági szempontból is lényeges volt, ennek során 80 objektum leadását tervezték, a működésre, a hadrafoghatóságra akartak koncentrálni. A haderő zsugorítása is költséggel járt, összességében véve a kiadások csak 2-3 év múlva indulhattak csökkenésnek. A költségvetést kevésnek tartotta, a külpolitikai fejleményeket sem értékelte éppen derűlátóan: „Amikor a jugoszláv helyzetről beszélünk, akkor is az volt a véleményünk, ettől azért kell minden áron távol tartani magunkat, hogy maradjon időnk – az országnak és a Honvédségnek is, természetesen – összeszedni magunkat, hogy erőt gyűjtsünk, hogy végrehajthassuk az átszervezési felada-

⁵⁷⁴ OHB 1991. november 27. http://dlib.ogyk.hu/view/action/nmets.do?DOCCHOICE=489389.xml&dvs=1532072031883~869&locale=hu_HU&search_terms=&adjacency=&VIEWER_URL=/view/action/nmets.do?&DELIVERY_RULE_ID=4&divType=&usePid1=true&usePid2=true, (letöltés: 2018. július 20.)

⁵⁷⁵ Uo.

tainkat, és egy nagyobb kihívásnak is meg tudjunk felelni, amely – nem jóslásként mondom, – az év közepe felé óhatatlanul kibontakozhat ebben a térségben. Ez volt az alapvető elgondolás – erre törekszünk a jövőben is.” A román forradalmat a hátramenti válságkezelésben egyfajta leckének tekintette. A nagyobb kihívásoknak történő megfeleléshez a következőket tartotta lényegesnek: „Nem vagyunk elég gyorsak, a felderítésünk nem elég erőteljes, az irányítási rendszerünk nem felel meg egy ilyen gyors, percekben belüli beavatkozás igényeinek.” Egy 1400–1500 fős gyorsreagálású erő kialakítását tartotta lényegesnek, amelynek a fegyverzete, kiképzettsége erre a feladatra megfelelő, így „(...) biztosítja az időt a politikai vezetésnek a szükséges döntések meghozatalára.” A fenti kérdések megoldását 1992-ben lényegesnek tartotta, akárcsak azt, hogy a tiszték és családjaik ne küzdjenek napi anyagi gondokkal, mert mindez az állomány moráljára is hatással lesz, hiszen ebben az esetben sem a haditechnikával, sem az alárendeltekkel nem fognak törődni. A kiképzés minősége is lényeges szempont kellett, hogy legyen, így több dandárgyakorlat és tartalékos bevonultatás szervezését javasolta. A haditechnika fejlesztése terén a légvédelmi felderítés és a honi légvédelem eszközeinek a korszerűsítését vélte fontosnak. Az MH eszközeinek a többségét 1975 és 1980 között rendszeresítették, és a legtöbbnek 20–25 év volt a rendszerben tarthatósága, de a rakétáké csupán 10 esztendő, hangsúlyozta.⁵⁷⁶

A GAMMA-feladatot 1991 elején és 1992 végén hajtották végre, ezt 1992 folyamán még kisebb változások követték. A haderő ekkori jelentősebb átalakítása ebben az esztendőben fejeződött be, ennek során egy létszámában és fegyverzetében kisebb, inkább védekezésre alkalmas hadsereget hoztak létre, amely a szomszédjainál továbbra is jelentősen alacsonyabb harcértékkel rendelkezett. A GAMMA-nak voltak folytatásai is, az első ilyen a GAMMA-II/1. volt. De mielőtt ez sorra került volna, több magasabbegység szervezetét is átalakították a GAMMA-nak megfelelően, a teljesség igénye nélkül mutatja ezt a **15. számú melléklet**.

GAMMA-II/1.

Az 1991-es feladatok végrehajtását követően 1992 első félévében tovább folytatódott a szervezés, GAMMA-II/1. fedőnéven: „(...) folytatni kell a Magyar Honvédség szervezeti működési rendjének további korszerűsítését, a létszámok csökkentését, csapattagozatban a katonai szervezetek tervezett struktúrája végleges kialakítását” – szölt

⁵⁷⁶ Egy zászlóalj lögyakorlata gépesített erővel megerősítve 8–12 m Ft volt, a harckocsi zászlóaljé 6–8 m Ft. (Uo.)

a vonatkozó utasítás. A feladatokat 1992 februárja és július vége között kellett végrehajtani. Legfontosabbnak a következőket tekintették: csapattagozatban a GAMMA-struktúra végleges beállítása, a „zavaró” szervezetek, a 132. őrszázad és a 125. műszaki zászlóalj ez alól kivételt képezett. A veszteségpótló szervezetek kialakításának befejezése, a területvédelmi egységek új diszlokációjának kialakítása, dandárok felállításának megkezdése, a hadrenden kívüli szervezetek hadrendbe sorolásának folytatása, a tervezett létszám és állományarányok kialakítása. A gépesített lövész-, harckocsi-, tüzer-, légvédelmi tüzerdandárok, és a 87. légvédelmi tüzerezred szervezeti módosítása, az SZCSP kijelölt szervezeteinél vezetésbiztosító alegység kialakítása, a 80. Török Ignác gépesített lövész-, és a 44. Tóth Ágoston tüzerdandár előkészítő-törzs szervezetének kialakítása. A **16. számú melléklet** a további részleteket szemlélteti.⁵⁷⁷

Mindennek során január 31-ig kellett a vezető szervezeti egységeknek feladataik végrehajtásával kapcsolatos terveket elkészíteniük, ugyanakkor a személyi és anyagi feltételek megteremtéséről is gondoskodniuk kellett. A harckészültséget szükséges volt biztosítani a megszűnő alakulatoknak stb. február 13-ig, július 31-ig pedig az átszervezeteknek stb. kellett a készenlétüket megtartani, illetve elérni. A sorállományt úgy kellett beosztani, hogy a 2 x 6, illetve 4 x 3 (rakétaalakulatoknál) hónapos váltási rendhez alkalmazkodjon. Az átszervezések miatt létszámfelettivé válókat a békeállomány pótlására kellett használni, 1992. március 31-ig a megváltozott anyagi hadiszükségleteket pontosítani. A technikai eszközök átcsoportosítása során továbbra is törekedtek az azonos gyártmányúak egy helyen történő összevonására. Az üresen maradó objektumok őrzéséről a jogutód szerv volt köteles gondoskodni.⁵⁷⁸

1992 januárjában a GAMMA-II/1. hadkiegészítési feladatainak a végrehajtásáról is döntöttek. A szervezési és átcsoportosítási feladatok ellátása során a harckészültséget stb. folyamatosan fenn kellett tartani. Az M készenlétet 1992. július 1-ig el kellett érni. Április 20-ig a módosított feladatoknak megfelelően ki kellett alakítani az új állományt, és a haditechnikai eszközöknek a számát. Az átdiszlokáló csapatoknak a régi helyen addig kellett az M biztosítást megtartani a hadkiegészítő parancsnokságoknál, amíg az új helyen a teljes M készenlétet el tudták érni. A területvédelmi egységek be nem épített M törzseit más alakulatokhoz átalárendelték. Szabályozták a tartalékosok behívásának a rendjét is. A sorkatonák esetén a létszámfelettivé váló, és már hat hónapot leszolgáltakat a be nem töltött tiszti és tiszthelyettesi szolgálati helyek betöltésére tervezték beosztani. Az MHP illetékes szerveinek

⁵⁷⁷ HM KI 97/34/8/26/34. Deák János altbngy.: Intézkedés a GAMMA-feladat II/1. ütemének a végrehajtására, 1992. január 16.

⁵⁷⁸ Uo.

ki kellett dolgozniuk az új anyagszükségleti és a különböző készletekkel kapcsolatos terveket.⁵⁷⁹

Még le sem járt a GAMMA-II/1. időszaka, már 1992 júniusában arról született döntés, hogy a GAMMA-II/2-ből bizonyos feladatokat előre kell hozni. 1992. június 1-től tervezték elkezdni több katonai felsőoktatási intézmény szervezetének módosítását, a honvéd kollégiumi és katonai középiskolai rendszer átalakítását, több intézmény bezárását, a rádióelektronikai és rádiófelderítő szervek integrálását,⁵⁸⁰ és több szerv átdiszlokálását.⁵⁸¹ 1992. július 1-től az SZCSP szervezetében, illetve a Tábori Hadsereg Parancsnokságában felállították az Elektronikaiharc Főnökséget, az 1–3. KKP és az 1–3. gépesített hadtestparancsnokságában az Elektronikaiharc Szolgálatokat.⁵⁸² Ehhez a létszám- és anyagi terveket, mozgósítási stb. normákat is módosították.⁵⁸³

GAMMA-II/2.

A GAMMA-szervezési feladatok 1992 második felében tovább folytatódtak, II/2-es fedőnév alatt. A legfőbb célnak az új struktúra kialakítását tekintették. Ezen belül az ellátó központok, a szociális és üdültetési intézmények új irányítási rendszerének kialakítása, és a hadrenden kívüli szervezetek hadrendbe történő sorolása volt a leglényegesebb. Emellett a mozgósítási feladatok pontosítása is fontos szemponttá vált. A későbbiekkel kapcsolatban az egészségügyi ellátás rendszerének felülvizsgá-

⁵⁷⁹ HM KI 104/1/8/21/1. Keczer Imre vezőrgy. A HVK szervezési és hadkiegészítési csoportfőnökének 01/1992. sz. intézkedése a GAMMA-II/1. szervezési tevékenység hadkiegészítési feladatainak a végrehajtására, 1992. január 24.

⁵⁸⁰ HM KI 8/26/36/97/36. Intézkedés a GAMMA-II/2. üteméből előrehozott szervezési feladatok végrehajtására

⁵⁸¹ MH Üdülők és Gyeremintézmények főigazgatósága újonnan alakult. A 87. Bem József Légvédelmi Tüzérezred, és a 102. Légvédelmi Tüzérezred Kiskunfélegyházáról Nagyorosziiba települt át, míg a 7. légvédelmi vezetési ezred Kiskunfélegyházáról Ceglédre. Szombathelyről a 2. rádió- és rádiótechnikai felderítőzászlóalj és az 57. felderítőszakanyag-javító- és ellátószakad, Békéscsábáról a 69. Köröstarj rádióelektronikai zavarózászlóalj Kiskunfélegyházára került, bázisukon 1992. augusztus 1-től az 5. elektronikai harcezzredet hozták létre. A 29. rádiózavaró század Nagykanizsáról Pécsre települt, belőle és a Hollán Ernő felderítőzászlóalj rádiófelderítő részéből 1992. július 1-től a 29. elektronikai harcszázadot alakították meg. A 93. Vitéz Hány László Vegyes Repülőosztály szervezetét is módosították. (HM KI 8/26/36/97/36. Deák János altb.: Intézkedés a GAMMA-II/2. üteméből előrehozott szervezési feladatok végrehajtására, 1992. június 12.)

⁵⁸² Uo.

⁵⁸³ HM KI 104/1/8/21/1. Keczer Imre vezőrgy.: A HVK Szervezési és hadkiegészítési csf. 05/1992. sz. intézkedése a GAMMA-II/2-ből előrehozott szervezési tevékenység mozgósítási és kiegészítési feladatai végrehajtására, 1992. június 22.

latát, a területvédelmi csapatok feladatainak újragondolását, a sorkatonai bázisképzés kidolgozását és szervezeti kereteinek kialakítását tartották lényegesnek. A részletes átalakítási terveket a **17. számú melléklet** mutatja. A szervezési időszak végére az M törzsek és elhelyezési szolgálatok katonai szervezetekbe történő beépítésének befejezését tervezték végrehajtani, akárcsak az M esetén őrzendő objektumok felülvizsgálatát, minderre figyelemmel ki kellett alakítani a területvédelmi csapatok új struktúráját 1993 első felében. Az ezzel kapcsolatos szervezési javaslatokat már GAMMA-III néven kellett felterjeszteni. A II/2. befejezésével az MH katonai szervezetei új békestruktúrájának kialakítása befejeződött. 1992. szeptember 10-ig így a bázisképzési feladatok felülvizsgálatát is meg kellett kezdeni. Az MH béke- és háborús hadrendjét el kellett készíteni. A későbbiekben a főváros katonai szerveinek új elhelyezkedési rendjét akarták kialakítani, ezzel kapcsolatban 1992. november 30-ig kellett javaslatot tennie az érintett szerveknek a Hadművelési Csoportfőnökség vezetésének. Az alapkiképzésen átesett sorállományt fel lehetett használni az őrzési feladatokra. A tisztek levelező formában történő pszichológusi képzését kötelezővé tették. A változások során szükséges anyagi-technikai feltételeket is ki kellett dolgozni, a megszűnő alakulatoknak stb. 1992. szeptember 30-ig el kellett látniuk a harcászati feladataikat. Az átköltöző egységek december 30-ig a régi, majd az új helyen kellett, hogy ellássák a mozgósítási teendőiket. A sorállomány beosztásba helyezésénél az új váltási rendre figyelemmel kellett lenni, a létszámfeletti átcsoportosítását ki kellett dolgozni. Az alacsony, azaz a 6-7 osztályt végzeteket arányosan kellett elosztani. Az új hadrendi elemeket elsősorban a megszűnőkében szolgáló állománnyal kellett feltölteni.⁵⁸⁴

A mozgósítási és készenléti feladatokat, a létszám- és eszközbiztosítás módját a korábbiakhoz hasonlóan szabta meg a szervezési és hadkiegészítési csoportfőnök. A hathavonta váltó alakulatok létszámhiány esetén további hat hónapra visszahívható sorköteleseket igényeltek. A 3–5. osztályt végzeteket csak bizonyos alakulatokhoz lehetett küldeni. Az őrszemélyzetbe legalább nyolc osztályt végzett, büntetlen előéletű és megfelelő egészségügyi állapotban lévőket lehetett beosztani. A fegyver nélküli sorkatonai szolgálatukat töltők az 5. építőezredhez kerültek.⁵⁸⁵

1992. november 6-án a honvédelmi miniszter a következőképpen szabályozta a haderő alaprendeltetésén kívüli tevékenységét. Erre az állomány és az eszközök csak úgy voltak igénybe vehetők, ha mindez a hadrafoghatóságot nem veszélyeztette, és csak a következő helyzetekben: segítségnyújtás katasztrófák idején, polgári

⁵⁸⁴ HM KI 8/26/37/97/37. Lőrincz Kálmán vez. ezd.: Intézkedés a GAMMA-II/2. szervezési feladatok végrehajtására, 1992. július 15.

⁵⁸⁵ HM KI 104/1/8/21/1. Keczer Imre szerv. és hadkieg. csf. 06/1992. sz. intézkedése, 1992. július 16.

védelmi és nemzetközi kötelezettségből adódó feladatok ellátása, repüléssel kapcsolatos segítségnyújtás, speciális szakértelmet és technikát igénylő feladatok végrehajtása, humanitárius segítség nyújtása, jelentősebb társadalmi rendezvények lebonyolításában történő részvétel. Utóbbi két esetben csak társadalmi érdekből, és ha más szerv nem tudta ellátni, akkor működhetek közre, erre külön szerződést kellett kötni, a többire nem.⁵⁸⁶

A Magyar Honvédség 1989-ben elkezdett gyökeres átszervezése 1992 végére, 1993 elejére fejeződött be. 1993 elején a szervezési és hadkiegészítési csoportfőnök a következőképpen értékelte az előző évi feladatokat, és összegezte a későbbi terveket. „A honvédség átalakítása, védelmi jellegének erősítése, a korszerű nemzeti haderő alapjai megteremtése keretében alapvetően befejeződtek a jelentős szervezeti átrendezések, a kialakult struktúra és a békelétszám stabilizálódott. A haderő hosszú távú haditechnikai fejlesztésére irányuló elgondolások kidolgozásra és elfogadásra kerültek. A Magyar Honvédség szervezeti korszerűsítése 1992-re tervezett feladatai a GAMMA elgondolás és tervek alapján, centralizáltan, az alárendelt szervezetek javaslatainak a figyelembevételével, időarányosan, az időközben hozott döntéseknek megfelelően került végrehajtásra. Ennek eredményeként alapvetően befejeződött a haderő új szervezeti-vezetési rendre történő átalakítása, kialakult az MH tervezett diszlokációja és nagyságrendje. Felállításra került az első honvédelmi dandár, megkezdődött a légimozgékonyágú alegységek létrehozása, létrejöttek az elektronikai-harc szervezetek. Befejeződött a területvédelmi és az egészségügyi szervezetek béke és háborús működésének felülvizsgálata, megkezdődött a területvédelmi szervezetek korszerűsítése. Befejeződött a humán terület szervezeti létrehozásának előkészítése. A szervezeti módosításokkal együtt végrehajtásra került a betervezett létszámcsökkentés. A honvédség békelétszáma a költségvetésben meghatározottak szerint alakult, a rendelkezésre álló központi létszámtartalékok viszont kimerültek. Az állományarányok a tervektől eltérően, kedvezőtlenül alakultak, ezért a haderő hivatásos jellege nem erősödött.” Ugyanakkor az 1992. október 1-én bevezetett új harckészültségi rendszert sikerült begyakoroltatni. A hadkiegészítők az ideiglenes M szervezeteiket megalakították és begyakoroltatták. Az önkormányzatokat is felkészítették a fegyveres szervek mozgósítására. A tartalékosok mutatói javultak, de a sok mozgósítás miatt az összekovácsoltságuk nem volt megfelelő. A technikai eszközök magánkézbe kerülése és a hiányos jogszabályi környezet miatt azok lebiztosítása nem volt rendezett. A hadiruházattal való ellátás sem volt teljes, a sorozás viszont javult, a fegyvernélküli és a polgári szolgálat ütemezése is megfelelően

⁵⁸⁶ A honvédelmi miniszter 23/1992. (XI. 6.) HM rendelete a Magyar Honvédség alaprendeltetésen kívüli tevékenységéről (MK, 1992. november 6.)

haladt. „A személyi állomány erkölcsi, fegyelmi helyzete javult, megnyugtató. A hivatásos és közalkalmazotti állomány döntő többségére a hivatástudat és a kötelezettségvállalás a jellemző” – összegezték a kialakult helyzetet. 1992-ben 10%, majd 5% volt a béremelés, bár ehhez azt is hozzá kell tenni, hogy az infláció magas volt. Az épületek és a gépjárműpark állapota viszont egyre romlott.⁵⁸⁷

⁵⁸⁷ HM KI 94/1/8/20/1. A HVK szervezési és hadkiegészítési csoportfőnök 03/1993. sz. parancsa a GAMMA-III/1.-re, illetve az 1993-as feladatokra.

ÖSSZEGZÉS

A magyar történelem egyik leginkább eseménydús időszaka volt az 1987 és 1992 közötti. Mindez a magyar haderónél is jelentős mértékben érződött. Az ország 70-es években kezdődő eladósodása a következő évtizedben éreztette igazán a hatását, amikor felvett és eltékozolt hitelek törlesztése egyre nagyobb terhet rótt egy egyre rosszabbul működő gazdaságra. Az enyhülő politikai légkörben kézenfekvővé vált, hogy a hadseregben lehet jelentős megszorításokat véghezvinni. A 80-as évtized végére azonban a környező országokban zajló nemzetiségi, társadalmi és gazdasági feszültségek nem tették lehetővé a haderő nagyobb mértékű leépítését, hiszen ezek az államok a magyarénál jelentősebb hadsereggel rendelkeztek. A legstabilabbnak számító Ausztria volt az egyedüli, amely katonaságának létszáma és fegyverzetének ereje alacsonyabb, illetve gyengébb volt a magyarénál. Ugyanakkor a legproblémásabbnak számító Szovjetunió és Jugoszlávia erőfőlnye nyomasztó volt. A gazdasági helyzetből és a szomszédos államok fenyegetettségérzéséből adódóan felfegyverkezésre gondolni sem lehetett, így a diplomáciai kapcsolatok kiépítése, ezzel összhangban egy új és önálló nemzeti biztonságpolitika kidolgozása vált szükségessé. A Varsói Szerződés kezdeti átalakulása miatt ugyanakkor fennállt annak a veszélye, hogy Magyarország egy „légüres térben” találja magát. Így a korábban gyűlölt szervezeteiből történő kilépés kezdetben sokakban ambivalens érzéseket ébresztett.

A haderő rendszerváltás előtti átalakítására 1987-ben a RUBIN-hadrend keretében került sor. Ez az akkori hiányosságok kompenzálását, és a hatékonyabb működést volt hivatott szolgálni. Erre az átszervezésre kisebb részt a takarékoság, nagyobb részt a hatékonyság növelése miatt került sor. A haderő irányítási rendszerének az átalakítása mellett a diszlokáció megváltoztatása is lényeges szempont volt. A szakmai kidolgozottságát az is érzékelteti, hogy kezdetben a szovjetek érdeklődéssel fogadták, ráadásul ezt követően ők is hasonló átalakítást támogattak. Lényeges, hogy ekkor még jelentősebb mennyiségű új eszköz beszerzésével is számoltak.

A RUBIN-t követő GERECESE-hadrend már inkább szólt a takarékoskodásról, mint a szakmai átszervezésről, bár ez utóbbit is fontosnak tartották, de anyagiak hiányában a nyugat-magyarországi diszlokáció súlypontjának az áthelyezése az ország középső részére vontatottan haladt, hiába tűzték ezt ki célul a megfogalmazódó honvédelmi és biztonságpolitikai alapelvekben. Új anyagi eszközök rendszeresítéséről alig esett szó a dokumentumokban. Lényeges volt ugyanakkor a centralizált Honvédelmi Minisztérium és a miniszter hatáskörének a decentralizációja is, így 1989 elején finn mintára létrehozták a Magyar Néphadsereg, majd Magyar Honvéd-

ség Parancsnokságát, amelyhez inkább a szakmai, míg a minisztériumhoz inkább a politikai irányítás tartozott. A köztársasági elnök jogkörét kezdetben nem határozták meg egyértelműen. A katonai elhárítás és felderítés rendszere is jelentős mértékben átalakult, ez utóbbihoz az 1990 eleji botrányok is hozzájárultak.

A GAMMA-hadrend és ennek az „alváltozatai” 1993 elejéig a GERECESE során életbe léptetett főbb irányelvek további folytatásai voltak. Mindehhez kötődően átalakították a Honvédelmi Minisztériumot és az MH Parancsnokságát, jelentős változások történtek az MH alakulatainál, többet megszüntettek vagy összevontak, továbbváltoztattak a haderő elhelyezkedésén. Az felső szintű irányítási rendszert ugyanakkor centralizálták, egységes irányítás alá helyezve a szárazföldi erőket és a légvédelmet. Törekedtek arra, hogy egyes alakulatoknál azonos eszközök kerüljenek rendszeresítésre, a szükséges híradástechnikai eszközök kicserélése is elkezdődött annak érdekében, hogy a szovjetektől nem csak papíron, hanem a gyakorlatban is el tudjon szakadni a Magyar Honvédség. Ez utóbbit azonban sokáig szinte lehetlenné tette az a tény, hogy a haderő eszközeinek az utánpótlásában, alkatrész-ellátottságában az országnak még sokáig keleti szomszédjára kellett/kell támaszkodnia.

1989-ben egy több évig tartó folyamat vette kezdetét, amely a haderő folyamatos leépítésével járt együtt. Az ország védelmi stabilitását a NATO-tagság tette teljessé, bár haderejének ilyen mértékű összezsugorodására jobbára csak a második világháborút követően volt példa a magyar történelemben. A metamorfózis egyik leglényegesebb állomása 1987 és 1992 között zajlott, kötetünk ennek a korszaknak szervezettörténeti eseményeit dolgozza fel részletesen abban a reményben, hogy a későbbiekben ezzel új kutatásokat generálhat egy mai napig nem rendezett és nehezen feldolgozható iratanyagban.

MELLÉKLETEK

1. sz. melléklet: HM–MN struktúrája, 1987

A HM SZERVEZETE

1. A HM Titkárság, élén az államtitkárral, a Titkárságon belül egy külön ügyviteli osztály működött.⁵⁸⁸
2. Az MN Vezérkara 568 fős volt, élén a vezérkari főnökkel, akinek hét helyettese volt. Az MNVK-nak külön Titkársága volt, egy fordító osztállyal és egy ügyviteli osztállyal.
 - a. MSZMP MNVK Bizottságai (MSZMP MNVK Bizottsága és az MSZMP MNVK Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokságok Bizottsága)
 - b. MNVK Hadművelési Csoportfőnökség (Egy hadművelési osztály egy hadművelési tervező osztállyal, egy hadművelési osztállyal és egy hadművelési biztosító osztállyal; légvédelmi és repülő hadművelési osztály, hadművelési kiképzési osztály, ügyviteli osztály. A hátszágvédelmi és hadszíntér-előkészítési hadművelési osztály alárendeltségébe tartozott a hátszágvédelmi hadművelési osztály és a hadszíntér-előkészítési osztály, a hadművelési fejlesztési és tervezési osztály a hadművelési fejlesztési, az együttműködési és a munkatervezési osztályokból tevődött össze.)
 - c. Az MNVK Felderítő Csoportfőnökség (Pártbizottság, a csoportfőnöknek volt egy tájékoztató helyettese, akinek közvetlen alárendeltségében egy tájékoztató osztály működött. Emellett két operatív, egy anyagi-technikai-fejlesztési és egy rádióelektronikai felderítő helyettes is volt, utóbbinak az 1. és a 2. rádióelhárító felderítő osztályok tartoztak az alárendeltségébe, míg a hadművelési és harcászati felderítő helyettesnek az 1. és a 2. felderítő osztály. A csoportfőnökséget ezeken kívül a következők alkották: hadművelési osztály, belső ellenőrzési osztály, katonadiplomáciai osztály, személyügyi osztály, pénzügyi osztály).
 - d. MNVK Szervezési Csoportfőnökség (fejlesztési tervező osztály, szervezési osztály, ügyviteli osztály)
 - e. MNVK Mozgósítási és Hadkiegészítési Csoportfőnökség (osztályai: mozgósítási, kiegészítési, tervező, és egy ügyviteli osztály)

⁵⁸⁸ HM KI 176/011/8/18/11A HM és a minisztériumi szervek rajzos szervezeti tagolódása, 1987

- f. MNVK Anyagtervezési és Közgazdasági Csoportfőnökség (Osztályai: anyagtervezési és mozgósítási; terv és közgazdasági; elemző és tervező; ügyviteli alosztály.)
 - g. MN Híradófőnökség (osztályai: hadműveleti, kiképzési, távközlési, technikai tervező, anyagtervezés ellátó, rejtjelező, ügyviteli alosztály)
 - h. MN Rádióelektronikai Főnökség (hadműveleti és a rádióelektronikai osztályok)
 - i. MN REVA Szolgálatfőnökség (osztályok: rendszerfejlesztési és a számítástechnikai; ügyviteli iroda)
 - j. MN Térképész Szolgálatfőnökség
 - k. MNVK Nemzetközi Együttműködési Osztály (alosztályai: export és a segély)
 - l. MNVK Külügyi Osztály (alosztályai: protokoll, attasé, szervező, pénzügyi, útlevel)
 - m. MNVK Szabályzatszerkesztő és Koordinációs Osztály (szerkesztő és koordinációs, továbbá a szabályzatkiadást tervező alosztályok)
 - n. MNVK ügyviteli osztály
 - o. MNVK katonai cenzúra osztály (alosztályok: igazgatási; felügyeleti és ellenőrzési)
 - p. MNVK tudományos osztály
 - q. MNVK pénzügyi osztály
 - r. MNVK személyügyi osztály⁵⁸⁹
3. Az MN Politikai Főcsoportfőnökség szintén közvetlen a miniszter alárendeltségbe tartozott, az állománya 74 fő volt. Vezetője miniszterhelyettes is volt egyben, akinek a káderosztály és a pénzügyi alosztály volt közvetlen alárendelve. Ide a Szervezési Csoportfőnökség (felügyelő osztály, ezen belül az inspektori és a fegyelmi elemző alosztály, továbbá a szervezési és az ifjúsági osztály, illetve az ügyviteli alosztály) és az Agitációs és Propaganda Csoportfőnökség (propaganda osztály a propaganda és a speciális propaganda alosztályokkal; az agitációs és sajtó osztály a sajtó és az agitációs és tájékoztató alosztállyal, kulturális osztály) tartozott.⁵⁹⁰
4. Az MN Kiképzési Főfelügyelőség vezetője a miniszter helyettese is volt egyben, közvetlen alárendeltségébe 42 fő tartozott egy törzsszel és annak alárendelt ügyviteli osztállyal, a testnevelési és sport osztállyal, a pénzügyi és a személyügyi osztállyal. Külön szervezetet alkotott a Pártpolitikai Apparátus (pártbizottságból és a politikai osztályból állt), MN Rakéta- és Tüzérfőnökség (osztályai: hadműveleti

és a kiképzési), MN Műszaki Főnökség (osztályai: hadműveleti és a kiképzési), MN Vegyvédelmi Főnökség (osztályai: hadműveleti és kiképzési, illetve a tűzvédelmi osztály), MN Gépesített Lövész és Harckocsizó Kiképzési Csoportfőnökség (gépesített lövész és általános kiképzési, továbbá a harckocsizó-, harc és gépjármű kiképzési osztály), MN Tanintézeti Csoportfőnökség (osztályok: tiszt és a tiszthelyettesi kiképzési).⁵⁹¹

5. Az MN Fegyverzeti és Technikai Főcsoportfőnökség állományába 165 fő tartozott, közvetlen a honvédelmi miniszter alá rendelték, a főcsoportfőnök miniszterhelyettes is volt egyben. Ehhez a szervezeti egységhez tartoztak a MN Fegyverzettechnikai Főcsoportfőnökség (FVTFCSF) közvetlen szervei (osztályok: hadműveleti és kiképzési, technikai, közgazdasági, pénzügyi, személyi; ügyviteli alosztály), Pártpolitikai Apparátus (pártbizottság, politikai osztály), MN Haditechnikai Fejlesztési Főnökség (osztályai: haditechnikai fejlesztési, tervezési és együttműködési), MN Fegyverzeti Szolgálatfőnökség (osztályai: tervezési és szervezési, anyagellátási és gazdálkodási, rakétatechnikai, lokátorteknikai, fegyverés műszertechnikai, lőszertechnikai), MN Páncélos és Gépjárműtechnikai Szolgálatfőnökség (osztályai: tervezési és szervezési, technikai biztosítási, tervezési és gazdálkodási, műszaki és vállalati), a műszaki technikai osztály, a Vegyvédelmi Technikai Osztály.⁵⁹²
6. Az MN Személyügyi Főcsoportfőnökség közvetlen a miniszternek volt alárendelve, 52 fő alkotta a szervezet állományát, vezetője miniszterhelyettesi beosztást is betöltött. A Hivatásos Állományúak Személyi Csoportfőnökségéből (osztályai: tiszti, tiszthelyettesi személyügyi; iskoláztatási személyügyi; előléptetési és kitüntetési alosztály) és a Szervezési és Tartalékos Tiszti Csoportfőnökségből (osztályai: szervezési tartalékos tiszti személyügyi; alosztályok: érdekvédelmi, ügyviteli) állt.⁵⁹³
7. Az MN Hadtápfőnökség állományát 150 fő alkotta, közvetlen a miniszterhez tartozott, vezetője miniszterhelyettes is volt egyben. A törzs (osztályai: hadműveleti, szervezési és mozgósítási, kiképzési, közgazdasági és ellenőrző; ügyviteli alosztály), az MNHF közvetlen szervei (pénzügyi és személyügyi osztály), a Pártpolitikai Apparátus (pártbizottság, politikai osztály), az MN Egészségügyi Szolgálatfőnökség (szervezési és a gyógyító osztály, továbbá az anyagi alosztály), az MN Közlekedési Szolgálatfőnökség (osztályai: tervezési és a szállítási), az MN Üzemanyag Szolgálatfőnökség (alosztályai: tervezési, közgazdasági), az MN Élelmezési

⁵⁸⁹ Uo.

⁵⁹⁰ Uo.

⁵⁹¹ Uo.

⁵⁹² Uo.

⁵⁹³ Uo.

Szolgálatfőnökség (alosztályok: tervezési, közgazdasági), az MN Ruházati Szolgálatfőnökség (osztályai: tervezési, közgazdasági) alkották szervezeti struktúráját.⁵⁹⁴

8. Az MN Légvédelmi és Repülőparancsnokság szervezete 245 főből állt, ezen belül működött a Parancsnokság, a törzs (osztályai: hadműveleti, automatizálási, híradó, szervezési és mozgósítási; szolgálatfőnökségek: felderítő, műszaki, vegyivédelmi, rádióelektronikai; törzsiroda, ügyviteli alosztály), a Pártpolitikai Apparátus (pártbizottság és a politikai osztály), kiképzési osztály, MN Repülő Főnökség (osztályai: hadműveleti, repüléstechnikai szemlélő, üzembentartási és javítási, anyagtervezési és gazdálkodási, szolgálatok: repülésbiztonsági, és a repülést irányító), MN Légvédelmi Rakéta- és Tüzérfőnökség (osztályai: hadműveleti, kiképzési), MN Rádiótechnikai Főnökség (osztályai: hadműveleti, kiképzési), Hadtápszolgálat, Fegyverzeti és Technikai Szolgálat, pénzügyi osztály, személyügyi osztály, elhelyezési osztály.⁵⁹⁵

A kisebb, közvetlen a miniszter alárendeltségébe tartozó szervek a következők voltak:

9. MN Beruházási és Fenntartási Főnökség, 43 fő, osztályai: tervgazdasági, beruházási, pénzügyi, személyügyi.
10. MN Pénzügyi Szolgálatfőnökség, 49 fő, osztályai: tervezési és szervezési, illetmény és munkaügyi egy-egy illetmény és munkaügyi alosztállyal; költségvetési osztály pénzforgalmi, elszámolási és a csapatgazdálkodási alosztállyal; ellenőrző osztály, baleset-elhárítási és munkavédelmi osztály.
11. HM Jogi és Igazgatási Főosztály, 33 fő, osztályai: jogszabály előkészítő, jogi képviseleti, igazgatási; MSZBT Magyar Tagozat titkársága, HM panaszok és közérdekű bejelentések irodája, ügyviteli iroda.
12. HM Pályáirányítási Főosztály.
13. MSZMP Magyar Néphadseregi Bizottsága, osztályai: pártszervezési, pártgazdasági és tagnyilvántartási.

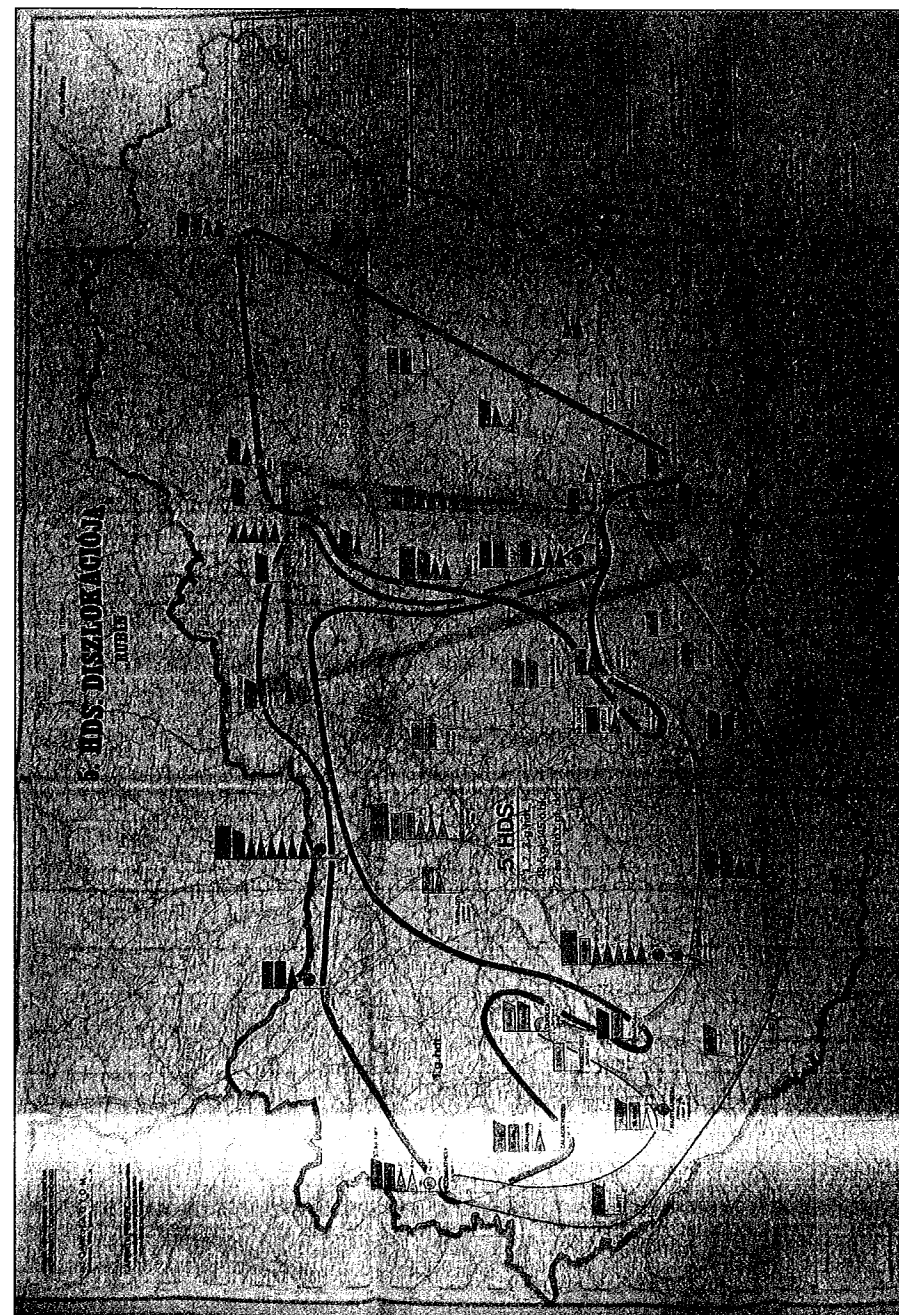
A HM békelétszáma 1560, míg az M létszáma 1580 fő volt.⁵⁹⁶

⁵⁹⁴ Uo.

⁵⁹⁵ Uo.

⁵⁹⁶ Uo.

2. sz. melléklet: RUBIN-hadrend

AZ ÚJ SZERVEZETŰ 5. HDS. ALLOMANYA:

5. HDS. KÖZV. CSAPATOK

48. o. gl. dd. M-3, 24.00	36. o. pct. e. M-1, 24.00	29. o. vsp. re. szd. M-2	123. o. VCS. M-2
45. o. hk. dd. M-3, 24.00	7. o. rak. z. A	60. o. mü. dd. M-2	122. o. tp. közp. z. M-2
22. o. gl. dd. M-18	5. o. letu. e. M-2	113. o. tne. e. M-2	5. o. vez. cs. tuc. hal. szd. M-1
53. o. dt. gl. dd. M-10	8. o. letu. e. M-3	87. o. mun. tuc. h. M-2	2. o. RAF. z. A
5. o. dt. roh. z. M-1, 24.00	9. o. letu. e. M-3	37. o. poh. e. A	83. o. ml. fed. z. M-1
5. o. rak. dd. (G. OKA) A	5. o. rp. z. A	17. o. mü. z. M-2	93. o. w. l. e. M-2
6. o. rak. o. (rocska) A	5. o. r. vez. z. A	43. o. hin. z. A	17. o. terek. z. M-2
147. o. MRTB. A	34. o. feld. z. A	119. o. VCS. z. M-1	110. o. spec. p. hon. z. M-1
22. o. b. dd. M-2, 24.00	40. o. cs. e. z. A	69. o. rad. zav. sz. A	5. o. t. kom. z. A
67. o. l. u. p. M-1, 24.00	87. o. h. el. dd. A	31. o. nt. zav. z. M-1	49. o. tab. t. szd. M-2

1. o. hdt. pság. (Allandó)	2. o. hdt. pság. (Allandó)	3. o. hdt. pság. (M-2, 24.00)
15. o. gl. dd. Allandó	14. o. gl. dd. Allandó	5. o. gl. dd. M-3, 24.00
33. o. gl. dd. Allandó	26. o. gl. dd. Allandó	6. o. gl. dd. M-3, 24.00
80. o. gl. dd. Allandó	63. o. gl. dd. Allandó	62. o. gl. dd. M-3, 24.00
25. o. nk. dd. Allandó	105. o. gl. dd. M-1, 24.00	65. o. gl. dd. M-3, 24.00
31. o. nk. dd. M-1, 24.00	8. o. nk. dd. Allandó	35. o. nk. dd. M-3, 24.00
31. o. rak. o. Allandó	28. o. rak. o. Allandó	92. o. rak. o. M-1, 24.00
20. o. tu. dd. Allandó	10. o. tu. dd. Allandó	50. o. tu. dd. M-3, 24.00
93. o. pct. e. Allandó	37. o. pct. e. Allandó	12. o. pct. e. M-3, 24.00
14. o. rak. z. Allandó	18. o. rak. z. Allandó	15. o. rak. e. Allandó
87. o. letu. e. M-1, 24.00	102. o. letu. e. M-1, 24.00	6. o. letu. e. M-3, 24.00
18. o. mü. z. Allandó	17. o. mü. z. Allandó	28. o. mü. z. M-3, 24.00
74. o. feld. z. Allandó	42. o. feld. z. Allandó	24. o. feld. z. M-3, 24.00
57. o. hin. z. Allandó	45. o. hin. z. Allandó	65. o. hin. z. M-3, 24.00
114. o. v. z. M-3, 24.00	9. o. v. z. M-1, 24.00	120. o. v. z. M-3, 24.00
11. o. re. szd. Allandó	9. o. re. szd. Allandó	4. o. re. szd. M-3, 24.00
78. o. rad. zav. szd. Allandó	29. o. rad. zav. szd. Allandó	61. o. r. l. o. z. M-3, 24.00
95. o. r. o. z. M-1, 24.00	64. o. r. o. z. M-1, 24.00	83. o. r. o. z. M-3, 24.00
131. o. jay. z. Allandó	82. o. jay. z. Allandó	55. o. r. z. M-3, 24.00
56. o. r. z. M-1, 24.00	57. o. r. z. M-1, 24.00	58. o. r. z. M-3, 24.00
51. o. r. z. M-1, 24.00	59. o. r. z. M-1, 24.00	3. o. rend. kom. z. M-2, 24.00
100. o. rk. z. Allandó	99. o. rk. z. Allandó	

VEGYES HELYÖRSÉGEK

MEGNEVEZÉS	ALÁRENDELTSÉG SZERINT
Baja	2. hdt., LÉRE - pság
Békéscsaba	HDS. közv., LÉRE - pság
Cegléd	3. hdt., HDS. közv.
Debrecen	3. hdt., LÉRE - pság
Győr	1. hdt., Közp. szerv.
Kalacsa	3. hdt., HDS. közv., HAVP, Közp. szerv.
Kaposvár	2. hdt., HDS. közv.
Kiskőrös	2. hdt., HDS. közv.
Kiskunfélegyháza	1., 2., 3. hdt., HDS. közv.
Marcali	1. hdt., 2. hdt.
Nagyatád	2. hdt., HAVP
Nagykanizsa	2. hdt., HDS. közv.
Nyíregyháza	3. hdt., Közp. szerv.
Pécs	2. hdt., HDS. közv., Közp. szerv.
Szabadszdlás	HDS. közv., LÉRE - pság
Szeged	HDS. közv., LÉRE - pság
Szentcs	2. hdt., HAVP
Szolnok	HDS. közv., LÉRE - pság, Közp. szerv.
Szombathely	1. hdt., 2. hdt., HDS. közv.
Tata	1. hdt., LÉRE - pság
Tapolca	2. hdt., HDS. közv.
Vác	1. hdt., HAVP, Közp. szerv.
Zalaegerszeg	1. hdt., HDS. közv.

HL MN 1980-89. 625. d.

3. sz. melléklet: BAKONY II-hadrend⁵⁹⁷

I. HADMŰVELETI RENDELTETÉSŰ CSAPATOK

1. Szárazföldi csapatok

5. hadsereg, élén a parancsnoksággal, Tata. Alárendeltségében:

1. Gépesített Hadtestparancsnokság

37. budapesti forradalmi dandár, Szombathely; 33. gépesített lövészdandár, Zalaegerszeg; 80. gépesített lövészdandár, Gyöngyös, ennek közvetlen alárendeltségében az abasári alegységek: 1–3. gépesített lövésszázlóalj, 1., 2. harckocsizászlóalj, 25. harckocsidandár, Tata; 31. harckocsidandár, Rétság; 31. rakétaosztály, Tata; 44. tüzérdandár, Marcali; 93. páncéltörő tüzérezred, Szombathely; 14. légvédelmi rakétaezred, Győr; 87. légvédelmi tüzérezred, Kiskunfélegyháza; 18. műszaki ezred, Győr; 74. felderítőzászlóalj, Győr; 57. híradózászlóalj, Tata; 114. vegyivédelmi zászlóalj, Zalaegerszeg; 11. rádiótechnikai század, Tata; 78. rádiózavaró század, Győr; 95. ellátóezred, Zalaegerszeg, ennek alárendelve: 2. szállítózászlóalj, Tata; hadtest raktárak, Tata; 131. javítózászlóalj, Tata és egy javítószázad ennek alárendelten Zalaegerszegen; 56. egészségügyi zászlóalj, Vác; 51. egészségügyi zászlóalj, Tata; 100. rendészeti komendánszászlóalj, Tata.⁵⁹⁸

2. Gépesített Hadtestparancsnokság

14. gépesített lövészdandár, Nagykanizsa; 26. gépesített lövészdandár, Lenti; 63. gépesített lövészdandár, Nagyatád; 108. gépesített lövészdandár, Nagyatád,⁵⁹⁹ alárendeltségében: 3. gépesített lövésszázlóalj, 2. harckocsizászlóalj, mindkettő Pécssett; 8. harckocsidandár, Tapolca; 28. rakétaosztály, Szentes; 101. tüzérdandár, Pécs, alárendeltségében: 3. és 4. tüzérosztály, Pécs; 27. páncéltörő tüzérezred, Marcali; 18. légvédelmi rakétaezred, Nagykanizsa; 102. légvédelmi tüzérezred, Jánoshalma; 76. műszaki ezred, Baja; 42. felderítőzászlóalj, Szombathely; 45. híradózászlóalj, Kaposvár; 9. vegyivédelmi zászlóalj, Kiskunfélegyháza; 9. rádiótechnikai század, Kaposvár; 29. rádiózavaró század, Nagykanizsa; 64. ellátóezred, Kiskunfélegyháza, alárendeltségében: a 2. szállítózászlóalj és a hadtest raktárak egy része, Kaposvár; 82. javító-

⁵⁹⁷ A hadi időszakban felálló alakulatokat a lábjegyzetben jelöltem, ezek a békealakulatokkal csak a Bakony II-hadrend című dokumentumban szerepelnek: HL MN 1980–89. 625. d. Az Elhelyezési könyvben csak a békealakulatok vannak feltüntetve: HL 402/41/1 Elhelyezési könyv, 1987

⁵⁹⁸ Hadi: 39. vonalépítő híradószázad, Tata, valamint az 1. helikopterezred, Szentkirályszabadja.

⁵⁹⁹ A BAKONY II-hadrendben Baja.

zászlóalj, Kaposvár, egy százada Zalaegerszegen; 57. egészségügyi zászlóalj, Pécs; 59. egészségügyi zászlóalj, Kaposvár; rendészeti komendánszászlóalj, Kaposvár.⁶⁰⁰

3. gépesített hadtest, parancsnoksága Cegléden

Alárendeltségében: 5. gépesített lövészdandár, Mezőtúr; 6. gépesített lövészdandár, Eger; 62. gépesített lövészdandár, Hódmezővásárhely; 65. gépesített lövészdandár, Nyíregyháza; 35. harckocsidandár, Verpelét; 92. rakétaosztály, Jászberény; 50. tüzérdandár, Jászberény; 12. páncéltörő tüzérezred, Karcag; 15. légvédelmi rakétaezred, Kalocsa; 6. légvédelmi tüzérezred, Karcag; 28. műszaki ezred, Csongrád, alárendelve egy pontonos század, Ópusztaszer, a 24. felderítőzászlóalj, Eger; 66. híradózászlóalj, Cegléd; 72. vegyivédelmi zászlóalj, Mezőtúr; 7. rádiótechnikai század, Kiskunfélegyháza; 61. ellátóezred, Nyíregyháza; 83. javítózászlóalj, Nyíregyháza; 58. egészségügyi zászlóalj, Kiskunfélegyháza; 55. egészségügyi zászlóalj, Nyíregyháza; 3. rendészeti komendáns zászlóalj, Cegléd.⁶⁰¹

5. Hadsereg közvetlen csapatok

a. Harcoló, harcbiztosító és vezetésbiztosító csapatok: 48. önálló gépkocsizó lövészdandár, Debrecen; 145. önálló harckocsidandár, Szabadszállás; 5. önálló deszant rohamzászlóalj, Szolnok; 5. önálló rakétadandár, Tapolca; 6. önálló rakétaosztály (előkészítő törzs), Nagykanizsa; 147. mozgó rakétatechnikai bázis, Kaposvár; 22. önálló tüzérdandár, Cegléd, alárendeltségében: 4. ágyútarackos tüzérosztály, Kiskörös; 5. önjáró tarackos tüzérosztály, Várpalota. 36. önálló páncéltörő tüzérezred, Kiskunhalas; tüzérkiképző központ, Várpalota; 7. önálló légvédelmi rakétaezred, Keszthely; 5. önálló légvédelmi tüzérezred, Szolnok. Továbbá: 5. önálló rádiótechnikai zászlóalj, Szolnok; 5. önálló légvédelmi vezetési zászlóalj, Székesfehérvár; csapatlégvédelmi kiképző központ, Nagyoroszi; 34. önálló felderítőzászlóalj, Szolnok; 60. önálló műszaki dandár, Szeged; 113. önálló út- és hídépítő ezred, Szeged; 37. önálló pontonos hidászrezred, Ercsi; 43. önálló híradóezred, Székesfehérvár; 123. önálló vonalépítő híradóezred, Ercsi; 69. önálló rádiózavaró zászlóalj, Békéscsaba; 51. önálló rádiótechnikai zavarózászlóalj, Békéscsaba; 2. önálló rádiófelderítő zászlóalj, Szombathely; 93. önálló vegyivédelmi ezred, Kiskörös; 17. önálló térképező zászlóalj, Szolnok, közvetlen: térképkiadó csoport, Székesfehérvár. 41. önálló speciális propagandazászlóalj, Kalocsa; 5. önálló rendészeti komendánsezred, Székesfehérvár.⁶⁰²

⁶⁰⁰ Hadi: 30 vonalépítő híradószázad, 31. hadtáp híradószázad, 2. helikopterszázad.

⁶⁰¹ Hadi: 18. vonalépítő híradószázad, 19. hadtáp század, 3. helikopterezred.

⁶⁰² Hadi: a 22. és az 53. önálló tartalék gépkocsizó lövészdandár (Pécs, Szabadszállás), a 67. önálló tüzérfelderítő osztály, Várpalota, a 8. és a 9. önálló légvédelmi tüzérezred (Jánoshalma, Szolnok),

b. Fegyverzeti és technikai biztosító csapatok: 16. páncélos és gépjárműjavító zászlóalj, Devecser; 47. fegyverjavító zászlóalj, Székesfehérvár.⁶⁰³

c. hadtáp csapatok: 5. ellátódandár szervezete: 9. tábori lőszerraktár, Kapoly; 19. tábori páncélos- és gépjárműanyag raktár, Devecser; 12. tábori műszakanyag-raktár, Ercsi; 21. tábori vegyivédelmi anyagraktár, Kiskunfélegyháza; 20. tábori híradóanyag raktár és javítóműhely, Székesfehérvár; 57. felderítő szakanyagjavító és ellátószázad, Szombathely; 4. önálló hadtáp híradózászlóalj, Székesfehérvár.⁶⁰⁴

Az MN Légvédelmi és repülőparancsnok alárendeltségében:

a. Csapatrepülő, a parancsnokság Börgöndön volt. 87. harci helikopter dandár,⁶⁰⁵ Szentkirályszabadja. 90. vezetésbiztosító és futárhelikopter ezred, Börgönd; 89. ve-

a 29. önálló vegyi-, sugárfelderítő és mentesítő helikopterszázad, a 87. önálló műszaki technikai zászlóalj, Szeged, a 37. önálló pontonos hídászezred, Ercsi, a 17. önálló műszaki zászlóalj, Szentcs, a 119. vonalsatlakozó zászlóalj, Ercsi, a 122. önálló futár és tábori posta központi zászlóalj, Székesfehérvár, az 5. önálló vezetési és futár helikopterszázad, Börgönd, a 83. önálló rádiótechnikai felderítőzászlóalj, a 49. önálló tábori rendészeti zászlóalj, Szentendre, az 1. és 2. személygyűjtő állomás, mindkettő Kaposváron.

⁶⁰³ Hadi: a 18. vegyes mozgó javítózászlóalj, Tata, a 49. vegyes mozgó javítózászlóalj, Kalocsa, a 86. híradóanyag javítószázad, Székesfehérvár.

⁶⁰⁴ Hadi: 5. ellátódandár parancsnokság, Balatonalmádi, 16. híradószázad, Székesfehérvár, 17. műszaki század, Ercsi, 18. vegyivédelmi zászlóalj, Kiskunfélegyháza, 61. kiszolgáló- és ellátózászlóalj, Balatonalmádi, 137. rakodó és szállítmánykísérő zászlóalj, Kapoly, 127. rakodó és szállítmánykísérő zászlóalj, Győr, 53., 65., 72. gépkocsi szállítózászlóalj, Kapoly, Pécsvárad, Ménfőcsanak, 67., 153. üzemanyagszállító zászlóalj, Veszprém, Felcsút, 2. tábori és élelmezési anyagraktár és üzem, 24. tábori vegyes raktár, mindkettő Pannonhalma, 62. Tábori üzemanyagraktár, Eplény, 108. tábori egészségügyi anyagraktár, Nagykanizsa, 105. üzemanyagtöltő század, Eplény, 20. gépjárműjavító műhely, Zalaegerszeg, 97. csapatrepülő ellátószázad, Szentkirályszabadja. Továbbá: 4. önálló hadtáp híradózászlóalj, a 75. egészségügyi dandár, a parancsnoksága Nagykanizsán volt. 59. kiszolgáló- és ellátószázad, Nagykanizsa, 29. vérellátó állomás, Keszthely, 90., 91., 117. egészségügyi osztag, Szigetvár, az utolsó kettő Nagykanizsa. Egészségügyi osztagok: 118., 119. Nagyatádon; 194. Kiskunfélegyházán, 195. Vácon, 197. Gyöngyösön, 198. Debrecenben, 199. Nagykanizsán, 315. Nyíregyházán, 316. Györszemerén. A 89. állategészségügyi osztag, 70. egészségügyi járványvédelmi osztag, 77. szakorvosi megerősítő osztag, 81. sebesültszállító gépkocsiszázad, 61. fürdető-fertőtlenítő század Keszthelyre települt. A 4. önálló hadtáp híradózászlóalj Székesfehérváron, a 154., 155., 156. önálló közúti komendánszászlóalj Devecserben, Kaposváron és Győrben települt, az 1. hadifogolygyűjtő állomás Alsóőrrre. A 190. személyi tartalék dandár parancsnoksága Kaposváron, 192., 195. gépesített lövész személyi tartalék központ, Nagyatád, Pécs, 196. harckocsi személyi tartalékközpont, Tata, 198. tüzér és páncéltörő tüzér személyi tartalék központ Pécs, 199. légvédelmi tüzér személyi tartalék központ Keszthely, 205. műszaki és vegyivédelmi személyitartalék központ, Kiskörös, 200. híradó személyitartalék zászlóalj és a 210. kiszolgáló alegységek személyitartalék zászlóalj, Kaposváron. A 203. tiszti személyi tartalék zászlóalj, Szekszárd.

⁶⁰⁵ Hadi: az 5. hadsereg közvetleneknél szerepelt.

gyes szállítórepülő ezred, Szolnok; 101. felderítő repülőszázad, Taszár;⁶⁰⁶ 93. vegyes repülőszázad, Tököl, ennek kihelyezett részlege volt Budaörsön. 91. repülőter gondnokság, Mezőkövesd; 139. műszaki zászlóalj, Szentcs.⁶⁰⁷

b. Technikai előretolt lépcső: MN fegyverzeti és technikai főcsoportfőnök alárendeltségében a fegyverzeti szolgálatfőnök által irányított 107. önálló szállítóosztály, Nyírtelek.⁶⁰⁸

c. Központi hadtáp előretolt lépcső: az MN hadtáp főnök alárendeltségében a 240. önálló ör- és biztosítóezred Miskolcon (hadi: Hernádnémeti), alárendeltségében egy híradózászlóaljjal Aszalón,⁶⁰⁹ továbbá 8 légvédelmi rakétaosztály: 11/7–14. Gyal,

⁶⁰⁶ Hadi: az 5. hadsereg közvetlenként szerepelt.

⁶⁰⁷ Hadi: 309. szállítórepülő ezred, Ferihegyi Repülőtér, a 3. és 4. százada Öcsényben, a 313. vegyi-, sugárfelderítő és mentesítőezred Budaörsön, a 2. százada Kaposváron, a 3. Nyíregyházán helyezkedett el. A 317. sebesültszállító repülőszázad Budaörsön, a reptéri gondnokságok repterenként: 1–19.: Szentkirályszabadja, Budaörs, Pér, Kaposújlok, Nyíregyháza, Miskolc, Nagykanizsa, Öcsény, Békéscsaba, Pogány, Szeged, Szanda, Szombathely, Zalaegerszeg, Dunaújváros, Kecskéd, Dunakeszi, Gödöllő, az 1–3. meteorológiai állomások: Szentgotthárd, Nyíregyháza települtek.

⁶⁰⁸ Hadi: az MN híradó főnök alárendeltségében a 88. tábori híradóanyag javítóüzem, Gödöllő, az MN fegyverzeti és technikai főcsoportfőnök alárendeltségében a 87. tábori műszakanyag javítóüzem, Ercsi, az MN fegyverzeti szolgálatfőnök alárendeltségében a 15. tábori fegyverzetjavító üzem, Tápiószecső. Az MN páncélos és gépjárműtechnikai szolgálatfőnök alárendeltségében a 82. önálló harckocsi- és gépkocsivontató zászlóalj, Kalocsa, a 83. önálló harckocsi és gépkocsi vontató zászlóalj, Kalocsa, a 84. és a 85. mozgó harckocsi- és gépkocsijavító üzem, Szabadszállás.

⁶⁰⁹ Hadi: a zánkai 2. hadifogolygyűjtő állomás, és a 165. ellátódandár is hozzá tartozott, a parancsnokság és a 47. Híradószázad Sikondán, a 45. műszaki század Ercsiben, a 46. kiszolgáló és ellátózászlóalj Sikondán, a 289., 301. rakodó és szállítmánykísérő zászlóalj Gyömrőn és Mezőkeresztesen települt. Továbbá: a 69., 70., 71. gépkocsi szállítózászlóalj Újlengyel, Verseg, Táborfalva, 108., 322. üzemanyagszállító zászlóalj Békéscsaba és Monor, 79. rakétahajtóanyag ellátószázad Felcsút, 105. csapatrepülő ellátószázad, Alap, 227. tábori fegyver- és lőszerraktár, Törökbálint, 50. tábori fegyver és lőszerraktár, Pusztavacs, 229. tábori páncélos- és gépjárműanyag-raktár, Devecser, 76. tábori vegyivédelmi anyagraktár, Kiskörös, 75. tábori híradóanyag raktár, Sárbogárd, 230. tábori műszakanyag-raktár, Devecser, 231. tábori élelmezési anyagraktár, Győrújbarát, 77. tábori vegyes raktár, Dombóvár, 157. tábori élelmezési üzem és a 267. tábori egészségügyi anyagraktár, Győrújbarát. 228. tábori üzemanyagraktár, Felcsút, 171. tábori textiltisztító és javítóüzem, Táborfalva, 99. tábori gépjárműjavító műhely, Kiskunfélegyháza, 89. Hadtáptechnika javítóüzem, Kunbaracs. Az MN egészségügyi szolgálatfőnök alárendeltségében működött az 1. egészségügyi dandár, parancsnoksága Oroszlányban. Alárendelve: 222. híradószázad, Oroszlány. 201. műszaki század. Zánka. 209. kiszolgáló és ellátózászlóalj. Oroszlány. 232. vérellátó állomás. Oroszlány, 110–112., 129., 132., 143., 70., 71., 144., 191. tábori többprofilú sebészeti kórház, Tatabányán 143-ig, a többi Balatonalmádiban. 80–82., 169., 69. tábori többprofilú belgyógyászati kórház, az első kettő Tata, a többi Balatonfüred. 88., 147. (Tata), 159. (Balatonfüred). Könnyűsebesült kórház, 84., 184. tábori fertőző kórház, Tata, Balatonfüred. 86. és a 149. osztályozó-kiürítő állomás, Tata és Balatonfüred. 99. egészségügyi-járványvédelmi osztag, 234. szakorvosi megerősítő zászlóalj, 151. sebesültszállító gépkocsiszázad, Balatonkenese. 120. és a 196. egészségügyi osztag, a 239. állategészségügyi osztag Kisbén. A 2. egészségügyi dandár komló parancsnoksággal is hadi szervezet lett. Kom-

Vácegres, Szentendre Izbég, Úny, Budapest XI., Kőérberek u. 37., Szigethalom, Gyál, Nagytarcsa. Továbbá: a 11/15. és 16. honi légvédelmi rakétatechnikai osztályok Börgöndön és Gyömrőn. A 104. honi légvédelmi rakétaezred parancsnokság Sárbogárdon; három honi légvédelmi rakétaosztály: a 104/1–3. Sárbogárd, Szabadszállás, Bölske. A 104/4. honi légvédelmi rakéta osztálycsoport Mezőfalván. A 105. honi légvédelmi rakétaezred parancsnokság és az alárendelt TÜSZ Miskolcon, ennek alárendelve: 105/2., 3., 5. honi légvédelmi rakétaosztály Tardonán, Cserépfalun és Szakáldon. Az 54. honi rádiótechnikai dandárparancsnokság Veszprémben, alárendeltségében: az 54/5–7. és a 10. honi rádiótechnikai század, Molnaszecsőd, Fertőszentmiklós, Pápa, Bezenye. A 2. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Taszár, alárendeltségében: az 54/1., 2., 4., 9. honi rádiótechnikai századok Jután, Homokszentgyörgyön, Sormáson és Egerágon.

A 3. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság Budapest XI., Kőérberek u. 37-be települt, három rádiótechnikai század tartozott alá: 54/8., 11., 12., Velence, Tata, Boldog. A 4. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság Sárbogárdra települt, az 54/3., 20., 21. rádiótechnikai századokat rendelték alá Pusztaszemesen, Kiskőrösön és Medinán. Az 5. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság Kecskemétere települt, alárendeltségében az 54/13–16. századokkal: Kecskemét, Baja, Szeged, Békéscsaba. A 6. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság Miskolcon helyez-

kedett el, az 54/17–19. rádiótechnikai századok tartoztak alá Mezőcsáton, Szolnokon és Debrecenben. A 121. honi híradózászlóalj Veszprémben, a 81. honi légvédelmi zavarózászlóalj Békéscsabán, a 125. műszaki zászlóalj Pápan, a 131. honi légvédelmi rendészeti komendánszászlóalj Veszprémben helyezkedett el.

2. Honi Légvédelmi Csapatok

Az MN légvédelmi és repülőparancsnok alárendeltségében:

1. honi légvédelmi hadtest

Parancsnoksága és a harcálláspontja Veszprémben volt.

31., 47., 59. honi vadászrepülő ezredek, Taszár, Pápa, Kecskemét,

11. honi légvédelmi rakétadandár-parancsnokság: 11. honi híradózászlóalj, 11/1. honi légvédelmi rakétaosztály, Szentendre, 11/2. honi légvédelmi rakétaosztály, Pilisszentkereszt, 11/3. honi légvédelmi rakétaosztály, Zsámbék, 11/4. honi légvédelmi rakétaosztály, Alcsútdoboz, 11/7. honi légvédelmi rakétaosztály, Gyál, 11/8. Vácegres, 11/9. Szentendre, 11/10. Úny, 11/11. Budapest, 11/12. Szigethalom, 11/13. Gyál, 11/14. Nagytarcsa, 11/15. Börgönd, 11/16. Gyömrő.

104. honi légvédelmi rakétaezred parancsnokság, Sárbogárd.

Honi légvédelmi rakétaosztályok: 104/1. Sárbogárd, 104/2. Szabadszállás, 104/3.

Bölske, 104/4. honi légvédelmi rakétaosztály-csoport, Mezőfalva.

105. honi légvédelmi rakétaezred-parancsnokság, Miskolc.

Honi légvédelmi rakétaosztály: 105/2. Tardona, 105/3. Cserépfalu, 105/5. Szakáld.

54. honi rádiótechnikai dandárparancsnokság

1. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Pápa. Honi rádiótechnikai századok: 54/5–7. Molnaszecsőd, Fertőszentmiklós, Pápa, 54/10. Bezenye. 2. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Taszár. Honi rádiótechnikai századok: 54/1. Jután, 54/2. Homokszentgyörgy, 54/4. Sormás, 54/9. Egerág. 3. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Budapest. Honi rádiótechnikai századok: 54/8. Velence, 54/11. Tata, 54/12. Boldog, 4. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Sárbogárd. Rádiótechnikai századok: 54/3. Pusztaszemes, 54/20. Kiskőrös, 54/21. Medina, 5. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság. Honi rádiótechnikai századok: 54/13–16. Kecskemét, Baja, Szeged, Békéscsaba. 6. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság. Honi rádiótechnikai századok: 54/17–19. Mezőcsát, Szolnok, Debrecen.

121. honi híradózászlóalj, Veszprém, 81. honi légvédelmi zavarózászlóalj, Békéscsaba, 125. műszaki zászlóalj, Pápa, 131. honi légvédelmi rendészeti komendánszászlóalj, Veszprém.⁶¹⁰

⁶¹⁰ Hadi: 107. tartalékképző honi légvédelmi rakétaezred, Börgönd, 118. tartalékképző honi híradózászlóalj, Budapest.

lón: 223. híradószázad, 205. műszaki század, 216. kiszolgáló- és ellátózászlóalj, 233. vérellátó állomás. A 77., 145., 99., 100., 113., 114., 104., 105., 157., 158. tábori többprofilú sebészeti kórházak közül az első hat Szekszárdon, a 104–105. Vasason, a többi Mecseknádasdon. Tábori többprofilú belgyógyászati kórházak: 174., 175. Sásd, 165., 171., 176. Szekszárd. A 200., 151., 253. könnyűsebesült kórházak Bonyhádon, akárcsak a 146. és a 181. tábori fertőző kórházak. A 150., 227. osztályozó-kiürítő állomások, a 119. egészségügyi járványvédelmi osztag Szekszárdon, a 235. szakorvosi megerősítő zászlóalj Szentlőrincen, a 93. sebesültszállító gépkocsiszázad Hirden, a 210. egészségügyi osztag Szentlőrincen települt volna. A 3. egészségügyi dandár dabasi parancsnoksággal szintén hadiszervezet volt. A 237. híradószázad, Dabas, 208. műszaki század, Lajosmizse, 238. kiszolgáló- és ellátózászlóalj, Kakucs. Dabason: 107. vérellátó állomás, 136–139., 125. tábori többprofilú sebészeti kórházak, a 126–128. Kiskundorozmán, a 153., 154. Ópusztaszeren. Tábori többprofilú belgyógyászati kórházak: 115., 172. Lajosmizse, 83., 166., Kerekegyháza. 167. tábori többprofilú belgyógyászati repülőkórház, Kerekegyháza. Könnyűsebesült kórházak: 185., 271., 293. Lajosmizse, 178., 182. tábori fertőző kórház Kerekegyháza. 190., 219. osztályozó-kiürítő állomások Örkényben, akárcsak a 208. egészségügyi járványvédelmi osztag, 92. szakorvosi megerősítő zászlóalj, 206. sebesültszállító gépkocsiszázad. A 211. egészségügyi osztag. Ópusztaszer. 1–18. sebesültszállító vonatok: Maglód, Mór, Dunaharaszti, Taksony, Dömsöd, Kunszentmiklós, Fülöpszállás, Kunszentmiklós, Pusztavám, Bodajk, Ajka (2), Oroszlány, Alsóörs, Csengőd, Ágasegyháza, Zánka, Soltvadkert. Az egészségügyi tartalék szintén hadiként alakult, a DHDSCS parancsnoksága alárendeltségébe került volna. Tábori sebészeti kórházak: 74–76. Dömsöd, 101., 103., 121., 122. Dunavarsány, 123., 124., 133. Taksony. 164. 116. Tábori belgyógyászati kórház Dunavarsányban és Taksonyban is lett volna. 179. és a 180. tábori fertőző kórház és a 148. könnyűsebesült kórház Dömsöd, a 102. könnyűsebesült kórház és a 87. osztályozó-kiürítő állomás Dunavarsányban állt volna fel.

A honi légvédelmi csapatok közül az MN légvédelmi- és repülőparancsnoknak közvetlen a következő egységeket rendelték alá: egyesített repülésirányító főközpont, Budapest XI.; légvédelmi kiképző központ, Debrecen, 99. honi légvédelmi gépjárműjavító műhely, Isaszeg; 129. honi légvédelmi fegyverzetjavító műhely, Budapest XI.; 21. komendánsezred, Nagytarcsa, 1. honi híradóanyag raktár és javítóműhely, Budapest⁶¹¹ XI.⁶¹²

Szárazföldi és honi légvédelmi csapatok harctevékenységet közvetlenül biztosítók

A hátszágvédelmi parancsnok alárendeltségében a 15. önálló pontonos hidászandár, Szentés (hadi: Kalocsa); 3. pontonos hidászászlóalj, Kalocsa; 46. önálló hadihajós dandár, Budapest IV. ker. (hadi: Sződliget).⁶¹³

Az MNVK felderítő csoportfőnök alárendeltségében a 3. önálló felderítődandár Budapest, (hadi: Balassagyarmat, DK. tábori elhelyezés); 25. önálló vezetésbiztosító- és kiszolgálóaszlóalj, Budapest, (hadi: Mátraháza).⁶¹⁴

MNVK mozgósítási és hadkiegészítési csoportfőnök alárendeltségében a tartalékképző alakulatok és annak parancsnoksága Kiskunfélegyházán.⁶¹⁵

⁶¹¹ Hadi: 1. önálló honi légvédelmi gépkocsi szállítóaszlóalj.

⁶¹² Hadi: az MN közlekedési szolgálatfőnök alárendeltségében működött a 47. vasúti dandár és az újszászi parancsnokság. A 49. és az 56. felépítmény aszlóalj, Jánosháza és Tamási, 52. hídépítő aszlóalj, Jászládány, 58. vasútüzem aszlóalj, Zagyvarékas, 54. távközlő- és biztosítóberendezést helyreállító század, Újszász, 50. vasúti technikai bázis, Dombóvár, 51. közúti komendánsdandár parancsnokság, Cegléd, 150. útépítő aszlóalj, Pilis, 152., 153. hídépítő aszlóalj, Albertirsa, közúti komendánsaszlóaljak: 55., 57. Cegléd, 68. Törten. 151. közúti technikai bázis, Százhalombatta. Újonnan alakult volna meg a VOLÁN TEFU-ból a gépkocsi szállító tartalék, és a DHDCS alárendeltségében került volna M időszakban. Önálló gépkocsi szállítóaszlóalj: 145., 146., 148., 149. Biatorbágy, Tállya, Derecske, Zsámbék, 147. Önálló üzemanyagszállító aszlóalj, Ócsa.

⁶¹³ Hadi: a 150. közlekedési dandárparancsnokság, Budapest. 164., 166. közúti komendánsaszlóalj, Karcag, Miskolc, 252. hídépítő aszlóalj, Budapest, 161. útépítő aszlóalj, Budapest, 155. felépítmény aszlóalj, Debrecen, 252. és 253. gépkocsi szállítóaszlóalj Hejőkeresztúr és Öregcsertő, 26., 37. ideiglenes átrakóörlet-parancsnokság, Töröksenmiklós, Kecel. 160. közlekedési dandárparancsnokság, Budapest, 162., 163. közúti komendánsaszlóalj Budapest, Dunajváros, 151. hídépítő aszlóalj, Martonvásár, 167. útépítő aszlóalj, Százhalombatta, 156. felépítmény aszlóalj, Bicske, ideiglenes átrakóörlet-parancsnokság, Komárom, 255. gépkocsi szállítóaszlóalj, Komárom.

⁶¹⁴ Hadi: 25. önálló vezetésbiztosító és kiszolgáló aszlóalj, Budapest, 31. önálló tartalékképző rádiófelderítő aszlóalj, Budapest, 183. önálló tartalékképző felderítőaszlóalj, Szolnok.

⁶¹⁵ Hadi: 125. tartalékképző gépkocsizó lövészrezred, Mezőtúr, 130., 131. tartalékképző gépkocsizó lövészrezred, Hódmezővásárhely, Balmazújváros. 126. tartalékképző harckocsiezred, Verpelét, 132. tartalékképző páncéltörő tüzérezred, Kiskunhalas, 128. tartalékképző légvédelmi tüzérezred, Nagyoroszi, 96. tartalékképző műszaki ezred, Orosháza, 133. tartalékképző felderítőaszlóalj, Eger, 138. tartalékképző vegyvédelmi aszlóalj, Bugac, 137. tartalékképző gépkocsivezető ezred,

A MN híradófőnök alárendeltségébe tartozott a híradó kiképző központ, Vác,⁶¹⁶ az MN műszaki főnökhöz a műszaki kiképző központ, Orosháza; az MN gépesített lövész és harckocsizó kiképzési csoportfőnök alárendeltségébe a Dr. Münnich Ferenc Gépesített Lövész, Harckocsizó és Politikai Munkás Kiképző Központ, Kalocsa.⁶¹⁷ MN páncélos- és gépjármű technikai szolgálatfőnök alárendeltségébe a páncélos- és gépjármű technikai kiképző központ Szabadszálláson.

Az MN hadtápfőnök alárendeltségében⁶¹⁸ az MN közlekedési szolgálatfőnöknek alárendelve az MN Katonai szállítási főigazgató irányítása alatt álló 3. önálló gépkocsi szállítóaszlóalj Budapesten (hadi: Maglód), és a 106. önálló szállítmánykísérő aszlóalj, Miskolcon. (hadi: Sajószentpéter)⁶¹⁹ tartozott.

Hátszágvédelmi Rendeltetésű alakulatok

1. Hátszágvédelmi alakulatok

A hátszágvédelmi parancsnok alárendeltségébe tartozott: a parancsnokság, Budapest. HM II. objektum, a 233. önálló komendánsaszlóalj, Budapest; a 40. önálló komendánssezred, Aszód; a 15. önálló híradóezred, Vác; a 117. önálló vonalcsatlakozó aszlóalj, Aszód; MN troposzféra főhírközpont, Aszód; 501–503. troposzféra hírközpontok: Galgamácsán, Tiszavasváriban és Szentesen. Sugárhelyzet Értékelő és Tájékoztató Főközpont, Budapest, 301. önálló műszaki ezred, Hatvan, 32. rendészeti őrezred, Budapest, Budapesti Helyőrség-parancsnokság. A helyőrségi rendészeti komendáns hiavatalok a következő településeken működtek: Aszód, Baja, Békéscsaba, Cegléd, Debrecen, Eger, Ercsi, Gyöngyös, Győr, Hatvan, Hódmezővásárhely, Jászberény, Kalocsa, Kaposvár, Kecskemét, Keszthely, Kiskörös, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Lenti, Marcali, Mezőtúr, Miskolc, Nagyatád, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Orosháza, Pápa, Pécs, Rétság, Sárbogárd, Szabadszállás, Szeged, Szekszárd, Szentés, Szentendre, Székesfehérvár, Szombathely, Szolnok, Tapolca, Tata, Vác,

Abasár, 134. tartalékképző egészségügyi aszlóalj, Békéscsaba, 156. tartalékképző sütőde, Békéscsaba, 70. tartalékképző tiszti ezred, Rétság, Bánk, Tereske, Szendehely.

⁶¹⁶ Hadi: Az MN rakéta- és tüzérfőnök alárendeltségében alakult meg a rakétakiképző központ, Tapolca, tüzériképző központ, Várpalota.

⁶¹⁷ Hadi: Az MN légvédelmi rakéta- és tüzérfőnök alárendeltségében a csapatlégvédelmi kiképző központ, Nagyoroszi.

⁶¹⁸ Hadi: Az MN hadtápfőnöknek, az egészségügyi szolgálatfőnöknek és a hátszági egészségügyi alakulatok parancsnoka alárendeltségében Acsán egy mozgó kórházcsoporth főnökséget, a 65. kiszolgáló- és ellátószázadot, a 241. vérellátó állomást, Jászberényben a 242. és a 243. tábori többprofilú sebészeti kórházat, a 244. és a 245.-et Jászberényben, a 246. és a 247. tábori többprofilú belgyógyászati kórházat Jászberényben, a 236. tábori fertőző kórházat Jászberényben, a 249. osztályozó kiürítő állomást Ráckevén, 205. sebesültszállító gépkocsi század Bugyiban.

⁶¹⁹ Hadi: a hadtápfőnök nem szerepel, a 323., 324., 325., 326. önálló gépkocsi szállítóaszlóalj, Emőd, Üllő, Monor, Dány.

Várpalota, Veszprém, Zalaegerszeg. A 39. önálló állásépítő zászlóalj, Szentes; 1. önálló tűzszerész és aknakutató zászlóalj, Budapest IV.; 5. híradóanyag raktár és javítóműhely, Pétervására; 2. vegyes raktár és javítóműhely, Nógrád; fegyvelő zászlóalj, Nagyatád.⁶²⁰

2. Egyéb hátországi rendeltetésű alakulatok

MNVKF alárendeltségében: ZMKA, Budapest; Honvédelem szerkesztősége, Budapest; fővárosi hadkiegészítő parancsnokság, osztályai: érdekvédelmi, tartalékos hadköteleseket és technikai eszközöket nyilvántartó, iskoláztatási, kiegészítési, továbbá a következő mozgósítási központok: Buda, Észak- és Dél-Pest. Ide tartoztak a megyei hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságok is.⁶²¹

Az MNVK hadművelleti csoportfőnök alárendeltségébe az MN központi harcáláspont, a felderítő csoportfőnökébe a közvetlen, részletesen meg nem nevezett szervei.

A mozgósítási és kiegészítés csoportfőnökhöz: az MN Hadköteleseket Nyilvántartó és Információs Központ, a Vezérkar központi mozgósítási törzse,⁶²² az MN központi sorozó bizottság (mindegyik Budapesten), az MN 1., 2. és 3. sorozó központja Budapesten, Veszprémben és Debrecenben.

Az MN híradófőnök alárendeltségében: MN főhírközpont, a HM II., III. és IV. hírközpontok, egy kiszolgáló század, a rádió vezetőközpont és az adóközpont, az akusztikai osztály, mind Budapesten. Az MN posta katonai szolgálat törzse és szer-

⁶²⁰ Hadi: 48. önálló rádiórelé és kábelépítő zászlóalj, Fót, 157. önálló vonalépítő zászlóalj, Budaörs, 28. önálló futár és táboriposta zászlóalj, Vác, 1. és 2. hadifogolytábor Hortobágyon és Balkányon. Önálló területvédelmi ezredek: 302–306. Jászapáti, Tata, Nagykanizsa, Edelény, Szentes.

⁶²¹ Hadi: a területvédelmi és hadkiegészítési parancsnokságok háborús időszakban hadiszervezetre tértek volna át, a területvédelmi ezredek és zászlóaljak újonnan alakultak volna meg. Baranya, Bács-Kiskun, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád, Fejér, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Heves, Komárom, Nógrád, Pest, Somogy, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Szolnok, Tolna, Vas, Veszprém, Zala hadkiegészítési és területvédelmi parancsnokságok. Központjaik: Pécs, Kecskemét, Békéscsaba, Szeged, Székesfehérvár, Győr, Debrecen, Eger, Tatabánya, Salgótarján, Budapest, Kaposvár, Nyíregyháza, Szolnok, Szekszárd, Szombathely, Veszprém, Zalaegerszeg. Területvédelmi alegységek: 202. területvédelmi zászlóalj, Szederkény, 203. területvédelmi ezred, Kiskunmajsa, 204. területvédelmi zászlóalj, Békés, 205. területvédelmi ezred, Szerencs, 206. területvédelmi ezred, Mindszent, 207. területvédelmi zászlóalj, Mór, 208. területvédelmi ezred, Tét, 209. területvédelmi ezred, Téglás, 210. területvédelmi zászlóalj, Pétervására, 211. területvédelmi zászlóalj, Tata, 212. területvédelmi zászlóalj, Bánytereny, 213. területvédelmi ezred, Nagykőrös, 214. területvédelmi ezred, Kaposvár, 215. területvédelmi ezred, Nagyhálsz, 216. területvédelmi ezred, Kőtelek, 217. területvédelmi ezred, Tengelice, 218. területvédelmi ezred, Sárvár, 219. területvédelmi ezred, Zirc, 220. területvédelmi zászlóalj, Pókaszeptek.

⁶²² Hadi: érdekvédelmi és háborús veszteség-nyilvántartó, tájékoztató hivatal, Budapest.

viz csoportja, Budapest, a központi híradóanyag raktár, Nyíregyháza, KHAR raktár-részlege, Sárbogárd, MN híradóanyag gazdálkodási központ, Gödöllő.

MN rádióelektronikai főnök alárendeltségébe az MN rádióelektronikai ellenőrző központ tartozott Gödöllőn.

A REVA szolgálatfőnökhöz: REVA automatizálási intézet a 2. adatfeldolgozó osztállyal, gazdálkodási osztály rendszerszervező és propagáló központtal Budapesten.

Az MN térképész szolgálatfőnök alárendeltségében MN Tóth Ágoston Térképészeti Intézet, Budapest, asztrogeodéziai állomás, Szentendre, a központi térképraktár fővárosi kirendeltsége Cegléd.

Az MN szabályzatszerkesztő és koordinációs osztályvezető alárendeltségében: Szabályzatkiadó Intézet, HM Központi Nyomda, Budapest.

Az MNVK külügyi osztályvezető alárendeltségében a külügyi ellátó központ, Budapest.

Az MNVK ügyviteli osztályvezető alárendeltségében: MN Központi Irattár.

Az MN politikai főcsoportfőnök alárendeltségében: HIM, politikai nevelőmunka és módszertani központ, MN művészegyüttes, Budapest.⁶²³

Az MN kiképzési felügyelő alárendeltségében: MN kiképzéstechnikai központ, Budapesti Honvéd SE (csak béke), Kossuth Lajos Katonai Akadémia, Szentendre, Zalka Máté Katonai Műszaki Főiskola, Budapest, Kilián György Repülő Műszaki Főiskola, Szolnok.

Az MN tanintézeti csoportfőnök alárendeltségében: Karikás Frigyes Katonai Kollégium, Budapest, Lenkey János Honvéd Kollégium, Eger, Szamuely Tibor Honvéd Kollégium, Nyíregyháza, Nógrádi Sándor Honvéd Kollégium, Tata, MN 4. Középiskolai Honvéd Kollégium, Szeged, Béri Balogh Ádám Honvéd Kollégium, Győr, MN 6., 7., 8., 9., 10. középiskolai honvéd kollégiumok, Balassagyarmat, Zalaegerszeg, Pécs, Székesfehérvár, Szolnok.

Az MN fegyverzeti és technikai főcsoportfőnök alárendeltségében: Az MN műszaki technikai ellátó központ, Budapest, 1. és a 3. robbanóanyag raktár Devecserben és Recskén. MN vegyvédelmi anyagellátó központ, Budapest, MN fegyverzet és technikai anyagátvételi központ, Budapest, MN fegyverzeti és technikai rendszerszervező, adatfeldolgozó központ, Budapest.

Az MN haditechnikai fejlesztési főnök alárendeltségében: Haditechnikai Intézet, Budapest, a kísérleti osztálya Táborfalván volt.

MN fegyverzeti szolgálatfőnök alárendeltségében: lőszeraktárak: 1. Törökbálint, 2. Bakonysárkány, 5. Hajdúsámson, 6. Kapoly (csak hadi), 7. Izsák, 8. Kál, 10. Táborfalva, 11. Pustavacs, 12. Nyíretelek, 14. Tápiószecső, 27. Feldebrő.

⁶²³ Hadi: MN Sajtóközpont.

Az MN páncélos és gépjármű technikai szolgálatfőnök alárendeltségében: gépkocsiszín, Budapest, MN páncélos és gépjármű technikai ellátó központ, Budapest, valamint alárendeltségében öt, közülük egy hadi elkülönített tárolási osztály, Miskolc, Devecser (csak hadi), Iszkaszentgyörgy, Gánt, Mogyoród.

Az MN hadtápfőnök alárendeltségében:⁶²⁴ HM ellátó igazgatósága három ellátó osztállyal, egy kiszolgáló századdal és kertészettel. A hadtáp központi mozgósítási törzs, Miskolc, a hadtápkiképző központ, Budapest, és a rendszerszervezési és adatfeldolgozó központ Budapesten egy feldolgozó osztállyal tartozott még ide.⁶²⁵

Az MN egészségügyi szolgálatfőnök alárendeltségébe tartozó szervek:

MN hátszági egészségügyi alakulatok parancsnoksága, és az MN hátszági egészségügyi alakulatok parancsnoka alárendeltségében: MN hátszági egészségügyi alakulatok parancsnoksága, Budapest (hadi: Bugyi), Központi Katonai Kórház, Budapest, 1–3. katonai kórházak: Budapest, Kecskemét, Pécs. 6. Győr., 4. Szanatórium Hévíz, 5. Balatonfüred. Repülőorvosi vizsgálóintézet Kecskemét. MN koordináció és regeneráló intézet, Kaszópusztá, központi egészségügyi anyagraktár, Budapest, kirendeltségek: Jászberény, Acsa, Dabas (csak hadi).⁶²⁶

Az MN közlekedési szolgálatfőnök alárendeltségében: MN katonai szállítási főigazgatóság, közlekedési anyagraktár, 1. átrakókörtlet parancsnokság, 9. berakókörtlet katonai parancsnokság, 1. katonai szállítási igazgatóság, 8. és 20. vasútállomás katonai parancsnokság,⁶²⁷ 2. katonai szállítási igazgatóság, 24. vasútállomás katonai parancsnokság,⁶²⁸ 3. katonai szállítási igazgatóság, Pécs.⁶²⁹ 4. katonai szállítási igazgatóság,

Szeged.⁶³⁰ 5. katonai szállítási igazgatóság, Debrecen.⁶³¹ 6. katonai szállítási igazgatóság, Miskolc.⁶³²

Az MN üzemanyag szolgálatfőnök alárendeltségében: MN üzemanyag-ellátó központ, a központi, az 1., 2. és a 119., 129. üzemanyagraktár, Ócsa, Hetényegyháza, Recsk, Mesztegnyő, Felcsút, Tarnaszentmária,⁶³³ 266. tábori csővezeték-építő Zászlóalj, Hetényegyháza.

Az MN élelmezési szolgálatfőnök alárendeltségében: MN élelmezési ellátó központ, Budapest, központi élelmezési anyagraktár, Budapest, 1. vegyes raktár, Dombóvár, 2. élelmezési anyagraktár, Kiskunfélegyháza, 3. élelmezési raktár, Debrecen, 4. vegyes raktár, Győr.

Az MN Ruházati Szolgálatfőnök alárendeltségében: az MN ruházati ellátó központ, központi ruházati anyagraktár az 1. ruházati anyagraktárral, Budapest. Az MN ruházati szolgáltató üzem, Táborfalva, és 14. katonai ruházati bolt, továbbá egy méretes katonai műhely.

Az MN repülőfőnök alárendeltségében a központi repülőjavító üzem, Kecskemét, az MN repülőanyag ellátó központ.

Az MN beruházási és fenntartási főnök alárendeltségében az MN építési tervező intézet, az MN építés kivitelezési főigazgatóság, az 1., a 2., és a 4. katonai főépítésvezetőség. Az MN fenntartási és elhelyezési főigazgatóság, a budapesti elhelyezési igazgatóság, a 4. elhelyezési osztállyal.⁶³⁴

Az MN pénzügyi főnök közvetlen alárendeltségébe az MN pénzügyi és számító nyugdíjmegállapító központ tartozott.

Igazságügyi szervek:

Bíróságok: MN LB Katonai Kollégiuma, az IM Katonai Főosztály, a Budapesti, a Debreceni, a Győri, a Szegedi és a Kaposvári Katonai Bíróság.

Ügyészségek: Katonai Főügyészség, az alsóbb szervek ugyanott, mint a bíróságok.

⁶²⁴ Hadi: 2. üdülő: Vác, Abasár. 5. üdülő: Buják, 6. Székesfehérvár.

⁶²⁵ Hadtáptechnikai javítóüzem, Táborfalva.

⁶²⁶ Hadi: Központi katonai kórház, Kalocsa. Katonai kórházak: 1. Budapest, 2. Hódmezővásárhely, 3. Harkány, 6. Esztergom, 4. szanatórium, Hévíz, 5. Balatonfüred, Repülőorvos Vizsgáló- és Kutatóintézet, Hódmezővásárhely. Egészségügyi osztályok: 201. Acsa, 202. Nyársapát, 217. Vértesacsa, 218. Balatonakaratya, 219. Balatonfüred, 220. Abasár, 83. állategészségügyi osztály, Ráckeve, 105. egészségügyi járványvédelmi osztály, Ráckeve, 248. osztályozó kiürítő állomás, Zánka. 326. sebesültszállító gépkocsiszázad, Mór.

⁶²⁷ Hadi: Határátlépést ellenőrző vasútállomás katonai parancsnokságok: 1. Szob, 11. Hegyeshalom, 12. Komárom. Vasútállomás katonai parancsnokságok: 5–7., 9. Budapest, 10. 16. és 20. Győr, Cegléd, Székesfehérvár.

⁶²⁸ Határátlépést ellenőrző vasútállomás katonai parancsnokságok: 2. Szentgotthárd, 21. Sopron és Celldömölk, 22. Szombathely, 23–25. Csorna, Tapolca, Zalaszántó.

⁶²⁹ Hadi: Határátlépést ellenőrző vasútállomás katonai parancsnokságok: 3. Gyékényes, 31. Murakeresztúr, vasútállomás katonai parancsnokságok: 30–34. Bátaszék, Dombóvár, Kaposvár, Nagykanizsa, Sárospatak.

⁶³⁰ Hadi: Határátlépést ellenőrző vasútállomás katonai parancsnokságok: Lökösháza, Röske, vasútállomás katonai parancsnokságok: Kecskemét, Kunszentmiklós, Békéscsaba, Tiszatenyő, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas.

⁶³¹ Hadi: Határátlépést ellenőrző vasútállomás katonai parancsnokságok: Vállaj, Nyírábrány, Bihar-keresztes. Vasútállomás katonai parancsnokságok: 11–15. Nyíregyháza, Debrecen, Püspökladány, Kisújszállás, Szolnok.

⁶³² Hadi: Határátlépést ellenőrző vasútállomás katonai parancsnokságok: Somoskövő, Bánréve, Hidasnémeti, Sátoraljaújhely, vasútállomás katonai parancsnokságok: 1–4. Szerencs, Miskolc, Füzesabony, Aszód. 1. hajózási szállítási katonai vezetőség, 2. repülőtéri katonai szállításvezetőség, Budapest.

⁶³³ Hadi: egyes részlegek háborúban álltak volna fel.

⁶³⁴ Hadi: MN építési és tervező intézet.

MN Hadrendjébe nem tartozó alakulatok⁶³⁵

Új kiképzési rendszerű műszaki alakulatok

A hátszázágvédelmi parancsnokság alárendeltségében: 150. közlekedési dandár parancsnoksága, ennek alárendeltségében: 152. közúti műszaki zászlóalj, Budapest; 155. vasúti műszaki zászlóalj, Debrecen; 164. általános műszaki zászlóalj, Paks; 166. általános műszaki zászlóalj, Miskolc; 157. vonalépítő zászlóalj, Budaörs. A 160. általános műszaki dandár parancsnoksága, és a neki alárendelt 161. és 162. általános műszaki zászlóalj a fővárosban, a 167. Dunaújvárosban és a 151. közúti műszaki zászlóalj Százhalombattán és a 156. vasúti műszaki zászlóalj Bicskén. Az MH építés kivitelezési főigazgató alárendeltségében az 5. önálló építőezred Budapesten.

Költségvetési folyószámlás szervek:

MH politikai főcsoportfőnök irányítása alá tartozó szervek: MH Művelődési Háza, margitszigeti vendégház, 52 helyőrségi klub, lapok szerkesztőségei.

MH hadtápfőnök irányítása alá tartozó szervek:

7 üdülő, 18 gyermekotthon, napközik, bölcsődék.

MH híradó technikai üzem.

MN kiképzési főfelügyelő az MN kiképzési eszközgyártót felügyelte, az MN fegyverzeti és technikai főcsoportfőnök a MN központi műszaki javítóüzemet, az MN fegyverzeti szolgálatfőnök az MN elektrotechnikai javítóüzemet, az MN Hadtápfőnök az MN textilellátó és javítóüzemet 10 üzemegységgel.

Voltak a HM felügyeleti irányítása alatt működő vállalatok az MN páncélos és gépjármű technikai szolgálatfőnök az MN Gödöllői Gépgyárat ellenőrizte, míg az MN beruházási és fenntartási főnök felügyelete alatt működő szervek a következők voltak: Közüzemi Beruházó Vállalat, Építőipari Kivitelező Vállalat

MN Hadtápfőnök felügyelete alatt működő szervek: HM területi gazdálkodási főosztály, erdő stb. igazgatóságok.⁶³⁶

⁶³⁵ Hadi: Mozgósítási törzsek, laktanya elhelyezési szolgálat, hírközpontok, kiképzési bázisok, nem részletezett.

⁶³⁶ Hadi: A II/IV. csoportfőnök alárendeltségében: 19. önálló ór- és komendánszászlóalj, 27. tartalék-képző központ, Abasár, 81. tartalékképző központ, Nagyoroszi.

4. sz. melléklet: Bakony II módosítások 1988. június 1. – augusztus 31.⁶³⁷

1988. június 1-vel:

1. A Sallai Imre Híradó Kiképző Központ a Híradásipari Műszerész Tiszthelyettes-képző Szakközépiskolával bővült.
2. Az MN fenntartási és elhelyezési főigazgatóság az Ybl Miklós Építőipari Műszaki Főiskolán az MN Építményfenntartási Tanszék létrehozásával gyarapodott. A Főigazgatóság az MN hadtestparancsnokságaival volt azonos jogállású, felelős szintű anyaggazdálkodó szerv. Az ingatlanok üzemeltetésével foglalkozott.
3. Az Ilku Pál Páncélos- és Gépjárműtechnikai Kiképző Központ a külföldi tiszt-helyettesképző tagozat létrehozásával bővült. Emellett a szállító és üzemanyag-technikai tiszt-helyettes-képzés szervezeti feltételeit is biztosították.
4. A Dr. Münnich Ferenc Gépesített Lövész Harckocsizó és Politikai Munkás Kiképző Központ mozgósítás idején a csapatoktól visszatérő politikai megbízottak kiképzését irányította volna.

1988. július 1-jei hatállyal:

1. ZMKA-n a politikai gazdaságtan és a hadigazdaságtan tanszék különvált.
2. A PSZH-k kivonását, felújítását terv szerint kellett elvégezni. 1988. augusztus 1-vel a 18. vegyes mozgó javítózászlóalj béke szervezetét kerek harcjármű javítószázaddal Gyöngyösön egészítették ki.
3. Kószapusztai üdülő létrehozása, 1988. június 1-től az MN Kondicionáló és Regeneráló Intézet bázisán állt fel.
4. Az MN külügyi ellátó központ az MN külügyi osztályvezető közvetlen szerve lett még az elnevezésében is. Az MN felső vezetése protokolláris rendezvényeinek a biztosítása, az EFE képviselő lakásainak, a külügyi osztály objektumainak a fenntartását végezték.
5. Egyéb.
6. A 46. önálló hadihajós dandár széttelepítése M időszakban (Győr, Ercsi, Kalocsa, Baja).
7. Bakony III előkészítése 1990-re. Szervezeti és eszközbeszerzési javaslatok.

⁶³⁷ HM KI 8/26/36/97/36. Vadászi Tibor vörge.: (MNVK szervezési csf.): Intézkedés a Bakony II. feladatok folytatására, 1988. május 24.

5. sz. melléklet: GERECE-I.⁶³⁸ 1990. január 10.

HM, új szervek:

1. HM Társadalompolitikai Főosztály, újonnan alakult a HM hivatalvezető alárendeltségében.
2. HM Közgazdasági Főosztály az MNVK Anyagi-technikai és Közgazdasági Csoportfőnökségből alakult meg a HM hivatalvezető alárendeltségében.
3. HM Sajtó és Információs Főosztály az MN Politikai Főcsoportfőnökségből, ezen belül az Agitációs és Propaganda Csoportfőnökségből jött létre, a HM hivatalvezető alárendeltségében.
4. HM Igazgatási és Jogi Főosztály a HM Titkárságából alakult meg, a HM hivatalvezető alárendeltségében.
5. HM Nemzetközi Kapcsolatok és Biztonságpolitikai Főosztály újonnan alakult meg, a HM hivatalvezető alárendeltségében.
6. HM Tervezési Főosztály újonnan alakult meg a HM hivatalvezető alárendeltségében.

Elnevezése változott:

1. Honvédelmi Miniszter Titkársága Honvédelmi Miniszteri Titkárságra

Átalárendelés:

1. A HM Titkárság a minisztertől a hivatalvezetőhöz került.

MNP, új szervek

1. MNP újonnan alakult meg a fegyveres erők főparancsnoka (köztársasági elnök) „alárendeltségében”. Jogelődje a HM volt.
2. MN Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség az MNPK alárendeltségében a következő szervekből: MN Hadművelési Főcsoportfőnökség, MN FVTFCSE és az MN Anyagtervezési és Közgazdasági Csoportfőnökségből. Jogelődnek az első kettő számított.
3. MN Rádióelektronikai Szolgálatfőnökség az MN FVTCSF alárendeltségében újonnan alakult.
4. MN Anyaggyártási Szolgálatfőnökség az MN Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség (FCSE) alárendeltségében újonnan alakult.
5. Az MN Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség az MNPK alárendeltségben az MN Politikai Főcsoportfőnökségből alakult.

⁶³⁸ HM KI 974/68/1/45/68. Kimutatás a HM szervezeti változásairól és az MNP szervezeti létrehozásáról 1. sz. mell. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési Csf., 1989. december 20. A HM 1989–1990. évi szervezeti árbája a következő munkában is megjelent: Szabó János: Haderőváltás... 226–229. o.

6. Az MN Személyügyi Főnökség az MNPK alárendeltségben az MN Személyügyi Főcsoportfőnökségből alakult.
7. MN Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség az MNPK alárendeltségében az MN Pénzügyi Szolgálatfőnökségből, az MNVK Anyagi-technikai és a Közgazdasági Csoportfőnökségből alakult.

Átszervezés:

1. MNVK Hadművelési Csoportfőnökségből Főcsoportfőnökség alakult, az MN RELF, az MSZVB Magyar tagozat Titkárságát is ide integrálták, jogelődnek csak a Hadművelési Csoportfőnökség számított.
2. MN Fegyverzeti és Technikai Főcsoportfőnökségből csoportfőnökség lett.
3. Az MN Hadtáp Főcsoportfőnökségből csoportfőnökség lett.

Elnevezése változott:

1. MNVK Szervezési és Mozgósítási Csoportfőnökség Szervezési és Hadkiegészítésre.
2. MN Híradófőnökség MNVK Híradó és Automatizálási Csoportfőnökségre.
3. MNVK ügyviteli osztály ügyviteli és katonai cenzúra osztályra.
4. MN Kiképzési Főcsoportfőnökség Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökségre.
5. MN Tanintézeti Csoportfőnökség MN Kiképzési és Tanintézetire.
6. MN Beruházási és Fenntartási Főnökség Építési és Elhelyezési Főnökségre.

Átalárendelések:

1. MNVK Hadművelési Csoportfőnökség a vezérkartól a vele azonos nevű főcsoportfőnökséghez került.
2. MN Rádióelektronikai Főnökség MNVKF-től a Hadművelési Főcsoportfőnökséghez.
3. MN Térképész Szolgálatfőnökség a Hadművelési Csoportfőnökségtől a Főcsoportfőnökséghez.
4. MN REVA Szolgálatfőnökség MNVKF-től az MNVK Híradó és Automatizálási Csoportfőnökséghez.
5. MNVK ügyviteli osztály az MNVKF-től az MNVK titkárságvezetőhöz.
6. MNVK katonai cenzúra osztály az MNVKF-től az MNVK ügyviteli és katonai cenzúra osztályvezetőhöz.
7. MNVK szabályzatszerkesztő osztály az MNVKF-től az MNVK titkárságvezetőhöz.
8. MNVK fordító osztály az MNVKF-től az MNVK titkárságvezetőhöz.
9. MNVK MSZBT magyar tagozatának titkársága MNVK-től az MNVK hadművelési főcsoportfőnökséghez.

Megszűnő hadrendi elemek:

1. MSZMP MNVK Bizottsága az MSZMP MN Bizottságának alárendeltségében működött.
2. MNVK Anyagtervezési és Közgazdasági Csoportfőnökség
3. MN Politikai Főcsoportfőnökség
4. MN Politikai Főcsoportfőnökség Agitációs és Propaganda Csoportfőnökség 3–4 személyi állomány az MN Nevelési és Szociálpolitikai Főnökséghez került.
5. MN Személyügyi Főcsoportfőnökség
6. Hivatásos Állományúak Személyügyi Csoportfőnöksége
7. Szervezési és Tartalékos Tiszti Csoportfőnökség állománya (5–7. p.) az MN Személyügyi Főnökségbe került.
8. Pénzügyi Szolgálatfőnökség
9. HM Pályáirányítási Főosztály
10. MSZMP Magyar Néphadseregi Bizottsága
11. HM Magyar Kommunista Ifjúsági Szövetség Néphadseregi Bizottsága

Szervezési terv GERECSE-I időszakra 1989. december 20., csapatok

Hadműveleti rendeltetésű csapatok

Szárazföldi csapatok:

A. 5. Hadsereg:

1. gépesített hadtest:

37. budapesti forradalmi dandár, Szombathely, új dandár struktúra kialakítása 4 gépesített lövész és egy harckocsizó zászlóaljjal, létszámcsoökkentés.
33. gépesített lövészdandár, Zalaegerszeg, megszűnt. 80. gépesített lövészdandár, Gyöngyös, Abasár, 25. harckocsidandár, Tata, mind új dandár struktúrára tért át.
- A 31. harckocsidandár, Rétság, új dandár struktúra, 31. gépesített lövészdandárra változott az elnevezése, új híreszközöket kapott.
- A tatai rakétaosztály megszűnt, állományát és eszközeit az 5. önálló vegyes rakéta dandárba integrálták.
44. tüzérdandár, Marcali, új dandár struktúra: 3 átar. (áttörő) 1 önjárú tüzér, 1 sorozatvető (sv.) osztállyal. A 10/5. önjáró tüzérosztály Várpalotáról az állományába került. Az 1. átar. osztály átdislokált az 50. önálló tüzér dandárhoz Jászberénybe. Az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, a létszámot csökkentették.
93. páncéltörő tüzérezred, Szombathely, anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

74. felderítőzászlóalj Győr, anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek, csapatfelderítő, rádiófelderítő századok szervezeti módosítása vált szükségessé.

114. vegyivédelmi zászlóalj, Zalaegerszeg, Sugárhelyzet Értékelő és Tájékoztató Központ (SÉTK) szervezet korszerűsítése, vsf. és bemérő századoknál vezető állomány csökkentése, mentesítő szervezetek kialakítása, könnyű lángszórós (lász.) század kialakítása.

78. rádiózavaró század, Győr, anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

95. ellátóezred, Zalaegerszeg. Békében zászlóaljként funkcionált, a 2. ellátó zászlóaljat és a hadtest raktárát Zalaegerszegre csoportosították át.

56. egészségügyi zászlóalj, Vác, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

51. egészségügyi zászlóalj, Tata, megszűnt. Jogutódja az 1. gépesített hadtestparancsnokság.

2. gépesített hadtest:

14. gépesített lövészdandár, Nagykanizsa, új dandárstruktúra, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

26. gépesített lövészdandár, Lenti, új dandárstruktúra, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

108. gépesített lövészdandár, Baja, új dandárstruktúra, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek. A 3. gépesített lövésszászlóaljat és a 2. harckocsizászlóaljat Pécsről Bajára helyezték át.

8. harckocsidandár, Tapolca, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek. A ZSZU-23-4 ütegek helyett SZTRELA ütegeket rendszeresítették. 28. rakétaosztály, Szentes, megszűnt, az 5. önálló vegyes rakétadandárba olvasztották.

101. tüzérdandár, Pécs, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

27. páncéltörő tüzérezred, Marcali, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek. Közös laktanyai elhelyezés a 44. tüzérdandárral.

42. felderítőzászlóalj, Szombathely, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentették. Csapatfelderítő, rádiófigyelő, deszantszázadok szervezetének módosítása.

9. vegyivédelmi zászlóalj, Kiskunfélegyháza, átdislokált Kiskörösrre. Hadtest SÉTK szervezet korszerűsítése, vsf. és bemérő századoknál vezető állomány csökkentése, mentesítő szervezetek kialakítása, könnyű lász. század kialakítása.

29. rádiózavaró század, Nagykanizsa, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

64. ellátóezred, Kiskunfélegyháza. Békében zászlóalj szervezatként működött, a 2. ellátózászlóalj és a hadtest raktárak átdiszlokálása Kaposvárról Kiskunfélegyházára.

57. egészségügyi zászlóalj, Pécs, megszűnt, jogutódja a hadtestparancsnokság.

59. egészségügyi zászlóalj, Kaposvár, anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

3. gépesített hadtest

5. gépesített lövészdandár, Mezőtúr, új dandárstruktúra, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, a létszámot csökkentették.

6. gépesített lövészdandár, Hódmezővásárhely, új dandárstruktúra, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, a létszámot csökkentették. Vontató helyett önjáró tűzérosztályt állítottak be.

65. gépesített lövészdandár, Nyíregyháza, új dandárstruktúra, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentették.

35. harcoksidandár, Eger és Verpelét, új dandárstruktúra, de itt 1 gépesített lövész és 3 harcokcsi zászlóalj volt megszervezve. Az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, a létszámot csökkentették. A ZSZU-23-4 helyett itt is SZTRELA ütegeket rendszeresítettek. Egyes részei Egerbe települtek.

92. rakétaosztály, Jászberény, megszűnt, az 5. önálló vegyes rakéta dandárba olvasztották.

50. tüzérdandár, Jászberény, új dandár struktúra az 5 átar. tűzérosztállyal, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot bővítették. A 3. gépesített hadtest parancsnokságtól az 5. hadsereg parancsnokság közvetlen alárendeltségébe került. Egy átar. tüzér osztály Marcaliból az állományába került. sv. osztály átdiszlokált a 10. tüzér dandárhoz Kiskörösrre, hadrendi megnevezése 50. önálló tüzérdandárra változott.

12. páncéltörő tüzérezred, Karcag, Szentésre települt át, anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, a létszámot növelték.

6. légvédelmi tüzérezred, Karcag, béke szervezete megszűnt, az 5. önálló légvédelmi tüzérdandárba olvadt az M állománya, Karcagról Szolnokra helyezték át.

24. felderítőzászlóalj, Eger, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek. Kiképző jellege módosult.

72. vegyivédelmi zászlóalj, Mezőtúr, a hadtest SÉTK szervezet korszerűsítése, vsf. és bemérő századoknál vezető állomány csökkentése, mentesítő szervezetek kialakítása, könnyű lász. század kialakítása.

61. ellátóezred, Nyíregyháza, békében zászlóalj, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, a létszámot bővítették.

58. egészségügyi zászlóalj, Kiskunfélegyháza, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, a létszámot csökkentették.

55. egészségügyi zászlóalj, Nyíregyháza, megszűnt.

4. Hadsereg közvetlen csapatok

Harcoló, harcbiztosító és vezetésbiztosító csapatok

48. önálló gépkocsizó lövészdandár, Debrecen, megszűnt.

5. önálló deszant rohamzászlóalj, Szolnok, megszűnt.

22. önálló tartalék gépkocsizó lövészdandár, Pécs, megszűnt.

53. önálló tartalék gépkocsizó lövészdandár, Szabadszállás, megszűnt.

5. önálló rakétadandár, Tapolca, új dandár struktúrára tért át egy hadműveleti harcászati és 2 harcászati rakéta osztállyal, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentették. Megnevezése önálló vegyes rakéta dandárra változott.

147. mozgó rakétatechnikai bázis (új név.), Kaposvár, a megszűnő 107. önálló szállítóosztály (ÖSZO) feladatait részben vette át, a tároló és szállító egységeinek a szervezete módosult.

10. önálló tüzérdandár (új név), Cegléd, új dandár struktúrára tért át 4 átar. és 1 sv. tüzér osztállyal, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, a létszámot csökkentették. Egy sv. tüzér osztály Jászberényből az állományába került. Várpalotáról Marcaliba a 44. tüzérdandárhoz egy önjáró tűzérosztályt átvittek.

67. önálló tűzérfelderítő osztály, Várpalota, ide egy időjárásjelző szakaszt állítottak be.

36. önálló páncéltörő tüzérezred (új név), Kiskunhalas, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

Tűzérkiképző központ, Várpalota, anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

5. önálló légvédelmi tüzérezred (új név), Szolnok, a 9. önálló légvédelmi tüzérezred technikájával bővült.

8. önálló légvédelmi tüzérezred, Jánoshalma, megszűnt.

9. önálló légvédelmi tüzérezred, Szolnok, megszűnt.

5. önálló rádiótechnikai zászlóalj, Szolnok, 4. rádiótechnikai (rt.) század keretesítése.

34. önálló felderítőzászlóalj, Szolnok, mélységi felderítő századok szervezetének és mód. szakasz létrehozása.

69. önálló rádiózavaró zászlóalj, Békéscsaba, megszűnt, állományát és technikáját a 69. önálló rádió és rt. zavaró zászlóalj kapta.

51. önálló rádiótechnikai zavarózászlóalj, Békéscsaba, megszűnt, állományát és technikáját a 69. önálló rádió és rt. zavarózászlóalj kapta.

69. önálló rádió és rádiótechnikai zavarózászlóalj, Békéscsaba, újonnan alakult meg a fentiekből (69. és 51.).

2. önálló rádiófelderítő zászlóalj, Szombathely, megszűnt, a 2. önálló rádió és rtf. századhoz került az állománya és a technikája.

2. önálló rádió és rádiótechnikai felderítőzászlóalj, Szombathely, újonnan alakult a 2. önálló rádiófelderítő és a 83. önálló rtf. zászlóaljból.

83. önálló rádiótechnikai felderítőzászlóalj az előzőhöz átcsoportosítva és csak M szervezet lett.

93. önálló vegyivédelmi ezred (új név), Kiskörös, ezredből zászlóalj szervezet lett.

41. önálló speciális propaganda zászlóalj, Kalocsa, század szervezetre tért át.

17. önálló műszaki zászlóalj, Szentes, megszűnt.

2. személyig్యűjtő állomás, Kaposvár, megszűnt.

5. Hadsereg, fegyverzeti és technikai biztosító csapatok

86. híradóanyag javítószázad, Székesfehérvár-Szárazrét, megszűnt, a 20. önálló híradóanyag javítózászlóaljhoz csoportosították át.

20. önálló híradóanyag javítózászlóalj, a fentiből ugyanott újonnan alakult, akárcsak a 20. tábori híradó anyagraktár, és javítóműhely, a 86. híradóanyag javítószázad állományából és technikai eszközeiből.

6. Hadsereg hadtáp csapatok

5. Ellátódandár

Parancsnoksága Balatonalmádiban volt, ez megszűnt, és alárendeltségéből a következők: 16. híradószázad, 17. műszaki század, 61. kiszolgáló és ellátózászlóalj, a 127. rakodó és szállítmánykísérő zászlóalj, 67. üzemanyagszállító zászlóalj, a 24. tábori vegyes raktár, a 62. tábori üzemanyag raktár, a 108. tábori egészségügyi anyagraktár, a 105. üzemanyag-töltő század, a 20. gépjárműjavító műhely, a 97. csre. (csapatrepülő) ellátószázad.

A dandártól több egység az 5. hadsereg parancsnokság alá került, és az elnevezése is megváltozott. A 9. TLŐR 9. önálló TLŐR-re; a 19. önálló tábori páncélos és gépjármű anyagraktár szintén önállóvá (hadsereg közvetlen alárendelés miatt) vált, akárcsak a 12. tábori műszaki anyagraktár, a 21. tábori vegyivédelmi anyagraktár, és a 18. vegyivédelmi zászlóalj. Az 57. f. szakanyag javító és ellátó század 57. önálló f. szakanyag javító zászlóalj lett. A 21. és a 18. Kiskunfélegyházáról Kiskörökre költözött.

A 137. raktár és szállítmánykísérő zászlóalj, az 53., 65., 72. gépkocsi szállító zászlóalj és a 153. üzemanyagszállító zászlóalj szervezete önálló lett, és az 5. hadsereg parancsnokság alárendeltségébe került.

20. tábori híradóanyag raktár és javítóműhely, Székesfehérvár-Szárazrét, megszűnt. Állománya és technikája a 20. önálló híradóanyag zászlóaljhoz került át.

20. tábori híradóanyag raktár, Székesfehérvár-Szárazrét, megszűnt, a 20. híradóanyag-javító zászlóaljhoz került a technikája.

75. egészségügyi dandár

A parancsnoksága 75. egészségügyi egységparancsnokságra változott.

90. és 316. egészségügyi osztag Szigetvár és Győrszemere, megszűnt.

315. egészségügyi osztag, Nyíregyháza, átalárendelése az MKCS-hez.

198. egészségügyi osztag, Debrecen, átalárendelése az MKCS-hez.

29. vérellátó állomás, Keszthely, megszűnt, a 77. szakorvosi megerősítő osztagba épült be a technikája.

89. állategészségügyi osztag, Keszthely, megszűnt. Technikája a 70. egészségügyi járványvédelmi osztagba épült be.

190. személytartalék dandár

192. gépesített lövész személyi tartalék központ, Nagyatád. 1–3. gépesített lövész-zászlóaljak átcsoportosítása a megyei területvédelmi alakulatokhoz, ők a Munkás-őrségtől átvett ingatlanokat őrizték.

Csapatrepülők

87. harci helikopter dandár, Szentkirályszabadja, a híradózászlóaljnál az rt. század megszűnt.

90. vezetésbiztosító és futárhelikopter ezred, Börgönd, 10 db KA-26 helikopterszázad kivonása, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek. 90. futárhelikopter ezredre változott a hadrendi elnevezés.

89. vegyes szállítórepülő ezred, Szolnok, a híradózászlóaljánál az rádiótechnikai század megszűnt.

139. műszaki zászlóalj, Szentes, M-ként a 125. műszaki zászlóaljba épült be, Pápára települt.

Technikai előretolt lépcső

MN fegyverzeti és szolgálatfőnök alárendeltségében:

107. önálló szállítóosztály, Nyírtelek, békeszervezete megszűnt, M feladatait a 12. Fegyverzettechnikai Ellátó Központ Szolgálat (FEB) vette át és a 147. vegyes Mozgó

Rakétatechnikai Bázis (MRTB).

Központ Hadtáp előretolt lépcső

MN Hadtáp csoportfőnök alárendeltségében:

240. önálló őr-és biztosítóezred, Miskolc, megszűnt.

2. hadifogolygyűjtő állomás, Zánka, megszűnt.

165. ellátódandár

Parancsnoksága Sikondán megszűnt, és a következő alárendelt szervei is: 47. híradószázad, 45. műszaki század, a 46. kez., a 289. és a 301. raktár és szállító kiszolgáló zászlóalj, a 79. raktár hadianyag anyagellátó század, a 105. csre. ellátó század, a 227. tábori fegyverzeti lőszerraktár (TFLŐR), az 50. TFLŐR, a 229. tábori páncélos- és gépjárműanyag raktár (TPCGÉMÜR), a 75. tábori harcanyagraktár (THAR), a 230. tábori műszaki anyagraktár (TMÜR), a 231. tábori élelmezési anyagraktár (TÉRA), a 77. tábori vegyesanyag raktár (TVERA), a 157. t. élmű. ü., a 267. tábori egészségügyi anyagraktár (TEÜR), a 228. tábori üzemanyagraktár (TÜZAR), a 171. TTJÜ, a 99. t. gépjármű javító műhely.

A 69., 70., 71., 322. üzemanyag szállító zászlóaljak az MN Közlekedési Szolgálatfőnökség alárendeltségébe kerültek önálló zászlóaljaként.

108. üzemanyag szállító zászlóalj és a 76. tábori vegyivédelmi anyagraktár (TVVAR) az 5. hadsereg-parancsnokság közvetlen alárendeltségébe került önálló szervezetként.

MN egészségügyi szolgálatfőnök alárendeltségében

1–18. sebesültszállító vonatok, közülük a 2., a 8–16., és a 152., 207. sebesültszállító vonatok megszüntetésre kerültek.

Az MN közlekedési szolgálatfőnök alárendeltségében

47. vasúti dandár, a parancsnoksága Újszászon volt, megszűnt. Alárendeltségéből pedig: a 49. és az 56. felépítmény zászlóalj, az 57. hídépítő hé. zászlóalj (zj.), az 58. vasúti üzemeltető (va. ü.) zj., az 54. t. b. heá. szd., az 50. VTB (ismeretlen rövidítés).

Honi Légvédelmi Csapatok

1. honi légvédelmi hadtest

31. honi vadászpilóta ezred megnevezése osztályra változott, az anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

47. honi vadászpilóta ezred, Pápa, békében Stromfeld Aurél vadászpilóta ezred, osztály szervezetre tért át.

59. honi vadászpilóta ezred, Kecskemét, osztály szervezetre tért át, anyagi eszközök feltöltöttségét módosították, létszámot csökkentettek.

11. honi híradózászlóalj, Budapest, kiképző alegységek szervezeti módosítása.

104/2. honi légvédelmi rakétaosztály, Szabadszállás, megszűnt, a technikáját a 11/4. honi légvédelmi rakétaosztály kapta.

105. honi légvédelmi rakétaezred parancsnokság, Miskolc, megszűnt, az 1. honi légvédelmi hadtestparancsnokság lett a jogutód.

105/2. honi légvédelmi rakétaosztály, Tardona, megszűnt, az 1. honi légvédelmi hadtestparancsnokság lett a jogutód.

105/3. honi légvédelmi rakétaosztály, Cserépfalu, megszűnt, az 1. honi légvédelmi hadtestparancsnokság lett a jogutód.

105/5. honi légvédelmi rakétaosztály, Szakáld, megszűnt, az 1. honi légvédelmi hadtestparancsnokság lett a jogutód.

6. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Miskolc, megszűnt, az 54. honi rádiótechnikai dandárparancsnokság lett a jogutód. Átszervezték:

54/17. honi rádiótechnikai század, Mezőcsát, a 6. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokságtól a 3.-hoz került át.

54/18. honi rádiótechnikai század, Szolnok, 54. honi rádiótechnikai dandárparancsnokság lett a jogutód.

54/19. honi rádiótechnikai század, Debrecen, 54. honi rádiótechnikai dandárparancsnokság lett a jogutód.

A Bocskai Laktanya hírközpontját az Oláh István Légvédelmi Kiképző Központba, Debrecen, csoportosították át.

A szárazföldi és honi légvédelmi csapatok harctevékenységet közvetlenül biztosító csapatok

A hátszági és polgári védelmi parancsnok alárendeltségében

15. önálló pontonos hidász dandár, Szentes, megnevezése békében Damjanich Jánosra változott.

Az MNVK szervezési és hadkiegészítési csoportfőnök alárendeltségében

Tartalékképző alakulatok:

126. tartalék harcokszere, 131. tartalék gépesített lövészezred, 137. tartalék gépköcsi ezred, 134. tartalék egészségügyi zászlóalj, 156. tartalék sütőde. A személyi állományukat a megyei területvédelmi parancsnokságokhoz csoportosították át a Munkásőrség volt objektumainak az őrzésére.

Az MN közlekedési szolgálatfőnök és a katonai szállítási főigazgató alárendeltségében

106. önálló szállítmánykísérő zászlóalj, Miskolc, megszűnt, az állományt és technikát a 106. önálló szállító és szállítmánykísérő zászlóaljhoz vitték át.

3. önálló gépkocsi szállítózászlóalj, Budapest, megszűnt, ua., mint a 106.

106. önálló szállító és szállítmánykísérő zászlóalj, Budapest, a fentiekből alakult meg. 323. gépkocsi szállítózászlóalj, Leninváros, megszűnt. 324. gépkocsi szállítózászlóalj, Üllő, szállító és rakodó kisegítő alegységek beállítása az állományba. 325. gépkocsi szállítózászlóalj, Budapest, megszűnt. 326. gépkocsi szállítózászlóalj, Budapest, megszűnt.

Hátországi rendeltetésű alakulatok

Hátországvédelmi alakulatok

A hátországi és polgári védelmi parancsnok alárendeltségében

Az M állományt a területvédelmi egységekhez csoportosították át a Munkásőrségtől átvett objektumok őrzésére. Az területvédelmi szerv felállításakor az eszközök stb. átadásra kerültek. Érintett alakulatok: 302. önálló területvédelmi ezred, Jászberény, 303., Tata, 304., Nagykanizsa, 305., Edelény, 306., Szentes.

Egyéb hátországi rendeltetésű alakulatok

BAZ Megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnoksághoz, Miskolc, a megszűnő 105. honi légvédelmi rakéta egységparancsnokság hírközpontja került.

A Komárom Megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokság, Tatabánya, neve Komárom-Esztergom Megyeire változott. A Szabolcs-Szatmár Megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokság, Nyíregyháza, neve Szabolcs-Szatmár-Bereg megyeire változott. A Szolnok Megyei Hadkiegészítési és Területvédelmi Parancsnokság, neve Jász-Nagykun-Szolnok Megyeire.

A területvédelmi ezredek és zászlóaljak kapták feladatuk a megszűnt Munkásőrség ingatlanjainak az őrzését.

MN híradó és automatizálási csoportfőnök alárendeltségében

Központi Híradóanyag Raktár, Nyíregyháza, elnevezése a Központi helyett Bottyán Jánosra változott.

MN nevelési és szociálpolitikai főnök alárendeltségében

Politikai Nevelőmunka Anyagi és Módszertani Központ, Budapest, elnevezése MN Nevelőmunka Anyagi Központra változott.

MN kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnök alárendeltségében

Budapesti Honvéd Sportegyesület, Budapest, megszűnt, társadalmi szervként folytatta a tevékenységét, jogutódja az MN Sportlétesítmény Igazgatóság, amely újonnan alakult a BHSE állományának és technikájának egy részéből.

Karikás Frigyes Katonai Kollégium főigazgatójának az alárendeltségében

MN 8. Középiskolai Honvéd Kollégium, Pécs, neve Zrínyi Miklós Honvéd Kollégiumra változott.

Az MN fegyverzeti és technikai csoportfőnök alárendeltségében

Az 1. és a 3. robbanóanyag raktár Devecseren és Recsken, létszámuk csökkent. Az MN fegyverzeti és technikai anyagátvételi központ, Budapest, létszáma csökkent.

Az MN haditechnikai fejlesztési főnök alárendeltségében

Haditechnikai Intézet, Budapest, létszámcsökkentés

Az MN fegyverzeti szolgálatfőnök alárendeltségében

MN lőszerellátó központ, Pusztavacs, létszámcsökkentés, tűzoltó parancsnok rendszeresítése. Az 1., 5., 7., 8., 10. lőszerraktárak, Törökbálint, Hajdúsámson, Izsák, Kál, Táborfalva objektumokban létszámcsökkentés.

12. és a 15. fegyverbázis Nyírtelken és Tápiószecsőn változatlan maradt. A 12., 107. ÖSZÓ békeszervezetének megszüntetése, létszámok csökkentése.

Az MN páncélos és gépjármű technikai szolgálatfőnök alárendeltségében

Gépkocsiszín, Budapest, létszámcsökkentés.

Az MN hadtáp csoportfőnök alárendeltségében

A hadtáp kiképző központban, Budapest, szervezeti módosítást történt. A hadtáp technikai javítóüzem Táborfalván megszűnt.

Az MN Egészségügyi Intézetek parancsnoka alárendeltségében

Az MN 4. üdülő, a 218. és a 219. egészségügyi osztag Kaszó, Balatonakarattya és Balatonfüred, megszűnt.

Az MN közlekedési szolgálatfőnök alárendeltségében

A közlekedési anyagraktár, Táborfalva, 1. átrakóköri parancsnokság, Záhony és a 9. berakóköri katonai parancsnoksága, Veszprém, létszáma csökkent. Az 1. és a 3. katonai szállítási igazgatóság Budapest és Pécs létszáma csökkent.

Az MN üzemanyag szolgálatfőnök alárendeltségében

Központi üzemanyagraktár, Ócsa, 1. ŰZAR, Hetényegyháza, 266. tábori csővezeték-építő zászlóalj, Hetényegyháza, létszáma csökkent.

Az MN építési és elhelyezési főnök alárendeltségében

KAFÉV (Katonai Főépítés-vezetőség), Budapest, állomány csökkent, egyes szervezetei megszűntek, az MN Építési Tervező Intézet, Budapest, megszűnt.

Az MN csapataihoz utalt, de szervezetükbe nem tartozó szervek

A mozgósítási törzsek, hírközpontok állománya az új hadrendnek megfelelően módosult. A kiképzési bázisok létszáma csökkent, a laktanya elhelyezési szolgálatoké szintén.

Az MN hadrendjébe nem tartozó szervek

Új kiképzési rendszerű műszaki csapatok

A hátszági és polgári védelmi parancsnok alárendeltségében:

150. közlekedési dandár, 161. általános műszaki zászlóalj, Budapest, megszűnt, állománya és technikája a 162. általános műszaki zászlóaljhoz került átcsoportosításra. A 152. közúti műszaki zászlóalj, Budapest, a 161. egy része ebbe épült be. A 167. általános műszaki zászlóalj, Százhalombatta, egy százada a 162.-hez átcsoportosítva.

Az MN építés-kivitelezési főigazgató alárendeltségében

5. önálló építőezred, Budapest, állományát csökkentették.

6. sz. melléklet: MNP részletes szervezete, 1990 eleje

Az MNP felépítése

MN Parancsnoka

I. MN Vezérkar

MNVK csoportfőnökségek: Hadművelési, Felderítő, Szervezési és Hadkiegészítései, Híradó és Automtízálási. MNVK Titkárság, osztályok: külügyi, személyügyi, pénzügyi.

II. MN Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökség

III. MN Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökség

IV. MN Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség

V. MN Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség

VI. MN Személyügyi Főnökség

VII. MN Építési és Elhelyezési Főnökség

VIII. MN Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség

Az MN Parancsnokának első helyettese a vezérkari főnök volt, az MNP létszáma 1179 fő.⁶³⁹

Az MNVK Hadművelési Főcsoportfőnökség

A főcsoportfőnök az MNVKF első helyettese is volt egyben. Neki egy első és egy „sima” helyettese volt.

I. MNVK Hadművelési Csoportfőnökség, vezetője a főcsoportfőnök helyettese is egyben. Osztályok: a. általános hadművelési osztály, alosztályai: hadművelési tervező, hadművelési HKSZ, hadművelési biztosító, hadművelési vezetési. b. hátszági hadművelési osztály, alosztályai: hátszágvédelmi hadművelési, hadszíntér előkészítő hadművelési. c. parancsnoki és törzskiképzési osztály alosztályai: kidolgozó, irányítási, biztonságpolitikai munkacsoport.

II. MN Rádióelektronikai Főnökség

III. MN Térképész Szolgálatfőnökség

IV. Tudományszervezési osztály

V. Elvi osztály és alosztályai: fejlesztési, munkatervezési.

VI. MSZBT Magyar Tagozatának Titkársága

VII. Ügyviteli alosztály

⁶³⁹ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai 1. sz. állománytábla az MN Parancsnoksága érvényes: 1992. június 30. 1990. január 31-én jóváhagyva.

A főcsoportfőnökségen 106 fő szolgált.⁶⁴⁰

Az MN Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség

Közvetlen vezetését 4 fő alkotta.

- I. MN Haditechnikai Csoportfőnökség:⁶⁴¹ 1. MN Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség, osztályai: a. rakétatechnikai, b. lokátorteknikai, c. fegyver és műszertechnikai, d. löszertechnikai. 2. MN Páncélos és Gépjárműtechnikai szolgálatfőnökség osztályai: a. harcjármű technikai, b. gépjárműtechnikai. 3. MN Elektronikai⁶⁴² Szolgálatfőnökség osztályai: a. híradótechnikai, b. számítástechnikai és automatizálási, c. elektronikai. 4. MN Haditechnikai Fejlesztési Főnökség. 5. műszakitechnikai osztály, vegyvédelmitechnikai osztály.
- II. MN Hadtáp Csoportfőnökség Szolgálatfőnökségei: 1. MN Egészségügyi Szolgálatfőnökség 2. MN Üzemanyag 3. MN Élelmezési⁶⁴³ MN Ruházati.
- III. Gazdasági Csoportfőnökség, osztályai: a. tervező-elemző b. költségvetési c. beszerzési és értékesítési, ellátó.
- IV. MN Közlekedési Szolgálatfőnökség.
- V. Főcsoportfőnök közvetlen szervei: a. hadműveleti és kiképzési osztály, alosztályok: hadműveleti, tervező, kiképzési; b. szervezési és mozgósítási osztály; c. ellenőrzési osztály; d. személyügyi osztály; e. pénzügyi osztály; f. munkavédelmi és balesetelhárítási osztály. További nyolc főt soroltak ide a költségvetési szervek és vállalatok állományából. g. ügyviteli alosztály. A közvetlenek összesen 60-an voltak. A főcsoportfőnökség 284 főből állt.⁶⁴⁴

Az MN Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökség

Állománya: 105 fő.

Vezetője egyben az MN parancsnokhelyettese is volt.

Főnökségei: MN Gépesített Lövész és Harckocsizó, MN Rakéta- és Tüzér, MN Műszaki, MN Vegyvédelmi.

⁶⁴⁰ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. Kivonat a MN Parancsnoksága 1. sz. állománytáblájából 1/1/1. az állománytábla az MN Vezérkara Hadműveleti Főcsoportfőnökség, 1990. január 8. 1992. június 30-ig volt érvényes.

⁶⁴¹ HM KI 974/68/1/45/68. 1989 decemberében még MN Fegyverzeti és Technikai Csoportfőnökség volt.

⁶⁴² Rádió-elektronikai 1989 decemberében HM KI 974/68/1/45/68.

⁶⁴³ Az előzőek helyett MN Egészségügyi Szolgálatfőnökség, MN Közlekedési Szolgálatfőnökség, MN Üzemanyag Szolgálatfőnökség, MN Élelmezési Szolgálatfőnökség szerepelt 1989 decemberében. HM KI 974/68/1/45/68.

⁶⁴⁴ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. MN Anyagtechnikai Főcsoportfőnökség, érvényes: 1992. június 30. 1/4. sz. állománytábla.

MN Kiképzési és Tanintézeti Csoportfőnökség osztályai: tervező, tanintézeti.

Főcsoportfőnök közvetlen szervek: testnevelési és sportosztály, alosztályok: személyügyi, pénzügyi, ügyviteli.⁶⁴⁵

MNVK Felderítő Csoportfőnökség

96 fős volt az állománya.

- I. Hadászati Felderítő Szolgálat
- II. Hadászati Rádióelektronikai Felderítő Szolgálat, osztályai: rádióelektronikai felderítő osztály
- III. Hadműveleti és Harcászati Felderítő Szolgálat, osztályai: 1. felderítő, vezetője a szolgálatfőnök helyettese volt.
- IV. Tájékoztató Osztály
- V. A csoportfőnök anyagi-technikai fejlesztési helyettese
- VI. Tervező osztály
- VII. Belső ellenőrzési osztály
- VIII. Katonadiplomáciai osztály
- IX. Személyügyi osztály
- X. Pénzügyi osztály⁶⁴⁶

MN Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökség

Létszáma 150 fő volt.

- I. MN Repülőfőnökség, a következő osztályokkal: harci alkalmazási, repülés-technikai és szemlélő, üzembentartási és javítási, anyagtervezési és gazdálkodási. Mellette volt még egy Repülésirányító Szolgálat.
- II. MN Légvédelmi Rakéta- és Tüzérfőnökség
- III. MN Rádiótechnikai Főnökség
- IV. Főcsoportfőnök közvetlen szervei: 1. Hadműveleti osztály és ennek alosztályai: hadműveleti, hadműveleti-harckiképzési, hadműveleti tervező, összesen: 21. fő. 2. híradó és automatizálási osztály, 3. szakszolgálati osztály, 4. személyügyi alosztály, 5. pénzügyi alosztály, 6. ügyviteli alosztály.⁶⁴⁷

⁶⁴⁵ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 1/2. sz. állománytábla MN Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökség, 1990. január 31-én jóváhagyva.

⁶⁴⁶ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 1/1/2. sz. állománytábla, MN VK Felderítő csoportfőnökség.

⁶⁴⁷ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. Stock János altbgy. min. h. MN lére. fcsf., az MN Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökség 1/3. sz. állománytáblája, 1992. június 30-ig érvényes. 1990. január 24-én készült.

MN Építési és Elhelyezési Főnökség

Az MN építési és Elhelyezési Főnökség vezetése összesen 8 fővel működött, osztályai: építési, elhelyezési, alosztályai: személyügyi, ügyviteli. Az MN építési és elhelyezési főnök létesítmény helyettesnek a fejlesztési és a üzemeltetési osztályt rendelték alá. 21 fő volt számukra a polgári védelem állományából biztosítva. A főnökség összesen 35 főből állt.⁶⁴⁸

MN Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség

Az MN Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség vezetése három főből állt, a következő osztályokat rendelték alá: nevelési, elemző és értékelő, művelődési, szociálpolitikai, fejlesztési és szervező, alosztályok: pénzügyi, ügyviteli. Összesen 51 fő.⁶⁴⁹

Személyügyi Főnökség

MN Személyügyi Főnökség vezetése öt főből állt, a következő osztályok működtek itt: tiszti, tiszthelyettesi és polgári személyügyi; szervezési és tartalékos tiszti személyügyi; pályára irányítási és iskoláztatási személyügyi; alosztályok: érdekvédelmi, előléptetési és kitüntetési, ügyviteli, összesen 57 fő.⁶⁵⁰

MN Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség

A közgazdasági osztályon két alosztály működött: a. tervező-elemző; pénzügyi-beruházási. b. pénzellátási és gazdálkodási osztály alosztályai: pénzellátási és elszámolási; csapatgazdálkodási; bevétel gazdálkodási. c. illetmény és munkaügyi osztály alosztályai: illetmény, munkaügyi. Az ellenőrző, a szervezési és számviteli osztály, utóbbi a szervezési és mozgósítási alosztállyal működött még. A Főnökségen 50 fő dolgozott.⁶⁵¹

Az MNVK Szervezési és Hadkiegészítési Csoportfőnökség

Állománya: 74 fő.

⁶⁴⁸ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. Lőrincz Kálmán MN pk. altb.: MN 1/7. sz. állománytábla, ideiglenes, az MN Építési és Elhelyezési Főnökség, 1992. június 30-ig érvényes, 1990. január 31-én hagyta jóvá.

⁶⁴⁹ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. MN Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség 1/5-ös állománytábla, 1992. június 30-ig volt érvényes. 1990. január 31-el jóváhagyva.

⁶⁵⁰ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. MN Személyügyi Főnökség érvényes: 1992. június 30. 1/6. sz. állománytábla, 1990. január 31-én jóváhagyva.

⁶⁵¹ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. MN Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség 1/8. állománytábla érvényes, 1992. június 30-ig. Ideiglenes. 1990. január 31-el jóváhagyva.

Osztályai a következők voltak: fejlesztést tervező, szervezési, anyagtervezési, mozgósítási, kiegészítési, és az ügyviteli alosztály.⁶⁵²

MNVK Híradó és Automatizálási Csoportfőnökség

Állománya: 47 fő.

Osztályai: hadművelleti és kiképzési, távközlési, információvédelmi. Az MN Rendszerszervezési, Vezetésgépesítési és Automatizálási (REVA) Szolgálatfőnökség, továbbá egy ügyviteli alosztály is a részét képezte a csoportfőnökségnek.⁶⁵³

MNVK Titkárság

Állománya: 86 fő.

Az MN VK titkárságvezetője csoportfőnöki minőségben irányította a titkárságot. Helyettese az MN parancsnokának volt a titkára. Az EFE képviselőjének segítője is ide volt beosztva, továbbá két hadművelleti főtiszt.

Osztályok: a. nemzetközi együttműködési, MNVK ügyviteli, MNVK katonai cenzúra, MNVK szabályzatszerkesztő, MNVK fordító, alosztályok: jogi és igazgatási, ügyviteli.⁶⁵⁴

MNVK külügyi osztály

Állománya: 24 fő.

Alosztályai: protokoll, attasé, pénzügyi.⁶⁵⁵

MNVK személyügyi osztály

Állománya: 5 fő.⁶⁵⁶

MNVK pénzügyi osztály

Állománya: 6 fő.⁶⁵⁷

⁶⁵² HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 1/1/3. sz. állománytábla az MN VK Szervezési és Hadkiegészítési Csoportfőnökség

⁶⁵³ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 1/1/4. sz. állománytábla az MN VK Híradó és Automatizálási Csoportfőnökség

⁶⁵⁴ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 1/1/5. sz. állománytábla MN VK Titkárság

⁶⁵⁵ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 1/1/6. sz. állománytábla MN VK Külügyi Osztály

⁶⁵⁶ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 1/1/7. sz. állománytábla MN VK személyügyi osztály

⁶⁵⁷ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 1/1/8. sz. állománytábla MN VK Pénzügyi osztály

Költségvetési üzemek az MN parancsnoksága szerveinél

Állománya: 42 fő.

MN kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnök szervezetében a közvetleneknél, szervei: személyügyi, pénzügyi és ügyviteli alosztály.⁶⁵⁸

⁶⁵⁸ HL MN 1980–1989 628. d. MNVK Szervezési és Hadkiegészítési csf. iratai. 18/31. Költségvetési üzemek az MN parancsnoksága szerveinél, 1990. február 13-án jóváhagyva. A fentiek mellett a 16/7. sz. állománytábla az új kiképzési rendszerű műszaki csapatoknak az MN parancsnoksága szerveinél rendszeresített állományát, a 19/19. számú a polgári védelem létszámkeretéből az MN parancsnokság szerveinél rendszeresített állománya.

7. sz. melléklet: A KFH szervezete a GERECE-II-vel összefüggésben⁶⁵⁹ Béke–Mozgósítási, 1990. július 20.

Béke: 666 fő, M: 834 fő

- I. Vezető szervek: 1. Hadműveleti és Harcászati Felderítő Főnökség, 2. hírszerző igazgatóság, 3. rádióelektronikai felderítő igazgatóság: a. elemző és irányító osztály, b. vezetésbiztosító osztály, 4. tájékoztató igazgatóság, 5. tervező osztály, 6. biztonsági osztály, 7. katonadiplomáciai osztály, 8. személyügyi osztály, 9. közgazdasági és pénzügyi osztály: a. pénzügyi alosztály, b. számviteli részleg, 10. információvédelmi alosztály, 11. ügyviteli alosztály.
- II. Személyi tartalék és operatív szervek 1. személyi tartalék, 2. különleges „M” tartalék (csak M).
- III. Anyagi technikai szervek: 1. műszaki fejlesztési igazgatóság: a. fejlesztő-tervező osztály, b. anyagi- és közgazdasági osztály, c. javító- és üzemeltető osztály. 2. Anyagi-technikai Főnökség: a. anyagellátó osztály, b. elhelyezési és fenntartási osztály, c. technikai ellátó, javító és szállító osztály, d. módszertani és kivitelező osztály, e. egészségügyi szolgálat, f. rendészeti ellenőrző részleg.

MH KFH Híradóközpont B–M, 1990. július 20.⁶⁶⁰

Béke: 304 fő, M: 481 fő.

- I. Vezető szervek: 1. parancsnokság, 2. tervező osztály: A. mozgósítási, kiegészítési részleg, B. ügyviteli részleg, 3. pénzügyi szolgálat, 4. nevelési és szociálpolitikai szolgálat, 5. egészségügyi szolgálat, 6. katonai biztonsági szerv.
- II. Végrehajtó alegységek: 1. rádióközpont: A. tervező alosztály, B. rádió adóközpont, C. rádió vevőközpont, D. távbeszélő és géptáviró központ, E. hírendszer központ.
- III. Kiszolgáló alegységek: 1. javító osztály, 2. ellátó osztály, 3. őrszakasz, 4. segélyhely.

⁶⁵⁹ HM KI 169/016/69/8/17/12.

⁶⁶⁰ HM KI 169/014/8/17/10.

8. sz. melléklet: Lényegesebb parancsnokságok stb. szervezetei a GERECSE-II-vel összefüggésben⁶⁶¹

A HÁP szervezete, 1990. július 20.

Béke: 127 fő, M: 179 fő.

1. Parancsnokság
2. Törzs: A. hadművelleti osztály, B. híradó szolgálat, C. mozgósítási kiegészítési osztály, D. harckiképzési osztály (csak B), E. ügyviteli alosztály, F. hadművelleti ügyeleti szolgálat
3. Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség
4. Létesítmény Főnökség: A. hadművelleti és műszaki fejlesztési osztály, B. üzemeltetési és ellátó osztály
5. Anyagi-technikai Főnökség: A. hadművelleti osztály, B. haditechnikai osztály, C. hadtáposztály
6. Műszaki szolgálat
7. Vegyivédelmi szolgálat
8. Közlekedési szolgálat
9. Rendészeti komendáns és őrzésvédelmi osztály: A. rendészeti komendáns alosztály, B. őrzésvédelmi alosztály
10. Személyügyi osztály
11. Pénzügyi osztály: A. pénzellátó alosztály (csak M)
12. Igazgatási és jogi alosztály
13. Katonai Biztonsági Főnökség: A. feldolgozó és a technikai alosztály (csak M)
14. Katonai biztonsági osztály

Petőfi Sándor önálló vezetésbiztosító ezred M-ben: 40. önálló vezetésbiztosító ezred, 1990. július 31.⁶⁶²

Béke: 480 fő, M: 2743 fő.

- I. Vezető szervek: 1. parancsnokság 2. törzs: A. hadművelleti osztály, B. őrzésvédelmi alosztály (csak M), C. híradó szolgálat, D. mozgósítási és kiegészítési részleg, E. ügyviteli részleg, 3. nevelési és szociálpolitikai szolgálat, 4. műszaki szolgálat, 5. vegyivédelmi szolgálat, 6. fegyverzeti és technikai szolgálat, 7. hadtápszolgálat, 8. egészségügyi szolgálat, 9. személyügyi részleg, 10. pénzügyi szolgálat, 11. katonai biztonsági szerv.
- II. Biztosító alegységek: 1. híradószázad, 2. komendánsszázad.

⁶⁶¹ HM KI 169/014/8/17/10.

⁶⁶² HM KI 169/016/69/8/17/12.

III. Végrehajtó alegységek: 1–3. komendáns-zászlóaljak.

IV. Kiszolgáló alegységek: 1. javítószakasz, 2. ellátószázad, 3. segélyhely.

Sugárhelyzet értékelő és tájékoztató főközpont B–M, 1990. július 31.⁶⁶³

Békében a HÁVP, M-ben a Vegyivédelmi Főnökséghez tartozott. Béke: 29 fő, M: 128 fő.

- I. Vezető szervek: 1. parancsnokság, 2. törzs: A. vegyivédelmi szolgálat, 3. katonai biztonsági szerv (csak M)
- II. Biztosító alegységek: 1. híradószázad
- III. Végrehajtó alegységek: 1. adatgyűjtő, értékelő és tájékoztató osztály, 2. 1–4. hadművelleti értékelő csoportok.
- IV. Kiszolgáló alegységek: 1. javítóraj

Budapesti Helyőrségparancsnokság B–M, 1990. július 31.⁶⁶⁴

Béke: 44 fő, M: 282 fő.

1. Parancsnokság
2. Törzsszotály: A. híradó szolgálat, B. ügyviteli iroda (mindkettő csak M)
3. Nevelési és Szociálpolitikai Főnökség (csak M)
4. Területvédelmi osztály (csak M)
5. Helyőrségi rendészeti komendáns hivatal (csak M)
6. MH budapesti katonai fogda
7. Hadtápszolgálat (csak M)
8. Egészségügyi szolgálat (csak M)
9. Pénzügyi szolgálat (csak M)
10. Rendészeti diszpécser osztály
11. Híradószakasz (csak M): A–B. 1. és 2. híradóállomás, C. hírközpont, D. könnyű-vezetékű raj, E. futár
12. Központi katonai cenzúra (csak M): A. nyomdai cenzúra osztály, B. rádió cenzúra osztály, C. televízió cenzúra osztály, D. MTI cenzúra osztály
13. Katonai biztonsági szerv (csak M)

Budapesti önálló ezred B–M, M-ben: 32. önálló őrezred (Budapesti Helyőrség Parancsnokság), 1990. július 31.⁶⁶⁵

Béke: 867 fő, M: 894 fő.

⁶⁶³ HM KI 169/016/69/8/17/12.

⁶⁶⁴ Uo.

⁶⁶⁵ Uo.

- I. Vezető szervek: 1. parancsnokság, 2. törzs: A. híradó szolgálat, B. mozgósítási és kiegészítési részleg, C. ügyviteli részleg, 3. nevelési és szociálpolitikai szolgálat, 4. vegyivédelmi szolgálat, 5. fegyverzeti és technikai szolgálat, 6. hadtápszolgálat, 7. egészségügyi szolgálat, 8. pénzügyi szolgálat, 9. katonai biztonsági szerv.
- II. Biztosító alegységek: 1. törzsszázad, 2. MH budapesti helyőrség zenekara.
- III. Végrehajtó alegységek: 1. díszászlóalj, 2. őrzászlóalj, 3. rendészeti osztály (csak B), 4. rendészeti részleg (csak M), 5. őrszakasz (MH KBH részére (csak B), 6. kiszolgálóraj (MH Információs és Katonai Igazgatási Központ (IKIK) részére) (csak B).
- IV. Kiszolgáló alegységek: 1. javítószakasz, 2. ellátó század, 3. segélyhely.

9. sz. melléklet: GERECE-II 1990. szeptember 10.⁶⁶⁶

A vezérkar a következő szervezeti egységekre tagolódott.

I. Hadművelési Főcsoportfőnökség, amelynek a vezetője a vezérkari főnök első helyettese volt. A törzs felépítése: MHVK Hadművelési Csoportfőnökség, MH Rádióelektronikai Főnökség, MH Térképész Szolgálatfőnökség, MHVK MSZBT Magyar Tagozatának titkársága, tudományos munkaszervező osztály, elvi osztály, ügyviteli osztály.

II. MHVK Szervezési és Hadkiegészítési Csoportfőnökség

III. MHVK Híradó és Automatizálási Csoportfőnökség

IV. MHVK Titkárság: Titkárságvezető és törzs, nemzetközi együttműködési osztály, ügyviteli osztály, katonai cenzúra osztály, szabályszerkesztő osztály, fordító osztály, jogi és igazgatási alosztály, ügyviteli alosztály. Külön osztályok a következők voltak: külügyi, személyügyi, pénzügyi.

V. MH Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökség, amelynek a főcsoportfőnöke az MH parancsnokhelyettese volt. A törzs a következőképpen épült fel: MH Gépesített Lövész és Harckocsizó Főnökség, MH Rakéta- és Tüzérfőnökség, MH Műszaki Főnökség, MH Vegyivédelmi Főnökség, MH Kiképzési és Tanintézet Csoportfőnökség, közvetlen szervek (nincsenek részletezve).

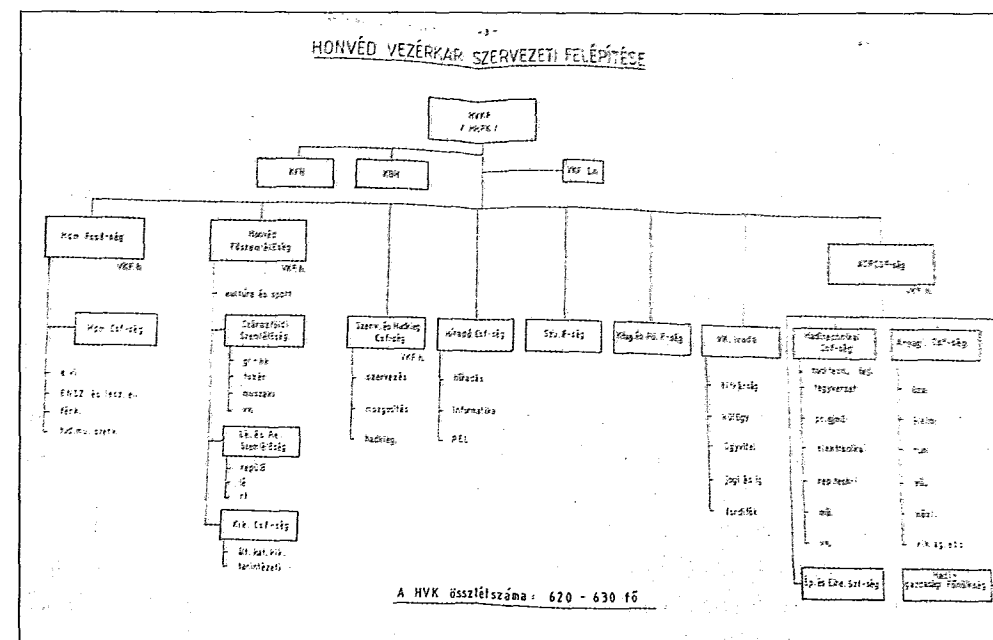
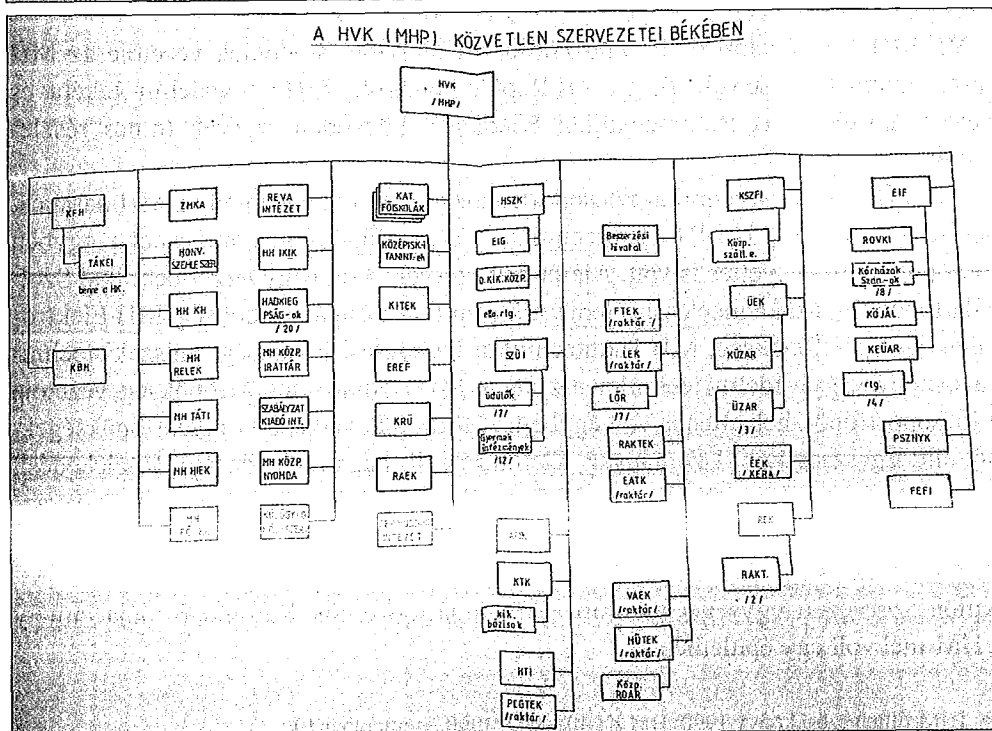
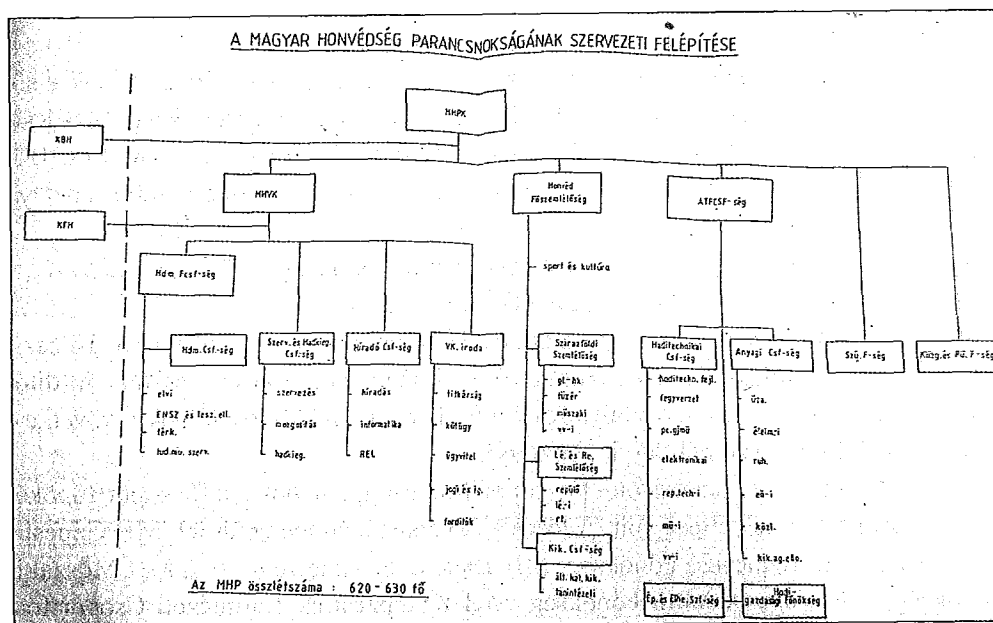
VI. MH Légvédelmi és Repülő Főcsoportfőnökség, amelynek vezetője az MH parancsnokhelyettese volt. Törzs: MH Repülő Főnökség, MH Légvédelmi Rakéta- és Tüzérfőnökség, MH Rádiótechnikai Főnökség, közvetlen szervek (nincs részletezve).

VII. MH Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség, vezetője szintén az MH parancsnokhelyettese volt. 1. MH Haditechnikai Csoportfőnökség, parancsnoka egyben főcsoportfőnök-helyettes is volt. Alárendelt szervek: MH Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség, MH Páncélos és Gépjárműtechnikai Szolgálatfőnökség, MH Elektronikai Szolgálatfőnökség, MH Haditechnikai Fejlesztési Főnökség, műszaki technikai osztály, vegyivédelmi technikai osztály. 2. MH Hadtáp Csoportfőnökség, vezetője a főcsoportfőnök-helyettes is volt egyben. A törzs a következő szolgálatfőnökségekből állt: Egészségügyi, Üzemanyag, Élelmezési, Ruházati, Gazdasági, Közlekedési, valamint a közvetlen szervek. Az MH Személyügyi, Építési és Elhelyezési, Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség is működött a főcsoportfőnökségen belül.

Külön szervezeti egységet alkotott a köztársasági elnök Katonai Irodája, amely a HM-mel volt egy épületben.

⁶⁶⁶ HIM Elhelyezési könyv 1990; HM KI 402/39/2. 1990. szeptember 10.

1991. márciusi tervek

HM KI 1/55/23/1378/23. Előterjesztés az MH szervezeti, vezetési, működési rendjére vonatkozó elgondolásokról, HM Kabinet, 1991. március 26-i ülés

A szárazföldi haderő diszlokációja a következőképpen alakult:

Az **5. hadsereg** parancsnoksága az 5232 Székesfehérvár, Zámolyi u. 6-ban volt. Ennek a magasabbegységnek a kötelékébe tartozott az **1. gépesített hadtest**, amelynek a parancsnoksága Tatán nyert elhelyezést, alárendeltségében a következőkkel: Hunyadi János (31.) gépesített lövészdandár, Rétság, Savaria (37.) gépesített lövészdandár, Szombathely, Török Ignác (68.) gépesített lövészdandár, Gyöngyös. Az alárendeltségében Abasáron egy (1.) gépesített lövészzászlóaljjal és egy harcokcsizászlóaljjal. A 2–4. gépesített lövészzászlóalj Abasáron alakult volna meg háborús időszakban. Tatán a Klapka György (25.) harcokcsidandár, Marcaliban a Tóth Ágoston (44.) tüzérdandár, Szombathelyen a Jurisics Miklós (93.) páncéltörő tüzérezred, Győrben a 14. légvédelmi (14.) rakétaezred nyert elhelyezést. Továbbá: a Bem József (87.) légvédelmi tüzérezred Kiskunfélegyházán, a Perczel Mór (11.) rádiótechnikai század Tatán, a Kinizsi Pál (74.) felderítőzászlóalj és a Báro Nádasdy Ferenc (18.) műszaki ezred Győrben, az Irinyi János (114.) vegyvédelmi zászlóalj Zalaegerszezen, a 78. rádiózavaró század szintén Győrben, a Láhner György (131.) javítózászlóalj Tatán, a Csány László ellátózászlóalj Zalaegerszezen a 95. ellátóezreddel, a 2. szállítózászlóalj pedig Tatán háborúban alakult volna meg. Az 56. egészségügyi zászlóalj Vácott, a Bottyán János (57.) híradózászlóalj Tatán, ennek az 1. helikopter-

ezrede Börgöndön háborús időszakban, a Dr. Hamary Dániel (100.) rendészeti komendánszászlóalj Tatán.

A 2. gépesített hadtest parancsnoksága Kaposváron települt. Alárendeltségébe a következő egységek tartoztak: Thury György (14.) gépesített lövészdandár, Nagykanizsa, Bottyán János (26.) gépesített lövészdandár, Lenti; Mészáros Lázár (108.) gépesített lövészdandár, Baja, Kinizsi Pál (8.) harcoksidandár, Tapolca, Zrínyi Miklós (101.) tüzérdandár, Pécs, Magyar Bálint (27.) páncéltörő tüzérezred, Marcali, 18. légvédelmi rakétaezred, Nagykanizsa, Kiskunfélegyházán a 102. légvédelmi tüzérezred, Jedlik Ányos (9.) rádiótechnikai század, Kaposvár, Báró Nádasdy Ferenc (42.) felderítőzászlóalj, Szombathely, Türr István (76.) műszaki ezred, Baja, Görgey Artúr (9.) vegyivédelmi zászlóalj, Kiskunfélegyháza, 29. rádiózavaró század, Nagykanizsa, Kapos (82.) javítózászlóalj, Kaposvár és Boconádi Szabó József ellátózászlóalj. A 64. ellátóezred Kiskunfélegyházán, a 2. szállítózászlóalj Kaposváron háborúban alakult volna meg. Balassa János (59.) egészségügyi zászlóalj, Kaposvár, Noszlopy Gáspár 45. híradózászlóalj, Kaposvár, a 2. helikopterezred Börgöndön háborúban alakult volna meg, Zselic rendészeti 99. komendánszászlóalj, Kaposvár.

A 3. gépesített hadtest a parancsnoksága Cegléden helyezkedett el, a következők tartoztak az alárendeltségébe: Bocskai István (5.) gépesített lövészdandár, Mezőtúr, Bercsényi Miklós (62.) gépesített lövészdandár, Hódmezővásárhely, Damjanich János (65.) gépesített lövészdandár, Nyíregyháza, Dobó István (35.) harcoksidandár, Eger és Verpelét (kihelyezett egység), Dózsa György (10.) tüzérdandár, Cegléd, a 4. ágyútarackos tüzérosztálya és sorozatvető osztálya Kiskőrösön települt. Klapka György (12) páncéltörő tüzérezred, Szentes. A 15. légvédelmi rakétaezred, Kalocsa, a 6. légvédelmi tüzérezred, Szolnok, a 7. rádiótechnikai század, Kiskunfélegyháza; Bornemissza (24.) felderítőzászlóalj, Eger, Béri Balogh Ádám (28.) műszaki ezred, Csongrád, a 72. vegyivédelmi zászlóalj, Mezőtúr; Esze Tamás (83.) javítózászlóalj, Nyíregyháza, Vay Ádám ellátózászlóalj. A 61. ellátóezred, Nyíregyháza, (58.) egészségügyi zászlóalja, Kiskunfélegyháza. Puskás Tivadar (66.) híradózászlóalj, Cegléd, a 3. helikopterosztaga Börgöndön háborúban alakult volna meg, a Földváry Károly (3.) rendészeti komendánszászlóalj, Cegléd; Zenekar, Eger.

A 4. hadsereg

A harcoló, harcbiztosító szervezetei a következők voltak: 5. önálló vegyes rakétadandár, Tapolca; Lehel Vezér (50.) önálló tüzérdandár, Jászberény, a 67. önálló tüzérfelderítő osztály Várpalotán, háborúban alakult volna meg. 36. önálló páncéltörő tüzérdandár, Kiskunhalas; Tüzérkiképző Központ, Várpalota, a 101. önálló felderítő

repülőszázad és a 87. önálló harcihelikopter ezred Taszáron illetve Szentkirályszabadján (hadi), 7. önálló légvédelmi rakétaezred, Keszthely. Damjanich János (5.) önálló légvédelmi tüzérdandár, Szolnok, Vécsey Károly (5.) önálló rádiótechnikai zászlóalj, Szolnok, a Csapatlégvédelmi Kiképző Központ, Nagyoroszi, a hadi szervezetben nem szerepelt, csak békében. Bercsényi Miklós (34.) önálló felderítőzászlóalj, Szolnok; 2. önálló rádió- és rádiótechnikai felderítőzászlóalj, Szombathely, 60. önálló műszaki dandár, Szeged, Török Ignác (113.) önálló út- és hídépítő ezred, Szeged, 87. önálló műszaki technikai ezred (hadi), Orosháza, II. Rákóczi Ferenc (37.) önálló pontonos hidászvezred, Ercsi, Petőfi Sándor (93.) önálló vegyivédelmi zászlóalj Kiskőrös. Hadi szervezetek: 29. önálló vegyi- sugárfelderítő és mentesítő helikopterszázad, Pér, 69. önálló rádió- és rádiótechnikai zavarózászlóalj, Békéscsaba, 41. önálló propagandaszázad, Kalocsa.

Az anyagi-biztosító szervezetek a következők voltak:

147. Önálló Vegyes Mozgó Rakétatechnikai Bázis, Kaposvár, Kinizsi Pál (16.) önálló páncélos- és gépjárműjavító zászlóalj, Devecser, 18. önálló vegyes mozgó javítózászlóalj, Zalaegerszeg, ennek Gyöngyösön volt egy kerek harcjármű javítószázada. A 47. önálló fegyverzetjavító zászlóalj, Székesfehérvár. Hadi: 49. önálló vegyes mozgó javítózászlóalj, Kalocsa, 18. önálló vegyivédelmi zászlóalj, Kiskunfélegyháza, 20. önálló híradóanyag javítózászlóalj, Székesfehérvár-Szászrét, 9. önálló tábori lőszerraktár, Kapoly, 19. önálló tábori páncélos- és gépjárműanyag raktár, Devecser. Továbbá: 12. önálló tábori műszaki anyagraktár, Ercsi, 21. önálló tábori vegyivédelmi anyagraktár, Kiskunfélegyháza, 57. önálló felderítő szakanyagjavító és ellátó század, Szombathely.

Hadi: 75. egészségügyi ezred, Nagykanizsa, az 59. kiszolgáló- és ellátó századdal. Egészségügyi osztagok: 91., 117., Nagykanizsa; 118., 119., Zalaegerszeg; 194., Kiskunfélegyháza; 195., Vác; 197., Kaposvár; 199., Nagykanizsa; 70., Keszthely; egészségügyi járványvédelmi osztag; 77. szakorvosi megerősítő osztag, 81. sebesültszállító gépkocsi század, 61. fürdető-fertőtlenítő század. Szintén hadi: 137. önálló rakodó és szállítmánykísérő zászlóalj, Kapoly; 53. és 72. önálló gépkocsi szállítózászlóalj, Székesfehérvár és Ménfőcsanak, 108. önálló üzemanyag-szállító zászlóalj, Békéscsaba; 155. és 156. önálló közúti komendánszászlóalj, Kaposvár és Győr.

A magasabbegység vezetésbiztosító szervei a következők voltak:

Nagysándor József (43.) önálló híradóezred, Székesfehérvár, Eötvös József (123.) önálló vonalépítő híradóezred, Ercsi. Hadi: 119. önálló vonalcsatlakozó zászlóalj, Ercsi, 122. önálló futár és táboriposta központzászlóalj, Székesfehérvár, 4. önálló hadtáp híradózászlóalj, Székesfehérvár, 5. önálló légvédelmi vezetési zászlóalj,

Székesfehérvár, Alba Regia önálló rendészeti komendánsvezeték, Székesfehérvár. Hadi: 49. önálló tábori rendészeti zászlóalj, Szentendre, 1. személygyűjtő állomás, Kaposvár.

Személyi tartalék szervezetek (hadi):

190. Személyitartalék Dandárparancsnokság, Kaposvár, 192. gépesített lövész személyitartalék központ, Nagyatád, 195. gépesített lövész személyitartalék központ, Pécs, 196. harckocsizó személyitartalék központ, Tata, 198. tüzér és páncéltörő tüzér személyitartalék központ, Pécs, 199. légvédelmi tüzér személyitartalék központ, Keszthely, 205. műszaki és vegyvédelmi személyitartalék központ, Kiskőrös, 200. híradó személyitartalék zászlóalj, Kaposvár, 210. kiszolgáló alegységek személyitartalék zászlóalj, Kaposvár, 203. tiszti személyitartalék zászlóalj, Szekszárd.

Légvédelmi és repülő szervezetek

1. A **Honi Légvédelmi Hadtest** parancsnoksága és harcálláspontja Veszprémbe volt, de más-más cím alatt. Alárendelt szervek: Kapos (31.) honi vadászpilótaosztály, Taszár, Stromfeld Aurél (47.) honi vadászpilótaosztály, Pápa, Szentgyörgyi Dezső (59.) honi vadászpilótaosztály, Kecskemét.

Az 1.1. honi légvédelmi rakétadandár parancsnokság Budapesten települt. Alárendelt szervei: 11. honi híradózászlóalj, 1.1/1. honi légvédelmi rakétaosztály, Szentendre, ezen belül Izbég; 1.1/2. honi légvédelmi rakétaosztály, Pilisszentkereszt; 1.1/3. honi légvédelmi rakétaosztály, Zsámbék; 1.1/4. honi légvédelmi rakétaosztály, Alcsútdoboz; 1.1/7. (*nem elírás*) honi légvédelmi rakétaosztály, Gyál; 1.1/8. honi légvédelmi rakétaosztály, Vác; 1.1/9. honi légvédelmi rakétaosztály, Szentendre, Izbég; 1.1/10. honi légvédelmi rakétaosztály, Óny; 1.1/11. honi légvédelmi rakétaosztály, Budapest; 11/12. honi légvédelmi rakétaosztály, Szigethalom; 11/13. honi légvédelmi rakétaosztály, Gyál; 11/14. honi légvédelmi rakétaosztály, Nagytarcsa; 11/15. honi légvédelmi rakétatechnikai osztály, Börgönd; 11/16. honi légvédelmi rakétatechnikai osztály, Gyömrő.

A 104. honi légvédelmi rakétaezred parancsnokság Sárbogárdra települt, alakulatai: 104/1. honi légvédelmi rakétaosztály, Sárbogárd; 104/2. honi légvédelmi rakétaosztály, Bölcse; 104/4. honi légvédelmi rakéta osztálycsoport, Mezőfalva.

54. Honi Rádiótechnikai Dandárparancsnokság, Veszprém. 1. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Pápa; 54/5. honi rádiótechnikai század, Molnáscecső; 54/6. honi rádiótechnikai század, Fertőszentmiklós; 54/7. honi rádiótechnikai század, Pápa; 54/10. honi rádiótechnikai század, Bezenye; 2. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Taszár; 54/1. honi rádiótechnikai század, Juta; 54/2. honi rádiótech-

nikai század, Homokszentgyörgy; 54/4. honi rádiótechnikai század, Sormás; 54/9. honi rádiótechnikai század, Egerág; 3. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Budapest; 54/8. honi rádiótechnikai század, Velence; 54/11. honi rádiótechnikai század, Tata; 54/12. honi rádiótechnikai század, Boldog; 54/17. honi rádiótechnikai század, Mezőcsát; 4. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Sárbogárd; 54/3. honi rádiótechnikai század, Pusztaszemes; 54/28. honi rádiótechnikai század, Kiskőrös; 54/21. honi rádiótechnikai század, Medina.; 5. honi rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Kecskemét; 54/13. honi rádiótechnikai század, Kecskemét; 54/14. honi rádiótechnikai század, Baja; 54/15. honi rádiótechnikai század, Szeged; 54/16. honi rádiótechnikai század, Békéscsaba.

A hadtest közvetlen alárendeltségébe a következő egységek tartoztak:

Görgényi Dániel műszaki zászlóalj, Pápa; 81. honi légvédelmi zavarózászlóalj, Békéscsaba; 128. honi légvédelmi fegyverzetjavító műhely, Budapest; Bánki Donát honi légvédelmi gépjárműjavító műhely, Isaszeg; 121. honi híradózászlóalj, Veszprém; Kossuth Lajos honi légvédelmi komendánszászlóalj, Veszprém; 132. őrszázad, Tótvázsony. Hadi: 107. tartalékképző honi légvédelmi rakétaezred, Börgönd és Kápolnásnyék; 118. tartalékképző honi híradózászlóalj, Budapest.

A **Csapatrepülő Parancsnokság** Börgöndre települt, alárendeltségébe tartozott a 101. felderítő repülőszázad, Taszár; a Bakony harci helikopterezred, Szentkirályszabadja; Asbóth Oszkár (90.) futárhelikopter ezred, Börgönd, hadi: 1. és 2. futárrepülő század Dunakeszi és Gödöllő. (89.) vegyes szállítórepülő ezred, Szolnok (89.); Vitéz Hány László (93.) vegyes repülőszázad, Tököl, amelynek kihelyezett részlege volt Budaörsön is, hadi: 309. szállítórepülő ezred, Budapest, 3. és 4. százada Ócsényben. A 313. vegyi- sugárfelderítő és mentesítő repülőezred 2. és 3. százada Kaposváron és Nyíregyházán, a 317. sebesültszállító repülőszázad Budaörsön. 91. repülőtergondnokság, Mezőkövesden. Hadi: Repülőterenként gondnokságok: 1–19.: Budapest, Szentkirályszabadja, Budaörs, Pér, Kaposvár-Kaposújlak, Nyíregyháza, Miskolc, Nagykanizsa, Ócsény, Békéscsaba, Pogány (Pécs), Szeged, Szolnok (Szanda), Szombathely, Zalaegerszeg, Dunaújváros, Kecskéd, Dunakeszi, Gödöllő; 139. műszaki zászlóalj, Szolnok.

Hátországvédelmi Szervezetek

A hátországvédelmi parancsnok alárendeltségébe tartozott a parancsnokság Budapesten, a Petőfi Sándor (40.) önálló vezetésbiztosító ezred, Aszód. Hadi: 233. önálló komendánszászlóalj. 301. önálló műszaki mentőezred, Hatvan; Aulich Lajos (20.) önálló rendészzászlóalj; Esze Tamás (15.) önálló híradóezred, Vác; 117. önálló vonal-

csatlakozó zászlóalj, Aszód, hadi: 48. önálló rádiórelé és kábelépítő zászlóalj, 28. önálló futár és táboriposta zászlóalj.

MH Troposzféra Főhírközpont, Aszód, ennek alárendelve: 581. troposzféra hírközpont, Galgamácsa; 582. troposzféra hírközpont, Tiszavasvári; 583. troposzféra hírközpont, Szentes-Lapistó. Sugárhelyzet Értékelő és Tájékoztató Főközpont, Budapest, Damjanich János (15.) önálló pontonos hidászvezred, Szentes, alárendeltségében a 3. pontonos hidászzászlóalj, Kalocsa. Hadi: 4 pontonos hidászzászlóalj. 46. önálló hadihajós dandár, Budapest, hadi: aknafigyelő alosztályok: 11/1. Győr, 2/1. Ercsi, 2/2. Kalocsa, 2/3. Baja. 1. önálló honvéd tűzszerész és aknakutató zászlóalj, Budapest.

Budapesti Helyőrségparancsnokságnak alárendelve a budapesti önálló őrezred. (Hadi: 32., és 201. területvédelmi ezredek.) Helyőrségi rendészeti komendáns hivatalok működtek a következő városokban: Aszód, Baja, Békéscsaba, Cegléd, Debrecen, Eger, Ercsi, Gyöngyös, Győr, Hatvan, Hódmezővásárhely, Jászberény, Kalocsa, Kaposvár, Kecskemét, Keszthely, Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Kiskunhalas, Lenti, Marcali, Mezőtúr, Miskolc, Nagyatád, Nagykanizsa, Nyíregyháza, Orosháza, Pápa, Pécs, Rétság, Sárbogárd, Szabadszállás, Szeged, Szekszárd, Szentes, Szentendre, Székesfehérvár, Szombathely, Szolnok, Tapolca, Tata, Vác, Várpalota, Veszprém, Zalaegerszeg, Pétervására, Nógrád, Nagyatád.

A 150. közlekedési dandár kizárólag háborús szervezet volt: parancsnoksága Budapesten, komendáns zászlóaljai: 162., 164., 166., Budapest, Karcag, Miskolc. A 155. felépítmény zászlóalj Debrecenben. Ideiglenes átrakóköretek: 26., 37., 38., Török-szentmiklós, Kecel, Komárom. 5. híradóanyagraktár és javítóműhely, Pétervására; 2. vegyes raktár és javítóműhely, Nógrád, hadi: 1. és 2. hadifogolytábor, Hortobágy és Szabadegyháza Ipartelep. Fegyelmező Zászlóalj, Nagyatád. A területvédelmi ezredek hadi: 302–306., Jászapáti, Tata, Nagykanizsa, Edelény, Szentes.

Megyei területvédelmi szervezetek:

Területvédelmi zászlóaljak: 202., Szederkény-Boly; 204., Békés; 207., Mór; 210., Pétervására; 211., Tata; 212., Bányaterenye; 220., Zalaegerszeg. Területvédelmi ezredek: 203., Kiskunmajsa, 205., Szerencs, 206., Mindszent, 208., Tét; 209., Hajdúhadháztéglás; 216., Kőtelek; 213., Nagyőrös; 214., Kaposvár; 215., Nagyhalász; 217., Tengelic; 218., Sárvár; 219., Zirc.

Központi rendeltetésű szervezetek

1. MH parancsnokának közvetlen alárendeltségében az MH KBH (KBH hivatalvezető alárendeltségében 19. önálló őr- és komendáns-zászlóalj, Abasár; 27. tartalékképző központ, Abasár; 81. tartalékképző központ, Nagyoroszi).

2. A vezérkarnak közvetlen alárendeltségébe tartozott a ZMKA, Honvédelem Szerkesztősége, KFH.
3. A hadműveleti csoportfőnök közvetlen alárendeltségében: MH Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ, MH központi harcálláspont.
4. MH Rádióelektronikai főnök: MH Rádióelektronikai Ellenőrző Központ.
5. MH térképész szolgálatfőnök alárendeltségében: Tóth Ágoston Térképészeti Intézet, Asztrogeodéziai Állomás, MH Térképészeti Anyagellátó Központ.
6. KFH: MH Távközlési Kutató és Ellenőrző Központ, MH KFH Híradó Központ. Hadi: 31. önálló tartalékképző rádiófelderítő zászlóalj, 183. önálló tartalékképző felderítőzászlóalj.
7. Szervezési és hadkiegészítési csoportfőnök alárendeltségében: MH Információs és Katonai Igazgatási Központ, információs és a bélyegzőkészítő osztály. Hadi: érdekvédelmi és háborús veszteségnyilvántartó, Tájékoztató Hivatal. Hadkiegészítő parancsnokságok a megyeszékhelyeken működtek.
8. Tartalékképző Alakulatok Parancsnoksága, Kiskunfélegyháza. Hadi: 125. tartalékképző gépkocsizó lövészvezred, Mezőtúr, 126. tartalékképző harcokcsiezred, Verpelét, 132. tartalékképző páncéltörő tüzérezred, Kiskunhalas, 128. tartalékképző légvédelmi tüzérezred, Nagyoroszi, 96. tartalékképző műszaki ezred, Orosháza, 133. tartalékképző felderítőzászlóalj, Eger, 138. tartalékképző vegyi védelmi zászlóalj, Bugac, 137. tartalékképző gépkocsivezető ezred, Abasár, 134. tartalékképző egészségügyi zászlóalj, Békéscsaba, 156. tartalékképző sütőde, Békéscsaba, 70. tartalékképző tiszt ezred, Rétság, Bánk, Tereske, Szendehely.
9. Híradó és automatizálási csoportfőnök: MH Híradó Kiképző Központ, Vác, MH Főhírközpont, Budapest, HM II., III., IV. hírközpontok, kiszolgáló század, rádió vevőközpont és az adóközpont, akusztikai osztály, MH posta katonai szolgálat: szerviz csoport, törzs.
10. MH rendszerszervezési, vezetésgépesítési és automatizálási (REVA) szolgálatfőnök alárendeltségében MH Rendszerszervezési, Vezetésgépesítési és Automatizálási Intézet: I. adatfeldolgozó osztály, ellátó központ, Budapest.
11. MH titkárságvezető alárendeltségében: ügyviteli osztályvezető alárendeltségében az MH KI.
12. MHVK szabályzatszerkesztő osztályvezető: Szabályzatkiadó Intézet, nyomda részleg, MH Központi Nyomda.
13. Külügyi osztályvezető: külügyi osztályvezető közvetlen szervei, nincs részletezve.
14. MH kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnök alárendeltségében: MH Kiképzéstechnikai Központ, Nevelőmunka Anyagi Központ és a HIM, mind a három Budapesten. Honvéd Együttes. Hadi: MH sajtóközpont. MH sportlétesítmény

- igazgatóság, Kossuth Lajos Katonai Főiskola, Bólyai János Katonai Műszaki Főiskola, Kilián György Repülő Műszaki Főiskola, Katonai Kollégiumok Főigazgatósága.
15. A Katonai kollégiumokat külön főigazgató vezette, a kollégiumok: Lenkey János, Eger; II. Rákóczi Ferenc, Nyíregyháza; Damjanich János, Szeged; Béri Balogh Ádám, Győr; Bottyán János, Balassagyarmat; Zrínyi Miklós, Pécs; Wathay Ferenc, Székesfehérvár; Magyar Honvédség 10. Középiskola, Szolnok.
 16. MH Gépesített lövész és harcokszó főnök alárendeltségében: Mészáros Lázár Kiképző Központ, Kalocsa.
 17. MH rakéta- és tüzerfőnök alárendeltségében: rakétakiképző központ, Tapolca; Tüzerkiképző Központ, Várpalota.
 18. MH Műszaki Főnök: Műszaki Kiképző Központ, Kalocsa (más forrás szerint: Orosháza).⁶⁶⁷
 19. MH légvédelmi- és repülő főcsoportfőnök alárendeltségében: Oláh István Légvédelmi Kiképző Központ, Debrecen, MH híradó szertár, hadi: MH légvédelmi és repülő központi harcálláspont, Nagytarcsa, Vasvári Pál (I.) honi híradóanyag raktár és javítóműhely, Budapest,
 20. MH Repülőfőnök: Egyesített Repülésirányító Főközpont, Budapest; Asbóth Oszkár Repülőgépjavító üzem, Kecskemét; AO repülőanyag ellátó központ, Isaszeg.
 21. MH légvédelmi rakéta- és tüzerfőnök alárendeltségében, hadi: csapatlégvédelmi kiképző központ, Nagyoroszi.
 22. MH anyagi-technikai főcsoportfőnök alárendeltségében: MH Minőségtanúsító Intézet Budapest; repülőtechnikai minőségtanúsító osztály, Szigetszentmiklós; MH Anyagi-Technikai Információs Központ termékazonosító osztály, Budapest.
 23. MH haditechnikai csoportfőnök: MH vegyivédelmi anyagellátó központ, Budapest, hadi: 87. tábori műszakanyag javítóüzem, Ercsi, műszaki technikai ellátó központ, Budapest.
 24. MH műszaki technikai ellátó központparancsnok alárendeltségében: Robbanóanyag raktárak: 1. és 2., Devecser, Recsk.
 25. MH fegyverzettechnikai szolgálatfőnök: fegyverbázis, Nyírtelek; MH fegyverzettechnikai ellátó központ, Tápiószecső; fegyverjavító üzem Tápiószecső, hadi: 107. önálló szállítózászlóalj Nyírtelek, 15. tábori fegyverzetjavító üzem, Tápiószecső. Lőszercellátó Központ, Pusztavacs.
 26. MH lőszerellátó központparancsnok: lőszerraktár Törökbálinton, kihelyezett alegysége Bakonysárkányon, és további öt lőszerraktár.

⁶⁶⁷ A GERECSE-hadrend említi ez utóbbit.

27. MH páncélos és gépjárműtechnikai szolgálatfőnök alárendeltségében: Hadi: 82. és 83. önálló harcoksi- és gépkocsivontató zászlóalj, Kalocsa; 84. mozgó harcoksi- és gépkocsijavító üzem, Szabadszállás; Hunyadi Mátyás Kiképző Központ, Szabadszállás; Irinyi János gépkocsiszín, Budapest. Négy kikülönített tárolási osztály: Miskolc-Dongótető, Hajdúhadháztéglás, Gánt, Mogyoród, hadi: Devecser.
28. MH elektronikai szolgálatfőnök: Bottyán János híradóanyag raktár, Nyíregyháza; MH Híradóanyag Gazdálkodási Központ, Gödöllő, hadi: 88. tábori híradóanyag javítóüzem, Gödöllő.
29. MH Haditechnikai fejlesztési főnök: Haditechnikai Intézet, Budapest; kísérleti osztály, Táborfalva.
30. HM Hadtáp csoportfőnök: 2. üdülő, Vác, 5. üdülő, Buják, 6. üdülő, Székesfehérvár. MH Parancsnoksága ellátó igazgatóság: 3. ellátó osztály, egy kiszolgáló század, hadtápkiképző központ, mindegyik a fővárosban.
31. MH Egészségügyi Szolgálatfőnök: MH Egészségügyi Intézetek Főigazgatósága, alárendeltségében: hadi: Központi Katonai Kórház, Budapest, Betegotthon, Verőcsemaros, 1–3., 6. katonai kórházak: Budapest, Kecskemét, Pécs, Győr. Szanatóriumok: Hévíz, Balatonfüred. Repülőorvosi Vizsgáló- és Kutatóintézet, Kecskemét; MH Közlekedésügyi-, Járványügyi Állomás, Budapest és Kecskemét (kihelyezett állomás); központi egészségügyi anyagraktár, fővárosi, jászberényi és szolnoki raktárrészlegekkel. Hadi raktárrészlegek: Békéscsaba, Dabas. 3. egészségügyi dandár (teljes szervezete hadi): dandárparancsnokság, Dabas, 237. híradószázad, Dabas, 208. műszaki század, Lajosmizse, 238. kiszolgáló- és ellátózászlóalj, Kakucs, 126., 127., 128. tábori többprofilú sebészeti kórházak, Kiskundorozsma, 136–139. és 125. tábori sebészeti kórház, Dabas, a 153. Kisteleken. 83. tábori többprofilú belgyógyászati kórház, Kerekegyháza, 166., 115., 172. tábori belgyógyászati kórház, Kerekegyháza (166.) és Lajosmizse. 167. tábori repülőkórház, Kerekegyháza, 211. egészségügyi osztag, Ópusztaszer, 185., 271. és 293. könnyűsebesült kórház, Lajosmizse, a 154. Kisteleken. 178. és a 182. tábori fertőző kórház, Kerekegyháza. 208. egészségügyi járványvédelmi osztag, 92. szakorvosi megerősítő zászlóalj, 219. és 190. osztályozó-kiürítő állomás, 206. sebesültszállító gépkocsi század, Örkény. Mozgó kórházcsoport: Mozgó Kórházcsoport Főnökség és a 65. kiszolgáló- és ellátózászlóalj Szolnokon, a 242. tábori többprofilú sebészeti kórház Jászberényben, a 243. tábori sebészeti kórház Jászberényben, a 244. és a 245. Jászakisér. A 246. tábori többprofilú sebészeti kórház és a 247. tábori belgyógyászati kórház Jászberényben, 236. tábori fertőző kórház, Jászakisér. 198., 202. egészségügyi osztag, Debrecen, 217. és 315., Nyíregyháza, 105. egészségügyi járványvédelmi osztag, Ráckeve, 290. szakorvosi

megerősítő zászlóalj, Debrecen. A 248. és a 249. osztályozó-kiürítő állomás Ráckeven, a 205. és a 326. sebesültszállító gépkocsiszázad Bugyiban. 1–5. sebesültszállító vonatok: Maglód, Taksony, Dunaharaszti, Kunszentmiklós, Dömsöd.

Egészségügyi tartalék: tábori sebészeti kórházak: 74–76., Dömsöd, 101., 103., 121., 122., Dunavarsány, 123., 124., 133. Taksony. 164. és 116. tábori belgyógyászati kórház, Dunavarsány, Taksony. 179. tábori fertőző kórház, Dömsöd, 102. és 148. könnyűsebesült kórház, Dunavarsány és Dömsöd. 87. osztályozó-kiürítő állomás, Dunavarsány.

32. MH Üzemanyag szolgálatfőnök: üzemanyag-ellátó központ és a vegyész alosztály, Budapest.

33. MH üzemanyag-ellátó központparancsnok: csővezetékes katonai szállításvezetőség, Hetényegyháza, hadi: Százhalombatta. 1–6. csővezetékes katonai parancsnokságok: Záhony, Leninváros, Szajol, Székesfehérvár, Dombóvár, Szőny. 1–3. önálló csővezetéképítő és üzemeltető század: 1–2. Hetényegyházán, 3. Felcsúton. Központi üzemanyagraktár, Ócsa, raktárrészlege: Acsa. 1. üzemanyagraktár Hetényegyháza, részlege Kótpusztá. Hadi: 3. üzemanyagraktár, Mesztegnyő, részlege: Vajta. 119. üzemanyagraktár, Felcsút. 1. és 2. raktárrészleg, Devecser és Ravazd. 129. üzemanyagraktár, Tarnaszentmária, 1. részlege Recsk. 2. Nyírbátor.

34. MH Élelmezési szolgálatfőnök: 5. élelmezési raktár. (A Gerecse-dokumentum szerint: MH élelmezési Ellátó Központ, Budapest, 2–4. raktár tartozott ide.)

35. MH ruházati szolgálatfőnök: MH ruházati ellátó központ, Budapest, 2. és 3. raktár, Táborfalva és Debrecen, utóbbi 2. és 3. raktárrészlege Dabason és Békéscsabán. 1. és 2. javítóreszleg Hatvanban és Gyöngyösön. 2–13. katonai ruházati bolt (Tata, Debrecen, Kiskunfélegyháza, Kaposvár, Székesfehérvár, Szolnok, Zalaegerszeg, Miskolc, Veszprém, Székesfehérvár, Debrecen). (Az Elhelyezési könyv szerint méteres műhely is volt.)

36. MH Közlekedési szolgálatfőnök alárendeltségében: MH Katonai Szállítási Főigazgatóság, Budapest, alárendelve a következők: közlekedési anyagraktár, Táborfalva, 1. átrakókörlet, Záhony, 106. önálló szállító és szállítmánykísérő zászlóalj, Budapest, hadi: 69–71. önálló gépkocsi szállítózászlóalj, Budapest. 1. katonai szállítási igazgatóság, Budapest, hadi: 15. vasútállomás katonai parancsnokság. Az 1. katonai szállítási igazgatóságnak alárendelve a 16. vasútállomás katonai parancsnokság, Székesfehérvár, hadi: 17. vasútállomás katonai parancsnokság, Cegléd, 2. katonai szállítási igazgatóság, Szombathely, hadi: 21. vasútállomás katonai parancsnokság, 22. vasútállomás katonai parancsnokság, Veszprém, 23. vasútállomás katonai parancsnokság, Tapolca, 3. katonai szállítási igazgatóság, Pécs, hadi: 31. vasútállomás katonai parancsnokság. 32. vasútállomás katonai parancsnokság, Kaposvár, a hadi szervezetek: 33–35. Dombóvár, Sárbogárd, Bá-

taszék. 4. katonai szállítási igazgatóság, Szeged, hadi: 41. vasútállomás katonai parancsnokság, 42. vasútállomás katonai parancsnokság, Kiskunfélegyháza, hadi: 43–45., Kecskemét, Kunszentmiklós, Békéscsaba. 5. katonai szállítási igazgatóság, Debrecen, hadi: 51–54. vasútállomás katonai parancsnokságok: Szolnok, Püspökladány, Nyíregyháza. 6. katonai szállítási igazgatóság, Miskolc, hadi: 61–64. vasútállomás katonai parancsnokságok: Szerencs, Füzesabony, Aszód. Hadi: gépkocsi szállító tartalék: 145–149. önálló gépkocsi szállítózászlóalj: Budapest, Leninváros, Hajdúszoboszló, Derecske, Budapest.

37. MH építési és elhelyezési főnök alárendeltségében: MH Fenntartási és Elhelyezési Főigazgatóság 5 ingatlankezelési osztállyal. (Gerecse: 1–4. területi osztályok: Székesfehérvár, Szeged, Miskolc, Kaposvár.)

38. MH közigazgatási és pénzügyi főnök alárendeltségében: MH Pénzügyi Számító és Nyugdíjmegállapító Központ, Budapest.

39. Igazságügyi szervek: MK LB Katonai kollégiuma, IM Katonai Főosztály Budapest, Katonai bíróságok: Budapest, Debrecen, Győr, Szeged, Kaposvár.

40. Ügyészségek: Katonai Főügyészség, budapesti, debreceni, győri, szegedi és kaposvári katonai ügyészségek.

Az MH csapataihoz utalt, de szervezetükbe nem tartozó szervek:

Mozgósítási törzsek

Laktanya elhelyezési szolgálat

Hírközpontok

Kiképzési Bázisok

Új kiképzési rendszerű műszaki csapatok

Hátországvédelmi parancsnok alárendeltségében: 150. közlekedési dandár és parancsnoksága, Budapest, 152., 155., 156. vasúti műszaki (Budapest, Debrecen, Bicske) és 162., 167. általános műszaki (Budapest, Dunaújváros) zászlóalj. Az MH építési és elhelyezési főnök alárendeltségében az 5. önálló építőezred, Budapest.

Központi kiszolgáló szervek:

A hátországvédelmi parancsnok alárendeltségében: Az MH központi anyagraktár és javítóüzeme Jobbágyiban, megalakítási helye Hatvanban és a 8. üdülő Erdőbényén.

Eredményérdekeltségi rendszerben gazdálkodó szervek:

MHVK katonai felderítő hivatalvezető felügyelete alá tartozó szervek: MH elektromos igazgatóság.

Költségvetési folyószámlás szervek és költségvetési üzemek:

Költségvetési folyószámlás szervek:

MH kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnök irányítása alá tartozó szervek.

Több MH kulturális intézmény és vendégház, illetve helyőrségi klubok.

MH hadtáp csoportfőnök irányítása alá tartozó szervek, az MH egészségügyi szolgálatfőnök alárendeltségében lévők, MH egészségügyi intézetek főigazgatójának felügyelete alatt lévő Központi Katonai Kórház stb. Az MH Szociális és üdülési igazgató alárendeltségében az MH szociális és üdülési igazgatóság, több üdülő stb., az MH gyermekintézményei.

Költségvetési üzemek

MHVK híradó és automatizálási csoportfőnök felügyelete alá tartozó szervek: MH híradótechnikai üzem.

Az MH kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnök felügyelete alá tartozó szervek: MH kiképzési eszközgyártó üzem Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó.

Az MH haditechnikai csoportfőnök felügyelete alá tartozó szervek: MH központi műszaki javítóüzem.

MH fegyverzettechnikai szolgálatfőnök felügyelete alá tartozó szervek: MH elektrotechnikai javítóüzem.

Az MH Hadtáp csoportfőnök felügyelete alá tartozó szervek: MH textiltisztító és javítóüzem. Az MH felületei irányítása alatt működő vállalatok. Az MH páncélos – és gépjármű technikai felügyelete alatt működő vállalatok: MH Gödöllői Gépgyár.

Az MH építési és elhelyezési főnök felügyelete alatt működő vállalatok: Közületi beruházó vállalat, Építőipari Kivitelező Vállalat, MH Budapesti és a Veszprémi Erdő- és Vadgazdaság.

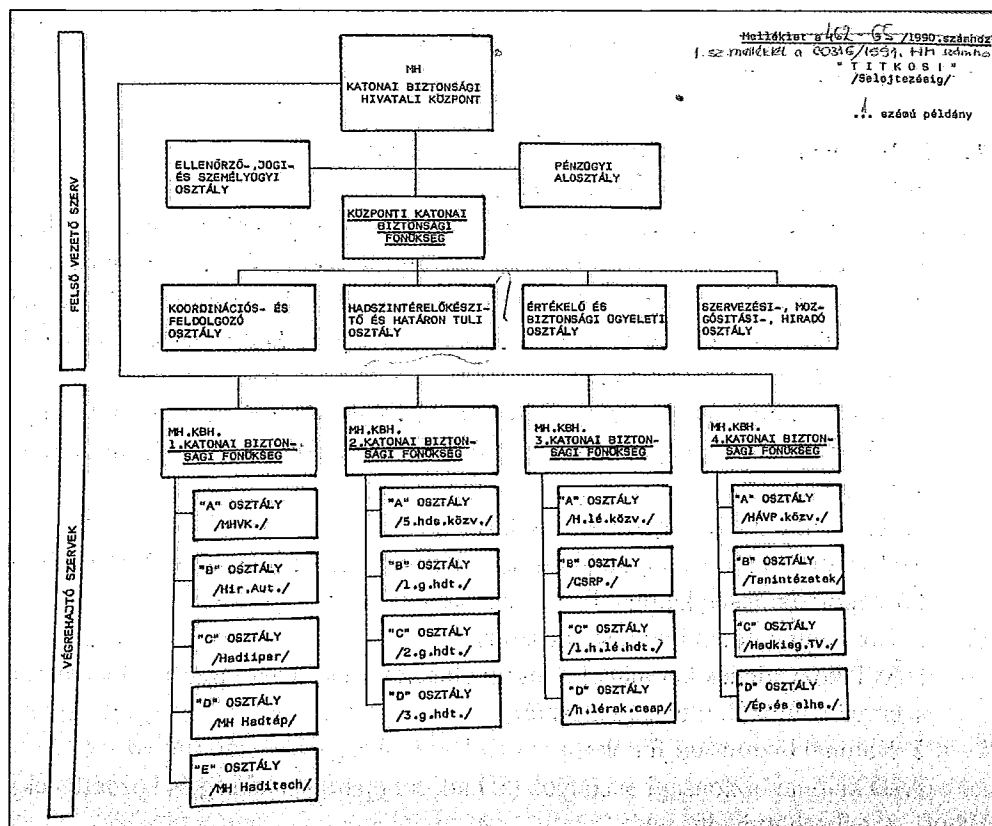
10. sz. melléklet: A KBH béke és M szervezete 1990 végén és 1991 elején⁶⁶⁸

MH KBH szervezete, 1990. november 19. Béke: 349

I. MH Katonai Biztonsági Hivatal Központ

1. Titkárság: A. vezetési részleg, B. ellenőrző részleg, C. jogi- és igazgatási részleg, D. ügyeleti szolgálat; 2. személyügyi osztály; 3. szervezési, mozgósítási; híradó osztály; 4. pénzügyi és gazdálkodási osztály; 5. információ értékelő-elemző osztály; A. információ feldolgozó részleg; 6. koordinációs és feldolgozó osztály; 7. biztonsági akció osztály; 8. oktatási osztály
- II. 1. Központi katonai biztonsági osztály MN és MHVK katonai biztonsági alosztály, 2. MH Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökség katonai biztonsági osztály
- III. 2. Központi katonai biztonsági osztály
MH Haditechnikai Csoportfőnökség katonai biztonsági osztály, MH Hadtáp Főcsoportfőnökség katonai biztonsági osztály
- IV. 3. Központi katonai biztonsági osztály
HÁVP közvetlenek katonai biztonsági alosztály, hadiipar-, építési-, elhelyezési szervek katonai biztonsági alosztály
- V. 2. Katonai biztonsági főnökség
A–D katonai biztonsági osztályok (5. hadsereg parancsnokság és közvetlenek, 1–3. gépesített hadtestek)
- VI. 3. Katonai biztonsági főnökség (légvédelmi és repülő szervek)
A–C katonai biztonsági osztályok (A. légvédelmi és rakéta szervek, B. CSRP, 1. honi légvédelmi hadtest)
- VII. Hivatalvezető személyi tartalék

⁶⁶⁸ HM KI 169/016/69/8/17/12.

MH KBH M állománytábla, 1991. február 27.⁶⁶⁹

I. KBH központ 1818 fő. A vezetőnek egy első és egy helyettese volt.

1. Titkárság
 - A. Vezetési részleg
 - B. Ellenőrző részleg
 - C. Jogi- és igazgatási részleg
 - D. Ügyeleti szolgálat
2. Személyügyi osztály
3. Szervezési, mozgósítási, híradó osztály
4. Pénzügyi gazdálkodási osztály
5. Információ értékelő-elemző osztály
Információ feldolgozó részleg

6. Koordinációs és feldolgozó osztály
7. Technikai osztály
8. Biztonsági akció osztály
9. Katonai cenzúra osztály
10. Katonai vizsgálati osztály

II. 1. Központi a katonai biztonsági osztály

- A. HM és MHVK katonai biztonsági alosztály a HM-ben és a HVK főbb szerveinél, 1-3 fővel.
- B. MH Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökség katonai biztonsági alosztály
- C. Hadkiegészítő parancsnokságok katonai biztonsági alosztály
- D. Tartalékképző szervezetek katonai biztonsági alosztály

III. 2. központi katonai biztonsági osztály

- A. MH Haditechnikai Csoportfőnökség katonai biztonsági alosztály
- B. MH Hadtáp Csoportfőnökség katonai biztonsági alosztály

IV. 3. Központi katonai biztonsági osztály

- A. HÁVP közvetlen katonai biztonsági alosztály
- B. Hadiipar építési- elhelyezési szervek katonai biztonsági alosztály
- C. 150. közlekedési dandár katonai biztonsági alosztály
- D. Területvédelmi ezredek, zászlóaljok katonai biztonsági alosztály
- E. 1. sz. hadifogolytábor katonai biztonsági alosztály

V. 2. Katonai Biztonsági Főnökség (szárazföldi csapatok)

- A. Vezető szervek. Feldolgozó és a technikai alosztály
- B. „A” Katonai biztonsági osztály (5. Hadsereg parancsnokság és közvetlenek)
- C. „B” Katonai biztonsági osztály (1. g. hdt.)
- D. „C” Katonai biztonsági osztály (2. g. hdt.)
- E. „D” Katonai biztonsági osztály (3. g. hdt.)
- F. „E” Katonai biztonsági osztály (190. szt. dd.)

VI. 3. Katonai Biztonsági Főnökség (Légvédelmi és repülő csapatok)

- A. Vezető szervek. Feldolgozó és a technikai alosztály
- B. „A” Katonai biztonsági osztály (Légvédelmi és Repülő Csoportfőnökség és közvetlenek)
- C. „B” Katonai biztonsági osztály (CSRP)
- D. „C” Katonai biztonsági osztály (1. h. lé. hdt.)

⁶⁶⁹ HM KI 176/011/8/18/11.

11. sz. melléklet: Egyes magasabbegységek szervezete
1991. február 5. és július 25.

Bocskai István Gépesített Lövészdandár B–M 1991. április 5.

Béke: 2321 fő, M: 3293 fő.

- I. Vezető szervek: 1. Parancsnokság, 2. Törzs: A. hadműveleti alosztály, felderítő szolgálat, C. híradó szolgálat, D. térképész szolgálat, E. mozgósítási és kiegészítési alosztály, F. ügyviteli alosztály, 3. Tüzérfőnökség, 4. Légvédelmi Főnökség, 5. műszaki szolgálat, 6. vegyivédelmi szolgálat, 7. Anyagi-technikai Főnökség, 8. személyügyi alosztály, 9. Pénzügyi és számviteli alosztály, 10. helyőrségi komendáns hivatal, 11. katonai biztonsági szerv.
- II. harcbiztosító alegységek: 1. felderítőszázad, 2. vezetésbiztosító század, 3. műszaki század, 4. vegyivédelmi század.
- III. Harcoló alegységek: 1–4. gépesített lövészszázaljak, harckocsizászlóalj, 122 mm-es tarackos tüzérosztály, vegyes páncéltörő üteg, önjáró légvédelmi rakétaüteg.
- IV. Kiszolgáló alegységek: 1. javítószázad, 2. ellátószázad 3. segélyhely.
- V. Laktanya elhelyezési szervek: 1. elhelyezési szolgálat, VI. helyőrségi kiképzési bázisok, 1. kiképzési bázis.

Vitéz Háy László Vegyes Repülőosztály B

1991. április 23., 540 fő

- I. Vezető szervek: 1. Parancsnokság, 2. Törzs: A. híradó szolgálat, B. ügyviteli részleg, 3. anyagi-technikai szolgálat, 4. műszaki szolgálat, 5. pénzügyi szolgálat, 6. katonai biztonsági szerv.
- II. Biztosító alegységek 1. VISZP-RSZP leszállító rendszer, 2. repülő diszpécser szolgálat, 3. időjárásjelző szolgálat, 4. híradó és Földi Repülésirányító Szolgálat (FRISZ) század, 5. mérnök-műszaki szolgálat, 6. ejtőernyős részleg, 7. őrszázad, 8. 1–2 tűzoltó raj, 9. REL ellenőrző állomás, 10. repülőtér üzemeltető és karbantartó század.
- III. Végrehajtó alegységek: 1–2. szállítórepülő raj, rádióelektronikai repülőraj.
- IV. Kiszolgáló alegységek: 1. híradóanyag javítóraj, 2. gépjárműjavító raj, 3. anyag-ellátó raj, 4. ellátó szakasz, 5. segélyhely.
- V. Kihelyezett részleg (Budaörs):
 1. futárrepülő raj, 2. műszaki üzemeltető csoport, 3. repülésbiztosító csoport.
- VI. Laktanya elhelyezési szolgálat: 1. elhelyezési szolgálat.

Honi Légvédelmi Rakétaosztály

(11. honi légvédelmi rakéta dandár) B–M 1991. május 13.

Béke: 137, M: 228 fő.

- I. Vezető szervek: 1. Parancsnokság, 2. Törzs: A. ügyviteli részleg, 3. anyagi-technikai szolgálat, 4. pénzügyi szolgálat, 5. katonai biztonsági szerv.
- II. Harcbiztosító alegységek: 1. vezetési század, 2. őr- és biztosító szakasz.
- III. Harcoló alegységek: 1. irányító, 2. indító rendszerek.
- IV. Kiszolgáló alegységek: 1. gépjárműjavító raj, 2. ellátó szakasz, 3. segélyhely.

Szigetvári Zrínyi Miklós Tüzérdandár B–M 1991. július 25.

Béke: 1166 fő, M: 2441 létszám.

- I. Vezető szervek: 1. Parancsnokság, 2. Törzs: A. hadműveleti osztály, B. híradó szolgálat, C. térképész szolgálat, D. mozgósítási és kiegészítési alosztály, E. ügyviteli alosztály, 3. műszaki szolgálat, 4. vegyivédelmi szolgálat, 5. Anyagi-technikai Főnökség, 6. személyügyi alosztály, 7. pénzügyi és számviteli alosztály, 8. helyőrségi komendáns hivatal (csak béke), 9. katonai biztonsági szerv. II. Harcbiztosító alegységek: 1. törzsüteg, 2. hangfelderítő üteg, 3. felderítő üteg, 4. híradószázad, 5. műszaki század. III. Harcoló alegységek: 1–5. ágyútarackos tüzérosztályok. IV. Kiszolgáló alegységek: 1. javítószázad, 2. ellátószázad, 3. segélyhely. V. laktanya elhelyezési szervek (csak béke) 1. elhelyezési szolgálat. VI. kiképzési bázis 1. helyőrségi kiképzési bázis (csak béke).

Gábor Áron Páncéltörő Tüzérdandár B–M, 1991. július 25.

Béke: 681 fő, M: 1227.

Amiben eltér:

Hadműveleti alosztály osztály helyett.

- II. harcbiztosító egységek: 1. törzsüteg, 2. híradószázad, 3. műszaki század. III. harcoló alegységek: 1–3. vegyes páncéltörő tüzérosztály.

Szegedi Önálló Műszaki Dandár B–M 1991. július 25.

Béke: 898 fő M: 2315 fő.

- I. Vezető szervek. 1. Parancsnokság, 2. Törzs: A. hadműveleti alosztály, B. felderítő szolgálat, C. híradó szolgálat, D. térképész szolgálat, E. mozgósítási és kiegészítési alosztály, F. ügyviteli alosztály. 3. kiképzési alosztály, 4. vegyivédelmi szolgálat, 5. Anyagi-technikai Főnökség, 6. személyügyi alosztály, 7. pénzügyi és számviteli alosztály, 8. helyőrségi komendáns hivatal, 9. katonai biztonsági szerv. II. Biztosító alegységek: 1. felderítő század, 2. vezetésbiztosító század. III. Végrehajtó alegységek

1–3. műszaki zászlóalj, 1. és 2. műszaki zártelepítő zászlóalj, út- és hídépítő zászlóalj, műszaki technikai század. IV. Kiszolgáló alegységek: 1. javítószázad, 2. ellátószázad, 3. segélyhely. V. Laktanya elhelyezési szervek: 1. Elhelyezési szolgálat. A laktanya elhelyezési szervekhez ellátásra utalták: a helyőrségi klubot, a katonai ügyészséget és a bíróságot, a 4. KSZI Szeged (MÁV Igazgatóságot)

12. sz. melléklet: Az MHP szervezete⁶⁷⁰ 1991. december 11.⁶⁷¹

A rendszeresített személyi állomány 545 tiszt, 11 tiszthelyettes, 142 K. pa. volt, 698 fő összesen. A tiszti rendfokozati megoszlás: tábornok 27 fő, ezredes 96 fő; alezredes 407 fő, őrnagy 9 fő, tizedes 6 fő. Végzettség: felsőfokú vezetőképző 82 fő, akadémia 247 fő. Egyetem: 1. műszaki: 98 fő, orvosi: 5 fő, jogi: 17 fő, tudomány: 6 fő, közgazdasági: 69 fő, testnevelési: 5 fő. A többieké nem volt megadva.

⁶⁷⁰ Újonnan alakult: Szárazföldi és Kiképzési Főszemlélőség az MH Kiképzési és Szárazföldi Főcsoportfőnökségből. Az MH Gépesített Lövész és Harckocsizó Szemlélőség a Főcsoportfőnökségből, MH Tüzér Szemlélőség a Főnökségből, MH Műszaki Szemlélőség a Főnökségből, MH Vegyvédelmi Szemlélőség a Főnökségből, MH Légvédelmi és Repülő Főszemlélőség a Főcsoportfőnökségből, MH Repülő Szemlélőség a Főnökségből. MH Légvédelmi Rakéta- és Tüzérszemlélőség a Főnökségből, MH Rádiótechnikai Szemlélőség a Főnökségből, MH Repülőműszaki Szolgálatfőnökség a Főnökségből, és az MH Parancsnoki Iroda. A következő névváltozások történtek: MH Vezérkara Honvéd Vezérkarra, MHVK Híradó és Automatizálási Csoportfőnökség HVK Híradó és Informatikai Csoportfőnökségre, MH REVA Szolgálatfőnökség MH Informatikai Főnökségre, MHVK Titkárság, az ügyviteli és a személyügyi osztály HVK-ra, MHVK Pénzügyi osztály HVK Pénzügyi és Számviteli osztályra, Gazdasági Csoportfőnökség MH Hadigazdálkodási Csoportfőnökségre. Átalárendelések érdemben nem, nagyrészt a névváltoztatások miatt történtek. Az Egyesített Repülésirányító Főközpont az MH rádióelektronikai felderítés a Légvédelmi Rakéta Főszemlélőséghez került. Az MH Központi Repülőgépjavító Üzem és a Repülőanyag Ellátó Központ innen a MH Repülőműszaki Szolgálatfőnökséghez. Az MH Vegyvédelmi Anyagellátó Központ és a Műszaki Technikai Központ az MH Haditechnikai Csoportfőnökségtől a Vegyvédelmi Technikai Szolgálatfőnökséghez, illetve a Műszaki Technikai Szolgálatfőnökséghez került. A 21. vegyvédelmi raktár a Haditechnikai Csoportfőnökségtől a Vegyvédelmi Technikai Szolgálatfőnökséghez. Az Irinyi János Szállítóezred a Páncélos és Gépjárműtechnikai Szolgálatfőnökségtől az ATFCSF-hez. Az MH Parancsnoksága Ellátó Igazgatóság és a Hadtáp Szolgáltató Központ a Hadtáp Csoportfőnökségtől az ATFCSF-hez. Az MHVK Szabályszerkesztő osztály a HVK Titkársághoz. A Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ a Hadműveleti FCSF-től a HM-hez. A 4. anyagraktár a HDM FCSF-től a HDM CSF-hez. Elnevezés változások: MHVK helyett HVK Katonai Felderítő Hivatal, MH Központi Harcálláspontról 4. Anyagraktár, Szolnoki Repülő Műszaki Főiskolából Szolnoki Repülőtiszt Főiskola. Megszűnt: a Budapesti, Debreceni, Györi, Szegedi, Kaposvári Katonai Bíróság, helyettük a fővárosi illetve megyei bíróságok lettek az illetékesek. Az IM Katonai Főosztály jogutód nélkül szűnt meg. (HM KI 8/26/36/97/36. Lőrincz Kálmán vezezd.–Deák János altb.: Intézkedés az MHP új szervezetének kialakítására, 1. sz. melléklet, 1991. december 11.)

⁶⁷¹ HM KI 61/402/43 (97/43) 8/26/43. Az MHP szervezete 1. sz. állománytábla, 1991. december 11. Az eredeti rendelkezés szerint egy plusz Parancsnoki Iroda is létesült volna, ez csak később alakult meg. (HM KI 8/26/36/97/36. Intézkedés az MHP új szervezetének kialakítására, 1991. december 11.)

Struktúra:

1. MHP. A parancsnok mellett egy négyfős iroda működött.
2. Honvéd Vezérkar (250 fő), élén a vezérkari főnökkel, aki az MH parancsnokának első helyettese is volt egyben. A vezérkari főnöknek szintén volt egy első helyettese.
 - a. HVK Hadművelési Főcsoportfőnökség 100 fő, vezetője a HVKF helyettese is egyben, a főcsoportfőnöknek szintén volt egy első helyettese.
 - I. HVK Hadművelési Csoportfőnökség
A vezetője a főcsoportfőnök-helyettes, és a csoportfőnök általános helyettese is itt szolgált. Szervezete: általános hadművelési osztály, vezetője a csf. helyettese. Alosztályok: hadművelési tervező, harcászati, hadművelési biztosító, hadművelési vezetési. Továbbá: légvédelmi és repülő hadművelési osztály, területvédelmi és hadszíntér-előkészítési hadművelési osztály, területvédelmi hadművelési alosztály, hadszíntér-előkészítési hadművelési alosztály, parancsnoki és törzskiképzési osztály.⁶⁷²
 - II. MH Rádióelektronikai Főnökség⁶⁷³
Élén az MH rádióelektronikai főnöke állt.
 - III. MH Térképész Szolgálatfőnökség
Hadszíntér-előkészítési hadművelési alosztály, parancsnoki és törzskiképzési osztály.
 - IV. Elvi Osztály⁶⁷⁴
Alosztályai: fejlesztési, munkatervezési, közgazdasági, tudományos munkaszervezési osztály, nemzetközi információs munkacsoport,⁶⁷⁵ ügyviteli alosztály.
 - V. Tudományos munkaszervezési osztály
 - VI. Nemzetközi információs munkacsoport
 - VII. Ügyviteli alosztály
 - b. HVK Szervezési és Hadkiegészítési Csoportfőnökség. A csoportfőnök a HVKF helyettese is volt egyben, 58-an szolgáltak itt.

⁶⁷² 1992. február 10-én törölték a közgazdasági alosztályt, helyette új lett az anyagtervezési osztály. (HM KI 61: 402/43 (97/43) 8/26/43. Az 1. sz. állománytábla módosítása, 1992. február 10.)

⁶⁷³ 1992. augusztus 28-án a teljes szervezetet törölték, MH Elektronikai-Harc Főnökség néven alakult újjá. (HM KI 61: 402/43 (97/43) 8/26/43. Az MHP szervezetének módosítása tárgyában, 1992. augusztus 26.)

⁶⁷⁴ 1992. augusztus 28-tól fejlesztési és munkatervezési osztályként alakult újjá egy fejlesztési, egy munkatervezési és egy elvi alosztállyal. (HM KI 61: 402/43 (97/43) 8/26/43. Az MHP szervezetének módosítása tárgyában, 1992. augusztus 26.)

⁶⁷⁵ 1992. augusztus 28-val törölték, a nemzetközi információs osztály működött helyette. (HM KI 61: 402/43 (97/43) 8/26/43. Az MHP szervezetének módosítása tárgyában, 1992. augusztus 26.)

- I. Tervezési osztály
 - II. Szervezési osztály
 - III. Mozgósítási osztály
 - IV. Kiegészítési osztály
 - V. Ügyviteli alosztály
- c. HVK Híradó és Informatikai Csoportfőnökség, 41 fő.
 - I. Hadművelési osztály
 - II. Hadszíntér híradás-előkészítő osztály
 - III. Információvédelmi osztály
 - IV. MH Informatikai Főnökség
 - V. Ügyviteli alosztály
 - d. HVK Titkárság 27 fő, vezetője csoportfőnöknek számított.
 - I. Jogi és fegyelmi elemző osztály: Jogi alosztály és fegyelmi elemző alosztály.
 - II. Ügyviteli alosztály
 - e. HVK ügyviteli osztály
 - f. HVK személyügyi osztály
 - g. HVK pénzügyi és számviteli osztály

3. MH Szárazföldi és Kiképzési Főszemlélőség

Állománya: 86 fő.

Közvetlen szervei: a tervezési osztály és a tervezési alosztály, közgazdasági alosztály, általános katonai kiképzési osztály, testnevelési és sportosztály, kulturális és közművelődési osztály, pénzügyi és számviteli osztály, személyügyi alosztály, ügyviteli alosztály.

- a. MH Gépesített Lövész és Harckocsizó Szemlélőség
- b. MH Tüzérszemlélőség
- c. MH Műszaki Szemlélőség
- d. MH Vegyvédelmi Szemlélőség
- e. MH Tanintézeti Főnökség
- f. Főszemlélő Közvetlen Szervek
 - I. Tervezési osztály
 - II. Általános katonai kiképzési osztály
 - III. Testnevelési és sportosztály
 - IV. Kulturális és közművelődési osztály
 - V. Pénzügyi és számviteli osztály
 - VI. Személyügyi alosztály
 - VII. Ügyviteli alosztály

4. MH Légvédelmi és Repülő Főszemléllőség 67 fő.⁶⁷⁶
 - a. MH Repülőszemléllőség
 - I. Harckiképzési és szemléllő osztály
 - II. Harci alkalmazási osztály
 - III. Légügyi hatósági szolgálat
 - b. MH Légvédelmi Rakéta- és Tüzérszemléllőség
 - c. MH Rádiótechnikai Szemléllőség
 - d. Főszemléllő közvetlen szervek
 - I. Tervezési osztály
 - II. Ügyviteli iroda
5. MH Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség, 158 fő
 - a. MH Haditechnikai Csoportfőnökség
 - I. MH Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség
Vezetője a csoportfőnök helyettese volt. Rakéta- és lokátorteknikai osztály, fegyver-lőszer és műszerteknikai osztály
 - II. MH Páncélos és Gépjármű-technikai Szolgálatfőnökség
Gépjármű-technikai osztály, harcjármű-technikai osztály
 - III. MH Repülőműszaki Szolgálatfőnökség
 - IV. MH Elektronikai Szolgálatfőnökség
Híradó-technikai osztály, elektronikai osztály
 - V. MH Műszaki Technikai Szolgálatfőnökség
 - VI. MH Vegyvédelmi Technikai Szolgálatfőnökség
 - b. MH Hadtáp Csoportfőnökség
 - I. MH Üzemanyag Szolgálatfőnökség
 - II. MH Élelmezési Szolgálatfőnökség
 - III. MH Ruházati Szolgálatfőnökség
 - c. MH Hadigazdálkodási Csoportfőnökség
 - I. Gazdálkodási tervező-elemző osztály
 - II. Költségvetési osztály
 - III. Anyagtervezési osztály
 - d. MH Egészségügyi Szolgálatfőnökség
 - e. MH Közlekedési Szolgálatfőnökség
 - f. Főcsoportfőnök közvetlen szervek
 - I. Tervezési osztály
 - II. Szervezési osztály

- III. Személyügyi osztály
- IV. Pénzügyi és számviteli osztály
Pénzügyi és számviteli és egy ellenőrzési alosztály
- V. Munkavédelmi osztály
- VI. Ügyviteli alosztály
6. Személyügyi főnökség, 52 fő
 - a. Tiszti-, tiszthelyettesi és polgári személyügyi állomány
 - b. Szervezési és tartalékos tiszti személyügyi osztály
 - c. Pályáirányítási és iskoláztatási személyügyi osztály
 - d. Szociális és rehabilitációs osztály
 - I. Szociális alosztály
 - II. Rehabilitációs alosztály
 - e. Ügyviteli alosztály
7. MH Építési és Elhelyezési Főnökség, 30 fő
 - a. Építési osztály
 - b. Elhelyezési osztály
 - c. Lakásgazdálkodási osztály
 - d. Pénzügyi alosztály
 - e. Ügyviteli alosztály
8. MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség 50 fő
 - a. Közgazdasági osztály
 - I. Tervező-elemző alosztály
 - II. Pénzügyi-beruházási alosztály
 - b. Pénzgazdálkodási osztály
 - I. Pénzellátási alosztály
 - II. Csoportgazdálkodási alosztály
 - c. Illetmény és munkaügyi osztály
 - I. Illetmény alosztály
 - II. Munkaügyi alosztály
 - d. Ellenőrzési osztály
 - e. Szervezési osztály
 - f. Ügyviteli iroda

⁶⁷⁶ 1992. augusztus 28-tól egy ejtőernyős-deszant szolgálat is működött ezen belül. (HM KI 61/402/43 (97/43) 8/26/43. Az MHP szervezetének módosítása tárgyában, 1992. augusztus 26.)

13. sz. melléklet: GAMMA-I 1991. december 9-től.⁶⁷⁷

1. HM

A HM Társadalmi kapcsolatok és sajtó főosztályvezető alárendeltségében működött a HIM (Budapest) és a tüzérmúzeum (Várpalota), utóbbi a hadi létszámba nem tartozott volna bele.

2. MHP

3. Magyar Köztársaság Elnökének Katonai Irodája béke és hadi

4. Szárazföldi katonai szervezetek

A parancsnokság Székesfehérváron működött, hadi helyzetben Tábori Hadsereg alakult volna Tábori Hadsereg Parancsnoksággal.

I. katonai kerület.

A kerületparancsnokság Tatán működött, hadi helyzetben az 1. gépesített hadtestté alakult volna, élén a gépesített hadtestparancsnoksággal. Alárendeltségében:

Hunyadi János gépesített (31.)⁶⁷⁸ lövészdandár, Rétság, Savaria (37.) gépesített lövészdandár, Szombathely, Török Ignác (korábban: 68., ekkor 80.) gépesített lövészdandár, Abasár, amely ekkor már csak hadi szervezet volt. Új: Kinizsi Pál (8.) harckocsidandár, Tapolca (béke). Tatán a Klapka György (25.) harckocsidandár, Új: 5. Csobánc sorozatvető tüzérezred, Tapolca. Marcaliban a Tóth Ágoston (44.) tüzérdandár csak hadi, Szombathelyen a Jurisics Miklós (93.) páncéltörő tüzérezred. 87. Bem József légvédelmi tüzérezred, Kiskunfélegyháza, Nagyoroszipan kihelyezett alegysége is működött. Győrben a 14. légvédelmi rakétaezred megszűnt. Továbbá: Perczel Mór (11.) rádiótechnikai század, Tata, Arrabona (korábban: Kinizsi Pál 74.) felderítőzászlóalj és Bárány Nándor (18.) műszaki ezred, Győr. Új: II. Rákóczi Ferenc pontonos hidászezred, Ercsi. Irinyi János (114.) vegyivédelmi zászlóalj Zalaegerszegen, 78. rádiózavaró század, Győr. Új: a 16. Kinizsi Pál javítózászlóalj Zalaegerszegen és a kihelyezett egysége Devecserben. A Láhner György (131.) javítózászlóalj Tatán, a Csány László ellátózászlóalj Zalaegerszegen és a 95. ellátóezrede, a 2. szállítózászlóalj Tatán, korábban hadi, ekkor megszűnt. Az 56. egészségügyi zászlóalj Vácról Rétságra került át. A Botyán János (57.) híradózászlóalj Tatán,

⁶⁷⁷ A törzsszámokat békében az M szervezetek nyílt azonosítására, háborúban tábori postaszámként kellett volna használni. Az M idő a tartalékos személyi állománnyal, és a nemzetgazdaságból történő teljes feltöltést jelentette. A K idő az alkalmazásra történő készenlét napját jelentette. Ahol sem K sem pedig M időt nem határoztak meg, ott a teljes harcászaltságot követő 4. napra kellett a kiegészítést befejezni. (HM KI 1/53/9/1526/119/9. HM és az MH GAMMA-I hadrendje háború és béke idejére 1991. december 9-től Deák János altb. jóváhagyásával.)

⁶⁷⁸ A számokat hadi helyzetben használták volna a történelmi személyek stb. elnevezés helyett.

ennek az 1. helikopterezrede Börgöndön (hadi) megszűnt, a Dr. Hamary Dániel (100.) rendészeti komendánszászlóalj Tatán szintén, új hadi: 156. közúti komendánszászlóalj, Győr, 123. Eötvös József vonalépítő híradóezred, Ercsi, Gerecse vezetésbiztosító zászlóalj, Tata.

A 2. katonai kerület, hadi időszakban:

2. gépesített hadtest, mindkettő parancsnoksága Kaposvárott. Alárendeltségébe a következő egységek tartoztak:

Thury György (14.) gépesített lövészdandár, Nagykanizsa, Botyán János (26.) gépesített lövészdandár, Lenti, Mészáros Lázár (108.) gépesített lövészdandár, Baja, Kinizsi Pál (8.) harckocsidandár, Tapolca, ebből csak hadi lett. Új, csak béke: 35. Dobó István harckocsidandár előkészítő törzs, Kalocsa, Tóth Ágoston tüzérdandár, Marcali. Szigetvári (1991-től Szigetvári elnevezés is) Zrínyi Miklós tüzérdandár, Pécs (101.). Új: Gábor Áron páncéltörő tüzérdandár, Kiskunhalas, csak béke. Magyar Bálint (27.) páncéltörő tüzérezred, Marcali. Megszűnt: 18. légvédelmi rakétaezred, Nagykanizsa, Kiskunfélegyháza a 102. légvédelmi tüzérezred csak hadi lett, Jedlik Ányos (9.) rádiótechnikai század, Kaposvár, csak béke: rádió- és rádiótechnikai felderítőzászlóalj, Szombathely, Bárány Nándor (42.) felderítőzászlóalj, Szombathely. Új: 42. Hollán Ernő felderítőzászlóalj, Szombathely, Türr István (76.) műszaki ezred, Baja, 93. Petőfi Sándor vegyivédelmi ezred, Kiskőrös, Görgey Artúr (9.) vegyivédelmi zászlóalj, Kiskunfélegyháza, ebből a 9. vegyivédelmi zászlóalj lett Kiskőrösön, csak hadi. 29. rádiózavaró század, Nagykanizsa, 52. javítóezred, csak béke, Szabadszállás. Kapos (82.) javítózászlóalj, Kaposvár, 57. felderítő szakanyagjavító- és ellátó század, csak béke. Boconádi Szabó József (64.) ellátózászlóalj, háborúban ezred, az ellátóezrede Kiskunfélegyházán, a 2. szállítózászlóalja Kaposváron volt, háborúban alakult volna meg; Balassa János (59.) egészségügyi zászlóalj, Kaposvár, Zselic rendészeti 99. komendánszászlóalj, Kaposvár. Alárendeltjei megszűntek. Új alakulatok: 58. Dr. Bugát Pál egészségügyi zászlóalj Kiskunfélegyházán, csak béke. Csak hadi: 59. egészségügyi zászlóalj, 155. közúti komendánszászlóalj, mindkettő Kaposváron. A Noszlopy Gáspár 45. híradózászlóalj Kaposváron vezetésbiztosító zászlóaljja alakult, a 2. helikopterezrede Börgöndön háborúban alakult volna meg, ez megszűnt.

3. Katonai Kerület, hadi:

3. Gépesített Hadtest, a parancsnoksága Cegléden helyezkedett el, a következők tartoztak az alárendeltségébe:

Bocskai István gépesített lövészdandár, Mezőtúrról Debrecenbe helyezték át (5.); Bercsényi Miklós gépesített lövészdandár, Hódmezővásárhely (62.); Damjanich

János gépesített lövészdandár előkészítő törzs, Nyíregyháza (65.); Dobó István harcoksidandár (35.), Egerből Kalocsára, a verpeléti kihelyezett egysége megszűnt. Új: Török Ignác gépesített lövészdandár Abasár, csak béke. Dózsa György tüzérdandár, Cegléd (10.), a 4. ágyútarackos tüzérosztálya és sorozatvető osztálya Kiskőrösön megszűnt. A Klapka György páncéltörő tüzérezred, Szentes (12.) megszűnt. A 15. légvédelmi rakétaezred Kalocsa, megszűnt, a 6. légvédelmi tüzérezrede Szolnokon csak hadivá vált. 7. rádiótechnikai század, Kiskunfélegyháza; Bornemissza felderítőzászlóalj, Eger (24.). A Béri Balogh Ádám műszaki ezred, Csongrád (28.) megszűnt. Új: 34. Bercsényi László felderítőzászlóalj, Szolnok, a 72. vegyivédelmi zászlóalj Kiskőrösre települt Mezőtúrról; az Esze Tamás javítózászlóaljból Báthory István lett, Nyíregyháza (83.). Új: 60. Szegedi műszaki dandár, csak béke, a 28. ezred Szentesen, csak hadi. A 87. műszaki technikai ezred Szentesen, csak béke, új a 69. körösi rádiótechnikai zavarózászlóalj, csak béke. Új: a 83. Báthory István javítózászlóalj, Nyíregyháza. A 61. Vay Ádám ellátózászlóalj hadi állománya ezredé bővült volna háborúban. Az 58. Dr. Bugát Pál egészségügyi zászlóalj csak hadi lett, Kiskunfélegyháza; a Puskás Tivadar (66.) híradózászlóaljból vezetésbiztosító lett, Cegléd, a hadtest 3. helikopterostaga Börgöndön háborúban alakult volna meg; megszűnt a Földváry Károly rendészeti komendáns zászlóalj (3.), Cegléd; és az egri zenekar.

A 4. hadsereg megszűnt, egységeit stb. más magasabbegységekbe tagolták be, vagy felszámolták.

A szárazföldi csapatok közvetlenjei

Harcoló, harcbiztosító szervek

5. Csobánc sorozatvető tüzérezred, 67. tüzérfelderítő osztály, Tapolca, mindkettő csak hadi. 36. Gábor Áron páncéltörő tüzérdandár, Kiskunhalas, csak hadi. 87. Bakony harci helikopter ezred, Szentkirályszabadja, 89. Szolnok vegyes szállítórepülő dandár (csak béke), 93. Vitéz Hány László vegyes repülőosztály, Tököl és budaörsi kihelyezett részlege (csak béke).

Csak hadi: 5. Jász-Nagykun-Szolnok légvédelmi tüzérdandár, Szolnok, 34. Bercsényi László felderítőzászlóalj, Szolnok, 2. rádió- és rádiótechnikai felderítőzászlóalj, Szombathely, 60. Szeged műszaki dandár. 113. út- és hídépítő ezred, Szeged, 87. műszaki technikai ezred, Szentes, a 15. pontonos hidászezred, Szentes, alárendelve: 3. és a 4. pontonos hidász zászlóalj, Kalocsa. 37. II. Rákóczi Ferenc pontonos hidászezred, Ercsi, 93. Petőfi Sándor vegyivédelmi zászlóalj, Kiskőrös, 69. Köröstáj rádióelektronikai zavarózászlóalj, Békéscsaba.

Anyagi-technikai biztosító szervezetek

Csak hadi: 52. javítóezred, Szabadszállás, 16. Kinizsi Pál javítózászlóalj, Zalaegerszeg és a kihelyezett egysége Devecserben. 47. Fejér javítózászlóalj, Székesfehérvár, kihelyezett alegysége Abasáron. 18. vegyivédelmi zászlóalj, Kiskőrös, csak hadi. 20. híradóanyag javítózászlóalj, Székesfehérvár-Százrét. Csak hadi: 57. felderítő szakanyagjavító és ellátószázad, Szombathely, 75. egészségügyi ezred és alárendeltjei Nagykanizsán: 59. kiszolgáló- és ellátószázad, 91., 117. egészségügyi osztag. A 118., 119. egészségügyi osztag Zalaegerszegen, a 194. Kiskunfélegyházán, a 195. Rétság, a 197. Kaposváron, a 199. Nagykanizsán, Keszthelyen: 70. egészségügyi járványvédelmi osztag, 77. szakorvosi megerősítő osztag, 81. sebesültszállító gépkocsi század, 61. fürdető-fertőtlenítő század. A 137. rakodó és szállítmánykísérő zászlóalj, Kapoly, a 53. gépkocsi szállítózászlóalj Székesfehérvárott, a 72. Ménfőcsanakon, a 108. üzemanyag-szállító zászlóalj, Békéscsabán.

Vezetésbiztosító szervezetek

A magasabbegység vezetésbiztosító szervei a következők voltak: Nagysándor József önálló híradóezred, Székesfehérvár (43.). Csak hadi: Eötvös József önálló vonalépítő híradóezred, Ercsi (123.).

Korábban hadi, de megszűnt: 119. önálló vonalcsatlakozó zászlóalj, Ercsi, 122. önálló futár és táboriposta központzászlóalj, Székesfehérvár; 4. önálló hadtáp híradózászlóalj, Székesfehérvár; 5. önálló légvédelmi vezetési zászlóalj, Székesfehérvár.

Új, csak hadi: 123. Eötvös József vonalépítő híradóezred, Ercsi, 5. futárhelikopter század, Szolnok. Alba Regia önálló rendészeti komendánsezred, Székesfehérvár, alárendelve a központi lőtér parancsnokság, Várpalota.

Hadi: 49. önálló tábori rendészeti zászlóalj, Szentendre, 1. személygyűjtő állomás, Kaposvár.

„Személyitartalék” szervezetek (hadi):

190. Személyitartalék Dandárparancsnokság, Kaposvár, 192. gépesített lövész személyitartalék központ, Nagyatád, 195. gépesített lövész személyitartalék központ, Pécs, 196. harcokszó személyitartalék központ, Tata. 198. tüzér és páncéltörő tüzér személyitartalék központ, Pécs, 199. légvédelmi tüzér személyitartalék központ, Keszthely, 205. műszaki és vegyivédelmi személyitartalék központ, Kiskőrös, 200. híradó személyitartalék zászlóalj, Kaposvár, 210. kiszolgáló alegységek személyitartalék zászlóalj, Kaposvár, 203. tisztii személyitartalék zászlóalj, Szekszárd.

Területvédelmi Szervezetek (Csak hadi)

Területvédelmi Parancsnokság, Székesfehérvár

1. Területvédelmi Kerületparancsnokság, Tata

111. vezetésbiztosító zászlóalj, Tata, 2. hadifogolytábor, Szabadegyháza, 207., 211., 212., 220. területvédelmi zászlóalj, Mór, Tata, Bátonyterenye, Zalaegerszeg. Ezredek: 208., Tét, 218., Sárvár, 219., Zirc.

Személyi Tartalékképző Szervezetek:

132. tüzér, páncéltörő tüzér személyi tartalékképző ezred, Tapolca, 128. tartalékképző légvédelmi tüzérezred, Nagyoroszi, 135. híradó személyi tartalékképző ezred, Vác, 169. fegyverzettechnikai személyi tartalékképző zászlóalj, Tápiószecső.

2. Területvédelmi Kerületparancsnokság, Kaposvár

120. vezetésbiztosító zászlóalj, Kaposvár. Területvédelmi zászlóaljak: 202., Szederkény. Területvédelmi Ezredek: 304., Nagykanizsa, 203., Kiskunmajsa, 214., Kaposvár, 217., Tengelice.

Személyi tartalékképző szervezetek: 126. gépesített lövész és harcokszó személyi tartalékképző ezred, Kalocsa, 138. vegyvédelmi személyi tartalékképző zászlóalj, Kiskőrös, 168. páncélos és gépjármű technikai személyi tartalékképző ezred, Szabadszállás.

3. Területvédelmi Kerületparancsnokság, Cegléd

Alárendelt szervek:

130. vezetésbiztosító zászlóalj, Cegléd, 1. hadifogolytábor, Hortobágy.

Zászlóaljak: 284., Békés, 210., Pétervására.

Ezredek: 302., Jászapáti, 305., Edelény, 306., Szentes, 285., Szerencs, 286., Mindszent, 289., Hajdúhadháztéglás, 213., Nagykőrös, 215., Nagyhalász, 216., Kőtelek.

Személyi tartalékképző szervezetek:

125. gépesített lövész és harcokszó személyi tartalékképző ezred, Debrecen, 133. felderítő és mélységi felderítő személyi tartalékképző zászlóalj, Eger, 96. műszaki személyi tartalékképző zászlóalj, Szentes.

Területvédelmi parancsnok közvetlen szervek:

89. Szolnok vegyes szállítórepülő dandár, Szolnok, 93. Vitéz Hány László vegyes repülőezred, Tököl, 313. vegyi- sugárfelderítő és mentesítő repülőezred, Budaörs, 139. műszaki zászlóalj, Szolnok, Repterenként reptéri gondnokságok: Budaörs, Kaposújlak, Nyíregyháza, Kunmadaras, Kiskunlacháza (4.). Vezetésbiztosító zászlóalj Székesfehérvár alárendeltségében a Központi Lőtér Parancsnokság, Várpalota.

Budapesti Katonai Kerület

Parancsnoksága a fővárosban.

40. Galga vezetésbiztosító ezred, Aszód, 233. komendánszászlóalj (csak hadi), Budapest, 301. műszaki mentőezred, Aszód, MH híradószertár, Nagytarcsa, 20. Aulich Lajos rendészzászlóalj, Budapest, 15. Esze Tamás híradóezred, Vác, Bujáki honvéd üdülő, MH központi anyagraktár és javítóüzem, Jobbágyi, Erdőbényei honvéd üdülő, Erdőbénye, Sugárhelyzet Értékelő és Tájékoztató Főközpont, Budapest, Honvéd Folyami Flottilla Budapest, alárendelve a következő aknafigyelő alosztályok: 1/1. Győr, 2/1. Ercsi, 2/2. Kalocsa, 2/3. Baja. 1. honvéd tűzszerész és aknakutató zászlóalj, Budapest és alegységei. 32. budapesti őrezred. Csak hadi: 303. és a 201. területvédelmi ezred Tatán és Monoron. 4. híradóanyag raktár és javító-műhely, Pétervására, 2. vegyes raktár és javító-műhely, Nógrád, fegyverező zászlóalj, Nagyatád.

Légvédelmi és katonai szervezetek

Légvédelmi Parancsnokság és a harcálláspontja Veszprémben. Alárendelt szervek:

31. Kapos Harcászati Repülőezred, Taszár; 47. Stromfeld Aurél Harcászati Repülőezred, Pápa; 59. Szentgyörgyi Dezső Harcászati Repülőezred, Kecskemét.

7. légvédelmi rakétaezred Keszthely, 14. Rába légvédelmi rakétaezred, Győr, 18. légvédelmi rakétaezred, Nagykanizsa, 15. Kalocsa légvédelmi rakétaezred.

Az 11. Duna Légvédelmi Rakétadandár Parancsnokság Budapesten települt. Alárendelt szervei:

11. híradózászlóalj, 11/1. honi légvédelmi rakétaosztály, Szentendre, ezen belül Izbég; 11/2. légvédelmi rakétaosztály Pilisszentkereszt; 11/3. légvédelmi rakétaosztály Zsámbék; 11/4. légvédelmi rakétaosztály Alcsútdoboz; 11/5. légvédelmi rakétaosztály Sárbogárd; 11/6. légvédelmi rakétaosztály, Mezőfalva; 11/7. légvédelmi rakétaosztály, Gyál; 11/8. légvédelmi rakétaosztály, Vácegres és Nagytarcsa; 11/9. légvédelmi rakétaosztály, Szentendre, Izbég; 11/10. légvédelmi rakétaosztály Óny; 11/11. légvédelmi rakétaosztály, Budapest; 11/12. légvédelmi rakétaosztály, Sziget-halom; 11/13. légvédelmi rakétaosztály, Gyál; 11/14. légvédelmi rakétaosztály, Nagytarcsa; 11/15. légvédelmi rakétatechnikai osztály, Börgönd; 11/16. légvédelmi rakétaosztálycsoport, Mezőfalva.

54. Veszprém Rádiótechnikai Dandárparancsnokság, Veszprém.

1. rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Pápa; 54/5. rádiótechnikai század, Molnászezsöd; 54/6. rádiótechnikai század, Fertőszentmiklós. Megszűnt: 54/7. honi rádiótechnikai század, Pápa; 54/10. honi rádiótechnikai század, Bezenye.

2. rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Taszár
 54/1. honi rádiótechnikai század, Juta; 54/2. rádiótechnikai század, Homokszentgyörgy; 54/4. rádiótechnikai század, Sormás; 54/9. rádiótechnikai század, Egerág.
 3. rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Budapest. Helyi rádiótechnikai század, Budapest. 54/8. rádiótechnikai század, Velence; 54/11. rádiótechnikai század, Tata; 54/12. rádiótechnikai század, Boldog; 54/17. honi rádiótechnikai század, Mezőcsát;
 4. rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Sárbogárd. Helyi rádiótechnikai század, 54/3. rádiótechnikai század, Pusztaszemes; 54/20. rádiótechnikai század, Kiskörös; 54/21. rádiótechnikai század, Medina.
 5. rádiótechnikai zászlóaljparancsnokság, Kecskemét; 54/13. rádiótechnikai század, Kecskemét; 54/14. rádiótechnikai század, Baja; 54/15. rádiótechnikai század, Szeged; 54/16. honi rádiótechnikai század, Békéscsaba; 6. rádiótechnikai zászlóalj, Debrecen, 54/18. rádiótechnikai század, Debrecen; 54/19. rádiótechnikai század Debrecen; 54/20. rádiótechnikai század, Kiskörös; 54/21. rádiótechnikai század, Medina.

A légvédelmi parancsnok közvetlen szervei

147. Zaranyi Légvédelmi Rakétatechnikai Bázis, Kaposvár, 125. Görgényi Dániel műszaki zászlóalj, Pápa, 1. javítózászlóalj Budapest, 121. vezetésbiztosító zászlóalj, Veszprém, 132. Őrszázad, Tótvázsony. Csak hadi: 107. légvédelmi személyi tartalékképző ezred.

Hátországvédelmi szervezetek megszűntek, máshová strukturálták át őket.

Központi rendeltetésű szervezetek

1. MH parancsnokának közvetlen alárendeltségében az MH KBH (KBH hivatalvezető alárendeltségében 19. ór- és komendáns zászlóalj, Abasár); 27. tartalékképző központ, Abasár, mindkettő csak hadi. Megszűnt: 81. tartalékképző központ, Nagyoroszi.
2. Vezérkar közvetlen:
 KFH, ZMKA, MH nemzetközi katonai kapcsolatok igazgatósága, Honvédelemi Szemle Szerkesztősége.
3. A hadművelleti csoportfőnök közvetlen alárendeltségében: MH Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ, MH Meteorológiai Központ. Anyagraktár, amely MH Központi Harcálláspont lett volna háborúban, Budapest.
4. MH rádióelektronikai főnök: MH Rádióelektronikai Ellenőrző Központ.
5. MH térképész szolgálatfőnök alárendeltségében: Tóth Ágoston Térképészeti Intézet. Elkerült: Asztrogeodéziai Állomás. Csak hadi: MH Térképészeti Anyagellátó Központ.

6. KFH: MH Távközlési Kutató és Ellenőrző Központ, hadi: 31. önálló tartalékképző rádiófelderítő zászlóalj, megszűnt: 183. önálló tartalékképző felderítőzászlóalj.
7. Szervezési és hadkiegészítési csoportfőnök alárendeltségében: MH Információs és Katonai Igazgatási Központ és kihelyezett részlege, Budapest, bélyegzőkészítő osztály. Hadi: Érdekvédelmi és Háborús Veszteségnyilvántartó, Tájékoztatási Hivatal.
8. Hadkiegészítő parancsnokságok:
 Budapest Fővárosi: hadtápszolgálat, érdekvédelmi és veszteségnyilvántartó osztály, pályáirányítási osztály, nyilvántartó és információs osztály, kiegészítési osztály, területi mozgósítási osztály. Alsóbb szervezeti egységei megszűntek.
 A megyei kiegészítők közül a Pest megyeinek volt egy sorozási osztálya. A többiek nem tagolódtak osztályokra, a megyeszékhelyeken működtek.
9. Tartalékképző Alakulatok Parancsnoksága megszűnt.
10. Híradó és informatikai csoportfőnök: megszűnt: MH Híradó Kiképző Központ, Vác. MH Főhírközpontnak, Budapest, alárendelve: 1–3. MH Troposzféra Hírközpont, Galgamácsa, Tiszavasvári, Szentés, javító osztálya Aszódon. HM I., II., III., IV. hírközpontok, kiszolgáló század, rádió vevőközpont, és az adóközpont, akusztikai osztály, Budapest, területi hírközpont, Mátraháza. MH posta katonai szolgálat: szerviz csoport, törzs.
11. Megszűnt az alárendelés: MH rendszerszervezési, vezetésgépesítési és automatizálási (REVA) szolgálatfőnök alárendeltségében MH Rendszerszervezési, Vezetésgépesítési és Automatizálási Intézet: I. adatfeldolgozó osztály, ellátó központ, Budapest.
12. Megszűnt az alárendelés: MH titkárságvezető alárendeltségében MH KI.
13. Megszűnt az alárendelés: MHVK szabályzatszerkesztő osztályvezető: Szabályzatkiadó Intézet, nyomda részleg, MH Központi Nyomda.
14. A külügyi osztályvezető közvetlen szervei megszűntek.
15. Új alárendelés: MH informatikai főnök alárendeltségében: MH Informatikai Intézet és az 1. adatfeldolgozó osztály, Budapest.
16. Új alárendelés: HVK titkárságvezető alárendeltségében: MH Központi Nyomda, és részlege, Budapest.
17. Új alárendelés: HVK ügyviteli osztályvezető alárendeltségében: MH KI
18. MH szárazföldi és kiképzési főszemléző alárendeltségében:
 Közvetlen alárendelve: Kossuth Lajos Katonai Főiskola, Bólyai János Katonai Műszaki Főiskola, Szolnoki (Korábban: Kilián György) Repülő Műszaki Főiskola. Alárendelés megszűnt: MH Kiképzéstechnikai Központ, Nevelőmunka Anyagi Központ, HIM, mind a három Budapesten, Honvéd Együttes, hadi: MH Sajtóközpont, MH Sportlétesítmény Igazgatóság.

Új: MH Középiskolai és Kollégiumi Főigazgatóság, Szakközépiskolák: Gépjárműtechnikai Tiszthelyettesképző, Szabadszállás, Elektro- és Mechanikai Tiszthelyettesképző, Tápiószecső, Híradásipari Műszerész Tiszthelyettesképző, Vác, Gépszerelő és Karbantartó Tiszthelyettesképző, Orosháza, Repülőgép Szerelő és Repülőgép Műszerész Tiszthelyettesképző, Szolnok, Élelmezési Tiszthelyettesképző, Budapest, Zeneművészeti Tiszthelyettesképző, Budapest.

MH középiskolai és kollégiumi főigazgató alárendeltségében lévő kollégiumok: Lenkey János, Eger, II. Rákóczi Ferenc, Nyíregyháza; Damjanich János, Szeged; Béri Balogh Ádám, Győr; Bottyán János, Balassagyarmat (Megszűnt); Zrínyi Miklós, Pécs, Wathay Ferenc, Székesfehérvár, Magyar Honvédség 10. Középiskola, Szolnok.

Főszemlélő alárendeltségében: Szabályzatkiadó Intézet, MH Kiképzéstechnikai Központ, Budapest. MH Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ, MH Közművelődési és Művészeti Főigazgatóság, Honvéd Művészegyüttes, MH Sportlétesítmény Igazgatóság, hadi: MH Sajtóközpont, mindegyik Budapesten.

19. Megszűnt az alárendelés: MH gépesített lövész és harcokcsizó főnök alárendeltségében: Mészáros Lázár Kiképző Központ, Kalocsa.
20. Megszűnt az alárendelés: MH rakéta- és tüzerfőnök alárendeltségében: rakétakiképző központ, Tapolca; Tüzerkiképző Központ, Várpalota.
21. Megszűnt az alárendelés: MH műszaki főnök: Műszaki Kiképző Központ, Kalocsa MH légvédelmi- és repülő főszemlélő alárendeltségében: Megszűnt az alárendelés: Oláh István Légvédelmi Kiképző Központ, Debrecen, MH Híradó Szertár, hadi: MH Légvédelmi és Repülő Központi harcálláspont, Nagytarcsa, Vasvári Pál Honi Híradóanyag Raktár és Javítóműhely, Budapest (1.) Új: Egyesített Repülésirányító Főközpont, Budapest.
22. MH repülőfőnök: Megszűnt az alárendelés: Egyesített Repülésirányító Főközpont Budapest, Asbóth Oszkár Repülőgépjavító üzem, Kecskemét, AO Repülőanyag Ellátó Központ, Isaszeg.
23. MH légvédelmi rakéta- és tüzerfőnök alárendeltségében megszűnt az alárendelés: hadi: Csapatlégvédelmi Kiképző Központ, Nagyoroszi.
24. MH anyagi-technikai főcsoportfőnök közvetlen alárendeltségében: MH Minőségtanúsító Intézet, Budapest, repülőtechnikai minőségtanúsító osztály, Szigetszentmiklós, MH Anyagi-Technikai Információs Központ termékazonosító osztály, Budapest. Új: Hadtáp Szolgáltató Központ, MH Parancsnoksága Ellátó Igazgatóság 1–4. ellátó osztályokkal és egy kiszolgáló századdal, Irinyi János Szállítóezred, mind Budapesten.
25. MH haditechnikai csoportfőnök közvetlen szervei: Megszűnt, illetve átalakult: MH Vegyvédelmi Anyagellátó Központ, Budapest, Ercsi és a Műszaki Techni-

kai Ellátó Központ, Budapest. hadi: 87. tábori műszaki anyag javítóüzemből zászlóalj lett. Új: Haditechnikai Intézet Budapesten és a kísérleti osztálya Táborfalván. Új hadi: 42. javítódandár, szervezete: parancsnokság, Szabadszállás, 116. vegyes mozgó javítózászlóalj, Szabadszállás, 117. vegyes mozgó javítózászlóalj, Devecser, 33. gépkocsi javítózászlóalj, Budapest, 23. vontatózászlóalj, Szabadszállás, 15. fegyverzettechnikai javítózászlóalj, Tápiószecső, 88. híradóanyag javítózászlóalj, Gödöllő, 87. műszakanyag javítózászlóalj, Budapest. Hadi: vegyvédelmi anyagjavító század Budapest.

26. MH műszaki technikai ellátó központparancsnok alárendeltségében: alárendelés megszűnt: robbanóanyag raktárak: 1. és 2., Devecser, Recsk.
27. MH fegyverzettechnikai szolgálatfőnök: 12. fegyverbázis, Nyírtelek; Tápió (előtte: MH), Fegyverzettechnikai Ellátó Központ, Tápiószecső, MH Fegyverjavító üzem, Tápiószecső. Megszűnt: hadi: 107. önálló szállítózászlóalj, Nyírtelek, 15. tábori fegyverzetjavító üzem, Tápiószecső. Béke is lett a hadi mellett: MH lőszerellátó központ, Pusztavacs.
28. MH Lőszerellátó központparancsnok: 1. lőszerraktár, Törökbálinton, kihelyezett alegysége Bakonysárkányon; és további hat (5., 7–10., 27.) lőszerraktár: Hajdúsámson, Izsák, Heves, Kapoly, Táborfalva, Feldebrő.
29. MH páncélos és gépjármű technikai szolgálatfőnök alárendeltségében Megszűnt: hadi: 82. és 83. önálló harcokcsi- és gépkocsivontató zászlóalj, Kalocsa; 84. mozgó harcokcsi- és gépkocsijavító üzem, Szabadszállás. Hunyadi Mátyás Kiképző Központ, Szabadszállás; Irinyi János Gépkocsiszín, Budapest. Új: MH Honvédség Páncélos- és Gépjármű Technikai Ellátó Központ, Budapest, ennek alárendelve megmaradt: Négy „kikülönített” tárolási osztály: Miskolc-Dongótető, Hajdúhadháztéglás, Gánt, Mogyoród, hadi: Devecser. Új: 19. páncélos- és gépjárműanyag raktár.
30. MH repülőtechnikai szolgálatfőnök alárendeltségében: Repülő Műszaki Intézet, MH Központi Repülőgépjavító üzem, Kecskemét, MH Repülőanyag Ellátó Központ, Isaszeg.
31. MH elektronikai szolgáltatófőnök alárendeltségében: Bottyán János Híradóanyag Raktár, Nyíregyháza, MH Híradóanyag Gazdálkodási Központ, Gödöllő, alárendelve: számítástechnikai anyagellátó és javító központ. Megszűnt: hadi: 88. tábori híradóanyag javítóüzem, Gödöllő.
32. MH haditechnikai fejlesztési főnök: alárendelés megszűnt: Haditechnikai Intézet, Budapest, és kísérleti osztálya, Táborfalva.
33. HM hadtáp csoportfőnök: alárendelés megszűnt: 2. üdülő Vác, 5. üdülő Buják, 6. üdülő Székesfehérvár. MH parancsnoksága ellátó igazgatóság: 3 ellátó osztály, egy kiszolgáló század, Hadtápkiképző Központ, mindegyik a fővárosban.

34. MH egészségügyi szolgálatfőnök: alárendelés megszűnt: MH egészségügyi intézetek főigazgatósága alárendeltségében: Hadi: Központi Katonai Kórház, Budapest, betegotthon, Verőcsemaros, 1–3., 6. katonai kórházak: Budapest, Kecskemét, Pécs, Győr, szanatóriumok: Hévíz, Balatonfüred. Repülőorvosi Vizsgáló- és Kutatóintézet, Kecskemét; MH közlekedésügyi-, járványügyi állomás Budapest, kihelyezett állomása Kecskeméten; Központi Egészségügyi Anyagraktár, Budapest, jászberényi és szolnoki raktárrészlegekkel. Hadi raktárrészlegek: Békéscsaba, Dabas.

3. egészségügyi dandár: alárendelés megszűnt: hadi időszakban alakult volna meg a dandár parancsnoksága: dandárparancsnokság, 237. híradószázad, Dabas, 208. műszaki század, Lajosmizse, 238. kiszolgáló- és ellátózászlóalj, Kakucs, 126., 127., 128. tábori többprofilú sebészeti kórház, Kiskundorozsma, a 136–139. és a 125. tábori sebészeti kórház Dabason, a 153. Kisteleken. 83. tábori többprofilú belgyógyászati kórház, Kerekegyháza, 166., 115., 172. tábori belgyógyászati kórház, Kerekegyháza (166.) és Lajosmizse. 167. tábori repülőkórház, Kerekegyháza, 211. egészségügyi osztag, Ópusztaszer, 185., 271. és 293. könnyűsebesült kórház, Lajosmizse, a 154. Kisteleken. 178. és a 182. tábori fertőző kórház, Kerekegyháza. 208. egészségügyi járványvédelmi osztag, 92. szakorvosi megerősítő zászlóalj, 219. és 190. osztályozó-kiürítő állomás, a 206. sebesültszállító gépkocsi század Örkényben. Mozgó kórházcsoporth: hadi: mozgó kórházcsoporth főnökség és a 65. kiszolgáló- és ellátó zászlóalj Szolnokon, a 242. tábori többprofilú sebészeti kórház Jászberényben, a 243. tábori sebészeti kórház Jászberényben, a 244. és a 245. Jászkiésén. A 246. tábori többprofilú sebészeti kórház és a 247. tábori belgyógyászati kórház Jászberényben, a 236. tábori fertőző kórház Jászkiésén. A 198. és 202. egészségügyi osztagok Debrecenben, a 217. és a 315. Nyíregyházán, a 105. egészségügyi járványvédelmi osztag Ráckeven, a 290. szakorvosi megerősítő zászlóalj Debrecenben, a 248. és a 249. osztályozó-kiürítő állomás Ráckeven, a 205. és a 326. sebesültszállító gépkocsi század Bugyin. 1–5. sebesültszállító vonat Maglódon, Taksonyban, Dunaharasztn, Kunszentmiklóson, Dömsödon.

Megszűnt az egészségügyi tartalék: tábori sebészeti kórházak: 74–76., Dömsöd, 101., 103., 121., 122.. Dunavarsány. Tábori sebészeti kórházak: 123., 124., 133., Taksony. 164. és 116. tábori belgyógyászati kórház, Dunavarsány, Taksony. 179. tábori fertőző kórház, Dömsöd, 102. és 148. könnyűsebesült kórház, Dunavarsány és Dömsöd. 87. osztályozó-kiürítő állomás, Dunavarsány.

35. MH műszaki technikai szolgálatfőnöknek való alárendelések megszűntek.

36. MH Üzemanyag szolgálatfőnök: alárendelés megszűnt: üzemanyag-ellátó központ és a vegyész alosztály, Budapest.

37. MH üzemanyagellátó központparancsnoknak való alárendelés megszűnt: csővezetékes katonai szállításvezetőség, Hetényegyháza, hadi: Százhalombatta, 1–6. csővezetékes katonai parancsnokság, Záhony, Leninváros, Szajol, Székesfehérvár, Dombóvár, Szőny. 1–3. önálló csővezeték építő és üzemeltető század 1–2. Hetényegyházán, a 3. Felcsúton. Központi üzemanyagraktár, Ócsa, raktárrészlege: Acsa. 1. üzemanyagraktár Hetényegyháza, részlege Kótpusztá. Hadi: 3. üzemanyagraktár Mésztegyő, részlege Vajta. 119. üzemanyagraktár Felcsút. 1. és 2. raktárrészleg, Devecser és Ravazd. 129. üzemanyagraktár, Tarnaszentmária 1. részlege, Recsk. 2., Nyírbátor.

38. MH élelmezési szolgálatfőnöknek alárendelés megszűnt: 5 élelmezési raktár

39. MH ruházati szolgálatfőnöknek való alárendelés megszűnt: MH ruházati ellátó központ Budapest, 2. és 3. raktár, Táborfalva és Debrecen, utóbbi 2. és 3. raktárrészlege Dabason és Békéscsabán. Az 1. és a 2. javítórészleg Hatvanban és Gyöngyösön. 2–13. katonai ruházati boltok (Tata, Debrecen, Kiskunfélegyháza, Kaposvár, Székesfehérvár, Szolnok, Zalaegerszeg, Miskolc, Veszprém, Székesfehérvár, Debrecen).

40. MH Közlekedési szolgálatfőnök alárendeltségében: MH Katonai Szállítási Főigazgatóság, Budapest, alárendelve a következők: Új: szállítási osztály, Budapest, közlekedési anyagraktár, Táborfalva, Megszűnt: 1. átrakóköriet, Záhony; 106. önálló szállító és szállítmánykísérő zászlóalj, Budapest, katonai szállítási igazgatóságnak alárendelve, hadi: megszűnt: 69–71. önálló gépkocsi szállítózászlóalj, Budapest. Megmaradt: 1. katonai szállítási igazgatóság, Budapest, hadi: 15. vasútállomás katonai parancsnokság, új: 11–14. Budapest, 15. Győr. Megmaradt: 16. vasútállomás katonai parancsnokság, Székesfehérvár, hadi: 17. vasútállomás katonai parancsnokság, Cegléd; 2. katonai szállítási igazgatóság, Szombathely, hadi: 21. vasútállomás katonai parancsnokság, Celldömölk; Megmaradt: 22. vasútállomás katonai parancsnokság, Veszprém; 23. vasútállomás katonai parancsnokság, Tapolca; 3. katonai szállítási igazgatóság, Pécs, hadi: 31–35. vasútállomás katonai parancsnokság. 31., Nagykanizsa, 32., Kaposvár, 33., Dombóvár, 34., Sárbogárd, 35., Bátaszék. 4. katonai szállítási igazgatóság, Szeged, hadi: 41. vasútállomás katonai parancsnokság; 42. vasútállomás katonai parancsnokság, Kiskunfélegyháza, hadi: 43–45., Kecskemét, Kunszentmiklós. Békéscsaba. 5. katonai szállítási igazgatóság, Debrecen, hadi: 51–54. Vasútállomás katonai parancsnokságok: Szolnok, Püspökladány, Debrecen, Nyíregyháza. 6. katonai szállítási igazgatóság Miskolc, hadi: 61–64. vasútállomás katonai parancsnokságok: Szerencs, Miskolc, Füzesabony, Aszód. Megszűnt: Hadi: gépkocsi szállító tartalék: 145–149. önálló gépkocsi szállítózászlóaljak Budapest, Leninváros, Hajdúszoboszló, Derecske, Budapest. Új: 7. katonai szállítási igazgatóság, Záhony.

MH katonai szállítási főigazgató alárendeltségében: Hadi: 53. szállítóezred, Budapest. Új, csak hadi: 150. közlekedési dandárparancsnokság Táborfalva, alárendelve: 162., 164., 166. közúti komendáns-zászlóalj, Budapest, Táborfalva, Székesfehérvár, 155. vasútépítő zászlóalj, Kiskunfélegyháza, 26. és 37. átrakó zászlóalj, Szolnok és Kalocsa.

41. MH építési és elhelyezési főnök alárendeltségében: MH Fenntartási és Elhelyezési Főigazgatóság 5 ingatlankezelési stb. osztállyal.
42. MH Közigazgatási és pénzügyi főnök alárendeltségében: MH Pénzügyi Számító és Nyugdíjmegállapító Központ, Budapest.
43. Igazságügyi Szervek: Katonai Főügyészség, Budapest, Debrecen, Győr, Szeged és Kaposvár Katonai Ügyészségek. IM Katonai Főosztály. Katonai bíróság nem szerepelt a hadrendben.

Az MH csapataihoz utalt, de szervezetükbe nem tartozó szervek:

Mozgósítási törzsek, laktanya elhelyezési szolgálat, hírközpontok, kiképzési bázisok.

Új kiképzési rendszerű műszaki csapatok

MH építési és elhelyezési főnök alárendeltségében: 5. építőezred teljes harckészültség (THKSZ) idején egy hónapon belül megszűnt volna. Megszűnt: a hátszágvédelmi parancsnok alárendeltségében: a 150. közlekedési dandár, és a parancsnoksága, Budapest, a 152., a 155. és a 156. vasúti műszaki (Budapest, Debrecen, Bicske) és a 162., 167. (Budapest, Dunaújváros) általános műszaki zászlóalj. Az MH építési és elhelyezési főnök alárendeltségében az 5. önálló építőezred, Budapest.

Az alábbiak megszűntek:

Központi kiszolgáló szervek:

A hátszágvédelmi parancsnok alárendeltségében: Az MN központi anyagraktár és javítóüzeme Jobbágyiban, megalakítási helye Hatvanban, és a 8. üdülő Erdőbényén.

Eredményérdekeltségi rendszerben gazdálkodó szervek:

MHVK katonai felderítő hivatalvezető felügyelete alá tartozó szervek: MH Elektronikai Igazgatóság

Költségvetési folyószámlás szervek és költségvetési üzemek:

Költségvetési folyószámlás szervek:

MH kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnök irányítása alá tartozó szervek:

Több MH kulturális intézmény, és vendégház, illetve helyőrségi klubok.

Költségvetési Üzemek

MHVK híradó és automatizálási csoportfőnök felügyelete alá tartozó szervek: MH Híradó Technikai üzem

MH kiképzési és szárazföldi főcsoportfőnök felügyelete alá tartozó szervek: MH kiképzési eszközgyártó üzem, Zrínyi Katonai Könyv- és Lapkiadó

MH haditechnikai csoportfőnök felügyelete alá tartozó szervek: MH Központi Műszaki javítóüzem

MH fegyverzettechnikai szolgálatfőnök felügyelete alá tartozó szervek

MH Elektrotechnikai javítóüzem

MH hadtáp csoportfőnök felügyelete alá tartozó szervek

MH Textiltisztító és Javítóüzem

MH felügyeleti irányítása alatt működő vállalatok

MH páncélos – és gépjármű-technikai felügyelete alatt működő vállalatok

MH Gödöllői Gépgyár

MH építési és elhelyezési főnök felügyelete alatt működő vállalatok

Közületi beruházó vállalat, Építőipari Kivitelező Vállalat, MH Budapesti, és a Veszprémi Erdő- és Vadgazdaság

14. sz. melléklet A KBH szervezete, 1992. január 13.⁶⁷⁹

Létszám: 340 fő béke, 874 M.

I. MH KBH központ

1. Titkárság: vezetési részleg, központi ügyeleti szolgálat
2. Kémelhárítási osztály
3. Alkotmányvédelmi osztály
4. Belső ellenőrzési osztály
5. Információ értékelő- elemző osztály: adattároló és feldolgozó részleg
6. Személyügyi osztály
7. Szervezési, mozgósítási, híradó osztály
8. Pénzügyi és gazdálkodási osztály
9. Technikai osztály
10. Katonai cenzúra osztály
11. Katonai vizsgálati osztály
12. Iskoláztatási és oktatási osztály

II. HM Védelmi katonai biztonsági osztály (önálló)

III. 1. Katonai Biztonsági Főnökség (MH Parancsnokság és közvetlen szervek

1. Vezető szervek: feldolgozó osztály, technikai osztály
2. A. Katonai biztonsági osztály (HVK és közvetlenek)
3. B. Katonai biztonsági osztály (MH Főszemléltőség)
4. C. Katonai biztonsági osztály (ATFCSF-ség)
5. D. Katonai biztonsági osztály (BK KP)
6. MH Építési Elhelyezési Főnökség

IV. 2. Katonai Biztonsági Főnökség

1. A. Katonai biztonsági osztály (közvetlenek)
2. B. Katonai biztonsági osztály (1. KKP)
3. D. Katonai biztonsági osztály (3. KKP)

V. 3. Katonai Biztonsági Főnökség (LP)

1. Vezető szervek: Feldolgozó, és a technikai osztály
2. A. Katonai biztonsági osztály (LP és rakéta csapatok)
3. B. Katonai biztonsági osztály (Légvédelmi rakétacsapatok)

VI. 4. Katonai Biztonsági Főnökség (Tábori Hadsereg)

1. Vezető szervek: feldolgozó, és a technikai osztály
2. A. Katonai biztonsági osztály (Tábori Hadsereg és közvetlenek)
3. B. Katonai biztonsági osztály (1. gépesített hadtest)

4. C. Katonai biztonsági osztály (2. gépesített hadtest)

5. D. Katonai biztonsági osztály (3. gépesített hadtest)

VII. 5. Katonai Biztonsági Főnökség

1. Vezető szervek: Feldolgozó, és a technikai osztály
2. A. Katonai biztonsági osztály (Csapatrepülők)
3. B. Katonai biztonsági osztály (1. TVPK)
4. C. Katonai biztonsági osztály (2. TVPK)
5. D. Katonai biztonsági osztály (3. TVPK)

VIII. Hivatalvezető személyi tartaléka

⁶⁷⁹ HM KI 331/03/2/8/19/2.

15. sz. melléklet: Egyes magasabbegységek szervezete
1992 elején⁶⁸⁰

25. Klapka György Harckocsi Dandár B–M 1992. január 23.

Alárendelés: Béke: 1. KKP M: 1. gépesített hadtest (a Thury György, a Hunyadi János, a Savaria és a Bottyán János Gépesített Lövészdandár szervezete is nagyrészt megegezett ezzel)

Béke: 1116 fő M: 2436 fő.

I. Vezető szervek

1. Parancsnokság
2. Törzs: A. hadműveleti alosztály, B. felderítő szolgálat, C. híradó szolgálat, D. térképész szolgálat, E. mozgósítási és kiegészítési alosztály, F. ügyviteli alosztály
3. Tüzérfőnökség: 4. Légvédelmi Főnökség, 5. műszaki szolgálat, 6. vegyivédelmi szolgálat, 7. Anyagi-technikai Főnökség, 8. személyügyi alosztály, 9. pénzügyi és számviteli alosztály, 10. katonai biztonsági szerv

II. Harcbiztosító alegységek:

1. felderítőszázad, 2. vezetésbiztosító század, 3. műszaki század, 4. vegyivédelmi század

III. Harcoló alegységek: 1–4. harckocsizászlóalj, gépesített lövészzászlóalj, 122 mm önjáró tarackos tüzérosztály, önjáró légvédelmi rakétaüteg

IV. Kiszolgáló alegységek: 1. javítószázad, 2. ellátó század, 3. segélyhely

V. Laktanya elhelyezési szervek:

1. elhelyezési szolgálat

VI. Kiképzési bázisok 1. helyőrségi kiképzési bázis

VII. Mozdósítást előkészítő szervek:

Két mozdósítást előkészítő részleg.

MH Jurisics Miklós Páncéltörő Tüzérezred B–M, 1992. január 23. B: 1. KKP

M: 1. gépesített hadtest

Béke: 317 fő, M: 649 fő.

I. Vezető szervek:

1. Parancsnokság
2. Törzs: híradó szolgálat, mozdósítási és kiegészítési részleg, ügyviteli részleg
3. Műszaki szolgálat (csak M)

4. Vegyivédelmi szolgálat (csak M)
5. Anyagi-pénzügyi Főnökség
6. Pénzügyi szolgálat (csak M)
7. Katonai biztonsági szerv

II. Harcbiztosító alegységek

1. Törzsüteg
2. Híradószázad
3. Műszaki század

III. Harcoló alegységek

1. Törzsüteg
2. Híradószázad
3. Műszaki század

IV. Kiszolgáló alegységek

1. Javítószakasz
2. Ellátó század
3. Segélyhely (csak M)

⁶⁸⁰ HM KI 331/03/2/8/19/2.

16. sz. melléklet: GAMMA-II/1., 1992. február 1. – július 31.

Az alábbi feladatokat hajtották végre:

1. Csapattagozaton a GAMMA-követelmények beállítása és az ehhez szükséges diszlokáció kialakítása.
2. Veszteségpótló szervezetek kialakításának a befejezése.
3. Területvédelmi zászlóalj és ezredek új diszlokációjának a kialakítása, dandárok felállításának a megkezdése.
4. A hadrenden kívüli szervezetek hadrendbe építésének a megkezdése.
5. A tervezett létszám kialakítása, ezen belül a rendfokozati módosítások.
6. A magasabbegységek és a 87. légvédelmi tüzérezred szervezeti módosítása.
7. Az SZCSP kijelölt szervezetinél a vezetésbiztosító alegységek kialakítása.
8. A 80. Török Ignác gépesített lövész és a 44. Tóth Ágoston tüzérdandárok előkészítő törzseinek a megszervezése.
9. A 11. Perczel Mór, a 9. Jedlik Ányos és a 7. rádiótechnikai század átszervezése légvédelmi vezetési századdá.
10. A 114. Irinyi János vegyivédelmi zászlóalj átdiszlokálása Zalaegerszegről Kiskőrösre, M szerveztük kialakítása, előkészítő részleg beépítése a 93. Petőfi Sándor vegyivédelmi zászlóaljba.
11. A 93. Petőfi Sándor vegyivédelmi zászlóalj M szervezetének a 18. vegyivédelmi zászlóalj beépítésével ezreddé történő szervezése.
12. A 67. tüzérfelderítő osztály megszüntetése.
13. Az 58. dr. Bugát Pál egészségügyi zászlóalj és a 194. egészségügyi osztály átdiszlokálása Kiskunfélegyházáról Nyíregyházára, az egészségügyi zászlóalj M szervezetének a kialakítása, előkészítő részlege beépítése a 61. Vay Ádám zászlóaljba.
14. A 42. Hollán Ernő felderítőzászlóalj átdiszlokálása Szombathelyről Pécsre.
15. A 37. II. Rákóczi Ferenc és a 15. Damjanich János pontonos ezred M szervezetének a módosítása.
16. Az M szervezetű gépkocsi zászlóalj megszüntetése, bázisukon az 5. gépkocsi szállítóezred kialakítása.
17. A 20. híradózászlóalj megszüntetése, a 47. Fejér javító zászlóaljba beépítése, ez utóbbi gyöngyösi részlegének a felszámolása.
18. A NEKTÁR stacioner hírhálózat átalakítása.
19. A 190. szállítódandár megszüntetése.
20. A 18. légvédelmi rakétaezred megszüntetése a 14. Rába és a 15. Kalocsa módosítása, ötüteges ezred kialakítása.
21. A fegyelmező zászlóalj megszüntetése.

22. A 27. tartalékképző zászlóalj megszüntetése.
23. Az MH Információs és Katonai Igazgatási Központ megszüntetése, bázisán az MH Katonai Igazgatási és Adatfeldolgozó Központ létrehozása, az Érdekvédelmi és Háborús Veszteségnyilvántartó és a Tájékoztató Hivatal megszüntetése.
24. A hadkiegészítő parancsnokságok új szervezetének a kialakítása.
25. Az M szervezetű 157. és a 255. közúti komendáns-zászlóalj létrehozása.
26. Az MH Művelődési Ház hadrendbe építése.
27. A 128. légitüzér sztk. ezred új szervezetének a kialakítása Nagyorosziban.
28. A kijelölt területvédelmi egységek diszlokációjának a módosítása.
29. A 302–306. területvédelmi ezredek megszüntetése, a 200. kialakítása.
30. A 12. fegyverbázis átszervezése, a Szabolcs Fegyverzettechnikai Ellátó Központ kialakítása.
31. Az MH Egészségügyi Anyagraktár átszervezése MH Egészségügyi Anyagellátó Központtá.⁶⁸¹

⁶⁸¹ HM KI 8/97/34/8/26/34. Intézkedés a GAMMA-II/1. ütemének végrehajtására 1992.; HM KI 97/34/8/26/34. Szervezési terv a GAMMA-feladat II/1. ütemének végrehajtására, 1992. január 16.

A fontosabb feladatok a következők voltak:

1. Az MHP B állományának a módosítása, és M szervezetének a pontosítása.

I. Az SZCSP szervezetében:

1. A középszintű parancsnokságok (SZCSP, 1–3 KKP, Tábort Hadsereg Parancsnokság (TÁBHDSP), TVP, 1–3. területvédelmi kiegészítő parancsnokság (TVKP), 1–3. gépesített hadtestparancsnokságok) béke és M szervezetének a módosítása, M létszámok csökkentése.
2. A BTR-80 bázisképzési feladatainak az átadása a 108. Mászáros Lázár gépesített lövészdandártól a 62. Bercsényi Miklós gépesített lövészdandárnak.
3. A 26. Bottyán János gépesített lövészdandár béke szervezetének a módosítása.
4. Az 5. Bocskai István gépesített lövészdandár béke szervezetének a módosítása.
5. A 31. Hunyadi János és a 37. Savaria gépesített lövészdandár és a 8. Kinyi Pál harcoksidandár kiképzendő állományának a módosítása.
6. A 123. Eötvös József vonalépítő híradóezred béke létszámának a csökkentése, M feladatainak a módosítása.
7. Az elektronikai-harc szervezetek kialakításának a befejezése.
8. A HICS-ek és Egységes Repülésirányító Parancsnokságok (ERIP) szervezetbe állítása a vezetésbiztosító zászlóaljához, a 87. Bakonyi harci helikopter ezredhez és a 89. Szolnok vegyes szállítórepülő dandárhoz.
9. A 89. Szolnok vegyes szállító repülő dandártól 2 db. AN-26-os szállítórepülőgép átcsoportosítását a 93. Vitéz Hány László vegyes repülőosztályhoz.
10. Várpalotán az SZCSPK közvetlen alárendeltségében a központi lőtérparancsnokság önálló hadrendi elemként való létrehozása, az 5. Alba Regia rendészeti komendáns ezred szervezetének a módosítása.
11. Békéscsabán a 3. KKP alárendeltségében békében új hadrendi elemként a (204. területvédelmi zászlóalj, az 5. gépkocsi szállítóezred és a 3. gépkocsi szállítózászlóalj és a tervezett dandár megalakítására az 1. összevont területi előkészítő törzs szervezetének a létrehozása, az M idején megalakuló csapatok új utaltsági rendjének a kialakítása.

II. A BKKP katonai szerveinél

1. A SZCSP-vel együttműködve a 2. vegyes raktár és javítóműhely megszüntetése, egy részének a beépítése a 31. Hunyadi János gépesített lövészdandár szervezetébe.
2. Az MH ATFCSF-fel közösen az 5. híradóanyag raktár és javítóműhely (5. HARJAM) mint önálló hadrendi elem megszüntetése, csökkentett állomány beállítása a létrehozandó MH Elektronikai Anyagi-Technikai Ellátó Központba (MH EATEK).
3. A 20. Aulich Lajos rendészeti zászlóaljnál a 2X6 hónapos képzési rendszerre történő áttérés.
4. Az Erdőbényei üdülő szervezetének a módosítása, az MH Üdülők és Gyermekintézmények Főigazgatóságához történő átalárendelése.
5. Az MH híradószertár őrállományának a felváltása katonairól polgárra, stb.
6. A 15. Esze Tamás híradóezredhez hírközpont szakasz szervezése.
7. A honvédelmi dandárok M előkészítő részlegeinek beépítése a 32. budapesti őrezred és a Honvéd Folyami Flottilla szervezetébe.

III. Az LP szervezeteinél

1. A 125. Görgényi Dániel műszaki zászlóalj megszüntetése, M esetén az LP-nél műszaki egységek létrehozása.
2. Az 59. Szentgyörgyi Dezső műszaki ezred harci repülőezred szervezetének a módosítása, a 89. Szolnok vegyes szállítórepülő dandártól a nádudvari légilövészeti lőtér és a kiszolgáló szakasz átvétele.
3. Debrecenben az összevont rádiótechnikai századok területén harci irányítópont technikai és szervezeti feltételeinek kialakításának a befejezése.
4. A Berettyóújfalu rádiótechnikai század területén ideiglenes jelleggel csökkentett technikával és állománnyal a 19. rádiótechnikai század szolgálatba állítása.

IV. Központi rendeltetésű szerveknél

1. Az MH Távközlési Kutató és Ellenőrző Intézetnél vezetésbiztosító központ átszervezése.
2. Az MH Postai Katonai Szolgáltató megszüntetése, beépítése az MH Főhírközpont szervezetébe.
3. Az MH Oktatási és Kulturális Anyagellátó Központ B állományának a módosítása, az M szervezet beépítése az MH Sajtóközpont bázisán létrehozandó MH Tájékoztató Központba.
4. Az MHP Ellátó Igazgatóság új szervezetének a kialakítása, az MH ATFCSF-től az MH Hadtáp Csoportfőnökségnek történő átrendelése.

⁶⁸² HM KI 8/26/37/97/37. Intézkedés a GAMMA-II/2. szervezési feladatok végrehajtására, 1992.

5. A Haditechnikai Intézetnél a kutató, fejlesztő állomány megerősítése, a Haditechnikai Intézet és a Minőségtanúsító Intézet (MITI) átrendelése az MH ATFCSE-hez.
6. Az MH Lőszerellátó Központba tartozó lőszerraktárak szervezeti módosítása.
7. A 19. páncélos és gépjárműanyag raktár és a 12. műszaki anyagraktár mint önálló hadrendi elem megszüntetése, integrálása az MH Páncélos és Gépjárműtechnikai Ellátó Központ és az MH Műszaki Technikai Ellátó Központ szervezetébe.
8. Az MH Páncélos és Gépjármű-technikai Központ, az MH Repülőanyag Ellátó Központ az MH Központi Repülőgépjavító üzem, az MH Műszaki-Technikai Központ (MÚTEK), az 1. és a 3. robbanóanyag raktár végleges struktúrájának a kialakítása.
9. A Botyán János híradóanyag raktár és az MH Híradóanyag Gazdálkodási Központ mint önálló hadrendi elem megszüntetése, bázisukon az MH Elektronikai Anyagi-Technikai Ellátó Központ létrehozása.
10. Az MH Irinyi János Szállítóezred szervezetének a módosítása.
11. Az MH Üzemanyagellátó Központ, az MH Élelmezési Ellátó Központ, az MH Ruházati Ellátó Központ szervezetének a módosítása, raktárkészleteinek átrendezése.
12. A költségvetési és a számlás üdülőknek MH Üdülők és Gyermekintézmények Főigazgatósága (ÜGYFI) alárendeltségébe sorolása.
13. A 5. építőezred megszüntetése, bázisán az 5. Katonai Főépítővezetőség létrehozása az MH FEFI alárendeltségében.
14. MH FEFI szervezetének módosítása.

18. sz. melléklet MHP béke és mozgósítási (B–M) szervezete 1992. október 6.⁶⁸³

Az MHP-n 1992. október 1-én 590 tiszt, 13 tiszthelyettes, összesen 603 fő, plusz K. pa 147, mindösszesen 750 fő szolgált. Egy esetleges mozgósítást követően 792-re emelkedett volna a létszám. Kezdetben 27 tábornok, 103 ezredes, 444 alezredes, 11 őrnagy, 5 tiszt szolgált békében az MHP-nél, a későbbiekben az arányok változtak. Végzettségük szerint: felsőfokú vezetőképző 85 fő, akadémia 281 fő. Egyetem: műszaki: 101 fő, orvosi: 6 fő, jogi: 19 fő, tudomány: 9 fő, közgazdasági: 66 fő, testnevelési: 6 fő.⁶⁸⁴

Struktúra:

1. MHP. A parancsnok mellett a hatfős parancsnoki iroda működött.
2. Honvéd Vezérkar (276 fő) élén a vezérkari főnökkel, aki az MH parancsnokának első helyettese is volt egyben. A vezérkari főnöknek szintén volt egy első helyettese.
 - a. HVK Hadművelési Főcsoportfőnökség, vezetője a HVKF helyettese is egyben, a főcsoportfőnöknek szintén volt egy első helyettese. HVK Hadművelési Főcsoportfőnökség⁶⁸⁵ közvetlen szervezete: általános hadművelési osztály, vezetője a csoportfőnök helyettese. Alosztályok ugyanazok maradtak: Hadművelési tervező, harcászati, hadművelési biztosító, hadművelési vezetési. Továbbá: Légvédelmi és repülő hadművelési osztály, területvédelmi és hadszíntér-előkészítési hadművelési osztály, területvédelmi hadművelési alosztály, hadszíntér-előkészítési hadművelési alosztály, parancsnoki és törzskiképzési osztály.
 - I. MH Elektronikai-Harc Főnökség (MH Rádióelektronikai Főnökségből) Élén az MH rádióelektronikai főnöke állt, alárendeltségében a helyettese.
 - II. MH Térképész Szolgálatfőnökség
Megszűnt: Hadszíntér-előkészítési hadművelési alosztály, parancsnoki és törzskiképzési osztály.

⁶⁸³ HM KI 402/43 (97/43) 8/26/43. Az MHP béke és mozgósítási szervezete. 1992. október 6. 1994. december 1-ig volt érvényben ez a szervezet.

⁶⁸⁴ 1993. január 1-én 751 és 793, 1994. január 1-én 832 és 885, december 1-én 876 és 944 fő volt a létszám. (HM KI 402/43 (97/43) 8/26/43. Az MHP béke és mozgósítási szervezete, 1992. október 6.)

⁶⁸⁵ 1993. szeptember 1-ig volt érvényes a HVK állománytáblája, ekkor a 020/147/1991. számon kiadott 1/1/1. sz. állománytábla lépett hatályba. Meteorológiai szolgálatot is szerveztek. (017/989/1992. HVK szerv és hadkieg. csf. 1992. december 30. HM KI 402/43 (97/43) 8/26/43.)

- III. Fejlesztési és munkatervezési osztály (új önálló elvi osztály helyett)
Alosztályai: Fejlesztési, munkatervezési, elvi.
- IV. Anyagtervezési osztály
- V. Tudományos munkaszervezési osztály
- VI. Nemzetközi információs osztály (korábban: munkacsoport)
A következő alosztályokat szervezték újonnan: Nemzetközi biztonságpolitikai és információs, nemzetközi katonai békemissziós.
- VII. Ügyviteli alosztály
- VIII. Vezető objektumparancsnokság
 - b. HVK Szervezési és Hadkiegészítési Csoportfőnökség. A csoportfőnök a vezérkari főnök helyettese is volt egyben, a szervezeti egység lényegében nem változott.
 - I. Tervezési osztály
 - II. Szervezési osztály
 - III. Mozgósítási osztály
 - IV. Kiegészítési osztály
 - V. Ügyviteli alosztály
 - c. HVK Híradó és Informatikai Csoportfőnökség
 - I. Hadműveleti osztály
 - II. Hadszintér híradás-előkészítő osztály
 - III. Információvédelmi osztály
 - IV. MH Informatikai Főnökség
 - V. Ügyviteli alosztály
 - d. HVK Titkárság, vezetője csoportfőnöknek számított.
 - I. Jogi és fegyelmi elemző osztály:⁶⁸⁶ Jogi alosztály és Fegyelmi elemző alosztály.
 - II. Ügyviteli alosztály
 - e. HVK ügyviteli osztály, 7 fő
 - f. HVK személyügyi osztály, 6 fő.
 - g. HVK pénzügyi és számviteli osztály, 11 fő.

- 3. MH Szárazföldi és Kiképzési Főszemléltőség (béke), 102 fő
MH Szárazföldi és Kiképzési Főcsoportfőnökség (M), 107 fő
Vezetője az MH parancsnokának helyettese volt.
Közvetlen szervei: a tervezési osztály és a tervezési alosztály, közgazdasági alosztály, általános katonai kiképzési osztály, testnevelési és sportosztály, kulturális

⁶⁸⁶ 1994-ben Jogi és igazgatási osztály, Fegyelmi Elemző osztály lett helyette.

és közművelődési osztály, pénzügyi és számviteli osztály, személyügyi alosztály, ügyviteli alosztály.

- a. MH Gépesített Lövész és Harckocsizó Szemléltőség, M idején Főnökség
- b. MH Tüzérszemléltőség, M idején Főnökség
- c. MH Műszaki Szemléltőség, M idején Főnökség
- d. MH Vegyivédelmi Szemléltőség, M idején Főnökség
- e. MH Tanintézeti Főnökség
Tiszti oktatási osztály, középiskolai osztály, oktatási alosztály
- f. Humán Szolgálat felkészítő törzs, M idején osztály, 1993-tól csak Humán Szolgálat Főnökség (B-M)
1993-tól az alárendelt szervei: Elemző és szociális, kommunikációs, szervező osztályok, kulturális alosztály.
- g. Főszemléltő Közvetlen Szervek
 - I. Tervezési osztály
Új: Tervezési és a közgazdasági alosztály
 - II. Általános katonai kiképzési osztály
 - III. Testnevelési és sportosztály
 - IV. Kulturális és közművelődési osztály (1993-ban megszűnt.)
 - V. Pénzügyi és számviteli osztály
 - VI. Személyügyi alosztály
 - VII. Ügyviteli alosztály
- 4. MH Légvédelmi és Repülő Főszemléltőség, M idején Főcsoportfőnökség (72–72 fő), vezetője az MH parancsnokhelyettese.
 - a. MH Repülőszemléltőség, M idején főnökség
 - I. Harckiképzési és szemléltő osztály
 - II. Harci alkalmazási osztály
 - III. Légügyi hatósági szolgálat
 - IV. Ejtőernyős-deszant szolgálat
 - b. MH Légvédelmi Rakéta- és Tüzérszemléltőség, M idején Főnökség
 - c. MH Rádiótechnikai Szemléltőség M idején Főnökség
 - d. Főszemléltő közvetlen szervek, M idején Főcsoportfőnök közvetlen szervek
 - I. Tervezési osztály
 - II. Objektumparancsnokság
 - III. Ügyviteli iroda
- 5. MH Anyagi-technikai Főcsoportfőnökség 157 fő, M idején: 194 fő. Vezetője az MH parancsnokhelyettese.
 - a. MH Haditechnikai Csoportfőnökség
 - I. MH Fegyverzettechnikai Szolgálatfőnökség

- Vezetője a csoportfőnök helyettese volt. Rakéta- és lokátortechnikai osztály, fegyver-lőszer és műszertechnikai osztály
- II. MH Páncélos és Gépjármű-technikai Szolgálatfőnökség
Gépjármű-technikai osztály, harcjármű-technikai osztály
 - III. MH Repülőműszaki Szolgálatfőnökség
 - IV. MH Elektronikai Szolgálatfőnökség
Híradó-technikai osztály, elektronikai osztály
 - V. MH Műszaki Technikai Szolgálatfőnökség
 - VI. MH Vegyvédelmi Technikai Szolgálatfőnökség
- b. MH Hadtáp Csoportfőnökség⁶⁸⁷
- I. MH Üzemanyag Szolgálatfőnökség
 - II. MH Élelmezési Szolgálatfőnökség
 - III. MH Ruházati Szolgálatfőnökség
- c. MH Hadigazdálkodási Csoportfőnökség
- I. Gazdálkodási tervező-elemző osztály
 - II. Költségvetési osztály
- d. MH Egészségügyi Szolgálatfőnökség, 1993-tól Csoportfőnökség⁶⁸⁸
- e. MH Közlekedési Szolgálatfőnökség
- f. Főcsoportfőnök közvetlen szervek
- I. Tervezési osztály
 - II. Szervezési osztály
 - III. Személyügyi osztály
 - IV. Pénzügyi és számviteli osztály
Pénzügyi és számviteli és egy ellenőrzési alosztály
 - V. Ellenőrzési osztály (1993-tól)
 - VI. Munkavédelmi osztály
 - VII. Objektumparancsnokság (1993-tól)
 - VIII. Ügyviteli alosztály⁶⁸⁹
6. Személyügyi főnökség 52 fő
- I. Tiszti-, tiszthelyettesi és polgári személyügyi állomány
 - II. Szervezési és tartalékos tiszti személyügyi osztály

⁶⁸⁷ 1994. november 10-től csoportfőnök-helyettest is rendszeresítettek. (HVK szerv. és hadk. csf. 17/1047/1994. parancs (HM KI 402/43 (97/43) 8/26/43.)

⁶⁸⁸ 1994-től békében is csoportfőnökség. Főszakorvosi csoport, tervezési osztály, gyógyító osztály, szakellátási alosztály, alapellátási alosztály, repülő-egészségügyi alosztály, egészségügyi anyagi-technikai alosztály, Népjóléti Minisztérium operatív csoport alkotta a szervezetét. (HVK szerv. és hadk. csf. 017/402/1994. parancs (HM KI 402/43 (97/43) 8/26/43.)

⁶⁸⁹ 1994-től egy külön ellenőrzési osztályt szerveztek.

- III. Pályáirányítási és iskoláztatási személyügyi osztály
 - IV. Szociális és rehabilitációs osztály
Szociális és a rehabilitációs alosztály
 - V. Ügyviteli alosztály⁶⁹⁰
7. MH Építési és Elhelyezési Főnökség 33 fő
- I. Építési osztály
 - II. Elhelyezési osztály
 - III. Lakásgazdálkodási osztály
 - IV. Pénzügyi alosztály
 - V. Ügyviteli alosztály⁶⁹¹
8. MH Közgazdasági és Pénzügyi Főnökség 52 fő
- I. Közgazdasági osztály
Tervező-elemző alosztály, pénzügyi-beruházási alosztály
 - II. Pénzgazdálkodási osztály
Pénzellátási alosztály, csapatgazdálkodási alosztály
 - III. Illetmény és munkaügyi osztály
Illetmény alosztály, munkaügyi alosztály
 - IV. Ellenőrzési osztály
 - V. Szervezési osztály
 - VI. Ügyviteli alosztály (korábban: iroda)

⁶⁹⁰ Előléptetési és kitüntetési alosztályt is alakítottak 1992. december 30-án. (017/989/1992. HVK szerv és hadkieg csf. 1992. december 30. HM KI 402/43 (97/43) 8/26/43.)

⁶⁹¹ 1993-tól objektumparancsnokságot is szerveztek.

BIBLIOGRÁFIA

Monográfiák és biográfiák

1. Asmus, Ronald D.: A NATO kapunyitása, Budapest, Zrínyi, 2003.
2. Bába Iván: Rendszerváltoztatás Magyarországon, Budapest, VERITAS–Magyar Napló, 2015.
3. Balogh Sándor: Választások Magyarországon 1945. Fővárosi törvényhatósági és nemzetgyűlési választások, Négy Évtized sorozat, Kossuth Kiadó, Budapest, 1984.
4. Balogh Sándor–Gergely Jenő–Izsák Lajos–Jakab Sándor–Pritz Pál–Romsics Ignác: Magyarország a XX. században, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1985.
5. Berend T. Iván: Terelőúton Közép- és Kelet-Európa 1944–1990, Budapest, Vince Kiadó, 1999.
6. Bihari Mihály: Magyar politika 1944–2004. Politikai és hatalmi viszonyok Budapest, Osiris Kiadó, 2005.
7. Bombay László (szerk.): A honvédelem négy éve 1990–1994, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1994.
8. Bozóki András–Elbert Márta–Kalmár Melinda–Révész Béla–Ripp Erzsébet–Ripp Zoltán (szerk.): A rendszerváltás forráskönyve Kerekasztal-tárgyalások 1989-ben. Portrék és életrajzok 8. K., Budapest, Új Mandátum Kiadó, 1999.
9. Csendes László: Hadsereg-történet 1945–1998. Budapest, Új Honvédségi Szemle különkiadás 1998.
10. Deák Péter (szerk.): Biztonságpolitikai kézikönyv, Budapest, Osiris, 2007.
11. Debreczeni József: A miniszterelnök Antall József és a rendszerváltás, Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
12. Fischer Ferenc: A megosztott világ. A Kelet-Nyugat, Észak–Dél nemzetközi kapcsolatok fő vonásai (1941–1991) 3. kiadás Budapest, PSZ Projekt, 1996.
13. Földesi Ferenc–Kiss Zoltán–Isaszegi János (szerk.): A Magyar Honvédség negyedszázada. A rendszerváltástól napjainkig Budapest, Zrínyi, 2016.
14. Gergely Jenő–Izsák Lajos: A huszadik század története Budapest, Pannonica, 2000.
15. Germuska Pál: A magyar középépipar. Hadiipari és haditechnikai termelés Magyarországon 1945 és 1980 között. Budapest, Argumentum Kiadó–ÁBTL, 2015.
16. Helgert Imre – Mészáros Gyula: A Magyar Honvédség a rendszerváltás sodrában II. kötet, Néphadseregből Magyar Honvédség, Lakitelek, Antológia Kiadó, 2017.
17. Helgert Imre–Mészáros Gyula: A Magyar Honvédség a rendszerváltás sodrában I. kötet, Lakitelek, Antológia Kiadó, 2017.
18. Hobbes, David: Úrhadviselés. A föld légkörén kívül vívott háború csúcstechnológiájú fegyverei és alkalmazásuk módszerei, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1984.
19. Horváth Miklós: 1956 hadikronikája. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2003.
20. Horváth Miklós–Kovács Vilmos: Magyarország az atomháború árnyékában. Fejezetek a hidegháború korszakának had- és haditechnika-történetéből, Budapest, Zrínyi Kiadó, 2016.
21. Huszár Tibor: Kádár János politikai életrajza 1957–1989 II. Budapest, Szabad Tér Kiadó, Kossuth Kiadó, 2003.
22. Izsák Lajos: Pártok és politikusok Magyarországon 1944–1994, Budapest, Napvilág Kiadó, 2010.
23. Izsák Lajos: Pártok és politikusok Magyarországon 1944–1994, Budapest, Napvilág Kiadó, 2010.
24. Izsák Lajos–Pölöskei Ferenc–Romsics Ignác –Urbán Aladár: Magyarország miniszterelnökei, 1848–1990. Kossuth Kiadó, Budapest, 2002.
25. Izsák Lajos–Pölöskei Ferenc–Romsics Ignác–Szerencsés Károly–Urbán Aladár: Magyar miniszterelnökök, 1848–1990. Cégér Kiadó, Budapest, 1993.
26. Kis András: A Magyar Honvédség újjászervezése (1945), Budapest, Zrínyi Kiadó, 1995.
27. Kiss Dávid: A Munkásőrség története és előzményei, Budapest, Magyar Napló–VERITAS, 2017.
28. Lévesque, Jacques: 1989 egy birodalom végjátéka, Budapest, Aula, 2001.
29. Lőrinczné Bencze Edit: Horvátország a függetlenség kikiáltásától az uniós csatlakozásig, Budapest, Aposztróf, 2015.
30. Machos Csilla: A magyar parlamenti pártok szervezeti felépítése (1990–1999) Rejtjel politológiai könyvek, Budapest, Rejtjel Kiadó.
31. Mihail Gorbacsov: Szemtől szemben önmagammal. Visszaemlékezések és töprengések, Budapest, Scholar Kiadó, 2013.
32. Mihail Heller – Alexander Nyekrics: Orosz történelem II. k. A Szovjetunió története Budapest, Osiris Kiadó, 2003.
33. Mitrovics Miklós: A remény hónapjai... A lengyel Szolidaritás és a szovjet politika 1980–1981, Budapest, Napvilág Kiadó, 2010.
34. Mong Attila: Kádár hite. A magyar államadósság története 1956–1990. Budapest, Libri Kiadó, 2012.
35. Mórocz Lajos–Bognár Károly: Biztonságpolitika a többpártrendszerben, Budapest, Zrínyi Kiadó, 1990.

36. Okváth Imre: Bástya a béke frontján. Magyar haderő és katonapolitika 1945–1956 Budapest, Aquila Könyvek, 1998.
37. Okváth Imre: Katonai titkosszolgálatok a rendszerváltás éveiben, 1987–1990. In. Állambiztonság és rendszerváltás (szerk.): Okváth Imre ÁBTL–L' Harmattan Kiadó, Budapest, 2010.
38. Pataky Iván: A vonakodó szövetséges. A Magyar Néphadsereg közreműködése Csehszlovákia 1968. évi megszállásában, Budapest, Rastafari BT, 2008.
39. Pietsch Lajos: Magyarország és a NATO Magyar Atlanti Tanács, Budapest, 1998.
40. Rácz János: Több oldalról szorongatva: Budapest, VERITAS-Magyar Napló, 2018.
41. Ripp Zoltán: Rendszerváltás Magyarországon 1987–1990. Budapest, Napvilág Kiadó, 2006.
42. Romsics Ignác: Magyarország története a XX. században, Budapest, Osiris, 2010.
43. Romsics Ignác: Volt egyszer egy rendszerváltás – Prohászka Imre fotóival Budapest, Rubicon Könyvek, 2003.
44. Salamon Konrád: A magyar ezredforduló krónikája 1989–2009, Budapest, Auktor Könyvkiadó, 2008.
45. Salamon Konrád: Magyar történelem 1914–1990. Budapest, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993.
46. Salamon Konrád: Rendszerváltó újratemetés 1989. június 16. Budapest, KAIROSZ, 2003.
47. Szabó János: Haderőváltás Magyarországon 1989–2001. A rendszerváltás konfliktusai, kezelésük története és perspektívái a védelmi szektorban, Budapest, PolgArt, 2003.
48. Szakács Sándor–Zinner Tibor: A háború „megváltozott természete” Adatok, adalékok, tények és összefüggések 1944–1948, Budapest, magánkiadás, 1997.
49. Szani Ferenc (szerk.): A Magyar Néphadsereg 1956–1989. Budapest, ZMNE, 2001.
50. Szántó Mihály: A Magyar Honvédség a rendszerváltástól a NATO tagságig (1989–1999) Budapest, ZMNE, 2002.
51. Szente Zoltán: Európai alkotmány és parlamentarizmustörténet 1945–2005, Budapest, Osiris, 2006.
52. Szilágyi Ákos: Oroszország elrablása, Budapest, Helikon, 1999.
53. Tóth Eszter Zsófia: Antall József útja a miniszterelnökségig (1932–1989) Budapest, VERITAS–Magyar Napló, 2015.
54. Tökés Rudolf: A kialakult forradalom Budapest, Kossuth Kiadó, 1998.
55. Wijk, Rob de: A NATO az ezredforduló küszöbén, Debrecen, Hajja és fiai, 1998.

Tanulmánykötetek

1. Fülöp Mihály (szerk.): Az elfelejtett béke. Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára. Dialog Campus Kiadó, Budapest, 2018.
2. Holló József (szerk.): A magyar Maginot” A déli védelmi rendszer, 1951–1955, Budapest, HIM, 2008.
3. Kahler Frigyes (szerk.): Büntetőjogi tanulmányok III. Budapest, Kairosz, 2002.
4. Kutrán Sándor – Sándor Péter – Vass László: Magyarország politikai évkönyve, Budapest, AULA-OMIKK, 1990.
5. M. Kiss Sándor (szerk.): Rendszerváltás 1989: Témák között válogatva. Lakitelek, Antológia, 2014.
6. Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára szerk.: Gecsényi Lajos –Izsák Lajos Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011.
7. Magyarország évtizedkönyve 1988–1989. A rendszerváltás I. K. (szerk.): Kutrán Sándor–Sándor Péter–Vass László Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998.
8. Magyarország politikai évkönyve 1990. (szerk.): Kutrán Sándor–Sándor Péter–Vass László Budapest, AULA-OMIKK, 1990.
9. Ujváry Gábor (szerk.): VERITAS Évkönyv 2015, VERITAS– Budapest, Magyar Napló, 2015.

Tanulmányok

1. Germuska Pál–Nagy Tamás: Az MDP Államvédelmi Bizottsága, Honvédelmi Bizottsága és a Honvédelmi Tanács In. Múltunk 2004/1. sz.
2. Germuska Pál: A Honvédelmi Tanács és a Honvédelmi Bizottság szervezete In. Magyar történettudomány az ezredfordulón. Glatz Ferenc 70. születésnapjára (szerk.): Gecsényi Lajos–Izsák Lajos Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2011 471–477. o.
3. Gyarmati István: Viták és változások a magyar biztonságpolitikában 1989-ben In. Kutrán Sándor–Sándor Péter–Vass László: Magyarország politikai évkönyve Budapest, AULA-OMIKK, 1990. 246–253. o.
4. Haraszi Miklós: A kiegyezés két taktikája. Út a négy igenhez In. Magyarország évtizedkönyve 1988–1989. A rendszerváltás I. K. (szerk.): Kutrán Sándor–Sándor Péter–Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998. 923–934. o.

10. Horváth Miklós: Magyarország szuverenitásának helyreállítása: A szovjet csapatok kivonása és Magyarország szerepe a Varsói Szerződés felszámolásában. In: Rendszerváltás 1989: Témák között válogatva. (szerk.): M. Kiss Sándor Laki-telek, Antológia, 2014.
11. Kiss Dávid: A Kádár-korszak háborús védelmi igazgatási rendszerének kiépítése (1964–1975) Honvédségi Szemle 2017/1. szám
12. Kiss Dávid: A Szociáldemokrata Párt Rendező Gárdája 1945–1948 In: VERITAS Évkönyv 2015. Szerk.: Ujváry Gábor. VERITAS– Budapest, Magyar Napló, 2015.
13. Kiss Dávid: Az 1947-es magyar béke-előkészítés az új haderő szervezésének és a határok kialakításának a tükrében. In.: Az elfelejtett béke. Tanulmánykötet a párizsi magyar békeszerződés életbelépésének 70. évfordulójára. Szerk.: Fülöp Mihály, Dialog Campus Kiadó, Budapest, 2018.
14. Kukorelli István: Az országos népszavazás 1989–1998 In. Magyarország évtizedkönyve 1988–1989. A rendszerváltás I. K. (szerk.): Kurtán Sándor–Sándor Péter–Vass László, Budapest, Demokrácia Kutatások Magyar Központja Alapítvány, 1998. 468–478. o
15. M. Szabó Miklós: Adalékok a Magyar Néphadsereg 1961–1962. évi történetéhez (1.) In.: Új Honvédségi Szemle LXI. évf. 2007. 9. szám 70–100. o.
16. Sz. Bíró Zoltán: A szovjet csapatok kivonása Magyarországról In. História 2009. 5–6. sz. XXXI. évf.
5. Thomas Staubhaar: A svájci milíciahadsereg népgazdasági költségei Budapest, Új Honvédségi Szemle 1995/8.
6. Zinner Tibor: Személyes adalékok (is) az első két semmisségi törvény hátteréhez In. A semmisségi törvények. Büntetőjogi tanulmányok III. Szerk.: Kahler Frigyes, Budapest, Kairosz, 2002.

Tanulmányok az interneten

1. Czinege Lajos életrajza <https://www.neb.hu/hu/czinege-lajos>, 2018. június 12.
2. Germuska Pál: A Honvédelmi Bizottság és a Honvédelmi Tanács Magyarországon. 1952–1980 http://www.nationaler-verteidigungsrat.de/downloads/germuska_ht_hb.pdf (letöltés: 2012. július 15.)
3. Kárpáti Ferenc életrajza <https://www.neb.hu/asset/phpULRRr7.pdf> 2018. június 12.
4. Kiss Dávid: A Munkásőrség híradásának kiépítése, http://epa.oszk.hu/02700/02735/00081/pdf/EPA02735_katonai_logisztika_2016_1_304-328.pdf, 2018. augusztus 30.

5. Ólmosi Zoltán: Tervek kapuzárás előtt, http://www.archivnet.hu/hadtortenet/tervek_kapuzaras_elott.html, letöltés: 2016. július 14.
6. Paczkowski, Andrzej: Das Komitee für Landesverteidigung (Komitet Obrony Kraju) in den Jahren 1959–1991. http://www.nationaler-verteidigungsrat.de/de/verteidigungsraete_im_warschauer_pakt/polen (letöltés: 2015. január 30.)
7. Simon István: Közvéleménykutatás az MSZMP választási esélyeiről http://www.archivnet.hu/politika/kozvelemenykutatas_az_mszmp_valasztasi_eselyeiről.html, 2018. szeptember 3.
8. Vinczéné Mészáros Csilla: A védelmi igazgatás rendszere, Hadmérnök, 2009. július, http://hadmernok.hu/2009_2_vinczene.pdf, 2018. augusztus 29.

Forráskiadványok

1. Balogh Sándor–Izsák Lajos (szerk.): Magyarországi pártprogramok 1944–1988, Budapest, ELTE–Eötvös Kiadó, 2004.
2. Baráth Magdolna–Rainer M. János (szerk.): Gorbacsov tárgyalásai a magyar vezetőkkel. Dokumentumok az egykori SZKP és MSZMP archívumából 1985–1991. Budapest, 56-os Intézet, 2000.
3. Bozóki András (szerk.): A rendszerváltás forgatókönyve kerekasztal-tárgyalások 1989-ben 6. K. Dokumentumok Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 2000.
4. Bozóki András (szerk.): A rendszerváltás forgatókönyve kerekasztal-tárgyalások 1989-ben, dokumentumok 4. K. Budapest, Magvető Kiadó, 1999.
5. Bozóki András: A rendszerváltás forgatókönyve Kerekasztal-tárgyalások 1989-ben. Dokumentumok 3. kötet 1989. augusztus 3. – augusztus 29. Budapest, Magvető Kiadó
6. Deményné Lehel Zsuzsa–Holka Gyula (szerk.): Századok statisztikája (Statisztikai érdekességek a magyar történelemből) Budapest, KSH, 2011.
7. Feitl István (szerk.): A magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság jegyzőkönyvei 1945–1947, Budapest, Napvilág, 2003.
8. Kenedi János: Kis állambiztonsági olvasókönyv október 23. – március 15. – június 16. a Kádár-korszakban II. K.. Budapest, Magvető Kiadó. 1996.
9. Kimmel Emil (szerk.): Kongresszus '89 Rövidített, szerkesztett jegyzőkönyv az 1989. október 6–9. között tartott kongresszus anyagából, Budapest, Kossuth Könyvkiadó 1990.
10. Kiss Péter (szerk.): Magyar kormányprogramok 1867–2002 2. K. 1944–2002, Budapest, Magyar Hivatalos Közlönykiadó, 2004.

11. Müller Rolf –Takács Tibor (szerk.): A magyar állambiztonsági szervek munkabeszámolói, Budapest, L' Harmattan, 2010.
12. Pándi Lajos: A kelt-európai diktatúrák bukása. Dokumentumgyűjtemény 1985–1995, Szeged, Mozaik Oktatási Stúdió, 1996.
13. Pozsgay Imre–Szabó Miklós–Szécsényi Tibor–Szoboszlai Zsolt–Németh Miklós–Sulyok Erzsébet–Nagy Imre (szerk.): Rendszerváltók a baloldalon, reformerek és reformkörök 1988–1989. Válogatott dokumentumok, Budapest, Kosuth Kiadó, 1999.
14. Sáringer János: Iratok az Antall-kormány külpolitikájához és diplomáciájához I. Budapest, VERITAS-Magyar Napló, 2015.
15. Székely Sándor–Somos József (szerk.): A honvédelmi törvény, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1978.
16. Torda Endréne (szerk.): Magyar külpolitikai évkönyv, Budapest, KÜM, 1992.

Emlékiratok, visszaemlékezések, interjúk

1. Bodzabán István–Szalay Antal (szerk.): A puha diktatúrától a kemény demokráciáig, Budapest, Pelikán Kiadó, 1994.
2. Dr. Németh József: Irányított interjú Borits László ny. vezérezredessel az MTA Bólyai János kutatói ösztöndíj támogatásával. In. Hadtudományi Szemle 2014. 7. évf. 2. sz.
3. Für Lajos: A Varsói Szerződés végnapjai magyar szemmel, Budapest, Kairosz, 2016.
4. Horn Gyula: Cölöpök, Budapest, Zenit Könyvek, 1991.
5. Kárpáti Ferenc: Puskalövés nélkül... Budapest, Duna International, 2013.
6. Kasza László interjúi: Metamorphosis Hungariae 1989–1994, Budapest, Századvég, 1994.
7. Kéri László (interjúkészítő) Politikusportrék–Békesi László, Budapest, Századvég Kiadó, 1994.
8. Kiss Dávid–Pap Zsolt: Munkásőrség–interjúkönyv, Budapest, Szépművés, 2017.
9. Marinovich Endre: 1315 nap. Antall József naplója. Budapest. Éghajlat Könyvkiadó, 2003.
10. Németh Miklós „Mert ez az ország érdeke” Készítette: Oplatka András, Budapest, Helikon Kiadó, 2014.
11. Páldi András: Egyre távolabb Moszkvától, Budapest, Belvárosi Könyvkiadó, 1996.

12. Timár Mátyás: Válság, Váltás, Változások–jegyzetek 1979–1994. Budapest, P&B Média R, 1998.
13. Törös István (szerk.): Az ég katonái. Magyar légierő 1938–2008. Budapest, Regiment Militaria Kft, 2008.

Kézikönyvek

1. Bokor Imre (szerk.): Szemelvények VII. rész, Katonai Rövidítések szótára, Budapest, MNVK Tudományos Osztály–MNVK Szabályzatszerkesztő és Koordinációs Osztály–Zrínyi Katonai Kiadó, 1987.
2. Kulcsár Ödön (szerk.): Rövidítések kézikönyve, Budapest, Táncsics Könyvkiadó, 1973.
3. Segédlet a rövidítések és egyezményes jelek alkalmazásához, Budapest, HM, 1987. Lelőhely: HIM Könyvtára, szerző nincs feltüntetve.
4. Susa István–Vörös Béla: A katonai híradás története, tanulmány a híradó hallgatók részére 1979.

Felhasznált források

Magyar Közlöny
Országgyűlés Honvédelmi Bizottságának jegyzőkönyvei

Levéltárak

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
Hadtörténeti Intézet és Múzeum
Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár

RÖVIDÍTÉSEK ÉS MOZAIKSZÓK JEGYZÉKE

AB – Alkotmánybíróság
 ÁBTL – Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
 ABV – Atom-Biológiai-Vegy (fegyver)
 AGFCSF – Anyagi-Technikai Főcsoportfőnökség
 AGTFCSF – Anyagtervezési Főcsoportfőnökség
 alov. – alosztályvezető
 altb. – altábornagy
 átar. – áttörő
 ATIK – Anyagi Technikai Információs Központ
 BKK – Budapesti Katonai Kerület
 BKKP – Budapesti Katonai Kerületparancsnokság
 BM – Belügyminisztérium
 B–M – Béke – Mozgósítás
 BMP – Bojevaja masina pehoti (gyalogosági harcjármű)
 BRFK – Budapesti Rendőr-főkapitányság
 BTK – Büntető Törvénykönyv
 CFE – Conventional Armed Forces in Europe
 COCOM – Coordinating Committee for Multilateral Export Controls/Többoldalú Exportellenőrzési Koordináló Bizottság
 csf. – csoportfőnök
 csre. – csapatrepülő
 CSRP – Csapatrepülő Parancsnokság
 DH – Déli Hadseregcsoporthoz
 DHDCS – Déli Hadseregcsoporthoz
 EB – Európai Bizottság
 EBEÉ – Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet
 ÉEF – Építési és Elhelyezési Főigazgatóság
 EFE – Egyesített Fegyveres Erők
 EFTA – Európai Szabadkereskedelmi Társulás
 EK – Európai Közösség
 EKA – Ellenzéki Kerekasztal
 ÉKFI – Építéskivitelezési Főigazgatóság
 ENSZ – Egyesült Nemzetek Szervezete
 EREF – Egyesített Repülőirányító Főközpont

ERIP – Egyesített Repülésirányító Parancsnokság
 ET – Európa Tanács
 EU – Európai Unió
 ezd. – ezredes
 FÁK – Független Államok Közössége
 FCSF – főcsoportfőnökség
 FEB – Fegyverzettechnikai Ellátó Központ Szolgálat
 FIDESZ – Fiatal Demokraták Szövetsége
 FKGP – Független Kisgazdapárt
 főcsf. – főcsoportfőnök
 főea. – főelőadó
 főov. – főosztályvezető
 FRISZ – Földi Repülésirányító Szolgálat
 FVTFCF – Fegyverzettechnikai Főcsoportfőnökség
 GDP – Bruttó hazai termék
 gkv – nincs adat
 HAP – Hátországvédelmi Alakulatok Parancsnoksága
 HÁVP – Hátországvédelmi Parancsnokságra
 HB – Honvédelmi Bizottság
 hdgy. – hadnagy
 HICS – nincs adat
 HIEK – Haderőcsökkentési Információs és Ellenőrző Központ
 HIM – Hadtörténeti Intézet és Múzeum
 HK – Honvédségi Közlöny
 HKSZ – harckészültség
 HM – Honvédelmi Minisztérium
 HM KI – Honvédelmi Minisztérium Központi Irattár
 HMK – HM Kollégium
 HP – Hátországvédelmi Parancsnokság
 HPVP – Hátországi és Polgári Védelmi Parancsnokság
 HT – Honvédelmi Tanács
 HVK – Honvéd Vezérkar
 IH – Információs Hivatal
 IKIK – Információs és Katonai Igazgatási Központ
 IM – Igazságügy-minisztérium
 K. pa. – kinevezett polgári alkalmazott
 KAFÉV – Katonai Főépítésvezetőség
 KAO – Közigazgatási és Adminisztratív Osztály

KB – Központi Bizottság
 KBH – Katonai Biztonsági Hivatal
 KDNP – Kereszténydemokrata Néppárt
 KFH – Katonai Felderítő Hivatal
 KGB – Komitjet goszudarsztvennoj bezopasznosztyi
 KGST – Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa
 KISZ – Kommunista Ifjúsági Szövetség
 KNEB – Központi Népi Ellenőrző Bizottság
 KÖRÜ – Központi Repülőgépjavító Üzem
 KSH – Központi Statisztikai Hivatal
 KSZI – nincs adat
 KT – Katonai Tanács
 ku. – közúti
 KÜM – Külügyminisztérium
 lász. – lángszórós
 LB – Legfelsőbb Bíróság
 LÉRTB – Légvédelmi Rakétabázis
 LP – Légvédelmi Parancsnokság
 M – mozgósítás
 MDF – Magyar Demokrata Fórum
 MDP – Magyar Dolgozók Pártja
 MH – Magyar Honvédség
 MHK – Munkára, Harcra Kész!
 MHP – Magyar Honvédség Parancsnoksága
 MHSZ – Magyar Honvédelmi Szövetség
 MHVK – Magyar Honvédség Vezérkara
 MITI – Minőségtanúsító Intézet
 MK – Magyar Közlöny
 MK – Magyar Köztársaság
 mk. – mérnök
 MKCS – nincs adat
 MKP – Magyar Kommunista Párt
 MN – Magyar Néphadsereg
 MNK – Magyar Népköztársaság
 MNL – Magyar Nemzeti Levéltár
 MNL OL – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
 MNP – Magyar Néphadsereg Parancsnoksága
 MNVK – Magyar Néphadsereg Vezérkar

mód. – nincs adat
 MOL – Magyar Országos Levéltár
 MOP – Munkásörszág Országos Parancsnoksága
 MRTB – Mozgó Rakétatechnikai Bázis
 MSZBT – Magyar–Szovjet Baráti Társaság
 MSZHSZ – Magyar Szabadságharcos Szövetség
 MSZMP – Magyar Szocialista Munkáspárt
 MSZMP KAO – MSZMP Közigazgatási és Adminisztratív Osztály
 MSZP – Magyar Szocialista Párt
 MT – Minisztertanács
 MTVI – MT Védelmi Iroda
 MŰTEK – Műszaki-Technikai Központ
 NATO – North Atlantic Treaty Organisation, Észak Atlanti Szerződés Szervezete
 NBH – Nemzetbiztonsági Hivatal
 NET – Népköztársaság Elnöki Tanácsa
 NDK – Német Demokratikus Köztársaság
 NKA – Nemzeti Kerekasztal
 NSZK – Német Szövetségi Köztársaság
 NYEU – Nyugat Európai Unió
 OECD – Organisation for Economic Co-operation and Development, Gazdasági
 Együttműködési és Fejlesztési Szervezet
 OHB – Országgyűlés Honvédelmi Bizottsága
 OT – Országos Tervhivatal
 OVB – Országos Választási Bizottság
 ő. e. – őrzési egység
 ÖSZO – önálló szállítóosztály
 PB – Politikai Bizottság
 PM – Pénzügyminisztérium
 PSZH – Páncélozott Szállító Harcjármű
 PTT – Politikai Tanácskozó Testület
 PV – polgári védelem
 PVOP – Polgári Védelem Országos Parancsnoksága
 RALK – Repülőanyag Ellátó Központ
 ráf. – rádiófelderítő
 REVA – rendszertervezési és vezetésautomatizálási
 rt. – rádiótechnikai
 rtf – rádiótechnikai felderítő
 SE – Sportegylet

SÉTK – Sugárhelyzet Értékelő és Tájékoztató Központ
sv- sorozatvető
SZCSP – Szárazföldi Csapatok Parancsnoksága
SZDP – Szociáldemokrata Párt
SZDSZ – Szabad Demokraták Szövetsége
SZEK – Szövetséges Ellenőrző Bizottság
sztk. – nincs adat
szü. csf. – személyügyi csoportfőnök
TÁBHDSZ – Tábori Hadsereg Parancsnokság
t. b. heá. – nincs adat
TÉRA – Tábori Élelmezési Anyagraktár
TEÜR – Tábori Egészségügyi Anyagraktár
TFLÖR – tábori fegyverzeti lőszerraktár
THAR – tábori harcanyagraktár
THKSZ – Teljes Harckészültség
TLÖR – tábori lőszerraktár
TMB – Tudományos Minősítő Bizottság
TMB MTI – nincs adat
TMÜR – Tábori Műszaki Anyagraktár
TPCGÉMÜR – Tábori Páncélos- és Gépjárműanyag Raktár
TTJÜ: nincs adat
TÜZAR – tábori üzemanyagraktár
TVERA – tábori vegyesanyag raktár
TVKP – területvédelmi kiegészítő parancsnokság
tvr. – törvényerejű-rendelet
TVVAR – Tábori Vegyivédelmi Anyagraktár
uhé. – út-és hídepítő
ÜGYFI – Üdülők és Gyermekintézmények Főigazgatósága
va. ü. – vasúti üzemeltető
VI – Védelmi Iroda
vkf – vezérkari főnök
VKI – Vezérkari Iroda
vörgy. – vezérőrnagy
vsf – vegyi sugárfelderítő
vsfm. – vegyi sugárfelderítő és mentesítő
VSZ – Varsói Szerződés
VT – Vezetői Tanács
VTB – nincs adat

vv. – vegyivédelmi
zj. – zászlóalj
ZMKA – Zrínyi Miklós Katonai Akadémia

NÉVMUTATÓ

- Annus Antal 38, 98 (3), 101 (2), 102, 106 (2), 108 (2), 109, 111, 130, 148, 201
 Annus József 126, 129
 Asboth Oszkár 219, 281, 284, 308
 Asmus, Ronald D. 55, 330
 Aulich Lajos 215, 281, 305, 321
 Bába Iván 17, 328
 Balás István 61, 64, 65 (3)
 Balassa János 278, 301
 Bálint Tibor 61 (2), 64
 Balogh György 123, 126, 129 (3)
 Balogh János 126
 Balogh Sándor 26, 328, 333
 Bánki Donát 281
 Bánsági Zoltán 99, 124
 Baranyai Tibor 69 (2)
 Baráth Magdolna 14, 16, 333
 Bárd Károly 109, 130,
 Bejczy Sándor 126, 129 (2)
 Békesi László 73, 334
 Bem József 224, 277, 300
 Bencsik István 34, 187
 Benkei András 31 (2)
 Beöthy Mihály 98, 99
 Bercsényi Miklós 278, 279, 301, 302 (2), 320
 Berend T. Iván 19 (2), 328
 Béri Balogh Ádám 247. 278. 284. 302. 308
 Bihari Mihály 135, 328
 Bíró József 109
 Boconádi Szabó József 278, 301
 Bocskai István 261, 278, 292, 301, 320
 Bodzabán István 15, 334
 Bognár Károly 90, 329
 Bombay László 40, 328
 Borbándi János 31
 Bornemissza (Gergely) 278, 302
 Boross Imre 69
 Boross Péter 25
 Borsits László 36, 90 (2), 91, 109 (2), 116, 117, 139 (2), 159, 164, 193, 194, 197, 200 (2), 201, 202, 204 (3)
 Borsos Csaba 124
 Borz Miklós 110, 126, 127 (2), 129
 Bottyán János 197, 262, 277, 278, 284, 285, 300, 301, 308, 309, 316, 320, 322
 Bozóki András 60, 61 (3), 62 (2), 65 (2), 66, 68, 71 (2), 72 (2), 73, 75, 328, 333 (3)
 Brattyán György 61
 Brezsnjev, Leonyid Iljics 13, 33
 Budzsálíka Mátyás 70, 72 (2)
 Bugát Pál 301, 302, 318
 Bush, George Herbert Walker 14
 Ceaușescu, Nicolae 19
 Clausewitz, Carl Philipp Gottlieb von 12, 56
 Czinege Lajos 31, 32 (2), 125, 135 (3), 332
 Csány László 277, 300
 Csémi Károly 31
 Csendes László 28, 328
 Csizmadia Pál 61
 Danjanich Janos 261, 278, 279, 282, 284, 301, 308, 318
 Dapsi Károly 125
 David Hobbes 328
 Deák János 98 (2), 109, 156, 166, 218, 220, 223, 224, 295, 300

Deák Péter 90
 Debreczeni József 16
 Dobó István 278, 301
 Doró György 34
 Dózsa György 278, 302
 Dragón Pál 61
 Drucker György 61
 Egri Gyula 125
 Elbert Márta 328
 Eötvös József 279, 301, 303 (2), 320
 Esze Tamás 278, 281, 302, 305, 321
 Fehér József 61, 98, 109, 126 (2), 127 (2), 129
 Fehér Lajos 31 (2), 193
 Feitl István 27, 333
 Fejti György 62, 69 (2), 70
 Ficzer Mátyás 126, 128, 129
 Fischer Ferenc 14, 34, 328
 Fodor István 73
 Fodor Lajos 188
 Fodor Pál 61
 Földesi Ferenc 37, 38
 Földesi István 61
 Földvály Károly 278, 302
 Fülöp Mihály 27, 331, 332
 Für Lajos 19 (2), 20, 21 (5), 22 (4), 23 (2), 24, 34, 37, 38, 91 (2), 92 (2), 97, 98 (2), 103, 124, 129, 146 (2), 148 (2), 218, 334
 Gaál Antal 126, 128
 Gábor Áron 219, 293, 301, 302
 Gál Zoltán 173, 175
 Gáspár Miklós 61
 Gergely András 61, 328
 Germuska Pál 29, 30, 133, 328, 332
 Glatz Ferenc 133, 331 (2)
 Gorbacsov, Mihail Szergejevics 13 (4), 14 (3), 15, 16, 18, 24 (2), 33, 37 (3), 329, 333
 Göncz Árpád 20, 23 (2)
 Görgényi Dániel 281, 306, 321
 Görgey Artúr 278, 301
 Grósz Károly 14, 15, 16 (3), 34, 35, 37, 134, 136 (3)
 Gruber Nándor 175
 Gubicza Jenő 177, 178, 179 (2)
 Gyarmati István 97
 György István 61
 Gyuricza Béla 117
 Hack Péter 69
 Hamary Dániel 278
 Hámori Csaba 75
 Haraszi Miklós 17
 Háy László 219, 224, 281, 292, 302, 304, 320
 Havasi Béla 175
 Havel, Václav 19
 Helgert Imre 14, 18, 19, 21, 22, 23 (2), 24, 25, 38 (2), 40 (2), 41, 90, 137, 159, 163, 174 (2) 184, 185, 328 (3)
 Heller, Mihail 13, 34, 329
 Holka Gyula 333
 Hollán Ernő 224, 301, 318
 Holló András 61, 63, 64 (2)
 Holló József 27
 Homola Csaba 99
 Honecker, Erich 18
 Hoós János 34
 Horn Gyula 91, 122
 Horváth Balázs 23
 Horváth István 19, 63
 Horváth János 125
 Horváth Lajos 99, 110, 111, 123, 126, 129
 Horváth Miklós 14 (2), 28, 29, 30, 33, 34, 37, 91, 172
 Hunyadi (János) 277, 300, 316, 320, 321
 Hunyadi Mátyás 285, 309

Huszár Tibor 15
 Ilcsik Sándor 175
 Ilku Pál 251
 Inotay Ferenc 126, 129 (2)
 Irinyi János 277, 285, 295, 300, 308, 309, 318, 322
 Isaszegi János 37, 38, 329
 Izsák Lajos 26, 27, 133, 328, 329, 331, 333
 Jakab Sándor 328
 Jancsó Miklós 61
 II. János Pál 24, 117
 Janza Károly 109, 126
 Jazov, Dimitrij 91
 Jedlik Ányos 278, 301, 318
 Jelcin, Borisz Nyikolajevics 24, 25 (2)
 Jurisics Miklós 277, 300, 316
 Kádár János 11, 13, 15 (4), 17, 28, 43, 44, 46, 75, 82, 113, 133, 136, 185, 329, 332, 333
 Kahler Frigyes 15, 332
 Kalmár Melinda 328
 Karácsony Imre 175
 Karikás Frigyes 247, 263
 Kárpáti Ferenc 19, 30, 32, 34 (2), 37, 90, 135, 137 (2), 175, 200
 Kasza László 17
 Katona Tamás 114, 122, 126, 128
 Keczer Imre 109, 224 (2), 225
 Kecskeméti Sándor 61
 Kenedi János 15
 Keresztes Sándor 74 (2)
 Kéri Kálmán 111, 123, 126, 129
 Kilián György 197, 200, 247, 284, 307
 Kimmel Emil 17
 Kinizsi Pál 277, 278, 279, 300 (3), 301, 303, 320
 Király Béla 126 (2), 128, 129 (4), 130 (3)
 Király Péter 106

Kis András 26, 27
 Kiss Dávid 27 (2), 30, 44, 46, 47, 62, 74, 133, 136, 193, 203, 207
 Kiss Péter 15, 20, 25
 Kiss Zoltán 329
 Kissinger, Henry Alfred 110
 Klapka György 277, 278, 300, 302, 316
 Kolláth György 174 (2)
 Komorovsky, Broniszlav 221
 Kondor Lajos 96, 98, 106, 109, 111, 116, 122, 207
 Korinek László 106
 Kósáné Kovács Magda 69 (3)
 Kossuth Lajos 71, 200, 247, 281, 284, 307
 Koszó Péter 344
 Kovács István 189
 Kovács János 183
 Kovács László 123
 Kovács Vilmos 14 (2), 29, 30, 33, 34, 91, 172, 329
 Kőszeg Ferenc 61, 66
 Kövér László 60
 Krasznai Márton 99
 Kukorelli István 17
 Kurucz Zoltán 187, 191
 Kutrán Sándor 17, 18, 331
 Láhner György 277, 300
 Lakatos Józsefné 109
 Lehel vezér 278
 Lenkey János 247, 284, 308
 Lévesque, Jacques 15, 329
 Linder Miklós 189
 Liszkay Csaba 139, 159, 194
 Lobov, Vlagyimir 90, 91
 Lőrincz Kálmán 24, 36, 156, 160 (3), 161 (4), 165, 166, 171 (3), 175, 179, 194 (2), 208, 209, 218, 220 (2), 221, 225, 268, 295

Lőrinczné Bencze Edit 19
 Lusev, Pjotr Georgijevics 91
 M. Kiss Sándor 38, 53 (2), 54, 55, 332
 M. Szabó Miklós 29
 Machos Csilla 20,
 Magyar Bálint 219, 278, 301
 Magyar Elemér 61, 63
 Marinovich Endre 22
 Markovics Ferenc 34, 35, 133, 134
 Mátyás Pál 106
 Mécs Imre 99, 126, 127, 128, 129 (4), 130
 Medgyessy Péter 35
 Meiszter Dávid 123
 Mészáros Gyula 14, 18, 19, 21, 22, 23 (2),
 24, 25, 38 (2), 40 (2), 41, 90, 137, 159,
 163, 174 (2), 184, 185, 328, 329
 Mészáros Lázár 197, 278, 284, 301, 308
 Molnár Gábor 61
 Molnár Pál 61
 Mong Attila 329
 Mórocz Lajos 90, 329
 Murányi Zoltán 61, 69 (2)
 Müller Rolf 74
 Münnich Ferenc 245, 251
 Nádasdy Ferenc 219, 277, 278, 300, 301
 Nagy András 123, 126, 129, 130
 Nagy Imre (miniszterelnök) 15, 17, 28
 Nagy Imre 71
 Nagy Lajos 74, 75, 176
 Nagy Tamás 74, 133, 331
 Nagysándor József 279, 303
 Németh József 90, 334
 Németh Miklós 13, 15, 18, 34, 35, 73 (2),
 74 (3), 75, 100, 133, 136, 334
 Nógrádi Sándor 200, 247
 Noszlopy Gáspár 278, 301
 Nyekrics, Alexander 13, 34, 329
 Nyers Rezső 37, 74
 Okváth Imre 26, 27 (2), 28, 171 (2), 172,
 206, 330
 Oláh István 32, 33, 93, 135, 186, 261, 284,
 308
 Ólmosi Zoltán 194
 Oplatka András 334
 Orbán Viktor 74 (2), 75
 Orfeusz 187
 Paczkowski, Andrzej 34, 333
 Pacsek József 34 (2), 36, 185, 186, 187
 (2), 189, 191 (2)
 Páldi András 24, 334
 Pándi Lajos 34, 334
 Pap Zsolt 74, 334
 Papp Árpád 31
 Páris András 126
 Pataky Iván 32, 330
 Perczel Mór 277, 300, 318
 Perjés Gábor 126, 128, 129 (3)
 Pető Iván 70, 71, 72
 Petőfi Sándor 272, 279, 281, 301, 302, 318 (2)
 Petrasovits Anna 74
 Petrik Béla 61
 Pick Róbert 99 (3), 125
 Pietsch Lajos 22, 330
 Póda Jenő 126, 129 (2)
 Pozsgay Imre 16, 17, 69, 71 (3), 334
 Pritz Pál 328
 Puskás Tivadar 278, 302
 Rácz János 21
 Raffay Ernő 38, 122, 123, 126 (2), 127
 (2), 129, 220, 221 (2)
 Raft Miklós 175
 Rainer M. János 14, 16, 333
 II. Rákóczi Ferenc 279, 284, 300, 302,
 308, 318
 Rasek, Antonin 221
 Réti János 125

Révész Béla 328
 Ripp Erzsébet 328
 Ripp Zoltán 11, 14 (2), 15 (2), 16 (3), 17
 (2), 18 (3), 19, 38, 136, 172, 328
 Rockenbauer Zoltán 61
 Romsics Ignác 11, 16, 328, 329
 Rózsa Károly 188
 Salamon Konrád 17, 18, 20, 21, 23, 24, 25
 Sallai Imre 200, 251
 Sándor Péter 17, 18, 97, 331, 332
 Sáringer János 21
 Silov, Viktor 38
 Somogyi Ferenc 106
 Somos József 45, 47, 48 (3), 49, 51, 334
 Stromfeld Aurél 260, 280, 305
 Sulyok Erzsébet 334
 Sz. Bíró Zoltán 37
 Szabad György 69, 70, 71
 Szabó János 16, 19, 24, 25, 33, 38, 42,
 124, 252
 Szabó Miklós 29, 61, 111, 123, 126, 128,
 129, 332, 334
 Szakács Sándor 26
 Szalay Antal 15, 334
 Szalvay Mihály 200
 Szamuely Tibor 247
 Szani Ferenc 28 (2), 29, 30, 32, 135, 186,
 205
 Szántó Mihály 32
 Szarvas Béla 126, 129
 Szécsényi Tibor 334
 Székely Sándor 45, 47, 48 (3), 49, 51, 334
 Szekeres István 61, 126
 Szendrei László 126, 128, 129
 Szentgyörgyi Dezső 280, 305, 321
 Szigetvári Miklós 61
 Szikinger István 61, 64
 Szilágyi Ákos 52
 Szili Sándor 126, 129
 Szoboszlai Zsolt 334
 Szomszéd László 125
 Sztálin, Joszif Vasszarionovics 27
 Szűrös Mátyás 62, 73
 Takács Péter 24
 Takács Tibor 74, 334
 Tamás Gáspár Miklós 69
 Thomas Staubhaar 107, 332
 Torda Endréné 24
 Tóth Ágoston 219, 223, 247, 277, 283,
 300, 301, 306, 318
 Tóth András 71, 153
 Tóth Eszter Zsófia 16
 Tóth István 126, 129
 Tóth Károly 193
 Tóth Tibor 187
 Tőkés László 19
 Tőkés Rudolf 16 (2)
 Tölgyessy Péter 20, 61, 65, 66, 70 (2), 71,
 72, 74, 75
 Török Ignác 223, 277, 279, 300, 302, 318
 Törös István 41
 Trombitás Dezső 31
 Türr István 278, 301
 Tütös Sándor 61
 Ujváry Gábor 27, 331, 332
 Ungvár Gyula 189
 Vad György 109
 Vadászi Tibor 189, 192, 251
 Vajtó Lajos 61
 Válóczy István 125
 Varga Sabján László 61
 Vass László 17, 18, 97, 331, 332
 Vasvári Pál 284, 308
 Vay Ádám 200, 278, 302, 318
 Vécsey Károly 279
 Villányi Miklós 34

Vinczéné Mészáros Csilla 134, 333
 Virágh Rudolf 99
 Vitézy László 61, 68, 69, 70
 Vörös Vince 74
 Wachslar Tamás 126, 129 (5)
 Wathay Ferenc 284, 308
 Wijk, de Rob 24, 330

Zalka Máté 200 (2), 247
 Zétényi Zsolt 24, 60, 61, 62 (3), 63, 64 (3),
 68 (2), 69 (4), 70
 Zinner Tibor 15, 26, 330
 Zólmoy László 125
 Zrínyi Miklós 40, 160, 200, 204, 263,
 278, 284, 288, 293, 301, 308, 313, 328

HELYMUTATÓ

Abasár 211, 215, 238, 245, 248 (2), 250,
 254, 277 (2), 282 (2), 283, 300, 302,
 303, 306 (2)
 Acsa 248 (2), 286, 311
 Afganisztán 13, 33, 34
 Ágasegyháza 242
 Ajka 242
 Alap 241
 Albertirsa 244
 Alcsútdoboz 243, 280, 305
 Alsóörs 242
 Amerikai Egyesült Államok 39, 41, 121,
 153, 171
 Angola 39
 Aszaló 241
 Aszód 215, 245 (3), 249, 281, 282 (2), 287,
 305 (2), 307, 311
 Ausztria 17, 30, 38, 97, 109, 110 (2), 112
 (2), 113 (2), 118, 120, 171, 228
 Bács-Kiskun megye 131, 246
 Baja 215 (2), 238 (2), 242, 243, 245, 251,
 252, 255 (2), 278 (2), 281, 282 (2), 301,
 305, 306
 Bakony 238, 251 (3) 281, 302, 320
 Bakonysárhány 247, 284, 309
 Balassagyarmat 211, 244, 247, 284, 308
 Balatonakarattya 248, 263
 Balatonalmádi 240 (2), 241, 258
 Balatonfüred 241 (4), 248, (3), 263, 285,
 310
 Balatonkenese 241
 Balkány 246
 Balmazújváros 244
 Bánk 245, 283
 Bánréve 249
 Baranya 131, 246
 Bátaszék 248, 311
 Bátorfyerenye 246, 282, 304
 Bécs 14, 21, 40, 91, 92, 93 (2), 96, 104,
 108, 109, 111, 112, 113 (2), 122, 153,
 157 (2), 194, 208
 Békés 131, 246 (2), 282, 304
 Békéscsaba 224, 239 (2), 241 (2), 242,
 243 (3), 245 (3), 246, 249, 257, 258 (2),
 260, 279 (2), 281 (3), 282, 283 (2), 285,
 286, 287, 302, 303, 306, 310, 311 (2),
 320
 Berlin 14, 18, 22, 27, 29,
 Bezenye 242, 243, 280, 305
 Bicske 244, 250, 287, 312
 Biharkeresztes 249
 Bodajk 242
 Boldog 242, 243, 281, 306
 Bonyhád 242,
 Borsod-Abaúj-Zemplén megye 131, 246
 Bölcske 242, 243, 280
 Börgönd 211, 240 (3), 242, 243 (2), 259,
 278 (3), 280, 281 (3), 301 (2), 302, 305
 Bős 60, 100
 Budaörs 243 (4), 246, 250, 281 (3), 292,
 302, 304 (2)
 Budapest 15. 16. 22. 32. 37. 131. 132. 153.
 156, 161, 166, 188, 191 (2), 192, 207,
 209 (2), 210 (2), 215 (3), 219 (2), 238,
 242 (2), 243 (3), 244 (12), 245 (6), 246
 (8), 247 (14), 248 (10), 249 (6), 250 (2),
 254, 261, 262 (4), 263 (7), 264 (6), 273
 (4), 274, 280 (2), 281 (6), 282, 283 (9),

284 (6), 285 (5), 286 (7), 287 (10), 288, 295, 300, 305 (9), 306 (4), 307 (8), 308 (11), 309 (8), 310 (5), 311 (9), 312 (8), 313, 321, 327, 328, 329 (2), 330–340

Bugac 244, 283

Bugyi 245, 248, 286, 310

Buják 248, 285, 305, 309

Bukarest 91

Bulgária 19, 38, 113

Cegléd 65, 104, 114, 201, 209, 215, 224, 239 (4), 244 (2), 245, 247, 248, 257, 278 (4), 282, 286, 301, 302 (3), 304 (2), 311

Celldömölk 248, 311

Ciprus 39

Cseh és Szlovák Köztársaság 38, 112 (2)

Csehszlovákia 12, 19, 32 (2), 39, 112, 113, 120, 221, 330

Csengőd 242

Cserépfalu 242, 243, 261

Csongrád 131 (2), 239, 246, 278, 302

Csorna 248

Dabas 242 (3), 248, 285 (4), 286, 310 (4), 311

Dány 245

Debrecen 110, 201, 211, 214, 239, 240, 243 (2), 244 (2), 245, 246 (2), 249 (4), 250, 257, 259, 261 (2), 282 (2), 284, 285, 286 (4), 287 (4), 295, 301, 304, 306 (3), 308, 310 (2), 311 (5), 312 (2), 330

Derecske 244, 287, 311

Devecser 240 (3), 241 (2), 247, 248, 263, 279 (2), 284, 285, 286, 300, 303, 309 (3), 311

Dombóvár 241, 244, 248, 249, 286 (2), 311 (2)

Dömsöd 242 (3), 286 (4), 310 (4)

Duna 29, 60, 98, 305

Dunaharaszti 242, 286, 310

Dunakeszi 241, 281 (2)

Dunántúl 29, 201 (2)

Dunaújváros 241, 244, 250, 281, 287, 312

Dunavarsány 242 (3), 286 (4), 310 (4)

Eger 239 (2), 244, 245, 246, 247, 256 (3), 278 (3), 282, 283, 284, 302 (3), 304, 308,

Egerág 242, 243, 281, 306

Emőd 245

Eplény 240 (2)

Ercsi 215, 239 (2), 240 (4), 241 (2), 245, 251, 279 (4), 282 (2), 284, 300–305, 308

Erdőbénye 287, 305 (2), 312, 321

Fejér 131, 246, 303, 318

Felcsút 240, 241 (2), 249, 286 (2), 311 (2)

Feldebrő 247, 309

Ferihegy 241

Fertőszentmiklós 211, 242, 243, 280, 305

Fót 246

Franciaország 39, 57

Független Államok Közössége (FÁK) 24, 38, 337

Fülöpszállás 242

Füzesabony 249, 287, 311

Galgamácsa 245, 282, 307

Gánt 248, 285, 309

Gödöllő 191, 197, 200, 241 (2), 247 (2), 250, 281 (2), 285 (2), 288, 309 (3), 313

Grúzia 39

Gyál 241, 242, 243 (2), 280 (2), 305 (2)

Gyékényes 248

Gyömrő 243, 280

Gyöngyös 238, 245, 254, 277, 282

Győr 110, 238 (4), 240, 245, 246, 247, 248 (2), 249, 251, 255 (2), 279, 282 (2), 284, 285, 287, 300 (2), 301, 305 (2), 308, 310–312

Győr-Moson-Sopron megye 131 (2), 246

Győrszemere 259

Győrújbarát 241 (2)

Hajdú-Bihar megye 131 (2), 246,

Hajdúhadháztéglás 282, 285, 287, 304, 309

Hajdúsámson 247, 263, 309

Hajdúszoboszló 287, 311

Hatvan 245 (2), 285, 282, 286, 287, 311, 312

Hegyeshalom 248

Hejőkeresztúr 244

Helsinki 120, 123

Hernádnémeti 241

Hetényegyháza 249 (2), 264, 286 (3), 311 (3)

Heves 309

Heves megye 131, 246

Hévíz 248 (2), 285, 310

Hidasnémeti 249

Hird 242

Hódmezővásárhely 110, 201, 214, 239, 244, 245, 248 (2), 256, 278, 282, 301

Homokszentgyörgy 242, 243, 281, 306

Hortobágy 246, 282, 304

Horvátország 19 (3), 24 (2), 39, 110, 118, 329

India 39

Irak 39 (2), 111

Irán 35,

Isaszeg 244, 281, 284, 308, 309 (2)

Iszkaszentgyörgy 248

Izbég 242, 280 (2), 305 (2)

Izrael 39

Izsák 247, 263, 309

Jánoshalma 238, 239, 257

Japán 39

Jászberény 211, 239 (2), 245 (3), 248, 254, 256 (2), 257, 262, 278, 282, 285 (3), 310 (4)

Jászkisér 245 (2), 285 (2), 310 (2)

Jászládány 244

Jobbágyi 287, 305, 312

Jugoszlávia 12, 19, 27, 39 (2), 42, 109, 112 (2), 113, 114, 118, 120, 123, 129, 136, 228

Juta 242, 243, 280, 306

Kakucs 242, 285, 310

Kál 247, 263

Kalocsa 211 (2), 215 (2), 219, 239 (2), 240, 241 (2), 244 (2), 245 (2), 248, 251, 258, 278, 279 (2), 282 (3), 284 (2), 285, 301, 302 (2), 304, 305 (2), 308 (2), 309, 312, 318

Kanada 40

Kápolnásnyék 281

Kapoly 240 (3), 247, 279 (2), 303, 309

Kaposújlak 241, 281, 304

Kaposvár 104, 114, 201, 209, 238 (3), 239 (4), 240, 241 (4), 245, 246 (2), 248, 249, 256 (2), 257, 258, 278 (6), 279 (3), 280 (4), 281 (2), 282 (2), 286 (2), 287 (3), 295, 301 (9), 303 (5), 304 (3), 306, 311 (2), 312

Kaposvár-Kaposújlak 281

Karcag 204, 239 (2), 244, 256 (3), 282

Kaszó 263

Kaszópuszta 248

Kecel 244, 282

Kecskéd 241, 281

Kecskemét 215, 242 (2), 243 (2), 245, 246, 248 (2), 249 (2), 261, 280, 281 (2), 282, 284, 285 (3), 287, 305, 306 (2), 308, 309, 310 (3), 311

Kerekegyháza 242 (3), 285 (4), 310 (4)

Keszthely 211, 215, 239, 240 (3), 245, 259 (2), 279 (2), 280, 282, 303 (2), 305

Kína 29, 39

Kisbér 241

Kiskörös 211 (2), 215, 239 (2), 240, 241, 242, 243, 245, 255, 256, 258 (2), 278, 279, 280, 281, 282, 301 (2), 302 (3), 303 (2), 304, 306 (2), 318
 Kiskundorozsma 242, 285, 310
 Kiskunfélegyháza 211 (2), 224 (3), 238 (3), 239 (2), 240 (3), 241, 244, 245, 249 (2), 255 (2), 256, 257, 258, 277, 278 (5), 279 (3), 282, 283, 286, 287, 300, 301 (4), 302 (2), 303, 311 (2), 312, 318
 Kiskunmajsa 246, 282, 304
 Kistelek 285 (2), 310 (2)
 Komárom 244 (2), 248, 282
 Komárom-Esztergom megye 131, 246, 262 (2)
 Komló 241
 Koppenhága 39
 Koszovó 19
 Kótpusztá 286, 311
 Kőtelek 246, 282, 304
 Közép-Európa 39, 103, 220
 Kunbaracs 241
 Kunszentmiklós 242 (2), 249, 286, 287, 310, 311
 Kuvait 39
 Lajosmizse 242 (3), 285 (3), 310 (3)
 Leninváros 262, 286, 287, 311 (2)
 Lenti 201, 211, 238, 245, 255, 278, 282, 301
 London 39
 Lökösháza 249
 Maglód 242, 245, 286, 310
 Magyarország 14 (3), 16, 17 (4), 18, 19 (2), 20, 21, 22 (4), 24, 25 (2), 26 (2), 27 (4), 28, 29, 30, 33, 37 (3), 39 (4), 54 (2), 56, 57, 75, 80, 90 (2), 95, 97, 98, 100, 106, 109, 110, 112 (2), 115, 119 (2), 120 (2), 121 (4), 122, 123, 171 (2), 172, 185, 201, 206, 220, 221, 228 (2),
 Marcali 215 (2), 238 (2), 245, 254, 255, 256, 257, 277, 278, 282, 300, 301 (2)
 Margitsziget 250
 Marosvásárhely 19
 Martonvásár 244
 Mátraháza 244, 307
 Mecseknádasd 242
 Medina 242, 243, 281, 306 (2)
 Ménfőcsanak 240, 279, 303
 Mesztegnyő 249, 286, 311
 Mezőcsát 243 (2), 261, 281, 306
 Mezőfalva 242, 243, 280, 305 (2)
 Mezőkeresztes 241
 Mezőkövesd 241, 281
 Mezőtúr 211, 239 (2), 244, 245, 256 (2), 278 (2), 282, 283, 301, 302
 Mindszent 246, 282, 304
 Miskolc 193, 211, 241 (2), 242 (2), 243, 244, 245 (2), 248 (2), 249 (2), 250, 260, 261 (2), 262 (2), 281, 282 (2), 285, 286, 287 (2), 309, 311 (3)
 Miskolc-Dongótető 285, 309
 Mogyoród 248, 285, 309
 Molnászeceőd 242, 243, 280, 305
 Monor 241, 245, 305
 Mór 242, 246, 248, 282, 304
 Moszkva 13, 91, 153, 334
 Mozambik 39
 Murakeresztúr 248
 Nagyatád 238 (2), 240 (2), 245, 246, 259, 280, 282 (3), 303, 305
 Nagy-Britannia 18, 39
 Nagyhalász 246, 282, 304
 Nagykanizsa 211 (3), 215, 224, 238 (3), 239, 240 (5), 241, 245, 246, 248, 255, 256, 262, 278 (3), 279 (3), 281, 282 (2), 301 (3), 303 (2), 304, 305, 311
 Nagykörös 246, 282, 304

Nagyoroszi 211, 215, 224, 239, 244, 245, 250, 279, 282, 283, 284, 300, 304, 306, 308, 319
 Nagytarcsa 242, 243, 244, 280, 284, 305 (3), 308
 Németország 14, 26, 37, 38, 55, 216
 Nógrád 246, 282 (2), 305
 Nógrád megye 131, 246
 NSZK 18, 39, 172, 339
 Nyársapát 248
 Nyírábrány 249
 Nyírbátor 286, 311
 Nyíregyháza 197, 239 (4), 240, 241 (3), 245, 246, 247 (2), 249, 256, 257 (2), 259, 262 (2), 278 (3), 281 (2), 282, 284, 285 (2), 287, 302 (4), 304, 308, 309, 310, 311, 318
 Nyírtelek 241, 259, 284 (2), 309 (2)
 Ócsa 244, 249, 264, 286, 311
 Olaszország 29, 30, 120 (2)
 Ópusztaszer 239, 242 (2), 285, 310
 Orosháza 244 (2), 245, 279, 282, 283, 284, 308, 211
 Oroszlány 241 (4), 242
 Öcsény 241 (2), 281 (2)
 Öregcsertő 244
 Örkény 239, 242, 285, 310
 Paks 250
 Pannonhalma 240
 Pápa 215, 242, 243 (5), 245, 259, 260, 280 (3), 281, 282, 305 (3), 306
 Párizs 27 (3), 39, 74, 105, 205, 217, 331, 332
 Pécs 110, 211, 215, 220, 224, 238 (3), 239 (2), 240 (2), 245, 246, 247, 248 (2), 255 (2), 256, 257, 263, 264, 278, 280 (2), 281, 282, 284, 285, 286, 301, 303 (2), 308, 310, 311, 318
 Pécsvárad 240
 Pér 241, 279, 281
 Pest megye 131, 246 (2), 307
 Pétervására 246 (2), 282 (3), 304, 305
 Pilis 244
 Pilisszentkereszt 243, 280, 305
 Pogány 241, 281
 Pókaszeptek 246
 Prága 22, 32
 Pusztaszemes 243, 281, 306
 Pusztavacs 241, 247, 263, 284, 309
 Pusztavám 242
 Püspökladány 249, 287, 311
 Ráckeve 245, 248, 285, 310 (2)
 Ravasz 286, 311
 Recsk 247, 249, 263, 284, 286, 309, 311
 Rétság 215, 238, 245 (2), 254, 277, 282, 283, 300 (2), 303
 Románia 19, 33, 42, 109, 110 (2), 111, 112, (2) 113, 115, 118, 120, 123, 129, 157, 220 (2)
 Röske 249
 Sajószentpéter 245
 Sárbogárd 241, 242 (5), 245, 247, 248, 280 (2), 281, 282, 286, 305, 306, 311
 Sárvár 246, 282, 304
 Sásd 242
 Savaria 277, 300, 316, 320
 Sikonda 241 (2), 260
 Soltvadkert 242
 Somogy megye 131 (2), 246
 Somosköőújfalú 249
 Sormás 242, 243, 281, 306
 Szabadegyháza 282, 304
 Szabadszállás 211, 239 (2), 241, 242, 243, 245 (2), 257, 261, 282, 285 (2), 301, 303, 304, 308, 309 (5)
 Szabolcs-Szatmár-Bereg megye 131, 246, 262 (2), 319

- Szajol 286, 311
 Szakáld 242, 243, 261
 Szanda 241, 281
 Százhalombatta 244 (2), 250, 264, 286, 311
 Szederkény 246, 282, 304
 Szederkény-Boly 282
 Szeged 215 (2), 239 (2), 240, 241, 242, 243, 245, 246, 247, 249 (2), 279 (2), 281 (2), 282, 284, 287 (4), 293, 294, 295, 302 (4), 306, 308, 311, 312, 334
 Székesfehérvár 104, 209 (2), 215 (2), 239 (4), 240 (7), 245, 246, 247, 248 (2), 258, 259 (2), 277, 279 (6), 280 (2), 282, 284, 285, 286 (4), 287, 300, 303 (8), 304 (2), 308, 309, 311 (3), 312
 Szekszárd 240, 242 (4), 245, 246, 280, 282, 303
 Szendehely 245, 283
 Szentendre 240, 242, 243 (2), 245, 247, 280 (3), 282, 303, 305 (2)
 Szentes 211 (2), 215 (2), 238, 240, 241, 244, 245 (2), 246 (2), 255, 256, 258, 259, 261, 262, 278, 282 (4), 302 (5), 304 (2), 307
 Szentes-Lapistó 282
 Szentgotthárd 241, 248
 Szentkirályszabadja 215, 238, 240 (2), 241, 259, 279, 281 (2), 302
 Szentlőrinc 242 (2)
 Szerbia 110 (2)
 Szerencs 246, 249, 282, 287, 304, 311
 Szigethalom 242, 243, 280, 305
 Szigetvár 61, 240, 259, 293, 301 (2)
 Szlovák(ia) Köztársaság 38 (2), 110 (2), 112, 113 (2), 118, 120, 122, 123, 221,
 Szlovénia 19, 24, 39, 118
 Szob 248
 Szófia 37 (2)
 Szolnok 110, 197, 207, 211 (2), 215, 219 (5), 239 (6), 241, 243 (2), 244, 245, 246 (2), 247, 249 (3), 256, 257 (5), 259, 261, 262 (2), 278, 279 (3), 281 (3), 282, 284, 285 (2), 286, 287, 295 (2), 302 (6), 303, 304 (3), 307, 308 (3), 310 (2), 311 (2), 312, 320 (2), 321
 Szombathely 110, 201, 211 (2), 214, 215, 224, 238 (4), 239, 240, 241, 245, 246, 248, 254 (2), 255, 258 (2), 277 (2), 278, 279 (2), 281, 282, 286, 300 (2), 301 (3), 302, 303, 311, 318
 Szovjetunió 12, 13 (2), 21, 22 (2), 24 (2), 26, 27, 28, 33 (2), 35 (2), 37, 38, 39, 54, 56, 95, 100 (4), 110 (2), 112, 114 (3), 115 (3), 118 (2), 120 (2), 121 (4), 128, 153, 185, 228, 329
 Szőny 286, 311
 Táborfalva 241, 247 (2), 248, 249, 263 (2), 264, 285, 286 (2), 309 (3), 311 (2), 312 (2)
 Taksony 242 (3), 286 (3), 310 (3)
 Tállya 244
 Tamási 244
 Tápió 309
 Tápiószecső 203, 241, 247, 263, 284 (3), 304, 308, 309 (3)
 Tapolca 215 (2), 238, 239, 245 (2), 248, 255, 257, 278 (2), 282, 284, 286, 300 (2), 301, 302, 304, 308, 311
 Tardona 242, 243, 261
 Tarnaszentmária 249, 286, 311
 Taszár 211, 215, 241, 242, 243 (2), 279, 280 (2), 281, 305, 306
 Tata 104, 114, 144, 200, 201, 209, 238 (11), 240 (2), 241 (4), 242, 243, 245, 246 (2), 247, 254 (2), 255, 262, 280, 281, 282 (3), 286, 300, 301, 303, 304 (3), 306, 311
 Téglás 246
 Tengelic 246, 282, 304
 Tereske 245, 283
 Tét 246, 282, 304
 Tiszatenyő 249
 Tiszavasvári 282, 307
 Tolna megye 131, 246
 Tótvázsony 197
 Tököl 241, 281, 302, 304
 Törökbálint 241, 247, 263
 Törökszentmiklós 244, 282
 Törtel 244
 Újlengyel 241
 Újszász 244
 Úny 242, 243
 Űllő 245, 262
 Vác 238, 245 (3), 246, 248, 255, 279, 281, 282, 283, 285, 304, 305, 307, 308, 309
 Vácegres 242, 243, 280, 305
 Vajta 286, 311
 Vállaj 249
 Várpalota 156, 239 (3), 245, 246, 257 (2), 278, 282, 284, 300, 303, 304, 308
 Vas megye 131, 246
 Velence 242, 243, 281, 306
 Verőcsmaros 285, 310
 Verpelét 239, 244, 256, 278, 283
 Verseg 241
 Vértesacska 248
 Veszprém 104, 131, 209, 215, 240, 242, 243 (5), 246 (3), 264, 280 (2), 281 (2), 282, 286 (2), 288, 305 (3), 306, 311 (2), 313
 Zagyvarékas 244
 Záhony 264, 286 (2), 311 (3)
 Zalaegerszeg 277 (2), 279 (2), 281, 282 (2), 286, 300 (3), 303 (2), 304, 311, 318
 Zalaszentiván 248
 Zánka 241 (2), 242, 248, 260
 Zarany 306
 Zirc 246, 282, 304
 Zsámbék 243, 244, 280, 305
 Zselic 278, 301

A magyar történelem egyik legeseménydúsabb időszaka volt az 1987 és 1992 közötti korszak. Mindez a magyar haderónél is erőteljesen érződött. Az ország '70-es években kezdődő eladósodása a következő évtizedben éreztette igazán a hatását, amikor a felvett és eltékozolt hitelek törlesztése egyre nagyobb terhet rótt egy egyre rosszabbul működő gazdaságra. Az enyhülő politikai légkörben kézenfekvő volt, hogy a hadseregben jelentős megszorításokat hajtsanak végre. A '80-as évtized végére azonban a környező országokban zajló nemzetiségi, társadalmi és gazdasági feszültségek nem tették lehetővé a haderő nagyobb mértékű leépítését, hiszen ezek az államok a magyarénál jelentősebb hadsereggel rendelkeztek. A legstabilabbnak számító Ausztria volt az egyedüli, ahol a katonaság létszáma és fegyverzetének ereje alacsonyabb, illetve gyengébb volt a hazánknál. Ugyanakkor a legproblémásabbnak számító Szovjetunió és Jugoszlávia erőfölénye nyomasztó volt. A gazdasági helyzetből és a szomszédos államok fenyegetettségérzéséből adódóan felfegyverkezésre gondolni sem lehetett, így a diplomáciai kapcsolatok erősítése, ezzel összhangban új és önálló nemzeti biztonságpolitika kidolgozása vált szükségessé. A Varsói Szerződés kezdeti átalakulása miatt ugyanakkor fennállt annak a veszélye, hogy Magyarország „légüres térben” találja magát. Így a korábban gyűlölt szervezetből történő kilépés kezdetben sokakban ambivalens érzéseket ébresztett.

"HAZUDINI! NIEM SZABADI!"
DEAK FERENC

Ára: 3000 Ft

**MAGYAR
NAPLÓ**

KA-981.703

KISS DÁVID A MAGYAR HADERŐ ÁTALAKÍTÁSA 1987 ÉS 1992 KÖZÖTT

VERITAS

14.

VERITAS KÖNYVEK 14.

KISS DÁVID

A MAGYAR HADERŐ ÁTALAKÍTÁSA 1987 ÉS 1992 KÖZÖTT

VERITAS
KÖNYVTÁRSZERZŐI ÉRTÉK